

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

Ивана Ђирић

**АРХИВСКА ГРАЂА У МУЗЕЈУ НИКОЛЕ
ТЕСЛЕ. АРХИВИСТИЧКО-
ДОКУМЕНТАЛИСТИЧКИ И
МУЗЕОЛОШКИ ПРИСТУП**

докторска дисертација

Београд, 2018.

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF PHILOLOGY

Ivana Ćirić

**ARCHIVAL COLLECTIONS OF NIKOLA
TESLA MUSEUM. ARCHIVAL-
DOCUMENTAL AND MUSEOLOGICAL
APPROACH**

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2018

БЕЛГРАДСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Ивана Чирич

**АРХИВНЫЕ МАТЕРИАЛЫ В
МУЗЕЕ НИКОЛА ТЕСЛА.
АРХИТЕКТУРНО-ДОКУМЕНТАЛЬНЫЙ И
МУЗЕЙНЫЙ ПОДХОД**

докторская диссертация

Белград, 2018.

МЕНТОР:

др Бојан Ђорђевић, ванредни професор
Универзитет у Београду, Филолошки факултет

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ:

др Александра Вранеш, редовни професор
Универзитет у Београду, Филолошки факултет

др Веселин Кљајић, редовни професор
Универзитет у Београду, Факултет политичких наука

Датум одбране докторске дисертације:

Архивска грађа у Музеју Николе Тесле.

Архивистичко-документалистички и музеолошки приступ

Сажетак

Овај научни рад представља систематизацију архивске, библиотечке и музеолошке грађе коју баштини Музеј Николе Тесле, посвећен најзначајнијем српском научнику. Његова научна визија, виртуозност и реални домети његове научне мисли, односно идеје које су биле практично реализоване, уграђене су у фундаментална начела савремене цивилизације.

Интердисциплинарна методолошка матрица ове студије заснована је на свеобухватној анализи музејских збирки при чему је коришћен архивистичко-документалистички и музеолошки приступ. Тематски оквир истраживања постављен је тако да је фокус стављен на анализирање и тумачење грађе из Музеја Николе Тесле као примарног дела овог истраживања, а према њеној научној садржини и значају. Осим тога, коришћен је и материјал из других фондова и библиотека како би се употпунио теоријски и историјски оквир који прати живот и дело Николе Тесле. У обзир је узет друштвени контекст, временски оквири, провенијенција, културни садржаји и други аспекти. Такође, посебна пажња посвећена је цивилизацијским тековинама у савременом контексту, односно валоризацији Теслиног доприноса.

С обзиром на специфичност предмета проучавања, размотрене су и теме које се тичу Музеја Николе Тесле као установе која баштини и чува успомену на Николу Теслу. Детаљно су представљене и историјске околности које су претходиле оснивању музеја као и делатност музеја у првим година рада. Значај ове институције наглашава чињеница да је то и први меморијално-технички музеј основан на простору некадашње Југославије. Његова богата и разноврсна грађа, као и постулати на којима почива, својом вредношћу истичу овај музеј међу најзначајнијим установама културе наше земље.

Фондска грађа која је похрањена у Музеју Николе Тесле, део је културне и научне баштине српске нације, чији садржаји и научни значај далеко превазилазе националне оквире и уједно представљају један од најдрагоценијих делова укупног наслеђа светске баштине. Томе у прилог иде чињеница да је Никола Тесла, научник српског порекла, својим епохалним открићима попут обртног магнетног поља, полифазних наизменичних струја и открића радија задужио читаво човечанство. Циљ овог рада је да приближи Теслу будућим истраживачима и потпомогне даљу научну расправу о нашем великану.

Архивска, библиотечка и музеолошка грађа из Музеја Николе Тесле незаобилазно су полазиште за утемељено научно-историографско изучавање живота и рада Николе Тесле. Својом аутентичношћу и до сада јавности непознатим садржајима, наведени извори, омогућили су да се у овој дисертацији из различитих углова, на један нов начин осветле и протумаче како они познати, тако и до сада непознати аспекти живота и дела Николе Тесле.

Кључне речи: Никола Тесла, Музеј Николе Тесле, фондови, збирке, архивска грађа, документалистички извори, музеолошка грађа, библиотечка грађа, хемеротечка грађа.

Научна област: Друштвено-хуманистичке науке.

Ужа научна област: Архивистика и библиотекарство.

УДК број:

**Archival Collections of Nikola Tesla Museum.
Archival-Documental and Museological Approach**

Abstract

This scholarly work represents a systematization of archival, librarian and museological holdings of Nikola Tesla Museum, dedicated to the most significant Serbian scientist. His scientific vision, virtuosity and genuine range of scientific thought, that is, ideas he empirically realized, are integrated in the fundamental principles of contemporary civilization.

Interdisciplinary methodological matrix of this study is based on the comprehensive analysis of museological collections while utilizing archival-documental and museological approach. Thematic framework of the research is placed in the way that it focuses on the analysis and interpretation of Nikola Tesla Museum collections as a primary part of this investigation, following its scientific contents and significance. Besides, the author employs the material from other registries and libraries as well in order to enhance the theoretical and historical structure pursuing life and work of Nikola Tesla. The social context, time frameworks, provenience, cultural contents and other aspects are taken into consideration. Moreover, a special attention is given to civilizational achievements in the contemporary context, namely to the evaluation of the Tesla's contribution.

Considering the specificity of the investigation topic, this work includes themes related to Nikola Tesla Museum as institution holding and preserving the memory of Nikola Tesla. The detailed historical background that preceded the establishment of the Museum as well as the first years of his operation are provided. The noteworthiness of this museum is also mirrored in the fact that it was the first memorial-technical museum founded in the soil of the former Yugoslavia. His wealthy and diversified holdings, as well as the principles of his foundation, are exceptional by its valuableness distinguishing this museum among the most relevant cultural institutions of our country.

The fund resources maintained in the Nikola Tesla Museum are part of cultural and scientific endowment of Serbian nation, but its contents and

significance considerably transcend national boundaries representing one of the most precious parts of the general global legacy. Suffice to mention that Nikola Tesla, a scientist of Serbian origin, with his momentous discoveries such as rotating magnetic field, multi-phased alternating currents and the invention of radio indebted the entire humankind. The aim of this study is to acquaint future explorers with Tesla and to foment further scientific discussion about our renowned scientist.

Archival, librarian and museological possessions of the Nikola Tesla Museum are necessary starting point of a scrutinized scientific-historiographic investigation of Nikola Tesla's life and work. Accompanied by its authenticity and insofar unknown materials, this dissertation with provided primary sources enables shedding light on and interpreting in a revitalized manner both the well-known and hitherto undiscovered aspects of Nikola Tesla's life and accomplishments.

Key words: Nikola Tesla, Nikola Tesla Museum, funds, collections, archival holdings, documental sources, museological holdings, librarian holdings, press-clippings holdings.

Scientific field: Social Sciences and Humanities.

Scientific subfield: Archiving and Librarianship.

UDC number:

САДРЖАЈ

Резиме	i
Summary	iii
1. УВОД	1
1.1. Предмет рада и циљеви истраживања	2
1.2. Извори, грађа и документација	6
1.3. Историографски осврт	8
1.4. Никола Тесла у периодичној штампи	21
2. ИСТОРИЈСКЕ ОКОЛНОСТИ КОЈЕ СУ ПРЕТХОДИЛЕ ОСНИВАЊУ МУЗЕЈА НИКОЛЕ ТЕСЛЕ	24
2.1. Прилике у држави и иницијатива за оснивање Института Николе Тесле	25
2.2. Друштво за подизање Института Николе Тесле	34
2.3. Оснивање Института Николе Тесле и промена имена Друштва	55
2.4. Активности Друштва и Института у послератном периоду	61
2.5. Прилози	69
3. МУЗЕЈ НИКОЛЕ ТЕСЛЕ	85
3.1. Пристизање архивско-документалистичке и музеолошке грађе у музеј	86
3.1.1. Последња израчунавања и сахрана Николе Тесле	87
3.1.2. Сава Косановић и борба за Теслину оставштину	101
3.1.3. Преглед и смештај грађе	106
3.1.3.1. Вила Генчић	110
3.1.4. Комисија за преглед пристигле грађе и формирање депоа	113
3.2. Анализа архивске грађе и пропратне документације у вези са првим	

годинама рада музеја	121
3.3. Оснивање и отварање музеја	129
3.4. Почетак музеолошке делатности 1957. године	134
3.5. Анализа и оцена документалистичког потенцијала разнородног материјала похрањеног у музеју	138
3.6. Прилози	142
4. АРХИВСКА, БИБЛИОТЕЧКА И МУЗЕОЛОШКА ГРАЂА У МУЗЕЈУ	
НИКОЛЕ ТЕСЛЕ	184
4.1. Анализа архивске грађе	185
4.1.1. Лични фонд Николе Тесле	187
4.1.2. Остали архивски фондови	199
4.2. Анализа библиотечке грађе	204
4.2.1. Лична библиотека Николе Тесле	206
4.2.2. Музејска библиотека	220
4.3. Анализа музеолошке грађе	225
4.3.1. Збирке артефаката из Теслиног легата	226
4.3.2. Музејске збирке	238
4.4. Документалистичка анализа фондова	240
4.5. Прилози	242
5. ЖИВОТ И РАД НИКОЛЕ ТЕСЛЕ У СЈЕДИЊЕНИМ АМЕРИЧКИМ	
ДРЖАВАМА	248
5.1. Историјске околности	249
5.2. Долазак Николе Тесле у Сједињене Америчке Државе и његови доприноси човечанству у области индустријализације и електрификације	254
5.3. Друштвени живот Николе Тесле	295
5.4. Приватни живот Николе Тесле	310

5.4.1. Преписка са послодавцима	311
5.4.1.1. Томас Едисон	313
5.4.1.2. Џорџ Вестингхаус	318
5.4.1.3. Џон Морган	327
5.4.2. Преписка са намештеницима	333
5.4.2.1. Дијаз Буитраго	334
5.4.2.2. Џорџ Шерф	337
5.4.2.3. Фриц Ловенштајн	341
5.4.2.4. Цито Колеман	347
5.4.3. Преписка са пријатељима	349
5.4.3.1. Вилијем Крукс	350
5.4.3.2. Свами Вивекананда	354
5.5. Прилози	357
6. ХЕМОТЕЧКА ГРАЂА У МУЗЕЈУ КАО ПРИЛОГ ЖИВОТУ И	
ИНТЕРЕСОВАЊИМА НИКОЛЕ ТЕСЛЕ	384
6.1. Садржај и подела хемеротечке грађе	385
6.2. Реконструкција настанка колекције	389
6.2.1. Развој штампе и новинарства	390
6.2.2. Теслине секретарице	395
6.2.3. Преписка са новинарима, издавачима и претплате на стручне часописе	405
6.2.4. Пресклипинг бирои	427
6.3. Теслин систем класификације информација	430
6.3.1. Теслина картотека	432
6.4. Обрада и заштита хемеротечке грађе из укоричених албума	437
6.5. Теслина хемеротека као документалистички извор првог реда	447
6.6. Упоредна анализа базе Chronicling America и Теслине хемеротеке	470

6.7. Прилози	473
7. ЗАКЉУЧАК	488
8. СПИСАК ПРИЛОГА	497
9. ИМЕНСКИ РЕГИСТАР	502
10. ИЗВОРИ	528
10.1. Архивски извори	529
10.2. Периодика	530
10.3. Електронски извори	562
11. ЛИТЕРАТУРА	567
Биографија аутора	580
Изјава о ауторству	
Изјава о истоветности штапане и електронске верзије докторског рада	
Изјава о коришћењу	

1. УВОД

1.1. Предмет рада и циљеви истраживања

Предмет научног истраживања у овој докторској дисертацији је представљање и валоризација архивске, библиотечке и музеолошке грађе која се налази у Музеју Николе Тесле у Београду. Истражује се и презентира историјат творца грађе, историјат настанка архивске грађе и музеолошке документације, као и питање њихове провенијенције. Описује се структура архивске и библиотечке грађе као и музеолошке документације. Анализом разнородних врста архивске грађе, али и компаративним увидом у библиотечку грађу и музеалије, доказује се велика културна и научна вредност ове до сада, у великој мери неистражене и необрађене грађе. Указује се, најзад, и на информационо-документалистички потенцијал архивске грађе у Музеју Николе Тесле. Методолошки приступ је прилагођен специфичном карактеру сачуваних извора који су били предмет проучавања.

Музеј Николе Тесле је био први југословенски и српски меморијално-технички музеј, и он на особен начин чува успомену на Николу Теслу. Његова богата и разноврсна грађа својом вредношћу сврстава овај музеј међу најзначајније установе културе наше земље. Овај музеј баштини целокупну Теслину оставштину која је стигла у Београд 1952. године, као и накнадно пристиглу документацију одређених личности које су својим радом и залагањем промовисале живот и дело Николе Тесле и учествовале у оснивању музеја. Такође, овде се чува и архивска грађа из Теслине оставштине која је накнадно стигла у музеј, као и документација и артефакти који су настали током рада музеја.

У оквиру истраживања посебно је обрађен историјски след догађаја и указано је на појединце који су имали кључне улоге у поступку оснивања Музеја Николе Тесле 1955. године. Наглашена је улога музеја да баштини научну и личну оставштину Николе Тесле, да чува документацију и личне предмете из живота славног научника, те да одржава сталне изложбе из својих збирки, односно да омогући њихово проучавање. Историјски догађаји и актери који су значајно утицали на оснивање организација које су биле претеча овог музеја, приказани су кроз различите сегменте у оквиру целине

Историјске околности које су претходиле оснивању Музеја Николе Тесле. Изазови са којима се суочавала прва управа музеја приказани су у поглављима *Комисија за преглед пристигле грађе и формирање депоа и Анализа архивске грађе и пропратне документације у вези са првим годинама рада музеја.* Делатност музеја у првим годинама рада представљена је у оквиру два поглавља, *Оснивање и отварање музеја и Почетак музеолошке делатности 1957. године.*

Збирни фонд Музеја Николе Тесле чине две фондске целине које се разликују по настанку, али је њихов садржај тематски и структурално врло сличан. Прву целину чини Лични фонд Николе Тесле који обухвата целокупну његову оставштину док Фонд Музеја Николе Тесле чини другу целину у којој се налази материјал који се односи на научников живот и рад, а није део његове оставштине.

У Личном фонду Николе Тесле чува се архивски материјал, библиотечка грађа и многобројни предмети за свакодневну употребу који су разврстани у више музејских збирки. Архивски материјал састоји се од приватне и пословне кореспонденције, личних докумената и докумената која се односе на његов научни рад и свакодневни живот. Библиотечку грађу из овог фонда чине монографске и периодичне публикације, као и хемеротечки материјал који је Никола Тесла сакупљао у току живота. Библиотечки фонд је од велике важности за разумевање личности нашег великог научника, будући да дела која он баштини осим своје неоспорне вредности такође сведоче о научном и литерарном укусу Николе Тесле. У музеју је похрањен и велики број личних предмета које је Тесла користио током свог живота. Медаље и ордење, лични предмети, одевни и употребни, као и они који су му користили приликом рада, заједно са фотографијама и уметнинама које је Тесла сачувао, припадају музеолошком делу фонда. Ови артефакти распоређени су по збиркама: фотоматеријала, електротехнике, машинства, хемијске технологије, ситних техничких предмета, текстила и коже, реалија, одликовања, ликовне и примењене уметности и меморијалних предмета. Теслин легат је заокружена и непромењива целина, која суштински није мењала ни садржај, ни форму током година. Подела материјала из Теслиног легата и његова

категоризација, приказани су детаљно у поглављима *Лични фонд Николе Тесле*, *Лична библиотека Николе Тесле* и у поглављу *Збирке артефаката из Теслиног легата*.

У Фонду Музеја Николе Тесле чува се архивска, библиотечка и музеолошка грађа која се односи на Николу Теслу и на рад Музеја Николе Тесле. Дакле, овде се налази иста врста материјала као и у Личном фонду Николе Тесле, али је њен садржај другачији. Архивску грађу из овог фонда чине документа различитих личности и институција које су посредно или непосредно имале додирних тачака са Николом Теслом или са процесом оснивања Музеја Николе Тесле. Овде се чува и документација настала у току рада музеја. Библиотечки материјал се састоји од монографских и периодичних публикација, као и од новинских исечака који за тему имају личност и дело Николе Тесле или се пак односе на неку од делатности музеја. Музеолошки материјал чине две категорије предмета, предмети које је музеј добио на поклон и они који су израђени за специфичну врсту потреба музеја. Ови артефакти су разврстани у неколико збирки. Целокупан материјал из Фонда Музеја Николе Тесле приказан је и обрађен у поглављима *Остали архивски фондови*, *Музејска библиотека* и у поглављу *Музејске збирке*.

Универзални значај Николе Тесле и његовог дела препознат је од стране стручних комисија Унеска које су 2003. године Теслину архиву, као део покретног документарног наслеђа човечанства, уврстиле у Регистар „Памћење света“ што представља највиши облик заштите неког културног добра. На националном нивоу, Народна скупштина Републике Србије је 2005. године донела Одлуку о утврђивању архивске грађе која се чува у Музеју Николе Тесле као Лични фонд Николе Тесле, за културно добро од изузетног значаја, а Управни одбор Народне библиотеке Србије је 18. марта 2014. године донео одлуку о утврђивању Теслине библиотеке за стару и ретку библиотечку грађу као културног добра од великог значаја.

Целокупна грађа која је похрањена у Музеју Николе Тесле део је културне и научне баштине српске нације међутим, њен садржај и научни значај далеко превазилазе националне оквире и уједно представљају један од најдрагоценијих делова укупног наслеђа светске баштине. Томе у прилог иде

чињеница да је Никола Тесла, научник српског порекла, својим епохалним достигнућима задужио читаво човечанство. Његова научна визија, виртуозност и домети његове научне мисли, односно идеје које су биле практично реализоване, уграђене су у темеље фундаменталних начела савремене цивилизације.

Путем мултидисциплинарног истраживања које је објединило различите врсте извора, дошло се до непознатих детаља како из историје Музеја Николе Тесле тако и у вези са пристизањем Теслине оставштине из Сједињених Америчких Држава у Београд. Расветљени су мало познати и неки непознати сегменти Теслиног живота, рада и пословања и коначно, свеобухватно је приказан универзални значај архивске, музеолошке и документалистичке грађе у Музеју Николе Тесле за културу и науку.

Циљ целокупног истраживања је био да се истражи настанак и начин функционисања Музеја Николе Тесле као мултидисциплинарне установе, затим да се проучи разматрање удела и доприноса појединих струковних грана које су укључене у рад овог музеја, те њихова међусобна сарадња у складу са законским смерницама. Даље је фокус истраживања био усмерен ка разматрању америчког периода живота и рада Николе Тесле, са нагласком на његовом животу и свакодневици. Као примарни извори за овај сегмент истраживања коришћени су материјали који се чувају у музеју, тј. архивска грађа и хемеротечка грађа из Теслине библиотеке.

Дисертација треба да пружи нове чињенице о животу и раду Николе Тесле, да укаже на специфичности архивско-документалистичке грађе похрањене у Музеју Николе Тесле, да протумачи разнородни материјал и да пружи модел за његову стручну обраду и класификацију те да предложи начине презентације архивско-документалистичке, музеолошке и хемеротечке грађе из музеја уз синхронизацију различитих струка.

Посматрана у целини, грађа из Музеја Николе Тесле извор је од највећег значаја за научно-историографска истраживања његовог живота и дела. Осим тога она представља једну од важнијих карика у дугом ланцу светске културне и научне баштине, и као таква темељно је истражена и валоризирана у овој тези.

1.2. Извори, грађа и документација

Проналажење и избор историјских извора и грађе, процена њихове веродостојности и релевантности, представљали су највећи изазов у току сортирања материјала који је приказан у овој дисертацији.

Примарни извор информација за обликовање овог научног текста су грађа, документација и артефакти који се чувају у Музеју Николе Тесле у Београду. Ови историјски извори пружили су нове информације и употпунили већ постојећа сазнања о Николи Тесли, историјском раздобљу у коме је живео и радио као и о периоду када је основан музеј посвећен њему. Ови извори представљају најпоузданију везу између прошлости и нашег доба и класификовани су као извори првог реда. Они садрже списе, фотографије и документацију која аутентично сведочи о историјским околностима, актерима и догађајима. Коришћени извори из музеја су обележавани на два начина, у зависности да ли припадају оставштини Николе Тесле или Музејском фонду. Архивски извори, фотоматеријал и библиотечки материјал који чине део Теслиног легата навођени су скраћеницом латиничним словима. Извори који припадају Фонду музеја навођени су ћириличном скраћеницом.

У примарне изворе коришћене у дисертацији спада и грађа из Архива Југославије, Архива САНУ и неколико америчких архива. Из Архива Југославије коришћена је грађа из фондова: Савет Академија наука и уметности СФРЈ, Краљев двор, Сава Н. Косановић, Савезно извршно веће, Социјалистички савез радног народа Југославије – ССРНЈ, Комитет за школе и науку при влади ФНРЈ, Савет за науку и културу владе ФНРЈ као и из Фонда Посланства Краљевине Југославије у Сједињеним Америчким Државама – Вашингтон. Из Архива САНУ коришћена су документа из Деловодног протокола 1937. и део грађе из Посебног инвентара бр. 5. Приказана је и архивска грађа из неколико институција из Сједињених Америчких Држава. Из *Hoover Institution Archives* коришћена су документа преписке између Николе Тесле и Константина Фотића а помоћу којих су неки догађаји ближе расветљени, док је документација пронађена у *Leland Anderson Collection on*

Nikola Tesla као и у *National Archives and Records Administration outside of Washington* пружила нови увид у неке сегменте Теслиног живота као и додатна сазнања о следу догађаја након његове смрти.

У раду су коришћени и секундарни извори који се првенствено односе на књиге, зборнике радова и периодичну штампу како би се приступило свестраном тумачењу историјских података. Ова категорија извора указала је на неке нове чињенице, али и обликовала смисао оних већ познатих путем виђења њихових аутора. Избор и преглед монографских публикација приказани су у поглављу *Историографски осврт*. У поглављу *Никола Тесла у периодичној штампи* укратко је указано на порекло извора из периодичних публикација који су коришћени у овој тези.

У најмањем броју коришћени су терцијарни извори попут неких електронских који су наведени у списку литературе. Иако су у овом раду FBI документа о Николи Тесли сврстана у електронске изворе, она представљају изузетну архивску колекцију ове тајне службе о Николи Тесли и потврђују аутентичност неких навода а неке друге оповргавају, о томе шта се тачно догађало након Теслине смрти са његовом оставштином.

1.3. Историографски осврт

Данас је скоро немогуће саставити потпуну библиографију монографских радова о Николи Тесли. У ери дигиталних технологија, када је је свима омогућено претраживање информација са удаљених локација нови наслови се појављују у штампи скоро свакодневно. Никола Тесла је данас поштовано име у науци, али је за вредновање његовог доприноса, посебно на нашим просторима, било потребно да прође извесно време. У Сједињеним Америчким Државама он је препознат као еминентан научник одмах након свог првог јавног предавања *Нови систем мотора и трансформатора за наизменичне струје* 16. маја 1888, одржаном испред чланова Америчког института електроинжењера у Њујорку. На предавању, Тесла је представио свој патентирани систем полифазних струја. Теслине проналаске је запазио и Џорџ Вестингхаус, који исте године откупљује његове патенте и постепено уводи електричне машине наизменичне струје у јавну употребу.¹ Овај епохални догађај је пробудио интересовање како осталих научника тако и новинара, па Теслин рад и друштвени живот постају редовна тема, првенствено у дневној периодици а нешто касније и у монографским издањима.

Прву књигу о Теслином истраживању и раду написао је 1893. његов близак пријатељ, и уредник часописа *The Electrical World* и *The Electrical Engineer*, Томас Комерфорд Мартин. Књига је објављена у фебруару 1894. у Њујорку под насловом *Изуми, истраживања и рукописи Николе Тесле*. У овој књизи су први пут на једном месту објављени сви дотадашњи Теслини патенти, предавања и чланци.²

¹ В.: Братислав Стојиљковић и Светислав Марковић, „Први новински чланци о Николи Тесли објављени на српском језику“, *Читалиште научни часопис за теорију и праксу библиотекарства* бр. 22 (2013): 107.

² Martin, Thomas Commerford, *The Inventions, Researches and Writings of Nikola Tesla, with special reference to his work in polyphase currents and high potential lighting* (New York: 1894). Мартин је био родом из Велике Британије и одрастао је у Лондону. Када је имао двадесет једну годину преселио се у Сједињене Државе и две године је радио код Томаса Едисона. Од 1883. до 1909. био је издавач и уредник часописа *Electrical World*. Књига коју је написао била је посвећена Теслиним земљацима у источној Европи. У Теслиној библиотеци налази се примерак књиге са посветом Томаса К. Мартина. О Мартиновој књизи в.: Branimir Jovanović, *Teslin čudesni svet* (Beograd: Vulkan, 2014), 96; Bernard V. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba* (Novi Sad: Akademska knjiga, Muzej Nikole Tesle, 2015), 197-199.

Крајем XIX почетком XX века професор Велике школе Ђорђе Станојевић био је једини у Србији који се професионално занимао за Теслин рад.³ Исте године када је Комерфорд објавио књигу о Тесли, у Србији је публикована и Станојевићева књига *Никола Тесла и његова открића*.⁴ Непосредан повод за настанак овог дела била је посета Николе Тесле Београду, јуна 1892. године. Станојевић је био члан делегације која је организовала Теслину посету и дочек.⁵ По Теслином одласку из Београда, Станојевић је у споразуму са Теслом приредио његове, све до тада објављене списе за штампу. Књига није одмах штампана, али је доживела своје издање две године касније. Тада су у оквиру овог дела ушла и каснија Теслина открића, па и оно што је Тесла приказао на Светској изложби у Чикагу 1892. године. Тесла је уступао Станојевићу текстове патената и предавања и слао му је скице, шеме и оригиналне матрице за слике чиме је знатно олакшао издавање овог дела. О томе сведочи лично Станојевић у предговору књиге где пише: „Одма по одласку Теслином из Београда, потписани је, у споразуму са њим приредио све до тада објављене списе његове за штампу ... Према томе, овим је издањем обухваћено у главном све, што је Тесла изнео пред научни свет ...“.⁶

³ Ђорђе М. Станојевић (Неготин, 7. април 1858-Париз, 24. децембар 1921) је био српски физичар, професор Велике школе, декан Филозофског факултета и ректор Београдског универзитета. Заслужан је за увођење првог електричног осветљења и изградњу првих хидроелектрана у Србији. У периоду од 1883. до 1887. био је на студијама, специјализацији, раду, као и у посети најпознатијим европским астрономским и метеоролошким опсерваторијама у Берлину (Универзитет), Постдаму (Астрофизичка опсерваторија), Хамбургу (Метеоролошка централа), Паризу (Париска опсерваторија за физичку астрономију у Медону, Сорбона), Гриничу, Кембриџу, Кјуу и Пулковоу, в.: Milan S. Dimitrijević, „Đorđe Stanojević, Prvi srpski astrofizičar“, *Astronomska opservatorija Beograd* br. 56 (1997), 119-123.

⁴ Ђорђе М. Станојевић, *Никола Тесла и његова открића* (Београд: штампарија Краљевине Србије, 1894). Књига се налази у Теслиној библиотеци, НТ 496. Издато је и друго издање 1976. О Станојевићевој књизи в.: Branimir Jovanović, *Teslin čudesni svet* (Beograd: Vulkan, 2014), 96; Сања Радославцев, *Тесла додире са Србијом поводом 150 година од рођења Николе Тесле* (Београд: ЈП Електропривреда Србије, 2006), 14-16; Mirko Kutlača, *Tragom Nikole Tesle izbor članaka 1990-2001*, ур. Zorica Civrić (Beograd: Muzej Nikole Tesle, Savezni zavod za intelektualnu svojinu, 2003), 47-48.

⁵ В.: Циврић, Зорица и Братислав Стојиљковић. *Никола Тесла у Београду 1892* (Београд: Музеј Николе Тесле, 2002).

⁶ Ђ. Станојевић, *Никола Тесла и његова открића*, V.

Да је и сам Тесла био задовољан овом књигом говори у прилог чињеница да је ујацима и сестрама послао по један примерак.⁷

Марио Филипи, аутор текста *Дјела о Николи Тесли*⁸ сумња у Станојевићеву тврдњу да је у настанку књиге учествовао и Тесла, те наводи како у оквиру Теслине оставштине не постоји Станојевићево писмо и да се ни та књига не налази у Теслиној библиотеци. Међутим, поменуто књигу Тесла је сачувао у својој библиотеци а по Станојевићевим речима из предговора може се потврдити да је Тесла заиста учествовао на одређени начин у настанку ове књиге. Сачувана су и два писма која је Станојевић послао Тесли, у којима је из начина обраћања јасно да су њих двојица били добри пријатељи.⁹

Буде Будисављевић је 1898. године написао врло кратку биографију Николе Тесле, али из његовог текста не добијамо довољно податка о славном научнику. Међутим, овај текст је значајан јер представља једну од првих биографија о Тесли на нашим просторима.¹⁰

Касније се значајно повећава број аутора који изучавају живот и изуме славног научника. Посебно су значајна монографска издања која су написала четири Теслина биографа, Џон О' Нил, Константин Цварава, Маргарет Чејни и Марк Сајфер, о којима ће у даљем тексту бити речи.

На нашим просторима књиге о Тесли се умножавају од 1926. када почиње да цвета идеја о оснивању Друштва за подизање Института Николе Теле. Удружење југословенских инжењера издаје *Дела Николе Тесле поводом његове седамдесетогодишњице* 1926. године у коме велича дотадашња Теслина постигнућа.¹¹ Наредне године Теслин сестрић Сава Косановић пише дело *Код Николе Тесле*.¹²

⁷ Радмило Иванковић, ур., Дубравка Смиљанић, прев., *Никола Тесла преписка са родбином* (Београд: Музеј Николе Тесле, 1993), 56-57; Грант Константинович Цварава, *Никола Тесла (1856-1943)* (Београд: Клуб НТ, 2006), 158.

⁸ Mario Filipi, „Djela o Nikoli Tesli“, *Vila Velebita časopis Like i Velebitskog primorja*, 150. *Obljetnica rođenja Nikole Tesle* br. 10 (102), srpanj 2006, 21.

⁹ Дане Тесла, *Тесла од Радуча до Њујорка* (Госпић: Истраживачки центар Никола Тесла, 1981), 71.

¹⁰ Bude Budisavljević, *Nikola Tesla* (Zagreb, 1898).

¹¹ *Дела Николе Тесле поводом његове седамдесетогодишњице* (Загреб: Фонд инж. Живојина Димитријевића, Удружење југословенских инжењера и архитекта, секција Београд, Зграда

Нешто касније, у четвртој деценији XX века све је више наслова који приближавају публици Теслин рад. Године 1931, поводом две велике годишњице, у Загребу је публикована књига Јована Стојиљковића *Михајло Фарадеј и Никола Тесла, две епохалне годишњице у електротехници* у којој аутор износи њихове доприносе у овој научној области.¹³ У току 1936. публиковано је неколико издања у којима се велича рад и дело Николе Тесле и истиче како је он прави понос наше нације.¹⁴ Величању Теслиних заслуга на пољу науке допринело је и издање *Споменице* поводом Теслине 80 годишњице.¹⁵ Исте године значајно дело написао је и Коста Кулишић, Теслин школски друг, у коме је изнео до тада непознате детаље из периода Теслиног школовања.¹⁶ Годину дана након тога Матица српска је публиковала текст са интересантном причом једног од сведока Теслине посете Загребу.¹⁷

На измаку деценије, 1939. године, појављује се дело које истражује до тада непознате аспекте Теслиног рада, примену његових струја у стробоскопији и кинематографији.¹⁸

О животу и раду Тесле у Сједињеним Америчким Државама сазнајемо појединости од човека који је имао прилику да са њим директно разговара и годинама записује разне анегдоте.¹⁹ Књига Теслиног првог биографа Џона О'

тискаре народних новина, 1926); *Дела Николе Тесле, предавања поводом његове седамдесетогодишњице* (Београд, Загреб, 1926).

¹² Сава Н. Косановић, *Код Николе Тесле* (Београд, 1927).

¹³ Jovan Stojiljković, *Mihajlo Faradej i Nikola Tesla, dve epohalne godišnjice u elektrotehnici* (Zagreb: Zaklada tiskare narodnih novina, 1931).

¹⁴ Stjepan Ivezić, *Tesla, ponos naše nacije* (Donji Miholjac, 1936); Славко Бокшан, *Наш дуг Николи Тесли* (Нови Сад: Радио-часопис Тесла, 1936); Владислав Јовановић, Никола Петровић и Славко Бокшан, *Никола Тесла и његова дела поводом осамдесетогодишњице* (Београд: Друштво за подизање Института Николе Тесле и Одбор за прославу осамдесетогодишњице Николе Тесле, 1936); *Прослава 80 годишњице Николе Тесле* (Београд, 1936).

¹⁵ *Никола Тесла Споменица поводом његове 80 годишњице* (Београд, 1936).

¹⁶ Коста Кулишић, *Никола Тесла његов ђачки живот и научни рад, у част свом некадашњем великошколском другу и пријатељу, пригдом јубилеја његове осамдесетогодишњице* (Сарајево, 1936).

¹⁷ Коста Хаџи, „Никола Тесла међу српском омладином у Загребу и Београду“, *Годишњак Матице српске Календар за просту 1937. годину*, ур. Никола Милутиновић (Нови Сад: Матица српска, 1937).

¹⁸ Витомир Х. Павловић, *Теслине струје примењене у стробоскопији и кинематографији* (Београд: Друштво за подизање института Николе Тесле, 1939).

¹⁹ У списку инвентара кореспондената, приређеног од стране Музеја Николе Тесле, не наилазимо на име Теслиног биографа Џона Џ. О' Нила, што је крајње сумњиво, јер је познат податак да су се њих двојица често виђала и дописивала скоро читаву деценију. Детаљнијим

Нила *Prodigal Genius, The Life of Nikola Tesla* је своје прво издање доживела 1944. године. Међутим, у овој дисертацији коришћен је превод издања из 1951. године.²⁰

У годинама које су уследиле, у ратним условима и у току опоравка земље издаваштво је на кратко замрло али већ од 1950. Теслино име се поново уздиже међу хероје технике у књизи његовог школског друга Владимира Његована.²¹ У току шесте деценије XX века публиковано је још неколико књига у којима се писало о Теслиним доприносима у електротехници и слично. Значајна је књига професора Александра Дамјановића али и Савићева књига коју је издало Друштво Никола Тесла за унапређење науке и технике, у којој је Тесла представљен као амбасадор наше земље у Сједињеним Америчким Државама.²² На стогодишњицу Теслиног рођења, 7. јануара 1952, основан је Државни одбор за прославу стогодишњице рођења и десетогодишњице смрти Николе Тесле.²³ Тим поводом је публиковано типско предавање које је било намењено средњим школама јер је идеја водиља овог одбора била да се омладина упозна са личношћу Николе Тесле.²⁴

Након неколико година, појавило се 1956. још неколико значајних наслова. Родинова, још једна Његованова књига и три публикације у којима се аутори текстова осврћу на све оно што је постигнуто у науци, захваљујући Тесли, у последњих сто година од његовог рођења.²⁵ Такође, све чешће се

прегледом пронађено је четрнаест сигнираних докумената. Неке сигнатуре припадају полеђини докумената јер је у питању нека врста меморандума или позадина визит карте.

²⁰ Џон О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле* (Београд: Просвета, 1951).

²¹ Vladimir Njegovan, *Nikola Tesla heroj tehnike* (Zagreb: Prosvjeta, 1950). Мркић наводи да су Тесла и Његован били школски другови, в.: Дан Мркић, *Никола Тесла европске године*, прев., Вујадин Милановић (Београд: Музеј Николе Тесле, 2004), 43.

²² Александар Дамјановић, *Теслино дело у електротехници* (Београд: Народна књига, 1952); Vladislav Savić, *Nikola Tesla, naš prvi veliki ambasador u Sjedinjenim Američkim Državama* (Beograd: Društvo Nikola Tesla za unapređenje nauke i tehnike, 1952).

²³ „Основан је државни одбор за прославу стогодишњице рођења и десетогодишњице смрти Николе Тесле“, *Политика*, 10. јануар 1952, 3; Зорица Циврић, ур., *Дубравка Смиљанић, прев., Музеј Николе Тесле 1952-2003* (Београд: Музеј Николе Тесле, 2004), 18, препис Решења са списком свих чланова Одбора.

²⁴ *Типско предавање о Nikoli Tesli povodom desetogodišnjice njegove smrti namenjeno srednjim školama* (Beograd: Državni odbor Nikola Tesla, 1952).

²⁵ Ante Rodin, *Priznanja radu Nikole Tesle* (Zagreb: Državni republički odbor za proslavu stogodišnjice rođenja Nikole Tesle 1956); Vladimir N. Njegovan, *Nikola Tesla 1856-1956* (Zagreb: Državni republički odbor za proslavu stogodišnjice rođenja Nikole Tesle, 1956); Reginald Kapp, „Tesla's lecture at the Royal institution of Great Britain, 1892“ *У Centenary of the birth of Nikola*

промовише нова јединица у електротехници која ће, нешто касније бити названа по Тесли.²⁶ Ова, 1956. година је обележила и почетак издавачке делатности Музеја Николе Тесле. Тада је изашла из штампе књига у којој су обједињена Теслина предавања, чланци и патенти.²⁷

Током 1957. године Миљанић, Сурутка, Месаровић и Васиљевић, еминентни стручњаци инжењерства, раде вредно на промоцији Теслиног дела у нашој науци. Те године се публикује неколико књига које су до данас задржале своју релевантност.²⁸

Након неколико година преданог рада на сортирању и анализирању Теслине оставштине која је стигла из Сједињених Америчких Држава, директор новооснованог Музеја Николе Тесле, Вељко Кораћ издаје књигу *Захвалност Тесли* у којој истиче сву величину Теслиног генија.²⁹

У току шездесетих и седамдесетих година појављују се још нека дела која износе поједине детаље из Теслиног живота и величају његов успех и славу коју је стекао у далекој земљи.³⁰ У Русији је 1974. штампана књига инжењера

Tesla 1856-1956, 190-196 (Belgrade: Nikola Tesla Museum, 1956); Carl Chambers, „The significance of Tesla's power system, its importance in the success of the first Niagara power plant“ *У Centenary of the birth of Nikola Tesla 1856-1956*, 131-135 (Belgrade: Nikola Tesla Museum, 1956); *Stogodišnjica rođenja Nikole Tesle 1856-1956* (Beograd: Muzej Nikole Tesle 1956); *Stogodišnjica rođenja Nikole Tesle 1856-1956/Centenaire de la naissance de la Nikola Tesla 1856-1956*.

²⁶ *Tesla, nova jedinica u elektrotehnici* (Beograd: Državni odbor za proslavu stogodišnjice rođenja Nikole Tesle, 1956).

²⁷ Војин Поповић, Радослав Хорват и Никола Николић, прир., *Nikola Tesla, Lectures, Patents, Articles* (Београд: Музеј Николе Тесле, 1956).

²⁸ Petar Miljanić, *Teslin motor* (Beograd: Jugoslovensko društvo za unapređenje nauke i tehnike Nikola Tesla, 1957); Petar Miljanić, *Teslino obrtno magnetno polje* (Beograd: Jugoslovensko društvo za unapređenje nauke i tehnike Nikola Tesla, 1957); Mihajlo Mesarović, *Teslin električni prenos* (Beograd: Jugoslovensko društvo za unapređenje nauke i tehnike Nikola Tesla, 1957); Mihajlo Mesarović, *Teslini pronalasci patenti Nikole Tesle* (Beograd: Jugoslovensko društvo za unapređenje nauke i tehnike Nikola Tesla, 1957); Mihajlo Mesarović, *Univerzalnost Teslinog genija* (Beograd: Jugoslovensko društvo za unapređenje nauke i tehnike Nikola Tesla, 1957); Slobodan Vasiljević и Mihajlo Mesarović, *Tesla i njegovo delo* (Beograd: Jugoslovensko društvo za unapređenje nauke i tehnike Nikola Tesla, 1957); Jovan Surutka, *Tesline struje visoke učestanosti* (Beograd: Jugoslovensko društvo za unapređenje nauke i tehnike Nikola Tesla, 1957); Jovan Surutka, *Teslino delo u radiotehnici* (Beograd: Jugoslovensko društvo za unapređenje nauke i tehnike Nikola Tesla, 1957).

²⁹ Veljko Korać, *Zahvalnost Tesli* (Beograd: Jugoslovensko društvo za širenje i unapređenje nauke i tehnike Nikola Tesla, 1959); *Centenary of the birth of Nikola Tesla: 1856-1956* (Beograd: Muzej Nikole Tesle, 1959).

³⁰ Божић Стојановић, *Доживљаји и слике из Теслиног живота* (Београд: Даринка Стојановић, 1962); Томо Восанас, ур. *Svečana akademija u čast Nikole Tesle u povodu 30-godišnjice smrti* (Zagreb: Savjet Akademija znanosti i umjetnosti SFRJ, 1973); *Tesli u spomen*,

и историчара Гранта Цвераве под називом *Никола Тесла (1856-1943)*. Ово дело је доживело више издања и вишејезичне преводе током година.³¹ На посебан начин је о научнику писао, у форми кратких прича, његов рођак Симо Тесла.³²

Осамдесетих година Дане Тесла је у својој књизи *Тесла од Радуча до Њујорка*, изнео податке о Теслином пореклу и породици.³³ Неколико година након ове књиге уследила је до тада, најобимнија библиографија радова о Николи Тесли као и мноштво до тада непознатих информација о његовом раду, које је изнео Сајфер у својој докторској дисертацији.³⁴ Тих година публиковане су књиге *Тесли и завичају* Грге Рупчића, и две књиге Бранимира Јовановића *Теслина открића у машинству* и *Тесла и свет ваздухопловства*.³⁵

Деведесетих година XX века све се учесталије објављују књиге о животу и делу Николе Тесле на нашим просторима али и далеко ван граница наше земље.³⁶ Музеј Николе Тесле објављује део архивских списа у књизи *Никола Тесла преписка са родбином*³⁷, а Јовановић у књизи *Илустрована монографија*

trideset godina posle smrti Nikole Tesle (Београд: Друштво за ширење научних saznanja Србије Никола Тесла, 1973).

Ћирил Петеша, *Genij s našeg kamenjara život i djelo Nikole Tesle* (Загреб: Школске новине, 1976).

³¹ Грант Константинович Цверав, *Никола Тесла (1856-1943)* (Београд: Клуб НТ, 2006).

³² Симо Тесла, *Tesla u pričama* (Београд: Југословенска новинска агенција документације, 1979).

³³ Дане Тесла, *Тесла од Радуча до Њујорка* (Госпић: Истраживачки центар Никола Тесла, 1981).

³⁴ Marc J. Seifer, „Nikola Tesla: Psychohistory of a forgotten inventor“. Doctoral Dissertation, Volume One, Saybrook Institute, San Francisco, CA. May 17, 1987.

³⁵ Grga Rupčić, *Tesli i zavičaju* (Госпић: Центар за культуру Госпић и НИУ Лички вјесник, 1986);

Branimir Jovanović, прев., *Teslina otkrića u mašinstvu* (Београд: Музеј Николе Тесле, 1986);

Branimir Jovanović, *Tesla i svet vazduhoplovstva* (Београд: Музеј Николе Тесле, 1987).

³⁶ Коста Димитријевић, *Никола Тесла српски геније* (Београд: Прометеј, 1992); Славко Бокшан, *Никола Тесла и његов пионирски рад у електротехници*, ур. Миливоје Тодоровић (Београд: Југословенски савез за ширење научних сазнања „Никола Тесла“ и Електротехнички институт „Никола Тесла“, 1993); Петар Ласта ур., *Никола Тесла (1856-1943) поводом 50. годишњице смрти* (Будимпешта: Српски демократски савез, 1993); Благота Жарковић, ур., *12. октобар дан Николе Тесле* (Београд: Савезни завод за интелектуалну својину и Инститит „Никола Тесла“, 1994); Радмила Боровац, *Тесла или бајка о електрицитету* (Београд: Фондација Никола Тесла, 1995); Marinčić Aleksandar, Radomir Naumov, Milena Gligoriјеvić и Emiliја Radoјičić-Turković, *Tesla Review* (Belgrade: Nikola Tesla Foundation и Nikola Tesla Society for Spreading the Scientific Knowledge, 1995); Milovan Matić, *Teslino proročanstvo* (Београд: Kiz Dositeј i Agais, 1996); Смиљана Ђуровић, *Са Теслом у нови век, Нова синтеза историје* (Београд: Завод за уџбенике, 1997).

³⁷ Радмило Иванковић, ур., Дубравка Смиљанић, прев., *Никола Тесла преписка са родбином* (Београд: Музеј Николе Тесле, 1993).

износи нове податке добијене након изучавања једног дела Теслине архиве.³⁸

Међутим, два дела оставила су велики траг на све поштоваоце и истраживаче. Биографија коју је Маргарет Чејни написала о Тесли, представља романсирану верзију Теслиног живота са не толико прецизним подацима али је и данас радо цитирана и читана јер је читаоцима открила део Теслиног приватног света и његове необичне личности.³⁹ Уследила је књига која је убрзо постала једна од најчитанијих књига о Тесли *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius* коју је написао Марк Сајфер.⁴⁰ Сајферов допринос изучавању Николе Тесле је немерљив и драгоцен за све истраживаче јер су сви извори и библиографија детаљно наведени, што није био случај до тада ни са једним претходно објављеним делом о Тесли.

Године 1998. су публикована још два рада важна за даља изучавања Теслиног легата и његовог живота. Марија Шешић је у свом кустоском раду приказала каталог фотографија из Теслине оставштине.⁴¹ Ово је први пут да су све пронађене фотографије публиковане на једном месту. Многе од њих нису биле правилно атрибуисане а о некима се ништа није знало. Већина ових непознаница је у једном каснијем издању *Фотографије из Теслиног албума* отклоњена.⁴² Друга књига, у форми мемоара, Ранисава Аврамовића, указала нам је на неке аспекте из Теслиног живота које је писац имао прилику да сазна у току сурета са славним научником.⁴³

Почетком XXI века и службеници Музеја Николе Тесле увиђају значај блага које чувају и почињу постепено да га представљају читалачкој публици. Теслина одликовања и медаље су обрађене и приказане у књизи

³⁸ Бранимир Јовановић, *Никола Тесла илустрована монографија* (Београд: Вајат, 1996).

³⁹ Margaret Cheney, *Tesla Man Out Of Time* (New York: Barnes and Noble, 1993).

⁴⁰ Marc J. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius* (New Jersey: A Birch Lane Press Book, 1996).

⁴¹ Marija Šešić, „Katalog fotografija iz života i rada Nikole Tesle“ (habilitacioni rad za zvanje višeg kustosa. Beograd: Muzej nauke i tehnike, 1998).

⁴² Владимир Јеленковић, ур., *Фотографије из Теслиног албума/Tesla's Photo Album* (Београд: Музеј Николе Тесле, 2010).

⁴³ Ранислав М. Аврамовић, *Моја истина* (Ужице: Историјски архив, 1998).

Зорице Циврић 2001. године⁴⁴ да би каснијим издањем, 2006. ова колекција била допуњена и приказом Теслиних диплома и изложбом припређеном у музеју.⁴⁵ Већ 2002. музеј публикује још једну монографију која обилује детаљима из времена Теслиног боравка у Европи, тачније из периода док је радио у Стразбуру.⁴⁶ Исте године се у издању музеја појављује и значајно дело које расветљава Теслин кратак боравак у Београду 1892. године, и пружа читаоцу мноштво детаља о догађајима који су се том пригодом десили као и каталог уметничке збирке из Музеја Николе Тесле⁴⁷ а Лиланд Андерсон уређује обимну студију о Тесли и његовом раду.⁴⁸

Наредне, 2003. године, Музеј Николе Тесле, користећи материјал из Теслине архиве, публикује преписку Томаса Едисона и Николе Тесле. Уз приказану преписку, приложен је и Теслин дневник у коме се углавном налазе разновразни прорачуни које је бележио у току рада за Едисона а и у каснијем периоду.⁴⁹ Исте године изашла је из штампе и књига *Теслина лична библиотека, књиге са посветом* у којој читаоци први пут имају увид у део библиотечког фонда из Теслиног легата.⁵⁰

Наредне године, сем књиге Дана Мркића, која је заинтересованима пружила нове податке о Теслином боравку, школовању и раду у Европи⁵¹ из штампе излази и крунско издавачко дело монографија Музеја Николе Тесле у коме је испричана историја настанка музеја, доласка Теслине оставштине у

⁴⁴ Зорица Циврић, *Одликовања из заоставштине Николе Тесле* (Београд: Музеј Николе Тесле, 2001).

⁴⁵ Милица Кеслер, *Дипломе Николе Тесле – Diplomas and Certificates of Nikola Tesla* (Београд: Музеј Николе Тесле, 2006); Владимир Јеленковић, ур., *Изложба, дипломе Николе Тесле* (Београд: Музеј Николе Тесле, 2006).

⁴⁶ Никола Тесла, *Дневник из Стразбура*, ур., редник Александар Петровић (Београд: Музеј Николе Тесле, 2002).

⁴⁷ Зорица Циврић и Братислав Стојиљковић, *Никола Тесла у Београду 1892.* (Београд: Музеј Николе Тесле, 2002); Драгиња Маскарели, *Уметничка збирка Музеја Николе Тесле/Art Collection in Nikola Tesla Museum* (Београд: Музеј Николе Тесле, 2002).

⁴⁸ Leland I. Anderson, ed., *Nikola Tesla on His Work with Alternating Currents and Their Application to Wireless Telegraphy, Telephony, and Transmission of Power: An Extended Interview* (Twenty First Century Books, 2002).

⁴⁹ Радмило Иванковић, ур., *Никола Тесла, Белешке из Едисонове фабрике машина, Notebook from the Edison Machine Works 1884-1885.* (Београд: Музеј Николе Тесле, 2003).

⁵⁰ Vesna Radojev, *Teslina lična biblioteka, knjige s posvetom* (Београд: Музеј Николе Тесле 2003).

⁵¹ Дан Мркић, *Никола Тесла европске године*, прев., Вујадин Милановић (Београд: Музеј Николе Тесле, 2004).

Београд, у којој су приказане збирке и представљене значајне личности које су утемељиле методологију рада у музеју.⁵²

Током 2006. године музеј наставља своју издавачку делатност публикавањем књиге о часописима из Теслине библиотеке⁵³ и публикавањем важног дела *Патенти Николе Тесле*.⁵⁴ Некадашњи директор Музеја Николе Тесле, Александар Маринчић пише *Живот Николе Тесле* и уређује публикацију о Друштву за ширење научних сазнања „Никола Тесла“⁵⁵, Фрејзер пише драму са биографским детаљима⁵⁶, Брајковић *Теслин појмовник*⁵⁷ а Милован Матић још један у низу опсервативних текстова.⁵⁸ Међутим, литература која је обележила овај период је монографско издање *Тесла*, аутора Бранимира Јовановића, човека који је био директор Музеја у два мандата и имао прилику да се темељно упозна са садржајем Теслиног легата.⁵⁹

У овом периоду публиковано је још неколико књига које обрађују порекло Теслине породице, његову личност и сусрете са земљацима у Сједињеним Америчким Државама.⁶⁰

Теслини чланци у Електрикал Експериментеру, Дневник из Колорадо Спрингса и Моји изуми и преписка Николе Тесле са Хугом Гернсбеком су још

⁵² Зорица Циврић, ур., Смиљанић, Дубравка, прев., *Музеј Николе Тесле 1952-2003*. (Београд: Музеј Николе Тесле, 2004).

⁵³ Владимир Јеленковић, ур., *Часописи из Теслине личне библиотеке* (Београд: Музеј Николе Тесле, 2006).

⁵⁴ Снежана Шарбох, *Патенти Николе Тесле ка коначној листи* (Београд: Музеј Николе Тесле, 2006).

⁵⁵ Александар Маринчић, *Живот Николе Тесле* (Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2006); Александар Маринчић, ур., *Друштво за ширење научних сазнања „Никола Тесла“ 70 година постојања и рада* (Београд: Српска академија наука и уметности и Галерија науке и технике, 2006).

⁵⁶ Дејвид Фрејзер, *Теслино електрично друштво*, прев. Катарина Данкан (Београд: Клуб НТ, 2006).

⁵⁷ Драгомир Брајковић, *Теслин појмовник* (Београд: Драгомир Брајковић, 2006).

⁵⁸ Милован Матић, *Тесла: својатања, порекло, политичке игре, отворена питања* (Нови Сад: Савез проналазача Војводине, 2006).

⁵⁹ Бранимир Јовановић, *Тесла* (Београд: Центар Тесла, 2006).

⁶⁰ Мирко Добричанин, *Гуслар Перун* (Београд: Interpress, 2001; Жарко Требјешанин, *Никола Тесла, личност, неуроза и послање* (Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2006); Станка Јовановић, *Генеалогичка породице Трбојевић* (Портланд: ДЈ Пабблишинг, 2008).

трипубликације којима музеј 2007. и 2008. године употпуњује своју издавачку делатност а уједно и представља читаоцима део вредног фонда.⁶¹

Средином друге деценије XX века издата су још четири монографска дела која су била коришћена као релевантни извори у овој дисертацији. *Теслин чудесни свет*⁶², који је заправо допуњено издање књиге *Тесла*, потом превод Теслиног сензационалистичког текста из магазина *Century*⁶³, Карлсонова књига *Тесла: изумитељ електричног доба*⁶⁴, која је разоткрила неке старе заблуде и у којој су исправљени поједини нетачни подаци који су се годинама преписивали од текста до текста. Последња књига коју је музеј публикувао *Честитке Николи Тесли за његов 75 рођендан* је послужила као драгоцен извор биографија личности које су сарађивале са Теслом а које се помињу у овој дисертацији.⁶⁵ Након ове монографије публикуван је и каталог поводом изложбе *Никола Тесла и династија Карађорђевић*.⁶⁶

Осим монографских публикација које се тичу Николе Тесле, у раду се користи и литература у којој се обрађују историјски аспекти оснивања Друштва за подизање Института Николе Тесле, потом Института Николе Тесле и осталих друштава која су настала касније на темељима ове две организације.⁶⁷

⁶¹ Vladimir Jelenković, ur., *Teslini članci u Elektrial Eksperimenteru* (Београд: Музеј Николе Тесле, 2007); Никола Тесла, *Моји изуми и преписка Николе Тесле са Хугом Гернсбеком* (Београд: Музеј Николе Тесле, 2007); Никола Тесла, *Дневник истраживања Колорадо Спрингс 1899-1900.*, прев., Војин Поповић (Београд: Музеј Николе Тесле, 2008).

⁶² Branimir Jovanović, *Teslin čudesni svet* (Београд: Vulkan, 2014).

⁶³ Никола Тесла, *Проблем повећања људске енергије са специјалним освртом на коришћење сунчеве енергије*, прев., Војин Поповић (Београд: Музеј Николе Тесле, 2015).

⁶⁴ Bernard V. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba* (Novi Sad: Akademska knjiga, Muzej Nikole Tesle, 2015).

⁶⁵ Милица Кеслер и Ивана Ђирић, *Честитка Николи Тесли за његов 75. рођендан/A Greeting to Nikola Tesla for his 75th Birthday* (Београд: Музеј Николе Тесле, 2016).

⁶⁶ *Никола Тесла и Династија Карађорђевић*, Каталог са изложбе у Краљевском Двору (Београд: Музеј Николе Тесле, Краљевски Двор, 2017).

⁶⁷ *Годишњи извештај о раду Друштва за подизање Института Николе Тесле у Београду у 1936. години* (Београд: Друштво за подизање Института Николе Тесле у Београду, 1937); *Statuts de l'Institut Nikola Tesla à Belgrade* (Београд: Edition de la Société pour la fondation de l'Institut Nikola Tesla, 1937); *Statute with legal force for the Foundation and Organization of the Nikola Tesla Institute* (Београд: Nikola Tesla Institute, 1939); *Décret-loi réglementant la fondation et l'organisation de l'Institut Nikola Tesla* (Београд: Edition de l'Institut Nikola Tesla, 1939); *Правила Друштва Никола Тесла за унапређење науке и технике* (Београд: Друштво Никола Тесла за унапређење науке и технике, 1939); *Уредба са законском снагом о оснивању и уређењу Института Николе Тесле* (Београд: Институт Николе Тесле, 1939); *Уредба са законском снагом о оснивању и уређењу Института Николе Тесле* (Београд: Институт Николе Тесле,

Такође, за поједине сегменте дисертације коришћена је додатна литература како би се боље објаснио неки историјски тренутак или пак феномен који се одразио на друштво из периода о коме је писано.⁶⁸

С обзиром да се у највећој мери у раду обрађивала архивска и библиотечка грађа, коришћена је и стручна литература како би се поједини термини објаснили и усагласили у оквиру одређеног сегмента обрађиваног материјала.⁶⁹

1939); *Уредба са законском снагом о оснивању и уређењу Института Николе Тесле, најважнији подаци из Теслиног живота и рада* (Београд: Институт Николе Тесле, 1940); *Уредба са законском снагом о оснивању и уређењу Института Николе Тесле* (Београд: Институт Николе Тесле, 1940); *Materijali IV redovne skupštine jugoslovenskog društva za širenje i unapređenje nauke i tehnike Nikola Tesla* (Београд: Jugoslovensko društvo za širenje i unapređenje nauke i tehnike „Nikola Tesla“, 1964); *Skupština Društva za širenje naučnih saznanja „Nikola Tesla“ SR Srbije* (Београд: Društvo za širenje naučnih saznanja „Nikola Tesla“ SR Srbije, 1974); *50 godina postojanja i delovanja (1936-1986) Jugoslovenski savez društava Nikola Tesla* (Београд: Jugoslovenski savez društava Nikola Tesla, 1986); Jovan Nikolajević, Aleksandar Marinčić и Zoran Stevanović, *Društvo za širenje naučnih saznanja „Nikola Tesla“: 70 godina postojanja i rada* (Београд: Galerija nauke i tehnike SANU, 2006).

⁶⁸ George Henry Payne, *History of Journalism in the United States* (New York: D. Appleton and Company, 1920); Ljubo Boban, *Sporazum Cvetković-Maček* (Београд: Institut društvenih nauka, 1965); Константин Фотић, *Рат који смо изгубили, трагедија Југославије и погрешка запада – Мемоари*, прев., Аника Крстић (Београд: Вајат, 1995); Љубодраг Димић, *Културна политика у Краљевини Југославији (1918-1941) I* (Београд: Стубови Културе, 1996 -1997); Filip Dženkins, *Istorija SAD* (Београд: Filip Višnjić, 2002); Walter Isaacson, *Benjamin Franklin: An American Life* (New York: Simon and Schuster Paperbacks, 2004); Peter Lamont, *The First Psychic: The Extraordinary Mystery of a Notorious Victorian Wizard* (Abacus: 2005); Михаило Бјелица и Јевтовић, Зоран, *Историја новинарства* (Београд: Мегатренд, 2006); Драги Маликовић, Растовић Александар и Шуваковић Урош, *Парламентарне странке у Краљевини СХС – Југославији I* (Косовска Митровица – Београд: 2007); Ervin Dubrović, *Merika, Iseljavanje iz Srednje Evrope u Ameriku 1880-1914/Emigration from Central Europe to America 1880-1914* (Rijeka: Zambelli, 2008); Јована Касаш, *Кнез Павле Карађорђевић у вртлогу европских збивања: (1934-1941)* (Нови Сад: Мало историјско друштво Прометеј, 2013); Жарко Мијајловић, „Приступна беседа Богдана Гавриловића“, *У Развој астрономије код Срба VII: зборник радова конференције*, ур. М. С. Димитријевић, 563-569. (Београд: Астрономско друштво „Руђер Бошковић“, 2014).

⁶⁹ Десанка Стаматовић, *Читалишта у Србији у XIX веку* (Београд: Народна библиотека Србије, 1984); Александра Вранеш, *Појмовник: од рукописа до библиотеке* (Београд: НБС, 2001); Лекић Богдан, *Архивистика* (Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2006); Драган Бараћ, *Кратка историја књиге* (Београд: Нолит, 2008); Ivana Zorić, Aleksandar Ђокић и Mladen Vujović, „Informatizacija rada Muzeja Nikole Tesle, kao kompleksne ustanove zaštite kulturnih dobara“ *У Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja, 9. zbornik referatov dopolnilnega izobraževanja s področij arhivistike, dokumentalistike in informatike v Radenci*, ур. Slavica Tovšak (Maribor: Pokrajinski arhiv Maribor, 2010); Ивана Ђирић, „Виртуелна библиотека Николе Тесле“, *Виртуелна култура, Међународна научна конференција, Београд, 23/09 – 25.09.2016. Зборник радова. Књ.1*, ур. Вранеш Александра, ур. Марковић, Љиљана, 73-86 (Београд: Филолошки факултет, 2014); Сузана Топаловић, Биљана Лазич и Ивана Ђирић. „Библиографско-информатичка обрада новинских чланака из Теслине хемеротеке“, *У Србија између истока и запада, Наука, образовање, култура, уметност, Тематски зборник у 4 књиге: Књ.2: Библиотеке и библиографија у савременом културолошком диверзитету*, ур. Вранеш Александра, ур. Марковић, Љиљана, 271-284 (Београд: Филолошки факултет 2014); Ивана

Ђирић и Тадија Стефановић, „Библиотечка грађа из области лепих уметности у библиотеци Николе Тесле“, *Транскултуралност и библиотеке, MELISSA (Museums, Ethics, Library and Information Science, Studies, Archives)* 29. септембар – 01. октобар 2017. године, *Зборник резимеа*, ур. Вранеш Александра, ур. Марковић, Љиљана, 127. (Београд: Филолошки факултет, 2017).

1.4. Никола Тесла у периодичној штампи

У светској штампи наилазимо на име Николе Тесле већ после 1885. године. Пажњу српских и хрватских новинара привукао је његов долазак у Европу 1889. Први чланак о Тесли написан на српском језику објавио је у новембру 1889. године новосадски *Браник*.⁷⁰ Аутор овог чланка је био Николадин Косановић, супруг Теслине рођене сестре Марице.⁷¹ Након тога, исте године, његово име је поменуто у шаљивом контексту новинама *Стармали*.⁷² Убрзо, *Српски глас* објављује анонимни чланак под називом *Српски Едисн* заснован на чланку из часописа *Браник*.⁷³

У београдским круговима, Теслино име се први пут објављује у чланку под насловом *Знаменити Србин у Америци* у новинама *Србобран*, у марту 1891. године. Први опширнији чланак о Тесли на хрватским просторима публикован је у загребачким новинама *Обзор*.⁷⁴ Након овога, чланци о Николи Тесли се све више умножавају.

Највише цитираних извора, не рачунајући изворе преузете из Хемеротечке збирке, је на језику југословенских народа, првенствено на српском и хрватском језику.

Новине *Правда* су у више наврата 1934. писале о Николи Тесли а у овим новинама је у октобру 1934. изашао и чланак о смрти славног Краља-Хероја. О смрти краља Александра писале су и новине *Време* а 1936. објавиле су значајан текст поводом прославе осамдесетог рођендана Николе Тесле, о његовим заслугама на пољу медицине.

Први специјализован часопис на нашим просторима који се бавио валоризацијом Теслиних достигнућа и осталим научно-техничким

⁷⁰ Светислав Марковић и Братислав Стојиљковић, „Први новински чланци о Николи Тесли објављени на српском језику“, *Читалиште научни часопис за теорију и праксу библиотекарства* бр. 22 (мај 2013): 108; Александар Маринчић, *Живот Николе Тесле* (Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2006), 37.

⁷¹ Николадин је Тесли послао примерак новина *Браник* и *Српски глас*, в.: Радмило Иванковић, ур. и Дубравка Смиљанић, прев., *Никола Тесла преписка са родбином* (Београд: Музеј Николе Тесле, 1993), 10-11.

⁷² С. Марковић и Б. Стојиљковић, „Први новински чланци о Николи Тесли објављени на српском језику“, 111-112.

⁷³ Исто, 112.

⁷⁴ М. Filipi, „Djela o Nikoli Tesli“, *Vila Velebita časopis Like i Velebitskog primorja*, 150. *Obljetnica rođenja Nikole Tesle* br. 10 (102), srpanj 2006, 21.

достигнућима био је *Југославенски радио часопис Тесла стручни и популарни алманах за радиофонију, телевизију и другу примјену Теслиних струја и радио валова*. У тези су цитирани неки од текстова штампаних у наведеном часопису 1935. и 1936. године.

Говор посланика Фотића, на ручку поводом Теслиног осамдесет првог рођендана објављен је у *Американском србобрану* у јулу 1937.

Најбројнији текстови о Николи Тесли, Друштву за подизање Института Николе Тесле и Институту Николе Тесле објављивани су у часопису *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике*. Поред ових тема, у часопису су биле заступљене и остале научне и културне теме. Часопис је основан на свечаној седници Друштва за подизање института Николе Тесле 10. јула 1940. године. Током 1941. штампано је неколико бројева а потом је поново публикован од маја 1945. до априла 1954. године.

Након овог часописа, теме у вези са достигнућима у електротехници и сродним наукама почињу да се публикују у часопису *Тесла: часопис југословенског друштва за ширење и унапређење науке и технике „Никола Тесла“*. Овај часопис је излазио од 1954. до 1962. године.

О Теслином животу и раду писао је 1953. и хрватски информативни лист *Вјесник у сриједу*.

Осим наведених периодичних публикација, објављене текстове о Николи Тесли, Друштву за подизање Института Николе Тесле и Институту Николе Тесле проналазимо у новинама *Политика* у периоду од 1936. до 1941. Након Теслине смрти ове новине су повремено писале о њему и о новооснованом музеју током 1952, 1953. и 1955. године. У току 1952, објављен је текст о Теслиној оставштини која је стигла из Сједињених Америчких Држава. Када је посмртни пепео научника пренет у нашу земљу, ове новине су то обележиле пригодним текстом Иванке Бешевић у септембру 1957. године. О оснивању Музеја Николе Тесле писао је и дневни лист *Борба* у октобру 1955. године.

Сл. 1. Никола Тесла. Извор: *The Herald*, November 15, 1898.

Најобимнији ресор за одабир извора из периодичне штампе су били Теслини албуми исечака. Велики део цитираних текстова пронађен је у овим албумима. Приликом навођења преузетих наслова нису обележене стране из публикације јер их ни Тесла није сачувао. Један део чланака, који се односи на Теслину смрт и сахрану, пронађен је у последњем, педесет седмом албуму. Овај албум су вероватно саставиле Теслине секретарице у договору са Савом Косановићем.

Овим сажетим прегледом најважнијих објава у периодици нису обухваћени сви извори коришћени у овој дисертацији. Комплетан списак навођених извора из периодичних публикација наведен је у списку литературе.

2. ИСТОРИЈСКЕ ОКОЛНОСТИ КОЈЕ СУ ПРЕТХОДИЛЕ ОСНИ- ВАЊУ МУЗЕЈА НИКОЛЕ ТЕСЛЕ

2.1. Прилике у држави и иницијатива за оснивање Института Николе Тесле

Током тридесетих година XX века, научна достигнућа Николе Тесле привукла су пажњу југословенске интелектуалне елите. Политичку и привредну ситуацију у тадашњој Краљевини Југославији обележиле су унутрашње тензије и социјална неједнакост. Након атентата на краља Александра Карађорђевића у Марсељу, трочлано Намесништво са кнезом Павлом Карађорђевићем на челу, преузело је власт, пошто је краљев најстарији син, Петар био малолетан.¹ Кнез Павле је био познат по својим политичким везама и по ерудицији из уметничке области.² Културни живот је у време његове власти био веома разноврстан. Оснивани су нови музеји и галерије, одржане су многобројне културне вечери, предавања, концерти, изложбе и остале културне манифестације.³

¹ Краљ Александар Карађорђевић убијен је 9. октобра 1934. године, в.: Милоје Сокић, „Смрт нашег славног Краља-Хероја“, *Правда*, 11. октобар 1934, 6; „Цела земља је у све већој жалости, и све већем болу“, *Правда*, 12. октобар 1934, 8; „Свеколика светска јавност диве се мирноћи и присебности нашега народа са којом подноси свој велики национални губитак“, *Правда*, 13. октобар 1934, 3; „Сто хиљада људи дочекало је у Сплиту са сузама и јецајем мртво тело Великога Краља“, *Време*, 15. октобар 1934, 1. Након атентата Никола Тесла је упутио телеграм саучешћа Министарству иностраних послова Краљевине Југославије, в.: Архив Музеја Николе Тесле, Лична архива Николе Тесле (даље: MNT) 126-399, Прилог 1. Тесла је написао и чланак у коме наводи: „... Смрт краља је потресла земљу до самих темеља, али непријатељи који кажу да то значи раскол Југославије ће се надати узалуд, јер је племенита крв великог човека послужила као цемент и још чвршће везала њене делове и ојачала националну структуру ...“, в.: Nikola Tesla, „Tribute to King Alexander“, *The New York Times*, October 21, 1934.

² В.: Јована Касаш, *Кнез Павле Карађорђевић у вртлогу европских збивања: (1934-1941)* (Нови Сад: Мало историјско друштво Прометеј, 2013).

³ Југославија је имала изузетно добре културно-политичке односе са Немачком у међуратном периоду. У Београду је одржана прва изложба немачких уметника ван територије Немачке. То објашњава и због чега је Немачка држава издвојила највећа средства за опремање Института Николе Тесле. Прва изложба национално социјалистичке архитектуре ван немачких граница одржана је у Немачком павиљону на Сајму у Београду 1940. Под покровитељством кнеза намесника Павла, изложбу је организовао генерални инспектор јавних радова престонице Рајха, професор Алберт Шпер према директивама министра спољних послова Рајха, Јоакима вон Рибентропа и министра пропаганде др. Гебелса, в.: „Изложба Нова немачка архитектура биће свечано отворена 5. октобра у Немачком павиљону на Сајмишту“, *Политика*, 2. октобар 1940, 6. О овој изложби види и: Б., „Изложба нове немачке архитектуре на београдском сајмишту“, *Београдске општинске новине X* (1940): 854-858; „Изложба нове немачке архитектуре одржава се на београдском сајму од 5-16 октобра“, *Време*, 2. октобар 1940, 9; „Њ. Кр. Вис. Кнез Намесник и Књегиња Олга присуствовали су изложби нове немачке архитектуре“, *Време*, 6. октобар 1940, 5; „У присуству њ. кр. вис. кнеза Намесника и књегиње Олге јуче је свечано отворена велика изложба нове немачке архитектуре“, *Политика*, 6. октобар 1940, 5-6.

У Краљевини Југославији, која се опорављала од последица Првог светског рата, било је неопходно учврстити њене територије и осигурати јој опстанак. Владу Милана Стојадиновића потресала је политичка криза и све отвореније политичко приближавање Немачкој.⁴ Са истим проблемима безуспешно се носила и влада Драгише Цветковића и Владимира Мачека.⁵ Нестабилне политичке прилике доводе до усијања нерешена национална питања. Национална валута слаби, економија и привреда су у кризи, а паралелно са тим повећава се број професионалних организација, привредних установа и политичких странака.⁶

Југословенска држава је између два светска рата била дезинтегрисана социјалним, економским и националним проблемима. Осиромашено сеоско становништво које је било осовина друштва, имало је све више потешкоћа.⁷ Етатистичке тенденције преко којих је државни бирократски апарат временом проширио своју моћ и на културну надоградњу друштва, отвориле су пут ка тоталитаризму. Кроз доминантну улогу чиновничког апарата друштво је било подређено држави и није било критичне масе за револуционарну смену али се *глас народа* повремено могао чути, што потврђује и број новина и часописа који се оснивају.⁸ Иако се у неким од њих „... југословенско друштво карактерише као недемократско ...“⁹, чињеница да је постојало спорадично изражавање таквих идеја наводи управо на супротно. У том историјском тренутку ове идеје нису изазивале веће потресе. Иако се писало о пољопривреди, медицини и лингвистици остале научне теме нису биле толико заступљене.¹⁰

⁴ Милан Стојадиновић је био на челу владе од 1934. до 1939. године.

⁵ В.: Ljubo Boban, *Sporazum Cvetković-Maček* (Београд: Institut društvenih nauka, 1965).

⁶ В.: Драги Маликовић, Александар Растовић и Урош Шуваковић, *Парламентарне странке у Краљевини СХС – Југославији I* (Косовска Митровица – Београд: 2007).

⁷ Више од три четвртине свих домаћинстава у Краљевини је живело од пољопривреде. У раздобљу од 1921. до 1931. према градовима је мигрирало око милион становника. Увећао се број малих градова са слабо развијеном привредом и без задовољавајућег животног стандарда, в.: Љубодраг Димић, *Културна политика у Краљевини Југославији (1918-1941) I* (Београд, 1996 -1997), 35.

⁸ Михаило Бјелица и Зоран Јевтовић, *Историја новинарства* (Београд: Мегатренд, 2006), 337.

⁹ Ена Мирковић, „Часопис Наша стварност 1936-1939“, *Архив* 1–2 (2013): 145.

¹⁰ По статистикама за период између 1921. и 1931. преко седамдесет посто становништва бавило се неким видом пољопривреде, око десет посто индустријом или занатима, око пет

У таквим околностима, било је неопходно ухватити корак са савременим културним, научним и техничким достигнућима, јер се тако могао осигурати и привредни напредак земље.¹¹ Идеја па и реализација интеграције науке и технологије са циљем да резултати науке нађу примену у индустрији, је полако али сигурно клесала свој пут и до југословенских земаља.¹² Главни токови европске и светске мисли, одјекнули су и у југославенској средини. Оснивање научних установа, центара, друштава за културу и уметност и подстицање младих на даље образовање и усавршавање, утицало је на повећање интересовања за Николу Теслу. Иако се светска штампа интересовала за Теслу већ после 1885. године, у штампаним издањима на српском језику, његово име се помиње тек пред крај 1889. године. О њему су први писали часописи *Браник* и *Стармали* из Новог Сада и *Српски глас* из Задра који објављује чланак „Српски Едисн“ заснован на чланку из часописа *Браник* „Српски Едисон“.¹³ Аутор првог чланка о Тесли на српском језику био је Николадин Косановић, супруг Теслине сестре Марице.¹⁴

Године 1892. након Теслине посете Београду и аудијенције код младог краља, Александар I Обреновић доделио му је Диплому Ордена светог Саве II реда.¹⁵ Ово је било прво у низу великих одликовања које је наш научник

посто трговином а остатак становништва осталим занимањима, в.: Љ. Димић, *Културна политика у Краљевини Југославији (1918-1941)* I, 35.

¹¹ Смиљана Ђуровић, *Са Теслом у нови век, Нова синтеза историје* (Београд: Завод за уџбенике, 1997).

¹² Интеграција науке и технологије започета је у Немачкој када је немачка компанија Siemens 1887. године основала „Технички институт за експериментална истраживања“ на коме су радили Хелмхолц, Херц, Киркхоф, Планк, Михајло Пупин и други. Исте године започета је и званична преписка Сименса и београдских власти у вези са изградњом електричне централе у Београду, в.: Siemens Srbija, „Proslavljen veliki jubilej kompanije koja treći vek posluje u našoj zemlji, 25 godina Simensa u Srbiji“, Siemens, <http://www.siemens.rs/portal/press/view.php?year=2012&id=606> (преузето 8. 9. 2015).

¹³ Светислав Марковић и Братислав Стојиљковић, „Први новински чланци о Николи Тесли објављени на српском језику“, *Читалиште научни часопис за теорију и праксу библиотекарства* бр. 22 (мај 2013): 107-108.

¹⁴ Николадин је Тесли послао примерак новина „Браник“ и „Српски глас“, в.: Радмило Иванковић, ур. и Дубравка Смиљанић, прев., *Никола Тесла преписка са родбином* (Београд: Музеј Николе Тесле, 1993), 10-11.

¹⁵ МНТ 96-1А-3А. Краљ је желео Теслу да одликује Орденом св. Саве I реда, али то није било могуће због Теслног америчког држављанства, в.: Зорица Циврић и Братислав Стојиљковић, *Никола Тесла у Београду 1892* (Београд: Музеј Николе Тесле, 2002), 54-55. Указом краљевих намесника од 30. маја 1892, а на предлог министра просвете и црквених послова, Никола Тесла, електричар у Њујорку, одликован је Орденом св. Саве II реда, в.: „Указ Краљевскога Намесништва“, *Просветни гласник*, Службени део, 1. јун 1892; Милица Кеслер, *Дипломе*

добило. Недуго затим, Никола I Петровић, књаз Црне Горе му је 1895. доделио Диплому Ордена II реда књазана Данила I за независност Црне Горе.¹⁶ С обзиром да су у наредним годинама наши посланици све чешће путовали у Сједињене Америчке Државе, многи од њих су имали част да се састану са Теслом и да о томе извести нашу владу. Тако посланик у Министарству финансија, Анте Тресић-Павичић извештава Министарство иностраних послова, да је у Њујорку 26. септембра 1926. уручио Орден и Диплому св. Саве I реда Николи Тесли као и да га је Тесла радосно преузео (Прилог 2).¹⁷ Како сазнајемо из другог извештаја, Вице конзул др Перо В. Занела му је убрзо након тога, 1931. у стану уручио Диплому и Орден Југословенске Круне I реда, као признање за његове заслуге на пољу науке, којим га је одликовао краљ Александар I.¹⁸ Исте године, 1931. штампана је књига која велича рад Николе Тесли у области електротехнике.¹⁹

Признањем које се додељује „... најзначајнијим појединцима чији су проналасци на посебан начин допринели удобности, благостању и срећи

Николе Тесли – Diplomas and Certificates of Nikola Tesla (Београд: Музеј Николе Тесли, 2006), 12-13; Владимир Јеленковић, ур., *Изложба, дипломе Николе Тесли* (Београд: Музеј Николе Тесли, 2006), 9.

¹⁶ М. Кеслер, *Дипломе Николе Тесли*, 14-15; *Изложба, дипломе Николе Тесли*, 10-11.

¹⁷ Архив Југославије (даље: АЈ), 371-60-458-463, документа у вези са предајом Ордена Николи Тесли; АЈ, 371-60-462-463, извештај посланика краљевине СХС у Вашингтону, Анте Тресић-Павичића, који је ову дужност обављао од 1920. до 1927. У допису, посланик пише да је Тесла очувао свежину и младалачки изглед, иако му је седамдесет година а као главни разлог за то наводи чињеницу да се увек држао подаље од жена и да је очувао своје девичанство. Наводи даље Теслине речи да чезне за домовином али још више за науком. Додаје да га је Тесла задивио својим умом и симпатичним манама, Прилог 2. У вези са овим орденом в.: Зорица Циврић, *Одликовања из заоставштине Николе Тесли*, (Београд: Музеј Николе Тесли, 2001), 28-29; М. Кеслер, *Дипломе Николе Тесли*, 16-17; *Изложба, дипломе Николе Тесли*, 12. Крејић у: Предраг Крејић, „Одабрана документа о Николи Тесли из фондова Архива Србије и Црне Горе“, *Архив, часопис Архива Србије и Црне Горе* 1-2 (2006): 154-155 наводи сигнатуру: Архив Југославије, Посланство Краљевине Југославије у САД – Вашингтон (371), ф-62, Досије Николе Тесли. Архивска грађа из ове фасцикле ревидирана је 2011. године па је целокупан досије премештен у фациклу бр. 60. Посланик Константин Фотић, у извештају од 17. априла 1936. године, упућеном помоћнику министра за иностране послове, предлаже да се Тесла одликује Орденом св. Саве I реда или Орденом белог орла I реда. Међутим, Тесли је Орден св. Саве I реда већ додељен, десет година раније, в.: АЈ, 371-60-473.

¹⁸ МНТ 71-354А, 7. септембар 1931, Вој. И. Анђелковић, пуковник у пензији, срдечно Тесли честита ово одликовање (на сачуваном документу име је написано као што је и наведено). О овом одликовању в.: З. Циврић, *Одликовања из заоставштине Николе Тесли*, 36-37; М. Кеслер, *Дипломе Николе Тесли*, 18-19; *Изложба, дипломе Николе Тесли*, 13; П. Крејић, „Одабрана документа“, 155-156.

¹⁹ Jovan Stojiljković, *Mihajlo Faradej i Nikola Tesla, dve epohalne godišnjice u elektrotehnicu* (Zagreb: Zaklada tiskare narodnih novina, 1931). у Теслиној библиотеци се налази неколико примерака ове књиге са сигнатуром НТ 54.

човечанства ...“, одликовао га је град Филадельфија доделивши му Диплому и Медаљу Џона Скота, 1934. године одајући му тиме признање за откриће обртног магнетног поља и индукционог мотора.²⁰

У дневној штампи на српском језику све чешће су објављивани чланци са детаљима из Теслиног живота, о његовом пореклу, породици и школовању. Новинар *Правде* 1934. године објавио је чланак у коме је приказано порекло Теслине породице, њиховог презимена, као и његова преписка и веза са млађом сестром Марицом Косановић.²¹ У једном делу поменутог чланка аутор упућује оштар протест нашим званичним институцијама због нетачних података о години и месту рођења Николе Тесле који су објављени у две светске енциклопедије.²² Такође, наводи да је „... наша немарност главни разлог што Тесла није ушао у најновије издање великог немачког Мајеровог лексикона из 1933. године ...“.²³ Наставак чланка је посвећен Теслиним родитељима и успоменама из Госпића. У међувремену, у истим новинама излази и чланак који расправља о Теслином уделу у електромедицини.²⁴ У овом чланку је интервјуисан Славко Бокшан који је широј јавности изнео због чега сматра да је Тесла најзаслужнији за развој електромедицине и да би се процес лечења употребом струја високе фреквенције требао назвати *теслаизација* попут сличних назива процеса

²⁰ З. Циврић, *Одликовања из заоставштине Николе Тесле*, 64-67; М. Кеслер, *Дипломе Николе Тесле*, 30-31; *Изложба, дипломе Николе Тесле*, 20.

²¹ И.Н., „Теслини трагови и успомене у Лици“, *Правда*, 29. јул 1934, 7; И.Н., „Теслини трагови и успомене у Лици“, *Правда*, 4. август 1934, 5. Сачувана преписка између Николе Тесле и Марице Косановић, која се састоји углавном од писама која је Марица упутила Тесли, публикована је у књизи *Никола Тесла преписка са родбином*. Сва Теслина писма као и остале успомене на њега које су биле чуване у породичној кући Косановића у Ријеци, уништили су италијански војници. О томе Сава Косановић пише професору Паји Радосављевићу у једном писму од 2. марта 1921, МНТ 140-7А-8А.

²² У књизи *The Encyclopedia Americana* у два издања, од 1928. и 1929. године наведено је да је Тесла рођен 1857. (уместо 1856.) као и да је рођен у Смиљану, у Лици, у аустријској Хрватској. В.: И.Н., „Теслини трагови и успомене у Лици“, *Правда*, 29. јул 1934, 7.

²³ Исто.

²⁴ У периоду од 1889. до 1891. Тесла је израдио генераторе наизменичне струје. Након експеримената на самом себи схватио је да нису опасне за човека. С обзиром да су у то време коришћени осцилатори високофреквентне струје по лекарским ординацијама који су били скупи и гломазни, Тесла је око 1905. пројектовао џепну верзију ових уређаја а ради производње овог медицинског уређаја основао је компанију *Tesla Electro-Therapeutic Company* у Њујорку, в.: Зорица Циврић, ур., Дубравка Смиљанић, прев., *Музеј Николе Тесле 1952-2003* (Београд: Музеј Николе Тесле, 2004), 97.

(галванизација, фарадизација) који су име добили по својим изумитељима.²⁵ Новинар истиче да би у нашим стручним медицинским круговима требало повести акцију да се изрази *арзонвализација* и *диатермија* замене изразом *теслаизација* и пише да је: „... управо Тесла први пронашао и искористио струје високих фреквенција и указао на могућност њихове примене у медицини ...“.²⁶ Нешто касније публикован је чланак са сличном темом, у коме је јасно изложено због чега је Теслино име од „... епохалног значаја за данашњу медицину ...“.²⁷

У Новом Саду 1935. почиње да се публикује *Југославенски радио часопис Тесла*, први који се бави тематиком прогреса радиотехнике. Како је наведено у циљу и програму часописа „... Назив Тесла наметнуо се сам ... што је било природније и љепше него да овакав један југославенски часопис ... назовемо именом највећег радиопроналазача, творца бежичне телеграфије ...“.²⁸ Поред тога наведено је и да су циљ и програм часописа „... да сви пријатељи и љубитељи радиа ... добију у њему заједнички орган ... да се школовањем помоћу ... радио часописа припрема нови кадар ... стручних радио радника ... и да ће овај часопис ... обухватити сва остала поља примјене Теслиних струја ...“.²⁹

Главни уредник часописа био је инж. Д. Милосављевић а уредник инж. Ђ. Баскијевић. За први број Славко Бокшан је написао текст о Николи Тесли.³⁰ Убрзо се повећава број текстова посвећених Тесли, посебно у периоду најаве велике прославе поводом Теслине осамдесетогодишњице.³¹ Оно што је

²⁵ Р. М., „Струје Николе Тесле у Електромедицини“, *Правда*, 31. јул 1934, 7.

²⁶ Исто. У оквиру методе арзонвализације користе се Теслине струје за високе напоне. Дарзонвал и Тесла су независно један од другог дошли до основног закона за физиолошку терапију са струјама високе учестаности. Ипак временски приоритет у овоме има Тесла јер је он тридесет четири дана пре Дарзонвала објавио овај закон, в.: Александар Дамјановић, *Теслино дело у електротехници* (Београд: Народна књига: 1952), 21. У оквиру методе диатермија користе се струје ниског напона.

²⁷ Милан Марковић, „Заслуге Николе Тесле за медицину. Поводом прославе његове 80-годишњице“, *Време*, 7. јун 1936, 6.

²⁸ „Циљ и програм нашег часописа“, *Југославенски радио часопис Тесла стручни и попoulарни алманак за радиофонију, телевизију и другу примјену Теслиних струја и радио валова* год. I, br 1 (1935): 2.

²⁹ Исто, 3.

³⁰ Slavko Bokšan, „Nikola Tesla osnivač tehnike visokih frekvencija i radiotehnike“, *Југославенски радио часопис Тесла* год. I, br. 1 (1935): 5-15.

³¹ D. Milosavljević, „Proslava Tesline 80 godišnjice“, *Југославенски радио часопис Тесла* год. I, br. 6 (1935): 1-2; „Jubilarna godina elektrotehnike i radija“, *Југославенски радио часопис Тесла* год. II, br.7

допринело Теслиној популарности у нашем народу, који није био информисан о дешавањима на пољу науке, свакако је чињеница да је наш земљак стекао толико уважавање у „далеком свету“ и постао научник светског реномеа. Подржавао је јединство народа у Југославији и у његовим изјавама одјекивало је родољубље. Приликом посете Београду, у јуну 1892. године, у сали Велике школе, Тесла је у свом говору рекао и: „... Своју радост, коју ја овога тренутка осећам, ја неумем да вам искажем, али се радујем што могу овом приликом да пред вама, мила браћо, изразим свагда своје најмилије задовољство, да сам био и да вазда остајем само Србин и ништа више ... И ако има какве славе и заслуге за човечанство, да се припише моме имену, то та почаст још више припада српском имену, српском народу из чије сам средине ја поникао ...“.³²

Теслина занесеност поезијом и прозом српског народа била је позната и у Сједињеним Америчким Државама. У мају 1894. Тесла је написао чланак за часопис *Century Magazine* о Јовану Јовановићу Змају, још увек са јасном сликом Змајеве здравице у Смутековцу.³³ Чланак почиње страдањем Срба на Косову а Тесла пише да је „... од тог страшног боја па све до скоро, за Србе настао мрки мрак, са само једном звездом на небу – Црном Гором ...“.³⁴ Ова изјава нам указује да се Тесла залагао за целокупно српство и да су у његовим очима Срби и Црногорци били један народ. Научник је често новчано помагао српским и црногорским исељеницима и радо је проводио време са њима када год су му то обавезе дозвољавале.

Приликом посете гуслара и народног учитеља, Петра Перуновића Перуна, Сједињеним Америчким Државама, имао је прилике да слуша гусле. Том приликом је изјавио: „... Мени је драго што вас видим. За вас сам чуо веома похвално. Ви сте војник и гуслар. Ја волим гусле и народну песму. Имам ћирилицом штампане све Вукове народне песме и често прочитам по коју,

(1936):1-3; „Proslava Tesline 80 godišnjice“, *Jugoslavenski radio časopis Tesla* god. II, br.10 (1936): 1-4.

³² З. Циврић и Б. Стојиљковић, *Никола Тесла у Београду 1892*, 61.

³³ Исто, 70-71. Овом приликом је Змај први пут прочитао сопствене стихове. Тесла му је након тога стегао и пољубио руку.

³⁴ В.: Robert Underwood Johnson, „Paraphrases from the Servian Translations after Translations by Nikola Tesla“, *The Century*, Vol. 48, Issue 1 (1894): 131.

колико да се освежим народним духом и не заборавим српски језик. Гусле су ми остале у трајној успомени још док сам био дете у Лици. Ја волим јунаке, нарочито сам очаран новим јунаштвом српске војске које је потаманило славу Грка и Римљана³⁵ У Теслиној оставштини сачувано је једно писмо, фотографија и дугачка песма коју је овај уметник певао Тесли у част.³⁶

Иако је цео свој радни век пажљиво бирао коју ће изјаву дати за које новине о југословенству је увек радо говорио. Једном приликом Никола Тесла је америчком новинару Лупис-Вукићу изјавио: „... Југославија има све услове за сјајну будућност, само ако буде имала добру управу, а народ се буде знао користити приликама што му их природа и положај пружају ...“.³⁷ Након смрти Краља Александра I Ујединитеља, Тесла је дао више изјава америчкој штампи. Између осталог изјавио је и: „... Наш велики Краљ био је синтеза Вашингтона, ослободиоца и великог војсковође и Линколна, великог државника...“.³⁸

Иако је Тесла више пута наводио да је југословен, Сједињене Америчке Државе су биле његова друга постојбина коју није желео да напусти. Одбио је Лењинов позив да се пресели у Русију као и позив последњег немачког цара и пруског краља Вилхелма II.³⁹ Својатали су га Мађари, Италијани, а један аустријски професор је на предавању рекао: „... Не могу да пропустим прилику, а да вам не говорим укратко о делима нашега земљака и сина наше земље ... Тај човек је Никола Тесла ...“.⁴⁰

Неколико година касније, на предлог Милутина Миланковића, на годишњем свечаном скупу одржаном 7. марта 1937. Српска краљевска академија прогласила је Николу Теслу за редовног члана Академије

³⁵ Мирко Добричанин, *Гуслар Перун* (Београд: Interpress, 2001), 85. У писму које је Перуновић упутио Тесли 1. фебруара 1924. године пише: „... Још сам увијек под свежим утисцима Вашег љубазног пријема и гостољубља којим сте ме одликовали у мају 1919. године ...“, MNT 135-99A.

³⁶ MNT 135-98A-105A.

³⁷ И. Н., „Теслини трагови и успомене у Лици“, *Правда*, 29. јул 1934, 7.

³⁸ Наводе се речи Славка Бокшана, в.: „Осамдесетогодишњица Николе Тесле прославиће се у Београду од 28. до 31. маја“, *Политика*, 9. март 1936, 11.

³⁹ И. Н., „Теслини трагови и успомене у Лици“, *Правда*, 29. јул 1934, 7; Божидар Стојановић, *Доживљаји и слике из Теслиног живота* (Београд: Даринка Стојановић, 1962), 57.

⁴⁰ Б. Стојановић, *Доживљаји и слике из Теслиног живота*, 58. В.: Милован Матић, *Тесла: Својатања, порекло, политичке игре, отворена питања* (Нови Сад: Савез проналазача Војводине, 2006).

природних наука.⁴¹ Научник је захвалио следећим речима: „Ваш јучерашњи телеграм донео ми је вест да сте ме примили у Ваше неумрло друштво као правог члана. То је ретка и велика част ...“ (Прилог 3).⁴²

Исте године, на пријему поводом његовог осамдесет првог рођендана у Њујорку, министар Републике Чехословачке Владимир Хурбан му је предао Диплому и Орден белог лава I реда.⁴³ Том приликом су му и југословенски краљевски намесници уручили Краљевски Орден и Диплому белог орла I реда.⁴⁴

Након многих признања у области науке и технике, медаља и ордења, многобројних доктората који су му додељени, Теслино име све више се слави и међу његовим народом. Популарност коју је стекао на западу прочула се међу Југословенима. У оваквим околностима постао је императив да се оснује институција која би проучавала, величала и ширила дела Николе Тесле.

⁴¹ MNT 151-589A-594A, целокупна сачувана преписка између Николе Тесле и Српске академије наука. Из записника са скупа Академије, одржаног 25. јануара 1894. сазнајемо да је Тесла изабран за дописног члана. Пуне четрдесет три године, све до 1937. он је задржао овај статус, в.: Јован Вукчевић, „Kako је Nikola Tesla postao član Srpske kraljevske akademije nauka“, *Dijalektika časopis za metodološko-filozofske probleme matematičkih, prirodnih i tehničkih nauka* X, br. 1-2 (1975): 42; *Изложба, дипломе Николе Тесле*, 44-45. Милутин Миланковић је 15. јануара 1937. написао предлог да се Тесла изабере за редовног члана. Предлог су потписали: Б. Гавриловић, Ж. Борђевић, М. Петровић и И. Ђаја. Исте године, 16. фебруара, Тесла је једногласно примљен. У архиву САНУ сачуван је део преписке и Теслин одговор: Архив САНУ, деловодни протокол 1937, документа бр. 63, 126, 161. Године 1950. усвојен је предлог да се издају Теслина сабрана дела: Архив САНУ, посебни инвентар бр. 5, рукописи и преписка М. Миланковића бр. 10131, кутија бр. 9, документ бр. 166, в.: Branimir Jovanović, „Tesla i Srpska akademija nauka“, *Dijalektika časopis za metodološko-filozofske probleme matematičkih, prirodnih i tehničkih nauka* XXI, br. 3-4 (1986): 105-107. Додатно о овој теми в.: З. Циврић, *Одликовања из заоставштине Николе Тесле*, 39-41; М. Кеслер, *Дипломе Николе Тесле*, 62-63, 66-67; *Изложба, дипломе Николе Тесле*, 48-49.

⁴² MNT 151-593A, Прилог 3. Теслин одговор у вези са пријемом у чланство.

⁴³ *Изложба, дипломе Николе Тесле*, 15.

⁴⁴ Исто, 14.

2.2. Друштво за подизање Института Николе Тесле

Потреба једног народа за напретком и развојем је природна и нужна ствар. Понос и величање заслужних сународника спадају у исту категорију. Циљ оснивања Друштва за подизање Института Николе Тесле најбоље објашњавају речи Славка Бокшана са једне седнице Друштва:

„... Вама је наике свима познато да су живот и напредак савременог човека у тесној вези са напретком науке и унапређењем и искоришћењем техничких тековина, а све је то опет у вези са општим привредним напретком. Унапређење науке доводи у свакој земљи до подизања културних нивоа свих слојева једне земље а развитак технике доводи до измене привредних односа и привредне структуре једне земље а то омогућује боље услове живота и материјалног и културног подизања појединца па и целог народа. Можемо слободно рећи да стваралачке и динамичке снаге сваког народа зависе у првом реду од тога у коликој је мери знао да примени научне и техничке тековине и проналаске и открића. Искоришћењем техничких тековина освајају народи своје место у свету и одржавају га у међународној утакмици ...“.⁴⁵

Поводом Теслине седамдесетогодишњице, 1926, Бокшан је одржао више стручних и популарних предавања а Матица Српска је публиковала прилог који је он написао о Тесли.⁴⁶ Бокшан је истакао да: „... се том приликом, као и у доцнијим јавним предавањима, видело ... да постоји и у ширим круговима велико интересовање, да се тачно сазна шта је овај велики син нашег народа у науци и техници створио ...“.⁴⁷

Исте године објављена су и предавања осталих истакнутих личности који су говорили о Тесли.⁴⁸

⁴⁵ „Пета годишња скупштина Друштва „Никола Тесла“ за унапређење науке и технике у Београду“, *Наука и техника, часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. I, бр. 4, (1941): 249.

⁴⁶ Славко Бокшан, „Никола Тесла живот и дела“, *Предавања за народ*, св. 10-11 (1926-27).

⁴⁷ Славко Бокшан, *Никола Тесла и његов пионирски рад у електротехници*, ур. Миливоје Тодоровић (Београд: Југословенски савез за ширење научних сазнања „Никола Тесла“ и Електротехнички институт „Никола Тесла“, 1993), 5.

⁴⁸ *Дела Николе Тесле, предавања поводом његове седамдесетогодишњице* (Београд, Загреб, 1926).

Након дугогодишњег истрајног рада Бокшан је 1932, објавио у Бечу књигу о Теслином раду.⁴⁹ Да је Тесла био задовољан овом књигом говоре у прилог његове речи: „... Примио књиге изразили сте се снажно и мајсторски фала Србине ради се на преводу ...“.⁵⁰

Планове за оснивање Друштва за подизање Института Николе Тесле можемо пратити од краја 1935. године.⁵¹ Инжењери и професори различитих струка су се окупили са циљем да оснују Институт који ће промовисати Теслин научни рад. Један од иницијатора за оснивање Друштва, чије је део оставштине похрањен као посебан фонд у архиви Музеја Николе Тесле, је поменути инжењер Славко Бокшан, који је уједно и један од најзаслужнијих појединаца у промовисању Теслиног живота и научног рада у то време.⁵² Писао је чланке о његовом раду и држао предавања у многобројним градовима.⁵³ Поводом Теслиног осамдесетог рођендана написао је текст у коме је посебну пажњу посветио Теслином открићу обртног магнетног поља, високофреквентним струјама и Теслином раду на пољу радиотехнике.⁵⁴

⁴⁹ МНТ 76-191А, 22. мај 1931. Бокшан пише Тесли о публикавању књиге у Бечу и шаље му на поклон шест примерака. „Књига о Николи Тесли на немачком језику“, *Време*, 22. фебруар 1932.

⁵⁰ МНТ 76-192А.

⁵¹ О. Н., „У Београду ће бити подигнут Институт Николе Тесле прилозима из читавог света“, *Политика*, 28. фебруар 1937, 8; О. Н., „На пролеће ће почети грађење великог Теслиног Института у Београду“, *Политика*, 26. фебруар 1940, 10.

⁵² Славко Бокшан је рођен 15. јуна 1889. у Ђурђеву. Био је електроинжењер и стручни писац. Дипломирао је електротехнику 1913. на берлинском техничком факултету. Радио је у фабрици „Круп“ и фирми „Бергман“, а 1915. прелази у берлински „Сименс и Халске“ и тамо остаје све до 1920. У Београд је дошао 1921. а 1922. основао је сопствено предузеће „Инж. Славко Бокшан, машинско и електротехничко предузеће“ познато по пословима на електрификацији. Подигао је електричне централе широм Краљевине Југославије: у Аранђеловцу, Битољу, Лозници и Неготину. Писао је стручне расправе о проблемима индустријализације, електрификације, електрицитета, звука, нуклеарне физике и слично. Велику пажњу посветио је проучавању дела Николе Тесле и основао је „Друштво Никола Тесла – за унапређење науке и технике“ 1935. године. Био је први уредник и сарадник часописа *Наука и техника* (1941-1948), први директор Института Николе Тесле (1939) и члан књижевног савета Матице српске од 1940. године. Преминуо је 6. фебруара 1953. у Београду, в.: Милица Кеслер и Ивана Ђирић, *Честитка Николи Тесли за његов 75. рођендан/A Greeting to Nikola Tesla for his 75th Birthday* (Београд: Музеј Николе Тесле, 2016), 256.

⁵³ Ранисав М. Аврамовић, *Моја истина* (Ужице: Историјски архив, 1998), 58. Од 1936. држи предавања о Тесли у Бечу, Будимпешти, Софији, Берлину, Минхену, Паризу, Прагу, Скопљу, в.: *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 46. Славко Бокшан, „Педесетогодишњица Теслиних открића високофреквентне струје и њеног физиолошког дејства“, *Наука и техника* год. I, бр. 2, (1941): 108-117; Славко Бокшан, „О открићу струје високе фреквенције – Д'Арзонвал или Тесла“, *Наука и техника* год. I, бр. 3, (1941): 201-209.

⁵⁴ Славко Бокшан, *Наш дуг Николи Тесли* (Нови Сад: Радио-часопис Тесла, 1936).

Од 1936. до 1939. Бокшан је био генерални секретар већа Друштва, а између 1939. и 1947. директор Института Николе Тесле. Услед оптужби за погрешну политичку оријентацију часописа које је Друштво издавало, смењен је 1948. године. Наиме, тврђено је да није било довољно публикованих тема из братских земаља.⁵⁵

Без обзира на став чланова Друштва и Института, Никола Тесла је имао врло високо мишљење о њему. Једном приликом је написао: „... Бокшан је ванредно способан одушевљен родољубан човек који ми је много помогао у тешкој борби ...“.⁵⁶ У Теслиној оставштини сачувано је неколико десетина докумената њихове међусобне преписке. У Бокшановим писмима, телеграмима и у Теслиним одговорима, уочљиво је поштовање и пријатељство између њих двојице.⁵⁷

⁵⁵ Бокшан је смењен на седници 29. фебруара 1948, в.: „Годишња скупштина Друштва „Никола Тесла“, *Наука и техника* год. IV, бр. 4 (1948): 375. Сем што је у сваком броју од 1945. до 1954. године постојала посебна стална рубрика „Научне вести из Совјетског Савеза“, неке од тема објављене у часопису *Наука и техника* у периоду од 1945. до 1948. су и: Славко Бокшан, „Совјетска индустрија“, *Наука и техника* год. I, бр. 7-8 (1945): 325-336; А. Билимовић, „Ломоносов у новом руском аспекту“, *Наука и техника* год. I, бр. 7-8 (1945): 374-385; Б. Јеремиић, „В. А. Обручев и успеси геологије у СССР“, *Наука и техника* год. I, бр. 9 (1945): 485-489; А. Билимовић, „Култ Њутна у Русији“, *Наука и техника* год. I, бр.10 (1945): 562-577; „Искоришћавање сунчане енергије у СССР“, *Наука и техника* год. I, бр. 10 (1945): 589-590; Озрен Недељковић, „И.В. Мичурин“, *Наука и техника* год. I, бр. 11 (1945): 661-664; Б. Н. Ђ. „Важан медицински проналазак у СССР“, *Наука и техника* год. I, бр. 11 (1945): 681; „Нове хидроцентралне у СССР“, *Наука и техника* год. I, бр. 11 (1945): 682; В. М. Алексијевић, „Колхозни систем у социјалној структури у СССР“, *Наука и техника* год. I, бр. 12 (1945): 689-693; Николај Брујевић, „Нов допринос совјетских научника науци“, *Наука и техника* год. II, бр. 1 (1946): 52-55; М. Павловић, „Владимир Леонијевић Комаров“, *Наука и техника* год. II, бр. 1 (1946): 57-61; Славко Бокшан, „Лењин и Совјетска наука и индустрија“, *Наука и техника* год. II, бр. 2 (1946): 81-88; Михајло Троицки, „Развитак технике у Совјетском Савезу“, *Наука и техника* год. II, бр. 2 (1946): 98-106; А. Билимовић, „Иван Петровић Павлов“, *Наука и техника* год. II, бр. 4 (1946): 338-343; Георги Рибкин, „Отац руске електротехнике В.В. Петров“, *Наука и техника* год. II, бр. 8 (1946): 696-698; Михајло Троицки, „Модерне совјетске творнице-комбинати“, *Наука и техника* год. II, бр. 11 (1946): 933-939; В. А. Енгељхарт, „Четврт века Совјетске биохемије“, *Наука и техника* год. III, бр. 1 (1947): 1-7; Б. Г. Кузнецов, „Лењин и наука“, *Наука и техника* год. III, бр. 2 (1947): 73-75; В. П. Волгин, „Лењин као научник“, *Наука и техника* год. III, бр. 4 (1947): 233-238; П. Корзинкин, „Проналазач руског сунца“, *Наука и техника* год. III, бр. 11 (1947): 889-892; Сергеј Вавилов, „Тридесет година совјетске науке“, *Наука и техника* год. III, бр. 12 (1947): 977-1004; Александар Паладин, „Украјинска Академија наука“, *Наука и техника* год. IV, бр. 3 (1948): 201-204.

⁵⁶ Телеграм који Тесла пише сестри Марици Косановић. MNT 143-191A.

⁵⁷ MNT 76-186A-315A. Више од половине наведених докумената су писма Славка Бокшана упућена професору Паји Радосављевићу.

Међу оснивачима и сталним члановима Друштва били су и Павле Миљанић и Александар Дамјановић⁵⁸, касније професори Електротехничког факултета у Београду, посебно заслужни за усвајање јединице за магнетну индукцију – Тесла [Т].⁵⁹ Њихова настојања да се Тесли ода ова признање трајала су готово читаве две деценије. Захваљујући овом међународном признању, Теслино име је званично ушло у електротехничку праксу и завештано му је памћење будућих генерација.⁶⁰

Након што су одобрена правила Друштва оснивачка седница је уприличена 26. јануара 1936. године (Прилог 4).⁶¹ За председника је изабран професор математике и председник Српске краљевске академије, др Богдан Гавриловић, који је, нешто касније, након званичног оснивања Института, маја 1939. године, изабран и за председника Већа Института.⁶² На истој

⁵⁸ Миљанић је био председник првог управног одбора а касније потпредседник, в.: *Наука и техника* год. V, бр. 2-3 (1949): 145-148. Дамјановић је био члан управе и на челу редакционог одбора часописа *Наука и Техника*. Након што је преминуо 1978, његова супруга Милојка је донела у Музеј Николе Тесле документацију коју је он чувао. Ова грађа се углавном односи на рад Института Николе Тесле и усвајања јединице за магнетну индукцију – Тесла [Т]. Дамјановић је знатно допринео популаризацији Теслиног рада на нашим просторима. Говорио је на многим скуповима о Тесли и написао је бројне текстове о његовом раду.

⁵⁹ Први предлог за усвајање јединице за магнетну индукцију – Тесла [Т] је потекао од Миливоја Ракића, в.: „Предлог да се јединица електричног рада назове Тесла“, *Наука и техника* год. II, бр. 8 (1946): 645-646. Касније су се овим питањем бавили Миљанић и Дамјановић. „Годишња скупштина Друштва „Никола Тесла“, *Наука и техника* год. VI, бр. 4 (1950): 216-217; В. Новаковић, „Хоће ли једна електротехничка величинска јединица носити Теслино име“, *Политика*, Културна хроника, 25. јул 1953; *Tesla: časopis jugoslovenskog društva za širenje i unapređenje nauke i tehnike* „Nikola Tesla“ god. III, br. 25-26 (1956): 32.

⁶⁰ Gordana Spaić i Srđan Spiridonović, „The Greatest Recognition to the Scientist Nikola Tesla – Award of the Unit for Magnetic Induction (T) in the International System of Units (SI)“, *Serbian Journal of Electrical Engineering*, Vol. 3, No. 2 (2006): 217–222.

⁶¹ MNT 76-204A–206A, Прилог 4. Правила су одобрена 10. јануара 1936. године. В.: *Правила Друштва Никола Тесла за унапређење науке и технике* (Београд: Друштво Никола Тесла за унапређење науке и технике, 1939); Драгомир Бонцић, „Друштво „Н. Тесла“ за унапређење науке и технике 1936 – 1954“, *Архив, часопис Архива Србије и Црне Горе* бр. 1-2 (2006): 111.

⁶² У тренутку када је изабран, Гавриловић је већ био у пензији. На овој позицији је остао све до смрти, 1947. године. Богдан Гавриловић је био научник, просветитељ и културни радник са широким и универзалним схватањем науке и културе. Својим активностима допринео је оснивању и развоју бројних научних институција. Своја размишљања о аспектима егзактних наука, представио је у низу есеја и говора. У својој ректорској беседи *О живим силама народног јединства* штампаној 1922. он расправља о рату и миру, о демократији, национализму и националној свести и о животу са Хрватима и Словенцима у тек створеној држави. Посебно је значајна његова приступна академска беседа о проблему простора, хипер-простора и континуума коју је одржао у Српској академији наука 7. марта 1926, в.: Загорка Шнајдер, *Математика, споменица: „Тридесет година Природно-математичког факултета Универзитета у Београду“, 1947-1977.* [CD-ROM]. Београд: ПМФ, 1979, 115-149; Жарко Мијајловић, Приступна беседа Богдана Гавриловића, у *Развој астрономије код Срба*

седници за председника надзорног одбора изабран је Радомир Арсенијевић а за благајника је постављен Миливоје Ракић.⁶³ Поводом оснивања Друштва, са скупштине је послат поздравни телеграм Николи Тесли који је потписао председник Гавриловић (Прилог 5).⁶⁴

Када је Друштво званично основано, његови чланови организовали су и прославу Теслиног осамдесетог рођендана. За ову прилику формиран су почасни одбор и радни одбор који су имали своје председнике, потпредседнике и чланове. Тада је, по први пут на нашим просторима, пробуђен интерес широких маса за личност Николе Тесле.⁶⁵ За ту прилику, Друштво и Одбор за прославу су публиковали књигу о Теслиним делима⁶⁶ а *Споменицу Николи Тесли*, која је представљала и прву публикацију новооснованог Друштва уредио је Славко Бокшан.⁶⁷ О њеном квалитету и успеху говори чињеница да је имала одјека широм света и да су многи показали изузетно интересовање за њу. Била је хваљена и најављивана од стране најпризнатијих научника света.⁶⁸ Непосредно пре почетка прославе у Београд је стигло преко осамдесет најугледнијих представника науке из четрнаест европских и америчких држава.⁶⁹ Иако Тесла није присуствовао овој прослави њега је заступала рођена сестра Марица Косановић којој је тада било седамдесет седам година.⁷⁰ Свечано отварање прославе приређено је у сали Коларчевог народног универзитета (Сл. 2 и Сл. 3).

VII: зборник радова конференције, ур. М. С. Димитријевић (Београд: Астрономско друштво „Руђер Бошковић”, 2014), 563-569.

⁶³ „Годишња скупштина за подизање Института Николе Тесле. Акција за култ Николе Тесле и подизање грандиозног Теслиног Института. Институт треба да послужи новим генерацијама и омогући им научни рад у својој земљи”, *Политика*, 1. март 1937, 13.

⁶⁴ MNT 76-207A-208A, Прилог 5. В.: „Jubilarna godina elektrotehnike i radija”, *Jugoslavenski radio časopis Tesla* god. II, br. 7 (1936): 3.

⁶⁵ „За подизање Теслиног Института Чехословачка индустрија и Француска управа за научна истраживања приложиле су по милион динара”, *Политика*, 24. фебруар 1938, 7.

⁶⁶ Владислав Јовановић, Никола Петровић и Славко Бокшан, *Никола Тесла и његова дела поводом осамдесетогодишњице* (Београд: Друштво за подизање Института Николе Тесле и Одбор за прославу осамдесетогодишњице Николе Тесле, 1936).

⁶⁷ *Никола Тесла Споменица поводом његове 80 годишњице*, Београд 1936.

⁶⁸ „На скупштини Друштва за подизање Института Николе Тесле изражена је нада да ће се и наша земља сетити свог дуга према Тесли”, *Политика*, 28. фебруар 1938, 6.

⁶⁹ „Proslava 80 godišnjice Nikole Tesle i osnivanje Teslinog Instituta”, *Jugoslavenski radio časopis Tesla* god. II, br. 11 (1936): 1-8.

⁷⁰ MNT 143-185A, Марица Косановић шаље Тесли телеграм поводом почетка славља у његову част. В.: *Никола Тесла преписка са родбином*, 272. Теслу је овај телеграм развеселио и у

Прослава је најављена у листу *Политика* прогласом који је издало Друштво уз опсежан текст о Теслиним достигнућима и плановима у вези са организацијом догађаја. Проглас који започиње цитатом Петра Петровића Његоша: „У великим народима генију се гњ'јездо вије“, јасно подвлачи идеју Друштва.⁷¹ Из прогласа сазнајемо да је намера оснивача да оснују Институт и да га опреме лабораторијама. Планирано је да се изградња и несметани рад омогуће помоћу донација, субвенција, легата, добровољних прилога и осталих прихода.

Сл. 2. Марица Косановић (у средини) и Сава Косановић (први са леве стране)
на прослави у сали Коларчевог народног универзитета.

Извор: МНТ, Фонд Вукосаве Тришић.

одговору јој пише: „... Само да ме не дижу у небеса ...“, в.: *Никола Тесла преписка са родбином*, 273. По завршетку прославе она му се поново јавља телеграмом, МНТ 143-188А. Теслин одговор на овај телеграм открива нам братску љубав: „Никад боље заступнице и ако си ме помрачила поздравља те брат Никола.“, в.: *Никола Тесла преписка са родбином*, 275. Марици Косановић у тим годинама није било лако да путује и проводи сате у разговорима заступајући свога брата. Убрзо након завршетка свечаности добила је упалу плућа која ју је дуго мучила, МНТ 143-190А, в.: *Никола Тесла преписка са родбином* 276. По Теслином одговору на њен телеграма увиђамо да је он схватио да је заступништво било превише за њу, МНТ 143-191А, в.: *Никола Тесла преписка са родбином*, 277; *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 45.

⁷¹ „Прослава осамдесетогодишњице Николе Тесле. Проглас Друштва за подизање Института Николе Тесле“, *Политика*, 21. јануар 1936, 10.

Сл. 3. Богдан Гавриловић, Марица Косановић (десно) и Сава Косановић (други са леве стране) на свечаном ручку.

Извор: МНТ, Фонд Вукосаве Тришић.

Из даљег текста јасно је да оснивачи желе да одају част и признање, а уједно укажу и на порекло Николе Тесле, генија који је својим проналасцима задужио целокупно човечанство. Ову идеју наглашава, уткан у текст прогласа, цитат инж. Бернарда Беренда: „... Када би резултате Теслиног дела елиминисали из наше индустрије, престали би да се крећу точкови индустрије, зауставила би се наша електрична кола и возови, градови би били у мраку а фабрике би изумрле и опустеле: Теслино је дело потка и основа целе индустрије ...“.⁷² Из истог разлога, Друштво је сматрало да њихов

⁷² Исто. Бернард Беренд је рођен 25. маја 1875. у Швајцарској. Студирао је цивилно и механичко инжењерство на Политехничком институту у Шарлотенбургу и на Берлинском универзитету. У лето 1898. емигрира у Сједињене Државе и добија држављанство 1903. године. Године 1908. долази на чело струјне дивизије одељења елетроинжењеринга у Вестингхаусовој компанији у Источном Питсбургу. Аутор је бројних чланака и монографија. Берендова књига, базирана на његовим предавањима из 1899. са Винконсин универзитета, ново издање из 1921. насловљена „*Индукциони мотор и остали мотори наизменичне струје*“, била је посвећена његовим пријатељима: Николи Тесли, Гисберт Капу, Андре Блонделу и Чарлсу Еугену Ланселоту Брауну. Био је члан многобројних комитета, као што су Комитет за Едисонову медаљу и Комитет за електрично машинство (председавајући). Одобрено му је преко 80 патената а 1912. град Филаделфија доделио му је Џон Скот медаљу за постигнућа у високо-брзинској машинерији. Умро је 25. марта 1932, в.: М. Кеслер и И. Ђирић, *Честитка Николи Тесли за његов 75. рођендан*, 216-217.

„национални понос захтева да се одуже свом великом сународнику“.⁷³ Предложено је, тада по први пут, колико је познато, да се дан Теслиног рођења обележава као велики југословенски национални празник. Свечану прославу отворио је инж. Ранисав М. Аврамовић а Богдан Гавриловић је у току свог дужег говора искористио прилику за прокламацију отварања Теслиног Института.⁷⁴

Друштво за подизање Института Николе Тесле у Београду сазвало је 8. марта 1936. године званичну конференцију поводом прославе Теслиног осамдесетог рођендана.⁷⁵ Конференција је одржана у Инжењерском дому, а отворио ју је председник Гавриловић. Он је том приликом изјавио да је „... Тесла највеће име међу нашим сународницима ...“ и да је „... вођа промотерима цивилизације па зато и треба што достојније обележити овај његов рођендан ...“.⁷⁶ Конференцији су присуствовали представници многих научних, културних и привредних установа. Душан Милосављевић, директор пошта, упознао је присутне са планом прославе и изложио им неке детаље. Навео је да ће позвати Теслу да присуствује, али уколико он не буде у могућности да ће му делегација однети *Споменицу* прославе.⁷⁷

Предложено је да се уместо прославе организује међународни конгрес научника у славу Тесле, али је Славко Бокшан указао да би организовање таквог конгреса тешко ишло, јер су скоро све Теслине проналаске покрали и њима се прославили други научници. Напослетку сви су се сложили да је сада адекватан трибут науци, техници и Тесли да се организује само прослава, јер за организацију конгреса нема довољно времена. Истакнуто је и да ће након подизања Института, који би припадао читавом свету, бити могуће

⁷³ „Прослава осамдесетогодишњице Николе Тесле. Проглас Друштва за подизање Института Николе Тесле“, *Политика*, 21. јануар 1936, 10.

⁷⁴ Говор Богдана Гавриловића, председника Друштва за подизање Института Николе Тесле одштампан је у целости, в.: „Proslava 80 godišnjice Nikole Tesle i osnivanje Teslinog Instituta“, *Jugoslavenski radio časopis Tesla god. II, br. 11 (1936): 2-8.*

⁷⁵ *Годишњи извештај о раду Друштва за подизање Института Николе Тесле у Београду у 1936. години* (Београд: Друштво за подизање Института Николе Тесле у Београду, 1937).

⁷⁶ „Осамдесетогодишњица Николе Тесле прославиће се у Београду од 28. до 31. маја“, *Политика*, 9. март 1936, 11.

⁷⁷ Исто.

разматрати и ту врсту окупљања.⁷⁸ Те године, 1936, о Тесли је публикована и једна књига која велича његова постигнућа.⁷⁹

Одбор за прославу упутио је 1936. године писмо посланику Краљевине у Вашингтону, Константину Фотићу, са молбама да омогући „... прикупљање прилога за подизање Института Николе Тесле, пошто је, благодарећи највише баш проналасцима и раду Николе Тесле, електрична индустрија у САД могла да се развије до данашњих својих огромних димензија ...“ као и да се „... образује сличан одбор у Сједињеним Америчким Државама...“.⁸⁰ Из Фотићевог одговора сазнајемо да је Тесла рекао како не жели никакву прославу, посебно не у вези са његовом осамдесетогодишњицом. Истакао је да је познато њему, а и другим Теслиним пријатељима, да он зазире од јавних манифестација у вези са његовим именом.⁸¹

Ипак, наредне године, за свој осамдесет први рођендан, у један сат после подне, Тесла је у Њујорку приредио свечани ручак, приликом кога му је чехословачки министар Владимир Хурбан уручио Орден белог лава I реда (Сл. 4).⁸² На истој свечаности уручени су му Диплома и Одликовање белог орла I реда. У име Краља Петра II, Тесли је Орден уручио посланик Константин Фотић.⁸³ Он је Теслу писмом обавестио да је планирано да му се уруче ова два ордена. Тесла је одмах одговорио да тај чин сматра великом чашћу и да ће извршити све неопходне припреме (Прилог 6).⁸⁴

⁷⁸ Исто.

⁷⁹ Stjepan Ivezić, *Tesla, ponos naše nacije* (Donji Miholjac, 1936).

⁸⁰ АЈ, 371-60-470, 27. март 1936. године.

⁸¹ АЈ, 371-60-472-473. О улози и значају Фотића на политичкој сцени Југославије в.: Константин Фотић, *Рат који смо изгубили, трагедија Југославије и погрешка запада – Мемоари*, прев., Аника Крстић (Београд: Вајат, 1995).

⁸² МНТ 152-11А-13А, дописи чехословачког генералног конзулата у Њујорку, упућени Тесли од децембра 1936. до јануара 1938; АЈ, 371-60-473-474; АЈ, 371-60-480; АЈ, 371-60-488-489; АЈ, 371-60-507; АЈ, 74-129-318; З. Циврић, *Одликовања из заоставштине Николе Тесле*, 49-55; М. Кеслер, *Дипломе Николе Тесле*, 22-23.

⁸³ АЈ, 371-60-473-474, извештај посланика Константина Фотића о предаји ордена Николи Тесли, АЈ, 371-60-479-480; АЈ, 371-60-488-489; АЈ, 371-60-507; МНТ 114-221А; З. Циврић, *Одликовања из заоставштине Николе Тесле*, 18-19; М. Кеслер, *Дипломе Николе Тесле*, 20-21.

⁸⁴ Hoover Institution Archives, Stanford, California, Tesla-Fotić Correspondence, Прилог 6.

Сл. 4. Хурбан уручује Тесли Орден белог лава I реда. Извор:
<https://teslauniverse.com/images/tesla-receives-order-white-lion-czechoslovak-governments-july-11-1937>

У говору приликом свечаног уручења Ордена, Фотић је између осталог рекао и: „... Са осталима нашим народним јунацима, са Обилићем, Карађорђем и Његошем, Ваше име је сан не само мога детињства, већ детињства свих младих поколења у нашем Завичају. Ми смо мислили на Америку као на Дом Николе Тесле ... Али због чега се ми дивимо Вама, мој драги професоре, није само да сте Ви велики научник, већ човек који је своју обдареност и своје напоре посветио тако корисно добру човечанства. Ваш сан је био, и остаје и данас, да својим проналасцима дате више среће и више угодности најширим класама свих народа и да им живот уколико је то могуће, учините драгим. Ваша се активност није никада ограничавала. У овој великој земљи која је примила толико хиљада наших сународника, Ви сте нашли драгоцену могућност да учините својим талентом неоцењива открића. Ни Америка, велика као што је, није постављала границе Вашој делатности ... Знамо исто тако да сте и Ви горди што сте југословенског порекла. Ми се дичимо Вама пошто знамо да већ и само са именима као што је Ваше, Руђера Бошковића, Његоша и Пупина, да споменем само та, наш би народ имао право да се стави

у ред других најцивилизованих народа ... Ви знате, мој драги професоре, са колико смо манифестација прославили у Вашем Завичају Вашу 80 годишњицу. Све те манифестације биле су спољни изрази дубоке захвалности и љубави које цео народ осећа за своје најодличније синове. Тим манифестацијама Његово Краљевско Величанство Кнез Намесник, Краљевски Намесници и Краљевска Влада, у име нашега љубљенога Владара, додали су као један доказ више народног осећања, ово највише одликовање које имам част да Вам предам. А сада, мој драги професоре, допустите ми да се придружим и своје најбоље личне жеље за Ваш дуг и користан живот, који има да буде и даље на добро човечанству и на понос Ваше Отаџбине ...".⁸⁵

Тесла је након тога, 20. јула 1937. године, упутио телеграм краљевској канцеларији у коме се захвалио кнезу Павлу на додељеном Ордену. Такође је додао да је још увек пун снаге али да се његово име још увек не слави него да сачекају док изврши оно што Рокфелер није могао (Прилог 7).⁸⁶

Обележавање осамдесетогодишњице Теслиног рођења трајало је од 28. до 31. маја 1936. године. Приређивање прославе је са намером организовано нешто раније од дана Теслиног рођења, а пре почетка летњег распуста, како би све школе у Југославији могле да учествују у прослави. Програм прославе је детаљно састављен и оформљен је Одбор који је окупио делегате Друштва за подизање Института Николе Тесле као и представнике културних и научних установа Југославије (Прилог 8).⁸⁷ На чело радног одбора и секција постављен је инж. Ранисав Аврамовић, помоћник министра саобраћаја у пензији.⁸⁸ За почасне председнике изабрани су Богдан Гавриловић и Алберт

⁸⁵ „Говор посланика г. Фотића, на ручку поводом 81 годишњице рођења славног научењака Николе Тесле“, *Американски србобран*, 23. јули 1937, 7.

⁸⁶ MNT 114-221A; AJ, 74-129-318, Прилог 7.

⁸⁷ MNT 1-492A, Прилог 8. Друштво је публиковало брошуру са наведеним именима свих председника, потпредседника и чланова одбора и са детаљним планом прославе, в.: *Прослава 80 годишњице Николе Тесле* (Београд: 1936); *Proslava Tesline 80 godišnjice*, *Jugoslavenski radio časopis Tesla god. II, br. 10* (1936): 3-4. Краћи приказ програма објављен је и у дневним новинама: Л., „Прослава осамдесетогодишњице Николе Тесле у Београду“, *Политика*, 21. мај 1936, 11.

⁸⁸ Значајна историјска личност. Током рата 1912, знајући за његову стручну спрему, образовање и познавање неколико страних језика, врховна команда му је дала задатак да пропутује кроз Србију и да забележи ратна страдања, пре свега у саобраћају. Дописивао се са Теслом и два пута су се срели, јануара 1926. и октобра 1929. године. У годинама после рата

Базал, председник Академије наука у Загребу.⁸⁹ Почасни одбор су сачињавали посланик Краљевине Југославије у Сједињеним Америчким Државама Константин Фотић,⁹⁰ председник Владе др Милан Стојадиновић, сви министри и велики број угледних личности из просветног миљеа.⁹¹ Оформљени су и пододбори који су спровели организацију прославе у оквиру својих подручја. У току ова четири дана организована су предавања о Тесли у Београду, Загребу и Љубљани а на појединим факултетима и у музејима откривене су Теслине бисте (Сл. 5).⁹²

Сл. 5. Сава Косановић открива спомен бисту Николе Тесле у аули Техничког музеја у Бечу. Извор: МНТ, Фонд Вукосаве Тришић.

заузео је неколико истакнутих положаја, в.: Р. Аврамовић, *Моја истина*. Сачувано је неколико писама која је он упутио Тесли, МНТ 72-367-371А.

⁸⁹ „Осамдесетогодишњица Николе Тесле прославиће се у Београду од 28. до 31. маја“, *Политика*, 9. март 1936, 11.

⁹⁰ АЈ, 371-60-471- 473; АЈ, 371-60-478.

⁹¹ Л. „Прослава осамдесетогодишњице Николе Тесле у Београду“, *Политика*, 21. мај 1936, 11.

⁹² Телеграм послат Тесли у име свих установа у Загребу које славе његов осамдесети рођендан, МНТ 152-473А, 4. јун 1936. Програм обележавања прославе у Загребу, МНТ 1-493А-500А. Говор др Владимира Варићака, заступника Југословенске академије наука у Загребу, МНТ 1-501А-502А. Фотографија министра Савезне владе Саве Косановића како открива спомен бисту Николе Тесле у аули Техничког музеја у Бечу у: *Наука и техника* год. VIII, бр. 1 (1952): 326.

Из једне објаве сазнајемо да су и у Крушевцу сва културна и национална друштва одржала оснивачку скупштину у циљу организовања предавања о Николи Тесли и његовим проналасцима.⁹³

Предавања и говори са прославе објављени су у *Споменици*, на српском, немачком, енглеском и француском језику.⁹⁴ У току 1936. године *Југославенски радио часопис Тесла* наставио је да публикује текстове о Теслином животу и раду.⁹⁵

У прослави су узели учешћа и истакнути научници из четрнаест различитих држава, како наводи Бокшан приликом читања извештаја на потоњој скупштини Друштва.⁹⁶ Из записа Ранисава Аврамовића сазнајемо да су, чланови делегације за Прославу у мају 1936. посетили Праг, а у јуну месецу Брно и Софију.⁹⁷ У многим градовима ова свечана прослава одржавана је и након уговорених термина. Југословенска омладина у Паризу је 7. јула организовала Свечану академију⁹⁸ на Сорбони, а председник омладине, др Јелисијевић, упутио је том приликом Тесли дугачко писмо.⁹⁹

⁹³ „Спровођења акције по предлогу главног одбора Друштва за подизање Института „Никола Тесла“ из Београда“, *Политика*, 26. април 1936, 11.

⁹⁴ *Никола Тесла Споменица поводом његове 80 годишњице*. Тесла у јануару и фебруару 1937. године пише Бокшану и Институту, да је добио *Споменицу* али да завршетак не ваља и даје упутства како треба исправити текст, MNT 107-358A, 3. фебруар 1937. У априлу поново пише телеграм како чека Бокшанов одговор, MNT 107-359A, 6. април 1937. Убрзо је све исправљено и Тесла истог месеца, у априлу, шаље један примерак *Споменице*, са посветом, Милошу Тошићу из Краљевског југословенског конзулата у Њујорку. Сачувана су два писма у којима му Тошић захваљује, MNT 155-300A-301A, 23. април 1937.

⁹⁵ „Смиљан-Њујорк“, *Југославенски радио часопис Тесла* год. II, br. 12 (1936): 1-6; F. Kiebitz, „Nikola Tesla osnivač bežične telegrafije“, *Југославенски радио часопис Тесла* год. II, br. 12 (1936): 7-13; A. Turpain, „Tesla i njegovo delo“, *Југославенски радио часопис Тесла* год. II, br. 13 (1936): 3-9; A. Жачек, „Никола Тесла проналазач бежичне телеграфије“, *Југославенски радио часопис Тесла* год. II, br. 13 (1936): 10-14; „Никола Тесла и његова открића“, *Југославенски радио часопис Тесла* год. II, br. 15-16 (1936): 1-17; „Никола Тесла и његова открића“, *Југославенски радио часопис Тесла* год. II, br. 17 (1936): 25-30.

⁹⁶ О. Н., „На пролеће ће почети грађење великог Теслиног Института у Београду“, *Политика*, 26. фебруар 1940, 10.

⁹⁷ Р. Аврамовић, *Моја истина*, 47.

⁹⁸ АЈ, 371-60-475-477; Програм прославе на Сорбони, MNT 1-511A-513A.

⁹⁹ Допис који је Посланство Краљевине Југославије у Паризу упутило Краљевском генералном конзулату у Њујорку. У допису се наводи да достављају материјал са прославе, исечке из новина у вези са прославом, писмо упућено Тесли и примерак докторске тезе др Драгољуба Милосављевића посвећене Тесли. У Теслиној архиви сачуван је само допис, MNT108-218A, 4. новембар 1936. У архивској кутији, бр.131 сачувани су писмо Недељка Новаковића [Нед Новаковић?] са извештајем о прослави у Паризу и приказан је целокупан програм, MNT 131-221A-222A, MNT 131-224A-225A.

У Смиљану, Теслином родном месту, 12. јула 1936. је откривена спомен плоча на кући у којој је живео. У прогласу за ову свечаност је писало: „... Село Смиљан не може срцу да одоли да и оно не прослави онај дан кад је светло угледао Никола Тесла који је многим светло донео ...“.¹⁰⁰ Спомен плоча је требало да сваком „... путнику и намернику укаже где се родио онај који живи за бољи живот човечанства ...“.¹⁰¹ Становници Смиљана су позвали целу Лику да увелича овај догађај а многи су се и одазвали. Међу присутнима били су и изасланик краља, затим Славко Бокшан и многи други представници угледних институција. Загребачки митрополит Доситеј освештао је спомен плочу и одржао говор у коме је величао славног научника. Након певања химне и откривања спомен плоче приређен је пољски ручак. Свечаност је додатно употпунила чињеница да је истог дана слављен и Петровдан, слава најстаријег храма у Лици у коме је својевремено служио и Теслин отац прота Милутин. У складу са тим, организован је и вашар у порти цркве, а играло се и народно коло. Домаћин и председник Одбора за прославу у Смиљану био је прота Матеја Стијачић.¹⁰² У Теслиној архиви сачуван је позив на свечаност који су одборници прославе упутили Тесли (Прилог 9).¹⁰³

Те године, Тесла је добио многобројне честитке за рођендан, од Савеза фармацеута, Српске националне федерације, Српског народног савеза (чији је Тесла био почасни председник)¹⁰⁴, Одбора ИНЗ из Загреба, Клуба Лике, Градског већа из Осијека и Српске православне цркве из Чикага.¹⁰⁵ Свечане честитке Тесла је добио и од Универзитета у Софији, Универзитета у Клермон-Ферану, од Компаније за бежичну телеграфију из Париза, Француског удружења електроинжењера, Француског удружења радио

¹⁰⁰ Д. П., „Лазаревић, На дан рођења нашег великог научника откривена је спомен плоча на његовој кући“, *Политика*, 13. јул 1936, 10.

¹⁰¹ Исто.

¹⁰² Исто.

¹⁰³ MNT 152-432A, Прилог 9.

¹⁰⁴ MNT 157-694A-695A.

¹⁰⁵ MNT 167-154A, Савез фармацеута; MNT 157-699A-700A, Српска национална федерација; MNT 157-697A-698A, у име Српског народног савеза, телеграм је упутио Бранко Пекић, секретар. Тесла му се љубазно захвалио; MNT 117-522A, 29. мај 1936. у име Одбора ИНЗ из Загреба, Тесли је телеграм послао његов дугогодишњи пријатељ са студија у Грацу, Коста Кулишић; MNT 137-237A-238A, Клуб Лике; MNT 138-107A-108A, Градско веће из Осијека; MNT 145-180A, Српска Православна Црква из Чикага.

електричара, Велике електротехничке школе у Паризу и од Одбора за прославу 80-годишњице из Скопља.¹⁰⁶

Честитке за рођендан стигле су и од кнеза Павла¹⁰⁷ и од осталих истакнутих појединаца, од Владка Мачека¹⁰⁸, Тамисија Нанковића¹⁰⁹, Неда Новаковића¹¹⁰, бана Савске бановине Виктора Ружића¹¹¹ и Теодора Живковића.¹¹² Професор Алберт Турпен написао је омаж у част Теслиног рођендана.¹¹³

Након одјека о овој прослави по Европи и остатку света, научници су почели да ревидирају своје ставове о техничким проналасцима Николе Тесле. Овога пута, у његову корист.

Бокшан у једном писму упућеном Милошу Тошићу пише: „...Прославом на Сорбони доказали су највећи научници Француске да историја електротехнике и радиотехнике сасвим друкчије изгледа него што се то раније веровало. Тесли се сада даје првенство испред Ферариса и Марконија па и испред самог Дарзонвала, јер су Французи у научном погледу објективни, и када увиде грешке поправљају их. Тако је Тесли признато да је он стварни творац обртног магнетског поља, да је он творац данашњег система електрификације света, а да је Ферарис после Тесле дошао и да није уопште ништа допринео овом епохалном делу. И Маркони је постављен у други ред. Данас се признаје да је Тесла створио високофреквентне струје и основни систем радиотехнике, а да је Маркони у ствари био само више индустријалац који је Теслине проналаске умео да искористи на широкој индустријској основи и да на Теслиним проналасцима заради велике капитале ...“.¹¹⁴

¹⁰⁶ М. Кеслер, *Дипломе Николе Тесле*, 119-133.

¹⁰⁷ MNT 114-216A, 29. мај 1936. Тесла се истог дана захвалио у телеграму, MNT 114-217A.

¹⁰⁸ MNT 122-306A. У одговору на ову честитку Тесла је написао: „Хвала на много цијењеној честитки и почастима једнако се поносим мога србскога рода и моје хрватске домовине живили сви југославени“, MNT 122-307A.

¹⁰⁹ MNT 129-24A.

¹¹⁰ MNT 131-226A.

¹¹¹ MNT 144-498A-499A.

¹¹² MNT 149-498A-499A.

¹¹³ MNT 1-503A-510A.

¹¹⁴ MNT 155- 311A, писмо је Тошић упутио Тесли 24. фебруара 1938. У писму наводи Бокшанове речи.

Тесли су додељени многи почасни докторати¹¹⁵ а у великом броју научних часописа одата су му признања и исправљена су многа неутемељена мишљења о заслугама за неке проналаске. Многи угледни научници признали су Тесли првенство у откривању основних изума радиотехнике.¹¹⁶

Иако је Гуљелмо Маркони добио Нобелову награду за физику 1909. године, додељену за радове на бежичној телеграфији, ипак су му патенти поништени јер су садржани у Теслиним, који их је пријавио скоро десет година раније. Буцало наводи да је у уводном делу новина *Совјетскиј народ – творец* у броју од 23. августа 1943. године писало: „... Крајем 19. стољећа руска је стваралачка моћ доминирала свијетом. Наведимо само чудесни изум А. С. Попова – радио ...“.¹¹⁷ Међутим, потребно је истаћи да је Попов на Првом сверуском електротехничком конгресу, одржаном у Петровграду 1900. године заправо изјавио да: „... такозвани Марконијев проналазак не значи ништа ново. Никола Тесла је још 1893. године применио антену и уземљење и на отпремној и на пријемној станици ... од њега смо сви учили занат ...“.¹¹⁸

¹¹⁵ Тесли су додељени почасни докторати: Колумбија колеџа, 13. јуна 1894; Техничког универзитета у Бечу, 24. маја 1908; Техничког факултета Универзитета у Београду, 15. јуна 1926; Свеучилишта у Загребу, 29 јуна 1926. (Сачувано је писмо ректора др Драга Перовића у коме обавештава Теслу о додељеној дипломи доктора техничких знаности, MNT 135-39A-39B); Чешког техничког универзитета у Прагу, 28 новембра 1936. (Проглашење за доктора наука, MNT 1-614A-632A); На прослави Теслиног осамдесет првог рођендана, тадашњи чехословачки посланик, г. Хурбан, доделио му је диплому почасног доктора Прашког универзитета - Извештај посланика Константина Фотића о предаји ордена Николи Тесли, АЈ, 371-60-473; Универзитета у Поатјеу, 6 јануара 1937; Грац-Леобен Техничког и рударског универзитета у Грацу, 23. јануара 1937; Техничког универзитета др Едварда Бенеша у Брну, 10 априла 1937. (Промоција Николе Тесле за доктора наука, MNT 1-637A-649A. Сачувано је и Теслино писмо намењено за пренос радиом у Чехословачкој у коме се захваљује за додељену титулу, MNT 138-119A-121A); Политехничке школе Краља Карла II у Букурешту, новембра 1937; Универзитета у Паризу, 6. новембра 1937; Универзитета у Греноблу, 15. марта 1938. (Сачувано је писмо професора Универзитета у Београду, Синеше Станковића, који жели да достави Тесли диплому и знаке титуле доктора хонорис кауза којим га је одликовао Универзитет у Греноблу. Обавештава га и да ће му диплому предати лично Миомир Илић који ускоро долази у Америку, MNT 151-670A, 3. мај 1939); Диплома почасног доктората Универзитета св. Климент Охридски у Софији, 22. маја 1939. Изглед Диплома почасних доктората и пропратни текст в.: М. Кеслер, *Дипломе Николе Тесле*, 33-59.

¹¹⁶ „За подизање Теслиног Института Чехословачка индустрија индустрија и Француска управа за научна истраживања приложиле су по милион динара“, *Политика*, 24. фебруар 1938, 7.

¹¹⁷ Branko Bucalo, „Pokradoeno životno djelo“, *Vjesnik u srijedu*, 21. siječanj 1953, 4.

¹¹⁸ Исто.

Ипак, признање за проналазак основних принципа радија званично је додељено Тесли тек 1943. године. Одлуком америчког федералног суда враћено му је право и признато првенство за патент радија.¹¹⁹

Прва годишња скупштина Друштва за подизање Института Николе Тесле одржана је у фебруару 1937. године.¹²⁰ Том приликом председник Гавриловић се у поздравном говору осврнуо на прошлогодишњу успешну прославу и њен велики одјек међу страним научницима. Истакао је да је делегација Друштва присуствовала свечаним промоцијама у Брну, Софији, Прагу, Паризу, Грацу и другим градовима где су Николи Тесли додељени почасни докторати.¹²¹ Причајући о Теслиним проналасцима поменуо је и значајан допринос на пољу електромедицине. На овом скупу, стара управа је разрешена и изабрана је нова. За председника је изабран поново Богдан Гавриловић, а на места потпредседника постављени су Ранисав М. Аврамовић, Душан Милосављевић, Влада Јовановић и Александар Тадић. За првог и другог секретара постављени су Славко Бокшан и Александар Дамјановић, а за благајника Миливоје Ракић. За чланове управног одбора изабрани су Драгољуб К. Јовановић, Сретен Шљивић, др Стеван Поповић, Лазар Ђокић, Војислав Поповић, Момчило Петровић, Павле Миљанић,

¹¹⁹ Тесла је патент пријавио 2. септембра 1897. под бројем 645,576. а одобрен му је 20. марта 1900, в.: Снежана Шарбох, *Патенти Николе Тесле ка коначној листи* (Београд: Музеј Николе Тесле, 2006), 28. Aleksandar Marinčić, Zorica Civrić и Bratislav Milovanović, „Nikola Tesla's Contributions to Radio Developments“, *Serbian Journal of Electrical Engineering*, Vol. 3, No. 2 (2006): 131–148; Paul Brenner, *Tesla against Marconi, The Dispute for the Radio Patent Paternity*, Tesla Society, http://www.teslasociety.com/pdf/tesla_against_marconi.pdf (преузето 2. 4. 2016). Године 1901, 12. децембра, Маркони је пренео сигнал преко Атлантског океана. Већ 1904. патентна канцеларија Сједињених Држава поништава патент додељен Тесли и даје га Марконију. Тесла је 1915. тужио *Marconi Wireless Telegraph Company* али није имао довољно финансијских средстава да истраје па је одустао. Касније, у току судског спора између Сједињених Држава и Марконије корпорације, 1943. одлучено је да ипак првенство за откриће радија припада Тесли. Препис овог суђења в.: *Radio Marconi, Marconi Wireless Telegraph Co. of America v. United States, Radio Marconi*, <http://www.radiomarconi.com/marconi/porov/sentenza.html> (преузето 2. 4. 2015). Исте године, 16. новембра публикована је званична публикација у којој је објављена одлука суда, в.: *The Official Gazette of the United States Patent Office Containing the Patents, Trade-Marks, and Designs, November 16, 1943, Vol. 556, Number 3.*

¹²⁰ Скупштина је одржана 28. фебруара 1937. године у 9:30 часова у тадашњем Инжењерском дому.

¹²¹ „Годишња скупштина за подизање Института Николе Тесле. Акција за култ Николе Тесле и подизање грандиозног Теслиног Института. Институт треба да послужи новим генерацијама и омогући им научни рад у својој земљи“, *Политика*, 1. март 1937, 13.; „За подизање Теслиног Института Чехословачка индустрија и Француска управа за научна истраживања приложиле су по милион динара“, *Политика*, 24. фебруар 1938, 7.

Милинко Маринковић, Милан Миодраговић, Никола Петровић и Швабић. За чланове надзорног одбора изабрани су председник Радомир Арсенијевић и чланови Владимир Путник, Павле Васић, Аранђеловић и Ђ. Баскијевић.¹²²

До тада су већ извршене припреме за подизање Института. Општина града Београда је решила да за изградњу Института уступи земљиште „... код Техничког факултета са лицем из улице Краљице Марије у величини од три хиљаде квадратних метара ...“.¹²³ Професор Божидар Стојановић предложио је да се Институт подигне на Калемегдану, у Горњем граду, изнад Победника. На тај начин би, по његовом мишљењу, Институт био боље истакнут и издизао би се „... слично Статуи слободе на уласку у Њујорк ...“.¹²⁴ Предложио је да ту буде изграђена и радио станица и указао је на нужност издавања публикација о Николи Тесли, које би имале образовну, али и васпитну улогу. Ови предлози су касније упућени научно-техничкој секцији Друштва. На седници је предочена грешка у средњошколском уџбенику где је као проналазач обртног магнетног поља уместо Николе Тесле означен Ферарис.¹²⁵ Посебна секција Друштва, финансијско-пропагандистичка је до тада већ почела са прикупљањем средстава у земљи и иностранству а научно-техничка секција је израдила нацрте за будуће истраживачке лабораторије. Планирано је отварање три лабораторије, за електротехнику, високе фреквенције и за радиотехнику. Прилози у новцу и опреми су стигли

¹²² „Годишња скупштина за подизање Института Николе Тесле. Акција за култ Николе Тесле и подизање грандиозног Теслиног Института. Институт треба да послужи новим генерацијама и омогући им научни рад у својој земљи“, *Политика*, 1. март 1937, 13.

¹²³ О. Н., „У Београду ће бити подигнут Институт Николе Тесле прилозима из читавог света“, *Политика*, 28. фебруар 1937, 8.

¹²⁴ „Годишња скупштина за подизање Института Николе Тесле. Акција за култ Николе Тесле и подизање грандиозног Теслиног Института. Институт треба да послужи новим генерацијама и омогући им научни рад у својој земљи“, *Политика*, 1. март 1937, 13.

¹²⁵ Исто.; Први практичан индукциони мотор су независно конструисали Галилео Ферарис и Никола Тесла. Ферарис је своје резултате саопштио 18. марта 1888. а Тесла је своје резултате патентирао 12. октобра 1887. Оба решења су била за двофазне а не за трофазне моторе и оба су се ручно стартовала а не на дугме, као данашњи. Сава Косановић у својству конзула пише допис Краљевском посланству у Вашингтону и доставља примерак новина *El Magellanes* у којима италијански инжењер Педро Гренела каже да је Галилео Ферарис први изумео „Мотор индукције без четке“, *AJ*, 371-60-464.

из Немачке, Француске, Чехословачке а град Нови Сад је издвојио одређену суму новца као помоћ у развоју Института.¹²⁶

Крајем 1937. Универзитет у Сорбони се обратио Друштву „Никола Тесла“ са молбом да неко из Друштва обавести научника да су одлучили да доделе Тесли титулу почасног доктора наука. Друштво је за ову прилику основало посебну делегацију на чијем челу је био Ранисав Аврамовић. Члан ове делегације био је и Славко Бокшан, као и још неки истакнути чланови Друштва. Ректор Сорбоне послао је Тесли телеграм у коме га позива да дође у Париз и лично прими диплому.¹²⁷ Након овог признања, уследила су и признања Бугарске и Румуније па су чланови и тамо путовали и држали говоре о делу Николе Тесле.¹²⁸

Да је и међу народом Тесла постајао све популарнији и да је кампања за промоцију дела Николе Тесле имала одзива, сведочи један чланак из дневних новина у коме је објављено да су становници села Сврачка у Вучитрнском срезу, основали културно просветно друштво „Земљорадничка омладина Николе Тесле“. Друштво је имало дилетантску секцију, књижницу и читаоницу. У сали дома мештани су приређивали концерте, забаве и поучне представе.¹²⁹ Такође на популарност кампање указује и једна молба просветним властима од стране управе гимназије у Карловцу, да се она назове именом Николе Тесле, јер је у њој он „... учио школу и положио матуру ...“.¹³⁰

У наредним месецима чланови Друштва су се интензивно бавили пропагирањем Института и Теслиног рада. Оваква промоција је уродила плодом. У Француској је исте године (1937) основан Комитет за Институт Николе Тесле „... под председништвом маршала Франша Депереа и уз сарадњу, као секретара, славног научника и члана академије Пикара ...“.¹³¹

¹²⁶ „Институт Николе Тесле биће ускоро организован у Београду. Јуче одржана годишња скупштина Друштва за подизање Института“, *Политика*, 1. март 1939, 6.

¹²⁷ МНТ 144-299А, 2. октобар 1937.

¹²⁸ Р. Аврамовић, *Моја истина*, 58.

¹²⁹ „Насељеници села Сврачка“, *Политика*, 20. септембар 1937, 10.

¹³⁰ „Гимназија Николе Тесле“, *Политика*, 24. јул 1939, 11.

¹³¹ „На скупштини Друштва за подизање Института Николе Тесле изражена је нада да ће се и наша земља сетити свог дуга према Тесли“, *Политика*, 28. фебруар 1938, 6. Комитет је имао скоро 200 најпознатијих француских научника и индустријалаца за чланове, в.: „Институт

Друга по реду годишња скупштина Друштва одржана је 26. фебруара 1938. године. Осим чланова и пријатеља Друштва, скупштини су присуствовали и тадашњи министар пошта и телеграфа Војко Чвркић и изасланик чехословачког посланства инжењер Новак. Председник Гавриловић је у свом говору истакао да оснивање Института има виши циљ који не треба губити из вида и да нова зграда не треба да буде само материјални споменик Теслином имену већ да кроз њега треба да се настави Теслина мисао и наука.¹³² С обзиром да се све одвијало према детаљно разрађеном плану, чинило се да ће овај Институт заиста омогућити новим генерацијама да се баве науком користећи најсавременију опрему која је тада била доступна. Међутим, већ на наредној седници председник је истакао са жаљењем да домаћа средина није много помогла и изразио наду да ће се и „... наша земља и све установе у њој а нарочито општине, сетити дуга ...“¹³³ који треба да испуни према Николи Тесли.

У то време широм Европе оснивају се институти како би се унапредиле регионалне позиције и истакао значај научних истраживања. Основан је Херцов институт у Немачкој, Пастеров у Француској и Фарадејев у Енглеској. Њихова заједничка визија је била да у напреду науку у целом свету, што је уједно била и мисао водиља оснивача Друштва за подизање Института Николе Тесле. Приликом овог окупљања бирана је и нова управа. На челу је остао и даље Богдан Гавриловић а за нове чланове управе изабрани су Ранисав Аврамовић, генерал Стеван Бошковић, Војин Ђуричић и Милан Протић, директор Народне банке.¹³⁴ Број потпредседника смањен је са четири на два, јер се шефови електротехничких завода Универзитета у Загребу и Љубљани нису одазвали.¹³⁵

Николе Тесле биће ускоро организован у Београду. Јуче одржана годишња скупштина Друштва за подизање Института“, *Политика*, 1. март 1939, 6.

¹³² „На скупштини Друштва за подизање Института Николе Тесле изражена је нада да ће се и наша земља сетити свог дуга према Тесли“, *Политика*, 28. фебруар 1938, 6.

¹³³ Исто.

¹³⁴ Војин Ђуричић је тада био управник Државне хипотекарне банке а касније министар финансија и председник Управног одбора Института Николе Тесле.

¹³⁵ „На скупштини Друштва за подизање Института Николе Тесле изражена је нада да ће се и наша земља сетити свог дуга према Тесли“, *Политика*, 28. фебруар 1938, 6.

У мају 1938. одржана је наредна свечана седница Друштва.¹³⁶ Повод за окупљање чланова и пријатеља Друштва је била педесетогодишњица преношења електричне енергије и електрификације света Теслиним вишефазним системом. Професор Владислав Јовановић одржао је предавање „Ко је измислио обртно магнетско поље?“ а потпредседник Друштва, Аврамовић, говорио је о Теслиним достигнућима.¹³⁷

Наредне године у фебруару одржана је трећа годишња скупштина Друштва.¹³⁸ Разрешена је стара и изабрана нова управа. Председник је и даље остао Богдан Гавриловић, а за нове чланове изабрани су: инж. Војин Ђуричић министар финансија, инж. Ранисав Аврамовић, инж. Радомир Арсенијевић, инж. Славко Бокшан, генерал Стеван Бошковић, др Момир Гломазић, управник Хипотекарне банке, затим професори Радивој Кашанин, Владислав Јовановић и Павле Миљанић, потом Милан Протић, Александар Тадић и Војислав Поповић. Председничко место у управном одбору припало је професору Душану Томићу.¹³⁹ На овој седници је опет константовано, да иако су прикупљена значајна средства, она и даље нису довољна за подизање једне репрезентативне зграде, какву, по мишљењу чланова, Институт и име Николе Тесле завређују. Поново је упућен држави апел за помоћ.¹⁴⁰

¹³⁶ Седница је одржана у суботу 7. маја 1938. са почетком у 18 часова, у просторијама Техничког факултета у сали број 70.

¹³⁷ „Свечана седница Друштва за подизање Института Николе Тесле“, *Политика*, 4. мај 1938, 10.

¹³⁸ Године 1939, 28. фебруара у 18 часова, у просторијама Техничког факултета у Београду, у сали 70, одржана је наредна скупштина, в.: „Годишња скупштина Друштва за подизање Института Николе Тесле у Београду одржаће се у уторак 28. о. м. у 18 часова на Техничком факултету, соба бр. 70“, *Политика*, 24. фебруар 1939, 18.

¹³⁹ „Институт Николе Тесле биће ускоро организован у Београду. Јуче је одржана годишња скупштина Друштва за подизање Института“, *Политика*, 1. март 1939, 6.

¹⁴⁰ Исто.

2.3. Оснивање Института Николе Тесле и промена имена Друштва

У тренутку оснивања Института Николе Тесле, Друштво је још увек редовно одржавало своје седнице. Статут Института донесен је 1937. а уредба о оснивању две године касније, 10. маја. Уредба је објављена 27. маја 1939. године у *Службеним новинама Краљевине Југославије* (Прилог 10).¹⁴¹ Институт су чинили редовни, дописни и почасни чланови. Редовних чланова је било педесет и они су образовали Веће Института које је бирало чланове, председника, потпредседника и секретара. На првој седници дотадашњи председник Друштва Богдан Гавриловић изабран је за председника Већа, а за првог директора и секретара Већа изабран је Славко Бокшан.¹⁴² Научним радом Института управљао је научни одбор, а финансијским и административним радом бавио се управни одбор. Директор је био извршни орган. Првих десет редовних чланова поставио је Министар просвете 14. јуна 1939. године, на предлог Друштва, и то др Богдана Гавриловића, др Милутина Миланковића, др Ивана Ђају, др Радивоја Кашанина, др Драгољуба Јовановића и инжењере Павла Миљанића, Владислава Јовановића, Александра Дамјановића и Славка Бокшана.¹⁴³

Друга седница Већа Института одржана је 14. септембра 1939. године и том приликом су за чланове изабрани: др Михајло Петровић, др Војислав Мишковић, др Панта Тутунџић, др Сретен Шљивић, др Витомир Павловић, др Драгољуб Милосављевић, др Вјачеслав Жардецки и инжењери Радован Марковић, Павле Васић, Миливоје Ракић и Влада Петровић. За првог почасног члана изабран је

¹⁴¹ *Statuts de l'Institut Nikola Tesla à Belgrade* (Београд: Edition de la Société pour la fondation de l'Institut Nikola Tesla, 1937); „Уредба са законском снагом о оснивању и уређењу Института Николе Тесле“, *Службене новине Краљевине Југославије* XXXVIII, бр. 117, Мај 27, 1939, 610-612, Прилог 10; *Уредба са законском снагом о оснивању и уређењу Института Николе Тесле* (Београд: Институт Николе Тесле, 1939); *Statute with legal force for the Foundation and Organization of the Nikola Tesla Institute* (Београд: Nikola Tesla Institute, 1939); *Décret-loi réglementant la fondation et l'organisation de l'Institut Nikola Tesla* (Београд: Edition de l'Institut Nikola Tesla, 1939); АЈ, 315-9-15, датум оснивања помиње секретар Комитета за школе и науку Никола Вученов у допису упућеном Комитету за научне установе, Универзитет и високе школе Владе Народне Републике Србије од дана 7. маја 1948. у коме тражи овлашћење да расформира поменути Институт; АЈ, 315-9-16, Иво Фрол је сагласан да се Институт расформира.

¹⁴² Прва седница већа Института одржана је 15. јуна 1939. године.

¹⁴³ О. Н., „На пролеће ће почети грађење великог Теслиног Института у Београду“, *Политика*, 26. фебруар 1940, 10.

Војин Ђуричић, тадашњи министар финансија, који је наредне године постао и председник општине града Београда и председник управног одбора Института.¹⁴⁴

Као важан корак у даљем раду, дефинисани су следећи циљеви Института: „... да се ода народно признање заслугама Николе Тесле, да се омогуће научна истраживања као и да се омогући практична примена научних резултата из подручја електрицитета ...“.¹⁴⁵

Сл. 6. Сава Косановић. Извор: МНТ, Фонд Вукосаве Тришић.

Планирано је да се постигнути резултати објављују у часопису Института на више језика.¹⁴⁶ Осим тога, Институт је замишљен као жариште науке и са циљем да новим генерацијама пружи „... могућност да у једном великом институту интернационалног значаја сарађују на пољу науке и технике ...“.¹⁴⁷ У међувремену, Друштво је променило име у Друштво „Никола Тесла“ за унапређење науке и технике и донело је нова Правила. Осим тога, проширило је

¹⁴⁴ О. Н., „На пролеће ће почети грађење великог Теслиног Института у Београду“, *Политика*, 26. фебруар 1940, 10.

¹⁴⁵ Исто.

¹⁴⁶ Исто. „Уредба са законском снагом о оснивању и уређењу Института Николе Тесле“, *Службене новине Краљевине Југославије XXXVIII*, бр. 117, Мај 27, 1939, 612.

¹⁴⁷ О. Н., „У Београду ће бити подигнут Институт Николе Тесле прилозима из читавог света“, *Политика*, 28. фебруар 1937, 8.

делатности и циљеве, али је његов рад и даље остао уско повезан са Институтом Николе Тесле.¹⁴⁸

Управни и надзорни одбор Друштва састојао се од председника Саве Косановића¹⁴⁹, потпредседника Николе Петровића и Војислава Поповића а секретари су били Славко Бокшан и Миливоје Радоњић.¹⁵⁰ Одлучено је и да у случају престанка рада Друштва његова имовина припадне Институту.

Поводом Теслиног осамдесет четвртог рођендана, 10. јула 1940. године, одржана је свечана седница Друштва и том приликом је усвојена одлука да се покрену часопис *Наука и техника* и Библиотека „Никола Тесла“.¹⁵¹ Друштво је овај часопис објављивало од јануара 1941. године.¹⁵² Уредник је био инж. др Панта Тутунџић, професор Универзитета. У часопису су биле публиковане, у облику чланака, приказа, расправа и извештаја, теме из математике, физике, хемије, биологије, геологије, машинства, електротехнике, радиотехнике, металургије и историје науке. Важну циљну групу чинила је школска омладина. У посебној секцији часописа објављивани су и извештаји са седница Друштва, библиографија чланака који су пристизали у редакцију, личне вести, а често и

¹⁴⁸ АЈ, 317-76-108, Правила Друштва „Никола Тесла“ за унапређење науке и технике, бр.17581, 2. јун 1939; АЈ, 317-76-97-99, Друштво је тада имало тридесет два члана а основни задатак је био да у материјалу и новцу помаже Институт Николе Тесле.

¹⁴⁹ Сава Косановић је рођен 1894. у Плашком, у Хрватској. Мајка му је била рођена сестра Николе Тесле, Марица Косановић. Средњу школу је завршио у Ријечи, а правне науке у Будимпешти. Његов живот и рад били су посвећени публицистици и политици. У свом политичком убеђењу био је следбеник програма Светозара Прибичевића. Од 1927. па до 1941. године био је генерални секретар Самосталне демократске странке. Уочи споразума Цветковића и Мачека са Хитлером, марта 1941. издао је проглас за борбу против фашизма. Исте године 27. марта улази у ново образовану Владу генерала Симовића као министар снабдевања. С њом је 6. априла отишао у емиграцију у Сједињене Државе. Као некомпромитована личност у емигрантској влади Косановић улази јула 1944. године у ново именовани Министарски савет, а после споразума Тито - Шубашић учествује у разговорима на Вису. У том периоду заузима место министра унутрашњих послова и министра социјалног старања и народног здравља у Лондону. Приликом наименовања I Владе ДФЈ од 5. марта 1945. године враћа се у ослобођени Београд и преузима дужност Министра за информације. Ову је дужност наставио да обавља и у II Влади ФНРЈ све до одласка у Сједињене Државе, јула 1946. године, када је именован за амбасадора ФНРЈ у Вашингтону. После повратка у земљу, јула 1950, Косановић преузима место члана у спољнополитичком одбору Президијума Народне скупштине и у Председништву Социјалистичког савеза радних људи. Током 1953. биран је у Савезно извршно веће чији члан остаје све до смрти, 14. новембра 1956. године.“. Текст делимично преузет из в.: Историјска белешка о Сави Косановићу, Фонд Саве Н. Косановића (83).

¹⁵⁰ АЈ, 317-76-100.

¹⁵¹ У првом броју часописа је истакнут извештај дотадашњих издања, наведено је седам публикација на француском и немачком језику, *Наука и техника* год. I, бр. 1 (1941): 72. До 1947. су објављене књиге о Тесли, Њутну, Бору и Менделејејеву. До априла 1949. године у библиотеци Друштва су се налазиле деведесет четири књиге, 225 домаћих и 395 страних часописа.

¹⁵² У току 1941. године, сем првог броја наведеног у претходној напомени, изашли су следећи бројеви часописа: *Наука и техника* год. I, бр. 2 (1941); *Наука и техника* год. I, бр. 3 (1941); *Наука и техника* год. I, бр. 4 (1941).

јавни огласи.¹⁵³ За време Другог светског рата Друштво није публиковало часопис. Након рата часопис је поново публикован, али временом све нередовније.

Библиотека „Никола Тесла“ објављивала је, на више језика, књиге и брошуре о раду Николе Тесле.¹⁵⁴ У међувремену Друштво је финансијски ојачало због прилива нових донација и издавачке делатности, па је, осим регуларне помоћи Институту, помагало друга друштва и појединце.

Пета годишња скупштина Друштва „Никола Тесла“, одржана је у освит рата 1941. године у Дому југословенских инжењера и архитеката. Скупштину је отворио председник Друштва Војин Ђуричић говором, у коме се осврнуо на протеклих пет година постојања Друштва. Као посебно значајну истакао је „Уредбу са законском снагом којом је основан Институт Николе Тесле у Београду“¹⁵⁵ и значај унапређења науке, технике и привреде. Председник је нагласио своје уверење да без развијене науке и технике није могуће подстаћи просперитет једног народа, и да часопис који је Друштво почело да издаје представља могућност за расправљање и решавање тих проблема.¹⁵⁶

Ђуричић је био уверен да оваквим радом и жртвовањем „... чланови доприносе ширењу славе једног великог генијалног човека и раде за општу ствар и општу корист ...“.¹⁵⁷ Секретар Славко Бокшан прочитао је годишњи извештај и истакао да се радови на згради Института приводе крају и да се нада „... да ће се са научним радовима моћи отпочети при крају године ...“.¹⁵⁸ Разнолик и широк програм рада Друштва уверио је чланове да је управа предузимала све кораке како би остварила поједине задатке који су се показали потребни. Навео је и да је управни одбор имао девет седница у протеклој години и да су многе секције Друштва одржале бројне састанке.¹⁵⁹

¹⁵³ У часопису су се смењивали огласи за Општинску штедионицу, Хипотекарну банку, Београдску задругу, Телеоптику и слично. Објављивање огласа у каснијим годинама излажења часописа говори у прилог чињеници да је Друштву била неопходна финансијска стимулација.

¹⁵⁴ Прва књига објављена у оквиру библиотеке била је *Полифазни систем и мотори наизменичне струје* од Славка Бокшана. У њој је врло јасно Тесла приказан као творац модерне електротехнике.

¹⁵⁵ *Наука и техника* год. I, бр. 4 (1941): 243; Пета годишња скупштина Друштва „Никола Тесла“, одржана је 28. фебруара 1941. године.

¹⁵⁶ *Наука и техника* год. I, бр. 4 (1941): 244.

¹⁵⁷ Исто.

¹⁵⁸ „Ове године биће саграђена зграда Института Николе Тесле“, *Политика*, 1. март 1941, 8.

¹⁵⁹ *Наука и техника* год. I, бр. 4 (1941): 245.

Како сазнајемо из Извештаја, постојало је неколико секција: научно-техничка, којом је председавао Славко Бокшан, финансијска под вођством др Милорада Ђорђевића и секција за пропаганду на челу са председником Раниславом Р. Аврамовићем.¹⁶⁰ Из обраћања г. Бокшана види се да је један од главних циљева часописа испуњен – да се окупе првенствено домаћи научници, техничари и привредни стручњаци што је била потреба која „... се и код нас видно осећа као и код других културних народа ...“.¹⁶¹ На овој седници је разрешена стара и изабрана нова управа. За председника је поново изабран Војин Ђуричић.¹⁶²

Институт је тек 1940. донео Уредбу са законском снагом о оснивању и уређењу Института Николе Тесле, и тада је установљено признање Теслина златна медаља, за научне успехе на пољу науке о електрицитету и њених примена. Планирано је да се ова награда додељује једном научнику, сваке друге године, без обзира на националну припадност и држављанство.¹⁶³

Сл. 7. Табла на згради у улици Булевар краља Александра бр. 18.

¹⁶⁰ Исто, 246-248.

¹⁶¹ Исто, 249.

¹⁶² „Ове године биће саграђена зграда Института Николе Тесле“, *Политика*, 1. март 1941, 8.

¹⁶³ „Уредба са законском снагом о оснивању и уређењу Института Николе Тесле“, *Службене новине Краљевине Југославије XXXVIII*, бр. 117, Мај 27, 1939, 612; *Уредба са законском снагом о оснивању и уређењу Института Николе Тесле, најважнији подаци из Теслиног живота и рада* (Београд: Институт Николе Тесле, 1940), 13; О. Н., „На пролеће ће почети грађење великог Теслиног Института у Београду“, *Политика*, 26. фебруар 1940, 10. У даљим извештајима и документацији Института, ова медаља се више не спомиње.

Даљи рад Института, а и Друштва, спречио је Други светски рат. Зграда Института, тада у улици Краља Александра бр. 18. разорена је са четири бомбе (Сл. 7).¹⁶⁴ Издаваштво је замрло у наредних неколико година.¹⁶⁵

¹⁶⁴ Назив улице је у децембру 1945. промењен у *Црвене армије*.

¹⁶⁵ *Наука и техника* год. I, бр. 5-6 (1945): 262.

2.4. Активности Друштва и Института у послератном периоду

Рад Института Николе Тесле обновљен је у марту 1945. На првој седници за члана управног одбора Института изабран је, тада почасни председник Друштва, Сава Косановић, сестрић Николе Тесле. Том приликом је наговестио да ће вероватно Институту припасти Теслина оставштина када све буде правно регулисано.¹⁶⁶ Током седнице одата је пошта истакнутим сарадницима Војину Ђуричићу, Милораду Ђорђевићу и Михаилу Петровићу, који су изгубили животе за време рата.¹⁶⁷

Наредне године у марту је обележена десетогодишњица оснивања и том приликом је Богдан Гавриловић одржао говор који верно осликава ситуацију у којој се налазио Институт: „Цео рад Института је у главним линијама стао ... Због великог имена Николе Тесле нисмо могли и морално нисмо ни смели донети одлуку да се Институт укине. И ми смо донели одлуку да Институт и даље ради, очекујући боље дане“.¹⁶⁸

У наредном периоду чланови су се само формално састајали, а прекид рада Института убрзао је допис Николе Вученова, секретара Комитета за школе и науку, упућен Комитету за научне установе, Универзитет и високе школе Владе Народне Републике Србије, дана 7. маја 1948. године. У допису је истакнуто да Институт само формално постоји, да одржава повремене састанке својих двадесет пет чланова, да више не ради на задацима који су при његовом формирању били постављени, као и да нема план рада па тако и није укључен у изградњу земље у извршењу петогодишњег плана, те из тог разлога тражи овлашћење да га расформира (Прилог 11).¹⁶⁹ Неколико дана касније, 10. маја, у одговору на овај допис, секретар Комитета за научне установе, Иво Фрол, одговара да не сматра Институт Николе Тесле за установу од савезног значаја, те да је сагласан да се поменути Институт

¹⁶⁶ Музеј Николе Тесле 1952-2003, 46.

¹⁶⁷ *Наука и техника* год. I, бр. 5-6 (1945): 320-322; Милутин М. Миланковић, „Личност Михаила Петровића“, *Наука и техника* год. II, бр. 6 (1946): 464-470; Тадија Пејовић, „Михаило Петровић и његово дело“, *Наука и техника* год. II, бр. 6 (1946): 470-475.

¹⁶⁸ Благога Жарковић, ур., *12. октобар дан Николе Тесле* (Београд: Савезни завод за интелектуалну својину и Институт „Никола Тесла“, 1994), 40.

¹⁶⁹ АЈ, 315-9-15, Прилог 11.

расформира.¹⁷⁰ Исте године, 2. јула 1948. Институт добија име Институт за електропривреду и првог директора Петра Николова.¹⁷¹ Један део Института имао је седиште у Љубљани и од њега се развио Институт „Милан Видмар“.

Српска академија наука, 8. јула 1950. године преузима руководство над Институтом и спаја неколико институција под окриље нове установе са именом Институт „Никола Тесла“ за испитивање електричних појава. Све до 1961. године ова институција је мењала имена и директоре а њен рад је био усмерен ка електрификацији државе. Од 1961. године до данас он постоји под називом Електротехнички институт „Никола Тесла“.¹⁷²

Међутим, Друштво наставља са радом, посвећујући пажњу часопису, од 1946. године. У фебруару те године донета су нова правила и изабран нови управни одбор. За председника управног одбора изабран је Сава Косановић (тада министар у влади ФНРЈ), за секретара инж. Миливоје Радоњић, а за чланове: инж. Славко Бокшан (који је уједно био и уредник часописа), Радомир Арсенијевић, др Стојан Павловић, Никола Петровић, инж. Војислав Поповић, Александар Дамјановић, проф. др Радивој Кашанин, проф. др Илија Ђуричић, проф. др Стефан Ђелинео, проф. др Милан Луковић, проф. др Војислав Мишковић, проф. др Сретен Шљивић и проф. др Сениша Станковић.¹⁷³ Правила су остала слична, само су мало проширена.¹⁷⁴ И даље је као важна делатност Друштва остало издавање часописа и осталих стручних публикација.

Услед политичког приближавања Совјетском Савезу, већ у првом послератном броју часописа *Наука и техника* уредништво је нагласило да ће посебна пажња бити поклоњена научним и техничким достигнућима у

¹⁷⁰ АЈ, 315-9-16.

¹⁷¹ 12. октобар дан Николе Тесле, 41.

¹⁷² Aleksandar Marinčić и др., *Tesla Review* (Belgrade: Nikola Tesla Foundation и Nikola Tesla Society for Spreading the Scientific Knowledge, 1995), 14-20; *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 46; 12. октобар дан Николе Тесле, 41.

¹⁷³ *Наука и техника* год. II, бр. 1 (1946): II.

¹⁷⁴ АЈ, 317-76-108, Правила Друштва „Никола Тесла“, бр. 841/46, 6. фебруар 1946.

Совјетској Русији.¹⁷⁵ Идеолошки упливи нису угрозили један од најважнијих циљева – одавање признања и промовисање рада Николе Тесле.¹⁷⁶

У првом послератном броју објављен је ауторски рад Саве Косановића.¹⁷⁷ У тексту он износи своја сећања на Теслу и разговоре које су водили од септембра 1941. до краја 1942. године. Посебно истиче један предговор који је Тесла написао два месеца пред смрт коментаришући говор тадашњег потпредседника Сједињених Америчких Држава, Хенрија Валаса: „... Из овога рата – пише Тесла – највећег од кад је историје, мора се родити нов свет, који ће оправдати жртве што их човечанство подноси. Тај нови свет мора бити свет у коме неће бити експлоатације слабог од стране јаког, доброг од стране злог; где неће бити понижавања сиромашног од силовитости богатог; где ће дела ума, науке, уметности служити целини за улепшавање и олакшавање живота, а не појединцима за стицање богатства. Нови свет неће бити свет погажених и понижених, већ слободних људи и народа, једнаких достојанству и поштовању човека. То је свет у који верује председник Уалас [Валас]. Зато његове речи треба да буду читане и пречитаване од народа какав је наш, где је мали човек спреман да гине за идеале човечанства, попут витезова из народне песме, не штедећи се ...“.¹⁷⁸ Овај Теслин текст Косановић је послао Валасу у мају 1947. године.¹⁷⁹

Текстови о Николи Тесли су и касније објављивани, најчешће поводом годишњица рођења или смрти славног научника.¹⁸⁰ Посебно је обележена у Београду, Љубљани и Прагу, прослава деведесетогодишњице Теслиног

¹⁷⁵ *Наука и техника* год. I, бр. 5-6 (1945): 263.

¹⁷⁶ У часопису се нижу и смењују теме попут: Сава Н. Косановић, „Теслин дух“, *Наука и техника* год. II, бр.1 (1946): 1-4; Тадија Пејовић, „Удео Совјетског Савеза у развоју математике“, *Наука и техника* год. II, бр. 2 (1946): 88-97; Војислав М. Поповић, „Живот и дела Николе Тесле“, *Наука и техника* год. II, бр. 7 (1946): 557-566; Михаило Троицки, „Н. Е. Жуковски – отац руске авијације“, *Наука и техника* год. II, бр. 2 (1946): 139-140; Властоје М. Алексијевић, „Лик Николе Тесле у књижевности“, *Наука и техника* год. II, бр. 7 (1946): 566-574; Славко Бокшан, „Лењин и Совјетска наука и индустрија“, *Наука и техника* год. II, бр. 2 (1946): 81-88; Чарлс Ф. Скот, „Теслин допринос електричној снази“, *Наука и техника* год. II, бр. 1 (1946): 4-13.

¹⁷⁷ Сава Н. Косановић, „Последњи дани и смрт Николе Тесле“, *Наука и техника* год. I, бр. 5-6 (1945): 263-267.

¹⁷⁸ Исто, 266. MNT 533-211-212A.

¹⁷⁹ АЈ, 83-9-1155-1156, пријем писма и говора потврдила је Валасова секретарица.

¹⁸⁰ Никола Т. Петровић, „Поводом Теслиног рођендана“, *Наука и техника* год. III, бр. 7 (1947): 481-490.

рођења.¹⁸¹ Говори које су одржали Богдан Гавриловић, Милутин Миланковић, Павле Миљанић, Панта Тутунџић, као и телеграми који су пристигли у редакцију, објављени су у августовском броју часописа 1946. године.¹⁸²

У току 1947. године Друштво се бавило популаризацијом науке и технике и издаваштвом. До краја поменуте године, библиотека „Никола Тесла“ публиковала је више књига, а све значајнији број страна у часопису заузимали су текстови о најновијим научним тековинама из Совјетског Савеза.¹⁸³

На годишњој скупштини Друштва 29. фебруара 1948. одлучено је да се не усвоји извештај за претходну годину јер је закључено да циљеви нису испуњени и да се вестима и објавама из „... капиталистичких земаља створио утисак да су оне у науци напредније од социјалистичких ...“.¹⁸⁴ Речено је да часопис „... није вођен научном линијом дијалектичког материјализма, већ су се кроз њега проткивале идеалистичке концепције ...“.¹⁸⁵ Окривљен је секретар Друштва и уредник часописа Славко Бокшан, а многи говорници су оштро осудили његов рад за време окупације и након ослобођења. Оптужен је за капиталистичка стремљења, што се није могло прихватити, поготово што се тврдило да је и сам Никола Тесла целог живота „... водио борбу са тим капиталистичким експлоататорима ...“ и да је упркос својим постигнућима, умро „... као сиромах јер су они згрнули милионе захваљујући његовим патентима ...“.¹⁸⁶

На овај начин, Теслино име је злоупотребљено као инструмент у борби против класног непријатеља и за афирмацију социјалистичког поретка у Југославији. Оптужбе на Бокшанов рачун нису биле теоријски утемељене с обзиром на велики број текстова управо из социјалистичких земаља. Марљив

¹⁸¹ „Прослава деведесетогодишњице рођења Николе Тесле у Београду“, *Наука и техника* год. II, бр. 8 (1946): 637-645; „Прослава Николе Тесле на Љубљанском универзитету“, *Наука и техника* год. II, бр. 8 (1946): 661-663; „Теслина прослава у Прагу“, *Наука и техника* год. II, бр. 8 (1946): 663.

¹⁸² *Наука и техника* год. II, бр. 8 (1946): 638-645.

¹⁸³ *Наука и техника* год. III, бр. 1 (1947): XI [списак публикованих књига].

¹⁸⁴ *Наука и техника* год. IV, бр. 4 (1948): 375.

¹⁸⁵ Исто.

¹⁸⁶ Исто.

рад Славка Бокшана и залагање на промовисању Теслиног научног рада од самог оснивања Друштва су заборављени, укинуто му је чланство у Друштву и одузето уредничко место у часопису. За новог уредника изабран је др инж. Борис Прикрил, који је на том месту остао све до децембра 1948. На овој седници изабрани су акламацијом нови надзорни и управни одбор.¹⁸⁷ Махом су сви задржали позиције од прошле године.

У току 1949. године уследило је још неколико промена. Годишња скупштина је одржана 27. фебруара, а главна делатност Друштва свела се на публикување месечника. Тежило се ка томе да се „... часопис води линијом истинске, напредне науке, тако да он у највећој мери одговара револуционарним променама у новој Југославији, која изграђује социјализам ...“.¹⁸⁸ За председника редакционог одбора изабран је Александар Дамјановић а за новог уредника часописа инж. Војислав Поповић. Сава Косановић је изабран за председника управног одбора Друштва. Комитет за научне установе, Универзитет и велике школе је саветовао да се у часопису обрађује тематика повезана са „... техничким новотарством у привреди ...“.¹⁸⁹ Временом је часопис излазио све нередовније и запада у финансијске проблеме.¹⁹⁰ Значај Друштва у наредним годинама опада пошто се појављују нове установе са истим циљем проучавања научног дела Николе Тесле.

Основне задатке Друштва ускоро преузима Одбор за снимање филмова о Николи Тесли, како је и закључено на седници 1952. године.¹⁹¹ Последњи број часописа који је публиковало Друштво „Никола Тесла“ за унапређење науке и технике изашао је у априлу 1954.¹⁹² Након овога публикован је још

¹⁸⁷ Исто, 376.

¹⁸⁸ *Наука и техника* год. V, бр. 2-3 (1949): 145.

¹⁸⁹ Исто, 146.

¹⁹⁰ АЈ, 317-76-108, Извештај Друштва; *Наука и техника* год. V, бр. 2-3 (1949): 145-148; *Наука и техника* год. VII, бр. 5-6 (1951): 223-227.

¹⁹¹ „Годишња скупштина Друштва Никола Тесла“, *Наука и техника* год. VIII, бр. 6 (1952): 319-322.

¹⁹² Од маја 1945. до априла 1954. године публиковани су следећи бројеви часописа: *Наука и техника* год. I, бр. 5-6 (1945); *Наука и техника* год. I, бр. 7-8 (1945); *Наука и техника* год. I, бр. 9 (1945); *Наука и техника* год. I, бр. 10 (1945); *Наука и техника* год. I, бр. 11 (1945); *Наука и техника* год. I, бр. 12 (1945); *Наука и техника* год. II, бр. 1 (1946); *Наука и техника* год. II, бр. 2 (1946); *Наука и техника* год. II, бр. 3 (1946); *Наука и техника* год. II, бр. 4 (1946); *Наука и техника* год. II, бр. 5 (1946); *Наука и техника* год. II, бр. 6 (1946); *Наука и техника* год. II, бр. 7 (1946); *Наука и техника* год. II, бр. 8 (1946); *Наука и техника* год. II, бр. 9 (1946); *Наука и*

један број у јуну исте године, који је издало Југословенско друштво „Никола Тесла“ за унапређење науке и технике.¹⁹³ Од септембра 1954. почиње да се излази часопис *Тесла*.¹⁹⁴

Споредна улога Друштва кулминирала је у Загребу, на скупштини одржаној 6. маја 1954. године, његовим спајањем са Југословенским одбором за снимање филмова о Николи Тесли у Југословенско друштво за унапређење науке и технике „Никола Тесла“.¹⁹⁵ У јуну 1954. године формирано је Југословенско друштво за ширење научних сазнања „Никола Тесла“. Главни

техника год. II, бр. 10 (1946); *Наука и техника* год. II, бр. 11 (1946); *Наука и техника* год. II, бр. 12 (1946); *Наука и техника* год. III, бр. 1 (1947); *Наука и техника* год. III, бр. 2 (1947); *Наука и техника* год. III, бр. 3 (1947); *Наука и техника* год. III, бр. 4 (1947); *Наука и техника* год. III, бр. 5 (1947); *Наука и техника* год. III, бр. 6 (1947); *Наука и техника* год. III, бр. 7 (1947); *Наука и техника* год. III, бр. 8 (1947); *Наука и техника* год. III, бр. 9 (1947); *Наука и техника* год. III, бр. 10 (1947); *Наука и техника* год. III, бр. 11 (1947); *Наука и техника* год. III, бр. 12 (1947); *Наука и техника* год. IV, бр. 1 (1948); *Наука и техника* год. IV, бр. 2 (1948); *Наука и техника* год. IV, бр. 3 (1948); *Наука и техника* год. IV, бр. 4 (1948); *Наука и техника* год. IV, бр. 5 (1948); *Наука и техника* год. IV, бр. 6-7 (1948); *Наука и техника* год. IV, бр. 8 (1948); *Наука и техника* год. IV, бр. 9 (1948); *Наука и техника* год. IV, бр. 10 (1948); *Наука и техника* год. IV, бр. 11 (1948); *Наука и техника* год. IV, бр. 12 (1948); *Наука и техника* год. V, бр. 1 (1949); *Наука и техника* год. V, бр. 2-3 (1949); *Наука и техника* год. V, бр. 4 (1949); *Наука и техника* год. V, бр. 5 (1949); *Наука и техника* год. V, бр. 6 (1949); *Наука и техника* год. V, бр. 7-8 (1949); *Наука и техника* год. V, бр. 9 (1949); *Наука и техника* год. V, бр. 10 (1949); *Наука и техника* год. V, бр. 11 (1949); *Наука и техника* год. V, бр. 12 (1949); *Наука и техника* год. VI, бр. 1 (1950); *Наука и техника* год. VI, бр. 2 (1950); *Наука и техника* год. VI, бр. 3 (1950); *Наука и техника* год. VI, бр. 4 (1950); *Наука и техника* год. VI, бр. 5 (1950); *Наука и техника* год. VI, бр. 6 (1950); *Наука и техника* год. VI, бр. 7 (1950); *Наука и техника* год. VI, бр. 8 (1950); *Наука и техника* год. VI, бр. 9 (1950); *Наука и техника* год. VI, бр. 10 (1950); *Наука и техника* год. VI, бр. 11 (1950); *Наука и техника* год. VI, бр. 12 (1950); *Наука и техника* год. VII, бр. 1 (1951); *Наука и техника* год. VII, бр. 2 (1951); *Наука и техника* год. VII, бр. 3-4 (1951); *Наука и техника* год. VII, бр. 5-6 (1951); *Наука и техника* год. VII, бр. 7-8 (1951); *Наука и техника* год. VII, бр. 9-10 (1951); *Наука и техника* год. VII, бр. 11-12 (1951); *Наука и техника* год. VIII, бр. 1 (1952); *Наука и техника* год. VIII, бр. 2 (1952); *Наука и техника* год. VIII, бр. 3 (1952); *Наука и техника* год. VIII, бр. 4 (1952); *Наука и техника* год. VIII, бр. 5 (1952); *Наука и техника* год. VIII, бр. 6 (1952); *Наука и техника* год. VIII, бр. 7 (1952); *Наука и техника* год. VIII, бр. 8 (1952); *Наука и техника* год. VIII, бр. 9 (1952); *Наука и техника* год. VIII, бр. 10 (1952); *Наука и техника* год. IX, бр. 1 (1953); *Наука и техника* год. IX, бр. 2 (1953); *Наука и техника* год. IX, бр. 3 (1953); *Наука и техника* год. IX, бр. 4 (1953); *Наука и техника* год. IX, бр. 5 (1953); *Наука и техника* год. IX, бр. 6 (1953); *Наука и техника* год. IX, бр. 7 (1953); *Наука и техника* год. IX, бр. 8 (1953); *Наука и техника* год. IX, бр. 9 (1953); *Наука и техника* год. IX, бр. 10 (1953); *Наука и техника* год. X, бр. 1 (1954); *Наука и техника* год. X, бр. 2 (1954); *Наука и техника* год. X, бр. 3 (1954); *Наука и техника* год. X, бр. 4 (1954).

¹⁹³*Наука и техника* год. X, бр. 5-6 (1954); Сава Косановић био је на месту почасног председника овог друштва. У Музеју Николе Тесле у оквиру Фонда Вукосаве Тришић, сачуван је телеграм који је Косановићу упућен са оснивачке скупштине републичког пододбора западне Србије Друштва Николе Тесле у знак признања за његов допринос развоју друштва.

¹⁹⁴ *Tesla: časopis jugoslovenskog društva za širenje i unapređenje nauke i tehnike „Nikola Tesla“* год. I, бр. 1-2 (1954). Овај часопис је излазио све до 1962. године.

¹⁹⁵ Д. Бонџић, „Друштво „Н. Тесла“ за унапређење науке и технике 1936 – 1954“, *Архив, часопис Архива Србије и Црне Горе* бр. 1-2 (2006): 123.

циљ им је био преношење научних сазнања у све средине становништва.¹⁹⁶ Ово Друштво је издавало публикације о Теслином животу и раду, оснивало је републичке одборе, пододборе и секције у предузећима, а почасни председник остао је Сава Косановић.¹⁹⁷ Друштво је било активно све до 1959. године.¹⁹⁸ Након тога наступила је још једна реорганизација. Друштво је постало државна организација која се учланила у Савез за техничко васпитање – Народну технику.¹⁹⁹ Циљеви и задаци Друштва су суштински остали непромењени а у наредним годинама Друштво се претежно бавило издавањем књига, прославом Теслиних јубилеја и организовањем научних конференција.²⁰⁰ Средином 1977. године Друштво се организује под именом Југословенски савез друштава за ширење научних сазнања „Никола Тесла“.²⁰¹

¹⁹⁶ *Materijali IV redovne skupštine jugoslovenskog društva za širenje i unapređenje nauke i tehnike „Nikola Tesla“* (Beograd: Jugoslovensko društvo za širenje i unapređenje nauke i tehnike „Nikola Tesla“, 1964); *Skupština Društva za širenje naučnih saznanja „Nikola Tesla“ SR Srbije* (Beograd: Društvo za širenje naučnih saznanja „Nikola Tesla“ SR Srbije, 1974).

¹⁹⁷ Slobodan Vasiljević и Mihajlo Mesarović, *Tesla i njegovo delo* (Beograd: Jugoslovensko društvo za unapređenje nauke i tehnike Nikola Tesla, 1957); Petar Miljanić, *Teslino obrtno magnetno polje* (Beograd: Jugoslovensko društvo za unapređenje nauke i tehnike Nikola Tesla, 1957); Petar Miljanić, *Teslin motor* (Beograd: Jugoslovensko društvo za unapređenje nauke i tehnike Nikola Tesla, 1957); Mihajlo Mesarović, *Teslin električni prenos* (Beograd: Jugoslovensko društvo za unapređenje nauke i tehnike Nikola Tesla, 1957); Jovan Surutka, *Tesline struje visoke učestanosti* (Beograd: Jugoslovensko društvo za unapređenje nauke i tehnike Nikola Tesla, 1957); Jovan Surutka, *Teslino delo u radiotehnici* (Beograd: Jugoslovensko društvo za unapređenje nauke i tehnike Nikola Tesla, 1957); Mihajlo Mesarović, *Teslini pronalasci, patenti Nikole Tesle* (Beograd: Jugoslovensko društvo za unapređenje nauke i tehnike Nikola Tesla, 1957); Mihajlo Mesarović, *Univerzalnost Teslinog genija* (Beograd: Jugoslovensko društvo za unapređenje nauke i tehnike Nikola Tesla, 1957).

¹⁹⁸ Део документације који обухвата активности Друштва у периоду између 1953. и 1959: АЈ, 142-74-524, АЈ, 142-74-526–530; Извештај о раду Друштва за период 1955-1956: АЈ, 142-74-531–534; Циљеви и задаци Друштва: АЈ, 142-74-535–553; Финансијски извештаји и слично из 1957. и 1958: АЈ, 142-74-554–561; Извештаји о раду и делатности Друштва: АЈ, 142-74-562–577; Резултати техничко-привредне сарадње Социјалистичке Југославије: АЈ, 142-74-578–580; Информације о нацрту програма за II Међународни фестивал научно-техничког и индустријског филма: АЈ, 142-74-581–584; Статистички подаци: АЈ, 142-74-585–588; Програм рада: АЈ, 142-74-589–594; Краћи Извештај о делатности Друштва у периоду од 1953. до 1959: АЈ, 142-74-595–598; Активности Друштва: АЈ, 142-74-599–601; Активности Друштва у току 1958: АЈ, 142-43-353–361.

¹⁹⁹ Александар Маринчић, ур., *Друштво за ширење научних сазнања „Никола Тесла“ 70 година постојања и рада* (Београд: Српска академија наука и уметности и Галерија науке и технике, 2006), 11.

²⁰⁰ Исто, 17.

²⁰¹ *50 godina postojanja i delovanja (1936-1986) Jugoslovenski savez društava Nikola Tesla* (Beograd: Jugoslovenski savez društava Nikola Tesla, 1986). Године 1986. Друштво је прославило педесет година постојања. Овај назив Друштво је задржало све до деведесетих година XX века, в.: *Друштво за ширење научних сазнања „Никола Тесла“ 70 година постојања и рада*, 11.

У Србији је деловало Друштво за ширење научних сазнања „Никола Тесла“ Србије. На заједничкој седници 28. децембра 1993, Југословенско друштво за ширење научних сазнања „Никола Тесла“ и Друштво за ширење научних сазнања „Никола Тесла“ Србије постају јединствена друштвена организација која делује на територији Југославије под именом Друштво за ширење научних сазнања „Никола Тесла“.²⁰²

Данас је ово Друштво познато под истим именом, а 2006. године је обележило седамдесет година постојања.²⁰³ У току 2011. Друштво је донело нови Статут.²⁰⁴

²⁰² Јован Цветић, *Осамдесет година рада друштва за ширење научних сазнања „Никола Тесла“*, Српска академија наука и уметности, у 160 година од рођења Николе Тесле научни скуп „Тесла за сва времена“, <https://www.sanu.ac.rs/Projekti/Skupovi/2016TeslaZaSvaVremena.pdf> (преузето 18. 11. 2016).

²⁰³ Nikolajević, Jovan, Aleksandar Marinčić и Zoran Stevanović, *Društvo za širenje naučnih saznanja „Nikola Tesla“: 70 godina postojanja i rada* (Beograd: Galerija nauke i tehnike SANU, 2006).

²⁰⁴ Друштво и фондација Никола Тесла, „Статут Друштва за ширење научних сазнања Никола Тесла“, Друштво и фондација Никола Тесла, <http://nikolatesla.etf.rs/fajlovi/StatutDrustva2011-04-14.pdf> (преузето 16. 12. 2016).

2.5. Прилози

Прилог 1.

CLASS OF SERVICE DESIRED				1207-A 388 399	
DOMESTIC	CABLE			CHECK	
TELEGRAM	FULL RATE			ACCT'G INFMN.	
DAY LETTER	DEFERRED			TIME FILED	
NIGHT MESSAGE	NIGHT LETTER				
NIGHT LETTER	SHIP RADIOGRAM				

WESTERN UNION

R. B. WHITE NEWCOMB CARLTON J. C. WILLEVER
 PRESIDENT CHAIRMAN OF THE BOARD FIRST VICE-PRESIDENT

Send the following message, subject to the terms on back hereof, which are hereby agreed to

19__

To NLT MINISTARSTVO INOZEMSKIH POSLOVA= MUZEJ
NIKOLE TESLE

Street BELGRAJE (JUGOSLOVAIA)=

Place _____

PRIMITE IZRAZ NAJDUBLJEG SAZALJAVANJA NA SMRTI VASEGA
 DJENIJALNOGA JUNACKOGA I RODOLJUBNOGA VLADARA ZELIM VAM OD
 SVEGA SRCA NAJBOLJI USPEH U NASTAVLJAVANJU I OSTVARENJU
 VELIKOG DELA KOJE JE ZAPOCEO VAS TUZNI ZEMLJAK=
 NIKOLA TESLA.

Copy

Roman 3327

Sender's address for reference WESTERN UNION GIFT ORDERS ARE APPROPRIATE GIFTS FOR ALL OCCASIONS. Sender's telephone number

38-60-462

1 Октобра, 1926.

Пов. Бр.

422

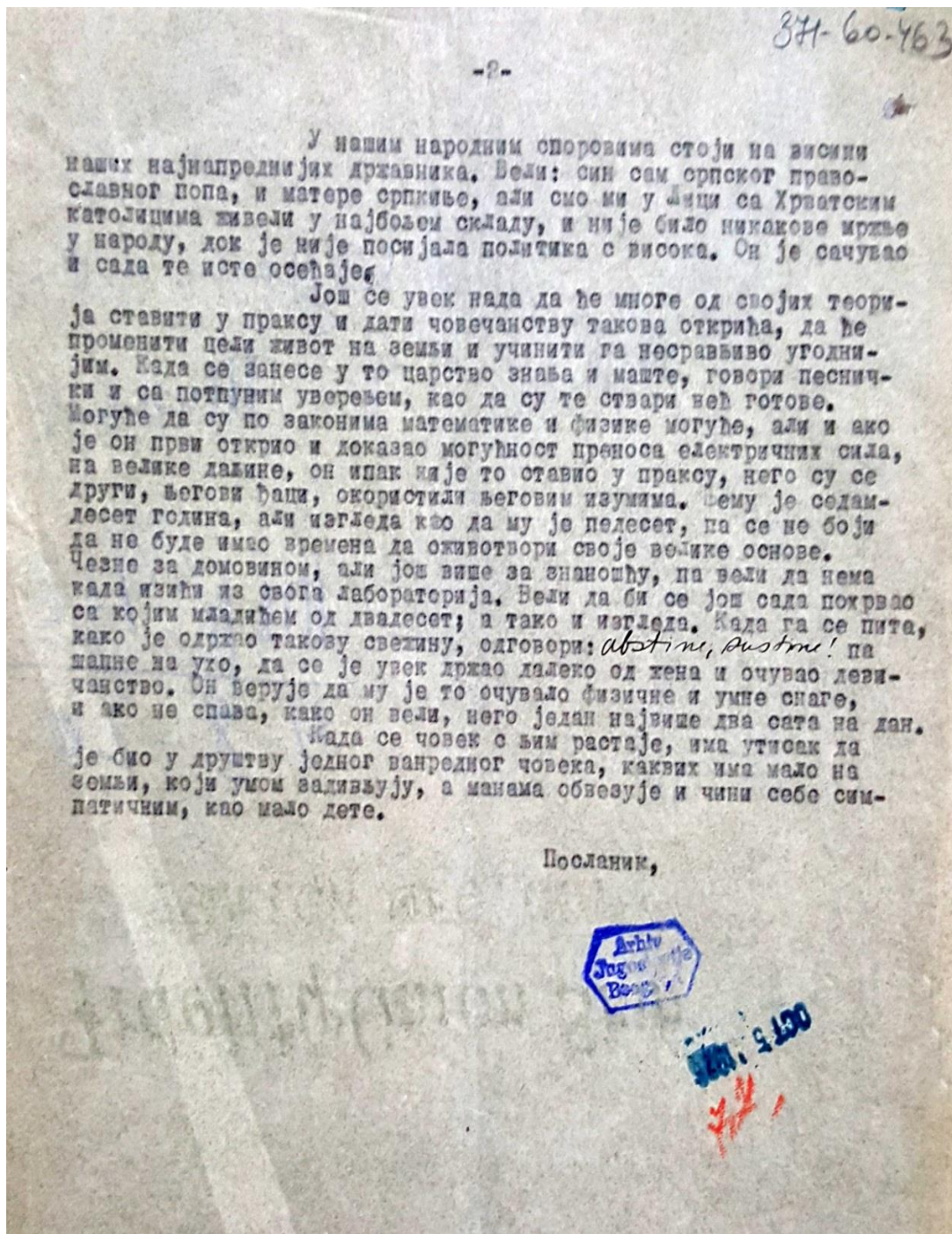
Предмет:
Предаја Ордена Св. Саве
Г. Н. Тесла.

Министарству Спољних Послова,
Генерална Политичка Дирекција,
Београд.

Пошто сам, у послу Министарства Финансија морао поћи у Њујорк, то сам искористио ту пригоду, да лично предам Орден Св. Саве 1. ст. Г. Николи Тесла, нашем учењаку светскога гласа. Ја сам био одлучио дати том пригодом један банкет у вековну част, на који бих позвао неке наше вибеније личности и неке упливније Американце, те сам у ту сврху писао Генералном Консулату, да предузме потребне кораке; ну г. Консул Станојевић ме је обавестио, да г. Тесла не жели никаквог церемонијала, ни публицитета, него је позвао мене и г. Консула на вечеру у хотел Пенсилванија, где станује, па да му том пригодом предам орден, што је и учињено на 28 Септембра.

Г. Тесла је био врло радостан када сам му предао орден. Том пригодом, он који живи врло повучено и скромно, био је врло разговорлив, те је показао, да у толико година боравка у Америци, а ретко када је у додиру с нама, да је у њему остала чиста и потпуна српска душа. Зачудио сам се када се је стао натјецати са мном у понављању на изуст наших наредних песама. Ама било би се рекло да је јучер дошао из Лике. Том пригодом повео се је разговор *de omnibus et quibusdam aliis*, те сам опазио, да је свестрано наображен, па да љуби не само знаности и философију, него и лепу књигу. По наобразби стоји високо над професором Пунином, али је разлика у томе што је Пунин посве нормалан, скоро бих рекао препрактично нормалан, док Тесла показује ту и тамо по коју абнормалност, да не би погрешила стара пословица: *Nullum in gradum magnimum sine surdam deventurum gradum*. Свакако је Тесла један од најзанимивијих људи што сам их у животу срео. Нема сумње да је он као теоретичар данас највећи електротехник на свету; једна врст модерног Архимеда, који је првише главом у теорији, али не успева као Архимедес у пракси, те се други окоришћују плодовима његовог ума. Он и не мари за богатство, те живи врло чедно, а највећа му је забава хранити голубове, којима по ноћи просипље храну под стрехе, где спавају, а класте лежи код куће. Иде радо такође у кино-театре. Избегава друштво, нарочито женско. Воли Његово Величанство нашега Краља, и жели да му се о њему приповеда, јер верује у његове велике владарске способности и нада се да ће се наша држава и наш народ под њим сретно развити.

Прилог 3.

CLASS OF SERVICE DESIRED	
DOMESTIC	CABLE
TELEGRAM	FULL RATE
DAY LETTER	DEFERRED
NIGHT MESSAGE	NIGHT LETTER
NIGHT LETTER	SHIP RADIOGRAM

Patrons should check class of service desired; otherwise message will be transmitted as a full-rate communication.

WESTERN UNION

R. B. WHITE NEWCOMB CARLTON J. C. WILLEVER
PRESIDENT CHAIRMAN OF THE BOARD FIRST VICE-PRESIDENT

593 1207-A

CHECK

corrected

ACCT'G INFMN.

copy

1937 FEB 19 PM 10 35

TIME FILED

Send the following message, subject to the terms on back hereof, which are hereby agreed to

19

To NLT SRPSKA KRALJEVSKA AKADEMIJA=

Street and No. _____

Place BEOGRAD (JUGOSLAVIA)=

MUZEE
NIKOLE TESLE

VAS JUCERASNJI TELEGRAM DONEO JE VEST DASTE ME PRIMILI U VASE

NEUMRLO DRUSTVO KAO PRAVOG CLANA . TO JE RETKA I VELIKA CAST

KOJU DUBOKO OSECAM I POTPUNO CENIM I PRIMAM SA PONOSOM

I ZAHVALNOSTI U NADI DA CE SE TOKOM VREMENA SMATRATI BOLJE

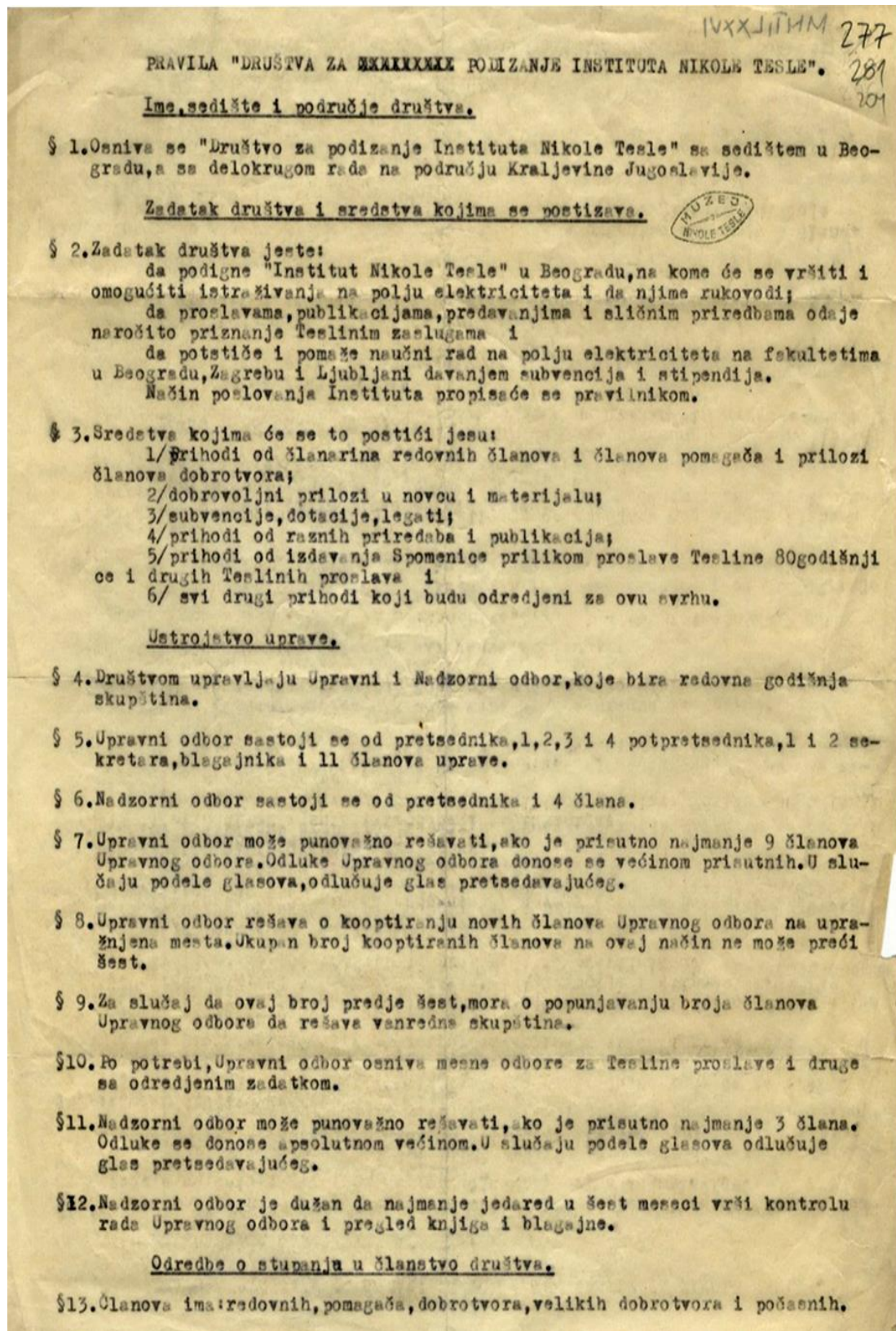
ZASLUZENA=

NIKOLA TESLA.

Sender's address for reference

WESTERN UNION GIFT ORDERS ARE APPROPRIATE GIFTS FOR ALL OCCASIONS.

Sender's telephone number

- IVXX-JIH 282278¹⁰⁵
- §14. 1/Redovni članovi mogu postati ona lica koja Upravni odbor primi. Oni plaćaju godišnje dinara 100.-
2/Članovi pomagači mogu postati sva lica koja Upravni odbor primi. Oni plaćaju godišnje dinara 10.-
3/Član dobrotvor postaje svako lice ili ustanova, koja položi jedared za svagda najmanje dinara 1.000.-
4/Veliki dobrotvor postaje svako lice ili ustanova, koja položi jedared za svagda najmanje dinara 10.000.-
5/Počasne članove bira Upravni odbor.
-
- §15. Dobrotvori, veliki dobrotvori i počasni članovi dobijaju o tome diplomu.
- §16. Redovni članovi i pomagači, koji ne plate svoju tekuću članarinu, mogu biti od Upravnog odbora isključeni iz članstva.
- §17. Upravni odbor ima pravo da članove, koji rade protiv interesa društva predloži skupštini na isključenje.
- Prava i dužnosti članova.
- §18. Pravo redovnih članova jeste da učestvuju na godišnjoj skupštini društva, da biraju Upravni i Nadzorni odbor i da budu birani.
Svi članovi imaju pravo da besplatno primaju godišnje društvene izveštaje.
- §19. Dužnost redovnih članova i članova pomagača jeste da uredno plaćaju članarinu, a svih članova da štite i zastupaju interese društva i da propagiraju njegov zadatak.
- §20. Skupštinu društva sačinjavaju svi redovni članovi.
- §21. Skupština se sastaje jedanput godišnje, najdalje do kraja februara, u redovan saziv, a po potrebi, predsednik može sazvati i vanrednu skupštinu.
- §22. Redovna skupština saziva se oglasom u novinama najmanje 15 dana pre sastanka. Vanredna skupština saziva se na isti način, ali najmanje 5 dana pre sastanka.
- §23. Redovna i vanredna skupština rešavaju punovažno, ako je prisutno najmanje polovina redovnih članova više jedan.
Ako u zakazano vreme ne bude prisutan dovoljan broj članova, skupština se saziva za 1 sat dočnije i rešava punovažno sa onoliko članova, koliko bude prisutno na skupštini, a donosi svoje odluke prostom većinom glasova. U slučaju podela glasova, odlučuje glas predsedavajućeg.
- §24. Na zahtev 1/3 ukupnog broja redovnih članova, ili po rešenju Upravnog odbora apsolutnom većinom, predsednik mora sazvati vanrednu skupštinu najdalje u vremenu od 10 do 15 dana od dana kada je taj zahtev podnet.
- §25. Redovna skupština rešava o radu Upravnog i Nadzornog odbora, daje razrešnicu, odobrava budžet i prekoračenja utvrđenog budžeta i rešava o svim pitanjima koja se iznose na rešavanje.
Redovna skupština osim toga donosi pravilnike o funkcijama Upravnog, Nadzornog i specijalnih odbora, kao i Pravilnik o Institutu Nikole Tesle.
Redovna skupština može da menja pravila društva, ali je za to potrebna apsolutna većina redovnih članova.
- §26. Predlozi za redovnu skupštinu moraju se podneti pismeno Upravnom odboru, i to najmanje na 5 dana pred njen sastanak.
- §27. Vanredna skupština rešava o specijalnim i o svim pitanjima koja spadaju u nadležnost redovne skupštine.

279
§28. Za slučaj ostavke predsednika, ili dva potpredsednika, vanredna skupština se mora sazvati radi osposobljavanja društva za rad.

Zastupanje društva.

§29. Društvo punovažno zastupa predsednik Upravnog odbora. Celokupnu društvenu prepisku potpisuje predsednik, a premapotpisuje sekretar.

Naloge o isplata potpisuju 3 člana uprave, koje Upravni odbor odredi U slučaju sprečenosti predsednika, zastupaju ga u svim funkcijama 1, 2, 3 i 4 potpredsednik po redu. Isto tako i 1 sekretara zastupa 2 sekretar.

§30. O izdatcima do dinara 1.000.- odlučuje predsednik, o čemu na narednoj sednici Upravnog odbora podnosi izveštaj. Za veće izdatke potrebno je prethodno odobrenje Upravnog odbora.

Društveni pečat i značka.

§31. Društveni pečat je okrugao sa natpisom "Društvo za podizanje Instituta Nikole Tesle".

§32. Društvena značka jeste plaketa sa likom Nikole Tesle i potpisom: "Nikola Tesla - 1936".

Namena imovine društva za slučaj njegovog prestanka.

§33. U slučaju prestanka društva njegova imovina i gotovina predaje se:
a/ Gotovina: Državnoj hipotekarnoj banci na priplod, a pod nadzorom Univerziteta u Beogradu, dok novac ne dostigne sumu potrebnu za ostvarenje Instituta, prema osnovnoj zamisli osnivača ovoga društva. Ovako osnovanim Institutom upravljaće onda tehnički fakultet u Beogradu.

b/ Ostale imovine: Elektrotehničkom institutu tehničkog fakulteta u Beogradu na upotrebu, sve dok ne bude podignut Institut, u smislu prethodnog stava ovog člana Pravila.

U Beogradu, 22 decembra 1935.

KRALJEVINA JUGOSLAVIJA
MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA
ODELENJE ZA DRŽAVNU ZAŠTITU I
I br. 1043
10 januara 1936 god.
B e o g r a d

Na osnovu § 4. tač. 4. Zakona o udruženjima, zborovima i dogovorima Ministarstvo unutrašnjih poslova izjavljuje da nema razloga za zabranu ovog udruženja.
Taksa je plaćena.

Po naredbi
Ministra unutrašnjih poslova
N a č e l n i k

/Okrugli
pečat/

Прилог 5. Лист 1.

THE COMPANY WILL APPRECIATE SUGGESTIONS FROM ITS PATRONS CONCERNING ITS SERVICE

2-80 1281 281 282

CLASS OF SERVICE		<h1>WESTERN UNION</h1> <h2>CABLEGRAM</h2>	SIGNS		
This is a full-rate Cablegram unless its deferred character is indicated by a suitable sign preceding the address.			Full-Rate Cablegram		
LC	Deferred Cablegram				
NLT	Cable Night Letter				
			Ship Radiogram		

R. B. WHITE PRESIDENT NEWCOMB CARLTON CHAIRMAN OF THE BOARD J. C. WILLEVER FIRST VICE-PRESIDENT

Received at 40 Broad Street, New York, N. Y.

HO RN 25 JR

BELGRADO 71 1/50 26 VIA ITALCABLE

NLT NIKOLA TESLA HOTEL NEWYORKER

NEWYORK

SA SVOJE OSNIVACKE SKUPSTINE ODRZANE 26 O M U
 BEOGRADU DRUSTVO ZA PODIZANJE INSTITUTA NIKOLE TESLE
 SALJE VAM SVOJ SRDACNI POZDRAV STOP DRUSTVU JE CILJ DA
 PODIZANJEM INSTITUTA ODA PRIZNANJE VASEM
 ZNAKAJNOM RADU I VASOJ SVTLOJ MISLI I DA UNAPRDI NASU NACIONA
 -LNU NAUKU INSPIRISUCI

THE QUICKEST, SUREST AND SAFEST WAY TO SEND MONEY IS BY TELEGRAPH OR CABLE

Прилог 5. Лист 2.

THE COMPANY WILL APPRECIATE SUGGESTIONS FROM ITS PATRONS CONCERNING ITS SERVICE

281 1281 281 282

CLASS OF SERVICE		<h1>WESTERN UNION</h1> <h2>CABLEGRAM</h2>	SIGNS		
This is a full-rate Cablegram unless its deferred character is indicated by a suitable sign preceding the address.			Full-Rate Cablegram		
LC	Deferred Cablegram				
NLT	Cable Night Letter				
			Ship Radiogram		

R. B. WHITE PRESIDENT NEWCOMB CARLTON CHAIRMAN OF THE BOARD J. C. WILLEVER FIRST VICE-PRESIDENT

Received at 40 Broad Street, New York, N. Y.

HO 2/RN 25 JR

NLT NIK 21

SE VASIM VELIKIM PRIMEROM STOP NEKA VAS ZDRAVLJE
 POSLUZI NA SLAVU NACIJE I DOBRO COVECANSTVA
 PRETSEDNIK DRUSTVA PROF DR BOGDAN GAVRILOVIC.

1936 JAN 26 AM 8 07

THE QUICKEST, SUREST AND SAFEST WAY TO SEND MONEY IS BY TELEGRAPH OR CABLE

Hotel New Yorker 24. juna 1937 g.

Vaša Ekselencija

Uragi i mnogo poštovani Gospodine,

Primio sam vaše cijenjeno pismo od 21. juna iz kojega sam radošno doznao da moram očekivati veliku čast od Vas i nj. Ekselencije čehoslovačkog poslanika 10. jula jedan sat posle podne. Sve će biti naredjeno za nekoliko dana i onda će Vas tačno izvestiti.

Primite sa Vašim odličnim kolegom izraz moje duboke zahvalnosti.

Vas

Hukora Thacra

This photocopy may not be further reproduced or distributed without the specific authorization of the Hoover Institution Archives.

HOOVER INSTITUTION
Stanford, California 94305-6010
USA

NOTICE: THIS MATERIAL MAY BE PROTECTED BY
COPYRIGHT LAW (TITLE 17, U.S. CODE)

129-318

RADIO BEOGRAD

Датум пријема Date de Réception	Час пријема Heure de réception	Име полазне станице Origine	нумера numéro	речи mots	дан предаје date dépôt	час предаје heure dépôt	правац voie
7/PEI/	0830	NEWYORK	17	98	10	SH	

АДРЕСА
ADRESSE

VWU

VIA RADIO-BEOGRAD

NLT HIS ROYAL HIGHNESS
PRINCE REGENT PAUL BGD

ТЕКСТ
TEXTE

PRIMAJUCI IZ RUKUH EKSELENCIJE KONSTANTINA ~~POUNCA~~ ^{POUNCA} ORDEN
" BELOG ORLA SA VELIKIM PONOSOM I ZAHVALNOSTIKLICEM IZ DALJINE
ZIVIO NJEGOVO VELICANSTVO NAS LJUBLJENI KRALJ PETAR DRUGI I
VISOKA KRALJEVSKA OBITELJ " VASE VISOCANSTVO I DIPLOMATSKI
POMOCNICI U VASEM PATRIOTICNOM RADU " I ZIVIDA NASA DIVNA ZEML
YUGOSLAVIA I NJEZIN JUNACKI NAROD . MOLIM DA ME SAD NESLAVI
NEGO. DA POCEKA DOK IZVRSIM STO ROCKEFELLER NIJE MOGAO . JOS SAM
PUN SNAGE I NADE IPAK SVESTAN DA SVE STO SE RODI MORA UMRETI NU
TU SUDBINU POSMATRAM FILOZOFSKIM RAVNODUSJEM" = NIKOLA TESLA

Доставите Ваше радиограме у Кнез Михајлову
улицу 42 у Београду или на гиштов мајорје теле-
графске станице стављајући:
"VIA RADIO BEOGRAD" или T-S.F.

Déposez votre réponse à nos guichets, — Knez
Mihailova, BEOGRAD, ou à tout autre bureau
télégraphique, avec la mention non taxée
"VIA RADIO BEOGRAD"

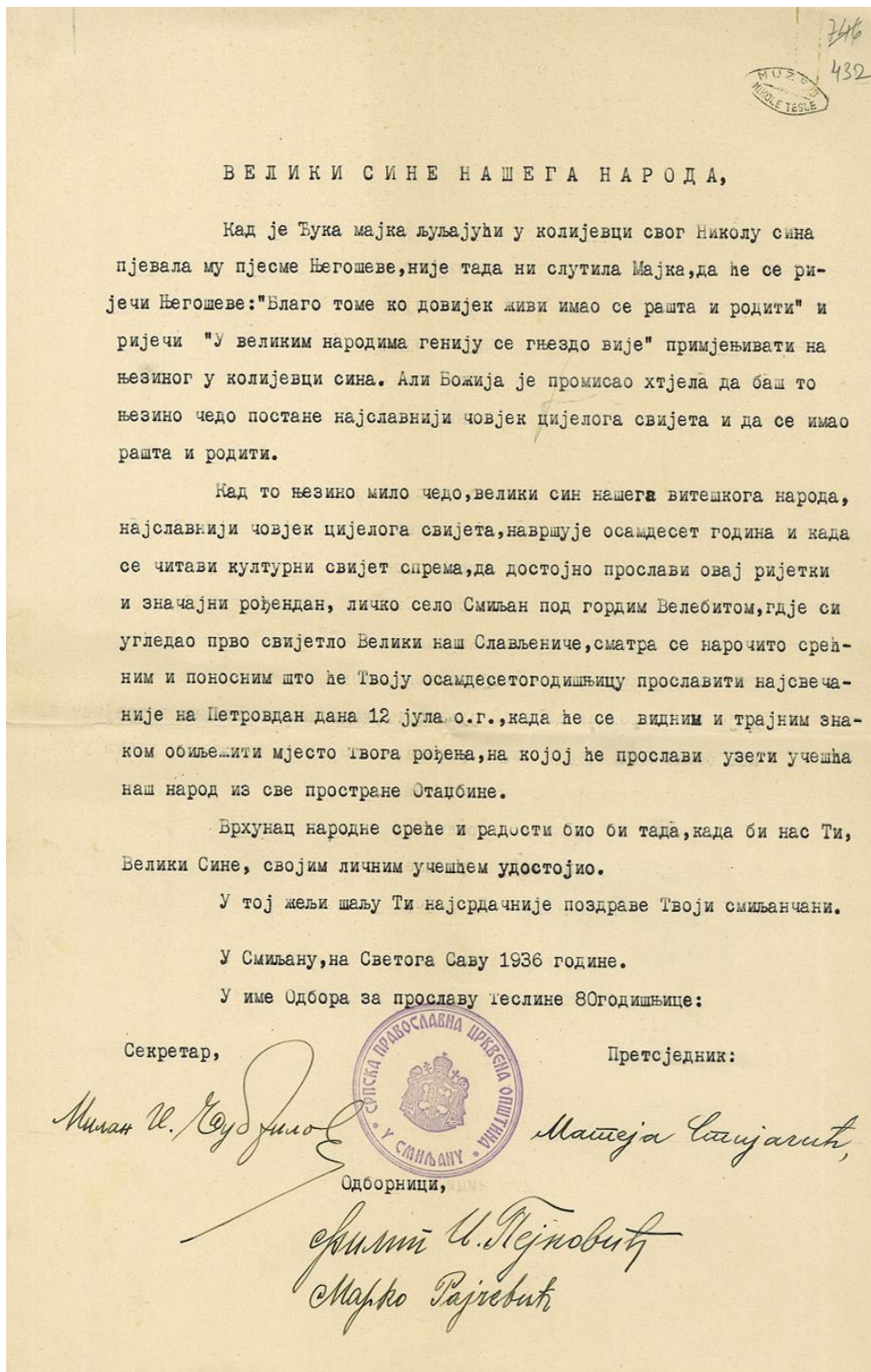
XXVI PH 492

ПРОГРАМ ПРОСЛАВЕ 80 ГОДИШЊИЦЕ НИКОЛЕ ТЕСЛЕ

MUZEJ
NIKOLE TESLE

28 маја 8-9 10-12	Предавања у школама у целој земљи о Николи Тесли Свечана академија у великој сали Коларчевог универзитета. Академију отвара Претседник Одбора за прославу поздравним говором у коме се захваљује покровитељству, почасном председништву и Одбору и страним делегатима. Говори затим о значају Николе Тесле и прославе његове 80 годишњице и чита поздравне телеграме и писма. Даје реч председнику друштва за подизање Института Николе Тесле, који говори о потреби подизања Института и оглашава освештање Института приликом прославе Теслине 80 годишњице. Узимају реч страни и домаћи делегати разних научних институција.
	Певачко друштво "Никола Тесла" пева националну химну пре отварања свечане академије, а Академско певачко друштво "Собинка" даје кратак концерт на завршетку свечане академије.
12-14 16/30-19	Ручак у част гостију. Свечана академија у Инжњерском дому. Претседник Главне Управе Удружења Југословенских инжењера и архитеката поздравља стране делегате. Предавања страних и домаћих делегата о Тесли и о електротехници у вези са Теслиним вишефазним струјама, индукционим мотором и преносом енергије на даљину, о Теслиним струјама високих фреквенција и високих напона, и о радиотехници у вези са Теслом и његовим радовима.
21- 23 29 маја	Банкет у част гостију.
9-15	Излет на Оплењак и полагање венца од стране Одбора за прославу на гроб В.В.Блаженпопочиналог Краља Александра I. Заједнички ручак на Оплењку у част гостију. Повратак са Оплењца преко Авале и полагање венца на гробу Незнаног јунака.
17-19	Експериментално предавање о Тесли и његовим делима у великој сали за физику на Универзитету. Изводе Г.Г.проф. Драгољуб Јовановић, доценти Влада Јовановић и Александар Дамњановић, професор инж. Влада Петровић и инж. Вилијам Торбарина. Експериментално предавање обухвата: Извођење обртног магнетског поља и његовог дејства, показивање рада индукционог мотора, извођење светлости лампи без жице, физиолошког дејства Теслиних струја високих фреквенција и напона на човечији организам, приказивање безичног стављања у покрет разних релеја и дејства резонанције.
20, 30	Свечана претстава у Народној позорници. Управник позорнице држи кратку академију о Тесли окружен госпођицама Кола српских се-стара у народној ношњи. Изводе се чинови из Костана, Морана, Липидерског срца, Окришког легенде, и балет.
x3x 30 маја	
10-12	Разгледање знаменитости у Београду: музеј Принца Павла и Етнографски музеј.
16-19	Свечана академија на техничком факултету. Декан Техничког факултета отвара академију. Научна предавања страних и домаћих делегата. Претседник одбора прославу захваљује страним и домаћим делегатима и опрашта се са њима.
20	Банкет у част гостију
23	Испраћај гостију.

ОДБОР ЗА ПРОСЛАВУ 80 ГОДИШЊИЦЕ НИКОЛЕ ТЕСЛЕ

281.

На основу § 42 тач. 4 Финансијског закона за 1939/40 буџетску годину прописујем

УРЕДБУ
СА ЗАКОНСКОМ СНАГОМ
О ОСНИВАЊУ И УРЕЂЕЊУ ИНСТИТУТА
НИКОЛЕ ТЕСЛЕ

I Циљ и карактер Института

Члан 1

Оснива се Институт за научна истраживања и за практичну примену научних резултата из подручја електрицитета са седиштем у Београду. Да би се одало народно признање заслугама Николе Тесле за науку о електрицитету и електротехнику, Институт ће носити име: „Институт Николе Тесле“.

Члан 2

Задатак Института јесте:

а) Истраживања на пољу електрицитета и на другим пољима науке и технике у вези са електрицитетом, а у циљу унапређења науке и технике.

б) Испитивања и контрола електричног, радиоелектричног и електроакустичког материјала, инструмената, апарата, машина, уређаја, мера, нових проналазака, електромагнетских поља, електричних, акустичких и механичких вибрација и других феномена који су у вези са електрицитетом.

в) Држање научних и стручних предавања и курсева из науке о електрицитету, електротехнике, радиотехнике, физике и сродних научних грана у вези са електрицитетом.

Члан 3

Ради остварења својих задатака Институт се дели на одељења. Засада Институт има ова одељења: 1) Одељење за истраживање о природи електрицитета и материјала; 2) Одељење за физику; 3) Одељење за електротехнику; 4) Одељење за радио технику; 5) Одељење за научна истраживања и примену електрицитета у агрономији, биологији, медицини и другим научним гранама; 6) Одељење за испитивање и мерење.

Нова одељења могу се оснивати по одлуци Већа Института и одобрењу Министра просвете.

Одељења могу имати своје лабораторије, радионице, и томе слично са потребним уређајем.

Члан 4

Институт је аутономна научна установа јавно-правног карактера под надзором Министра просвете.

Институт сарађује и одржава везе са другим институтима у земљи и иностранству и са Друштвом „Никола Тесла“ за унапређење науке и технике у Београду.

На захтев појединих државних и самоуправних власти и установа, као и по молбама приватних установа и појединаца Институт ће вршити испитивања и давати мишљења по свима питањима која су у вези са задатком Института.

Члан 5

Издаци за потребе Института и остварење његових циљева покриваће се дотацијама које ће се сваке године предвиђати у државном буџету, као и приходима у материјалу и новцу, које му буде ставило на расположење Друштво „Никола Тесла“ за унапређење науке и технике, и приходима од прилога, поклона, легата, публикација, курсева, стручних мишљења и радова и слично.

За прву годину почев од буџетске године 1940/41 утврђује се висина годишње дотације у износу од 500.000.— динара, која се повећава за сваку даљу годину са 100.000.— динара до износа од 1.000.000.— динара у шестој години. За сваки даљи период од пет година утврдиће Министар просвете годишњу дотацију одлуком на предлог Управе Института.

Институт као јавно-правна установа може имати имовину и њоме располагати. Имовина Института може се употребити само на остварење његових задатака.

Пословна година траје од 1 априла до 31 марта следеће године.

II Чланови Института

Члан 6

Чланови Института јесу: редовни, дописни и почасни.

Редовни чланови могу бити само она лица која су на пољу науке о електрицитету или на пољу примењеног електрицитета или у другим наукама које су у вези са електрицитетом показала успехе. Број редовних чланова може бити 50. Двадесет њих могу бити страни научници.

Дописни чланови могу бити лица која су се истакла својим радом у областима делатности Института. Број дописних чланова није ограничен. Они могу бити како домаћи, тако и страни држављани.

Почасним чланом Института може постати лице које има нарочитих заслуга за Институт Николе Тесле.

Члан 7

Чланови Института су дужни да врше задатке које им повери Институт у смислу чл. 2.

Редовни и дописни чланови могу примати помоћ за научна истраживања и употребљавати лабораторије и радионице Института за своја истраживања. Резултате ових истраживања дужни су објављивати у издањима Института.

III Веће Института

Члан 8

Редовни чланови Института образују Веће Института.

Члан 9

Веће Института бира редовне, дописне и почасне чланове.

Члан 10

Веће бира из редовних домаћих чланова претседника, секретара и онолико потпретседника Института колико Институт има одељења. Они се бирају на три године. Претседник, потпретседници и секретар Института уједно су претседник, потпретседници и секретар Већа.

Члан 11

Веће Института састаје се најмање једаред годишње на свечану седницу Института у марту месецу сваке године. Претседник може према потреби сазивати седнице Већа и другом приликом. На годишњој свечаној седници имају права присуства и нечланови. Свечане седнице су јавне. Остале седнице Већа приступачне су само редовним, дописним и почасним члановима и члановима Управног одбора са правом учешћа у дискусији за све чланове, а правом гласа само за редовне чланове.

Веће пуноважно доноси одлуке ако је присутно најмање 2/5 од укупног броја редовних чланова. Одлуке се доносе већином присутних.

Члан 12

Веће бира из редова домаћих редовних чланова три прегледача рачуна који ће вршити надзор над управом имовине Института. Њихов мандат траје годину дана.

IV. Научни одбор

Члан 13

Претседник, потпретседници и секретар Института чине Научни одбор Института.

Члан 14

Научни одбор управља научним и техничким радом Института, решава о његовом зидању и проширењу, о сарадњи и вези са другим институтима у земљи и иностранству и о свима стварима научне и техничке природе.

Научни одбор пуноважно доноси одлуке ако је присутно најмање 2/3 његових чланова. Одлуке се доносе већином присутних.

Своја решења, уколико су у питању новчана и материјална средства, упућује Научни одбор Управном одбору Института.

Члан 15

Потпретседници из појединих одељења израђују план научног рада својих одељења, подносе

га Научном одбору и старају се за извршење радова.

Они припремају и предлажу Научном одбору материјал који треба да се објави у часопису Института или другим публикацијама.

Они решавају о научним и стручним предавањима и курсевима из своје области.

Њихови предлози и решења постају извршним када их одобри Научни одбор.

V. Управни одбор

Члан 16

Управни одбор састоји се од претседника Института, који је и претседник Управног одбора, и од осам чланова.

Члан 17

Четири члана Управног одбора одређује Веће Института из редова домаћих редовних чланова Института, а четири из управе Друштва „Никола Тесла“ за унапређење науке и технике.

Сви чланови Управног одбора морају бити настањени у Београду.

Члан 18

Управни одбор руководи целокупним финансијским и административним пословањем Института. Он води бригу о легатима, прилозима и приходима Института и доноси буџет прихода и расхода. Вршење издатака из касе Института може се чинити само на основу решења Управног одбора у границама буџета.

Одлуке Управног одбора извршује директор Института.

Члан 19

Мандат чланова Управног одбора траје три године. Управни одбор бира из своје средине потпретседника и секретара. Одлуке се доносе већином присутних. За пуноважно решење потребно је да на седници присуствује најмање пет чланова.

VI Претседник Института

Члан 20

Претседник Института претставља Институт у спољним односима. Пред научним установама у земљи и иностранству могу претседника замењивати и лица која Научни одбор одреди.

VII Директор и особље Института

Члан 21

Институт има директора и стручно и административно особље. Они врше све послове Института.

Директор Института бира се између редовних чланова Института. Он је чиновник Института и поставља га Управни одбор на предлог Научног

одбора. Његова је дужност да води надзор над стручним и административним особљем и да се стара о целокупном раду у Институту. Он има право да присуствује свима седницама Већа, Научног и Управног одбора и појединих одељења.

Директор Института потписује сву пошту заједно са претседником. По овлашћењу претседника или за случај да је овај спречен, директор заступа Институт у свима пословима пред властима и јавности. Он подноси извештаје на седницама о раду Института, предлоге за нацрт буџета и врши надзор над целокупним зградама, лабораторијама, библиотекама и другим инвентаром.

Директор Института поставља административно особље по одобрењу Управног одбора, а стручно по одобрењу Научног одбора.

VIII Часопис Института

Члан 22

Ради објављивања научних радова, извештаја, о раду Института и другог материјала Институт издаје свој часопис и своје посебне публикације. Уредник часописа и публикација јесте директор Института.

IX Теслина златна медаља

Члан 23

У циљу одавања признања за научне успехе на пољу науке о електрицитету и њених примена као и грана науке и технике, које су у вези са електрицитетом, установљава се Теслина златна медаља. Она се даје на предлог Научног одбора, а по одлуци Већа сваке друге године једном научнику без обзира на држављанство и националност. Теслина златна медаља додељује се на свечаној годишњој седници Института.

X Сарадња домаћих и страних научника

Члан 24

У лабораторијама Института могу сарађивати како домаћи тако и страни научници. Решења о томе доноси Научни одбор.

XI Завршна и прелазна наређења

Члан 25

Ближе одредбе о раду Института и његових одељења, о Научном одбору о положају и дужностима директора и целокупног особља одредиће се посебним Правилником, који ће прописати на предлог Научног и Управног одбора Веће Института. У оквиру тог правилника и ове Уредбе Научни одбор може доносити специјалне правилнике за поједина одељења и лабораторије. За финансијско и административно пословање Управни одбор ће прописати посебан правилник.

Члан 26

Првих десет домаћих редовних чланова Института постазиће Министар просвете на предлог Друштва „Никола Тесла“ за унапређење науке и технике. Они образују Веће које бира нове чланове. Кад се постигне број од 50 чланова нови чланови бирају се само на места умрлих чланова. Веће може сваке године бирати највише до десет дописних чланова.

Члан 27

Трећини чланова првог Управног одбора престаје мандат по истеку прве године, другој трећини по истеку друге године, а преосталим члановима по истеку треће године. Којима ће члановима мандат престати одлучује се коцком. Повољни избор дозвољен је.

Члан 28

Ова Уредба ступа у живот и добија обавезну снагу када се обнародује у „Службеним новинама“.

I бр. 16.104
10 маја 1939 године
у Београду

Министар просвете,
С. Ђирић с. р.

Министарски савет, на седници својој од 11 маја 1939 године, а на основу § 42 тач. 4 Финансијског закона за 1939/40 годину, одобрио је предњу Уредбу.

Претседник Министарског савета и
Министар унутрашњих послова,
Драгиша Цветковић с. р.
(следећу потписи остале г. г. министара)

282.

На основу § 113 Финансијског закона за 1939/40 годину, на предлог Министра финансија Министарски савет прописује ову

УРЕДБУ

О ИЗМЕНАМА И ДОПУНАМА ЗАКОНА О ПОШТАНСКО-ШТЕДНОМ, ЧЕКОВНОМ И ВИРМАНСКОМ ПРОМЕТУ У КРАЉЕВИНИ ЈУГОСЛАВИЈИ

Члан 1

Став 2 члана 37 Закона о поштанско-штедном, чековном и вирманском промету у Краљевини Југославији мења се и гласи:

„Резервни фонд ствара се дотацијама из чисте добити и из прихода вредности у које је уложен, док не достигне износ од 250,000.000 динара, после чега ће за његово даље повећање служити приходи вредности у које је уложен.“

На крају става 3 истог члана уместо тачке меће се запета и додаје: „а остатак у друге вред-

9-15

 ЦАРСТВО ЈУГОСЛАВИЈА
 КОМИТЕТ ЗА НАУЧНЕ УСТАНОВЕ, УНИВЕРЗИТЕТ
 И ВИСОКЕ ШКОЛЕ ВЛАДЕ Н. Р. СРБИЈЕ
 КАБИНЕТ
 Бр. 82
7. маја 1948 г.
 БЕОГРАД

КОМИТЕТУ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ
при Влади Ф.Н.Р.Ј.

Београд

10 маја 1939 године основан је у Београду Институт Николе Тесле са задацима научно-истраживачког рада на пољу електротехнике. Пре 1941 године овај Институт је за свој рад добијао помоћ од државе, извесну помоћ у инструментима од Немачке и завештања неких приватних лица.

Данас овај Институт само формално постоји, одржава се кроз повремене састанке својих двадесет и пет чланова, мада нисмо могли установити да је за продужење свога рада и постојања тражио одобрење од надлежних органа државне управе.

Од имовине Институт Николе Тесле данас има:

1. Један плац у величини од 5000 кв. мет. до Техничког факултета,
2. Физичких и електротехничких апарата у вредности око 400.000 дин.
3. Библиотеку и
4. Канцелариски намештај и две писаће машине.

Институт Николе Тесле данас више не ради на задацима, који су при његовом оснивању били постављени. Институт нема плана рада те према томе није ни укључен у изградњу наше земље у извршењу Петогодишњег плана. Његови инструменти и електротехнички материјал налазе се углавном на Техничком факултету где служе настави.

Иако би се кадрови у овом Институту као и његове техничке справе и инструментариј могли знатно боље искористити у већ постојећим Институтима Српске академије наука - молимо Вас за овлашћење да Институт Николе Тесле можемо расформирамо.

Смрт Ф.Н.Р.Ј. Слобода народу!

СЕКРЕТАР КОМИТЕТА

Никола Лученов
/Никола Лученов/

 КОМИТЕТ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ
 ПРИ ВЛАДИ Ф.Н.Р.Ј.
 Бр. 6-40
7. V 1948 год.
 БЕОГРАД

3. МУЗЕЈ НИКОЛЕ ТЕСЛЕ

3.1. Пристизање архивско-документалистичке грађе у музеј

Након смрти Николе Тесле иза њега су остали откривени и неоткривени патенти и проналасци, његови текстови, говори, затим књиге, часописи и документа која је чувао и брижљиво сортирао у току свог боравка у Сједињеним Америчким Државама. Остали су и многобројни лични предмети и гардероба, израђивана увек по мери овог научника. Један део његове имовине налазио се по закупљеним складиштима, сефовима хотела а оно што му је било најважније чувао је близу себе, у хотелској соби хотела Њујоркер у којој је и преминуо.

Институту Николе Тесле у Београду, који је основан још у току Теслиног живота, чији је дугогодишњи председник био његов сестрић Сава Косановић, требала је да припадне целокупна научникова оставштина. Међутим, док се решавала правна регулатива наслеђивања Теслине оставштине, Институт је расформиран али је основана нова институција која је требала на пригодан начин да складишти, изучава и презентује Теслин научни рад и свакодневни живот. Оснивање првог техничко-меморијалног музеја у Југославији праћено је разноврсним изазовима почевши од адаптације Генчићевог здања, преко прегледања и сортирања материјала који је припадао Николи Тесли па до уређења просторија за складиштење и одлагање научникове оставштине. Ништа лакше није било ни у првим година рада Музеја Николе Тесле које су протекле у настојањима тадашње управе да национализује зграду, која је у тренутку уступања музеју била власништво Данице Јовановић.

Главни актери у причи у вези са преносом Теслине оставштине у Југославију су били Сава Косановић, сестрић Николе Тесле и његова дугогодишња секретарица Шарлота Мужар. Најзаслужнији за утемељење рада и организације Музеја Николе Тесле био је први директор Вељко Кораћ. Треба поменути и залагање професора и еминентних стручњака, попут Александра Дамјановића, Павла Миљанића, Илије Обрадовића, Славка Бокшана и других, који су се постарали да се јавности омогући објективни увид у Теслино дело и да му се одају домаћа и страна признања на пољу науке.

3.1.1. Последња израчунавања и сахрана Николе Тесле

До самог краја живота Теслу није напуштао његов проналазачки дух. Неуморно је прерачунавао и писао низ бројева чије значење данас не можемо да растумачимо. Једну свеску, исписану дугачким низовима бројева, назвао је *Late Calculations*. Велики геније је планирао још један епохалан изум. Смрт га је спречила у томе. Опис садржине Теслине касе у којој се налазила и ова свеска, верно је дочарао академик Илија Обрадовић следећим речима:

„... Две сачуване стварчице које смо у каси пронашли оставиле су на нас дубок утисак. Пронашли смо их на крају прегледа касе. По спољњем изгледу нису биле привлачне и губиле су се међу раскошним ордењем и великим дипломама на пергаменту. То су била два мала пакетића. Један од масне хартије везан старим, више пута настављеним канапом. Отварали смо га више реда ради него што смо очекивали да нађемо неки важан предмет. При отварању прво су се појавили крајеви бакарних жица, а потом један цео гвоздени прстен око кога је правилно било намотано шест калема од бакарне жице изолисане памучном изолацијом која је већ добила црну боју од старости. То је био статор првог индукционог мотора на свету. Први Теслин револуционарни изум, симбол почетка електрификације, почетка Теслиног плодносног рада за добро човечанства. Сачувао га је за успомену. Види се да га је много пута отварао, много пута гледао. Други пакетић био је свежањ хартије са грбом хотела у коме је становао. Али хартија није стара. Бела је и сва је исписана Теслином сигурном руком. Виде се готово искључиво бројеви, и то петоцифрени, десетоцифрени па и петнаестоцифрени. Не можемо да нађемо ни почетак ни крај. Листови су испретурани и видимо само да се ради о рачуну електричног пуњења електрона са великим бројем децимала. Најзад, налазимо и насловну страну на којој пише „Последња израчунавања“. Сазнали смо да се са овим белешкама у руци угасио Теслин живот. Радио је до последњег дана, до последњег даха. Тако смо нашли готово у исто време симболе почетка и завршетка Теслиног великог дела ...“¹

¹ *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 259. Академик Илија Обрадовић рођен је у Београду, 29. децембра 1911. године. По струци је био инжењер електротехнике, докторирао је на Високој техничкој школи у Дармштату, 1940. године. Област рада му је била електротехника (проблем стабилитета, регулација сложених високонапонских мрежа). Године 1952. именован је за члана посебне државне комисије за отварање Теслине заоставштине а 1953. године је постао члан првог

Сл. 8. Шарлота Мужар. Извор: МНТ, Фонд Вукосаве Тришић.

У току прославе Теслиних дана на Нијагариним водопадима, коју је организовало Теслино меморијално друштво Сједињених Америчких Држава и Канаде од 11. до 12. јула 1980. године, једна од присутних званица била је и Шарлота Мужар (Сл. 8).² Она је том приликом упознала Мајкла Бору Петровића коме је пренела све што је знала о Тесли. Нарочито је важно њено сведочење о догађајима који су се тicali Теслине оставштине. Расветлила је околности везане за Теслину имовину, од његове смрти до преношења исте у Музеј Николе Тесле у Београду, јула 1952. године. Разговору су такође присуствовали Никола Косановић и конгресмен Џон Блатник.³ Будући да остали сведоци догађаја о којима она говори, нису више били живи, она је желела да остави писани траг који ће бити доступан јавности у архиви Теслиног друштва.⁴

Саветодавног одбора Музеја Николе Тесле. Био је директор Института Никола Тесла (САНУ) од 1953. до 1961. године, научни саветник „Севера“ и саветник у Електронској индустрији у Београду од 1969. до 1973. године. Такође, био је члан Одељења техничких наука САНУ, дописни члан од 27. маја 1952. године, а редовни од 30. јануара 1958. године. Поред чланства у САНУ и функције заменика секретара Одељења техничких наука (од 1962. до 1971) био је и члан Њујоршке академије наука од 1982. године. В.: *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 19-20.

² Шарлота Мужар је радила као секретарица Саве Косановића у току 1942. и 1943. године. Након тога постала је службеник у амбасади ФНРЈ у Вашингтону. Џорџ Мужар, Шарлотин отац је 1910. из Хрватске дошао у Сједињене Државе а њена мајка Ана му се придружила 1912, в.: *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 36.

³ Charlotte Muzar, *The Tesla papers*, Tesla Society, <http://www.teslasociety.com/teslapaper1.jpg> (преузето 14. 10. 2016).

⁴ Исто.

Између осталог испрочала им је: „... Те јесени, док је Сава Косановић био у болници због хитне операције слепог црева, Тесла је позвао његову канцеларију. Касније сам сазнала за Теслин обичај да зове телефоном нећака на његов стан у хотелу *Navarro* у свако доба ноћи (г. Кенет Свизи је примио многе од тих позива). Тесли је хитно био потребан новац. Његов глас звучао је старачки, исцрпљено, дрхтаво и као из даљине. Рекао је да ће му бити довољно педесет долара. Сутрадан, када сам стигла у хол хотела Њујоркер, позвала сам Теслу. После дужег времена и много звоњења телефониста ми је рекао: „Молим вас, будите стрпљиви. Понекад је др Тесли потребно доста времена да одговори“. Коначно сам чула његов глас, истоветан као претходног дана, који је рекао „здрво“ и позвао ме да се попнем у његову собу, пошто сам објаснила своје присуство. На неки начин, то ме је изненадило. Очекивала сам да ће затражити да оставим новац на рецепцији или да га пошаљем по портиру, јер сам чула да је живео усамљенички. Његов апартман се налазио на крају хола на 33. спрату. Закуцала сам и позвао ме је да уђем. Преда мном је седео на кревету Никола Тесла. Изгледао је много слабији него на фотографијама снимљеним приликом посете краља Петра неколико месеци раније. Био је у пижами. Имао је ретку, потпуно белу косу с раздељком на средини. Његово лице је било испијено, деловао је сасвим измршавело. Очи су му биле продорно оштре. Његов кревет је био старомодан, чини ми се од месинга. Између нас је стајао старомодни, округли трепезаријски сто, прекривен папирима и забелешкама. Представила сам се и поново објаснила свој долазак. Рекао је „добро“, и покретом руке показао да оставим коверат на сто, што сам и учинила. Застала сам за моменат и упитала да ли му било шта треба и да ли бих ја могла нешто да учиним за њега. Рекао је: „Не, велико вам хвала, госпођице“. Нерадо сам га напустила ...“.⁵

Тесла је умро у сиромаштву и дуговима, од срчане тромбозе, у хотелском апартману хотела Њујоркер у осамдесет шестој години живота.⁶ Беживотно тело

⁵ Исто.

⁶ АЈ, 371-60-551, Фотићев допис амбасади Југославије у Вашингтону од 15. августа 1941, у коме наводи да је Тесла примио 600 долара. Тесла је последњих неколико година живота примао пензију из Југославије која је износила 600 долара месечно. Других прихода није имао како наводи Теслин нећак Косановић, в.: Сава Н. Косановић, „Последњи дани и смрт Николе Тесле“. *Наука и техника* год. I, бр. 5-6 (1945): 266. Тесла такође наводи у једном допису да му југословенска влада помаже: „... Како знате мене Југославија подупире са шест сотина долара на месец ...“, АЈ, 371-60-561, телеграм упућен Константину Фотићу 27. маја 1942. Апартман број 3327 се налазио на 33.

пронашла је собарица Алис Монагхан, 8. јануара 1943. године. Време и узрок смрти утврдио је лекар Хенри Вимбли (Прилог 12).⁷ Иако је време смрти било званично утврђено, многи су дуго спекулисали о томе.⁸ Осам година након Теслине смрти, у тексту *Теслино дело у електротехници*, публикованом у часопису Наука и техника, професор Дамјановић пише: „... да се не зна тачно чак ни дан, а камоли час, када је Тесла умро, зна се једино да се то десило између 5. и 7. јануара 1943. године ...“.⁹ Много година након Теслине смрти, на хотел у коме је живео последњих десет година живота постављена је спомен плоча (Сл. 9).

Сл. 9. Спомен плоча на хотелу Њујоркер. Извор: <https://teslauniverse.com/images/commemorative-plaque-honoring-tesla-hotel-new-yorker>

спрату хотела Њујоркер, на углу Осме авеније и 37. улице. Тесла је у овом хотелу живео десетак година, в.: Сава Н. Косановић, „Последњи дани и смрт Николе Тесле“, *Наука и техника* год. I, бр. 5-6 (1945): 263.

„Nikola Tesla Dies, Electrical Wizard Was 85, Invented Induction Motor, The Tesla Coil and More Than 900 Other Devices“, *New York Herald Tribune*, January, 8, 1943; „Nikola Tesla Dies at 85 Alone in His Hotel Suite, Celebrated Inventor, Born in Yugoslavia, An Electrical Wizard“, *New York World-Telegram*, January, 8, 1943; „Nikola Tesla Dead at 85, Electrical Wizard Had 900 Inventions“, *New York Post*, January, 8, 1943; „Nikola Tesla Dies, Prolific Inventor Alternating Power Current's Developer Found Dead in Hotel Suite Here“, *The New York Times*, January, 8, 1943; „Nikola Tesla, Inventor, Dies, Electrical Engineer Was 85 Years of Age“, *The New York Sun*, January, 8, 1943; „Умро Никола Тесла“, *Američki Srbobran*, January, 8, 1943.

⁷ MNT 1-14A, Прилог 12. Тесла је преминуо 7. јануара 1943. године у 22 часа и 30 минута; Margaret Cheney, *Tesla Man Out Of Time* (New York: Barnes and Noble Books, 1993), 265.

⁸ Мужар пише да је Тесла умро између 6. и 7. јануара, в.: Charlotte Muzar, *Tesla Funeral and final resting place*, Tesla Society, <http://www.teslasociety.com/muzardoc.jpg> (преузето 14. 10. 2016). Један FBI агент у допису који шаље надлежном наговештава да је вероватније да је Тесла преминуо 8. јануара, в.: Federal Bureau of Investigation, „FBI Records: The Vault Nikola Tesla Part 03 of 03“ (даље: FBI 03 of 03), Federal Bureau of Investigation, <https://vault.fbi.gov/nikola-tesla/Nikola%20Tesla%20Part%2003%20of%2003/view> (преузето 11. 9. 2016), 13.

⁹ Александар Б. Дамјановић, „Теслино дело у електротехници“, *Наука и техника* год. VII, бр. 3-4 (1951): 103.

Поред Теслиног тела, на сточићу, пронађено је неколико предмета. Свеска са натписом *Последња израчунавања*, торбица из Лике, јастук са малим народним ћилимом и *Зборник народних песама* које је сакупио Вук Караџић.¹⁰ Вест о Теслиној смрти преправила је штампане медије тога времена.

Истог јутра Сава Косановић је дошао у хотел. Пре њега су тамо били „... и разни владини службеници ...“, како је касније испричала Шарлота Мужар која је дошла у Теслину собу по позиву Косановића.¹¹ Тамо је први пут срела Кенета Свизија.¹² Они су заједно отворили Теслин сеф и пописали садржај (Сл. 10). У сефу се тада засигурно налазила златна Едисонова медаља коју је Тесла примио 1917. од Америчког института електроинжењера.¹³

Сл. 10. Део собе у којој је Тесла живео у хотелу Њујоркер. Извор:

<https://teslauniverse.com/images/teslas-safe-and-cabinets-his-room-hotel-new-yorker>

¹⁰ Branko Bucalo, „Pokradeno životno djelo“, *Vjesnik u srijedu*, 21. сiječanj 1953, 4.

¹¹ *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 254.

¹² Кенет Малком Свизи је рођен 1905. у Бруклину. Био новинар и уредник научних публикација. Године 1920. почиње пријатељство између њега и Тесле. У Теслиној архиви сачувана је преписка између њих двојице од 1920. до 1927, MNT 152-353A–437A, MNT 152-503A. Након Теслине смрти Свизи је наставио да популарише његово име у науци. Основао је *Tesla Society* и био један од поборника у иницијативи да се Међународни систем мера назове по Тесли.

¹³ Мужар наводи да приликом прегледања предмета који су пристигли у Београд, није било ни златне медаље ни алке са кључевима, иако је све то на њене очи враћено у сеф и закључано 8. јануара 1943, в.: *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 257. У Теслиној архиви су пронађене брошуре са програмом уручења ове медаље, MNT 1-468A–471B, MNT 163-167A–180B и позивница за доделу, MNT 71-169A.

Након прегледа, сеф је поново закључан. Косановић је узео неколико фотографија а Кенету Свизију, дугогодишњем Теслином пријатељу, понудио је да узме нешто из Теслине собе за успомену.¹⁴ Исто је понудио и својој секретарици Шарлоти. Овај тренутак она овако описује следећим речима: „... Моје очи су се зауставиле на кристалној бочици, или фиоли, која је била три четвртине испуњена нечим што је изгледало као фини, тамни песак. Касније сам сазнала да је Тесла користио овај песак за лечење болесних голубова. Истовремено сам приметила на неколико места у соби поруке собарици: Молим вас, немојте овде ништа да дирате ни чистите или бришете прашину. Ја то сам радим. Средите каду и тоалет и оставите доста пешкира ...“.¹⁵

Иако постоји писано сведочанство госпође Мужар у вези са овим догађајем, један документ из Националне архиве у Мериленду у Сједињеним Америчким Државама нам пружа увид у мало другачији развој догађаја и другачији списак посетилаца у Теслиној соби непосредно пре и након његове смрти.¹⁶ У документу *Иметак Николе Тесле преминулог* потписани Џон С. Њуингтон пише о смештају Теслине оставштине у неколико магацина, о закупнинама и прегледима, али наводи и изјаве појединаца које је лично испитао (Прилог 13).¹⁷ Л. О. Доти, менаџер Њујоркер хотела и помоћни менаџер истог хотела Л. А. Фицралд су 11. јануара 1943. изјавили да је сеф који је припадао преминулом Тесли, отворен 8. јануара, у њиховом присуству, од стране компаније *Shaw Walker* а по захтеву Саве Косановића. По њиховим наводима, тамо су били Свизи и професор Борис Фурлан. Доти је додао да су, колико је њему познато, из сефа узете три фотографије и једна књига коју је Косановић дао Свизију. Додао је да је још неколико особа боравило у Теслиној соби, непосредно пре или након његове смрти, и то Џорџ Кларк¹⁸, Свизи, Петар Клаковић, Леонидас Воденлич, Оскар

¹⁴ Свизи је из собе узео Споменар са честиткама угледних савременика Тесли за његов седамдесет пети рођендан. Честитке је прикупио Свизи и сачинио Споменар који је поклатио Тесли, в.: М. Кеслер и И. Ђирић, *Честитка Николи Тесли за његов 75. рођендан*.

¹⁵ Charlotte Muzar, *The Tesla Papers*, Tesla Society, <http://www.teslasociety.com/teslapaper2.jpg> (преузето 14. 10. 2016).

¹⁶ Исто.

¹⁷ National Archives and Records Administration outside of Washington, D. C. in College Park, Maryland, No. 017-6180. Извештај је за Валтера С. Горшуша написао Џон С. Њуингтон, Прилог 13.

¹⁸ Џорџ Ховард Кларк је рођен 15. фебруара 1881. у Канади. У Сједињене Државе дошао је 1896. године. Након дипломирања на Масачусетс институту технологије 1903. радио је за Стоун телеграфску и телефонску компанију у Бостону. Од 1908. до после Првог светског рата, радио је

Гавриловић, Борис Фурлан и Шарлота Мужар. На крају је навео да су све Теслине ствари изнете и да су обе собе преуређене за даље потребе хотела.¹⁹ Приметићемо да господин Доти није навео име госпође Мужар међу присутнима када се први пут отварао Теслин сеф. Такође, господин Доти је два пута навео имена Кенета Свизија и проф. Фурлана. Ово указује на то да су они, сем што су били присутни у тренутку отварања сефа, долазили барем још један пут, пре или након Теслине смрти. Косановић такође није поменут поново, можда јер је то једини пут да је његово присуство у хотелу забележено у тих неколико дана.

Шарлота Мужар у свом сведочењу није поменула особље хотела које је присуствовало отварању сефа, ни професора Фурлана. Поменула је Џорџа Кларка, који, по сведочењу особља из хотела, није био присутан у тренутку отварања сефа. У оба сведочења поменут је бравар, али је нејасно да ли је у питању исти догађај, истог дана или пак два одвојена догађаја, дакле, два отварања сефа. Сава Косановић и Кенет Свизи се помињу у оба сведочења, као присутни у тренутку отварања сефа. Из извештаја који је 30. јануара 1943. Џон Трамп упутио Валтеру Горшушу из Службе за имовину странаца, сазнајемо да је он у току 26. и 27. јануара прегледао Теслину оставштину која је из његове собе пренета у складиште на Менхетну. Сандуке који су се налазили у подруму хотела Њујоркер последњих десет година Теслиног живота, није прегледао јер је особље хотела захтевало да пре тога неко плати Теслина дуговања. Трамп међу Теслиним папирима није пронашао значајна документа и закључио је да нема потребе да буду задржана.²⁰ Уз овај извештај Трамп је доставио и детаљан списак рукописа затечених у складишту Службе за имовину странаца (Прилог 14).²¹

као стручни радио помоћник за Америчку морнарицу. Године 1919. се придружио новооснованој Радио корпорацији Америке, где је прикупљао историјске радио апарате, радове и књиге које се односе на радио. Године 1952. оформио је збирку под називом *Radioana Collection* која се данас чува у Смитсонијан музеју. Иако је био запослен у компанији *Radio Corporation of America* која је била потомак Марконијевих интересовања, Кларк је лично имао велико дивљење према Тесли и био је у одбору састављеном од Луја Адамича и Кенета Свизија, који је помогао Сави Косановићу да прикупи и сачува папире и осталу Теслину имовину који су сада у Музеју Николе Тесле. Преминуо је у јуну 1956. године, в.: М. Кеслер и И. Ћирић. *Честитка Николи Тесли за његов 75. рођендан*, 221.

¹⁹ National Archives and Records Administration outside of Washington, D. C. in College Park, Maryland, No. 017-6180.

²⁰ Federal Bureau of Investigation, „FBI Records:The Vault Nikola Tesla Part 01 of 03“ (даље: FBI 01 of 03), Federal Bureau of Investigation, <https://vault.fbi.gov/nikola-tesla/Nikola%20Tesla%20Part%2001%20of%2003>

Нарочито интересовање за садржај сефа показали су агенти Федералног истражног бироа (FBI). Из једног дописа од 11. јануара 1943. сазнајемо да извесни агент тражи дозволу да ухапси Косановића на основу оптужбе за провалу, јер би се једино тако могло утврдити шта је однето из сефа.²² Из одговора сазнајемо да FBI не планира да предузима више ништа у вези Саве Косановића и да је цео случај сада у надлежности институције која се бави страним непријатељима.²³

Сл. 11. Уношење ковчега у катедралу.

Извор: <https://teslauniverse.com/images/teslas-casket-being-brought-cathedral>

Еулогију Николи Тесли написао је Луј Адамич, а прочитао ју је тадашњи градоначелник Њујорка Фиорело Ла Гвардија у директном радио преносу Радио-Њујорка 10. јанура.²⁴ Део преноса је гласио: „... Умро је Никола Тесла, умро је

20of%2003/view (преузето 11. 9. 2016), 178-179. Џон Трамп је био електроинжењер и физичар. Он је био стриц садашњег председника Сједињених Држава, Доналда Трампа.

²¹ Federal Bureau of Investigation, „FBI 01 of 03“, Federal Bureau of Investigation, <https://vault.fbi.gov/nikola-tesla/Nikola%20Tesla%20Part%2001%20of%2003/view> (преузето 11. 9. 2016), 180-185, Прилог 14.

²² Federal Bureau of Investigation, „FBI 01 of 03“, Federal Bureau of Investigation, <https://vault.fbi.gov/nikola-tesla/Nikola%20Tesla%20Part%2001%20of%2003/view> (преузето 11. 9. 2016), 166.

²³ Federal Bureau of Investigation, „FBI 01 of 03“, Federal Bureau of Investigation, <https://vault.fbi.gov/nikola-tesla/Nikola%20Tesla%20Part%2001%20of%2003/view> (преузето 11. 9. 2016), 169.

²⁴ MNT 1-49A-58A, две верзије говора и говор који је преносио радио; „Tesla Rites Tomorrow, Mayor on Air in Trbute La Guardia Reads Adamic's Eulogy to Inventor“, *New York Herald Tribune*, January, 11, 1943; „U čast Nikole Tesle svečana komemoracija Nikole Tesle preko radia, gradonačelnik

сиромашан, али, био је један од најкориснијих људи који су икада ходали овом планетом. Оно што је створио велико је и, како време пролази, постаје све веће и све грандиозније ...“.²⁵ Том приликом назвао је Теслу правим хуманистом и чистим научним генијем чије је достигнуће огромно и скоро га је немогуће израчунати. Током овог преноса Теслин пријатељ, виолиниста Златко Балокковић, тада један од највећих виртуоза на свету, у пратњи хора Слован, свирао је Шубертову композицију *Аве Марија*, а онда и нумеру *Тамо далеко*.²⁶

Сл. 12. Опело у катедрали.

Извор: <https://teslauniverse.com/images/teslas-funeral-service-cathedral-st-john-divine>

Сахрану Николе Тесле организовао је Југословенски информативни центар (Сл. 11 и Сл. 12).²⁷ Трошкове целокупне сахране платило је Министарство иностраних послова Краљевине Југославије.²⁸ Његов ковчег пренет је на гробље

New Yorka odaje priznanje velikom čovjeku i naučniku“, *Hrvatski svijet*, 16. januar 1943; „U počast Nikole Tesle svečana komemoracija Nikole Tesle preko radija, La Guardia odaje priznanje velikom čovjeku i učenjaku“, *Hrvatski glas*, 26. januar 1943.

²⁵ MNT 1-49A-58A; „70 година од смрти Николе Тесле-мало познати документи о сахрани Николе Тесле, преносу његове личне заоставштине из Њујорка у Београд и формирању и првим данима Музеја Николе Тесле“, [CD-ROM]. Београд: Музеј Николе Тесле, 2013.

²⁶ Оригинал тонски запис нумере „Тамо далеко“ и снимак са Теслине сахране в.: YouTube, *Nikola Tesla - Poslednja želja (Tamo daleko)*, YouTube, <https://www.youtube.com/watch?v=StDPvNWBCZQ> (преузето 19. 8. 2016).

²⁷ В.: „70 година од смрти Николе Тесле“ [CD-ROM].

²⁸ АЈ, 371-60-569-570.

Кемпбел.²⁹ Уводну молитву је 12. јануара, у 16 часова у катедрали Светог Јована на Риверсајд драјву у Њујорку одржао протестантски бискуп Вилијам Менинг а у име Српске православне цркве прота Душан Шуклетовић, старешина храма Светог Саве у парохији Њујорка. Ово је био први пут у двадесет година да су велика златна врата катедрале отворена.³⁰

Мужар наводи да је отац Дионисије, који је у то време био на челу Српске Православне цркве у Сједињеним Америчким Државама, био позван да одржи службу. Уместо да се појави лично, послао је свештеника врло неугледног изгледа, кога је Косановић одмах отпустио. Она је претпоставила да је он одбио да учествује, јер је кремација тела већ била планирана.³¹ Она даље не помиње ко је одржао опело у име Православне цркве, иако *The New York Times* извештава да је то био поменути Душан Шуклетовић.³²

Организација Далматинаца у Њујорку је послала групу својих чланова, обучених у народну ношњу, који су стајали поред ковчега као почасна гарда.³³ Теслино тело било је четири дана изложено на одру у погребној сали на Медисон авенији. Испраћају Теслиних посмртних остатака присуствовало је, по наводима штампе, између хиљаду петсто и две хиљаде људи.³⁴ Осим Саве Косановића, породице Шушабић, Оскара Гавриловића, др Бранка Чубриловића (тадашњег Министра Југославије за агрикултуру), генералног конзула Југославије Д. М. Станојевића, професора Паје Радосављевића и Константина Фотића, који је предводио поворку ожалошћених, ту су биле и многе значајне личности као што су „... изумитељи, нобеловци, водећи људи у области електротехнике, високи званичници југословенске Владе из Њујорка као и мушкарци и жене који су се истакли у многим другим пољима, одали су почаст Николи Тесли оцу радија,

²⁹ Frenk E. Campbell Funeral Home се налазио на адреси Madison Avenue and 81st street.

³⁰ Charlotte Muzar, *Tesla Funeral and final resting place*, Tesla Society, <http://www.teslasociety.com/muzardoc.jpg> (преузето 14. 10. 2016); „Tesla Funeral is Held. 1.500 Join in Trinite, Bishop Manning Takes Part as Yugoslav Officials attend St. John's Rites“, *The New York Herald Tribune*, January, 13, 1943.

³¹ МНТ, Charlotte Muzar, *Funeral of Nikola Tesla*, Memorandum.

³² *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 162.

³³ МНТ, Charlotte Muzar, *Funeral of Nikola Tesla*, Memorandum.

³⁴ „Tesla Funeral is Held. 1.500 Join in Trinite, Bishop Manning Takes Part as Yugoslav Officials attend St. John's Rites“, *The New York Herald Tribune*, January, 13, 1943; „2.000 are Present at Tesla Funeral, Cathedral of St. John the Divine is Scene of Yugoslav State Function for Scientist“, *The New York Times*, January, 13, 1943; „Preko 2.000 osoba na ukopu Nikole Tesle Smrt velikoga moža“, *Zajedničar*, 20. јануар 1943.

модерног начина производње и преноса електричне енергије ...“.³⁵ Никола Ј. Трбојевић, други Теслин нећак, из Детроита у Мичигену, није могао да присуствује због болести.³⁶ Цветни аранжмани су пристигли са различитих страна, од Краља Петра II, Константина Фотића, Мјуриел Арбус, Дороти Скерит, Института радио инжењера, Клуба Дубровник, Луја Адамича, Вестингхаусове компаније, Клуба помораца Југославије, Српске православне цркве, Хрватске братске заједнице као и од многих других.³⁷

Свој пијетет, кроз књигу жалости исказали су државници, јавне личности, пријатељи, познаници, али и непознати људи.³⁸ Телеграми су пристигли из свих крајева света и од разних организација и установа.³⁹ Бројни телеграми стигли су и од истакнутих појединаца.⁴⁰ Испраћају су присуствовале и Теслине секретарице Мјуриел Арбус и Дороти Скерит. Мјуриел у писму упућеном Сави Косановићу пише своја сећања са сахране. Наводи да је Теслино тело, док је било положено у

³⁵ *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 162.

³⁶ MNT 1-160A, телеграм саучешћа који је послао Никола Трбојевић; Charlotte Muzar, *The Tesla Papers*, Tesla Society, <http://www.teslasociety.com/teslapaper3.jpg> (преузето 14. 10. 2016); *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 159. Никола Трбојевић је рођен 21. маја 1886. у Лици. Венчао се са Елис Синклер Вуд 1921. године. Живели су у Детроиту у Сједињеним Државама. Породица је променила презиме у Тербо али је Никола задржао презиме Трбојевић (Trbojevich) јер је по њему већ био познат у професионалним круговима. Никола је био сестрић Николе Тесле и надживео је све остаале Теслине сестриће и сестричине, децу Теслине три сестре, Милке, Ангелине (мајка Николе Трбојевић) и Марице. Никола Трбојевић и Никола Тесла су били једини чланови шире породице Милутина Тесле и Јове Трбојевића (свештеници Српске православне цркве) који су имали каријере из области техничких наука и који су живели у Сједињеним Државама. Никола Трбојевић је био проналазач који је добио око двадесет четири патената. Након Другог светског рата предавао је на Технолошком институту у Детроиту. Он и Тесла су се често дописивали и посећивали. Други син Николе Трбојевић (први син Џон је погинуо) Вилијем Тербо, сачувао је целокупну њихову преписку. Никола Трбојевић је био номинални наследник оставштине Николе Тесле, али је Теслину имовину препустио свом брату од тетке, Сави Косановићу. Умро је 2. децембра 1973. В.: Станка Јовановић, *Генеалогичка породице Трбојевић* (Портланд: ДЈ Пабблишинг, 2008), 290-292.

³⁷ MNT 1-40A–41A; MNT 1-43A–47A.

³⁸ MNT 1-179A–186A, књига жалости. С. Косановић, „Последњи дани и смрт Николе Тесле“. *Наука и техника* год. I, бр. 5-6 (1945): 267.

³⁹ MNT 1-63A, од Националног одбора хрватско-америчке секције; MNT 1-64A, од Националног одбора српско-америчке секције; MNT 1-65A, од Стенфорд Универзитета; MNT 1-83A, од Хрватског народног дома; MNT 1-141A, од Кола српских сестара; MNT 1-154A–155A, од Југословенског информационог центра.

⁴⁰ MNT 1-101A, од Еленор Рузвелт; MNT 1-120A, од Ли де Фореста; MNT 1-123A, од Хенрија Валаса; MNT 1-132A, од епископа Дионисија; MNT 1-133A, од игумана Никодима Стојаковића; MNT 1-151A, од Анте Павличића; MNT 1-153A, од Златка Балоковића; MNT 1-173A, од Ивана Шушабића.

погребном заводу обишла само неколицина.⁴¹ Исто наводи и Теслин биограф Џон О' Нил у једном необјављеном писму.⁴²

О Теслиној сахрани писало се у новинама по различитим градовима и континентима. Публиковани су чланци у Египту⁴³, Канади⁴⁴, Аргентини⁴⁵, Југославији⁴⁶, широм Сједињених Америчких Држава, како у листовима које је публиковала америчка штампа⁴⁷, тако и у гласилима тамошње југословенске емиграције.⁴⁸

⁴¹ Мјуриел је Сави Косановић упутила писмо 23. јуна 1956. У њему износи своја сећања са сахране.

⁴² M. Cheney, *Tesla Man Out Of Time*, 266.

⁴³ „Umrl je Nikola Tesla V New Yorku je umrl znani iznajditelj in Edisonov sodelavec Nikola Tesla, ki je ustvaril na področju elektrike 900 iznajdb in odkritij”, *Bazovica*, 14. februar 1943.

⁴⁴ „Smrt genijalnog svetskog naučenjaka Nikole Tesle. Cela svetska javnost oplakuje čoveka koji je besmrtno zadužio nauku, Narod Jugoslavije zadržaće u svojoj blagodarnoj uspomeni ime Nikole Tesle kao jednog od najvećih svojih sinova”, *Glas Kanade*, 21. januar 1943.

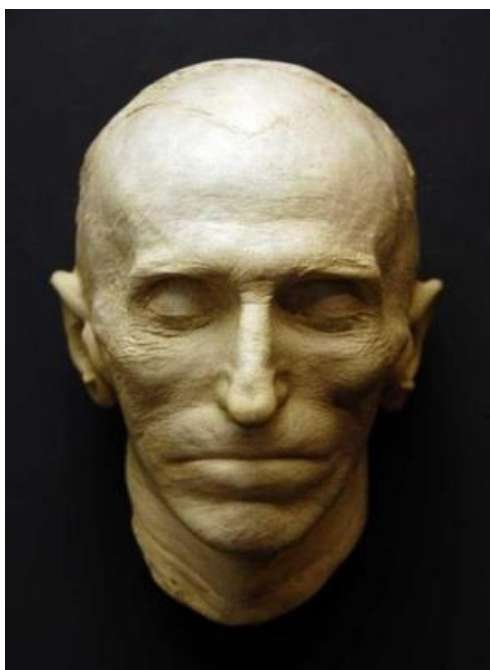
⁴⁵ „Smrt genijalnog naučenjaka Nikole Tesle Cijela svjetska javnost oplakuje čovjeka koji je besmrtno zadužio nauku – Jugosloveni će zadržati u svojoj blagodarnoj uspomeni ime Nikole Tesle”, *Naša sloga*, 21. januar 1943.

⁴⁶ „Nikola Tesla na odru“, *Hrvatski list i Danica Hrvatska*, 12. januar 1943; „Umro Nikola Tesla“, *Hrvatski glas*, 12. januar 1943; „Nikola Tesla na odru“, *Hrvatski svijet*, 12. januar 1943; „Ban Hrvatske Nikoli Tesli“, *Hrvatski glas*, 12. januar 1943; „Posljednji oproštaj od Nikole Tesle“, *Hrvatski glas*, 12. januar 1943; „U spomen Nikole Tesle“, *Hrvatski svijet*, 16. januar 1943; „O Nikoli Tesli“, *Hrvatski svijet*, 14. januar 1943; „Smrt genijalnog učenjaka Nikole Tesle. Američka štampa o smrti Nikole Tesle“, *Hrvatski glas*, 19. januar 1943; Petar Stanković, „Dr. Nikola Tesla“, *Hrvatski glas*, 19. januar 1943; Adam Sudetić, „Nikola Tesla genije čovječanstva“, *Hrvatski glas*, 02. februar 1943; Nikola Mirković, „Nikola Tesla“, *Hrvatski glas*, 02. februar 1943.

⁴⁷ „Са погребџа Николе Тесле”, *Serbian Daily*, January, 11, 1943; „Умро је велики светски научник, син српског народа Никола Тесла. Покојни Тесла је био почасни председник српског нар. савеза”, *Slobodna reč*, January, 12, 1943; „Nikola Tesla Services to be Conducted today. Yugoslav Officials to Attend Inventor's Funeral“, *New York Herald Tribune*, January, 12, 1943; „Services today for Nikola Tesla“, *New York World-Telegram*, January, 12, 1943; „Notables at Rites for Tesla“, *New York Sun*, January, 12, 1943; „Tesla Funeral“, *New York American Journal*, January, 12, 1943; „Tesla Funeral“, *The New York Sun*, January, 12, 1943; „Notables at Rites for Tesla“, *New York Journal-American*, January, 12, 1943; „Nikola Tesla Rites for Inventor“, *Daily news*, January, 13, 1943; „Nikola Tesla Rites for inventor“, *New York Daily News*, January, 13, 1943; John Princeton, „Nikola Tesla Russia Moves“, *Palos Verdes News*, January, 15, 1943; „The Drama of Mr. Tesla“, *New York Herald Tribune*, January, 17, 1943.

⁴⁸ „Jugoslovanska vlada je odredila slovesen pogreb Tesle na državne stroške“, *Enakopravnost*, January, 11, 1943; „Nikola Tesla veliki učenjak svjetskog glasa a preminuo”, *Narodni glasnik*, January, 11, 1943; „Nikola Tesla umrl”, *Amerikanski Slovenec*, January, 13, 1943; „O slavnem izumitelju Nikoli Tesli”, *Ameriska domovina*, January, 13, 1943; „Америчка штампа о погребу Николе Тесле“, *Serbian Daily*, January, 13, 1943; „Умро је велики научењак Никола Тесла“, *Srpski glasnik*, January, 13, 1943; „Америка одаје почаст великом Николи Тесли. Управа савеза није послала представника на погреб Николе Тесле“, *Slobodna reč*, January, 14, 1943; „Nikola Tesla umrl. Tesla si zgradi lasten laboratorij“, *Amerikanski Slovenec*, January, 14, 1943; „Smrt Nikola Tesle“, *Amerikanski Slovenec*, January, 16, 1943; „Poslednje slovo od pokojnega Nikola Tesla“, *Ameriska domovina*, January, 19, 1943; Мирко Марковић, „Никола Тесла“, *Slobodna reč*, January, 19, 1943; „Vilmerding u spomen Nikole Tesle”,

Шарлота Мужар је у меморандуму навела да је посмртна маска са ликом Николе Тесле урађена пре него што је његово тело однето у погребни завод у Медисон авенији (Сл. 13).⁴⁹ Међутим, Маргарет Чејни у својој књизи пише да је Хуго Гернсбек ангажовао вајара да направи маску након што је тело већ пренето.⁵⁰

Сл. 13. Посмртна маска. Извор: <https://teslauniverse.com/images/tesla-death-mask-commissioned-friend-hugo-gernsback-displayed-nikola-tesla-museum-belgrade>

Након завршене службе, ка гробљу Фернклиф, мало даље од Њујорка, кренула су три аутомобила. У првом се налазио ковчег, а у друга два су се налазили супружници Шушабић, Кенет Свизи, Шарлота Мужар и Сава Косановић. На гробљу је Шушабић одржао кратак говор након чега је ковчег одложен. Кремација је извршена месец дана касније (Прилог 15).⁵¹ Урна је неко време остала на истом гробљу а Мужар је плаћала лежерину у износу од шест долара годишње, од новца који јој је давао Косановић.⁵² У оквиру фонда Саве Косановића у Архиву Југославије сачувана је једна потврда плаћеног места на

Slobodna reč, January, 19, 1943; „Nekaj sožalnih brzojavk k smrti Nikola Tesle“, *Ameriska domovina*, January, 20, 1943; Petar Savo, „За спомен Тесли“, *Slobodna reč*, February, 23, 1943.

⁴⁹ МНТ, Charlotte Muzar, *Funeral of Nikola Tesla*, Memorandum.

⁵⁰ M. Cheney, *Tesla Man Out Of Time*, 265.

⁵¹ МНТ, Charlotte Muzar, *Funeral of Nikola Tesla*, Memorandum. MNT 1-16A, Прилог 15.

⁵² Исто.

гробљу, из октобра 1944. упућена Шарлоти Мужар.⁵³ Када је Косановић сазнао да Шарлота Мужар планира да поново да посети Југославију, изразио је жељу да донесе и урну. Међутим, урна је пренета после Савине смрти, по жељи његове наследнице др Милице Трбојевић.⁵⁴

⁵³ AJ, 83-5-975.

⁵⁴ МНТ, Charlotte Muzar, *Funeral of Nikola Tesla*, Memorandum.

3.1.2. Сава Косановић и борба за Теслину оставштину

Захваљујући запису Шарлоте Мужар, документима из Фонда Саве Косановића из Архива Југославије и званичног Досијеа о Николи Тесли, који је FBI недавно јавно публикувао, сазнајемо шта се након смрти догађало с Теслиним стварима.

„... Чувар имовине страних држављана је све спаковао и запечатио заједно са стварима из друге собе у којој су се налазиле кутије, сандуци, фасцикле са документима, извештајима, књиге, преписка и други списи. Све ово је однесено у складиште на Менхетну.⁵⁵ У овом складишту су се налазиле неке ствари које је Тесла раније оставио на чување ...“.⁵⁶

На основу преписке Саве Косановића са овом службом сазнајемо да је Тесла користио услуге *Manhattan Storage & Warehouse Co.* од 1934. године за складиштење неких ствари и да су њихове услуге биле измирене све до краја 1942. године. Након тога, дуговања и лежерину је наставио да плаћа Косановић.⁵⁷ У овом складишту се налазило тридесет сандука, кутија и пакета, укључујући и три умотане слике. По забелешци радника компаније за складиштење, Веилажа, тридесет сандука је пренето у ово складиште из хотела Пенсилванија 21. новембра 1934. Кутије су отворене 21. јануара 1942. да би се организовала јавна распродаја заказана за 24. март исте године. На захтев Леонида Воденлича из Југословенског конзулата распродаја је одложена а дуговања је измирио Сава Косановић 9. априла 1942. године. Господин Веилаж је у своју књигу података убележио да су сви сандуци поново запечаћени.⁵⁸

За Теслину имовину се интересовао и Абрахам Спаниел, председник *Latex International Corporation*, који се представљао као Теслин и Косановићев пријатељ.⁵⁹ Међутим, испоставило се да Спаниел и Хенри Валас покушавају да дођу до неких Теслиних докумената и да је Спаниел у контакту са Ратним

⁵⁵ *The Manhattan Storage Warehouse Co.* се налазило на углу Седме авеније и 52. улице у Њујорку.

⁵⁶ Charlotte Muzar, *Tesla Papers*, Tesla Society, <http://www.teslasociety.com/muzar.htm> (преузето 14. 10. 2016).

⁵⁷ *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 34.

⁵⁸ National Archives and Records Administration outside of Washington, D.C. in College Park, Maryland, No. 017-6180.

⁵⁹ Federal Bureau of Investigation, „FBI 01 of 03“, Federal Bureau of Investigation, <https://vault.fbi.gov/nikola-tesla/Nikola%20Tesla%20Part%2001%20of%2003/view> (преузето 11. 9. 2016), 170-171, 174-177.

одељењем, како је Вестрбрук Пеглер тврдио.⁶⁰ Заинтересованост Валаса и Спаниела потврђује и специјални агент Фред Корнелс у једном свом допису (Прилог 16).⁶¹

Теслине ствари из две собе хотела Њујоркер, уз сагласност чувара складишта за имовину странаца донете су у складиште 10. јануара 1943. и смештене у собе 5 Ј и 5 Л.⁶² Сваку посебно, од укупно 122 ствари, чувар је дан касније, запечатио и о томе обавестио компанију за складиштење.⁶³ О овоме сведоче и натписи на Теслиним путним ковчезима који се данас чувају у музеју. На једном од њих је написано следеће: Служба за чување имовине странаца печатио представник службе, Џон Њуингтон, 11. јануар 1943.⁶⁴

У званичном FBI Досијеу о Николи Тесли пронађено је више докумената која се тичу Теслине имовине. У једном документу поменут је службеник са презименом Ричен, из Службе за имовину странаца, који је био задужен за печатење Теслине оставштине у складишту на Менхетну и у неколико хотела у Њујорку. Ричен је запечатио Теслину имовину 10. јануара 1943. у присуству поручника Денмарка.⁶⁵

Неколико дана након што су Теслине ствари пребачене у складиште, 26. и 27. јануара, у исто складиште су дошле особе које су се надзорнику Мајклу Кингу представиле као владини службеници. Они су фотографисали и микрофилмовали целокупан материјал и били су обучени у униформе америчке морнарице. О овоме пише, у априлу 1950. године, Фотс, потпредседник компаније за складиштење једном агенту FBI службе.⁶⁶ Исти догађај се помиње и у другом извештају.⁶⁷ Иако постоје и додатни документи који упућују на то да су неке

⁶⁰ Federal Bureau of Investigation, „FBI Records:The Vault Nikola Tesla Part 02 of 03“ (даље: FBI 02 of 03), Federal Bureau of Investigation, <https://vault.fbi.gov/nikola-tesla/Nikola%20Tesla%20Part%2002%20of%2003/view> (преузето 12. 9. 2016), 27.

⁶¹ Federal Bureau of Investigation, „FBI 03 of 03“, Federal Bureau of Investigation, <https://vault.fbi.gov/nikola-tesla/Nikola%20Tesla%20Part%2003%20of%2003/view> (преузето 11. 9. 2016), 5-8, Прилог 16.

⁶² Federal Bureau of Investigation, „FBI 03 of 03“, Federal Bureau of Investigation, <https://vault.fbi.gov/nikola-tesla/Nikola%20Tesla%20Part%2003%20of%2003/view> (преузето 11. 9. 2016), 52

⁶³ National Archives and Records Administration outside of Washington, D.C. in College Park, Maryland, No. 017-6180.

⁶⁴ Office of Alien Property Custodian, в.: *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 34.

⁶⁵ Federal Bureau of Investigation, „FBI 01 of 03“, Federal Bureau of Investigation, <https://vault.fbi.gov/nikola-tesla/Nikola%20Tesla%20Part%2001%20of%2003/view> (преузето 11. 9. 2016), 195.

⁶⁶ Исто, 16.

⁶⁷ Исто, 126.

службе долазиле да пописују и фотографишу Теслину имовину, евидентно је да сви записи упућују на један исти догађај за који имамо детаљан извештај који је саставио Џон Трамп, човек који је и прегледао Теслине ствари (Прилог 17).⁶⁸

Косановића су адвокати из канцеларије Витенберг, Карингтон и Фернсфорт, обавестили да је: „... Оставински суд округа Њујорк издао 21. јануара 1943. потврду о старатељству над имовином, којом је Косановић законски постао старатељ над имовином Николе Тесле.“⁶⁹ Истога дана када је издата потврда, Едгар Хувер, тада директор FBI службе, упутио је допис непознатој особи, у коме наводи да има информације да су Сава Косановић, Џорџ Кларк и Кенет Свизи извршили провалу и да је потребно са адвокатом размотрити могућност за хапшење Косановића под сумњом да је извршио провалу.⁷⁰

С обзиром да није успео да добије званичну потврду о старатељству, Косановић се обраћа Државном пореском одељењу у октобру исте године, са молбом да га обавесте шта је потребно да уради да би добио такву потврду. Њихов одговор није сачуван али је Косановић предузео следећи корак вероватно у складу са упутствима која су му дата. Обратио се Служби за чување имовине странаца са молбом да му доставе листе инвентара имовине Николе Тесле.⁷¹ Од њих је добио одговор 22. октобра 1943. да не поседују ове листе.⁷²

У априлу 1950. агент Лед је послао допис Хуверу да се Војни одсек интересовао за Теслина документа и помиње да би могло да се деси да Војни одсек или Служба за имовину странаца уступе нека Теслина документа Сави Косановићу. Он сматра да FBI не би требало да помаже Косановићу, пошто би документа која нису тренутно од важности из угла националне безбедности можда била корисна Југословенској влади.⁷³

Комплетну слику догађаја и тачна имена свих који су извршили преглед Теслине оставштине у складишту на Менхетну имамо захваљујући документу од

⁶⁸ Исто, 178-179, Прилог 17. В.: Прилог 14.

⁶⁹ *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 35.

⁷⁰ Federal Bureau of Investigation, „FBI 03 of 03“, Federal Bureau of Investigation, <https://vault.fbi.gov/nikola-tesla/Nikola%20Tesla%20Part%20of%2003/view> (преузето 11. 9. 2016), 18-19.

⁷¹ *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 35.

⁷² Исто, 36.

⁷³ Federal Bureau of Investigation, „FBI 01 of 03“, Federal Bureau of Investigation, <https://vault.fbi.gov/nikola-tesla/Nikola%20Tesla%20Part%20of%2003/view> (преузето 11. 9. 2016), 198.

неколико страна који је саставио истражитељ Чарлс Хадетниemi (Прилог 18).⁷⁴ Имовину Николе Тесле су 26. и 27. јануара 1943. прегледала следећа лица: Џон Њуингтон из Службе за чување имовине странаца (Office of Alien Property Custodian), Џон Трамп из Канцеларије за научна истраживања и развој (Naval Intelligence Office), Вилис Џорџ, цивилни агент из Морнаричке обавештајне службе (Naval Intelligence Office), Џон Корбет и Едвард Палмер, обојица такође из Морнаричке обавештајне службе.

Хадетниemi у свом извештају наводи да су се све прегледане ствари налазиле у складишту на Менхетну сем једног лабораторијског уређаја, који је био смештен у сефу хотела Клинтон. Уз ову машину у сефу су пронашли и поруку коју је Тесла написао, да машина вреди 10.000 долара али је Трамп навео да таква нова машина вреди око 400 долара.⁷⁵ Трамп је проценио да међу Теслиним папирима не постоје документа од велике важности али да је интересантан један уговор који су пронашли, склопљен између Николе Тесле и Амторг корпорације.⁷⁶ У овом уговору се помиње да ће Тесла Русији уступити планове за нараву која може да спречи нападе из ваздуха.⁷⁷ У Теслиној архиви су сачуване две верзије овог уговора, једна је непотписана а друга има Теслин потпис.⁷⁸ У оставштини Лиланда Андерсона, оснивача Теслиног меморијалног центра у Њу Џерсију, пронађено је једно писмо које упућује на поменути уговор (Прилог 19).⁷⁹

Андерсон у недатованом писму Косановићу, пише да су се у време Теслине комеморације појавили у новинама чланци у којима пише да је FBI задржао, конфисковао или испитао Теслину оставштину. Занимало га да ли су те тврдње тачне јер је он писао Хуверу који је категорично негирао.⁸⁰

⁷⁴ National Archives and Records Administration outside of Washington, D.C. in College Park, Maryland, No. 017-6180, Прилог 18.

⁷⁵ Исто.

⁷⁶ Оригинал овог уговора, потписаног 20. априла 1935. године, сачуван је у Теслиној архиви, MNT 3-206-210.

⁷⁷ National Archives and Records Administration outside of Washington, D.C. in College Park, Maryland, No. 017-6180.

⁷⁸ MNT 3-206-210, Уговор потписан између Николе Тесле и *Amtorg Trading Corporation (U.S.S.R.)* коју представља А. А. Варганиан, потписан 20. априла 1935. Сачувана преписка између Тесле и Варганиана се састоји од неколико честитки и телеграма, садржине неповезане са овим уговором, MNT 157-193-204.

⁷⁹ Leland Anderson Collection on Nikola Tesla, 1880s-1990s, MSS 0481, Library and Archives Division, Senator John Heinz History Center, Прилог 19.

⁸⁰ AJ, 83-10-118.

Од јануара 1943. до 1951. Теслина породица и пријатељи Саве Косановића су у сарадњи са амбасадом Југославије, активно преговарали са америчким званичницима за повратак Теслиних докумената и личних ствари. У овим пословима учествовао је и Кенет Свизи. Он је прикупљао информације и прослеђивао их Шарлоти Мужар или Косановићу. Ово потврђује писмо из 1948. које је највероватније откуцала Мужар у коме му преноси да амбасадор (Сава) жели да зна да ли има неких новости и да ли је постигнут договор са адвокатском канцеларијом Витенберг (Прилог 20).⁸¹ Да су и други желели да подрже Косановића у његовим настојањима да дође до Теслине оставштине сведочи и телеграм који му је упутио Андрија Пухарић. Он у телеграму пише да је разговарао са Златком Балоковићем који му је и предложио да се обрати Косановићу да би разговарали у вези са Теслиним папирима.⁸²

Косановић је, пре напуштња дипломатске службе у Сједињеним Америчким Државама и одласка за Лондон 25. јула 1944. године, исплатио све рачуне и лежерину за Теслине ствари као и за чување посмртног пепела. Рачуне који су накнадно пристизали плаћала је Шарлота Мужар, по налогу Косановића. Накнаду за чување имовине у Менхетн складишту, која се налазила у седамдесет пет сандука, плаћана је петнаест долара месечно.⁸³

Косановић је ангажовао и адвоката да регулише неизмирене рачуне и послове око оставштине. У ту сврху располагао је фондом од 10.000 америчких долара добијених од Југословенске владе и Института Николе Тесле из Београда.⁸⁴

Након повратка у Сједињене Америчке Државе, Косановић је остао у Вашингтону све до 1950. године. У том периоду телефонирао је Едгару Хуверу, директору FBI службе јер су му приликом посете магацину са Теслиним стварима радници рекли да је група људи из службе FBI једне ноћи све фотографисала, међутим Хувер је то порекао.⁸⁵

Захваљујући Сави Косановићу и његовим сарадницима, део Теслине заоставштине пренет је у Београд 1951. године.

⁸¹ AJ, 83-9-949, Прилог 20.

⁸² AJ, 83-28-254.

⁸³ Federal Bureau of Investigation, „FBI 01 of 03“, Federal Bureau of Investigation, <https://vault.fbi.gov/nikola-tesla/Nikola%20Tesla%20Part%2001%20of%2003/view> (преузето 11. 9. 2016), 127.

⁸⁴ *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 255.

⁸⁵ Шарлота Мужар наводи да је присуствовала овом разговору, в.: *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 256.

3.1.3. Преглед и смештај грађе

Оставштина Николе Тесле, спакована у шездесет пакета, металних сандука, бачви и кофера пренесена је теретним бродом *М/С Србија* који је пристигао у луку у Ријеци 30. септембра 1951. Истим бродом за Југославију путовала је и Шарлота Мужар. На броду је упознала Еда Барета из *Барет* транспортне компаније, који је био задужен да надгледа транспорт оставштине. Од њега је сазнала да је паковање свих ствари био бесплатан допринос чланова Југословенског Сименс клуба из Њујорка.⁸⁶ Након Ријеке, брод је пристао и у Црној Гори а одатле је возом све пребачено у Београд.

Прича о Теслиној оставштини и њеном садржају донекле је расветљена у претходним поглављима. Међутим, подаци о њеном смештају у периоду од септембра 1951. до средине 1952. године нису пронађени у документацији Музеја Николе Тесле. Због важности ових података у препису је дат непубликован рукопис Саве Сремца, који је први прегледао њен садржај. Сремац је изјавио следеће:

„Први сам у Југославији отворио ковчеге са архивом Николе Тесле, који су бродом *Србија* стигли из Америке 1951. Био сам узбуђен као да сам открио све тајне света ... Имао сам част и прилику да први у Југославији отворим и прочитам архиву Николе Тесле. То се догодило 1951. када је документација српског генија стигла из Америке у Београд и просто била затурена и заборављена. За Теслом је остала богата архива личних записа и размишљања о стварању изума која су задивила свет. Живео је у њујорјошком хотелу Њујоркер и једина имовина били су његови записи и генијална дела. Тесла је и сам радио на свом популарисању. Тражио је услуге фотографских радњи, ангажовао је, на пример, студије „Хауард Кокс“, „Браћа Браун“ и фотографа Диксона Елија. Фотографисао је своје изуме, лабораторију, али се сликао и са пријатељима и славним личностима. Никола Тесла је водио рачуна о томе како наступа у јавности, које фотографије ће да објаве угледни часописи, а које ће да пошаље пријатељима. Био је свестан да ће ти снимци остати будућим генерацијама, што указује на то да је водио прави лични маркетинг. Најстарија позната фотографија је портрет из 1879. године, када је

⁸⁶ Charlotte Muzar, *The Tesla Papers*, Tesla Society, <http://www.teslasociety.com/teslapaper4.jpg> (преузето 14. 10. 2016); *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 256.

Тесла имао 23 године. Ту слику је Тесла објавио уз свој научни чланак у Њујорку 1919. године. Последњи снимак Николе Тесле је из 1942. године, када се сусрео са краљем Петром II Карађорђевићем у Њујорку. Био је организован човек и систематичан научник, који је чувао све своје белешке и документацију. Закупио је један хангар у Њујорку и у њему чувао своје научно благо. Када је Тесла физички умро остало је седам сандука литературе, записа, скица и финалних пројеката. У ковчезима су били и исечци текстова о Тесли у светским и америчким новинама. То је био први клипинг једног Србина, икада направљен. Дипломата и његов даљни рођак Саво Косановиће је званично наследио Теслину заоставштину. Али, америчка полиција Федерални истражни биро је две године прегледао Теслину архиву и тек потом је, 1945. уступио Сави Косановићу. Он је одлучио да је бродом пребаци у Југославију. То је учињено 1951. године, када је брод *Србија* довезао комплетну Теслину архиву. Требало ми је две године да прегледам све записе и папире. Био сам узбуђен као да сам открио највеће научне тајне света. Заронио сам у свет науке српског и светског генија, који је, данас се говори, био творац наше будућности. Одмах сам приметрио да у рукописима Николе Тесле недостају по три-четири странице. Геније је био покраден. Предпостављам да је све оно што је било интересантно за FBI и саму Америку узето, а остала документа су послали за Београд. Међутим, далеко од очију јавности, чим се сазнало да је Тесла умро, започела је грозничава трка и борба за његову заоставштину. Знало се да многе своје замисли никада није заштитио патентима, а понајвише за тајном оружја које је погрешно називано „зрацима смрти“. У трку су се сада потпуно укључиле и америчке власти, поготово што се јавила бојазан да би Теслини планови могли да заврше у непријатељским рукама – у првом реду Сила осовине, али и комунистичког Совјетског Савеза. Сва Теслина имовина је спакована, запечаћена и привремено пренета у једно складиште које је било унајмљено од Уреда за имовину странаца (мада је Тесла већ око пола века био натурализован амерички грађанин). Захваљујући том поступку, Теслина заоставштина у највећој мери је сачувана, а касније је пренета у Београд. Сандуци који су бродом *Србија* стигли у Југославију 1951. године са Теслином заоставштином предати су општини Звездара. У општини Звездара су целокупну пошиљку сместили у једну празну собицу и заборавили на њу. Када је Теслина

урна стигла бродом *Триглав* 1957. године, у то време, педесетих година прошлог века, радио сам у „Институту Никола Тесла“ у лабораторији инж. Миодрага Маширевића који је у исто време био и Директор института ... Размишљајући о генијалним делима Николе Тесле изродила се идеја за оснивање Теслиног музеја, иако осим идеје и воље ништа друго нисмо имали. Писали смо чланак о Тесли који је објављен у Политици. У тексту смо објаснили идеју, разлоге и жељу за стварање Теслиног музеја, што је имало ефекта. Из општине Звездара јављају нам да имају неке сандуке са Теслином заоставштином, и да им је просторија у којој су смештени сандуци потребна, па ако смо заинтересовани да дођемо и покупимо сандуке. Били смо обрадовани и изненађени па смо одмах потражили нашег шофера Јована, возача института, који је возио трофејца званог „штабац“. Уз свесрдну помоћ Јована смо све те сандуке пребацили у наш магацин. Били смо радосни као мала деца пред божићним поклонима. Договорили смо се да прво издвојимо сав писани материјал на једну страну а стручну литературу на другу страну. Првих недељу дана био сам усамљен, затим позовем у помоћ колеге Бранка Бијелића и Мику Михајловића. Рад је одмицао споро. Требало је сваки папир ићи пажљиво прегледати. Многе интересантне ствари су недостајале. Пронађемо само наслов или неки детаљ без главног дела, садржаја? Било је очигледно да је неко пре нас та документа „чешљао“. Већина непотпуних докумената односила су се на електричну резонансу, где је као основа био Теслин трансформатор. За Теслин трансформатор су била сачувана сва оригинална документа, како механички и технолошки тако и електронски. Постојали су негативи са Теслиним присуством на многима, где се види како муње севају око њега као и други детаљи. Теслин трансформатор ме је одушевио па сам предложио да би он био атрактиван за музеј. Да не дужим даље о припремним радовима, као истраживач сам кренуо на посао око израде трансформатора. Задатак је био да трансформатор буде урађен у свему као што је оригинал. До појединих материјала тешко смо долазили па смо на специјалне наруџбе дуго чекали. Али ипак за осамнаест месеци Теслин трансформатор био је спреман за публику. Остали експонати још су се припремали. Појави се нови проблем, зграда музеја. На крају се створила срећна околност. У Крунској улици, налазила се зграда бившег министра Ђорђа Генчића, која је била празна. Како зграда тако и

место су изванредни за музеј. Једино је требало преуредити за музејске потребе. Требало нам је још годину дана да зграду преуредимо пре него што се уселио музеј ...“.⁸⁷

⁸⁷ Сава Сремац, Мој сусрет са Теслом, Република Србија Завод за интелектуалну својину, у: Чувени српски проналазачи, <http://www.zis.gov.rs/prava-is/patenti/srpski-pronalazaci-i-naucnici/tesla.690.html> (преузето 10. 8. 2016), текст је написан 10. јула 2015. Сава Сремац је рођен у селу Црепаја. Потомак је руске династије Романов и славног писца Стевана Сремца. Школовао се у Београду а касније радио у Институту „Никола Тесла“ на пословима аналогне технологије. Био је пионир компјутерског инжењеринга у Србији. Инсталирао је први дигитални компјутер у привреди у фирми *Remington Rand* и у Индустрији машина и трактора, Београд. Израдио је први програм у свету за контролу залиха материјала који је доносио знатне уштеде фирмама. Емигрирао је 1976. у Сједињене Државе ради специјализације. Завршио је последипломске студије у Дејтону. Радио је за компаније IBM, NASA, Пентагон, в.: Биографија Саве Сремца, Република Србија Завод за интелектуалну својину, у: Чувени српски проналазачи, <http://www.zis.gov.rs/prava-is/patenti/srpski-pronalazaci-i-naucnici/tesla.690.html> (преузето 10. 8. 2016).

3.1.3.1. Вила Генчић

Теслина оставштина је пребачена у Генчићеву вилу у јуну 1952. године.⁸⁸ У овој вили, је током година било смештено више установа. Од 1939. године ту је био смештен Италијански институт културе, а након рата, Свесловенски комитет.⁸⁹ По иселјењу комитета, у зграду се уселио Академски савет ФНРЈ.

Уговором о закупу 1952. године склопљеним између власнице зграде и музеја, висина закупнине одређена је на основу Уредбе о регулисању висине закупнине за пословне просторије, пошто је зграда третирана као пословна просторија.⁹⁰ Иако уговор о закупу, склопљен са Даницом Јовановић није пронађен у архивској документацији музеја, овај уговор склопљен 24. марта 1954. године, помиње се у више дописа упућеним Музеју Николе Тесле од стране Скупштина Општине Врачар и Савезног јавног правобранилаштва.⁹¹

Генчићева кућа, површине од око 900 квадратних метара, пројектована је између 1925. и средине 1927. а грађена је од јуна 1927. до децембра 1929. године под надзором инж. Милана В. Јовановића (Сл. 14). Пројекат је урадио српски архитекта Драгиша Брашован, будимпештански ђак који се прославио у Београду као градитељ приватних кућа. Наручилац је био индустријалац и министар у пензији Ђорђе Генчић. Генчићево здање је грађевина централног типа и приближно је квадратне основе са четири нивоа – сутерен, приземље, спрат и кровна тераса. Фасаде, без претераних украса су израђене од вештачког камена и у духу академизма. Ова резиденција спада у најрепрезентативније стамбене објекте и сведочи о просперитетном раздобљу међуратне архитектуре.⁹² У сутерену куће налазиле су се собе за послугу, вешерница, остава, гаража и друге помоћне просторије. Оне су убрзо адаптиране у музејски депо.⁹³ У приземљу су све

⁸⁸ В.Ј, „Теслина заоставштина налази се у нашој земљи“, *Политика*, 15. јул 1952, 1, 8.

⁸⁹ МНТ, допис музеја упућен Секретаријату за финансије НОО Врачар, бр. 216, од 12. 06. 1959. године. Допис је упућен поводом примене Закона о национализацији на згради у улици Пролетерских бригада 51, у којој је смештен Музеј Николе Тесле. Допис је потписала Деса Крстић, тадашњи секретар музеја.

⁹⁰ Исто.

⁹¹ МНТ, у допису Скупштине Општине Врачар, Одељења за привреду и финансије, заведеном у музеју под бр. 187, дана 07. 06. 1965. године поштом доставља податке и детаље у вези са плаћањем закупнине национализоване зграде која је дата на коришћење Музеју Николе Тесле. МНТ, допис Савезног јавног правобранилаштва, бр. Р-169/62, од дана 09. 06. 1962.

⁹² Александар Кадијевић и Драгиња Маскарели, „О архитектури Генчићеве куће“, *Наслеђе V* (2004): 135-136.

⁹³ Исто, 139.

просторије груписане око централног хола а ту су се некада налазиле гардероба, салон, трпезарија и кухиња.

Сл. 14. Косановић испред виле Генчић. Извор: МНТ, Фонд Вукосаве Тришић.

Убрзо након уступања зграде музеју, приземље у центру са дрвеним степеништем је адаптирано за потребе сталне поставке музеја. На првом спрату су биле стамбене просторије, радни кабинет и купатило. У оквиру кровног простора налазили су се пространа тераса, купатило и соба.⁹⁴ Та соба је адаптирана касније у канцеларијски простор. У тренутку када је уступљена музеју, кућа је била власништво Данице Јовановић, рођаке Ђорђа Генчића.⁹⁵

Ова зграда, тада у улици Пролетерских бригада број 51, национализована је решењем од 10. јула 1959. године а почевши од дана 26. децембра 1958. постала је друштвена својина.⁹⁶ Поменуто решење постало је правоснажно 29. септембра 1959. године.⁹⁷ Нешто касније, 22. фебруара 1962. решењем Народног одбора Општине Врачар, она је уступљена Музеју Николе Тесле на управљање без накнаде. Том приликом се Општина Врачар обавезала да ће плаћати месечну

⁹⁴ Исто.

⁹⁵ *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 24.

⁹⁶ МНТ, правоснажно решење Комисије за национализацију при Народном Одбору Општине Врачар у Београду, бр. 3717 од 10. 07. 1959. године; МНТ, допис музеја Скупштини Општине Врачар, бр. 87, од дана 07. 07. 1965.

⁹⁷ МНТ, допис музеја Скупштини Општине Врачар, бр. 87, од дана 07. 07. 1965, у овом допису су наведена сва решења поменута у тексту.

накнаду бившем власнику преко Фонда за стамбену изградњу Општине Врачар, у наредних педесет година почевши од 1. јануара 1959. Истим решењем спроведена је промена органа управљања у земљишним књигама.⁹⁸

Из једног дописа сазнајемо да је 1985. године поступак за проглашење објекта као културног добра за трајно чување у току.⁹⁹ Одлуком Скупштине града Београда Генчићева кућа је проглашена за непокретно културно добро 1987. године.¹⁰⁰ Упис забележбе у катастар непокретности да зграда музеја има својство културног добра, дозвољен је тек 2012. године.¹⁰¹

⁹⁸ МНТ, Народна Република Србија, Град Београд, Народни Одбор Општине Врачар, Решење бр. 565 од 22. 02. 1962. У образложењу овог Решења стоји написано да је музеј тражио пренос права управљања ове зграде јер нема никаквих прихода с обзиром да не наплаћује улазнице а одељење за стамбене послове НОО Врачар је повећало закупнину у последње две године. Такође је наведено да је музеј уложио сопствена средства за адаптацију зграде што је допринело њеној национализацији.

⁹⁹ МНТ, допис Завода за заштиту споменика културе града Београда Музеју Николе Тесле, бр. 85201, од дана 25. 09. 1985. Допис је заведен 01. 10. 1985. под бр. 359. У истом допису је констатовано да је потребно извршити одређене радове, а списак достављен у прилогу наводи хитне интервенције првенствено у погледу поправки постојећих балустера и израду калуца за изливање нових, бојење балустера, поправку и чишћење терасе, поправку лимених опшивки, чишћење и заливање оштећених спојница на згради.

¹⁰⁰ МНТ, одлука допунама одлуке о проглашењу одређених непокретности на територији града Београда за културна добра Скупштине града Београда бр. 6-488/87-XXIX-01 од 9. 07. 1987. године. Границу непосредне околине која је заштићена чине спољне ивице катастарске парцеле бр. 43/1, 43/2, ЗКУЛ бр. 277, КО Врачар – Општина Врачар.

¹⁰¹ МНТ, на основу захтева који је поднео Завод за заштиту споменика културе града Београда, Служба за катастар непокретности Београд, Републички геодетски завод, Република Србија донела је Делимично Решење бр. 952-02-14153/11, од 17. 12. 2012. којим се дозвољава овај упис. У пописном листу који је издала београдска Општина Врачар бр. 21541/03, бр. земљишног улошка 277, написано је да у одељку I да је површина земљишта без зграде 22м² (број парцеле 43/1) а површина дворишта 45м² (број парцеле 43/2). У одељку II написано је: „приземље, сутерен и спрат и по 315м² у свакој пословној етажи“.

3.1.4. Комисија за преглед пристигле грађе и формирање депоа

На стогодишњицу Теслиног рођења, 7. јануара 1952. решењем маршала Југославије, Јосипа Броза Тита, основан је Државни одбор за прославу стогодишњице рођења и десетогодишњице смрти Николе Тесле. Чланови одбора су били државни функционери попут Родољуба Чолаковића, Саве Косановића, Славка Бокшана али и Павле Миљанић, Александар Дамјановић, Ђорђе Лазаревић, Миливоје Ракић и други универзитетски професори и чланови Друштва Никола Тесла.¹⁰²

У току прославе која је трајала од 10. до 12. јула организована су научна предавања у великој сали Српске академије наука.¹⁰³ Техничке посете и екскурзије трајале су од 13. до 20 јула. Поводом ове прославе публикована је двојезична брошура са списком чланова одбора и општим програмом који је садржао списак свих излагача на Свечаној академији.¹⁰⁴ Тим поводом одбор је приредио предавање намењено средњим школама¹⁰⁵ а Друштво Николе Тесле за унапређење науке и технике публикацију, која је промовисала Николу Теслу и његов живот.¹⁰⁶

Сем даље бриге о оставштини, одбор је на својој првој седници 18. јануара 1952. године утврдио и будуће задатке у двадесет три тачке а неке од њих су се односиле на: припрему прославе, предавања, да заинтересује омладину, појача издавачку делатност, да организује филмске пројекције, да брине о Теслиним споменицима и да спречи запостављање његовог имена.¹⁰⁷

Непосредно пре званичног почетка прославе 9. јула, одлучено је да се оформи посебна државна комисија за отварање оставштине Николе Тесле са пуном одговорношћу која ће одмах отпочети са проучавањем пристиглих списа. Решење је потписао министар Родољуб Чолаковић а комисију су сачињавали Сава

¹⁰² „Основан је државни одбор за прославу стогодишњице рођења и десетогодишњице смрти Николе Тесле“, *Политика*, 10. јануар 1952, 3; Препис Решења са списком свих чланова одбора, в.: *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 18.

¹⁰³ Предавања су одржали научници из Сједињених Држава, Данске, Француске, Швајцарске, Велике Британије, Совјетског Савеза, Немачке, Чехословачке, Шведске и Мађарске.

¹⁰⁴ *Stogodišnjica rođenja Nikole Tesle 1856-1956/Centenaire de la naissance de la Nikola Tesla 1856-1956*.

¹⁰⁵ *Tipsko predavanje o Nikoli Tesli povodom desetogodišnjice njegove smrti namenjeno srednjim školama* (Београд: Државни одбор Никола Тесла, 1952).

¹⁰⁶ Vladislav Savić, *Nikola Tesla naš prvi veliki ambasador u Sjedinjenim Američkim Državama* (Београд: Друштво Никола Тесла за унапређење науке и технике, 1952).

¹⁰⁷ *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 17.

Косановић, др Александар Дамјановић, др Илија Обрадовић, Никола Рот и Јован Петровић.¹⁰⁸

Сл. 15. Теслине ствари у једној просторији у Музеју Николе Тесле. Извор: <https://teslauniverse.com/images/teslas-estate-while-being-inventoried-museum-staff>

У време када је оформљена комисија, оставштина се већ налазила у згради музеја (Сл. 15 и Сл. 16). Комисија је одмах предузела и потребне кораке за оснивање и уређење Музеја Николе Тесле. Отварао се један по један сандук и брижљиво је бележено све што је нађено у њима. Радослав Хорват наводи да је у соби музеја било: „... свега петнаест сандука и да су имали рупе, можда је неко гурао руку и узимао нешто или су их појели мишеви у магацину где су стајали ...“.¹⁰⁹ На почетку рада нађена су многа Теслина писма, инструменти и личне ствари. Пронађени су непознати нацрти из Колорада, картотеке исечака из новина, одевни предмети, низ чланака и студија о турбинама и производњи челика који су били припремљени за објављивање.¹¹⁰

¹⁰⁸ Исто, 17, 19.

¹⁰⁹ Исто, 269.

¹¹⁰ Branko Bucalo, „Pokradeno životno djelo“, *Vjesnik u srijedu*, 21. siječanj 1953, 4.

Сл. 16. Део Теслине оставштине у Музеју Николе Тесле. Извор: МНТ.

Прегледању заоставштине присуствовао је и проф. Харалд Нариндер из Упсале, стручњак за испитивање атмосферских пражњења. Он је изјавио да се нигде на свету не налази тако брижљиво и систематично уређена документација једног генија.¹¹¹

Прилику да посматрају отварање једног сандука имали су и новинари дневног листа *Политика*. Како пише један од њих: „... На врху се налазио *Њујорк тајмс* из 1918. године, а испод новина упаковани су разни инструменти и један велики часовник цепног облика који је тежак два килограма. Давно ненавијен лежао је у коферу. Њиме се проналазач служио када је радио у лабораторијуму. Сада је сат навијен, први пут после проналазачеве смрти. Још је исправан ...“.¹¹² Исти аутор у чланку каже и да су у једној од многобројних преграда нађени исечци из новина са темом догађаја из Србије у току 1917. и 1918. године.¹¹³

Чланови комисије су прегледали оставштину у периоду од 12. до 31. јула 1952. када су сачинили и први извештај. Међутим, о њему се ништа није знало све до 1969. када је Милојка Дамјановић, супруга Александра Дамјановића, поклонила музеју оставштину покојног мужа.¹¹⁴ У извештају је наведено да је Комисија

¹¹¹ Исто.

¹¹² В. Ј., „Теслина заоставштина налази се у нашој земљи“, *Политика*, 15. јул 1952, 1, 8.

¹¹³ Исто.

¹¹⁴ *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 53.

утврдила постојање: једне касе, тридесет металних кофера, два кожна кофера, шеснаест сандука, четири бачве, једног челичног ормана, два челична регистра, једног цака, једног фрижидера, једног дрвеног рама и једне металне полице. Такође је наведено да је све отворено, да су нађени предмети грубо прегледани и сређени. На крају извештаја, Сава Косановић је руком дописао да су после прегледа ствари запечаћене и да се налазе у двадесет једном великом коферу, једном гвозденом ормару, једној каси, у малој остави (научни и музејски материјал), у једној соби су исечци а у другој је постељина и велике ствари попут фрижидера.¹¹⁵

Чланови комисије су дали предлог да се што пре оформи управа музеја која би на адекватан начин сместила оставштину и извршила детаљну класификацију. Министар за науку и културу Родољуб Чолаковић је 29. октобра 1952. донео решење да се оставштина „... Николе Тесле среди и класификује по природи предмета ...“.¹¹⁶

Иако су првобитно предложили класификацију у десет група, садржај је тада класификован у шест група:

- A. Теслини оригинални радови (руком писани оригинали, машином писане расправе, патенти, научни материјал непознате садржине и цртежи),
- B. Преписка (трговачка, приватна, молбе, честитке и сл.),
- C. Приватне ствари за музеј (лична документа, почасне дипломе, разне ситнице),
- D. Сlike и фотографије (Теслине слике, породичне слике, слике справа, слике из лабораторија, слике са посветом и слично),
- I. Материјал у вези са финансијским пословањем (чекови, дуговања, опомене),
- J. Остали материјал (негативи фотографија, штампарски клишеи, визит карте).¹¹⁷

У оквиру групе C сврстана је музеолошка грађа коју су сачињавали одела и веш, ордење, медаље, лична документа, ножеви, прибори за писање и бријање, инструменти из лабораторије и модели направљени по Теслиним изумима.¹¹⁸

¹¹⁵ Исто, 53-55.

¹¹⁶ Исто, 53.

¹¹⁷ Исто, 60-61.

На самом почетку примарно је класификована само петина архивског материјала. Методом привремених картона обрађена су документа о Теслином раду. Сваки картон је садржао датум, опис садржине, број листова тј. слика или цртежа. Нумерисано је 800 архивских јединица а Теслина преписка класификована је према кореспондентима а у оквиру тога и хронолошки.¹¹⁹ Тематика преписки је требало да буде означена у формираним регестима и картотеци.

Обрађен је и биографски материјал који је садржао личне податке, податке о школовању, почасне дипломе и признања, податке о учествовању у јавном животу, предавања, интервјуе, разне молбе, честитке, позивнице, визит-карте, аутобиографски материјал и групу варија.¹²⁰ Аналитичка обрада архивске грађе требало је да послужи за истраживање Теслине улоге у историјском развоју науке и технике.

Упоредо са обрадом архивске грађе вршиле су се и припреме за сталну поставку и свечано отварање музеја. Из извештаја о раду на сређивању дела заоставштине од 11. новембра 1953. сазнајемо да је комисија до тада обрадила већ четири петине архивског материјала, распоредила грађу у шест група и печатирала одређени број докумената.¹²¹ Из једног каснијег извештаја који је потписао др Вељко Кораћ¹²², први директор Музеја Николе Тесле, сазнајемо да је закључно са 1954. годином:

- сређено око 150.000 листова докумената,
- да је израђен регистар свих личности са којима је Тесла имао преписку,
- да је урађен основни регистар докумената по научним гранама, подељен у двадесет једну групу по основним гранама Теслиних делатности.¹²³

Подела докумената по научним гранама:

1. Теслини патенти

¹¹⁸ Исто, 87.

¹¹⁹ Крајем 1953. и почетком 1954. урађен је и азбучни регистар кореспондената, в.: *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 64.

¹²⁰ Исто, 63.

¹²¹ Исто, 62.

¹²² У међувремену је сачињено неколико извештаја: 25. 11. 1953, 14. 12. 1953, 22. 12. 1953, в.: *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 64. Вељко Кораћ, први директор Музеја Николе Тесле био је на тој функцији од оснивања музеја 1952. до 1982. године. Један од најзаслужнијих појединаца за оснивање музеја. Био је професор Филозофског факултета у Београду, в.: *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 245.

¹²³ Исто, 64.

2. Техника јаке струје
3. Високофреквентна техника
4. Машинство
5. Турбомашина и термодинамика
6. Авијација и ваздухоплови
7. Телемеханика
8. Варничари и осцилатори
9. Разни материјали и поступци са њима
10. Астрономија
11. Осветљење
12. Чеона светлост за локомотиве
13. Громобрани
14. Водоскок
15. Примењена физика
16. Механички осцилатор
17. Математика, физика, примењена хемија
18. Калемови, кондензатори,
19. Нема име
20. Чланци
21. Разно.¹²⁴

У наредним годинама наставио се рад на сређивању и класификацији грађе (Сл. 17 и Сл. 18). Ови послови су се споро одвијали будући да се музеј константно суочавао са недостатком финансијских средстава, стручног кадра и неадекватним простором за одлагање материјала.

Војин Поповић и Радослав Хорват су били задужени за послове ревизије архивске грађе и за њено публикување а неколико сарадника, Хуснија Куртовић, Дејан Бајић и Илија Волчков класификовали су библиотечку грађу.¹²⁵

¹²⁴ Комплетан преглед Теслиних делатности са подгрупама у изворној верзији која и данас важи али му предстоји ревизија, в.: *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 80-85.

¹²⁵ Исто, 60.

Сл.17. Рад на сређивању грађе. Александар Дамјановић је први са леве стране.
Поред њега је Сава Косановић. Извор: МНТ.

Сл. 18. Преглед Теслиног кофера. Шарлота Мужар држи Теслину ципелу. Поред
ње са десне стране је Косановић. Извор: МНТ.

Прво микрофилмовање урадио је млади стручњак из Архива у Дубровнику који је у Београд дошао са комплетном опремом. Сви микрофилмови који су том

приликом урађени, стављени су у сеф.¹²⁶ У Музеју Николе Тесле се не налазе први микрофилмови, а ни попис грађе која је микрофилмована.¹²⁷

Архивска грађа музеја је микрофилмована у неколико наврата, 1952, 1954, 1955-56, 1960, и 1992. године.¹²⁸ У току 2002. године поново је започет процес микрофилмовања који је прекинут 2005. из непознатих разлога.¹²⁹ Коначно, 2013. започет је пројекат „Микрофилмовање Теслине Архиве“, који је трајао све до средине 2014. године. У пројекту је учествовало осам стручних сарадника, један архивиста, кустоси и друга стручна лица. Целокупна Теслина оставштина архивских докумената је микрофилмована и спакована у посебан орман за то намењен. Такође је израђена и друга копија микрофилмоване архиве која је предата Библиотеци града Београда на чување.

Музеј Николе Тесле је у току свог постојања реализовао многе значајне пројекте. Један од најважнијих био је „Дигитализација Теслине Архиве“. Овај пројекат је трајао од 2007. до 2013. године. Том приликом дигитализовано је око 160.000 листова из Теслиног легата који припадају архивској грађи. На пројекту је радило десет стручних сарадника, архивисти, кустоси, оператери и саветници.

¹²⁶ Charlotte Muzar, *The Tesla Papers*, Tesla Society, <http://www.teslasociety.com/teslapaper4.jpg> (преузето 14. 10. 2016).

¹²⁷ *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 72.

¹²⁸ У једном документу из 1997. помиње се да је у току заштитно микрофилмовање Теслиних архивских докумената и наводи се да ће бити завршено до краја 1997. В.: МНТ, Радмила Петровић конзерватор Архива Србије, Упутство за техничку заштиту архивске грађе Музеја Николе Тесле од дана 15. 7. 1997, заведено у музеју под бр. 330, дана 18. 7. 1997.

¹²⁹ Из једног документа сазнајемо да је метална кутија у којој су се налазили микрофилмови из музеја, у неком тренутку била предата Народном музеју на чување. Ову кутију је у јуну 2002. преузела из Народног музеја тадашња директорка Музеја Николе Тесле, Марија Шешић. У металној кутији су биле три картонске кутије са микрофилмовима обележеним бројевима од 1 до 178, в.: МНТ, Записник о примопредаји микрофилмова, бр. 556 од дана 15. 7. 2002. Нека документа у оквиру целина су прескочена, квалитет микрофилмова је био неуједначен и пројекат је обустављен, в.: Мladen Vujović, septembar 2006, *Projekat pripreme za digitalizaciju, digitalizacije i mikrofilmovanja fonda: LFNT-ostavština Nikole Tesle*, 25-26 [непубликован интерни документ, уз посебну дозволу аутора].

3.2. Анализа архивске грађе и пропратне документације у вези са првим годинама рада музеја

Рад Музеја Николе Тесле у првим годинама од његовог оснивања можемо пратити на основу документације која је се налази у музеју. Сачувана грађа смештена је у два регистратора а документи обухватају године од 1952. до 2015.¹³⁰ Садржај документације се односи на национализацију зграде, предају зграде на управљање музеју, решења о упису зграде у катастар и проглашење зграде за културно добро. Један део документације се тиче адаптације просторија и настојању управе да обезбеди адекватан смештај за Теслину оставштину.

Најстарији пронађени документ потиче из 1952. године, а тиче се формирања комисије за отварање Теслине оставштине (Прилог 21).¹³¹ Иста комисија је те године организовала прославу поводом стогодишњице рођења и десетогодишњице од Теслине смрти. Након ове прославе, убрзо је уследило и оснивање музеја. У документацији су сачуване две фотокопије из *Службеног листа ФНРЈ* у коме је објављено решење о оснивању музеја (Прилог 22).¹³²

У току прве две године од оснивања пажња је била усресређена на сређивање и сортирање Теслиних докумената. Како су се ови послови приближавали крају, било је потребно обезбедити несметано пословање музеја и адаптирати просторије за смештај Теслине оставштине и радних модела урађених по његовим цртежима.

¹³⁰ Недостају године: 1953, 1956, од 1963-1968, од 1970-1971, 1975, 1977, 1980, од 1983-1984, 1986, 1988, 1990, од 1992-1994, од 2004-2005, од 2007-2008. и од 2011-2013. Први регистратор је обележен неопходним информацијама и има назначен рок чувања – трајно. Број регистратора је VI а број архивске књиге је 7. Материјал је категорисан као Правни и општи послови, године грађе су од 1953-1987. Други регистратор је обележен неопходним информацијама и има назначен рок чувања – трајно. Број регистратора је VII а број архивске књиге је 1. Материјал је категорисан као Оснивање и регистрација, године грађе су од 1952-2002. Ова документација није званично устројена као део музејског фонда нити се третира тако. На иницијативу ауторке предузете су мере да се овај део документације, који се тиче рада музеја у првих неколико деценија од оснивања, дигитализује и издвоји од остале грађе која је махом предвиђена за излучивање. У погледу садржаја регистратора важно је нагласити да документи нису разврстани нити хронолошки поређани па је неопходно било сортирати их у одређене целине а онда у оквиру тога и поређати их хронолошки. Укупан број листова у првом регистратору је 243 а у другом 187.

¹³¹ МНТ, Решење о образовању комисије за отварање оставштине Николе Тесле, бр. 5137, од 09. 07. 1952, Прилог 21.

¹³² МНТ, препис решења, бр. [нечитак], оверен 18. 12. 1974, Прилог 22.

У јуну 1954. године музеј је још увек био приватно власништво и плаћао је закупнину простора.¹³³ Исте године, тадашњи директор Вељко Кораћ, тражио је издавање грађевинске дозволе за адаптацију унутрашњих просторија.¹³⁴ Адаптације су вршене у неколико наврата. Само у прве четири године на најнеопходније адаптације за изложбене просторије је потрошено десет милиона динара.¹³⁵ Нужно је било средити зидове који су тотално пропали и заменити дотрајале инсталације за грејање, али даље преправке државни органи нису дозвољавали, јер је зграда била приватна својина.¹³⁶ Решење овог најкрупнијег проблема Кораћ је видео у државном откупу зграде, што је и предложио Секретеријату савезног извршног већа.¹³⁷ Иако је власница желела да прода зграду¹³⁸, држава није видела свој интерес у откупу зграде¹³⁹ те и није предузимала потребне кораке. Због нерегулисаног статуса зграде није се могло приступити адаптацији простора за смештај Теслине урне¹⁴⁰ и исељењу станара

¹³³ МНТ, Савезно извршно веће упутило је допис Музеју Николе Тесле дана 12. 06. 1954, заведено под бројем 219. У допису наводе адресу зграде, да поседује двадесет соба, да је приватна својина и колика се закупнина плаћа. Уз овај документ пронађен је и новински чланак о Драгиши Брашовану, архитекти Генчићевог здања али није могуће утврдити датум и извор чланка о Брашовану.

¹³⁴ МНТ, допис музеја Грађевинском одсеку, бр. 242, од дана 27. 06. 1954.

¹³⁵ МНТ, допис музеја Секретаријату савезног извршног већа, бр. 336, од дана 12. 10. 1957. МНТ, Допис музеја Државном секретаријату за послове финансија ФНРЈ, бр. 19, од дана 27. 01. 1958. Из једног каснијег дописа сазнајемо да је овај износ до 22. 01. 1962. достигао двадесет милиона, МНТ, допис Савезног јавног правобраниоштва музеју, бр. Р-139/62, од 09. 06. 1962. МНТ, у једном ненасловљеном документу из 09. 03. 1967. налази се попис радова које је неопходно урадити. У истом документу је наведено да су одређене поправке извршене између 1952. и 1955. године а сада се као најнужније наводи: изолација терасе, поправка мермерних плоча на степеништу, реконструкција инсталација за проветравање просторија и кречење. Наводи се и како је кинопројектор у лошем стању па је педагошка делатност музеја сужена. Помиње се и станар који користи просторије површине 64м².

¹³⁶ МНТ, допис музеја Секретаријату савезног извршног већа, бр. 336, од дана 12. 10. 1957.

¹³⁷ МНТ, допис музеја Секретаријату савезног извршног већа, бр. 336, од дана 12. 10. 1957. МНТ, допис музеја Државном секретаријату за послове финансија ФНРЈ, бр. 19, од дана 27. 01. 1958.

¹³⁸ МНТ, допис музеја Државном секретаријату за послове финансија ФНРЈ, бр. 19, од дана 27. 01. 1958.

¹³⁹ МНТ, допис Савезног извршног већа Музеју Николе Тесле, бр. 3179/57 од дана 22. 01. 1958. МНТ, допис музеја Стамбеном одсеку Општине Врачар, бр. 265, од дана 17. 07. 1958. МНТ, допис музеја упућен Секретаријату за финансије НОО Врачар, бр. 216, од 12. 06. 1959. године. Допис је упућен поводом примене Закона о национализацији на згради у улици Пролетерских бригада 51. у којој је смештен Музеј Николе Тесле. У њему су набројане институције које су биле смештене у овој згради пре него што је музеј закупио а допис је потписала Деса Крстић, тадашњи секретар музеја.

¹⁴⁰ Иако је урна са Теслиним пепелом, званично, стигла из Њујорка у музеј у септембру 1957. године она је дуго стајала у каси јер није било могуће (зграда је била приватна својина) адаптирати просторију где би она била смештена – МНТ, допис музеја Секретаријату савезног извршног већа, бр. 336, од дана 12. 10. 1957. МНТ, допис музеја Државном секретаријату за послове финансија ФНРЈ, бр. 19, од дана 27. 01. 1958.

Љубомира Плављанића који је био чувар зграде 1945. године, у доба када је у њој био смештен Словенски комитет.¹⁴¹ На адреси музеја, он је регистровао приватну молерску радњу а сви покушаји договора са њим да се исели су пропадали, јер је, по наводима Кораћа у једном допису, био пијаница.¹⁴²

Његов боравак у музеју представљао је претњу за безбедност Теслиних докумената, онемогућавао је смештај тадашњег чувара музеја и наметао додатне трошкове музеју, јер је одбијао да плаћа централно грејање. Иако су многи, тада цењени „... другови ...“, попут Родољуба Чолаковића, Петра Стамболића и други, подржали ово настојање Кораћа, ипак је случај Плављанића дуго остао нерешен.¹⁴³

У септембру 1957. године урна са Теслиним пепелом је стигла из Њујорка у музеј. Дуго је стајала у каси, јер није било могуће адаптирати просторију где би она била смештена с обзиром да је зграда још увек била приватна својина.¹⁴⁴

Када је држава препознала интерес за откуп зграде, уследили су бројни дописи из музеја разним службама како би се овај процес привео крају. Из једног дописа сазнајемо да је Државни секретаријат за послове финансија вољан да откупи зграду од власнице и да је потребно да надлежна општинска комисија изврши процену зграде.¹⁴⁵ На основу другог дописа сазнајемо да је власница зграде била заинтересована за продају као и да је била заинтересована да обезбеди себи месечно доживотно издржавање на основу уступања зграде држави, али ово није било могуће по важећим законима који се наводе у допису.¹⁴⁶

Решење о национализацији зграде донето је 10. јула 1959. године. Када је ово решење постало извршно, потврђивањем од стране Комисије за национализацију у септембру исте године створила се могућност за потраживање кредита како би се извршила неопходна адаптација простора.¹⁴⁷

¹⁴¹ МНТ, допис музеја Секретаријату савезног извршног већа, бр. 336, од дана 12. 10. 1957. МНТ, допис музеја Административном секретаријату СИБ-а, бр. 229, од дана 25. 06. 1959. У овом допису се наводи да су сви напори да се исели приватно лице без успеха.

¹⁴² МНТ, допис музеја Секретаријату савезног извршног већа, бр. 336, од дана 12. 10. 1957. МНТ, допис музеја Комисији за расподелу станова СИБ-а, бр.330/61, од дана 09. 10. 1961.

¹⁴³ МНТ, допис музеја Комисији за расподелу станова СИБ-а, бр. 330/61, од дана 09. 10. 1961.

¹⁴⁴ МНТ, допис музеја Секретаријату савезног извршног већа, бр. 336, од дана 12. 10. 1957.

¹⁴⁵ МНТ, допис музеја Управи прихода НОО Врачар, бр. 19/3, од дана 14. 03. 1958.

¹⁴⁶ МНТ, допис Савезног јавног правобраниоштва музеју, бр. Р-510/58, од дана 10. 01. 1959.

¹⁴⁷ МНТ, ово решење се помиње у допису музеја Државном секретаријату за послове финансија, бр. 117, од дана 15.02.1960. године, у допису се помиње потврда Комисије за национализацију из 29. 09. 1959.

Упис зграде као државне својине био је само први корак, неопходно је било да зграда буде додељена музеју на управљање, што ће уследити нешто касније.¹⁴⁸ Предвиђени радови за 1960. годину су требали да укључе адаптацију тадашње кухиње у изложбену просторију у коју би се поставила урна, део терасе је требало адаптирати у кухињу за домара зграде и било је потребно урадити бројне поправке на руинираној фасади.¹⁴⁹

Музеју је зграда дата на управљање без накнаде у фебруару 1962. године. За извршење решења било је задужено Одељење за финансије Народног одбора Општине Врачар.¹⁵⁰ Други срески суд у Београду је одређен да спроведе промену органа управљања у земљишним књигама у складу са важећим прописима.¹⁵¹ Такође је одређено и да се установи висина надокнаде за исплату претходном сопственику Даници В. Јовановић. Обрачун о расподели закупнине требало је да установи Народни одбор Општине Врачар.¹⁵² Овим правоснажним решењем је решен велики проблем са којима се управа музеја дуго суочавала. Међутим, иселење Плављанића из зграде музеја је и даље било неизвесно.

Иако је комисија за расподелу станова СИВ-а 1962. године доделила Музеју Николе Тесле стан на Новом Београду, станар је одбио да га прихвати јер је био мањи за 20м² од стана у музеју у коме је он становао са својом петочланом породицом.¹⁵³ Због простора који је заузела породица Плављанић, како се наводи у једном документу, музеј није имао просторије за депо и радионицу.¹⁵⁴ Ово је знатно отежавало пословање музеја јер је за све поравке морао да плаћа мајсторима ван музеја. Такође, музеј није био заштићен од провала ноћу, јер овај станар није био дужан да контролише безбедност. У истом документу се наводи и да је музеј имао: „... много неугодности због становања приватног станара у

¹⁴⁸ МНТ, Правоснажно Решење - Допис Народног одбора Општине Врачар музеју, бр. 565, од дана 22. 02. 1962.

¹⁴⁹ МНТ, допис музеја Државном секретеријату за послове финансија, бр. 117, од дана 15. 02. 1960.

¹⁵⁰ МНТ, Правоснажно Решење – Допис Народног одбора Општине Врачар музеју, бр. 565, од дана 22. 02. 1962.

¹⁵¹ МНТ, Решење – Допис Другог среског суда у Београду музеју, бр. 2908/62, од дана 27. 09. 1962.

¹⁵² МНТ, допис Савезног јавног правобраниоштва музеју, бр. Р-169/62, од дана 09. 06. 1962.

¹⁵³ МНТ, допис Комисије за расподелу станова СИВ-а, бр. 03/2 од дана 14. 06. 1962. МНТ, допис музеја Комисији за расподелу станова СИВ-а, бр. 345, од дана 10. 11. 1962. Плављанић Љубомиру је додељен стан од 38м² а површина просторија које је заузимао у згради музеја износила је око 58м². МНТ, у једном документу, ненасловљеном, датираном 09. 03. 1967. се помиње да овај станар и његова породица заузимају просторије површине 64м².

¹⁵⁴ МНТ, ненасловљен документ, датиран 09. 03. 1967.

просторијама музеја. Публика је веома често изненађена да се на изложби осећа мирис купуса и разних других јела ...“.¹⁵⁵

Станар је био спреман да се исели, али под својим условима. У изјави он наводи да је спреман да се исели уколико будући стан буде „... двособан квадратуре између 55м² и 65м² и да не буде на периферији ни у подруму као ни изнад четвртог спрата ...“.¹⁵⁶ Убрзо након званично изнетих услова, Кораћ је упутио допис Бранку Пешићу, председнику Скупштине града Београда, са молбом и додатним подсетником да помогне у решавању иселења станара.¹⁵⁷ Добра вест стиже у новембру 1973. године од београдске заједнице културе која је на својој седници одлучила да склопи уговор за кредит са банком ради куповине стана да би се овај станар иселио.¹⁵⁸ Већ наредне године управа Музеја Николе Тесле добија обавештење да је за њих купљен стан у изградњи на Коњарнику.¹⁵⁹

У међувремену, у току 1967. године, Скупштина града Београда је преузела оснивачка права над Музејом Николе Тесле а након овога уследило је и формално-правно преношење права оснивача (Прилог 23).¹⁶⁰ Решење о преузимању права и обавеза оснивача донела је Скупштина града Београда на седници Градског већа и на седници Просветно-културног већа у току новембра месеца 1969. године (Прилог 24).¹⁶¹ Комисија за израду Статута музеја је усвојила Статут Музеја Николе Тесле 14. децембра 1973. године.¹⁶² Убрзо након тога

¹⁵⁵ Исто.

¹⁵⁶ МНТ, изјава Љубомира Плављанића у вези са иселењем из зграде музеја. Изјава није датирана али на почетку текста он наводи да је 18. 11. 1972. био позван да се договори о иселењу.

¹⁵⁷ МНТ, допис музеја Бранку Пешићу, председнику скупштине града Београда, бр. 174, од дана 31. 05. 1974.

¹⁵⁸ МНТ, допис београдске заједнице културе музеју, 06-03 бр. 360-100, од дана 18. 11. 1973.

¹⁵⁹ МНТ, допис београдске заједнице културе музеју, бр. К-546, од дана 14. 10. 1974. У допису је наведено да ће стан бити завршен до 01. 09. 1975.

¹⁶⁰ МНТ, допис Савезног Савета за образовање и културу музеју, бр. 631-1/69, није датовано. У допису, Савет се позива на други допис под бр. 1631/68-3, од дана 28. 10. 1968. који је упућен музеју а у коме је достављен материјал о статусу установа из области образовања и културе. Даље је наведено да је неопходно да музеј ступи у контакт са Скупштином града Београда и регулише преузимање оснивачких права и да о томе обавести овај Савет. У допису, Савет подсећа музеј да је Скупштина града Београда својевремено донела одлуку о преузимању оснивачких права над Музејом Николе Тесле о чему је дописом бр. 02-37, од дана 07. 01. 1967. обавестила тадашњи Савезни секретеријат за образовање и науку, в.: Прилог 23.

¹⁶¹ МНТ, Решење, број: 10-04-1117/1-10. 11. 1969, бр. 215, од дана 14. 11. 1969. Седница Градског већа одржана је 06. 11. а седница Просветно-културног већа 10. 11. 1969. године. У Архиву Југославије се налазе додатна документа која се тичу предлога да се оснивачка права пренесу на Скупштину града Београда, АЈ, 130-602-997. Документа у вези са одлуком о преносу поменутих права имају исту јединицу описа, АЈ, 130-602-997, Прилог 24.

¹⁶² Комисија је једногласно усвојила Статут музеја на својој 338. седници.

поднета је пријава за упис музеја у судски регистар.¹⁶³ Неколико дана касније донето је решење о упису конституисања радне организације Музеја Николе Тесле у Београду.¹⁶⁴ Скоро десет година касније донето је и решење Окружног привредног суда у Београду да се у судски регистар упише да је Музеј Николе Тесле са потпуном одговорношћу усагласио самоуправна општа акта.¹⁶⁵

Коначно, музеј закључује уговор о закупу стана за службене просторије са закупцем радником Младеновић Радисавом. Домар, који је био електричар по струци се овиме обавезао да ће извршавати савесно службене дужности и да ће брижљиво одржавати стан и чувати га од оштећења. У члану 5. уговора наглашено је да купац не стиче станарско право већ искључиво право коришћења.¹⁶⁶

Посредством једног документа из 1982. можемо закључити да је до 1980. године изведено више адаптација у музеју. Урађене су четири просторије за депо укупне површине од 50м², једна читаоница од 24м² са дванаест седишта, изложбени простор који се састојао од седам просторија укупне површине 230м² са тридесет пет седишта за публику и адаптиране су четири просторије за службене делатности укупне површине 60м².¹⁶⁷

На основу одлуке збора радника Музеја Николе Тесле, донете у новембру 1982. године, о избору и именовању новог директора, Регистарски суд доноси решење да се као лице овлашћено за заступање радне организације - Музеј Николе Тесле, упише директор проф. др Александар Маринчић.¹⁶⁸ Он ће остати на месту директора све до 1996. године.

У међувремену, 1991. године, музеј је поднео пријаву за усклађивање са Законом о друштвеним делатностима да би се регистровао као установа друштвених делатности у области културе.¹⁶⁹ Решење о усклађености је издато 28.

¹⁶³ МНТ, пријава за упис у судски регистар, бр. 346, од дана 24. 12. 1973.

¹⁶⁴ МНТ, Решење, број: 10-04-1117/1-10. 11. 1969, заведено под бр. 215, дана 14. 11. 1969.

¹⁶⁵ МНТ, допис музеја Служби друштвеног књиговодства, бр. 47, од дана 26. 02. 1979. У овом допису се наводи поменуто Решење као и датум његовог доношења 24. 04. 1978.

¹⁶⁶ МНТ, Уговор између Музеја Николе Тесле и Младеновић Радисава, бр. 62, од дана 03. 03. 1981.

¹⁶⁷ МНТ, документ се састоји од једне странице, распарене, која је очигледно била део неке целине, у заглављу је назначена година 1982.

¹⁶⁸ МНТ, Одлука, бр. 277, од дана 02. 11. 1982. Решење Окружног привредног суда у Београду, од дана 17. 12. 1982.

¹⁶⁹ МНТ, Пријава за усклађивање, бр. 989/91.

фебруара исте године.¹⁷⁰ Следеће године, Скупштина града Београда је донела Одлуку о одређивању установа културе од значаја за град Београд и у оквиру мреже установа уврстила и Музеј Николе Тесле.¹⁷¹ Нови Статут је усвојен на седници управног одбора музеја, 17. септембра 1992. године.¹⁷²

Наредни директор музеја, Бранимир Јовановић, именован је 1996. године.¹⁷³ Након неколико година, 1999. управни одбор музеја је изменио Статут.

Члан 13. је измењен и допуњен на следећи начин:

„... Делатност Музеја, установе заштите културних добара је:

- чување научне и личне заоставштине Николе Тесле, стручно одржавање, обезбеђење од оштећења, уништења, нестајања и у том погледу предузимања свих потребних мера заштите,
- систематско прикупљање и чување документације у вези са животом и радом Николе Тесле,
- одржавање сталне изложбе материјала из својих збирки по савременим музеолошким принципима,
- организовање проучавања музејског материјала,
- објављивање списка и дела Николе Тесле,
- организовање припрема за заштиту музејског материјала од елементарних непогода и ратних дејстава,
- у сарадњи са домаћим и иностраним научним и просветним установама и појединцима подстицање и помагање научног рада и истраживања у области техничких наука на којима је радио Никола Тесла,
- обављање осталих послова од интереса за упознавање и популарисање Теслиног дела,

Мења се члан 14. Статута и гласи:

Делатност Музеја је:

92521 Делатност Музеја, галерија и збирки

¹⁷⁰ МНТ, Решење Окружног привредног суда у Београду, од дана 28. 02. 1991.

¹⁷¹ „Одлука о одређивању установа културе од савезног значаја“, *Службени лист града Београда*, 18. децембар 1992. бр. 26, 1250.

¹⁷² „Решење о давању сагласности на Статут Музеја Николе Тесле“, *Службени лист града Београда*, 18. децембар 1992, бр. 26, 1253.

¹⁷³ МНТ, Решење о именовању директора Музеја Николе Тесле, бр. 112-244/96-ХП-01, од дана 18. 07. 1996.

22110	Издавање књига, брошура и других публикација
22130	Издавање часописа и сличних периодичких издања
22140	Издавање звучних записа
22150	Остала издавачка делатност
92511	Делатност библиотека
92512	Делатност архива
52120	Остала трговина на мало ...“. ¹⁷⁴

Предлог је потписао тадашњи председник управног одбора Музеја Николе Тесле проф. Момчило Милиновић. У документацији није пронађена издата сагласност за ове допуне, већ за неке друге, донете након више од годину дана¹⁷⁵, када је директор била Марија Шешић.¹⁷⁶

¹⁷⁴ МНТ, измене и допуне Статута Музеја Николе Тесле, бр. 551/1, од дана 17. 12. 1999.

¹⁷⁵ „Решење о давању сагласности на измене и допуне Статута Музеја Николе Тесле из Београда“, *Службени лист града Београда*, 21. март 2001, бр. 6, 159.

¹⁷⁶ Марија Шешић је била директор од 2002. до 2006.

3.3. Оснивање и отварање музеја

На предлог Савета за науку и културу, влада ФНРЈ донела је 5. децембра 1952. године решење о оснивању Музеја Николе Тесле.¹⁷⁷ Исте године, за првог директора је изабран професор Филозофског факултета Вељко Кораћ. Годину дана касније, 15. априла 1953. године изабран је и први саветодавни одбор музеја у саставу: Сава Косановић, Вељко Влаховић (директор листа *Борба*), Божидар Краут, Александар Дамјановић, Илија Обрадовић, Јосип Лончар и Милан Видмар, професор Универзитета у Љубљани.¹⁷⁸

Задаци музеја од оснивања су били следећи:

- „... 1. Да чува научну и личну заоставштину Николе Тесле,
2. Да даље прикупља и чува документацију и личне предмете у вези са животом и радом Николе Тесле,
3. Да одржава сталну изложбу материјала из својих збирки и да организује и олакшава проучавање тог материјала,
4. Да објављује дела и списе Николе Тесле и да као носилац ауторског права даје овлашћења за објављивања, прештампавања и превођење тих дела и списа,
5. Да сам и у сарадњи са домаћим и иностраним научним и просветним установама и појединцима подстиче и помаже научни рад и истраживања из области техничких наука на којима је радио Никола Тесла и да објављује ове радове ...“.¹⁷⁹

Проф. Вељко Кораћ је био на месту директора музеја пуне три деценије, од 1952. до 1982. године. Утемељио је и реализовао циљеве и задатке овог првог меморијално техничког музеја у Југославији.

Након оснивања музеја и сређивања архивског материјала започете су припреме за уређење сталне поставке које су трајале од 1953. до 1955. године. Пројекат преуређења приземља Генчићеве виле је 1955. године урадио архитекта Слободан М. Васиљевић Мацуока, студент Драгише Брашована. Организовањем приземља у три целине, повезаним кружним током, коришћењем сведене

¹⁷⁷ *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 17, 21. Ово решење потписао је Јосип Броз Тито. Препис решења в.: Прилог 22.

¹⁷⁸ Исто, 20.

¹⁷⁹ В.: Прилог 22.

геометрије, увођењем контраста плафонских и зидних облога успео је да оствари утисак озбиљности изложбеног простора а уједно и да се значајно афирмише као архитекта.¹⁸⁰

У изради сталне поставке је учествовао тим професора са Електротехничког факултета на челу са директором новооснованог музеја.¹⁸¹ Истраживање музејске грађе ради избора за поставку радних модела према Теслиним замислима као и израда пратећих текстова и смишљање концепције оног дела поставке који је био посвећен Теслиним открићима, били су поверени инжењеру и професору Јовану Сурутки.¹⁸² Израда експоната за излагање била је поверена Институту САН за испитивање електричних појава „Никола Тесла“. Почетком децембра, 1953. године, музеј је овом Институту послао наруџбину за израду модела. На Институту је израђено једанаест од укупно петнаест модела а остали модели су израђени на Електротехничком факултету и у Војнотехничком институту Југословенске армије. Сви модели су израђени и испоручени за годину и по дана.¹⁸³

Први део сталне поставке смештен је у три просторије и пратио је хронолошки биографију Николе Тесле. У првој просторији је био изложен фактографски материјал који сведочи о Теслином европском периоду, док су у другој били изложени документи у вези са његовим боравком у Сједињеним Америчким Државама. Трећа просторија је меморијалног карактера и ту је и данас смештена урна. У другом делу поставке, коју су чиниле четири просторије, био је представљен развој науке у области електрицитета и магнетизма, до појаве Теслиних открића. Ту су били приказани и Теслини доприноси у ужим областима електротехнике, Теслин трансформатор за појаве високог пражњења, апаратура радија и модел у виду брода за бежично управљање.¹⁸⁴ Оваква концепција није мењана све до јула 2016. године када су извршене одређене корекције и модернизација поставке увођењем елемената савремене технологије. Један пример је макета електроенергетског система урађена у техници тродимензионалног мапирања (Сл. 19).

¹⁸⁰ Изузетак је просторија у којој је стајала урна са посмртним пепелом.

¹⁸¹ *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 30.

¹⁸² Исто, 60.

¹⁸³ Исто, 136-137.

¹⁸⁴ Исто, 135-186.

Сл. 19. Макета електроенергетског система у Музеју Николе Тесле.

У првим годинама по оснивању музеја радило се доста и на допуни фонда. Косановић је у току 1952. ступио у контакт са Лиландом Андерсоном, и обавестио га да ће ускоро Теслин научни рад бити могуће додатно истраживати. У писму је искористио прилику да га пита на који начин је дошао до преписке између Николе Тесле и Џонсона (Прилог 25).¹⁸⁵ Андерсон му је одговорио да постоји око педесет писама која су била на продају након смрти Роберта Џонсона, али да није могао све да их купи (Прилог 26).¹⁸⁶

У једном писму са почетка 1953. године Андерсон пише Косановићу да је послао пет фотостата писама професору Дамјановићу и да сем тога поседује још неколицину. Додаје да је већину колекције, око седамдесет писама, купила госпођа Џејмса Мекџснија која је познавала Теслу (Прилог 27).¹⁸⁷ Касније, приликом једне ревизије, установљено је да је Андерсон послао тридесет четири

¹⁸⁵ Leland Anderson Collection on Nikola Tesla, 1880s-1990s, MSS 0481, Library and Archives Division, Senator John Heinz History Center, Прилог 25.

¹⁸⁶ АЈ, 83-10-118-119, Прилог 26.

¹⁸⁷ АЈ, 83-28-244-245, Прилог 27.

фотокопије писама из преписке Николе Тесле и Џонсонових.¹⁸⁸ Косановић је успоставио контакт и са ћерком Теслиних пријатеља, Агнес Џонсон ради употпуњавања ове преписке. Иако је она посетила Музеј Николе Тесле, непосредно пре отварања, 24. септембра 1955. године, није познато да ли је било шта послала музеју.¹⁸⁹

Са циљем допуне фонда, Шарлота Мужар је у договору са Савом Косановићем посетила Смитсоњијан музеј 22. марта 1954. године. Како сазнајемо из њеног писма упућеног Косановићу, они нису имали ништа о Тесли, штавише замолили су да им се пошаље било какав предмет, макар и фотографија.¹⁹⁰

Музеј Николе Тесле у Београду је отворен за јавност 20. октобра 1955. године и био је први технички музеј у Југославији. Овом приликом представљена је стална поставка на којој су посетиоци могли посматрати верно израђене моделе по Теслиним нацртима. Један од њих можда и најчувенији, показује дејство обртног магнетног поља. Исто оно јаје које је задивило посетиоце Светске изложбе у Чикагу 1893. године представљено је и београдској публици. Изложени су и први Теслини индукциони мотори, макета хидроцентралне која илуструје Теслин полифазни систем преношења, разни генератори, трансформатори и теледиригована макета брода.

Отварању су присуствовале многе познате личности из света науке и културе, између осталих и Моша Пијаде (тада председник Савезне народне скупштине), Петар Стамболић (председник Народне скупштине Србије), Родољуб Чолаковић (потпредседник Савезног извршног већа), Милентије Поповић, Мијалко Тодоровић и Сава Косановић (чланови Савезног извршног већа), Милош Минић (председник Народног одбора среза Београда) и Ђуро Салај (председник Савеза синдиката Југославије). Свечаном отварању присуствовао је и тадашњи амерички амбасадор у Београду, Џемс Ридлбергер. Уводни говор одржао је директор Вељко Кораћ.¹⁹¹

Следеће године, 10. јула 1956, у сали Југословенског драмског позоришта организована је Свечана академија којој је присуствовало педесет девет учесника

¹⁸⁸ *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 51.

¹⁸⁹ Исто.

¹⁹⁰ Исто, 49.

¹⁹¹ „Теслин Музеј у Београду“, *Борба*, 22. октобар 1955; Иванка Бешевић, „Теслина бајка“, *Политика*, 21. октобар 1955, 7.

из двадесет једне земље. Наредна два дана предавања су држана у великој сали Српске академије наука.¹⁹² Излагања научника су објављена у Зборнику радова у издању музеја 1959. године.¹⁹³ Један од циљева прославе је био и утемељење одлуке да се усвоји јединица *тесла*.¹⁹⁴ Приређена је и публикација која је промовисала ову нову јединицу у електротехници и друга која је урађена према сценирију за филм *Захвалност Тесли*.¹⁹⁵

Пирси Даншет, председник Међународне електротехничке комисије и такође учесник свечане прославе, у свом обраћању изразио је задовољство што је „... постигнута сагласност о усвајању предлога да се светска јединица густине магнетног флукса у Ђорђијевом систему назове *тесла* ...“.¹⁹⁶

¹⁹² Музеј Николе Тесле 1952-2003, 196.

¹⁹³ *Centenary of the birth of Nikola Tesla: 1856-1956* (Beograd: Muzej Nikole Tesle, 1959).

¹⁹⁴ Овај предлог је након десетогодишњег разматрања коначно усвојен 1960. године. АЈ, 83-28-264, чланак под називом „Хоће ли једна електротехничка величина носити Теслино име, разговор са професором Павлом Миљанићем“. Новинар В. Новаковић преноси Миљанићеве речи који је истакао да је циљ Међународне електротехничке Комисије да уједначи делатност на пољу електротехнике, електроиндустрије и електропривреде и да ублажи или отклони диференцијације између концепција, норми и правила која су прописана у различитим земљама. Ова међународна организација се састоји од 39 комитета од којих сваки обрађује једну посебну област електротехнике а 24. комитет се бави електротехничким и магнетним величинама као и њиховим јединицама; Veljko Korać, *Zahvalnost Tesli* (Beograd: Jugoslovensko društvo za širenje i unapređenje nauke i tehnike Nikola Tesla, 1959), 4-5.

¹⁹⁵ *Tesla, nova jedinica u elektrotehnici* (Beograd: Državni odbor za proslavu stogodišnjice rođenja Nikole Tesle, 1956); V. Korać, *Zahvalnost Tesli*.

¹⁹⁶ Музеј Николе Тесле 1952-2003, 196, 199.

3.4. Почетак музеолошке делатности 1957. године

Након сређивања Теслине документације и решавања статуса зграде у Крунској почеле су припреме за прву књигу у издању Музеја Николе Тесле. Обимна књига са текстовима Теслиних предавања, патената и приказом чланака које је он написао, публикована је 1956. године.¹⁹⁷ Недостатак финансијских средстава резултирао је скромну издавачку делатност наредних година. Тек 1961. је објављена следећа публикација а први водич музеја је био доступан јавности 1985.¹⁹⁸

Почетак музеолошких делатности у Музеју Николе Тесле могуће је пратити од друге половине 1957. године, када је у музеј донета урна са Теслиним пепелом. По жељи Милице Трбојевић, ћерке Теслине сестре Ангелине и наследнице Саве Косановића, урна са Теслиним пепелом предата је музеју на трајно чување.¹⁹⁹ Уређењем нове просторије и постављањем урне, стална поставка музеја је била потпуна.

Управа Фернклиф гробља је урну послала Амбасади ФНРЈ у Вашингтону, одакле је Шарлота Мужар пренела трговачким бродом *Триглав* 13. јула 1957. године у Ријеку. Из Ријеке је четири дана касније урна стигла у Београд.²⁰⁰ Међутим, по навођењу Милице Швоб Радошевић, њен „... покојни супруг, Никола Радошевић, професор на Академији визуелних уметности, секретар Друштва Никола Тесла и главни уредник часописа *Тесла* у Београду, пренео је 50-их година урну са пепелом Николе Тесле из Америке у Југославију на захтев Саве Косановића ... Никола је био и уредник јединог двоброја часописа *Тесла* 1954. године ...“.²⁰¹

Без обзира што не можемо тачно утврдити ко је донео урну и када, чињеница је да је било потребно више од деценије да она буде пренета у Србију. У септембру 1957. када је Кенет Свизи посетио музеј, организована је свечаност

¹⁹⁷ Поповић, Војин, Радослав Хорват и Никола Николић, прир., *Nikola Tesla, Lectures, Patents, Articles* (Београд: Музеј Николе Тесле, 1956).

¹⁹⁸ *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 193-195.

¹⁹⁹ Последњи званичан покушај да се урна премести, 28. фебруара 2014. када је потписан споразум између Српске православне цркве, Владе Републике Србије и Привременог органа Града Београда о преносу посмртних остатака Николе Тесле у порту Храма Светог Саве, није уродио плодом.

²⁰⁰ МНТ, Charlotte Muzar, *Funeral of Nikola Tesla*, Memorandum; *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 51.

²⁰¹ Невенка Стојчевић, *Урна за српски Пантеон*, Друштво, бр. 309, у Које смета национална културна вертикала, <http://www.pecat.co.rs/urna-za-srpski-panteon/> (преузето 17. 4. 2015).

приликом које је урна званично предата музеју на чување.²⁰² За прилику свечаног уручења урне, уређена је нова просторија у приземљу Генчићевог здања. Она је израђена по нацрту архитекте Милана Палишашког. Постоље за урну је осмислио и урадио сликар Марио Маскарели²⁰³ а сферичну куглу у коју је смештен pepeo израдио је вајар Небојша Митрић.²⁰⁴ Овим чином Теслини остаци постају музејски експонат, а Музеј Николе Тесле, први музеј у Србији истакнутог меморијалног и фунерарног карактера. Јавност је могла да види урну тек 1961. године када је отворена меморијална просторија (Сл. 20).

Сл 20. Меморијална просторија са урном у музеју. Извор: МНТ.

Припремом документарног материјала за излагање на Светској изложни *ЕКСПО 58* у Бриселу почиње изложбена активност музеја.²⁰⁵ Изложба, која је отворена 12. априла, завршена је 19. октобра 1958. и представљала је прву светску изложбу одржану после Другог светског рата.²⁰⁶ Павиљон за

²⁰² Иванка Бешевић, „Посмртни pepeo Николе Тесле пренет из Њујорка у Београд“, *Политика*, 28. септембар 1957.

²⁰³ МНТ, допис музеја бр. 308/61 упућен главном инжењеру фабрике стакла Параћин.

²⁰⁴ МНТ, допис музеја бр. 103 од 22. 5. 1970. упућен ливници Пластика.

²⁰⁵ *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 189. Ова Светска изложба једна је од престижнијих у свету а одржавала се од 1891. године. Музеј је учествовао неколико пута: 1958, 1985, 1986, 1988, 1992. и 1998. године.

²⁰⁶ АЈ, 142-82-402, Социјалистички савез радног народа Југославије, Општа међународна изложба у Бриселу, 1958; АЈ, 142-82-404, Савезни Одбор ССРН Југославије је ову изложбу видео као могућност да се посетиоци упознају са савременим достигнућима човечанства, на пољу науке, технике, уметности и културе. Предвиђено је било да ову изложбу посети 6.000 лица из Југославије јер је то број који дозвољавају тренутни економски услови. Овај број је требало да буде распоређен по републикама сразмерно броју радника и службеника у свакој републици.

југословенску изложбу дизајнирао је хрватски архитекта Вјенцеслав Рихтер. Павиљон је био испуњен делима модерне уметности и био је хваљен због своје елеганције и једноставности и из истог разлога награђен је златном медаљом. Након завршетка изложбе у октобру 1958. овај павиљон је продат, пренет и реконструисан 1960. године у средњу школу Св. Павле, где се и данас налази.²⁰⁷

Прави циљ изложбе био је да се прикажу докази развоја и просперитета епохе. Идеја је била да се у првом реду изложба бави „... великим културним и моралним проблемима који су основа цивилизације ...“.²⁰⁸

Комесеријат изложбе је предложио план који је обихватио најзначајније манифестације националног генија сваке земље. Главне секције су биле: музика, позориште, балет, фолклорне игре, биоскопи и велике конференције.²⁰⁹

У оквиру секције *Биоскопи* предвиђен је фестивал дугометражног и краткометражног филма као и такмичење за најбољи филм свих времена. Конкурс је требао да представља неку врсту сусрета свих кинотека света.²¹⁰ Календар догађаја је предвиђао низ такмичења између 21. априла и 18. октобра.²¹¹

У оквиру секције *Светски фестивал краткометражног филма* представљени су документарни филмови „Сведочанство о Тесли“ (снимљен 1955. године) и „Захвалност Тесли“ (урађен 1958. године).

Први филм, тонски, урађен је у производњи Слатина филма, у класичној црно-белој техници на траци од 16мм, у трајању од 16 минута. Сценарио је писао Вељко Кораћ, редитељ је био Владимир Погачић, а сниматељ Александар Секуловић. Други филм у трајању од једанаест минута и у продукцији Дунав филма, режирао је Божидар Ранчић, а сценариста је и овог пута био Кораћ.²¹²

Предвиђено је да из НР Србије изложбу у Бриселу посети 2.200 особа, из НР Хрватске 1.600, НР Словеније 830, НР Босне и Херцеговине 850, НР Македоније 400 и из НР Црне Горе 120 особа. Даљи распоред овог броја су требале да изврше Републичке комисије.

²⁰⁷ Средња школа Св. Павле се налази у Вевелгему (Wevelgem) у Белгији.

²⁰⁸ Социјалистички савез радног народа Југославије, Општа међународна изложба у Бриселу, 1958. АЈ, 142-82-406.

²⁰⁹ Социјалистички савез радног народа Југославије, Општа међународна изложба у Бриселу, 1958. АЈ, 142-82-406-407.

²¹⁰ Исто.

²¹¹ АЈ, 142-82-408, Међународно такмичење експерименталних филмова одржано је од 21. до 27. априла, Светски фестивал краткометражног филма од 20. до 27. маја, Светски фестивал дугометражног филма од 30. маја до 13. јуна а Светско такмичење за најбољи филм свих времена од 12. до 18. октобра.

²¹² *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 204.

Године 1960. уследило је највеће признање за Теслу. Одлуком 11. генералне конференције за тегове и мере, именованом *тесла* [Т] названа је изведена јединица за магнетну индукцију у међународном систему мера. Званичан предлог *Техничком комитету бр. 24 за електричне и магнетне величине и јединице*, да јединица магнетне индукције уместо „вебер по квадратном метру“ добије име *тесла*, подносе професори Александар Дамјановић и Павле Миљанић. Након позива Комитета у јуну 1953. Миљанић је образложио овај предлог који је потом био прослеђен националним комитетима.²¹³ У јулу 1954. Миљанић и Дамјановић посећују Државног саветника за иностране послове ФНРЈ Милана Бартоша, са циљем да им држава обезбеди одлазак на наредни састанак Међународне електротехничке комисије у Филаделфији, заказан за септембар те године. О овој посети сведочи једна Бартошева белешка (Прилог 28).²¹⁴ На састанку у Филаделфији *Технички комитет бр. 24* предлаже резолуцију да Међународна електротехничка комисија препоручује усвајање назива „тесла“ за јединицу густине магнетног флуksа у Ђорџијевом систему. Коначна одлука о усвајању предлога, донета је након гласања, у октобру 1960. године у Паризу на једанаестој Генералној конференцији за тегове и мере.²¹⁵

Председавајући ове конференције је био председник Академије наука Француске, Емил-Жорж Баријон. Професор Војин Поповић је поводом ове одлуке изјавио: „... Овом одлуком се Никола Тесла, Србин из Лике и члан Српске академије наука, заслужено прикључио реду бесмртника на пољу науке и технике, као што су Њутн, Фарадеј, Келвин, Ампер, Волта, Херц, Хенри, Ват и други ...“.²¹⁶

²¹³ АЈ, 83-28-264.

²¹⁴ АЈ, 55-48-227, Прилог 28. У белешци од 15. јула 1954. године, достављеној кабинетима другова Поповића и Милуновића, Комисији за културну сарадњу са иностранством и Секретаријату за просвету, Бартош наводи да су га ова два професора посетили 13. јула 1954. године и да су му изнели како је Француска предложила Међународној електротехничкој комисији да се јединица једне електротехничке величине назове именованом „Тесла“. Даље наводи како су га упутили у то да је извршена анкета међу чланицама Комисије и да су се у корист француског предлога изјасниле Чехословачка, Израел, Индија, Швајцарска, Холандија, Белгија, Финска, Шведска и Аустрија, а противни су били Велика Британија, Италија, Јапан, Норвешка, Немачка и Јужна Африка. Уздржани су били представници Аустралије, Бразила, Аргентине, Чилеа, Данске, Канаде, Египта, САД, Мађарске, Пољске и СССР-а.

²¹⁵ Једанаест представника је гласало за, један против и било је једанаест уздржаних, в.: Википедија, „Тесла (јединица)“, Википедија, [https://sr.wikipedia.org/sr-el/Тесла_\(јединица\)](https://sr.wikipedia.org/sr-el/Тесла_(јединица)) (преузето 16. 3. 2015).

²¹⁶ Исто.

3.5. Анализа и оцена документалистичког потенцијала разнородног материјала похрањеног у музеју

Музеј Николе Тесле представља институцију специфичног карактера. Сем што поседује музеолошке збирке, које чине важну окосницу његове делатности, у њему се чувају и Теслина лична архива и библиотека. Здружени фонд Теслиних докумената и књига представља језгро музеја и чини га изузетним. Назив – музеј – осликава само један део функционисања овог ентитета који се огледа у изложбеној и издавачкој делатности. Многобројност и разнородност послова који су нужни за функционисање садашње институције, превазилази традиционалне оквире музејског посланства. Широки спектар материјала који се овде чува, укључујући специфичне артефакте попут посмртне маске, одливак руке и урну са посмртним остацима Николе Тесле, као и нужност укључености параметара и легислатива различитих струка, указују да би према типолошким одредницама музеја, овоме више погодовао другачији назив попут Меморијалног центра за изучавање живота и рада Николе Тесле или сличан томе.

Један од основних задатака баштинских институција попут библиотека, архива и музеја је да прикупљају, обрађују, чувају и учине доступним културна добра која су похранили. Поменути институције имају могућност одабира најадекватнијег начина за преношење културне поруке путем разноврсних облика који им данас стоје на располагању. Одабир приступа презентацији може бити комплексан задатак, посебно у случају разнородних архивалија и збирки које су део једне целине, јер су ту непримењива појединачна решења с обзиром да је неопходно одржати повезаност свих колекција и музеалија. Обрада и интерпретација разнородног материјала који се чува у Музеју Николе Тесле – архивских докумената, личних предмета, библиотечке грађе, представља својеврстан изазов како музејском особљу тако и појединачним истраживачима.

Изазов који се стално намеће је дефинисање стратегије за обраду и презентацију материјала јер је подразумевано да свака струка инфилтрира

одређена решења, што у већини случајева није могуће доследно спровести, јер је лична оставштина Николе Тесле органска целина иако се састоји од разноврсног материјала. Из тог разлога, неопходна је константна синхронизација различитих решења прилагођених специфичностима фондуса.²¹⁷

Због комплексност грађе коју чува, над музејем је постављен читав низ матичних установа заштите културних добара: Народни музеј, Музеј науке и технике, Музеј савремене уметности, Народна библиотека Србије, Библиотека града Београда, Архив Србије и Историјски архив Београда.²¹⁸

Имајући у виду да је Генчићева вила из 1929. године наменски пројектована као породична зграда и да функционална шема објекта није адекватно организована за потребе једне музејске институције, наметнут је први изазов складиштењу и чувању културног блага. Иако су у међувремену вршене разне адаптације и преправке још увек не можемо рећи да је овај простор у потпуности функционалан за различите потребе музејских делатности. Изложбени простор је мале квадратуре и отежан је приступ магацинском простору који није довољно велике квадратуре да би се лако и безбедно могло приступити свим предметима који се у њему чувају. Одељење за превентивну заштиту „Дијана“, при Народном музеју, је у јулу 2005. године саставило извештај о затеченом стању.²¹⁹ Том приликом је разматрана функционалност простора, услови чувања и организација рада. Узети су у обзир резултати анализе миколошких услова из простора и са појединих предмета, записник управе противпожарне полиције о мерама заштите од пожара и безбедности зграде. Већина констатованих неповољних елемената је касније отклоњена али се још увек ова установа не може похвалити наменски организованим простором. Изложбени простор заузима

²¹⁷ Исто, 478-479.

²¹⁸ Ivana Zorić, Aleksandar Đokić и Mladen Vujović, „Informatizacija rada Muzeja Nikole Tesle, kao kompleksne ustanove zaštite kulturnih dobara“, у *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja*, 9. zbornik referatov dopolnilnega izobraževanja s področij arhivistike, dokumentalistike in informatike v Radenci, ур. Slavica Tovšak (Maribor: Pokrajinski arhiv Maribor, 2010), 480.

²¹⁹ МНТ, Извештај о стању Музеја Николе Тесле у Београду, Одељење за превентивну заштиту Дијана, Народни музеј у Београду, јули 2005 [интерни документ без броја].

само 29%, депои 8% укупног расположивог простора, а зоне у објекту нису јасно издиференциране што није у складу са музејском наменом зграде. Музеј не поседује гардеробу, па се директно са главних врата улази на поставку. Не постоје ознаке са спољашње стране које би упућивале на музеј, осим кратког обавештења на самој капији и понекад окаченог паноа са спољашње стране зграде, што није у складу са устаљеним нормама. Осим тога, зграда музеја има заједнички зид са другим стамбеним објектом што угрожава безбедност зграде, људи и артефаката. Дакле, ниво организације, прилагођеност приступа, услови чувања, ниво примењене заштите и пословања не одговарају вредносном садржају музеја.

Особине и стање музејског простора може да угрози очување вредне музејске колекције. Грађа која се чува у Музеју Николе Тесле састоји се од неколико целина. Она потиче из различитих извора а разврставање је извршено у складу са њеним садржајем. Важно је напоменути да Теслина лична архива садржи податке и о другим истакнутим личностима, ови подаци „... су драгоцени за науку и ... због сагледавања мишљења других о одређеној материји ...“.²²⁰

Поред Теслине оставштине у музеју, у погледу архивске грађе, чувају се и други фондови, попут Фонда Александра Дамјановића, Славка Бокшана и других личности, фондови који се односе на историјат музеја и остала грађа различите фондске провенијенције. Осим предмета који су припадали Тесли и који су разврстани по збиркама, у Музеју Николе Тесле се чува и неколико збирки које чине поклони музеју или се састоје од предмета направљених у едукативне и изложбене сврхе.

Значајан део грађе која се чува у Генчићевој вили чини библиотечки материјал. Један део је разврстан као Теслина лична библиотека и обухвата књиге, часописе и новинске исечке који су припадали Николи Тесли. Други део чини музејска библиотека која се такође састоји из три дела, монографских и периодичних публикација као и од хемеротечке грађе. Већи део овог фонда набављен је куповином, а остатак захваљујући дародавцима.

²²⁰ Богдан Лекић, *Архивистика* (Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2006), 83.

Физичко стање целокупног фонду музеја је добро. Теслина оставштина се чува у депоу музеја, у две просторије. Осетљиви материјали су заштићени и налазе се у добрим климатским условима. У једној од просторија у депоу оформљена је радионица за конзервацију и рестаурацију материјала од папирне подлоге. Заштитарске активности се спроводе континуирано и обављају их стручна лица.

3.6. Прилози

Прилог 12.

14

CITY OF NEW YORK
DEPARTMENT OF HEALTH
BUREAU OF RECORDS AND STATISTICS

Borough of **MANHATTAN**, New York, N. Y. **MAR 11 1955**

Below is a photostatic copy of a certificate on file in the Bureau of Records and Statistics of the Department of Health of the City of New York.

DEPARTMENT OF HEALTH
BUREAU OF RECORDS AND STATISTICS
Certificate of Death

FILED
43 JAN 11 PM 2 41
Certificate No. **922**

1. NAME OF DECEASED **NIKOLA** **TELLA**
(Print or typewrite) First Name Middle Name Last Name Social Security Number

PERSONAL PARTICULARS (To be filled in by Medical Examiner)		MEDICAL CERTIFICATE OF DEATH (To be filled in by Medical Examiner, see over.)	
2. USUAL RESIDENCE: (a) State NY (b) City Manhattan (c) Village Manhattan (d) No. Wood Street (e) Length of residence or stay in City of New York immediately prior to death 58 YRS	16. PLACE OF DEATH: (a) NEW YORK CITY: (b) Borough Manhattan (c) Name of Hospital or Institution Hotel New Yorker (d) If elsewhere than in hospital or own residence, specify character of place of death, as: hall, office, store, street, tenement, etc.	17. DATE AND HOUR OF DEATH Jan 7 1943	18. SEX Male COLOR OR RACE White AGE 56
3. SINGLE, MARRIED, WIDOWED OR DIVORCED single	21. I hereby certify (a) that in accordance with Sections 878-2.0 and 878-3.0 of the Administrative Code of the City of New York, I went to and took charge of the dead body at 5 day of Jan 19 43 this 5 day of Jan 19 43	(b) that I examined the body and investigated the circumstances of this death, and * (Check all terms that do not apply.) I further certify from the investigation, (Complete "Cause of Death" column) * (1) Coronary Thrombosis and examination (c) that, in my opinion, death occurred on the date and at the hour stated above and resulted from (natural causes) * (accidental) * (suicide) * (homicide) * (undetermined circumstances according to "Investigation"), and (d) that the cause of death were:	
4. WIFE of HUSBAND of _____	M. E. Case Signed: Henry Weisber Approved: Henry Weisber No. 155 Date: 1/11/53		
5. DATE OF BIRTH OF DECEDENT July 13 1886	11. NAME OF FATHER OF DECEDENT Stev. Malatesta		
6. AGE 66 yrs. mos. days If LESS than 1 day, hrs. or min.	12. BIRTHPLACE OF FATHER Crotin (Yugo Slava)		
7. OCCUPATION A Trade, profession, or particular kind of work done, as spinner, sawyer, bookkeeper, etc. Electrical Engineer	13. MAIDEN NAME OF MOTHER Jeanette Mauchie		
8. BIRTHPLACE OF DECEDENT: (a) State or Country Smiljan Croatia (b) County Smiljan (c) City, Town or Village Smiljan	14. BIRTHPLACE OF MOTHER Crotin (Yugo Slava)		
9. OF WHAT COUNTRY WAS DECEDENT A CITIZEN AT TIME OF DEATH? U.S.	15. SIGNATURE OF INFORMANT Sava N. Kosar RELATIONSHIP TO DECEDENT nephew BORN THE NAVARRO, N. Y. C.		
10. WAS DECEDENT A VETERAN? IF SO, NAME WAS _____	22. PLACE OF BURIAL OR CREMATION FERRELL R. VAULT ARDSET NY DATE OF BURIAL OR CREMATION 12 19 1943		
23. FUNERAL DIRECTOR FRANK R. CAMPBELL ADDRESS 157 HARRISON AVE PERMIT NUMBER 276			

BUREAU OF VITAL RECORDS AND STATISTICS—DEPARTMENT OF HEALTH—CITY OF NEW YORK

This is to certify that the foregoing is a true copy of a record in my custody.

CARL L. ERHARDT BY **William E. Stein**
Director of Bureau Borough Registrar

WARNING: DO NOT ACCEPT THIS TRANSCRIPT UNLESS THE RAISED SEAL OF THE DEPARTMENT OF HEALTH IS AFFIXED THEREON. THE REPRODUCTION OF THIS TRANSCRIPT IS PROHIBITED.

NOTICE: In issuing this transcript of the Record, the Department of Health of the City of New York does not certify to the truth of the statements made thereon, as no inquiry as to the facts has been provided by law.

January 12, 1943

017-6180

MEMORANDUM TO: WALTER C. GORSUCH
FROM: JOHN C. NEWINGTON
SUBJECT: PROPERTY OF NIKOLA TESLA, DECEASED

~~017-3566~~
RECORD
h

There is no property of any kind belonging to Tesla in the possession of the Hotel Waldorf-Astoria, 50th Street and Park Avenue, New York City. The Credit Manager of the Hotel stated that Tesla had not resided in the Hotel or its predecessor, the old Waldorf-Astoria Hotel, since 1929. He further stated that at the time of demolition of the old Hotel whatever baggage or packages were held for its guests or ex-guests were either returned, sold or destroyed, and nothing was carried from the old Hotel to the new Hotel.

The Manhattan Storage Warehouse, 52nd Street and 7th Avenue, New York City, are holding in the name of Nikola Tesla 30 trunks, boxes and packages (including 3 wrapped pictures). Mr. C. J. Weilage, an officer of the Storage Company, produced the Record Books which showed these 30 items were removed from the Pennsylvania Hotel November 21, 1934, and have been in storage ever since. Storage charges amounting to \$297 at \$9.75 per month had accrued up to January 21, 1942, and the trunks, boxes, etc., were opened by the storage company and an inventory taken (this will be furnished the Alien Property Custodian on written request) for public sale on March 24, 1942. At the request of Leonidas Vodenlitch of the Yugoslav Consulate, 755 Fifth Avenue, New York City, the sale was postponed and on April 9, 1942, all the back charges were paid by Sana N. Kosanovich, Yugoslav Minister of State. He likewise subsequently has paid the quarterly storage rates amounting to \$26.25 each quarter. The 30 items were sealed and Mr. Weilage noted this fact on his books of record. He, however, requested that the Alien Property Custodian confirm this sealing by letter.

Tesla's property held in storage by the Hotel New Yorker and removed from his two rooms by the Hotel consists of 132 separate items. (See attached inventory list prepared by Guard O'Sullivan and Manhattan Storage Company). The Hotel New Yorker with the permission of the Alien Property Custodian (see copy of letter addressed to Manhattan Storage Company from the Hotel New Yorker attached hereto, dated January 10, 1943) sent

W.C.N.

- 2 -

all these items to the Manhattan Storage Company. Each and every item was sealed by the Alien Property Custodian and according to the aforementioned letter the storage company was notified of this fact.

Mr. L. O. Doty, Credit Manager, and Mr. L. A. Fitzgerald, Assistant Credit Manager of the New Yorker Hotel, stated on January 11, 1943, that a safe belonging to the late Tesla was opened in their presence January 8, 1943, by the Shaw Walker Company at the request of Kosanovich, a nephew of Tesla. Also present were Mr. Sewzy and Professor Boris Furlan. Mr. Doty stated that to the best of his knowledge the only articles removed from the safe were three pictures taken by Kosanovich and one book taken by Sewzy. Mr. Doty further stated that within the last few days the following have either visited Tesla or have come to his residence after his death: George Clark of the R.C.A., Mr. Sewzy, Peter Elakovich, Leonidas Wodenlitch, Oskar Gaurilovich, Professor Boris Furlan and a Miss Muzar. The two rooms occupied by Tesla are now being re-decorated by the Hotel and all of Tesla's belongings were removed as above stated to the New Yorker Hotel.

JCNEWINGTON:MMS

ABSTRACTS OF DR. NIKOLA TESLA'S WRITINGS
RETAINED AS EXHIBITS
FOR THE ALIEN PROPERTY CUSTODIAN

1.

On January 26 and 27, 1943, an examination was made of the technical papers of Dr. Nikola Tesla which, after his decease, had been stored in the Manhattan Warehouse in New York City. This examination was made for the purpose of determining if any ideas of significant value in the present United States war effort could be found among his possessions. Participating in this examination were Mr. John C. Newington, New York Office of the Alien Property Custodian; Mr. Charles J. Hedetniemi, Washington Office of the Alien Property Custodian; Dr. John G. Trump, Office of Scientific Research and Development, Massachusetts Institute of Technology, Cambridge, Massachusetts; Willis George, Office of Naval Intelligence, Third Naval District; Edward Palmer, Chief Yeoman, USNR; John J. Corbett, Chief Yeoman, USNR.

2.

The following papers, which are regarded as typical of Nikola Tesla's writings and thoughts in the period of 1925 to 1942, were removed for the purpose of record and are listed below in the random order in which they were found, together with a brief individual abstract.

Exhibit A

*"Possibilities of Electrostatic Generators" - an undated article probably written about 1934 discussing the possibilities, as a source of high-voltage D-C power, of the Van de Graaff type of electrostatic belt generator. The article states correctly the electrostatic principles employed in this device and points out that such generators are not suitable for commercial high-power applications, though of undoubted scientific value. Tesla's wireless tower, erected in 1902 on Long Island, is stated in this memorandum to have been charged to 30 million volts.

Exhibit B

*"Reactive Forces of Glycerine and Dynamite" - an undated memorandum involving some calculations of the explosive power of certain compounds and then deviating to a discussion of the possibility of transmitting power by mechanical vibrations along the earth's crust.

000007

Exhibit C

*"Process of De-Gassifying, Refining, and Purifying Metals" - a 41-page memorandum probably written about 1930 dealing with the above subject and proposing new theories of capillarity and surface tension. This correspondence indicated that this had been submitted to various industrial companies.

Exhibit D

*"Reply to Amtorg re 'the generation of high-voltage and the acceleration of charged particles'" - This document, dated November 8, 1935, answers questions raised by Soviet engineers and scientists regarding Tesla's proposal of May 16, 1935. From this answer, it is deduced that the proposal concerned the generation of high voltages by electrostatic means. These means consisted of a high-voltage terminal presumably supported on an insulating column and charged by a gaseous charge conveying medium passing between ground and terminal. The ideas contained in this memorandum are fairly similar to the belt-conveyor electrostatic generator methods proposed by Van de Graaff and do not appear to offer any unusual features.

Exhibit E

*"Art of Telegeodynamics, or Art of Producing Terrestrial Motions at Distance" - This document, in the form of a letter dated June 12, 1940, to the Westinghouse Electric & Manufacturing Company, proposes a method for the transmission of large amounts of power over vast distances by means of mechanical vibrations of the earth's crust. The source of power is a mechanical or electromechanical device bolted to some rocky protuberance and imparting power at a resonance frequency of the earth's crust. The proposed scheme appears to be completely visionary and unworkable. Westinghouse's reply indicates their polite rejection of this idea.

Exhibit F

*"New Art of Projecting Concentrated Non-Dispersive Energy through Natural Media" - This undated document by Tesla describes an electrostatic method of producing very high voltages and capable of very great power. This generator is used to accelerate charged particles, presumably electrons. Such a beam of high-energy electrons passing through air is the "concentrated non-dispersive" means by which energy is transmitted through natural media. As a component of this apparatus there is described an open-ended vacuum tube within which the electrons are first accelerated.

000008

Exhibit F (cont.)

The proposed scheme bears some relation to present means for producing high-energy cathode rays by the cooperative use of a high-voltage electrostatic generator and an evacuated electron acceleration tube. It is well known, however, that such devices, while of scientific and medical interest, are incapable of the transmission of large amounts of power in non-dispersed beams over long distances. Tesla's disclosures in this memorandum would not enable the construction of workable combinations of generator and tube even of limited power, though the general elements of such a combination are succinctly described.

Exhibit G

A circular by Carol Bird, dated September 10, 1938, entitled "Tremendous New Power Soon to Be Unleashed". This describes in popular style some biographical information concerning Nikola Tesla and some ideas for the transmission of power on which he is stated to be working. It appears that the method of transmission is by the mechanical resonance method outlined in Exhibit F, above.

Exhibit H

This exhibit consists of a series of letters to representatives of the British Government dated August 28, 1936; October 26, 1937; December 15, 1937; and April 5, 1938. It includes a reply dated January 7, 1938, from the British Government. These letters offer to the British Government, for a fee, the disclosure of a means for accelerating to high energies minute particles. Such beams would constitute a death ray capable of the protection of Great Britain from air attack.

The method proposed is essentially that described in Exhibit F above. Following the initial letter dated August 28, 1936, the subsequent letters attempt to clear up the "misunderstandings" of the British representatives and to expedite their acceptance of the Tesla proposal. The British reply dated January 7 is a polite expression of disinterest in the proposal.

Exhibit I

An undated memorandum written after Tesla's 79th birthday describing several discoveries which he believed he had made. The first related to a dynamic theory of gravity which is described as not yet completed. The second stated as a physical truth the belief that "there is no energy in matter other than that received from the environment". This second statement, which is discussed at length in this and other writings of Tesla, indicates his disbelief in the existence of atomic or nuclear energy.

000009

Exhibit J

"~~A~~ Method of Producing Powerful Radiations" - an undated memorandum in Tesla's handwriting describing "a new process of generating powerful rays or radiations". The memorandum reviews the works of Lenard and Crookes, describes Tesla's work on the production of high voltages, and finally in the last paragraph gives the only description of the invention contained in the memorandum. This description is as follows: "Briefly stated, my new simplified process of generating powerful rays consists in creating through the medium of a high-speed jet of suitable fluid a vacuous space around a terminal of a circuit and supplying the same with currents of the required tension and volume".

Exhibit K

A letter to prospective licensees on telegeodynamics dated December 27, 1941. This is a single-page letter with the typewritten signature of Dr. Nikola Tesla, in which he addresses himself to the prospective licensees of telegeodynamics, states that over a half million dollars was spent on this development with funds contributed by the Morgans, Crawford, J. J. Astor, and Fish, as well as commercial organizations, and states this to be a new art with which "unbelievable wonders can be achieved".

Exhibit L

Tesla's "~~A~~ New System of Fluid Propulsion". This is an undated memorandum of about 20 typewritten pages describing a system of fluid propulsion in which the conversion from hydraulic to rotary mechanical power is achieved by passing the fluid between flat circular disks, shaft-mounted and enclosed in a casing.

This memorandum written about 1925 describes in general terms a kind of hydraulic turbine which seems practical. There is copious evidence among the other of Tesla's papers that this idea was generally disclosed to appropriate individuals and that it received favorable comment and possibly some use. Some of these comments are contained on the last page of the exhibit.

Exhibit M

"~~The~~ Power of the Future" - a memorandum apparently written by Tesla and probably in response to a request from some popular science group for an opinion as to the source of future power. This memorandum reviews the gradual evolution of power sources. It discusses in some detail the possibility of atomic power and states as his opinion that atomic power is not feasible. The discussion of atomic energy is apparently confused to some extent

000010

Exhibit M (cont.)

with planetary energy. The article further discusses the subject of wind, tides, lightning, and water power as a source of commercial energy. The last sentence of this memorandum states: "With my wireless system, it is practicable to transmit electrical energy at a distance of twelve thousand miles with a loss not exceeding 5 per cent. I can conceive of no advances which would be more desirable at this time and more beneficial to the further progress of mankind." This memorandum constitutes an interesting generalized discussion of the various sources of power. It is qualitatively correct for the most part except probably in that portion which deals with atomic power.

Exhibit N

"The Transmission of Electric Energy Without Wires" - an article by N. Tesla in the Electric World, March 5, 1904, pages 429-431. A general, somewhat biographical article on Tesla's early work with some speculation on the possibility of long-distance wireless transmission of large amounts of energy.

Exhibit C

"World System of Wireless Transmission of Energy" - an article by N. Tesla in Telegraph and Telephone Age, October 16, 1927, pages 457 and 460. An article which traces the early work on the production and transmission of electromagnetic radiations, describes Tesla's efforts to increase the amount of power which can be transmitted without wires and concludes with a proposed "World System" for the wireless transmission of both power and communications. No workable disclosure of a means for accomplishing this is included, and such generalities as suggest the approach which Tesla had in mind do not seem capable of accomplishing the desired result.

Exhibit P

"Interview with Dr. Nikola Tesla" by Alden P. Armagnac for Popular Science Monthly, May 24, 1928. An 11-page memorandum written in popular conversational style describing an interview with Dr. Tesla and reporting his present work. This report includes statements on a new airplane, on rocket ships, on the wireless transmission of power, on a world system plan for the transmission of speech and television, on the impracticability of harnessing atomic energy, on radio activity, and on the acceleration of charged particles, such as cathode rays, by high voltages.

000011

Exhibit Q

An agreement dated April 20, 1935, between Nikola Tesla and the Amtorg Trading Corporation, in which Tesla agreed to supply plans, specifications, and complete information on a method and apparatus for producing high voltages up to fifty million volts, for producing very small particles in a tube open to air, for increasing the charge of the particles to the full voltage of the high potential terminal, and for projecting the particles to distances of a hundred miles or more. The maximum speed of the particles was specified as not less than 350 miles per second. The receipt of \$25,000 fee for this disclosure was acknowledged in this agreement, which was signed by Nikola Tesla and by A. Bartanian of the Amtorg Trading Corporation. The method referred to in this agreement is apparently that described in Exhibit F, above. It is probable that Exhibit D, above, is an effort by Tesla to clear up the questions raised by Soviet engineers after the subject disclosure had been made. There is no evidence that the inventions and information referred to in this agreement are other than those described in a number of Tesla's papers and published articles. It should therefore be expected, and it is substantiated by Exhibit D, that this disclosure subsequently proved unworkable.

3.

An examination of several items of scientific apparatus among the Tesla efforts at the Manhattan Warehouse and in a deposit box at the Governor Clinton Hotel showed those to be standard electrical measuring instruments in common use several decades ago.

JOHN G. TRUMP,
Technical Aide,
Division 14, NIRC.

Mass. Inst. of Tech.,
Cambridge, Mass.,
January 30, 1943.

JGT/G

000012

16

Ferncliff
HARTSDALE — WESTCHESTER COUNTY — NEW YORK

No. 11,759 Date March 26, 1943

KNOW ALL MEN BY THESE PRESENTS, that

Nikola Tesla

HAS BEEN CREMATED AT FERNCLIFF CREMATORY
Disinterment
by authority of cremation permit No.

of New York State Dept. of Health - Dist. 5953 -
Greenburgh (Westchester County) Dated March 25, 1943

Signed before me this 15th
Day of February, 1957

Frank E. Dietsch **FRANK E. DIETSCH**
Notary Public, State of New York
No. 60-6029100
Qualified in Westchester County
Term Expires March 30, 1958

Clara Maudsl **FERNCLIFF CREMATORY**
Superintendent
Treasurer.

Form 60 2M 4-55

ALL INFORMATION CONTAINED
HEREIN IS UNCLASSIFIED
DATE 7-12-92 BY SP1/ASK/MLL

INDEXED

Open file assigned to [unclear] as of 1/14/43

January 9, 1943

MEMORANDUM FOR MR. FOXWORTH:

Advise Bureau of this by teletype asking for immediate advice as to what action should be taken

re: Unknown Subjects,
Equipment, Experiments and
Research of Nikola Tesla, Deceased.
Espionage - M.

-Mr. Donegan
-Mr. Drayton
-Mr. Thurston
-Mr. Anderson
-Mr. Charters
-Mr. Chipman
-Mr. Emrich
-Mr. Higgins
-Mr. Kirkland
-Mr. Klomp
-Mr. Levin
-Mr. E. Lynch
-Mr. T. Lynch
-Mr. P. Alley
-Mr. McCabe
-Mr. McMan
-Mr. C. [unclear]
-Mr. Egan
-Mr. Wiant
-Miss Tate
-Chief Clerk
-Property Clerk
-Files

Mr. A. N. SPANEL, 1136 Fifth Avenue, New York City, in a telephone conversation with the writer during the late evening of January 8, 1943, stated that NIKOLA TESLA, who was one of the World's outstanding scientists particularly in the electrical field, and who had passed away on January 7th, 1943, at the Hotel New Yorker where he maintained his residence, during his lifetime had conducted many experiments in connection with the wireless transmission of electrical power and what is commonly called the "death ray". Mr. SPANEL further stated that the notes and records of TESLA's experiments and formulae, together with designs of the machinery necessary to vitalize them, are among TESLA's personal effects and that no steps have been taken to preserve them or to keep them from falling into the hands of people unfriendly to the war effort of the Allied Nations. SPANEL continued by saying that a distant relative of TESLA, a person who was intensely disliked by Tesla and who came to the United States from Czechoslovakia within the past year, by the name of SAVA KOSANOVICH is taking steps to get possession of these important documents and plans. Mr. SPANEL believes that there is a strong likelihood of KOSANOVICH making this material available to the enemy in the event he is successful.

SPANEL advised that he is engaged in some kind of governmental work connected with the war effort which causes him to spend about five days of each week in the Nation's capitol; and because of the connections he has made in this capacity he has seen fit to telephonically notify G-2 headquarters in Washington, D. C., as well as Mr. BORKIN of the Department of Justice in Washington. SPANEL stated that Mr. BORKIN advised him that he, BORKIN, would immediately make the information available to the Director of the FBI and advised SPANEL to lose no time in taking steps to see to it that TESLA's personal possessions were not disturbed.

A few minutes after this conversation Mr. SPANEL again telephonically contacted the writer and advised that he had been in telephone communication with Dr. D. LOZADO, one of the advisers to Vice President WALLACE. After talking with LOZADO he, LOZADO, called back to SPANEL and told him that the government was vitally interested in the effects of TESLA, I. particularly those dealing with the wireless transmission of electrical energy and the "death ray" and for SPANEL to lose no time in doing all he could to preserve them.

In the last conversation with the writer SPANEL advised that

JAN 9 - 1943
N. Y. C.
ROUTED TO [unclear]

65-12290-1

Foxworth Memo - Nikola Tesla - Page 2.

a young man by the name of BLOYCE FITZGEARLD, an electrical engineer, had been quite close to TELSА during his lifetime and in fact was the protegy of TELSА. SPANEL said that FITZGEARLD was in New York City and would be in contact with him shortly, at which time he would have FITZGEARLD call the writer.

At 10:30 p. m., 1/8/43 Mr. FITZGEARLD telephoned the writer and stated that he had a great deal of information about TELSА and his personal effects and would like to call at the office and give the writer the benefit of his knowledge.

At midnight, 1/8/43 FITZGEARLD came to the office and in a personal interview with the writer gave the following information:

Nikola Tesla, a native of Serbia, came to the United States late in the nineteenth century. While here he became famous for his electrical innovations, inventions and advanced ideas in the engineering field. Tesla was the designer of the generators in the Niagra Falls power plant, and in fact has his name inscribed on the generators in recognition of the fact. To substantiate this FITZGEARLD displayed a great number of old newspaper clippings and an album of letters written congratulating Tesla on his 75th anniversary; the letters were from world renowned people, principally those in the scientific field. Tesla, by reason of his wizardry became a consultant to Marconi, Charles Edison, and many others. Tesla's induction electrical motor was sold by him to Westinghouse for \$2,500,000.

FITZGEARLD stated that of late years he had become a confident of TELSА and knew that TELSА had and was carrying on extensive experiments for transmitting electrical power by wireless and with propelling electrical rays possessing sufficient power to destroy implements of warfare, such as airplanes and submarines. Within the past month TELSА told FITZGEARLD that his experiments in this connection had been completed and perfected. FITZGEARLD also knows that TELSА has conceived and designed a revolutionary type of torpedo which is not presently in use by any of the nations; it is FITZGEARLD's belief that this design has not been made available to any nation up to the present time. From statements made to FITZGEARLD by TELSА he knows that the complete plans, specifications and explanation of the basic theories of these things are some place in the personal effects of TELSА. FITZGEARLD stated that he knows that there is a working model of TELSА's which cost more than \$19,000 to build in a safety deposit box of TELSА's at the Governor Clinton Hotel; and from statements made by TELSА FITZGEARLD believes it has to do with the so called "death ray" or the wireless transmission of electrical current.

In past conversations TELSА has told FITZGEARLD that he has some 80 trunks in different places containing manuscripts and plans having to do with experiments conducted by him. FITZGEARLD knows that TELSА

Foxworth Memo - Nikola Tesla - Page 3.

has for several years stored some of his possessions in a warehouse some place in New York City.

Of recent years TELSА became more or less destitute, and for the past three or four years the government of Czechoslovakia has been paying him a subsistence of \$500 per month, a part of which was used to pay the rental for the warehouse accommodations.

TELSА residences in New York have been the Pennsylvania Hotel, Governor Clinton Hotel, Waldorf-Astoria Hotel and the New Yorker where he led a secluded existence. So far as FITZGEARLD knows TELSА had no real intimates, nor does he know of any attorney in whom he confided.

On January 7, 1942, SAVA KOSANOVICH, GEORGE CLARK, who is in charge of the Museum and Laboratory for RCA, and KENNETH SWEZEY of 163 Milton Street, Brooklyn, N. Y, went to TELSА's rooms in the New Yorker and with the assistance of a lock smith broke into a safe which TELSА had in his rooms and in which he kept some of his valuable papers, including important electrical formulae, designs, etc. These papers were taken from the safe.

FITZGEARLD knows of but two relatives of TELSА, both nephews. One is SAVA KOSANOVICH and the other is a man by the name of TRBJEVICH, who is presently in a hospital in Chicago, Illinois. The name of the hospital was unknown to FITZGEARLD. KOSANOVICH's address is the Navarro Hotel, New York City.

When asked if FITZGEARLD was primarily interested in getting possession of TELSА's papers, he stated that he was not; what he wanted was for them to be made available to the government of the United States for use in the present war. Because, he stated, the so-called Death Ray would be a deadly weapon in the hands of any power, and the use of the wireless transmission of electrical power would make possible the most efficient airplanes conceivable. FITZGEARLD's concern was aroused, he stated, over the presence of the two nephews in whom he has no confidence as to their loyalty and patriotism to the Allied Nations, and also because of the pension TESLA received from Czechoslovakia he feels that that government may feel that it is entitled to any revolutionary ideas TELSА may have had and indited on paper.

FITZGEARLD stated that until three months ago he was working with the government in a research capacity at Massachusetts Institute of Technology, and that presently he is working as a designing engineer with the Ordnance Department of the U. S. Army, both in Washington, D. C. and New York City. FITZGEARLD promised to relay to this office any further information he is able to obtain; but insisted that something must be done immediately, because he feels that it may mean a great deal in the war effort of the United States.

Foxworth Memo - Nikola Tesla - Page 4.

FITZGEARLD indicated that it was his intention to contact KOSANOVICH on January 9th, 1942, and suggest to him that he make available to representatives of the U. S. Government for inspection all of the personal and private papers and apparatus of TELTSA.

FITZGEARLD expressed particular concern over the model now in the safety deposit box at the Governor Cleveland Hotel, and insisted that steps be taken by the Government that not only it, but the other technical papers and designs of TESLA, be safeguarded so that they cannot be removed from the country or made available to the use of other nations.

FITZGEARLD was advised that this matter would receive the appropriate attention of the New York Field Division.

Respectfully submitted

Fred B. Cornels,
Special Agent.

Address writer at:

Mass. Inst. of Tech.,
Cambridge, Mass.
January 30, 1943.

13810

Mr. Walter Gorsuch,
Alien Property Custodian,
120 Broadway,
New York, New York.

Dear Sir:

At your request and that of Mr. Joseph T. King of the Washington office of the Alien Property Custodian, I have examined the private papers, writings, and other property of the late Dr. Nikola Tesla with the view to determining both their possible usefulness to this country in its war effort and the possible hazard attendant on their falling into unfriendly hands.

This examination was made at the Manhattan Warehouse, 52nd Street, New York City, on January 26-27, and included all of the notes and material in Dr. Tesla's immediate possession at the time of his death and now in the custody of your office. For reasons indicated below, no investigation was made of material in trunks which had remained untouched in the basement of the New Yorker Hotel for ten years prior to Dr. Tesla's death.

As a result of this examination, it is my considered opinion that there exist among Dr. Tesla's papers and possessions no scientific notes, descriptions of hitherto unrevealed methods or devices, or actual apparatus which could be of significant value to this country or which would constitute a hazard in unfriendly hands. I can therefore see no technical or military reason why further custody of the property should be retained.

For your records, there has been removed to your office a file of various written material by Dr. Tesla which covers typically and fairly completely the ideas with which he was concerned during his later years. These documents are enumerated and briefly abstracted in the attachment to this letter.

COPIES DESTROYED
148 OCT 26 1968

000005

13811

WG

-2-

January 30, 1943.

It should be no discredit to this distinguished engineer and scientist whose solid contributions to the electrical art were made at the beginning of the present century to report that his thoughts and efforts during at least the past fifteen years were primarily of a speculative, philosophical, and somewhat promotional character—often concerned with the production and wireless transmission of power—but did not include new sound, workable principles or methods for realizing such results.

Very truly yours,

JOHN G. TRUMP,
Technical Aide,
Division 14, NERC.

Enclosure.

JGT/G

000006

January 29, 1943

017-6180

MEMORANDUM: For the Files
FROM: Charles J. Hedetniemi
SUBJECT: Properties of Nikola Tesla

On January 26, 1943, upon the instructions of Joseph T. King, Chief of the Business Enterprise Section, I called at the office of Walter Gorsuch, Chief of the New York Office of the Business Enterprise Section, for the purpose of assisting in the inspection of the properties of Nikola Tesla.

The other members of the party making the inspection were:

John C. Newington, Examiner in the New York Office of the Alien Property Custodian.

Dr. John G. Trump, of the Office of Scientific Research and Development (OSRD), who had come from the Boston office of that agency located at the Massachusetts Institute of Technology.

Willis D. George, a civilian agent attached to the Naval Intelligence Office of the Third Naval District.

John J. Corbett, a Chief Yeoman also attached to the Third District Naval Intelligence Office, who provided stenotype service and assisted in examining papers.

Edward Palmer, a Chief Yeoman from the same office who took photographs of various documents and assisted in examining papers.

With the exception of one piece of laboratory equipment found in a safety deposit box at the Governor Clinton Hotel, all of the properties examined were located at the warehouse of the Manhattan Storage and Warehouse Company, 52nd Street and Seventh Avenue.

In the course of a day and a half (January 26 and 27), the party opened and examined the contents of numerous trunks, metal containers, and pasteboard boxes, a safe, a metal cabinet, and several miscellaneous containers. These had all been brought to the warehouse from the New

-2-

Yorker Hotel, where Mr. Tesla was living at the time of his death, and were under Alien Property Custodian seal.

Our examination of the first boxes opened was reasonably thorough-- i.e., we looked at each individual document or manuscript to determine the subject matter, and for the most part we set aside all documents of a technical or scientific nature for examination by Dr. Trump.

By the end of our first day's inspection, Dr. Trump had come to the conclusion that the representative sampling of papers which he had read indicated there was nothing of any scientific value in the Tesla papers. He felt that the papers he read gave a good picture of the subjects about which Tesla thought in his later years--such as the so-called "death ray", fluid propulsion, and the transmission of energy through natural media. He stated that the papers either dealt with processes or devices which are well known in the scientific field today or discussed devices which would be very nice to have without disclosing any methods or formulae by which such devices could be produced. Dr. Trump also felt that some of the writings were technically unsound.

Dr. Trump stated that upon his return to Boston he would prepare a memorandum presenting his views and would send several copies to Mr. Newington, who will forward a copy to the Washington office. (Mr. George, the Naval Intelligence agent, indicated that he would provide this office with copies of the photographs which were taken of various papers.)

Dr. Trump's views can be best judged by his categorical statement to Mr. Gorsuch to the effect that he "is willing to stake his professional reputation" on the opinion that the Tesla papers contain nothing of value to the war effort and nothing which would be helpful to the enemy if it fell into enemy hands. My personal opinion of Dr. Trump's competence and ability is such that I believe we may have full confidence in his judgment.

Among the other papers examined, perhaps the most interesting were copies of an agreement between Tesla and the Amtorg Trading Corporation (the signed copy which seemed to be the final draft was dated April 20, 1935). Under this agreement Tesla was to make available to Soviet Russia the plans for a device for repelling air attacks and other attacks by means of certain particles projected through the air at a speed of "not less than 350 miles per second" to distances of "100 miles or more".

-3-

The agreement was not exclusive but stipulated that the plans could also be made available to the governments of the United States and Jugoslavia. The consideration was to be an initial payment of \$25,000 and subsequent payments to be agreed upon if the device proved satisfactory.

The other properties inspected may be roughly classified as follows:

1. Large quantities of newspapers, newspaper clippings, and magazines ranging from Liberty and Esquire to technical journals like the Journal of Roentgenology. The newspapers and magazines seemed to contain either articles about Tesla or articles on various scientific subjects.
2. Numerous scientific books which together might comprise a fairly valuable scientific library.
3. Large quantities of correspondence ranging from letters from autograph hunters and would-be inventors to innumerable letters from creditors and personal correspondence with such varied people as Samuel Insull, the Henry S. Doherty's, and Jimmy Adamick and Fritzie Zivic, the professional boxers. There were also many letters in a foreign language (probably Slavic), including some from foreign countries.
4. Clothing and other personal articles including a number of expensive suits apparently purchased and packed in 1934, women's stockings, several opera hats, and a package of nail scissors.
5. Several very handsome medals and scrolls apparently bestowed by foreign governments or societies.
6. Several pieces of technical equipment including a "wave-meter", a set of scales, and a heavy round bar of some substance resembling graphite carefully packed in sawdust.

It should be said that our inspection on the second day was somewhat cursory in character, since Dr. Trump was confident that nothing valuable would be found. He was entirely convinced that it would be useless to look into the 29-odd trunks which had been brought from the Pennsylvania Hotel and stored in the warehouse since about 1933, as the papers we had gone through ranged in date over a period of many years and he felt they were a good cross-section of what would be found in

the old trunks. Accordingly the newer material was returned to the compartment and placed again under Alien Property Custodian seal until the matter is finally disposed of.

We then proceeded to the Governor Clinton Hotel to open the deposit box in which Tesla had left some item of equipment as security for his unpaid bills. The box was opened with a key found in the safe at the warehouse and found to contain nothing but a piece of standard laboratory equipment which Dr. Trump stated may have been worth about \$400 when new. Officers of the hotel showed us the hand-written letter in which Tesla stated that he was leaving the equipment as security and that it was worth \$10,000.

At this point, Dr. Trump indicated that he had no further interest in the case and would return to Boston. Mr. George also stated that he was not interested in making further inquiries or examinations for the Navy.

Mr. Newington and I then went to the Pennsylvania Hotel for the purpose of inquiring about a safe which records found at the warehouse indicated was purchased by Tesla in 1929 and which was not among the properties stored in the Manhattan warehouse. The two officers of the hotel whom we talked with stated that they knew of no such safe. On the morning of January 28, Mr. Newington made further inquiry by telephone from another officer of the hotel, without result.

After conferring with Mr. King by telephone, Mr. Gorsuch advised me that it had been decided to make no further examination of the Tesla properties.

Charles J. Hedetniemi
Charles J. Hedetniemi
Investigator

Прилог 19.

L.I. Anderson
2525 South Mead St.
Denver, Colorado
8c 214

March 11, 1995
Rt. 9 Box 207-B
Morgantown, WV
26505

Dear Lee:

It was nice to be able to speak with you today. So many things to talk over, and so short our times together. Concerning the date of the Amtorg check, I have the following information from Kenny's Belgrade Notes from Fall of 1993 :

"April 17, 1935 Agreement between Tesla and Amtorg Trading Corp.
(Representatives of the USSR)
261 Fifth Ave, NY, NY
\$25K for Tesla's work

Soviet correspondence of 1939 indicates that it was believed and built to Soviet satisfaction."

That information is now more or less open knowledge. (However, A subsequent FAX from Ken (October 11, 1993) relates the following:

1. In 1935 Tesla contacted the Allied Powers and contracted to sell plans for a weapon.
2. All primary evidence relating to the US, France and England has been removed. However, reference to these contracts still remain.
3. The contract with the USSR still exists and is very short, two pages. It calls for delivery of plans and specifications to a New York company (Soviet front). The plans were drawn up by de Bobula (we have seen). The full plans were in great detail.
4. Tesla received \$25,000 after the successful test in the USSR in 1939. According to the contract this means that it was built and put into operation at the beginning of WW II.
5. According to the Communist people I spoke to, the Tesla facility is still in operation today! Also there is one in England and in the US!
6. The Soviets have been working very heavily in the area of wireless power distribution since the 50's. The climax of their Tesla work resulted in the woodpecker! This was called a successful test of wireless power and standing waves for Tesla's weather modification!
7. This information was gotten without the permission of the museum and is soon to be published by the Soviets. Its premature release may put individuals in the Museum in jeopardy."

Lee, I take it that this FAX information is still sensitive, so please use your judgement as to how it is distributed. (By sensitive I do **not** mean classified in the sense of FBI/CIA/etc. I just mean that some people could still be hurt if it wasn't handled in a careful and professional manner. I trust you implicitly, so I have no problem with your judgement in the matter.)

83-9-999

March 20, 1948

Dear Mr. Swezey:

It is some time since the Ambassador heard from you and expressed concern the other day as to whether anything has been done in the matter with Wittenberg. He would like to know whether any concrete proposal has been made, what amount is required to settle all claims, what Wittenberg's fee would amount to, etc., etc. I hope you will be able to send something in the way of definite information soon.

We are having perfect spring weather and hope you folks up New York way are also since you have had such a bad and cold winter.

Hope you are well and I know you are keeping busy.

Sincerely,

SAVET ZA NAUKU I KULTURU
VLADE FNRG
VIII Br. 5737
9 juli 1952 godine
Beograd

MJ/SR

Na osnovu tač. 2 Rešenja o osnivanju državnog odbora za proslavu stogodišnjice rođenja i desetogodišnjice smrti Nikole Tesle

R E Š A V A M

da se obrazuje komisija za otvaranje zaostavštine Nikole Tesle.

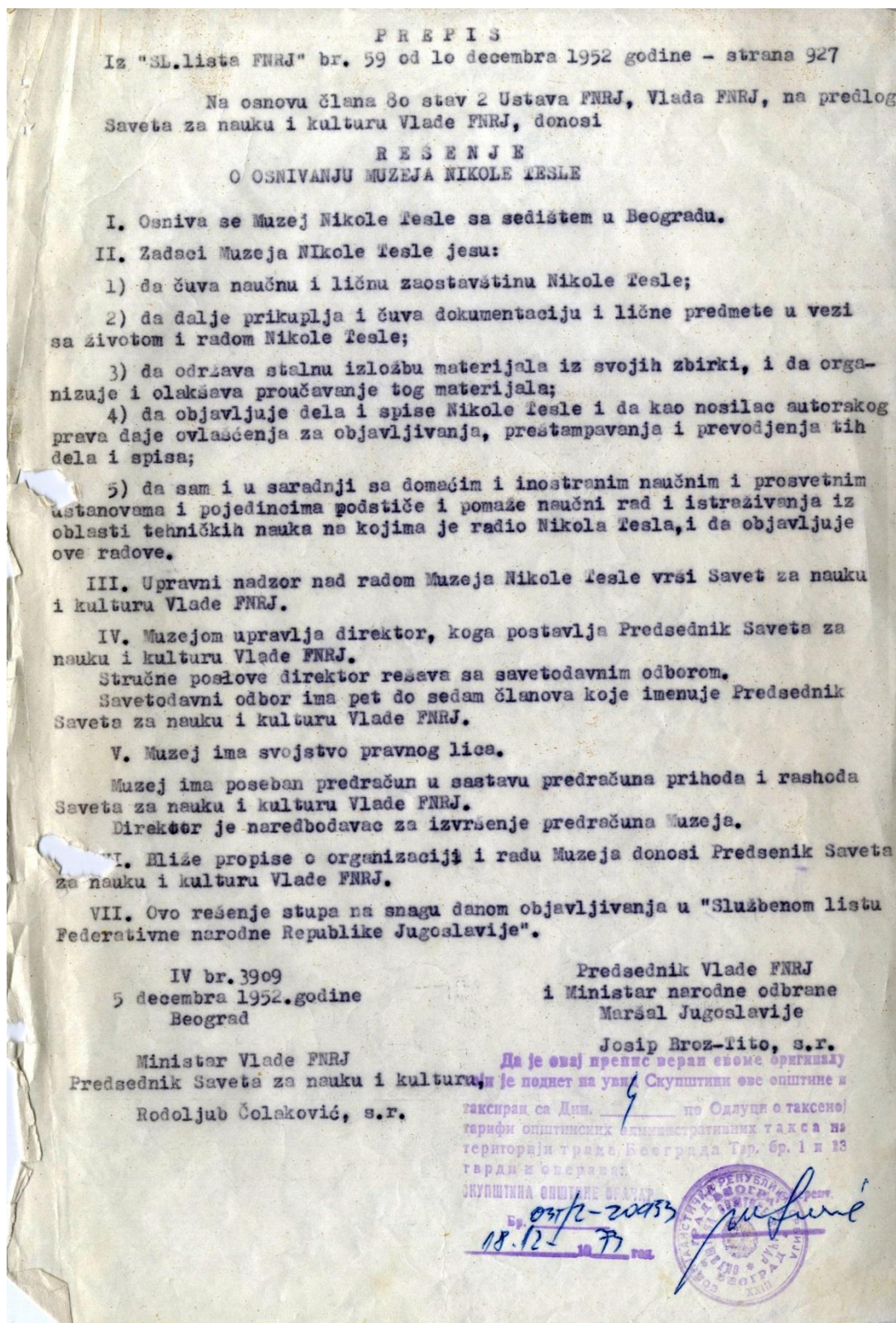
U ovu komisiju određujem:

- 1/ Savu Kosanovića,
- 2/ dr Aleksandra Damjanovića,
- 3/ dr Iliju Obradovića,
- 4/ Nikolu Rota,
- 5/ Jovana Petrovića.

Troškovi oko otvaranja zaostavštine Nikole Tesle padaju na teret kredita pomenutog odbora.

MINISTAR,
Rodoljub Čolaković
/Rodoljub Čolaković/

Прилог 23. Лист 1.

Br. 19
3.II 1969.god.

GRADSKI SEKRETARIJAT ZA OBRAZOVANJE I KULTURU
SKUPŠTINI GRADA BEOGRADA

B E O G R A D

Na vaše traženje dostavljamo vam dopis Saveznog saveta za obrazovanje i kulturu Br. 631-1/69. koji smo primili 25.I 1969.god. o preuzimanju osnivačkih prava prema Muzeju Nikole Tesle od strane Skupštine grada Beograda.

Sekretar
Muzeja Nikole Tesle,
Vera Feodorova

Vera Feodorova

SAVEZNI SAVET
ZA OBRAZOVANJE I KULTURU
Br. 631-1/69

_____ 196 god.

Begrad

M U Z E J N I K O L E T E S L E

B E O G R A D

Našim dopisom br. 1631/68-3 od 28.X 1968. godine, dostavili smo vam materijal o statusu ustanova iz oblasti obrazovanja i kulture koje su osnovali savezni organi. U tom materijalu predloženo je da organi federacije ne treba da vrše osnivačka prava prema određenom broju ustanova, među kojima se nalazi i vaša ustanova. Na sastanku sa predstavnicima ustanova odnosno na sednici Saveta na kojima je razmatrano ovo pitanje vaš predstavnik se složio sa stavom Saveta.

U cilju provodjenja ovog zaključka, molimo vas da stupite u kontakt sa Skupštinom grada Beograda o preuzimanju osnivačkih prava prema vašoj ustanovi i da nas o preduzetim merama pismeno obavestite u što je moguće kraćem roku,

Podsećamo vas da je Skupština grada Beograda svojevremeno donela odluku o preuzimanju osnivačkih prava nad Muzejom Nikole Tesle, o čemu je svojim dopisom br. 02-37 od 7.januara 1967. godine obavestila tadašnji Savezni sekretarijat za obrazovanje i kulturu.

Čim regulišete to pitanje sa Skupštinom grada Beograda uslediće formalno-pravno prenošenje prava Osnivača.

/M.P./

POMOĆNIK PREDSEDNIKA
Dževad Dautović, s.r.

Tačnost prepisa overava

Sekretar Muzeja Nikole Tesle
Vera Feodorova

Vera Feodorova

SAVEZNI SAVET
ZA OBRAZOVANJE I KULTURU
Br. 631-1/5
6. maja 1969. god.
BEOGRAD

19. 6. 69.

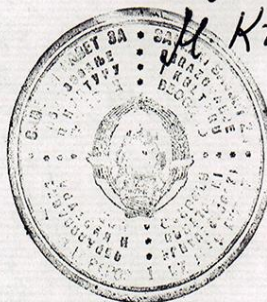
SAVEZNO IZVRŠNO VEĆE			
PRIMLJENO:	6. V. 1969		
Org. jed.	Priloz.	Vrednosti	
23	892		

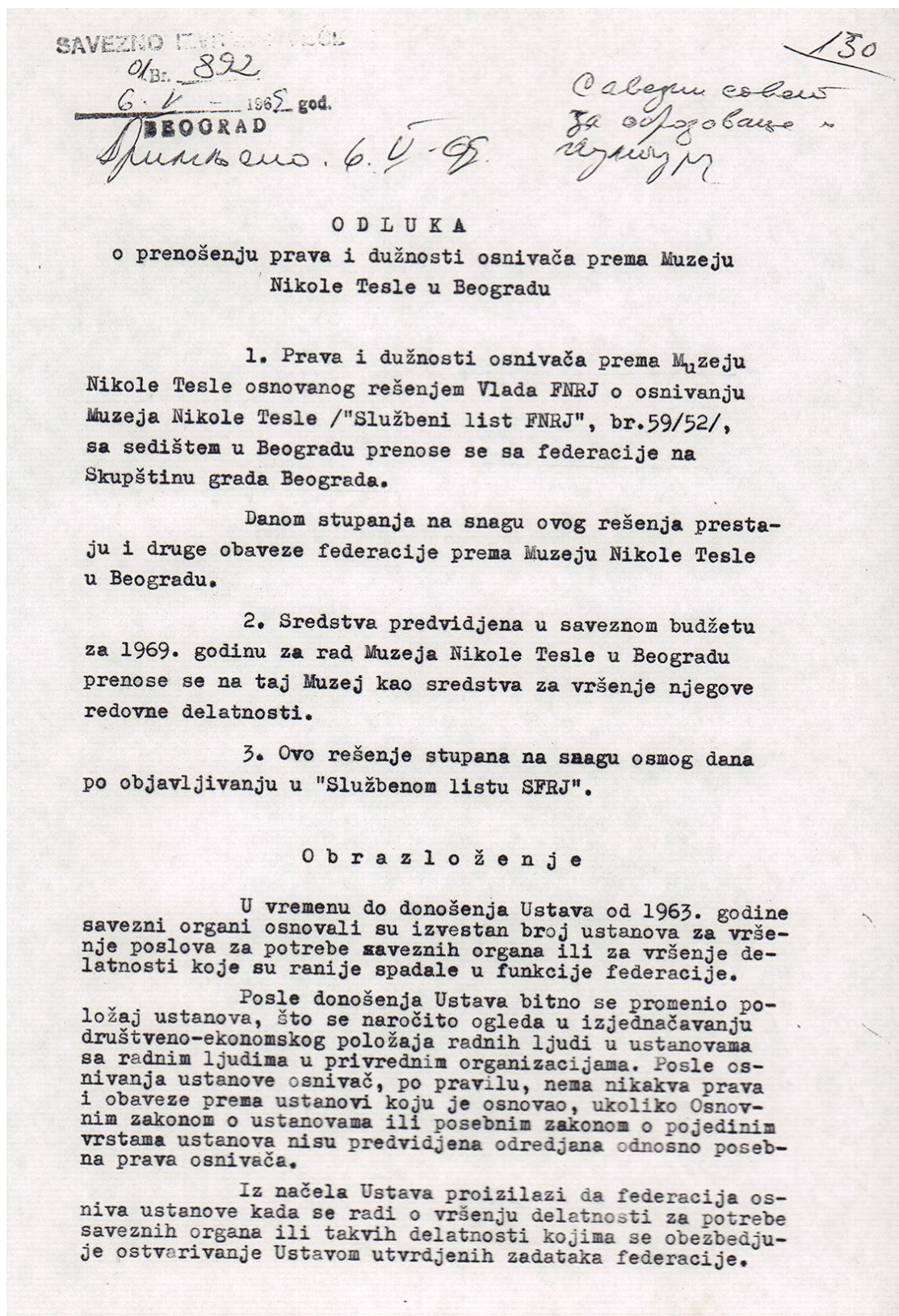
SAVEZNOM IZVRŠNOM VEĆU

U prilogu vam dostavljamo saglasnost Skupštine grada Beograda br.02-37 od 7.I 1967. godine br.125/1 od 12.I 1967. i 06-03 br. 734 od 4. marta 1969. godine, kao i saglasnost Saveta Muzeja Nikole Tesle o prenosu prava osnivača prema Muzeju Nikole Tesle sa federacije na Skupštinu grada Beograda, s molbom da se dostave Saveznoj skupštini radi donošenja odgovarajućeg akta /odluke/ o tome.

Uz ovaj zahtev prilaže se i tekst Nacrta Odluke o prenošenju prava osnivača prema Muzeju Nikole Tesle sa obrazloženjem.

ZAMENIK PREDSEDNIKA,
Mirjana Krstinić

- 2 -

Usled toga su se neke od ustanova koje su osnivali savezni organi našle u situaciji da federacija nema više razloga da prema njima vrši prava osnivača.

Jedna od takvih ustanova je Muzej Nikole Tesle u Beogradu, čiji je zadatak: da čuva naučnu i ličnu zaostavštinu Nikole Tesle, da prikuplja i čuva dokumentaciju i lične predmete u vezi sa životom i radom Nikole Tesle, da održava stalnu izložbu materijala iz svojih zbirki i organizuje i olakšava proučavanje tog materijala, da objavljuje dela i spise Nikole Tesle i kao nosilac autorskog prava daje ovlašćenja za objavljivanje i prevodjenje tih dela i spisa, da sam i u saradnji sa domaćim i stranim ustanovama i pojedincima podstiče i pomaže naučni rad i istraživanje iz oblasti tehničkih nauka na kojima je radio Nikola Tesla i da ove radove objavljuje.

Kako delatnost koju obavlja Muzej Nikole Tesle ne spada u zadatke federacije, to je još i raniji Savezni sekretarijat za obrazovanje i kulturu predložio 1966. godine da prava i dužnosti osnivača prema ovom Muzeju preuzme Skupština grada Beograda.

Skupština grada Beograda je dala svoju saglasnost na preuzimanje prava i dužnosti osnivača prema Muzeju Nikole Tesle u Beogradu i o tome obavestila ovaj Savet svojim dopisima br. 37 od 7.V 1967. godine i br.06-03 - 734/1 od 4.III 1969. godine.

Sa ovim prenošenjem prava osnivača prema Muzeju Nikole Tesle u Beogradu saglasio se i Savet Muzeja na svojoj sednici održanoj 20.III 1967. godine.

Iz tih razloga predlaže se donošenje Odluke o prenošenju prava i dužnosti osnivača prema Muzeju Nikole Tesla sa federacije na Skupštinu grada Beograda.

6.V 1969. godine
Beograd

PRILOG: 1, 2, 3, 4

3 1

DRIL 001

SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA SRBIJA
 SKUPŠTINA GRADA BEOGRADA
 02-37 - 7.I.1967. godine
 B e o g r a d

SAVEZNI SEKRETARIJAT
 ZA OBRAZOVANJE I KULTURU
 BEOGRAD

PRIMLJENO.		13	1967
Org. jed.	Broj	Prilog	Vrednost
9	631-3	-	-

SAVEZONOM SEKRETARIJATU ZA OBRAZOVANJE I KULTURU

B e o g r a d
 Huse Pijade 8

Na osnovu opšteg zaključka o ustanovama koje su osnovali savezni organi, Savezno izvršno veće aktom broj 01-42/2 od 5.2.1960. godine, obavestilo je predsednika Narodnog odbora grada Beograda o preporuci Odbora za prosvetu i kulturu Saveznog izvršnog veća da Narodni odbor grada preuzme prava i dužnosti osnivača nad Muzejom "Nikola Tesla", posle čega je Narodni odbor grada na sednici od 24.6.1960. godine donio zaključak kojim se saglašava sa preuzimanjem prava i dužnosti osnivača. Zaključak Skupštine grada pod br. 1/1 - 2406/60 od 24.6.1960. godine dostavljen je 14.7.1960. godine Saveznom izvršnom veću ali po njemu do sada nije usledila nikakva odluka.

Pošto je vršenje osnivačkih prava nad ovim Muzejom ponovo postalo aktuelno, molimo vas da preduzmete mere kojima će se u skladu sa opštim zaključkom Saveznog izvršnog veća iz 1960. godine doneti formalna odluka o prenosu osnivačkih prava na Grad Beograd, kako bi Skupština grada na osnovu takve odluke mogla da donese odgovarajući pravni akt o preuzimanju osnivačkih prava.

4 3.
SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA SRBIJA
SKUPŠTINA GRADA BEOGRADA
Br. 12571
12. I 1967. godine

DDUOB. 2
SAVEZNI SEKRETARIJAT
ZA OBRAZOVANJE I KULTURU
BEOGRAD
P. IMLJENO: 26. I. 1967
Org. jed. Broj S. sig. Vrednost:
9 | 631-2 | 1 | /

SAVEZKOM SEKRETARIJATU ZA OBRAZOVANJE I KULTURU

Beograd
Moše Pijade br. 8

U vezi sa preuzimanjem prava osnivača Muzeja Nikole Tesle smatramo da je potrebno da vam ukažemo na situaciju u kojoj se Muzej nalazi. Naime, zgrada u kojoj je Muzej smešten još od njene adaptacije za potrebe Muzeja nije popravljena, te ima veći deo poslova koje bi trebalo hitno izvršiti. Postoji opasnost od rušenja stubova i ograde na dvorištu što bi moglo izazvati neželjene posledice za posetioce Muzeja i građane. Pored toga prokišnjavanje krova predstavlja posebnu opasnost za čuvanje i održavanje muzejskih predmeta.

U visokom suterenu Muzeja, muzejski prostor površine od 64 m² koristi jedan stanar, kome bi trebalo obezbediti odgovarajući stan, kako bi se taj prostor koristio za depoe i radionice Muzeja.

Muzej već duže vremena nije u mogućnosti da u okviru svog prosvetno-pedagoškog delovanja prikazuje djacima i drugim posetiocima filmove o Nikoli Tesli i njegovim dostignućima jer je kinoprojektor Muzeja sasvim dotrajavao.

Prema uvidu Uprave Muzeja, za ove potrebe trebalo bi obezbediti sredstva i to:

1./ - za popravku mermernih ploča na stepeništu i dvorištu Muzeja;
- popravku i nameštanje balustera i mermernog stuba ograde na dvorištu;
- za izolacione radove na terasi Muzeja 3,500.000 st. din.
- za nabavku ventilacionih uređaja 1,000.000 st. din.
- za krećenje prostorija Muzeja 2,000.000 st. din.

/...

5

2.-

- za nabavku kino-projektora 1,100.000 st. din. ✓

Ukupno: 7,600.000 st. din.

2./ Odgovarajući stan,
odnosno sumu od 15,000.000 st. din. ✓
za obezbedjenje stana radi iseljenja stanara.

Skupština grada Beograda stara se o 30 ustanova u oblasti kulture od kojih su 11 muzejske ustanove. Kao što je poznato, investiciona ulaganja u oblasti kulture su i do sada bila nedovoljna i nisu pokrivala potrebe kulturnih ustanova, tako da je većina ustanova smeštena u neodgovarajuće prostorije, ponekad i bez elementarnih uslova za rad. U takvoj situaciji izdvajanje investicionih sredstava za Muzej Nikole Tesle izgleda, bar u dogledno vreme, nemoguće, što bi ubrzo moglo dovesti do ugrožavanja osnovnih funkcija ove renomirane ustanove.

Molimo vas da, imajući sve ove okolnosti u vidu, obezbedite naznačena investiciona sredstva za Muzej Nikole Tesle, kako bi bili obezbedjeni uslovi za obavljanje njegovih kompleksnih zadataka.

6

PRILOG.3

Socijalistička Republika Srbija
G R A D B E O G R A D
GRADSKI SEKRETARIJAT ZA
OBRAZOVANJE I KULTURU
06-03 br. 34/ - 4.III 1969. god.
B e o g r a d

/SMV

SAVEZKOM SEKRETARIJATU ZA OBRAZOVANJE I KULTURU

B e o g r a d
Moše Pijade 8

Ovim potvrđujemo stavove Skupštine grada Beograda iznete u našim pismima 01-42/2 od 5.2.1960. godine, br. 37 od 7.I 1967.godine i 125/1 od 12.1.1967. godine koji se odnose na preuzimanje prava osnivača Muzeja Nikole Tesle na Grad Beograd.

Da bi Grad Beograd doneo odgovarajući pravni akt o preuzimanju osnivačkih prava potrebno je da sadašnji osnivač Muzeja donese formalnu odluku o prenosu osnivačkih prava na Grad Beograd. Takodje je potrebno da Muzeju obezbedite sredstva za de-
latnost u ovoj godini.

NA Č E L N I K,
Miljenko Zrelec

SAVEZNI SAVET ZA OBRAZOVANJE I KULTURU
BEOGRAD

PRIMLJENO:	10. III. 1969.	vrstički
Org. jed.	3 631-12	

MUZEJ NIKOLE TESLE
BEOGRAD, Proleterskih brigada 51

20.III 1969. god.
Br. 47

7

DOLOG. 4

SAVEZNI SAVET ZA OBRAZOVANJE I KULTURU

BEOGRAD

Savet Muzeja Nikole Tesle na svojoj sednici 31.I 1966.god. doneo je odluku da se, zbog izmenjenih funkcija Saveznog izvršnog veća i zbog sugestija koje su iz Saveznog izvršnog veća došle, obrati Skupštini grada Beograda s molbom da od Saveznog izvršnog veća preuzme prava i obaveze osnivača Muzeja Nikole Tesle.

Savezni Savet za obrazovanje i kulturu svojim dopisom br. 631-1/69. i Skupština grada Beograda svojim dopisom br. 06-03 734/1 od 4.III 1969. godine saglasili su se da se osnivačka prava nad Muzejom Nikole Tesle prenesu sa Saveznog izvršnog veća na Skupštinu grada Beograda. Na sednici održanoj 20.III 1969. Savet Muzeja Nikole Tesle saglasio se sa odlukom o preuzimanju osnivačkih prava nad Muzejom Nikole Tesle od strane Skupštine grada Beograda.

Predsednik
Saveta radne zajednice Muzeja
Radmila Dugić

Radmila Dugić

Direktor
Muzeja Nikole Tesle,
Prof. Veljko Korac

Veljko Korac

SAVEZNI SAVET ZA OBRAZOVANJE I KULTURU
BEOGRAD

PF	20. III. 1969	ost
3	631-1/3	

Primljeno			
Prepisano			
Spremljeno			
Otpremljeno			

9569

SAVA N. KOSANOVIC
MINISTER OF STATE

Belgrade, Yugoslavia
1 September 1952

Dear Mr. Anderson,

I received your letter and your work interests me very much. As far as it is possible for me to do so, I would like to help you. I see that you have certain details about Tesla's work. I gathered as many of these things after his death as I could, and according to his wish, this material was turned over to the Nikola Tesla Institute in Belgrade which will now become the Nikola Tesla Museum which will also have a research division. Perhaps I could put you in touch with the proper person when this is organized.

Just recently it was possible to have the things transferred from the United States to Yugoslavia. An official commission, of which I am the chairman, opened the trunks and looked over his papers superficially. Even at first glance it could be seen that his papers are much richer than anyone dreamed. There are so many records and original papers, published and unpublished, that this will be material for research of many years duration. As I say, this is only the first, rough and hurried inspection.

We have appointed a state committee for the commemoration of the tenth anniversary of Tesla's death in 1953 and for the celebration of the 100th anniversary of his birth in 1956. We hope that the 100th anniversary will be an international celebration such as Tesla's work deserves.

Not long ago there was a celebration in Vienna on the occasion of the unveiling of Tesla's bust at the Technical Museum and they are preparing for 1953 an international congress dedicated to Tesla.

The plan here is to microfilm all of Tesla's papers and to publish everything that he wrote. A great deal of Tesla's things before his death and all remaining after his death were sealed and deposited in the Manhattan Storage Warehouse in New York. Although I was the administrator, I did not touch

a single thing but I learned that very soon after his death the FBI went through his papers, microfilming many things. I was not officially informed of this. Perhaps through your connections you could find something out about this. Naturally there was no inventory of his things.

Once the Museum is organized, naturally it will be available to men connected with scientific research and I shall be very glad to help you as much as I can because I think it would be very important and appropriate to regain in America recognition of Tesla which his work deserves, specially his work there.

I am very interested as to how you came to the Tesla correspondence with his friend Johnson, as well as with the phase of Tesla's work you are particularly devoting yourself to as you speak of his later research.

I do not know whether you are in contact with Kenneth Swezey, who was Tesla's friend and is a friend of mine. Perhaps he could be of help to you in some things. His address is - 163 Milton Street, Brooklyn, New York.

There is a hope here that an electrical unit be named Tesla (T). The suggestion is to name the unit of induction in the MKSA system ("Weber per square meter"). Up to date the proposal has not been made but some prominent people have been contacted, among others, Mr. J. J. Smith (president of the Technical Committee no. 24 of the International Electrotechnical Commission) from Schenectady.

Very sincerely yours,

S. N. Kosaroff

83-10-118
127 Seymour Avenue S.E.
Minneapolis 14, Minnesota
United States of America
October 13, 1952

Dragi G. Kosanović,

Zahvaljune Vam za Vaše ljubazno pismo od 1 septembra. Teško mi je da nadjem reči da Vam izrazim koliko Vaš interes znači za mene, i da znam da još ^{IMA NADE} može biti za svet da će biti obogaćen sa veličinom kakva je bila Teslina.

Pošata je toliko strašno spora izmedju naših zemalja i žao mi je što će Vam ovo pismo izgledati kao malo zakasnilo. Najpre mislio sam da je moje prvo pismo nije stiglo do Vas tako sam jeuno drugo poslao na Institut "Nikole Tesle". Nadam se da ćete razumeti razlog ako slučajno je ovo drugo pismo stigne Vama.

Naravno, razumese i bez da to kažem da sam jako zainteresovan za stvari koje se nalaze u ostavštini Dr. Tesle što vi spominjete. Ako i kad taj materijal bude publikovan ili na drugi neki način postane dostupan biće mi jako velika čast da budem jedan od privilegovanih koji će ga dobiti.

Vaše pismo izazvalo je jedno ozbiljno pitanje u mojoj duši u vezi sa nekim događajima koji se odnose naostavinu Dr. Tesle. U mnogo članaka objavljenih kao komemoracija u vreme Tesline smrti, jedna opšta priča /ili je to fakat/ data je; naime da je Federalni Biro za ~~investigacije~~ ili konfiskovao ili zadržao ili ispitivao Teslinu ostavinu zbog razloga koji su sasvim prirodni.

Ja sam bio uzbudjen takvim vestima i pre nekoliko meseci Džon Edgar Huver direktor Federalnog Biroa za ~~investigacije~~ obavestio me je sa privatnim pismom u kome se izmedju ostalog kaže: "Stvari Nikole Tesle u vreme njegove smrti preuzeo je pod svoju kontrolu Ured za inostranu imovinu, a ne ovaj Biro". A u jednom drugom pismu posle ovoga koji je pisao Ured za inostranu imovinu saznao sam da nikakv materijal nije od njih preuzet i sad nije pod njihovom jurisdikcijom.

Bilo bi interesantno utvrditi vrelo izveštaja da je Teslina ostavina bila ispitivana. Ja ću nastojati da pokušam

./.

u ovom smislu nešto da doznam stupajući u vezu sa autorima koji su to spominjali i ako mi to izgleda jedva vredno truda posle toliko godina.

Ja nisam bio u vezi sa Kenet M. Suiziem ali ću ga sada potražiti. Trebao sam se setiti da to učinim već ranije.

Što se Tesline korespondencije sa Robert Anderson Džonsonom, urednikom Century magazina tiče, tu postoji zbirka od oko 50 pisama. Ja in nažalost nemam još sve, ali nameravam da ih kupim vrlo brzo. Po jeanom sporazumu o ostavini Roberta Džonsona ona su bila prodana a ja ih kupujem od njihovog sadanjeg vlasnika. Njihova cena sprečila me je u tome da in kupim sve od jednom.

Čim to bude moguće nameravam da napišem analizu ovih Teslinih pisama. Najvećim delom ova se pisma onose na socijalna pitanja i aktivnosti. Priložio sam jedan fotostat jedno pismo koje se onosi na drugo. Nažalost fotostači ne ne čitaju lako.

momentalno spremam nekoliko članaka za revije o Tesli i nadam se da će biti publikovane negde u toku iduće godine.

Nadam se da će 1953 doneti oživljavanje interesa za Teslu i njegova dela i priznanja njegovih velikih dostignuća.

Ako Vam je to lako da uradite, ja bi jako želio da dobijem sav materijal koji bude publikovan u spomen Tesle iduće godine u Jugoslaviji.

Zahvaljujući Vam još jedanput za Vaš interes ostajem

Vas vrlo ožani

Leland F. Anderson s.r.

PS-28-214

127 Seymour Avenue South East
Minneapolis 14, Minnesota
United States of America
February 6, 1953

The Honorable Sava N. Kosanovic'
Minister of State
Beograd, Yugoslavia

Dear Mr. Kosanovic',

I have enclosed a copy of an article concerning Dr. Tesla which I was asked to contribute to a publication of the University of Minnesota Institute of Technology, the MINNESOTA TECHNO-LOG. I hope that it meets with your approval.

Since receiving your earlier letter, I have also received a letter from Professor Al. Damianovitch of the Faculty of Electrical Engineering of the University of Beograd. He was most kind to send a copy of Tesla's 80th anniversary memorandum book - something which I will always treasure. In my reply to him, I included a copy of the enclosed abstracted article as well as photostats of five letters of Tesla's to his friend Johnson. No doubt you are in touch with Professor Damianovitch, otherwise I will be happy to send copies of the letters to you also. As I mentioned before, the set of correspondence numbers in excess of fifty items, probably nearer seventy. Unfortunately, my portion of the collection is not very large. Since last writing you, I learned that the balance of the collection was purchased by a woman who knew Tesla quite some years ago and revered him dearly.

Fortunately, I had the privilege of examining a great portion of the letter collection. As you know, collectors of rare manuscripts and letters are more-or-less pledged not to make copies when they are not directly owned by them, but sensing that it would be a great loss if these letters would drift into the hands of a great number of unknown persons before I had the opportunity of purchasing them, or would again be buried in a vault by someone not fully realizing their value, I over-stepped my customary pledge and made photostats of all that I examined. Since the prime objective of the pledge is to prevent the value of the original manuscripts from decreasing in value because of countless copies which might then be made of them, I felt quite justified because it is not my intention to sell the copies of make the contents known, at least not without full permission.

D3-28-245

I have written to the woman who purchased the remaining portion of the letter collection, Mrs. James McChesney of Baldwin Long Island, hoping that she would permit me to reveal the contents of the letters. I learned that her husband died recently, and she has left the United States for a few months. Therefore I have not as yet been able to contact her as yet.

It was my intention to make an analysis of the entire collection, with complete copies of all letters, and present it to the Tesla Museum. However, I cannot rightfully do so without her express permission. I feel that she will gladly consent when I am able to explain to her my objective.

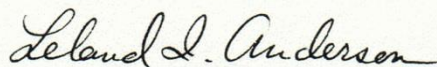
I feel that I may best serve the National Yugoslav Committee "Nikola Tesla" by writing articles. I am intending this year, on the tenth anniversary of the death of Dr. Tesla, to present before the American Institute of Electrical Engineers, a formal paper in which the important work of Tesla would be reviewed, with the hopes that a National observance would be instigated. As I mentioned to Professor Damianovitch, in order to help to call attention to the works of Tesla, it would be very helpful to bring forth some piece of work from Tesla's unpublished writings, and review it in detail. The lack of any effective follow-up of the researches of Tesla on the part of physicists may be understandable, but the neglect of Tesla's procedure and developments commercially is truly regrettable.

There is hardly any phase of Tesla's work which has not been of keen interest to me, however I have been quite concerned with the following: Tesla's work in the fields of gravity and cosmic ray research, telegeodynamics, and beam transmission of wireless power. I have spent considerable time and effort in the past several months in the design and construction of equipment with which I hope to elaborate on, or at least investigate, some of the experiments which Dr. Tesla described in connection with his material-stream emanations; believing these experiments paved the way for his "teleforce" discovery. This work is only a private undertaking on my part, but I hope the results may be significant.

I feel a great honour that I have been asked to help make the truth about Nikola Tesla "win" in the eyes of the world, which means that full recognition be made of his achievements in the realms of the polyphase electric system, high frequency currents and in telecommunication.

I will do all in my power that this may be achieved.

Faithfully yours,

Leland I. Anderson

DRŽAVNI SEKRETARIJAT ZA INOSTRANE
POSLOVE
/Pravni savet/

Fov.br. 93-738.

Beograd, 15 jula 1954 god.

AKADEMIJSKI SAVET FNRJ

BEOGRAD

BELEŠKA

Na dan 13 jula 1954 godine bili su po svojoj inicijativi kod mene profesori Univerziteta Pavle Miljanić i Aleksandar Damjanović i isneli mi sledeće:

Francuska je, na našu sugestiju, predložila Medjunarodnoj elektrotehničkoj komisiji da se jedinica jedne elektrotehničke veličine nazove imenom "Tesla". Za našu zemlju bi bilo od velikog interesa da ovaj predlog bude usvojen, jer bi mera "Tesla", postala medjunarodna mera, slično meri ampera ili volte, što bi podiglo ugled naše nauke u svetu.

Medjunarodna elektrotehnička komisija napravila je, povodom francuskog predloga, anketu medju članicama komisije.

Nacionalni komiteti izvesnog broja zemalja izjasnili su se u korist francuskog predloga i to: Francuska, Južna Afrika, Čehoslovačka, Izraela, Indije, Vajcarske, Holandije, Belgije, i Finske, *Svedske i Austrije.*

Izvesni nacionalni komiteti su se izjasnili protiv ovog predloga i to: Velike Britanije, Italije, Japana, Australije, Norveške, i Nemačke *i Južne Afrike.*

Najzad, izvesni nacionalni komiteti nisu uopšte odgovorili i to: Australije, Brazilijske, Argentinske, *Čile,* Danske, Kanade, Egipeta, SAD, Madjarske, Poljske i SSSR-a.

U septembru mesecu ove godine održava se sastanak Medjunarodne elektrotehničke komisije u Filadelfiji. Na dnevnom redu sastanka nalazi se i tačka o pitanju davanja imena "Tesla" pomenutoj elektrotehničkoj veličini.

Iz naše zemlje trebalo je da na ovaj sastanak ode delegacija sastavljena od 8 članova / dva profesora univerziteta i 6 predstavnika preduzeća/. Tehnička pomoć SAD bila je obećala da naknadi putne i ostale troškove delegacije, ali je pre kratkog vremena otkazala obećanje.

Na kraju, profesori Miljanić i Damjanović zamolili su podršku Državnog sekretarijata u pogledu pridobijanja što većeg broja nacionalnih komiteta zemalja članica Medjunarodne elektrotehničke komisije, kao i u pogledu odašiljanja naše delegacije na pomenuti medjunarodni sastanak u Filadelfiju.

Zaključak i mišljenje.

Smatram da bi stvarno bilo korisno po ugled naše zemlje kao i nauke da se ime "Tesla" usvoji kao naziv za određenu elektrotehničku jedinicu.

...//..

- 2 -

S obzirom da će se ovo pitanje raspravljati na pretstojećem sastanku Međunarodne elektrotehničke komisije u Filadelfiji, mislim da bi bilo neophodno da naša delegacija bude prisutna na ovom sastanku. Ovo tim pre što je prošlogodišnji sastanak Međunarodne elektrotehničke komisije održan u našoj zemlji, te bi ova činjenica, zajedno sa postojanjem pomenute tačke dnevnoga reda, mogla da utiče da se neučestvovanje naše delegacije negativno protumači.

Mada ne mogu da cenim koliko je delegata potrebno da sačinjava našu delegaciju koja bi išla na ovaj sastanak, mislim da bi trebalo najmanje dva delegata da odu na pomenuti međunarodni sastanak. Broj od deset smatram preteran.

U pogledu materijalne pomoći za odlazak delegacije uputio sam profesore Miljanića i Damjanovića da se obrate na Sekretarijat SIV-a za poslove prosvete i kulture, Komisiji za kulturne veze sa inostranstvom i Akademski savet.

SMRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU!

ST/DM

Dostavljeno:

Kabinetu druga Popovića
Mićunovića
I, II, III, IV, V odeljenju
Komisiji za kulturnu saradnju
sa inostranstvom.
SIV- Sekretarijat za prosvetu
Akademijski savet FNRJ.

DRŽAVNI SAVETNIK
ZA INOSTRANE POSLOVE

Milan Bartoš
/ Dr. Milan Bartoš /

AKADEMIJSKI SAVJET FNRJ

Trb. dp
21.10. 1954 god
BEGRAD

4. АРХИВСКА, БИБЛИОТЕЧКА И МУЗЕОЛОШКА ГРАЂА У МУЗЕЈУ НИКОЛЕ ТЕСЛЕ

4.1. Анализа архивске грађе

Архивска грађа представља прворазредни документалистички материјал са великим потенцијалом и део је културне баштине једне нације. Архивска грађа коју чувају установе заштите законом је заштићена као културно добро.¹ У тексту закона архивска грађа дефинисана је на следећи начин: „... Архивску грађу чине изворни и репродуковани писани, цртани, компјутеризовани, штампани, фотографисани, филмовани, микрофилмовани, фонографисани или на други начин забележени документарни материјал од посебног значаја за науку и културу који је настао у раду државних органа и организација, органа јединица територијалне аутономије и локалне самоуправе, политичких организација и њихових органа, установа и других организација, верских заједница, као и појединаца, без обзира на то кад је и где настао и да ли се налази у установама заштите или ван њих ...“.²

Архивска грађа у Музеју Николе Тесле потиче из различитих извора. Најдрагоценији и најобимнији њен сегмент представљају документа Николе Тесле. Ова документа су разврстана у више категорија и чине једну фондску целину. Осим архивске грађе из Личног фонда Николе Тесле у музеју се чува и архивска грађа из фондова Саве Косановића, Александра Дамјановића, Кенета Свизија, Вукосаве Тришић и других. Значајан део грађе налази се и у музејском фонду у оквиру регистратурског материјала. Значај ове грађе за историју и науку није потребно додатно наглашавати. У оквиру осталих фондова, заступљена је и мемоарска грађа. Најстарији документ у архиви музеја је књига исписана руком из 1844. која је припадала Михајлу Тесли, црквеном старешини у Плашком. Ова књига налази се у фонду Саве Косановића. На последњој страни књиге залепљен је лист који је припадао *Служабнику* из 1519. године који је штампао Божидар Вуковић у Венецији.³ *Служабник* би данас био део фонда, али га је Косановић поклонио председнику Харију Труману 1950. године.⁴

¹ „Закон о културним добрима“, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 71/94, чл. 53.

² „Закон о културним добрима“, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 71/94, чл. 24.

³ *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 66.

⁴ *Служабник* је тренутно изложен у Трумановом музеју на Универзитету у Мисурију, доступан је онлајн преглед пописа изложених предмета. *Служабник* је наведен у оквиру кутије бр. 5, в.: Harry S. Truman Library and Museum, „Records of the National Archives and Records Administration: Records of the Harry S. Truman Library: Museum Exhibit Case Files (Record Group 64)“, Harry S.

Највећи део грађе у Музеју Николе Тесле обрађен је шездесетих година прошлог века. На захтев Архива Југославије, 1967. урађен је први званичан попис архивске грађе музеја.⁵ Након тога уследио је активан рад на сређивању грађе који је био прекинут у току 1976. године због припрема за прославу стодвадесетогодишњице од Теслиног рођења.⁶ Почетком осамдесетих година, рад је поново настављен. Деведесетих година, у сарадњи са Архивом Србије израђен је нацрт за модернизацију архиве музеја, али је због недостатка нових технологија за складиштење и пренос података овај пројекат обустављен.⁷ Сем спорадичне попуне фондова у току постојања музеја нису јасно утврђене потребе комплетирања нити је извршено значајно комплетирање постојећих фондова.⁸ Колико је познато, до сада, није вршено шкартирање ни излучивање грађе из фондова. С обзиром на старост и разноврсност овог материјала може се рећи да је већи део грађе релативно добро очуван.

У току 2014. спроведен је поступак скенирања и дигиталне обраде архивских докумената из Личног фонда Николе Тесле. Резултат дигитализације су копије које се могу користити уместо оригинала. Након овог поступка урађено је и микрофилмовање у два примерка. Један примерак микрофилмова и читач уступљени су Библиотеци града Београда на чување, чиме је осигурана трајност грађе.⁹ У архивски депо музеја, у току 2016. године, уграђена је најсавременија опрема за климатизацију и одржавање влажности која регулише климатске услове у ходнику и три просторије у депоу. Температура од двадесет степени Целзијусових и влажност од педесет посто омогућава чување светског блага у најидеалнијим условима. Грађа је смештена у климатизоване ормане.

Truman Library and Museum, <https://www.trumanlibrary.org/hstpaper/rg64exhibit.htm> (преузето 15. 2. 2017); Сава Косановић се састао са председником Труманом 20. 4. 1950. године у 12:30 часова о чему сведочи сачуван календар састанака председника Трумана. У календару председника је забележено следеће: Н. Е. Sava Kosanovic, the Ambassador of Yugoslavia (Is leaving his post and returning to Yugoslavia and asked thru Mr. Woodward, if he might make a farewell call upon he President.), в.: Harry S. Truman Library and Museum, „Thursday, April 20, 1950“, Harry S. Truman Library and Museum, <https://www.trumanlibrary.org/calendar/main.php?currYear=1950&currMonth=4&currDay=20> (преузето 15. 2. 2017).

⁵ *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 65.

⁶ Исто.

⁷ Исто.

⁸ О комплетирању фондова, в.: Б. Лекић, *Архивистика*, 97.

⁹ МНТ, Протокол је заведен под бројем 317/2016. Након потписаног протокола о пословној сарадњи, 17. 11. 2016. Библиотеци града Београда предата је микрофилмована грађа, читач микрофилмова и други примерак кључева. Пренос микрофилмова и читача је извршен 15. 12. 2016. године.

4.1.1. Лични фонд Николе Тесле

Архивска грађа из Личног фонда Николе Тесле има све карактеристике архивске грађе од изузетног значаја. Како је оцењено, она има: „... посебан значај за друштвени, историјски и културни развој народа у националној историји ... сведочи о пресудним историјским догађајима и личностима и њиховом деловању у националној историји ... представља јединствене примерке извора о прошлости ... садржи податке о великом утицају на развој друштва, културе, технике и науке ...“.¹⁰

Лична оставштина Николе Тесле садржи:

- а) Лични фонд Николе Тесле¹¹,
- б) Личну библиотеку Николе Тесле¹²,
- ц) Личне и друге предмете који су подељени у више музејских збирки.¹³

Категоризација Личног фонда Николе Тесле први пут је предложена на састанку управног одбора Музеја Николе Тесле 9. маја 2001. године. Након тога, директорка Марија Шешић упутила је допис Архиву Србије са предлогом да се целокупна Теслина оставштина прогласи за културно добро од изузетног значаја, позивајући се првенствено на квантитативан и квалитативан садржај Теслине архиве.¹⁴ Након два месеца поново је упућен допис истом архиву у коме је детаљно образложен предлог за категоризацију дела архивске грађе из музеја која је припадала Николи Тесли.¹⁵ Након више од годину дана, Марија Шешић је упутила допис Јовану Пејину, тадашњем директору Архива Србије у коме је навела да се Музеј Николе Тесле у два наврата обраћао овом архиву али да никакав одговор није уследио. У допису је навела и да постоји вероватноћа да Унеско прогласи Теслину архиву за добро од универзалног значаја и да би било „... неумесно да архива која код нас није категорисана буде категорисана као

¹⁰ Б. Лекић, *Архивистика*, 88.

¹¹ У Личном фонду Николе Тесле смештена је архивска грађа.

¹² У Личној библиотеци Николе Тесле налази се целокупан библиотечки материјал који садржи монографске и периодичне публикације као и хемеротечки материјал.

¹³ О разврставању Теслине оставштине в.: I. Zorić, A. Đokić и M. Vujović, „Informatizacija rada Muzeja Nikole Tesle, kao kompleksne ustanove zaštite kulturnih dobara“, 479.

¹⁴ МНТ, допис музеја Архиву Србије, бр. 335 од дана 10. 5. 2001.

¹⁵ МНТ, допис музеја Архиву Србије, бр. 546 од дана 16. 7. 2001.

светска архивска баштина ...“.¹⁶ Четврти допис поводом категоризације фонда Теслине архиве је упућен тадашњој директорки Архива Србије Вјери Митровић, у мају 2003. након што је предлог за сврставање фонда у Унескову светску баштину већ прошао све комисије.¹⁷ Срећна околност је била што комисија Унеска није захтевала претходну домаћу категоризацију, јер да јесте, упитно је када би и да ли, овај фонд постао део светске културне баштине.

Наредни допис је упућен Војиславу Коштуници, тада председнику Владе Републике Србије, са молбом да се комплетна Теслина оставштина прогласи за национално културно добро од изузетног значаја.¹⁸ Директно обраћање председнику је уродило плодом јер је већ након неколико месеци из Архива Србије уследило решење о образовању комисије за категоризацију грађе.¹⁹ Народна скупштина је донела званичну одлуку о категоризацији грађе 23. маја 2005. године.²⁰

Грађу из научникове оставштине чине разни рукописи, формулари, прорачуни, шеме, научне белешке, цртежи, писма, коверте, свеске евидиције, рачуни, чекови, визит карте и друго. Нека документа су исписана графитном оловком, док су друга куцана на писаћој машини. Врсте и карактеристике подлоге докумената варирају од најквалитетнијег папира, преко пергаментa, паус папира, копија планова на озалиту до папира врло лошег квалитета.

Теслина лична архива садржи 163.911 сигнатура докумената.²¹ Сачувана грађа, разнолика по садржају и форми, потиче из периода од 1856. до 1943. године.

¹⁶ МНТ, допис музеја Архиву Србије, бр. 1170 од дана 19. 12. 2002.

¹⁷ МНТ, допис музеја Архиву Србије, бр. 369 од дана 29. 5. 2003. На иницијативу Југословенског комитета Унеска, Министарства иностраних послова и Народне банке Србије, архива Николе Тесле је предложена Унеску за светску баштину.

¹⁸ МНТ, допис музеја др Војиславу Коштуници, бр. 351 од дана 29. 4. 2004. Кабинет председника је врло брзо проследио допис Министарству културе и о томе обавестио музеј, в.: МНТ, допис је заведен у музеју под бр. 373 дана 11. 5. 2004.

¹⁹ МНТ, Решење је заведено у музеју под бр. 681 дана 11. 8. 2004. Ово Решење је пратио и записник о предлогу доношења одлуке о утврђивању архивске грађе од изузетног значаја, в.: МНТ, Записник је заведен у музеју под бр. 682 дана 11. 8. 2004.

²⁰ „Одлука о утврђивању архивске грађе која се чува у Музеју Николе Тесле као Лични фонд Николе Тесле, за културно добро од изузетног значаја“, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 44, 27. мај 2005, 10.

²¹ Најновији подаци о количини архивске грађе, в.: Музеј Николе Тесле, *Архива*, Музеј Николе Тесле <http://tesla-museum.org/web/page.php?p=5&s=16> (преузето 18. 10. 2017). У званичној листи архивске грађе објављеној у одлуци о категоризацији наведен је нешто мањи број докумената, в.: „Одлука о утврђивању архивске грађе која се чува у Музеју Николе Тесле као Лични фонд Николе Тесле, за културно добро од изузетног значаја“, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 44, 27. мај 2005, 10.

Најстарији документ у Теслиној архиви је писмо које му је упутила сестра Марица Косановић 1882. године, а најмлађи је потврда о кремирању Теслиних остатака из 1943. године.²²

Количина Теслине архивске грађе је прилично велика када се узме у обзир да је то оставштина само једне особе. Код већине докумената је утврђено ауторство, а садржајни значај докумената је изузетно велики. Има докумената са поновљеним садржајем не само у оквиру исте врсте докумената, већ и у оквиру више врста. Поновљивост података је углавном различита по облику, посебно у оквиру класификационе групе кореспонденција.²³ Поновљивост је углавном резултат оперативних потреба. Тесла је често писма прво писао руком, а након тога дао да се прекуцају на писаћој машини. Мањи број докумената из Теслине личне архиве има сфрагистичке особености.²⁴

На основу препорука за сређивање добијених од надлежне установе за ову врсту грађе, Архива Србије, оставштина Николе Тесле је подељена на седам класификационих група:

1. лична документа
2. правни послови и финансије
3. кореспонденција
4. делатност
5. планови и цртежи
6. фотоматеријал
7. варија

Целокупна Теслина архива је смештена у 548 кутија израђених од бескиселинског картона. Број кутије уједно представља и основну инвентарну јединицу грађе. Теслина архива је некада стајала у кутијама на полицама а данас се чува у депоу музеја у климатизованим орманима (Сл. 21 и Сл. 22).

²² Музеј Николе Тесле 1952-2003, 66.

²³ Исто, 82.

²⁴ То су углавном лична документа (крштеница, пасош, сведочанства...).

Сл. 21. Теслина архива у кутијама.

Извор: МНТ.

Сл. 22. Климатизовани ормани.

Извор: МНТ.

Лична документа

У класификационој групи *лична документа* чува се 797 сигнатура докумената, од којих су неки дупликати. Документа нису поређана хронолошким редом а обухватају распон година од 1880. до 1943.

У оквиру ове групе сачувана је Теслина крштеница, извод из протокола крштених православне цркве Светих апостола Петра и Павла у Смиљану у српској православној парохији Госпић. Постоје два примерка извода, оба су веома оштећена а урађени су 19/31. октобра 1883. Написани су руком, први део је исписан на црквенословенском језику, а други на немачком (Прилог 29).²⁵

Сачувана су и сведочанства V, VI и VII разреда као и матурско сведочанство Краљевске велике реалне гимназије у Раковцу, Карловац. Сачувана сведочанства су дупликати сведочанстава који су издати 29. јуна 1885.²⁶

Важан документ који припада овој групи је и Потврда царинског бироа луке Њујорк о доласку Тесле у Њујорк 6. јуна 1884. паробродом *City of Richmond*.²⁷ Наредна сигнатура додељена је Уверењу о америчком држављанству Николе Тесле које је издато 30. јула 1891.²⁸ У другом делу уверења, налази се Теслин лични опис у коме је написано да је висок шест стопа и један и по инч, да има

²⁵ Оба извода су веома оштећена, MNT 1-1A, Прилог 29.

²⁶ MNT 1-3A–9A.

²⁷ MNT 1-10A.

²⁸ MNT 1-11A.

светло браон очи, угласту браду, овално лице и тамно браон косу.²⁹ Такође, сачуван је и Пасош Николе Тесле бр. 1079 издат у Загребу 25. новембра 1883. године.³⁰

Овде су смештена и документа која се тичу Теслине смрти, сахране и кремације.³¹ Сачувана је и белешка о почасној стражи током сахране Николе Тесле³², белешке о цвећу послатом на сахрану³³, почасни говори, саучешћа, књига жалости и слично.³⁴ Ту је и протокол Теслине сахране који је написао Информациони центар Краљевске југословенске владе у Њујорку.³⁵ Сем информација о месту и времену сахране, у протоколу је наведен и списак свештеника који ће чинодејствовати приликом сахране, списак људи који ће држати опроштајне говоре као и списак личности који ће бити на почасној стражи у току сахране. Сачуван је и почасни говор који је 10. јануара 1943. преко радио станице *Радио Њујорк* прочитао градоначелник Њујорка Фиорело Ла Гвардија.³⁶ У овој групи докумената налази се и потврда о кремацији Николе Тесле 25. марта 1943. у *Ferncliff Crematory* која је издата 26. марта 1943.³⁷

Друга група докумената ове класификационе групе односи се на различите врсте прослава. Ту су смештена документа у вези са промоцијом Тесле у почасног доктора наука Техничког универзитета у Прагу и албум фотографија са ове свечаности и исечцима из чешке штампе публикованим 28. новембра 1936.³⁸ Сачувана су и документа у вези са промоцијом Тесле у почасног доктора наука Техничког универзитета у Брну и албум са исечцима из чешке штампе 1937. која је испратила ову промоцију.³⁹

Један део докумената односи се на прославе Теслиних рођендана. Сачувана је *Споменица* направљена за Теслин седамдесет пети рођендан. Она представља

²⁹ MNT 1-12A.

³⁰ MNT 1-227A–232A.

³¹ MNT 1-14–28A. Умрлицу Николе Тесле је издао City of New York Department of Health, 11. јануара 1943, MNT 1-14A. В.: Прилог 12. Потврда о датуму смрти и сахране је издата 11. марта 1955. године.

³² MNT 1-37–38A.

³³ MNT 1-39–48A.

³⁴ MNT 1-49–224A.

³⁵ MNT 1-17A–19A.

³⁶ MNT 1-49A–58A.

³⁷ В.: Прилог 15.

³⁸ MNT 1-614A–636A.

³⁹ MNT 1-637A–649A.

колекцију писама Теслиних пријатеља, познаника и поштовалаца, разних научника и проналазача, који су му честитали рођендан. У *Споменици* има укупно седамдесет три писама и свако је залепљено на посебни лист хартије. Овај споменар направио је Теслин пријатељ, амерички новинар Кенет Свизи 1936. године.⁴⁰

Сл. 23. Албум Пучког свеучилишта. Извор: MNT.

Сачувана су и документа у вези са прославом осамдесетог рођендана Николе Тесле, као и разне честитке које су му том приликом упућене.⁴¹ Интересантна због свог изгледа је и честитка у форми албума, који је Тесли послало Пучко свеучилиште у Новој Градишки (Сл.23).⁴²

Наредна група докумената су дипломе које је Никола Тесла добио од различитих институције, различитим поводима.⁴³ У оквиру ове групе сачувано је педесет шест диплома које су му додељене од 1896. до 1939. године (Прилог 30 и Прилог 31).⁴⁴

⁴⁰ MNT 1-655A-737A, MNT 1-797A. О личним документима в.: *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 79.

⁴¹ MNT 1-650A-654A.

⁴² MNT 1-650A-654A, 10. март 1936.

⁴³ Хронологија свих додељених диплома в.: М. Кеслер, *Дипломе Николе Тесле*, 136-147.

⁴⁴ MNT 1-738A-796A. Неке од диплома које су додељене Тесли: MNT 1-750, Прилог 30; MNT 1-796, Прилог 31.

Правни послови и финансије

О правним пословима и финансијама Николе Тесле сведочи 35.072 документа. Грађа обухвата период од 1889. до 1935. Део сачуване документације односи се на делатност компанија које је Никола Тесла оснивао.⁴⁵ Сачувани су списак деоница и финансијски извештај *Nikola Tesla Company*⁴⁶, списак акционара⁴⁷ као и Теслина изјава о продаји 500 деоница ове компаније Астору.⁴⁸ Сачуван је и кореспонденција у вези са оснивањем⁴⁹ и записници са састанака одбора *Tesla Company Inc*⁵⁰, нацрт оснивачког документа за *Tesla Electric and Manufacturing Company*, издавање акција ове компаније и остала слична документа.

Остала документа која се чувају у групи правни послови и финансије су таксе и порези на Теслино име, изјаве запослених у Теслиним компанијама у вези са порезом, евиденција о издатим чековима, белешке о рачунима и листови са евиденцијама плаћања различитим компанијама. Сачуван је и велики број рачуна, чекова и чековних књижица и неке менице (Сл. 24).⁵¹ У овој групи налазе се и рачуни за хотеле у којима је Тесла живео.

Овде су сврстани и различити уговори између Николе Тесле или његових компанија и трећих лица о коришћењу, заштити или преносу права за неки од Теслиних регистрованих патената. Сачувани су уговори који је Никола Тесла потписао са Вестингхаусовом компанијом⁵² као и споразум између Моргана

⁴⁵ Тесла је основао следеће компаније: *Nikola Tesla Company*, *Tesla Company Inc.*, *Tesla Propulsion Company*, *Tesla Machine Company*, *Tesla Electro Hygienic Company*, *Tesla Nitrates Company*, *Tesla Electric Company*, *Tesla Electric and Manufacturing Company*, *Tesla Electrotherapeutic Company*, *Tesla Household Appliance Corporation*.

⁴⁶ MNT 2-34A–35A. MNT 2-118A–119A, финансијски извештај је израђен 30. августа 1916.

⁴⁷ MNT 2-38A, Џон Џејкоб Астор, Едвард Адамс, Вилијам Крафорд и Ернест Хопкинсон. MNT 2-128A–129A.

⁴⁸ MNT 2-37A, 10. јануар 1899.

⁴⁹ MNT 2-159A–164A.

⁵⁰ MNT 2-165A–169A, записници са састанка деоничара, састанци управног одбора, записник са првог састанка директора.

⁵¹ Ова документа издале су компаније попут: *Guaranty Trust Company of New York*, *The Chase National Bank of the City of New York*, *The Chatham National Bank*, *The Harriman National Bank*.

⁵² MNT 2-1A–2A, копија уговора између Вестингхаусове компаније и Николе Тесле. На полеђини копије уговора стоји записано црним мастилом: „С. Н. Косановић, Први уговор Теслин са Вестингхаусом добио из ...“. Уговор је састављен 27. јула 1889, а потписан 02. августа 1889. MNT 2-11A–15A, уговор између *Westinghouse Electric and Manufacturing Company* и Николе Тесле, потписан 10. априла 1900.

и Тесле.⁵³ Такође су сачуване и потписане дозволе, лиценце о уступању на коришћење Теслиних патената некој фирми или појединцу као и изјаве потписане у суду.⁵⁴

Сл. 24. Меница Теслине компаније. Извор: МНТ.

Преписка

Ова збирка је најобимнији сегмент Теслине оставштине и од изузетне је важности за проучавање његовог јавног и приватног живота.⁵⁵ Сачувана су писма, телеграми, разгледнице, честитке и визит карте које је Никола Тесла примио и копије неких писама које је слао у периоду од 1882. до 1943. године.

Судећи по садржају ове колекције, можемо са сигурношћу утврдити да се Тесла дописивао са многобројним познатим људима из света науке, културе, политике и уметности из различитих крајева света, са рођацима и пријатељима али и са особама које су за нас остале анонимне.

Пословну кореспонденцију Никола Тесла је брижљиво чувао и пописивао. Сачувани су и регистри и именици о кореспондентима које је научник водио по

⁵³ МНТ 2-17А–18А, предлог споразума о трансферу акција између Џ. П. Моргана и Николе Тесле као представника *Компаније Никола Тесла*, март 1906.

⁵⁴ О правним пословима и финансијама в.: *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 79-80.

⁵⁵ У оквиру ове групе сачувана су документа која се тичу преписке са појединцима и компанијама. На основу сумарног инвентара урађеног за ову класификациону групу, установљено је да она садржи преписку са 9.682 личности и 1.009 компанија. Од овог броја, код укупно 4.850 кореспондената у писмима се налазе и називи компанија и личности. Целокупна збирка докумената садржи укупно 69.680 сигнатура.

годинама и по именима.⁵⁶ Његове секретарице су пословна писма куцале у дупликатима, карбон копијама, тако да се у случајевима појединих личности може пратити целокупна комуникација.⁵⁷

Делатност

Ова класификациона група представља важан извор за изучавање Теслиног рада. Она садржи 45.575 сигнатура докумената. Подељена је на две врсте докумената. У првој се налазе документа у вези са Теслиним научним радом а у другој су његови публиковани патенти и патентна документација коју прате и многобројни сродни патенти других проналазача. Приликом првог пописа и обраде Теслине оставштине у току 1954. и 1955. године, урађено је разврставање ове грађе у следеће подгрупе:

1. Патенти
2. Технике јаке струје
3. Високофреквентна техника
4. Машинство – општа машинска техника
5. Турбо машине и термодинамика
6. Авијација и ваздухоплови
7. Телемеханика
8. Варничари и осцилатори
9. Разни материјали и поступци са њима
10. Астрономија
11. Осветљење
12. Чеона светлост за локомотиве
13. Громобрани
14. Водоскок
15. Примењена физика – оптика и оптички инструменти, кинематографија
16. Механички осцилатори
17. Математика, физика, примењена хемија

⁵⁶ MNT 167-33A-69B.

⁵⁷ О преписци в.: *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 80.

18. Калемови, кондензатори итд.

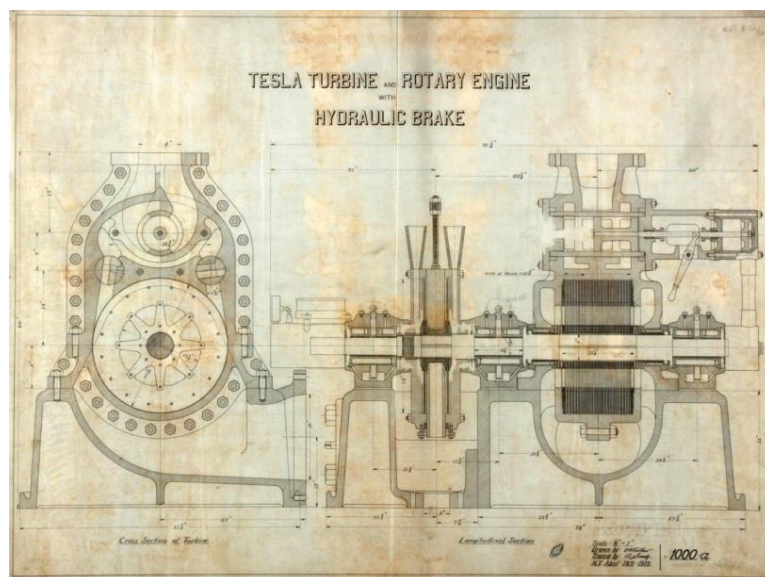
19. Патентни спорови

20. Чланци

21. Разно⁵⁸

Планови и цртежи

Планови и цртежи су методолошки повезани са групом делатност, али су због своје величине и форме за одлагање и чување издвојени у посебну целину. Група се састоји од 2.811 сигнатура докумената. Планови и цртежи који су израђивани по Теслиним идејама су различитог формата и израђивани су на различитим врстама папира. На неким цртежима налазе се врло прецизни технички подаци (Сл. 25) док су неки у урађени у форми скице.⁵⁹

Сл. 25. Цртеж Теслине турбине са хидрауличном кочницом. Извор: MNT.

Фотоматеријал

Једна од класификационих група у оквиру Личног фонда Николе Тесле је и фотоматеријал из његове оставштине.⁶⁰ Ова група је подељена по врсти носиоца информације на три подгрупе: фотографије, слајдове и фотоплоче. У музеју се

⁵⁸ О делатности в.: *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 64, 80-84.

⁵⁹ О плановима и цртежима в.: *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 84.

⁶⁰ Предмети из групе *фотоматеријал* су уједно и део музеолошке збирке, в.: *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 84-85.

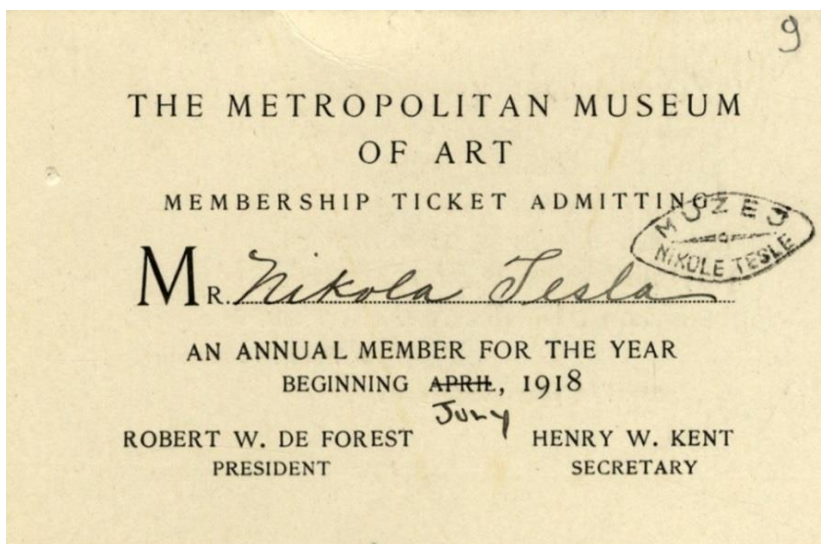
чува 976 позитив фотографија, 172 слајда и 270 фотоплоча. Ова грађа је класификована као архивска грађа, али захваљујући специфичности самог материјала и технике израде захтева посебан приступ и третман приликом обраде и смештаја.

Највећи број сачуваних фото записа приказује Теслине изуме из области ниских и високих струја, његове лабораторије, рад у области машинства, портретне и групне фотографије као и фотографије његових рођака, пријатеља и сарадника.

Вариа

У оквиру класификационе групе варија, смештени су сви документи који по својим карактеристикама и садржини не припадају ниједној од претходних класификационих група докумената из Теслине оставштине.

Ова група садржи 9.976 сигнираних докумената која се углавном састоје од различитих белешки, делова чланака, цртежа и скица мањих формата, графикона, неисписаних џепних нотеса, спискова са патентима, фотографија. Овде се налазе и прекуцани текстови из различитих публикација, више десетина песама, образаца и слично.

Сл. 26. Чланска карта за Метрополитен музеј. Извор: MNT.

У истој групи су и Теслине визит карте, исписане и празне коверте, поштанске марке и меморандуми које је Тесла сачувао. Сачувано је и неколико туристичких

мапа, јеловника и реверса за књиге које је Тесла позајмљивао из Њујоршке библиотеке.

Драгоцен материјал представљају сачуване чланске карте (Сл. 26) и пропуснице за различите клубове, музеје и цркве јер нам оне говоре о томе о каквом друштву је Тесла проводио своје слободно време. Јединствен примерак из Теслине оставштине представљају и два парчета филмске траке од 35 мм са сценама из филма, који се чувају у оквиру ове класификационе групе.⁶¹

⁶¹ МНТ 538-340–341. О овој групи предмета в.: *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 85.

4.1.2. Остали архивски фондови

У архивском одељењу Музеја Николе Тесле се осим архиве из Теслине личне оставштине, чува и неколико фондова других личности. Ови фондови су значајни јер су њихови творци допринели популаризацији Теслиног имена у науци и култури. Њихова оставштина нам пружа увид у нова сазнања и даје могућност да се чувени изумитељ и његов научни рад боље изуче и представе у јавности.

Фонд Саве Косановића

У овом фонду, који није обиман по количини материјала, наилазимо на разна писма груписана по абecedном реду, текстове, забелешке и дневник Саве Косановића.⁶² Мањи број докумената односи се на рад Друштва Никола Тесла за унапређење науке и технике, Југословенског друштва Никола Тесла, Државног одбора за прославу стогодишњице од Теслиног рођења као и на рад Института Никола Тесла за испитивање електричних појава. Распон година грађе је од 1844. до 1956. Фонду Саве Косановића припадају и педесет две публикације које су пребачене у фонд музејске библиотеке. Ова збирка није стручно обрађена, тако да не постоји сумарни инвентар.

Фонд Вукосаве Тришић

Овај фонд је последњи оформљени фонд у Музеју Николе Тесле. По својој садржини уско је повезан са фондом Саве Косановића. Састоји се од личне оставштине докторке Вукосаве Тришић, коју је 29. априла 2015. донирала докторка Бранка Тришић.⁶³ Грађа је тематски разврстана и већи део је скениран.⁶⁴ Документима је додељена привремена сигнатура у оквиру прелиминарно установљених категорија. У фонду се налази материјал који је у току живота сакупљала Милица Трбојевић, рођена сестра Саве Косановића, као и документа која је Вукосава Тришић касније прикључила документацији, као што су изјаве

⁶² Овај фонд се састоји од три кутије грађе у којима је смештено 1.198 докумената. Кутије су нумерисане бројевима: 1008, 1009 и 1010.

⁶³ Девојачко презиме докторке Вукосаве Тришић било је Трбојевић.

⁶⁴ Фонд је обрађивала Милица Кеслер, архивиста Музеја Николе Тесле.

саучешћа поводом Миличине смрти.⁶⁵ Сем архивске грађе, музеју је предато и тринаест књига које су припадале Милици Трбојевић и Сави Косановић.

Највећи део документације чини преписка између Милице Трбојевић и Саве Косановић као и белешке које су међусобно размењивали. Ова преписка садржи 4.419 скенова. Остатак добијене грађе, мешовитог је састава.⁶⁶

Сл. 27. Косановић у посети Титу. Сл. 28. Косановићева сахрана у Београду.
Извор: МНТ, Фонд Вукосаве Тришић. Извор: МНТ, Фонд Вукосаве Тришић.

Сачувани су роковници, албуми, адресари, чланске карте и исправе које су припадале Милици Трбојевић. Осим тога, сачувана је њена медицинска документација, решење о пензионисању, кореспонденција са трећим лицима као и новински исечци у којима се помињу она или Сава Косановић. Значајна је и колекција фотографија путем које сазнајемо додатне занимљивости из њеног и Косановићевог живота. На фотографијама се поред њих двоје појављују и њихови пријатељи, политички званичници (Сл. 27), страни амбасадори и друге личности.

Један део грађе односи се на живот и рад Саве Косановић. Сачувано је неколико рукописних верзија његове књиге о плану за уништење Југославије, политички говори док је био амбасадор Југославије у Сједињеним Америчким Државама, визит карте, разне белешке и преписка са трећим лицима. Сачуване су и потврде, обавештења, позивнице, записници, рачуни, путне карте, признанице и

⁶⁵ Милица-Мица Трбојевић је рођена у Петровом селу, у Лици, 3. марта 1894. Била је ћерка Јове и Ангелине (старије Теслине сестре) Трбојевић. У Будимпешти је завршила гимназију а у Загребу Медицински факултет. После Другог светског рата боравила је у Вашингтону са братом од тетке, Савом Косановићем, док је он био југословенски амбасадор у Сједињеним Државама од јула 1946. до маја 1950. године. Милица Трбојевић се није удавала. Умрла је у Београду 20. октобра 1964. године а сахрањена је на Новом гробљу поред брата Саве Косановића са којим је била присна цео живот, в.: С. Јовановић, *Генеалогичка породице Трбојевић*, 293-294.

⁶⁶ Остатак грађе садржи 4.415 скенова.

уговор о закупу стана. У овом фонду налази се и део његове медицинске документације, белешке у вези са његовом биографијом и једна интересантна карикатура. Посебан сегмент грађе односи се на смрт Саве Косановића. У овом фонду сачуван је протокол сахране, изјаве саучешћа, као и неке фотографије са његове сахране (Сл. 28).

Део документације односи се на Миличине и Савине рођаке, Николу Ј. Трбојевића, Милутина Косановића, археолога, Милутина Косановића, лекара, Драгишу Косановића, а сачуван је и тестамент Јове Косановића. Важан део ове групе односи се на документа о Николи Тесли. У фонду Вукосаве Тришић сачуван је чланак о Тесли из новина *Исељеник*, неколицина преписаних новинских чланака, сценарио за филм о Тесли, родослов и Теслина биографија из 1892. године.

Фонд Александра Дамјановића

Након смрти професора Александра Дамјановића, 1978. године, његова супруга је поклонила Музеју Николе Тесле документацију коју је он чувао. Овај фонд садржи писма преписке са разним личностима, текстове, белешке, реферате, стручне чланке, извештаје, новинске исечке и фотографије.⁶⁷ Знатан број докумената односи се на живот и рад Николе Тесле, рад Института Николе Тесле, прославу осамдесетогодишњице, стогодишњице и стодвадесетогодишњице од Теслиног рођења и процедуре у вези са усвајањем назива *тесла* за јединицу густине магнетног флукса. У фонду професора Дамјановића сачувани су и први записи са пописа Теслине оставштине, као и документа у којима се помињу неки његови еминентни савременици: професор Нилс Бор, А. С. Попов, Ли де Форест, Артур Флеминг, професор Кибиц, Родољуб Чолаковић, Милан Булајић, инжењер Миливоје Ракић, инжењер Војислав М. Поповић, професор Милан Видмар, академик Јосип Лончар, Славко Бокшан и други.⁶⁸

Распон година грађе је од 1881. до 1977. Фонду Александра Дамјановића припада и двадесет публикација из Дамјановићевог легата, које су пребачене у

⁶⁷ Фонд је смештен у пет кутија. Кутије су нумерисане бројевима: 1012, 1013, 1014, 1015 и 1016. Укупан број докумената у овом фонду износи 3.791.

⁶⁸ Кратка биографија Ли Де Фореста, в.: М. Кеслер и И. Тирић, *Честитка Николи Тесли за његов 75. рођендан*, 223. Кратка биографија проф. Кибица, в.: Исто, 233. Милан Булајић је био председник комисије за прославу у свету стодвадесетогодишњице Теслиног рођења.

фонд музејске библиотеке. Ова збирка није стручно обрађена, тако да не постоји сумарни инвентар.

Фонд Славка Бокшана

Овај фонд чини свега неколико десетина докумената. Фонду Славка Бокшана припада и шест књига које се налазе у фонду музејске библиотеке. У току ревизије Теслиних часописа из 2004. године, пронађен је часопис под насловом *Elektrotechnische Zeitschrift*, који је пребачен у фонд Славка Бокшана, након што је утврђено да је припадао њему. Пронађена су и три писма која је написао Славко Бокшан. Једно писмо упућено је Марици Косановић, друго Сави Косановићу а треће Српској православној црквеној општини у Меленцима.⁶⁹

Овај фонд није стручно обрађен и не постоји сумарни инвентар на основу кога би даља анализа била могућа.

Фонд Кенета Свизија

Грађа из овог фонда смештена је у две кутије.⁷⁰ Документа која су сачувана односе се на кореспонденцију Кенета Свизија са различитим личностима, текстове и позивнице поводом прославе стодвадесетогодишњице Теслиног рођења. У овом фонду чувају се и Свизијеви објављени чланци о Николи Тесли. Распон година грађе је од 1955. до 1970. Познато је да је Кенет Свизи поклатио музеју девет књига али не постоје подаци о називима књига као ни где се оне данас налазе. Овај фонд није стручно обрађен.

Музејски фондови

У депоу музеја чува се и документација која је припадала бившим службеницима музеја. Она је разврстана у четрдесет пет кутија – регистратора. На свакој кутији написано је име и редни број. Сачувана документација припадала је Јелени Калдерон, некадашњем архивисти музеја⁷¹, Дубравки Смиљанић, некадашњем секретару⁷², Зорици Циврић, бившем кустосу музеја, Младену

⁶⁹ Писма Марици и Сави Косановић, Бокшан је упутио у новембру 1936. године.

⁷⁰ Кутије су нумерисане бројевима 1006 и 1011 и у њима се налази 793 докумената.

⁷¹ Документација Јелене Калдерон сачувана у Музеју Николе Тесле смештена је у три кутије.

⁷² Документација Дубравке Смиљанић сачувана у Музеју Николе Тесле смештена је у четири кутије.

Вујовићу, бившем заменику директора музеја и Весни Радојев, некадашњој библиотекарки Музеја Николе Тесле. Тако, се рецимо, фонд Зорице Циврић, састоји од двадесет једне кутије које су обележене њеним именом и по редоследу како су паковане.

Постоје непотпуни спискови документације која се налази у овим кутијама, као и пратећи спискови о грађи коју је потребно излучити.

4.2. Анализа библиотечке грађе

Библиотечки фонд музеја чине две одвојене целине. Прву целину чини Лична библиотека Николе Тесле, док другу чини музејска библиотека. Иако су ове целине физички одвојене, повезује их слична тематика. Ту се чувају публикације о животу и раду Николе Тесле са неким изузецима у оквиру музејске библиотеке.⁷³

На основу књига инвентара, закључено је да обрада књижног фонда није започета по оснивању музеја. Први испис у књизи инвентара унет је 4. фебруара 1963. године. Сигнатуре додељиване публикацијама из музејског фонда су биле комбинација ознака за предмет и језик изражене кроз дванаест група.⁷⁴ На основу приручних картона који су пронађени у току 2003. међу архивском грађом, закључено је да су првобитно формиране две приручне картотеке, једна за публикације из Теслине личне библиотеке, а друга за музејске публикације. Ове картотеке садржале су само најосновније податке. Оне нису рађене по важећим библиотечким нормама, јер у музеју тада није радило лице са образовањем из области библиотекарства.⁷⁵ Када је 1963. године започето вођење књига инвентара, постојеће сигнатуре су занемарене па су књигама додељивани бројеви по систему примене текућег броја.⁷⁶

Обрада библиотечког фонда по важећим стандардима из области библиотекарства започета је тек 1997. године.⁷⁷ Тада је сачињен и први предлог за успостављање Библиотеке Музеја Николе Тесле и урађена ревизија комплетног књижног фонда. Уочене су и исправљене грешке уписа у инвентарним књигама и уписани су до тада неинвентарисани примерци. Прекид рада на сређивању фонда уследио је средином 1999. године, да би средином 2001. овај рад био настављен.⁷⁸

⁷³ Изузеци су публикације са различитим насловима које су добијене на поклон, купљене историјске књиге, речници, водичи и слично као и стручна литература за архивисте и библиотекарске.

⁷⁴ *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 123.

⁷⁵ Нешто касније, од октобра 1997. на ревизији је радила Бранислава Поповић, библиотекар саветник а између јула 2001. и марта 2004. послове ревизије је хонорарно радила Весна Радојев, дипломирани библиотекар. Наиме, Музеју до данас није одобрено радно место библиотекара, иако постоји изузетно велика потреба за њим.

⁷⁶ *Numerus currens*.

⁷⁷ *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 123.

⁷⁸ Другу ревизију фонда урадила је Весна Радојев, крајем марта 2004. године.

Тренутно стање фонда библиотечког материјала Музеја Николе Тесле утврђено на дан 31. марта 2016. је следеће (Табела 1):

Табела 1.

Стање фонда библиотечког материјала Музеја Николе Тесле 31. марта 2016.						
		налова	библ. јед.	првих примерака	дуликата	
I Теслина лична библиотека	књиге / монографске публикације	905	1.172	943	229	
	часописи / новине / сер. публикације	347	2.356	1.874	482	
	хемеротечка збирка	укоричени албуми	57	21.627	57	/
		неукоричени исечци	непознато	непознато	непознато	непознато
		листови из новина са обележеним чланцима за исецање	непознато	непознато	непознато	непознато
		необележени листови из новина	непознато	непознато	непознато	непознато
		цели примерци новина	непознато	непознато	непознато	непознато
II Музејска библиотека	књиге / монографске публикације	1.027	1.550	1.203	347	
	часописи / новине / сер. публикације	217	2.176	1.875	301	
	прес-клипинзи	непознато	непознато	непознато	непознато	
III Библиотечки фонд Музеја Николе Тесле	укупно књига I + II	1.932	2.722	2.146	576	
	укупно часописа I + II	564	4.532	3.749	783	
	укупно I + II	2.496	7.254	5.895	1.359	

4.2.1. Лична библиотека Николе Тесле

Теслину оставштину која је стигла у Београд чинили су архивски списи, његови лични предмети и врло драгоцену библиотечку грађу коју неки сматрају најзначајнијим сегментом његове оставштине.⁷⁹ Библиотечка грађа која се и данас чува у музеју, састоји се од књига, часописа и исечака из штампе. Овај фонд представља заокружену целину и није се мењао током година. У неколико наврата рађено је инвентарисање као и каталожка обрада. Фонду припадају монографске и серијске публикације из Теслине заоставштине, као и Хемеротека. У оквиру Хемеротеке налази се педесет седам укоричених албума са исечцима из штампе. Тој целини припадају и новински листови са обележеним и необележеним чланцима, који су очигледно били припремани за исецање, али и примерци целих новина. Ова изузетно вредна целина се налази у добром физичком стању и постепено се сређује по законским нормама.

У оквиру члана бр. 26. Закона о културним добрима (Стара и ретка књига) наводи се: „... Стару и ретку књигу сачињавају: рукописи, рукописне и штампане књиге, периодика и друга библиотечка грађа настала до краја 1867. године, ретке књиге, одређени примерци периодичних издања и друге ретке библиотечке грађе настале и после ове године, одређена библиотечка грађа која се на основу овог закона доставља овлашћеној библиотеци као обавезни примерак и документација о њој, као и посебне библиотечке целине које су због свог садржаја, уметничке, културне и историјске вредности значајне за науку и културу ...“.⁸⁰

На основу закона, а на предлог тадашње управе, Народној библиотеци Србије упућен је допис 7. марта 2014. године, са молбом да се Лична библиотека Николе Тесле прогласи за културно добро од великог значаја као стара и ретка књига.⁸¹ Одлуку о утврђивању старе и ретке библиотечке грађе за културно добро од

⁷⁹ I. Zorić, A. Đokić и M. Vujović, „Informatizacija rada Muzeja Nikole Tesle, kao kompleksne ustanove zaštite kulturnih dobara“, 479.

⁸⁰ Десанка Стаматовић, *Читалишта у Србији у XIX веку* (Београд: Народна библиотека Србије, 1984), 120.

⁸¹ Предлог је заведен у деловодник Музеја под бројем 35/2014. У прилогу предлога, Народној библиотеци Србије достављена је биографија Николе Тесле, текстуални преглед садржаја књижног фонда и табела са насловима свих штампаних докумената која чине Личну библиотеку Николе Тесле.

великог значаја донео је Управни одбор Народне библиотеке Србије 18. марта 2014. године (Прилог 32).⁸²

У погледу превентивне заштите овог фонда остварени су одређени кораци. Периодика и хемеротечка грађа су смештене у посебне коморе са климатском регулацијом. Монографске публикације су одложене у ормане израђене од стакла и дрвета без посебне климатске регулације с обзиром да су у релативно добром стању. Увиђајући све већи значај конзервацијских радова, у току 2014. оформљена је конзерваторска радионица са посебним столовима и једном комором у коју су смештене хемијске супстанце које се користе у третманима конзервације.⁸³

Монографске публикације

Монографске публикације из Теслине библиотеке не представљају обиман фонд, међутим, по свом садржају овај фонд је врло значајан због тога што садржи богат извор информација за научнике и истраживаче који изучавају живот и стваралаштво Николе Тесле, као и за све историчаре науке. Ова целина је врло разнолика по садржају и по облику. Она садржи књижевна дела (поезије и прозе), речнике, енциклопедије али и инжењерске приручнике, научне расправе и сепарате помоћу којих је Тесла настојао да задовољи свој читалачки укус.⁸⁴ Иако је доста наслова на српском језику, ипак више од две трећине фонда је на

⁸² „Одлука о утврђивању старе и ретке библиотечке грађе за културно добро од великог значаја“, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 34, 26. март 2014, 48, в.: Прилог 32.

⁸³ На основу извештаја Зорана Пекића, конзерватора саветника, који није заведен већ је лично предат Милици Кеслер, задуженој да надгледа ову врсту радова, до краја 2015. године прегледано је 333 сигнатуре из Теслине личне библиотеке. У извештају је наведено да неких сигнатура има у више примерака, међутим, није наведено који су наслови третирани као ни колико њих припада делу фонду са монографским публикацијама а колико делу фонда са серијским публикацијама. У даљем тексту наведено је да су две конзерваторке, Ефтерпа Ђукић и Слободанка Младеновић интервенисале на укупно 193 књиге и третирали појединачно 861 лист из књига. Реставратор Звонимир Ратковић је прегледао све примерке књига узете у конзервацију, а интервенисао је на укупно 200 повеза књига. У истом извештају наведен је и број докумената из Личног фонда Николе Тесле као и новодобијеног фонда Вукосаве Тришић, на којима су вршене интервенције.

⁸⁴ В.: Ивана Тирић, Тадија Стефановић, Библиотечка грађа из области лепих уметности у библиотеци Николе Тесле, *Транскултуралност и библиотеке, MELISSA (Museums, Ethics, Library and Information Science, Studies, Archives)*, 29. септембар – 01. октобар 2017. године. *Зборник резимеа*, ур. Вранеш Александра, ур. Марковић, Љиљана, 127. Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду, 2017.

страним језицима. Ту се налазе публикације на немачком, француском и италијанском али највећи део чине оне на енглеском језику.⁸⁵

Теслине књиге се разликују по облиму, величини и по врсти повеза (Сл. 29). Највећи број књига има броширани повез, али су у великом броју заступљене и корице од картона и платна. У нешто мањем броју наилазимо на корице од коже и на оне које су израђене од комбинације коже и платна.

Сл. 29. Део књига из Теслине библиотеке.

Теслина љубав према књигама потиче из детињства. У аутобиографском тексту он пише: „... Мој отац је имао велику библиотеку и када год сам могао, трудио сам се да удовољим својој страсти за читањем. Он ми то није дозвољавао и побеснео би када би ме затекао на делу. Када је открио да читам у потаји, сакрио је свеће. Није хтео да кварим очи. Међутим, ја прибавих лој, направих фитиљ за свеће и излих танке штапиће и сваке ноћи, пошто бих запушио кључаоницу и све шупљине око врата, читао бих, често до зоре, док су сви остали

⁸⁵ В.: Ивана Ћирић, Виртуелна библиотека Николе Тесле, *Виртуелна култура, Међународна научна конференција, Београд, 23/09 – 25.09.2016. Зборник радова. Књ.1*, ур. Вранеш Александра, ур. Марковић, Љиљана, Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду, Београд, 2014: 79-80.

спавали и све док моја мајка не би започела своје напорне свакодневне послове. Једном приликом наишао сам на роман под насловом Абафи (син Абе), познатог мађарског писца Јосике, у преводу на српски језик. Ово дело пробудило ми је снагу воље која је била успавана и почех да вежбамам самоконтролу ...“.⁸⁶

Најстарија књига у Теслиној библиотеци је *Die von ihren Feigen-Blaettern entbloeseten Adam und Eva oder Die heute zu Tage unter beyderley Geschlecht gewoenlichen Tugenden und Laster der Augen der Welt* из 1720. године, а најмлађа публикација је *Американски Србобран, српски народни календар за просту 1943.* који је у Питсбургу штампао Српски народни савез. О књигама које је куповао и добијао на поклон Тесла је водио инвентар.⁸⁷

Прво инвентарисање монографских публикација из личне библиотеке Николе Тесле трајало је од 21. јануара до 27. јула 1963. Последњи инвентарни редни број је био 600. Како је касније установљено, током ревизије из 1997. године, приликом инвентарисања је дошло до неких грешака.⁸⁸ Инвентарисане су две монографске публикације које не припадају музеју и оне су враћене власницима.⁸⁹ У неким случајевима су истим издањима додељене различите сигнатуре а неке серијске публикације су инвентарисане као монографске, и обрнуто.⁹⁰ Ове грешке су исправљене током ревизије. Из дела фонда у коме се налазе часописи, у део фонда са монографским публикацијама, пребачено је укупно тридесет осам публикација. Такође, из архивске грађе су издвојене неке књиге и инвентарисањем су придружене овом делу Теслине библиотеке. Овим путем Теслиној библиотеци придружено је укупно седамдесет пет публикација.

Установљено је и да неколико књига не поседује насловну страну, корице или су корице изузетно оштећене. Све ово је уписано у поље Напомене у књизи инвентара. Прегледањем књиге инвентара установљено је и да недостају четири књиге које су првобитно биле инвентарисане али је утврђено да је други примерак

⁸⁶ Никола Тесла, *Моји изуми и преписка Николе Тесле са Хугом Гернсбеком* (Београд: Музеј Николе Тесле, 2007), 38.

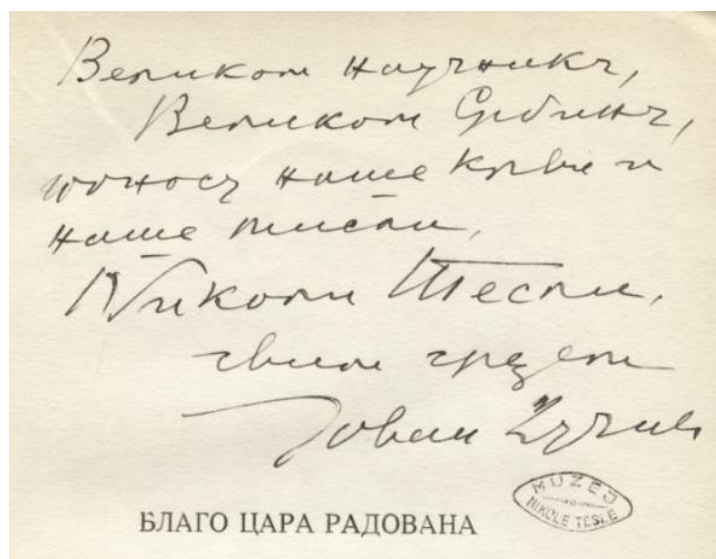
⁸⁷ MNT 167-1A-32B.

⁸⁸ *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 123.

⁸⁹ Прва књига са насловом „*Наши градови*“ Тире Трухелке из 1904. враћена је Археолошком институту САНУ 29.08.2001. Друга публикација, истог аутора, под називом „*Јајце – краљевски град*“, враћена је истог датума Историјском институту САНУ.

⁹⁰ Након ревизије сигнатуре истих издања су спојене, в.: *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 124.

једне од књига сачуван у Теслиној библиотеци.⁹¹ Накнадно је пронађена помоћна картотека, која је била оформљена непосредно по приспећу овог дела фонда у музеј. Контролисањем картотеке испоставило се да тринаест наслова није обухваћено приликом првог инвентарисања.⁹² Ове публикације до данас нису пронађене, па се тако и не налазе у оквиру Теслине библиотеке.

Сл. 30. Посвета Николи Тесли од Јована Дучића у књизи *Благо цара Радована*.

⁹¹ Првобитно инвентарисане књиге: Дучић, Јован: *Песме сунца*. — Београд, 1929. Инв. бр. 34; Mitchell, S. A. And Abbot, C. G.: *The Fundamentals of Astronomy*. — New York, 1927. Инв. бр. 86; Ракочевих, Томаш: *Доље деспотизам*. — Vašington, 1921.; Инв. бр. 242; *Testimony in Behalf of Tesla*. Interference No. 21, 701... New York, Инв. бр. 348, в.: *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 124.

⁹² Abetti, Giorgio: *The Sun, its phenomena and psysical features*. — New York: D. Van Nostrand, 1938. — 360 стр.; Adamic, Louis: *An american immigrant visits Yougoslavia and discovers his old country*. — New York; London : Harper and Brothers. 1934. — 370 стр.; Бокшан, Славко: *Едисон : Биографије знаменитих људи*. — Београд : Југо-исток, [с. а.]. —163 стр.; *Chamber's educational cours mathematical tables / Edited by James Pryde*. — New ed. — London ; Edinburgh ; New York :[S. N, S. a.]. — XLII, 450 стр.; Ђурић, Милош: *Аристотелово етичко учење с обзиром науисторијско етичко народно предање*. — Београд :Српска краљевска академија, 1940. — 167 стр.; *Grimsehl: Lehrbuch der Physik*. — Leipzig ; Berlin : B. G. Teubner, 1938. — X, 871 стр. : илустр.; Hering, Carl: *Ready reference tables. Conversion factors*. — New York : J. Wiley and Sons, 1912. — 196 стр.; Lorentz, H. A.: *The theory of electrons and its applications to the phenomena of light and radiant heat: A course of lectures delivered in Columbia University*, New York, 1906. — [New York?]: Columbia University Press : McMillan, [1906?]. — 331 стр.; Manzoni, Alessandro: *I promessi sposi*. — Firenze : G. S. Sansoni, 1924. — XVIII, 525, 32 стр.; *Proceedings of the American Institute of Electrical Engineers*. Vol. XXXVIII, no. 2. — New York : [Institute?], 1919. — 248 стр.; *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*. Књ. 258 Umjetničkog razreda, [sv.] 2. — U Zagrebu : [Akademija?], 1937. — 60 стр.; Starling, Sidney: *Electricity and magnetism : for advanced students*. — London: New York ; Toronto : [Longman Green and Co., 1912-1913 [!]]; Tesla, Nikola: *Experiments with alternate currents of high potential and high frequency*. — New ed. — New York; London : McGraw-Hill, 1904. — 162 стр. : 1 сл.; в.: *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 124-125.

У Теслиној библиотеци налази се 153 књиге са посветом дародавца.⁹³ Ове посвете је написало укупно 113 личности од којих су већина били његови пријатељи или колеге (Сл. 30).⁹⁴

У току 2004. године Архиву Србије је послато на конзервацију десет наслова. Ове монографске публикације су приликом те конзервације укоричене у платнени повез, оштећени листови су ојачани фолијом, неочишћени су очишћени и конзервирани. У питању су следећи наслови:

1. Lowell Observatory, Bulletin No. 84. – NT 837, inv. br. 1102 (5 odvojenih listova)
2. Petronijevics, Branislav: Sur la valeur de la vie. – NT 764, inv. br. 1019 (8 listova)
3. – “ - : Les Lois fondamentales de l’ Addition arithmétique... – NT 90, inv. br. 90
4. – “ - : Charles Darwin und Alfred Russel Wallace. – NT 101, inv. br. 101
5. – “ - : Osnovi empiriske psihologije. – NT 126, inv. br. 126
6. – “ - : Hauptsätze der Metaphisik. – NT 746, inv. br. 994 (4 lista)
7. Stojadinović, Miloslav: Naša budućnost. – NT 63, inv. br. 63 (zaštita korica)
8. Cline, May: The Principles of Bird-Flight. - NT 98, inv. br. 98 (korice, povez)
9. Dickl, Ignaz: Die Berechnung der achsialen Turbinen... – NT 844, inv. br. 1109
10. Plaintiff Exhibit No. 102. – NT 82, inv. br. 76

У току септембра 2004. Управи музеја је упућен допис са пописом најоштећенијих примерака монографских публикација. Сем *Требника* који је тада конзервиран, није познато када је тачно извршена конзервација и рестаурација осталих предложених примерака.⁹⁵

За прву обрада књига из Теслине библиотеке за каталог, која је започета је у јулу 2001. а завршена крајем 2002, коришћен је компјутерски програм *Библио*.⁹⁶

⁹³ Vesna Radojev, *Teslina lična biblioteka, knjige sa posvetom* (Beograd: Muzej Nikole Tesle, 2003), 87-160.

⁹⁴ Међу дародавцима се налазе и Бокшан Славко, Јован Дучић, Иван Мештровић, Милан Видмар, Паја Радосављевић, Мићун Павићевић, Милутин Миланковић и други.

⁹⁵ На списку се налазе следећи наслови: 1. Harnessing of Niagara, NT 686; 2. Trebnik, NT 785; 3. Leopardi, Giacomo: Canti, NT 385; 4. Die von Ihren Feigenblaettern..., NT 295; 5. Godišnjak Matice srpske, NT 215 (kompletno, 2 god.); 6. Teslini patent, NT 245 i NT 259 (2 knjige); 7. Svi separati.

⁹⁶ Програм је развила Народна библиотека *Стеван Сремац* из Ниша у оквиру НИБИС-а (Нишки библиотечки систем). Он представља библиотечко-информациони систем предвиђен за узајамну каталогизацију са узајамном библиографско-каталожском базом података која обухвата стандардизовану обраду библиотечке грађе, уједначено вођење каталога, рачунарску и комуникациону повезаност са другим библиотекама и друге бројне функције.

Овај програм је омогућио истовремени унос података за ауторски, предметни и стручни каталог, као и претраживање базе ради пружања информација о фонду.⁹⁷ С обзиром да је већи део монографских публикација на енглеском језику, као писмо одреднице одабрана је латиница.⁹⁸ Публикације су обрађене тако што су уношени подаци који су се могли наћи на описиваним примерцима а у поље за напомене су уношене све остале информације као што су опис физичког стања, димензије и подаци о посвети аутора. У оквиру истог програма урађена је и стручна класификација применом опширних бројева универзалне децималне класификације.

Након завршене каталожке обраде у овом програму, 20. октобра 2003. установљено је бројчано стање фонда монографских публикација (Табела 2):

Табела 2.

Попис монографских публикација из Теслине личне библиотеке 2003.			
Наслова	Библио. јединица	Првих примерака	Дупликата
904	1.171	939	232

Након завршене обраде књига из Теслине библиотеке, на дан музеја 5. децембра 2003. године, приређена је изложба *Теслина лична библиотека, књиге с посветом*. Ово је била и прва изложба у музеју на којој су као примарни експонати излагане оригиналне књиге. На изложби су представљене неке од најзанимљивијих Теслиних књига са посветама, као и Теслина преписка са неким дародавцима.⁹⁹

На основу интерног извештаја сазнајемо да је током прегледа стања фонда 31. октобра 2007. утврђено следеће стање (Табела 3):

⁹⁷ Прву каталожку обраду коришћењем програма *Библио* радила је Весна Радојев, тадашњи библиотекар Музеја Николе Тесле.

⁹⁸ *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 125.

⁹⁹ Представљен је и Каталог монографских публикација објављен као CD-ROM уз књигу: V. Radojev, *Теслина лична библиотека, књиге са посветом*. Овај диск је уједно био и прво електронско издање Музеја Николе Тесле. Каталог је претражив по неколико критеријума, по аутору, наслову, издавачу, години издања али и према предметним одредницама. Предметне одреднице је могуће претраживати на српском и на енглеском језику. Посебном ознаком су обележене каталожке јединице које садрже илустрације, тако да је каталог могуће претраживати и по овом критеријуму.

Табела 3.

Попис монографских публикација из Теслине личне библиотеке 2007.		
Наслова	Првих примерака	Дупликата
905	943	229

У табели се број наслова разликује од броја првих примерака јер постоје вишетошне публикације које се налазе под истим сигнатурним бројем.

Наредна ревизија Теслиних књига рађена је од јула до децембра 2016. године. Установљено је исто стање као и приликом претходне ревизије. У погледу очувања ове вредне колекције предузете су мере заштите у виду дигитализације. Током претходних година, у неколико наврата, скениран је мањи део Теслиних књига. Дигитализација осталих монографских публикација из Теслине личне библиотеке, је управо у току.¹⁰⁰ Предвиђена је и израда електронског каталога Теслиних књига и постављање података на интернет страницу музеја, како би се овај каталог могао и *on line* претраживати. У наредној фази обраде фонда било би потребно и аналитички обрадити све наслове.

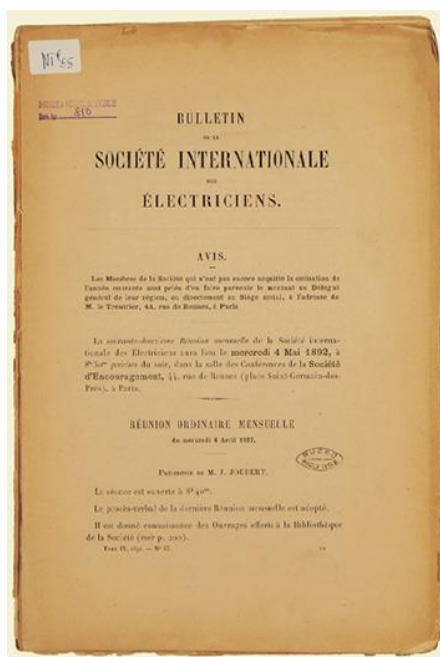
Серијске публикације

Као и у књижном фонду Теслине библиотеке и међу часописима и новинама се може наћи широк спектар садржаја. Слично књигама, и периодика је разноврсна по садржају и темама. Тесла је читао и сачувао бројне примерке научних и техничких часописа и магазина, али и оних који су у то време били популарни, као што су политички, спортски, забавни и хумористички. Такође, у његовој библиотеци се могу наћи и часописи са темама из културе и уметности. Највише часописа из научникове библиотеке је на страним језицима, а остатак

¹⁰⁰ Почетком 2016. године музеј је за ове потребе купио посебан скенер ознаке BOOK EYE, већих димензија, резолуције 600 dpi. Скенер је опремљен додатном хардверском опремом која се састоји од кућишта, рачунара и два фотоапарата. У рачунару је инсталиран посебан софтвер који приказује скенирани материјал и дозвољава даљу манипулацију. Мана скенера је што се на њему не могу скенирати књиге са дебљом рикном. У току 2016. године, музеј је на Конкурсу за финансирање и суфинансирање пројеката из области Дигитализације културног наслеђа у 2016. години, од Министарства културе и информисања, добио средства за реализацију пројекта „Дигитализација монографских публикација из личне библиотеке Николе Тесле“. Аутор и координатор пројекта је била Ивана Ћирић.

чине публикације на српском и хрватском језику. Највише наслова је на енглеском језику, а заступљени су и часописи на немачком и француском. Осим разлике у садржају, часописи се разликују и по дизајну и квалитету штампе. Занимљиве илустрације присутне у овим публикацијама омогућавају нам да боље упознамо обичаје и визуелну културу времена у коме је Тесла живео.¹⁰¹

Најстарији часопис који се налази у Теслиној библиотеци је *Bulletin de la Societe Internationale des Electriciens*, број 87. (Сл. 31) из маја 1892. године, а најмлађи је *News from Czecho-slovakia*, број 58. који је штампан 16. маја 1942.

Сл. 31. Најстарији часопис у Теслиној библиотеци.

Велики број часописа сачуван је у само једном примерку. Поједини бројеви часописа сачувани су у великом броју примерака, попут часописа *Time* од 20. јула 1931. године, који је сачуван у чак двадесет два примерака. У овом броју Теслин портрет, који је урадила принцеза Парлаги, налази се на насловној страни а унутра је интервју са Теслом поводом његовог седамдесет петог рођендана.¹⁰²

Неки наслови часописа на страним језицима који се чувају у музеју (Табела 4):

¹⁰¹ В.: Ивана Ћирић, Виртуелна библиотека Николе Тесле, *Виртуелна култура, Међународна научна конференција, Београд, 23/09 – 25.09.2016. Зборник радова. Књ.1*, ур. Вранеш Александра, ур. Марковић, Љиљана, Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду, Београд, 2014: 80-81.

¹⁰² „Tesla at 75“, *Time*, July, 20, 1931, 27-30.

Табела 4.

Неки наслови страних часописа које је Тесла сачувао	
Наслов	Предметна одредница
<i>ADVENTURE</i>	популарна америчка литература
<i>ARMY and Navy Journal</i>	војска и морнарица
<i>CURRENT Literature</i>	друштвени живот САД-а
<i>HEALTH Culture</i>	здравље
<i>JUNGGESELLE</i>	немачка књижевност
<i>MOTION Picture Magazine</i>	филм
<i>MOTOR Life</i>	аутомобилизам
<i>DIE Muskete</i>	хумор
<i>NATURWISSENSCHAFTEN</i>	медицина
<i>OPEN Court</i>	филозофија религије
<i>PREGLĄD teletechniczny</i>	електротехника
<i>PSYCHOLOGY</i>	психологија
<i>TELEPATHIC Magazine</i>	окултизам
<i>UMSCHAU</i>	природне науке

Неки наслови часописа на српском језику који се чувају у музеју (Табела 5):

Табела 5.

Неки наслови часописа на српском језику које је Тесла сачувао	
Наслов	Предметна одредница
<i>ARHIV za hemiju i tehnologiju</i>	технологија
<i>БЕОГРАДСКЕ општинске новине</i>	научне расправе, књижевност
<i>БРАНКОВО коло</i>	забава и књижевност
<i>ГЛАС Српске краљевске академије</i>	природне науке
<i>JUGOSLAVENSKA narodna privreda</i>	привреда
<i>LIBERATOR</i>	социјализам

<i>НАША домовина</i>	масони
<i>NOVA Jugoslavija</i>	политика
<i>PRIRODA</i>	природа
<i>СОКО</i>	скоколски покрет
<i>СРПСКА отаџбина</i>	Србија
<i>СРПСКО огледало</i>	српски емигранти у САД-у
<i>ТЕХНИЌКИ list</i>	техника

У току друге ревизије серијских публикација 2004. године, двадесет два наслова сепарата су пребачена у монографске публикације. Часопис под насловом *Elektrotechnische Zeitschrift* је пребачен у фонд часописа музејске библиотеке, јер је утврђено да је припадао Славку Бокшану.¹⁰³

По завршеној ревизији фонда, установљено је и бројчано стање фонда новина и часописа на дан 31. марта 2004. године (Табела 6):

Табела 6.

Попис серијских публикација из Теслине личне библиотеке 2004.		
Наслова	Првих примерака	Дупликата
327	1.917	476

Урађена је абecedно сложена контролна картотека у коју су унети сви бројеви појединих наслова серијских публикација, као и топографски каталог који садржи наслов, место издања и сигнатуру.¹⁰⁴ Постоје абecedни и предметни каталог који су урађени у програму *Word*. Такође, поједини часописи су скенирани и графички обрађени за приказивање на изложби поводом стотину педесет година од рођења Николе Тесле. Изложбу је пратио и каталог са великим бројем текстова и прилога о часописима.¹⁰⁵

¹⁰³ Музеј Николе Тесле 1952-2003, 128.

¹⁰⁴ Исто.

¹⁰⁵ Владимир Јеленковић, ур., *Часописи из Теслине личне библиотеке* (Београд: Музеј Николе Тесле, 2006).

У току септембра 2006. године, упућен је допис тадашњој Управи, са списком најугроженијих примерака серијских публикација. Као ургентни за заштиту издвојени су следећи наслови:

1. Bulletin de la Societé française des électriciens, NТр 55 (kompletно)
2. Brankovo kolo, NТр305, god. 19, sv. 12, 13. juni 1913.
3. McClure's Magazine, NТр 260, Nov. 1910
4. Technical World Magazine, NТр 87, vol. 16, no. 6, Febr. 1912
5. Journal of the IEE, NТр 27, (kompletно)

Током последњег прегледа стања фонда часописа, 31. октобра 2007. године, на основу интерног извештаја, утврђено је да недостаје чак четрдесет три првих примерака. У плану је аналитичка обрада свих чланака из овог дела фонда који се на наки начин тичу Теслиног живота и стваралаштва. Такође, неопходно је поново урадити ревизију и дигитализовати све серијске публикације из Теслине оставштине како би им се могло приступити без бојазни од даљих оштећења.

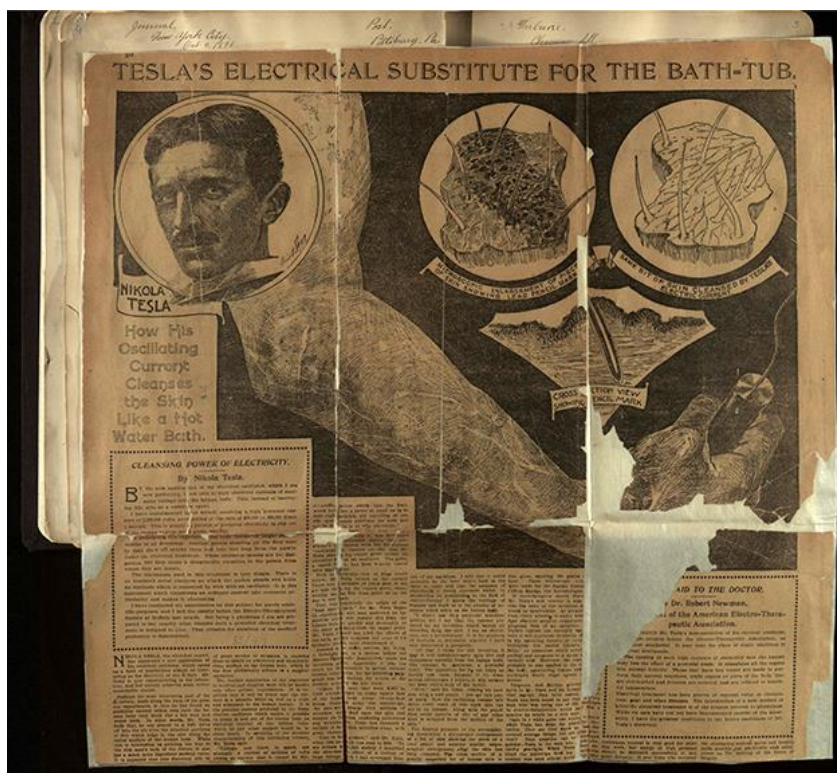
Исечци из новина и часописа

Са Теслином оставштином из Сједињених Америчких Држава стигао је можда највреднији део библиотечког фонда, исечци из штампе. Ови исечци нам омогућавају увид у Теслин друштвени живот, на какав је одзив наилазио у јавности али и у стручним круговима. Исечци из новина и часописа се третирају као посебна целина овог фонда (Теслини новински исечци - Хемеротека). Колекција новинских исечака и новина из личне заоставштине Николе Тесле састоји се од укоричених и неукоричених исечака. Укоричени чланци се налазе у педесет седам посебних албума а број неукоричених још увек није познат.¹⁰⁶

О чланцима који су лепљени у албуме је вођена, у виду тематске картотеке, оригинална евиденција. Теслине секретарице су према његовим упутствима исецале чланке из серијских и периодичних публикација, који су се углавном

¹⁰⁶ В.: Ивана Ћирић, Виртуелна библиотека Николе Тесле, *Виртуелна култура, Међународна научна конференција, Београд, 23/09 – 25.09.2016. Зборник радова. Књ.1*, ур. Вранеш Александра, ур. Марковић, Љиљана, Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду, Београд, 2014: 81-82.

бавили његовим радом и деловањем на простору Европе и Сједињених Америчких Држава. Прегледом ове грађе установљено је да је Никола Тесла користио и услуге специјализованих фирми за израду прес клипинга. Сем чланака који се односе на Николу Теслу, овде се могу наћи и истраживања других научника и проналазача који су се бавили науком и техником. Методологија по којој су ови чланци разврстани сведочи о Теслиној великој преданости и вештини прикупљања и коришћења информација.

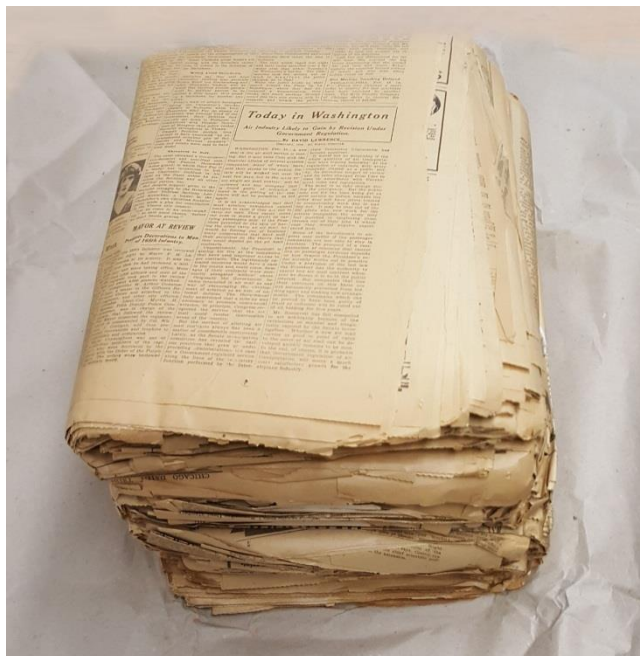

Сл. 32. Конзервиран чланак из албума бр. 52. Извор: MNT.

До сада је мањи број исечака конзервиран и то су углавном они чланци који се налазе у укориченим албумима (Сл 32). Већи степен хитности завређују они чланци које је Тесла обележио а који још увек нису издвојени из новина као и оних који нису обележени а налазе се међу сачуваним Теслиним новинама (Сл. 33).¹⁰⁷ Осим неопходног рада из области физичке заштите, овај део фонда би

¹⁰⁷ Не зна се број ових чланака јер су сви новински листови и новине тренутно заштићени конзерваторским поступцима и херметички затворени у полиетиленске кесе намењене посебно за осетљиву новинску хартију. Пре отварања и детаљног прегледа овог дела фонда неопходно је установити прецизну методологију рада и обезбедити ланчану обраду како би се развој оштећења свео на минимум. Почетак ових делатности прелиминарно је планиран за 2018. годину.

требало и микрофилмовати у два примерка или дигитализовати, како би се осигурала његова доступност генерацијама које долазе.

Сл. 33. Део новина које је Тесла сачувао.

4.2.2. Музејска библиотека

Музејску библиотеку чине издања која су купљена, добијена на поклон или набављена путем библиотечке размене.¹⁰⁸ Већина публикација се превасходно бави радом и животом Николе Тесле или оним областима које су сродне његовим истраживањима и интересовањима. Део публикација, третираних као секундарне публикације, купљене су за потребе рада службеника музеја.¹⁰⁹ Осим монографских и периодичних публикација, у овом фонду штампаних докумената чувају се и обрађују и исечци из штампе који су углавном у вези са неком промоцијом музеја. Овај сегмент фонда временом расте и допуњава се регуларно, а последњих неколико година, маркетиншка фирма која прикупља чланке за музеј, доставља их редовно на ЦД-овима.

Прва инвентарна књига монографских публикација је отворена почетком 1963. године. Попуњена је до самог краја, тј. до броја 1390. и има укупно 139 страна. Прва заведена књига 4. фебруара 1963. је *Наш дуг Николи Тесли* из 1936. године, аутора Славка Бокшана.¹¹⁰

Друга инвентарна књига отворена је 26. маја 1998. а последњи број уписа је 2246. Судаћи по инвентарној књизи, ревизија је рађена од маја до октобра 1998. и том приликом су многи наслови расходовани.¹¹¹ Такође, утврђено је да недостаје осамдесет шест наслова.

Према последњој ревизији, на дан 31. марта 2004. године, у оквиру музејске библиотеке установљено је следеће стање (Табела 7):

¹⁰⁸ Само од Саве Косановића, музеј је добио на поклон педесет две публикације. Поклони су добијани од аутора, издавача, Одбора музеја, Друштва „Никола Тесла“, Српске научне академије, Института Никола Тесла“, Матице Српске, Музеја Науке и Технике, Завода за интелектуалну својину из Београда, Секретеријата за културу града Београда, Народне библиотеке Србије, Градске Библиотеке из Новог Сада, Библиотеке „Николе Тесле“ из Ниша, Клуба „Никола Тесла“ али и од приватних лица, попут Лиланда Андерсона, Александра Маринчића и других. Кенет Свизи поконио је музеју девет књига а из легата Александра Дамјановића музејској библиотеци је придружено двадесет наслова.

¹⁰⁹ Публикације које припадају музејској библиотеци (монографске и серијске), смештене су у затворене ормане у две одвојене просторије које су некада биле повезане. Тренутно су ормани сасвим попуњени па је потребно обезбедити додатни простор за смештај публикација које пристижу.

¹¹⁰ Из библиотеке овог инжењера музеј је откупио 103 наслова за своју библиотеку. Подаци о откупу се налазе у првој инвентарној књизи.

¹¹¹ Одлуком музеја бр. 663 од 19.10.1998. расходовано је укупно 497 наслова монографских публикација.

Табела 7.

Попис публикација из библиотеке Музеја 2004.		
Књиге	Часописи	Клипинзи
1550	2.176	непознато

Након неколико година уследио је и наредни преглед овог дела фонда. Током прегледа 31. октобра 2007. године, утврђено је следеће бројчано стање (Табела 8):

Табела 8.

Попис публикација из библиотеке Музеја 2007.		
Књиге	Часописи	Клипинзи
1702	1.190	непознато

Није познат разлог мањка овако великог броја часописа. Могуће је да су неки изличени, али о томе није пронађен писани траг. Тачан број клипинга још увек није установљен.

У току 2014. године, урађена је провера стања фонда музејских публикација. Том приликом је утврђено да у библиотеци недостају деведесет две сигнатуре које се налазе у инвентарној књизи. Планирано је да текућа ревизија музејског библиотечког фонда буде завршена почетком 2018. године.

Фонд се повремено обогађује куповином и поклонима, а може се унапредити и сарадњом са сродним институцијама путем међуинституционалне размене с обзиром да музеј има сопствена издања. Међутим, велики проблем представља мањак простора где би се чувале и обрађивале публикације.

Сваке године Одељење за унапређење матичне делатности, у саставу Библиотеке града шаље допис музеју са захтевом за поуну *Података о библиотечком пословању*. Ови подаци су закључно са 2015. годином, попуњивани и достављани матичној библиотеци. Све до априла 2016. године у Музеју Николе Тесле није пронађена потврда о упису библиотеке музеја у регистар библиотека. Није утврђено да ли је та потврда достављена од стране надлежних органа или је, пак, загубљена међу документима. Наиме, било је неопходно да се библиотека

Музеја Николе Тесле региструје као специјална библиотека јер је, према важећем закону, овај статус нужно регистровати.¹¹²

Према тексту Закона о библиотечној делатности, можемо да разликујемо библиотеке као установе јавне службе и библиотеке као организационе јединице које се налазе у саставу других установа уколико су уписане у регистар библиотека. У првом случају библиотеке су самосталне установе а у другом нису, њих називамо специјалним библиотекама. Специјалне библиотеке, дакле, нису самосталне, већ се налазе у саставу других установа којима библиотечка делатност није примарна. По наведеном закону, ове специјалне библиотеке треба регистровати као такве у оквиру надлежне установе а потом их и уписати у Централни регистар библиотека које води Народна библиотека Србије.¹¹³

Исти закон разликује и више категорија специјалних библиотека а руководећи се према типу установе у којем се она налази. Библиотека Музеја Николе Тесле по тој категоризацији припада специјалним библиотекама у установама културе. У складу са поменутим Законом, специјалне библиотеке обухваћене су матичним функцијама које се утврђују ради остваривања јединственог и стручног обављања библиотечке делатности и њеног унапређивања.

У априлу месецу 2016. музеј је посетио стручни тим из Библиотеке града Београда и тада се испоставило да је Пријава за упис у регистар библиотека попуњена и достављена овој матичној библиотеци средином 2002. године (Прилог 33).¹¹⁴ У оквиру ове документације пронађени су и документи о стручном надзору који је извршен 10. фебруара 2005. године. Том приликом је установљено стање резимирано у извештају:

„... Локација, простор, опрема

Библиотека Музеја Николе Тесле налази се на првом спрату зграде музеја. У том простору налазе се затворени стаклени плакари за смештај личног фонда Николе Тесле, серијске публикације и књиге са исечцима из новина о Николи Тесли. У

¹¹² Закон о библиотечној делатности, *Службени гласник Републике Србије*, број 52/11. У случају Музеја Николе Тесле, надлежна установа за поступак регистрације је Библиотека града Београда.

¹¹³ Марина Митрић, „Специјалне библиотеке у установама културе – стање и проблеми“, https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=2619 (преузето 24. 9. 2016).

¹¹⁴ Пријава је заведена под бројем СП-4588/39. Решење да се у регистар библиотеке упише библиотека Музеја Николе Тесле је донето 11. фебруара 2002. под бројем СП-4588/39-1, Прилог 33.

другој канцеларији се налази музејски фонд Библиотеке ... Дрвене застакљене витрине су практичне за смештај монографских и серијских публикација и углавном се закључавају.

Књиге инвентара и фондови

Постоје две књиге инвентара монографских публикација. До сада је инвентарисано 2.162 књиге. Серијске публикације су инвентарисане у посебну књигу инвентара за ту врсту грађе и до сада је инвентарисано 1.546 свезака часописа. Уредно се израђују контролни картони за часописе. У оквиру монографских публикација обрађено је 84 сепарата и 80 проспеката реклама који садрже значајне техничке карактеристике производа. Већина књига из личног фонда Николе Тесле је на енглеском језику (скоро 70%), на српском језику их има 14%, а писане су још на немачком, француском и италијанском језику ... У књигама постоји печат власништва који није у складу са законском регулативом, већ је то печат Музеја Николе Тесле. Ревизија је рађена пре 1997. године. Набавка нових књига је веома слаба.

Каталози

Весна Радојев, библиотекар музеја је урадила ауторски каталог монографских публикација у БИБЛИО програму ... Каталог Теслине библиотеке је први којим је јавности на увид ставља један комплетан библиотечки фонд, као и прва база података урађена у музеју на CD-ROM-у.

Библиотечки радник тренутно ради на уносу монографских публикација, с обзиром да је инсталиран нови програм за библиотечко пословање НИБИС. Овим програмом могуће је описати монографску публикацију у складу са Законом о библиотечкој делатности. Постоји могућност претраживања: по наслову, аутору, кључној речи, издавачу, страном језику, врсти грађе, години издања. Све је рађено у UNIMARC формату. У поменутом програму постоји ауторски, предметни и стручни каталог у електронском облику.

Смештај фонда

Приступ књигама је затворен с обзиром да се налазе у плакарима који се закључавају.

Фонд је класификован по нумерус-куренсу, када су у питању монографске публикације. Серијске публикације су сложене по насловима ... Књиге са

исечцима из новина, тј. пресклипинзи су сложени по областима: рендгенско осветљење, радио, мотори, бежично преношење енергије, комуникација са Марсом, приватни живот Николе Тесле и слично. Статистика се не води ни о броју прочитаних књига ни о броју корисника, али програм НИБИС, који се користи у музеју омогућава вођење статистике по разним критеријумима ...“.¹¹⁵

Као што је и закључено у Извештају надзорног органа, примарни проблем ове вредне, занимљиве и ретке библиотеке је кадар. Истом приликом су предложене и мере које је неопходно извршити, између осталог и печатање публикације са три печата: печатом власништва, печатом инвентарног броја и сигнатурним печатом. Ове мере још увек нису спроведене.

¹¹⁵ Извештај под бројем СП-4588/39-1. У оквиру ове документације пронађени су и документи о стручном надзору који је извршен 10. фебруара 2005. године.

4.3. Анализа музеолошке грађе

У музеју се чува велики број личних предмета које је Тесла користио током свог живота од којих посебно треба истаћи оне које је користио свакодневно, као што су одела, ципеле, кравате, прибор за бријање и слично. Увек је био отмено обучен, у лепо скројеном оделу, свиленој кошуљи са уштирканим снежно белим оковратником и рукавицама од јеленске коже. У кројачкој фирми *Wetzel* су му шили одела и капуте по мери а ципеле на шнирање, које су допирале изнад чланака, му је израђивала фирма *French, Shriner and Urner* (Сл. 34).¹¹⁶

Сл. 34. Фотографија Теслиних ципела. Извор: МНТ.

Сви предмети који су припадали научнику су разврстани у више музејских збирки. Теслин легат се састоји од десет збирки: фотоматеријала, електротехнике, машинства, хемијске технологије, ситних техничких предмета, текстила и коже, реалија, одликовања, ликовне и примењене уметности и збирке меморијалних предмета.

Осим музеолошких артефакта који су припадали истакнутом научнику у музеју се чувају и остали предмети. Ови предмети су разврстани су у две збирке. У једној се налазе предмети које је музеј добио на поклон а у другој су предмети израђени за едукативне или изложбене потребе музеја.

¹¹⁶ Federal Bureau of Investigation, „FBI 01 of 03“, Federal Bureau of Investigation, <https://vault.fbi.gov/nikola-tesla/Nikola%20Tesla%20Part%20001%20of%20003/view> (преузето 11. 9. 2016), 189-190.

4.3.1. Збирке артефаката из Теслиног легата

Фотоматеријал

Збирка фотоматеријала се састоји од фотографија, плоча и слајдова. Године 1998. предложена је подела овог материјала на шест група: портрети, порекло и породица, живот у Сједињеним Америчким Државама и пријатељи, наизменичне струје и мотори, осцилатори, Теслин трансформатор, бежични пренос и механичко електрични уређаји.¹¹⁷ Већина фотографија је црно-бела или сепија боје а мањи број фотографија је накнадно ручно обојен. Сачуване фотографије су разлитих формата каширане на платно, картон или папир. Још увек није утврђено порекло свих фотографија и личности које су приказане на њима. Један број фотографија има записе на полеђини који су углавном на српском, хрветском или енглеском језику а постоји и неколико записа на француском, чешком, немачком и руском језику.¹¹⁸

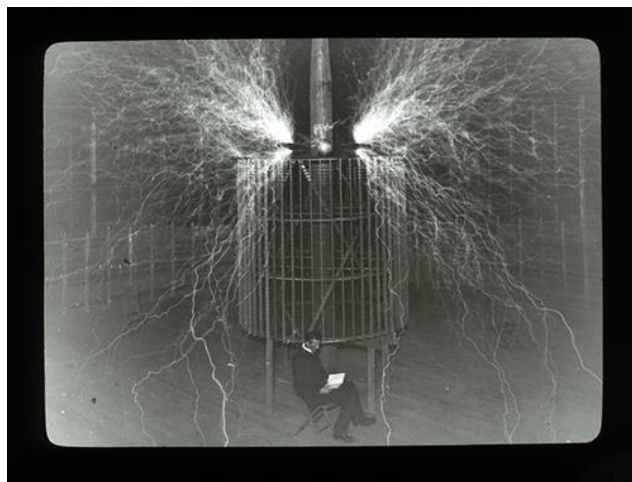

Сл. 35. Никола Тесла када је имао двадесет три године. Извор: MNT.

¹¹⁷ Marija Šešić, *Katalog fotografija iz života i rada Nikole Tesle, habilitacioni rad za zvanje višeg kustosa* (Београд, Музеј науке и технике, 1998), IV.

¹¹⁸ Владимир Јеленковић, ур., *Фотографије из Теслиног албума/Tesla's Photo Album* (Београд: Музеј Николе Тесле, 2010), 3-4. О фотоматеријалу в.: Музеј Николе Тесле, *Фотоматеријал*, Музеј Николе Тесле, <http://tesla-museum.org/web/page.php?p=5&s=66> (преузето 18. 10. 2017).

Најранија сачувана Теслина фотографија има ознаку фото студија *Анри Дипон* из Париза (Сл. 35).¹¹⁹ Најмлађе фотографије из овог дела фонда потичу из 1942. године. Поред портретних фотографија, Тесла је често наручивао фотографисање изгледа лабораторија или извођења експеримената. У оквиру Теслине заоставштине сачуване су фотографије које приказују Теслине изуме, лабораторије, рођаке, пријатеље и поштоваоце.¹²⁰ Сачуван је и мањи број фотографија на којима су личности и мотиви о којима за сада не постоје подаци. Најмлађа фотографија коју је Тесла сачувао израђена је 1942. године. Тесла је често користио услуге фотографских студија а већина Теслиних портрета израђена је у њујоршком студију *Sarony*, чувеном по изради портрета познатих личности.¹²¹

Сл. 36. Тесла испред кавеза у лабораторији у Колорадо Спрингсу. Извор: MNT.

У оквиру овог фонда сачувано је и 270 фотоплоча.¹²² Ове плоче су осетљиве на механичке и хемијске утицаје, као и на светлост па је њихова презервација брижљиво спроведена. Мотиви на плочама се разликују а углавном приказују Теслин рад у областима слабих и јаких струја и

¹¹⁹ Тесла је боравио у Паризу од 1882. до 1884. године. Фотографија је објављена уз један Теслин чланак 1919. године. Уз фотографију је био написан текст да је снимљена када је Тесла имао двадесет три године тј. 1879. године. В.: *Фотографије из Теслиног албума*, 7.

¹²⁰ У оквиру Теслине заоставштине сачувано је укупно 976 фотографија.

¹²¹ *Фотографије из Теслиног албума*, 4. У Теслиној архиви сачувана је његова преписка са фотографским студијом *Sarony* из 1895, 1900-1901, 1918-19, MNT 145-684-686, MNT 145-721, MNT 145-687-690. О фотографијама в.: Музеј Николе Тесле, *Фотографије*, Музеј Николе Тесле, <http://tesla-museum.org/web/page.php?p=5&s=67> (преузето 18. 10. 2017).

¹²² Оне представљају стаклене негативе који су се чували како би се могле направити додатне копије фотографија.

машинства. Такође, постоји одређени број плоча на којима су приказани цртежи, текстови и Теслине лабораторије.¹²³

Поред фотографија и фотоплоча у овом фонду се чува и 172 слајда (Сл. 36). Слајдови се чувају у дрвеним кутијама и у добром су стању. Ови стаклени негативи су израђени специјално за Теслине потребе а користио их је приликом једног сведочења на суду. На слајдовима су приказани текстови, извођење експеримената, Теслина лабораторија и његови изуми. Сачувана је и оригинална нумерација слајдова.¹²⁴

Збирка електротехнике

Збирка електротехничких предмета садржи експонате као што су електрични мерни инструменти, електрична изолација, медицински инструменти, електрични уређаји и њихови делови.¹²⁵ Ови предмети су коришћени у лабораторијским испитивањима електричних појава, као и за испитивање карактеристика рада електричних машина. Међу сачуваним артефактима издваја се одсечак оригиналног кабла са Нијагаре (Сл. 37).

Сл. 37. Одсечак кабла са Нијагаре. Извор: МНТ.

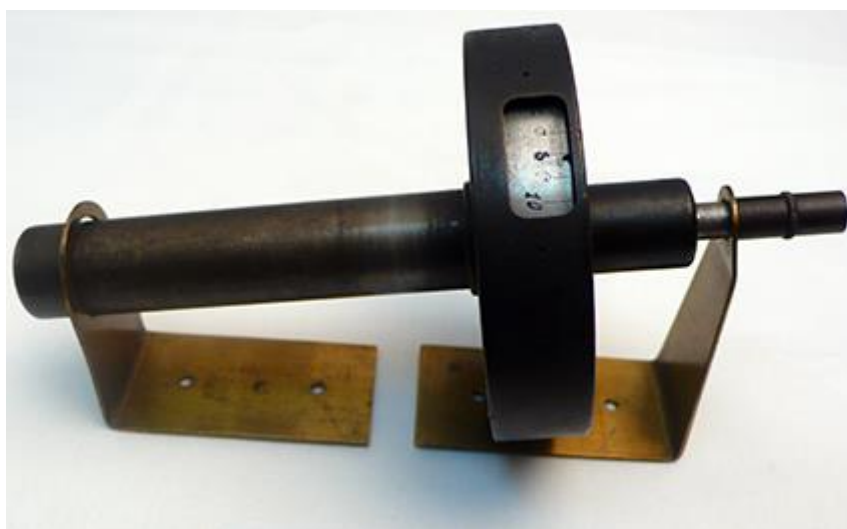
¹²³ О фотоплочама в.: Музеј Николе Тесле, *Плоча*, Музеј Николе Тесле, <http://tesla-museum.org/web/page.php?p=5&s=68> (преузето 18. 10. 2017).

¹²⁴ О слајдовима в.: Музеј Николе Тесле, *Слајдови*, Музеј Николе Тесле, <http://tesla-museum.org/web/page.php?p=5&s=69> (преузето 18. 10. 2017).

¹²⁵ Збирка електротехничких предмета садржи 109 предмета. Поједини предмети сачувани су у два или више идентичних примерака. Појединачних предмета има укупно седамдесет шест.

Збирка машинства

Збирка предмета из области машинства садржи артефакте попут турбомашина, мерача брзине, дужине и температуре, различите мерне алате и слично.¹²⁶ Најбројнију групу предмета чине опруге, машински прибор и алат и прибор за техничко цртање и писање.¹²⁷ Неки од оригиналних предмета сачувани су у два или више идентичних примерака. Међу сачуваним предметима у овој збирци по важности се издваја шест предмета. Сачувани су прототип Теслине пумпе, и пет брзиномера, чији су принцип рада и конструкција заштићени патентом (Сл. 38).¹²⁸

Сл. 38. Теслин Брзиномер из 1916. године. Извор: МНТ.

Збирка хемијске технологије

Ова збирка садржи шездесет различитих експоната. Међу експонатима налазе се узорци метала, три металне посуде, две графитне посуде за топљење метала, две посуде од цирконијума, пет дрвених кутија са стакленим бочицама у којима је уље за подмазивање хронометара, узорци праха, више узорака челичних жица и шипки и аналитичка вага са комплетом тегова (Сл. 39).¹²⁹

¹²⁶ Збирка садржи 122 појединачна предмета.

¹²⁷ У збирци се налазе различите врсте опруга: цилиндрично завојне, спиралне и тракасте опруге, узорци жица за опруге и кутије за опруге а има их укупно четрдесет три. У групу алата за техничко цртање налазе се предмети: табла за техничко цртање, Т-лењери, правоугаони троуглови, прибор за цртање кружница, шестари, писаљке, а има их укупно тринаест.

¹²⁸ О збирци машинства в.: *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 98-102.

¹²⁹ У збирци се налазе узорци следећих метала: бакар, гвожђе, челици, алуминијум и елоксирани алуминијум, цирконијум, олово, никл и титанијум. Има укупно двадесет четири узорака метала.

Разноликост сачуваних предмета указује на Теслино интересовање за материјале уопште, посебно метале и њихове особине. У научниковој заоставштини сачувани су и технички цртежи који јасно указују на његово интересовање за металуршке процесе, као што су проблеми легура, топљења и процес издвајања сумпора.¹³⁰

Сл. 39. Кутија са аналитичким теговима. Извор: МНТ.

Збирка ситних техничких предмета

Збирка ситних техничких предмета се састоји од четрдесет пет предмета. Поједини експонати сачувани су у два или више примерака, тако да се унутар збирке налази тридесет седам различитих експоната. Збирку чине предмети различити по изгледу, карактеристикама и намени који су груписани у мање целине унутар збирке. Формиране целине се односе на област штампарства и узорке брусног платна и тканина за авионе.¹³¹ Остали део збирке чине различити предмети.¹³² Најзанимљивији предмети у овој збирци су штампарски клишеи и матрице које је Тесла користио за израду визит-карти и меморандума. На два клишеа су фотографије његове лабораторије на Лонг Ајленду док је на трећем

¹³⁰ О збирци хемијске технологије в.: *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 103.

¹³¹ Из области штампарства у збирци се чувају матрице за израду визит карти, штампарски клишеи и графички ваљак. Оваквих предмета има укупно десет.

¹³² Уређај за осветљавање (фењер), метални елементи (ручица, држач, одбојник, чаура), каталог узорака пластичних фолија, гумице за паковање, калем самолепиве траке.

фотографија предвиђеног изгледа емисионог торња. Остала четири клишеа коришћена су за израду меморандума Теслине компаније под називом *Tesla Company, Inc* (Сл. 40).¹³³

Сл. 40. Клише за израду меморандума за Теслину компанију. Извор: МНТ.

Збирка текстила и коже

Збирка предмета од текстила и коже је најбројнија збирка предмета у оквиру збирног фонда Музеја Николе Тесле.¹³⁴ Поред одевних предмета и модних детаља у збирци се налазе и етнографски предмети. У овој збирци се чувају комплети одела који су припадали Николи тесли, његове кошуље, кравате, крагне и оковратници, веш, шешири, рукавице, чарапе, обућа и модни детаљи као што су торбе, штапови и једни цвикери за сунце. Велики број одевних предмета садржи Теслине иницијале (Сл. 41). Квалитет израде предмета говори о томе да су их израђивали чувени произвођачи.¹³⁵

¹³³ О збирци ситних техничких предмета в.: *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 104-105

¹³⁴ Збирка садржи 515 предмета.

¹³⁵ Теслина одела састојала су се од капута (сакоа), прслука и панталона. Највећи број одела шила је радионица *James W Bell Sons and Co*, а посебно је интересантно да су на оделима сачуване оригиналне етикете на којима је исписан датум израде одела, као и име поручиоца – Тесла.

Сл. 41. Унутрашњост једног од Теслиних шешира. Извор: МНТ.

Сачувано је чак седамдесет пет Теслиних кравата различитих боја и дезена. Сачуване рукавице су израђене од различитих материјала: памука, свиле и коже у црној, белој, браон, маслинасто зеленој, љубичастој, сивој и окер боји.¹³⁶ Многобројни модели шешира које је сачувао говоре у прилог чињеници да их је радо куповао. Међутим, није сачувана ни једна Теслина фотографија на којој има шешир на глави.¹³⁷ Једини сачувани предмет који се чува у овој збирци, који се разликује од осталих је ткана личка торба са орнаментима и ресама, за коју се сматра да је рад Теслине мајке Георгине.

Збирка реалија

Збирка реалија садржи предмете које је Никола Тесла користио у свакодневном животу, делове намештаја, ковчеге у којима је Теслина заоставштина пренета из Сједињених Америчких Држава, разноврсне кутије и амбалажу, као и предмете различитих намена које је научник добио на поклон.¹³⁸

¹³⁶ Сачуван је педесет један пар рукавица које су припадале Николи Тесли.

¹³⁷ Модели шешира који су сачувани: цилиндри, полуцилиндри и жирадо шешири. О збирци текстила и коже в.: *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 106-108.

¹³⁸ Ова збирка садржи 340 предмета.

Сл. 42. Теслин прибор за личну хигијену.

Извор: МНТ.

Сл. 43. Фактор Ауктус.

Извор: МНТ.

Међу предметима за личну употребу сачуван је Теслин прибор за личну хигијену (Сл. 42) и предмети других намена попут коцкица за игру, перореза, два стона сата, отварача за флаше, значки и кутија разних намена.¹³⁹ У оквиру ове збирке чувају се и предмети које је користио приликом рада у канцеларији.¹⁴⁰

Сачуван је и мањи број украсних предмета које је научник вероватно добио на поклон, као и коверта са осушеним цвећем. Део научникове заоставштине је и већи број кутија за храну перади. Ова врста хране названа је *Фактор Ауктус* и представља једини робни жиг који је Тесла заштитио (Сл. 43). Посебно је интересантан део збирке коју чине крупни предмети из Теслине хотелске собе 3327 у хотелу Њујоркер.¹⁴¹

Збирка одликовања

Ова збирка садржи укупно тринаест предмета, девет одличја и четири дипломе. Под појмом одликовања подразумева се орден (Сл. 44), крст за заслуге, медаља и академски знак почасног звања.¹⁴²

¹³⁹ Група предмета за личну хигијену састоји се од четкица за зубе, прибора за бријање, бритве у кутији, прибора за нокте, чешља и стоног огледала.

¹⁴⁰ Перо и мастионица, ножеви за папир, кутије са визит картама, печати и две машине за отискивање сувог жига Теслиних компанија, регистратори у којима је Тесла чувао пословну и приватну преписку и слично. О збирци реалија в.: *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 109-110.

¹⁴¹ Његов кревет, фрижидер, метални орман, метални кабинет ормарићи и путни ковчези у којима је Теслина оставштина стигла у Београд 1951. године.

¹⁴² З. Циврић, *Одликовања из заоставштине Николе Тесле*, 5.

Сл. 44. Орден св. Саве I реда. Извор: МНТ.

Предмети из ове збирке потичу из периода од 1873. до 1939. године. Најстарија је диплома додељена Теслином оцу Милутину Тесли. Остале дипломе и одликовања добио је Никола Тесла. Одликовања су разврстана на домаћа и страна. Домаћа одликовања Тесла је добио од Кнежевине Црне Горе, Краљевине Србије и Краљевине Југославије. Страна одликовања доделиле су му Аустроугарска монархија, Република Чехословачка, неколико института из Сједињених Америчких Држава, Универзитет у Паризу и Универзитет Св. Климент Охридски у Софији. Четири ордена имају и своју украсну кутију. За ову збирку урађен је и каталог 2001. године.¹⁴³

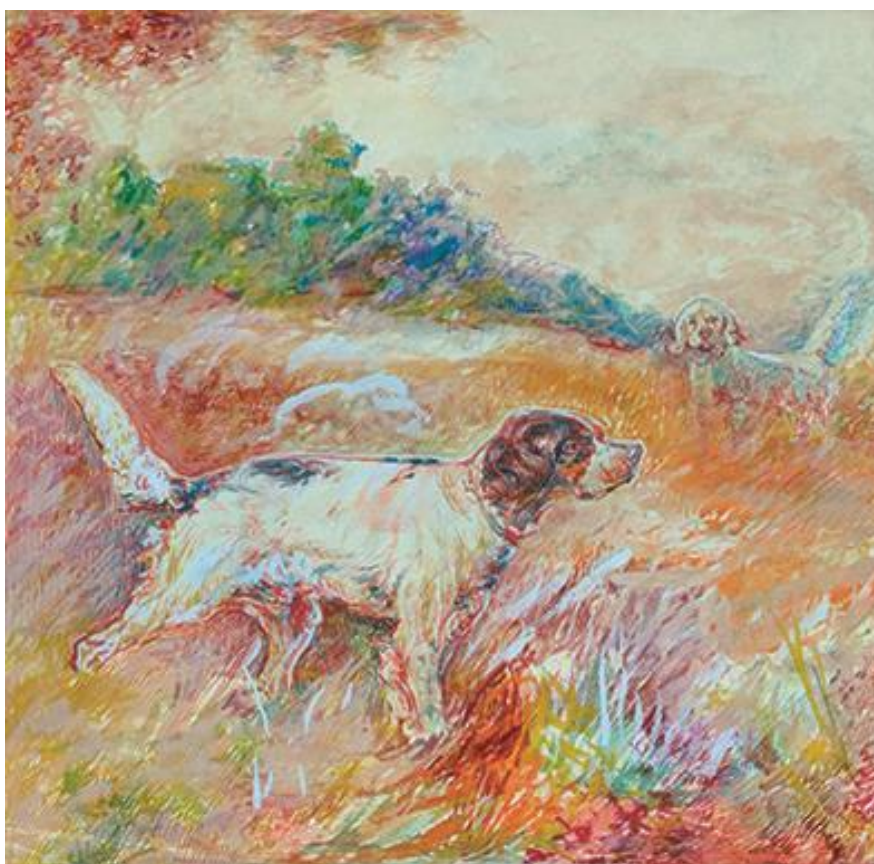
Збирка ликовне и примењене уметности

Збирка уметничких предмета који су припадали Николе Тесле састоји се од предмета који су били поклони сарадника, поштовалаца и пријатеља. У овој збирци се чувају цртежи, слике, медаљон и један портрет у рељефу. Најчешћа тема у овој збирци је Теслин портрет. Сачуване су и четири карикатуре, на три је приказан Тесла а на четвртој је аутопортрет Хомера Давенпорта, чувеног

¹⁴³ З. Циврић, *Одликовања из заоставштине Николе Тесле*. В.: Музеј Николе Тесле 1952-2003, 111-113.

америчког политичког карикатуристе.¹⁴⁴ У овој збирци се налазе два урамљена акварела са једрењацима и чамцима који су дело непознатог уметника који се потписивао као *АлбоТ*. Највећу целину у овој збирци чини седам обојених цртежа животиња (Сл. 45) и предела које је цртала Меј Клајн књижевница и сликарка.¹⁴⁵

У истој збирци се налазе јапански акварел (Сл. 46), кинески дрворез и медаљон од резбареног седефа (Сл. 47). О овим предметима постоје додатни подаци. Сачувани медаљон је уједно и једини предмет са религиозном темом који је остао сачуван међу Теслиним личним стварима.¹⁴⁶

Сл. 45. Цртеж Меј Клајн. Извор: МНТ.

¹⁴⁴ Теслине портрете на сликама су радили Иван Бенковић и Јован Бараћ. Непознати уметник урадио је цртеж а Дијаз Буитраго Теслин портрет у рељефу. Карикатуре су урадили амерички карикатуристи Едвин Маркус, Џорџ Бенџамин Лакс и Џ. С. Фајрен. В.: Драгиња Маскарели, *Уметничка збирка Музеја Николе Тесле/Art Collection in Nikola Tesla Museum* (Београд: Музеј Николе Тесле, 2002), 14-19, 28-34.

¹⁴⁵ У Теслиној архиви је сачувана преписка са књижевницом и сликарком Меј Клајн, МНТ 82-1–895, МНТ 83-1–939, МНТ 84-1–618.

¹⁴⁶ О збирци ликовне и примењене уметности в.: *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 114-115.

Сл. 46. Јапански акварел.

Извор: MNT.

Сл. 47. Медаљон од седефа.

Извор: MNT.

Збирка меморијалних предмета

Ова збирка садржи седам меморијалних предмета. Осим урне, која је изложена на сталној поставци у музеју овој збирци припада пет гипсаних одливака Теслине посмртне маске¹⁴⁷ и посмртни отисак његове десне руке. Одливке посмртне маске и одливак отиска руке (Сл. 48), музеју је 1952. предао Сава Косановић.¹⁴⁸

У оквиру ове збирке чува се и урна која је пренета у Београд 1957. године. Данас су Теслини посмртни остаци похрањени у урни у облику сфере. Урна, израђена према идејном решењу Небојше Митрића, постављена на камено постоље, изложена је у издвојеној просторији у оквиру сталне поставке музеја.¹⁴⁹

¹⁴⁷ На иницијативу Хуга Гернсбека, 9. јануара 1943. године, два дана после Теслине смрти, Ф. Мојнихен израдио је Теслину посмртну маску. Примерак маске био је постављен и у Њујорку, у пословним просторијама *Gernsback Publications*, издавачке куће која је као серију чланака у часопису „Електрикал експериментер“ објавила Теслину аутобиографију „Моји изуми“. Гернсбек је желео да један одливак добије металну плату и да буде поклоњен Метрополитен музеју у Њујорку, в.: Д. Маскарели, *Уметничка збирка Музеја Николе Тесле*, 25.

¹⁴⁸ Д. Маскарели, *Уметничка збирка Музеја Николе Тесле*, 25, 68-69.

¹⁴⁹ О збирци меморијалних предмета в.: *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 116-118.

Сл. 48. Одливак отиска десне руке Николе Тесле. Извор: МНТ.

4.3.2. Музејске збирке

Предмети који се налазе у збиркама Музеја Николе Тесле а не припадају Теслиној оставштини, разврстани су у две збирке. Велики део ових предмета је добијен на поклон од појединаца или институција. За потребе институције, направљени су и бројни радни модели, макете и реплике. Намена ових експоната је квалитетна и разноврсна визуелна презентација, како би се што веродостојније представило Теслино стваралаштво и ван просторија музеја. Овај фонд није велики, али се временом увећава услед едукативних и изложбених потреба музеја.

Збирка ликовне и примењене уметности из Музејског фонда

Збирка ликовне и примењене уметности музеја састоји се од слика, скулптура, металног новца, медаља, диплома, плакета и других предмета које су музеју поклонили појединци или институције. Почетни фондус ове збирке чини петнаест слика које је музеј добио убрзо након свог оснивања од владе ФНРЈ.¹⁵⁰ Убрзо су овом делу фонда додате слике уметника Стојана Аралице, Марија Маскарелија и Милице Рибникар. Овој збирци припада и биста Николе Тесле изливена у бронзи, коју је по сећању израдио Иван Мештровић.¹⁵¹

Ова збирка садржи 101 предмет. Већи број предмета је фотографисан и има свој негатив који је уписан у књигу инвентара музејских негатива. Збирка се тренутно налази у ревизији и уписују се уметнички предмети који су ушли у музеј у периоду после 2006. године. За ову збирку је 2002. урађен каталог у коме је приказан осамдесет један предмет, колико их је тада и било у склопу збирке.¹⁵²

Збирка радних модела и 3Д макета из музејског фонда

Збирка радних модела и макета Музеја Николе Тесле обједињује педесет четири различита експоната као што су радни модели, реплике, макете и сл. Осим њихове примарне улоге да стручно презентују Теслин живот и стваралаштво, поједини музејски експонати су стекли и своју историјску и музеолошку вредност

¹⁵⁰ То су биле слике познатих уметника са наших простора попут Ђорђа Андрејевића-Куна, Милоша Голубовића, Ивана Бешевића и других, в.: Д. Маскарели, *Уметничка збирка Музеја Николе Тесле*, 21.

¹⁵¹ Исто, 19.

¹⁵² Исто, 18-23, 35-67.

у протеклом периоду. Они данас представљају уникатне музејске предмете, који посетиоцима музеја дочаравају научникове идеје и реализоване проналаске у областима електротехнике и машинства. За излагање на сталној поставци музеја израђено је петнаест радних модела у периоду од 1953. до 1955. године. Укупно једанаест модела је реализовано у Институту САН за испитивање електричних појава „Никола Тесла“, један модел на Електротехничком факултету у Београду, у Радио-индустрији „Никола Тесла“ укупно два модела и један у Војнотехничком институту Југословенске армије.

4.4. Документалистичка анализа фондова

Делатност установа културе заснива се на Закону о јавним службама, Закону о културним добрима, Закону о делатностима од општег интереса у области културе и другим прописима и подзаконским актима који ближе уређују заштиту културне баштине и савремено културно стваралаштво.¹⁵³

Сл. 49. Сертификат Унеско-а. Извор: МНТ.

Увиђајући универзални значај Николе Тесле и његовог стваралаштва, Коићиро Мацура, генерални директор Унеско-а је 16. октобра 2003. године, део Теслине оставштине, под називом *Архива Николе Тесле*, као део покретног документарног наслеђа човечанства, уврстио у Регистар *Памћење света*, што представља највиши облик заштите неког културног добра (Сл. 49).¹⁵⁴ У пратећем писму које је Комисија упутила музеју, истакнуто је и следеће: „... Укључење овог документарног наслеђа у регистар „Памћење света“ одражава његову изузетну вредност и захтева да се оно заштити за добробит читавог човечанства. Исто тако нуди изванредну могућност да се скрене пажња на важност колективног памћења и потребу да се оно сачува и да се омогући што већем броју људи да му ово

¹⁵³ „Закон о јавним службама“, *Службени гласник РС*, бр. 42/91; „Закон о културним добрима“, *Службени гласник РС*, бр. 71/94; „Закон о делатностима од општег интереса у области културе“, *Службени гласник РС*, бр. 49/92.

¹⁵⁴ UNESCO, „Nikola Tesla's Archive“, UNESCO, <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/memory-of-the-world/register/full-list-of-registered-heritage/registered-heritage-page-6/nikola-teslas-archive/> (преузето 2. 9. 2016).

документарно наслеђе буде доступно.“ (Прилог 34).¹⁵⁵ На националном нивоу, Народна скупштина Републике Србије је 2005. године донела Одлуку о утврђивању архивске грађе која се чува у Музеју Николе Тесле као Лични фонд Николе Тесле, за културно добро од изузетног значаја (Прилог 35).¹⁵⁶

Осим Личног фонда Николе Тесле чија је вредност утврђена и на националном и на међународном нивоу важан ресурс за додатно изучавање његовог рада и живота представљају и сви остали фондови који се чувају у музеју. Материјал из ових фондова је драгоцен јер нам пружа увид у нешто шири контекст, историјски и индивидуални, указује нам на залагање неких појединаца који су са мање историјске дистанце од нас данас, имали прилику да темељно истраже Теслин допринос развоју човечанства. Без обзира што њихов творац није био Тесла, они су важан и незаобилазан материјал свим истраживачима који желе да стекну детаљнији увид у Теслину мисао као и да се упознају са околностима које су пратиле оснивање Музеја Николе Тесле.

У основне мере заштите било које врсте документарног материјала, свакако спадају мере физичке заштите, па је у складу са тим архивска грађа музеја препакована у нове омоте и кутије, израђене по највишим стандардима; пројектоване су и набављене посебне климатизоване коморе за коначно одлагање и чување архивске грађе и покренут пројекат за њену конзервацију и рестаурацију. Посебан вид заштите представља и дигитализација документарног материјала. Спровођењем поступка дигитализације добијене су копије које се могу користити уместо оригинала. Целокупна грађа музеја је дигитализована а потом и микрофилмована.

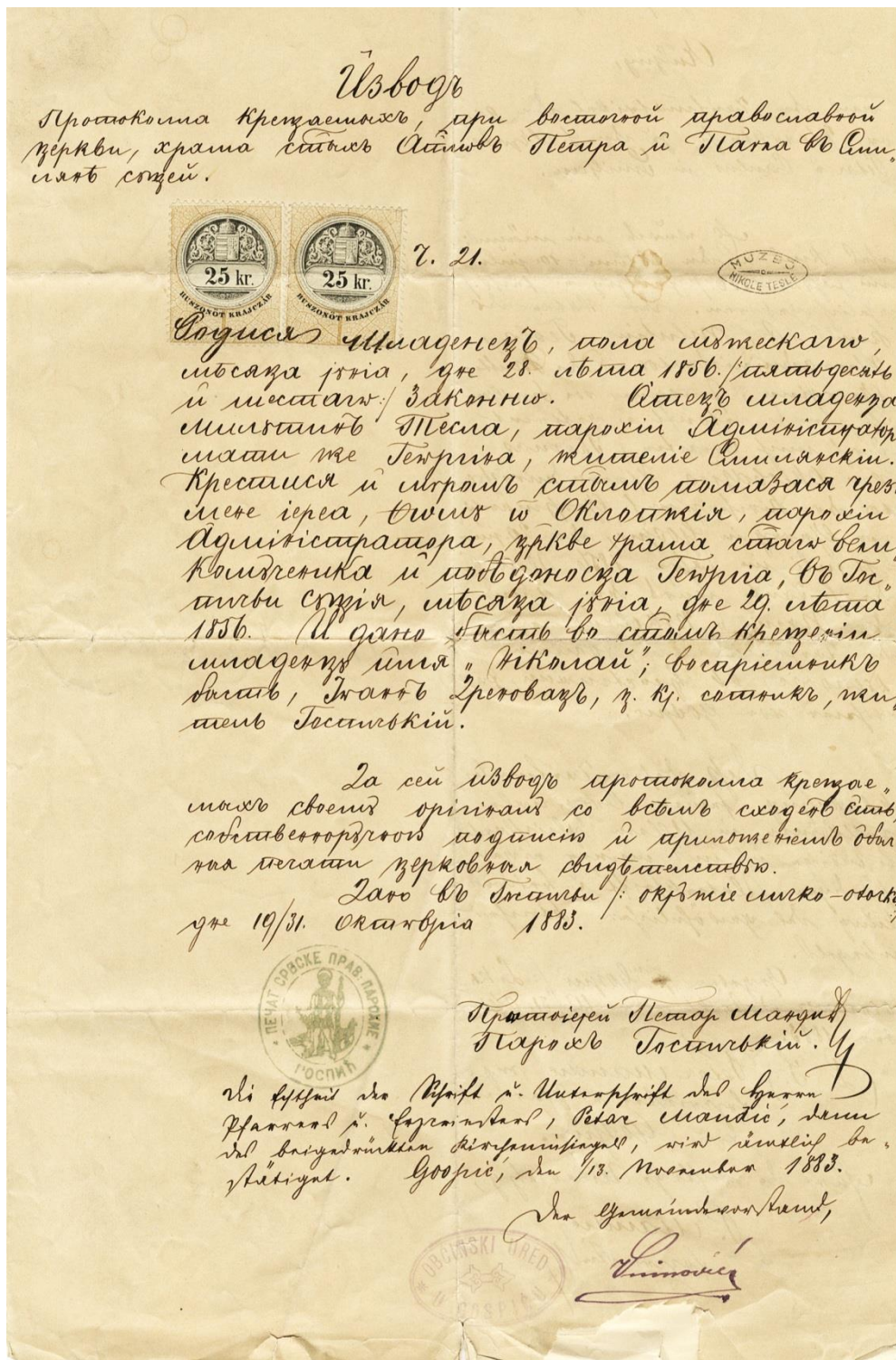
Овим поступком је трајност грађе за будуће генерације осигурана. Музеј Николе Тесле, као комплексна установа заштите културних добара, прихвата визију трајне и универзалне доступности документарног наслеђа као циљ коме тежи, али свакако дели судбину многих сличних установа у погледу специфичних ограничења по питању доступности свих делова покретне заоставштине Николе Тесле.

¹⁵⁵ *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 229.

¹⁵⁶ „Одлука о утврђивању архивске грађе која се чува у Музеју Николе Тесле као Лични фонд Николе Тесле, за културно добро од изузетног значаја“, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 44, 27. мај 2005, 10, Прилог 35.

4.5. Прилози

Прилог 29.

Прилог 30.

ЛИСТА СТАРЕ И РЕТКЕ БИБЛИОТЕЧКЕ ГРАЂЕ
 ОД ВЕЛИКОГ ЗНАЧАЈА

Редни број	Легат/Библиотека целина	Временски распон и број јединица	Сопственик културног добра
1.	Библиотека целина Павла Поповића (1868–1925)	16–20. век 10 532	Филолошки факултет Универзитета у Београду
2.	Библиотека целина Ватрослава Јагића (1838–1923)	17–20. век 11 824	Филолошки факултет Универзитета у Београду

990

На основу члана 33. став 1. тачка 1) Статута Народне библиотеке Србије – Установе културе од националног значаја 0101 број 123/1 од 11. фебруара 2011. године, са изменама и допунама 0101 број 80/3 од 30. марта 2012. године, 0101 број 110/3-1 од 5. априла 2013. године, 0101 број 110/6 од 24. септембра 2013. године, и члана 9. Закона о старој и реткој библиотечкој грађи („Службени гласник РС”, број 52/11),

Управни одбор Народне библиотеке Србије – Установе културе од националног значаја, на седници одржаној 18. марта 2013. године, донео је

ОДЛУКУ

о утврђивању старе и ретке библиотечке грађе
за културно добро од великог значаја

Члан 1.

Утврђује се да је културно добро од великог значаја стара и ретка библиотечка грађа наведена у Листи старе и ретке библиотечке грађе од великог значаја од редног броја 1 до 2.

Листа старе и ретке библиотечке грађе од великог значаја из става 1. ове одлуке одштампана је уз ову одлуку и чини њен саставни део.

Члан 2.

Ову одлуку објавити у „Службеном гласнику Републике Србије”.

0101 број 6/5
У Београду 18. марта 2014. године
Председник Управног одбора,
проф. др Гојко Тешић, с.р.

 ЛИСТА СТАРЕ И РЕТКЕ БИБЛИОТЕЧКЕ ГРАЂЕ ОД ВЕЛИКОГ
 ЗНАЧАЈА

Редни број	Легат/Библиотека целина	Временски распон и број јединица	Сопственик културног добра
1.	Библиотека целина Николе Тесле (1856–1943)	1795–1943 1172 монографских, 2356 периодике, 56 укоричених свезака са 20.000 чланака	Музеј Николе Тесле, Београд
2.	Легат Душана Матића (1898–1980)	1892–1982 577 књига, 115 часописа	Народна библиотека „Душан Матић”, Вуприја

991

На основу члана 7. став 1. тач. 8. и 9. Закона о коморама здравствених радника („Службени гласник РС”, број 107/05), Скупштина Коморе биохемичара Србије, на VI седници одржаној 4. марта 2014. године, донела је

ОДЛУКУ

о висини чланарине и надокнада за 2014. годину

I

– Износ чланарине у Комори биохемичара Србије за 2014. годину је 10.000,00 динара, која се може платити у целости, у два једнака дела по 5.000,00 динара (I део најкасније до 31. марта 2014. године и II део до 15. јула 2014. године) или у једнаким месечним анuitетима одбијањем – административном забраном од личног дохотка у износу од 833,33 динара.

– Износ уписине у Именик Коморе у 2014. години је 3.000,00 динара.

– Износ за издавање Лиценце у 2014. години је 5.000,00 динара.

– Износ за издавање извода из Именика у 2014. години је 1.000,00 динара.

– Износ за издавање потврда у 2014. години је 200,00 динара.

II

Ову одлуку објавити у „Службеном гласнику Републике Србије”.

У Београду, 6. марта 2014. године

Председник
Скупштине Коморе биохемичара Србије,
проф. др Нада Мајкић Singh, с.р.

Издавач ЈАВНО ПРЕДУЗЕЋЕ „СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК” Београд, Јована Ристића 1
Вршилац дужности директора и главног и одговорног уредника проф. др Радом Љушић

Уредник Љиљана Голубовић

Технички уредник Игор Борђевић

Редакција 30-60-333; 30-60-334; 30-60-550

Огласи: правна лица 30-60-339; неважеће исправе 30-60-308; наплата огласа 30-60-538; факс 30-60-596; e-mail: tender@slgglasnik.com

Претплата 30-60-588 и 30-60-359; Продаја 30-60-578, факс 30-60-393

(НИБ: СР100002782) (МАТИЧНИ БРОЈ: 07453710) (ТЕКУЋИ РАЧУН: 160-14944-58)

(За директне и индиректне кориснике буџета 840-236723-96)

Штампа: ЈП „Службени гласник”, Штампарја „Гласник”, Лазаревачки друм 13-15

Copyright © III Службени гласник, 2014

Свако умножавање и дистрибуција забрањена је. Сва права задржава ЈП „Службени гласник” по Закону о ауторском и сродним правима и Закону о објављивању закона и других прописних аката.

860014814034-13

Прилог 33.

На основу чл. 26. ст. 1. тач. 1. Закона о библиотечној делатности (Службени гласник РС бр. 34/94) и чл. 5. Правилника о садржини и начину вођења регистра библиотека (Службени гласник РС бр. 63/94)

..... BIBLIOTEKA GRADA BEOGRADA као матична библиотека по захтеву за упис у регистар библиотека, доноси

РЕШЕЊЕ

да се у регистар библиотека упише:

B I B L I O T E K A

MUZEJA NIKOLE TESLE

Beograd, Krunska 51

OPŠTINA VRAČAR

Против овог Решења може се изјавити жалба
Народној библиотеци Србије у року од 8 дана

0101 број SP-4588/39-1

..... 11.02.2002. год.

у Beogradu

Директор

BIBLIOTEKE GRADA BEOGRAI

Jovan Radulović

Jovan Radulović

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
Organisation des Nations Unies pour l'éducation, la science et la culture

7, place de Fontenoy
75352 Paris 07 SP

1, rue Miollis
75732 Paris cedex 15

Tel : +33 (0)1 45 68 10 00
Fax : +33 (0)1 45 67 16 90

MUZEJ NIKOLE TESLE

Broj: 253

27. 10. 2003 god.
BEOGRAD

**The Assistant Director-General for
Communication and Information**

Ref: CI/INF/ABID/03/96/1

16 OCT 2003

Dear Mrs Sestic,

It is with pleasure that I inform you that, upon the recommendation of the International Advisory Committee of the "Memory of the World" Programme, at its sixth meeting held in Gdansk, Republic of Poland, from 28 to 30 August 2003, the Director-General has decided to include in the "Memory of the World" Register:

the Nikola TESLA's Archive

held by the Nikola Tesla Museum, Belgrade. On this occasion, I have the pleasure to send you herewith the certificate signed by the Director-General testifying this inscription.

The inclusion of this documentary heritage in the "Memory of the World" Register reflects its exceptional value and calls for it to be protected for the benefit of all humanity. It also offers an excellent opportunity for drawing attention to the importance of the collective memory and the need to safeguard it and to enable as many people as possible to have access to it.

You may wish to celebrate the designation of the Nikola TESLA's Archive as part of the "Memory of the World" by affixing a plaque which could be unveiled at a special ceremony at the Nikola Tesla Museum.

Yours sincerely,

Abdul Waheed Khan

Mrs Marija Sestic
Director
Nikola Tesla Museum
Krunska 51
11000 Belgrade
Serbia and Montenegro

cc: Permanent Delegation of Serbia and Montenegro
National Commission of Serbia and Montenegro

5. ЖИВОТ И РАД НИКОЛЕ ТЕСЛЕ У СЈЕДИЊЕНИМ АМЕРИЧКИМ ДРЖАВАМА

5.1. Историјске околности

Да бисмо боље разумели околности у којима је Тесла живео и радио у другој половини XIX века, економску и политичку климу једне велике државе у зениту њеног развоја, као и улогу утицајних и имућних људи и корпорација на развој индустрије, осврнућемо се на историјске околности које су претходиле Теслином доласку у Сједињене Америчке Државе.

Историја није увек била једнако праведна према свима који су је обликовали. Остало је записано да су се у првој половини XIX века проналасци низали један за другим. Међутим, неки проналасци и њихови творци остали су на маргинама. Такву судбину имао је Џозеф Хенри, секретар Института за промоцију науке (установи која је била предак Смитсонијан института), који је 1831. године, направио лабораторијски модел електромотора осцилирајућег типа.¹ Његова истраживања су се односила на исте проблеме као и Фарадејева открића, али их је касно објавио па је његов рад остао непримећен. Само пар година касније 1834. Томас Девенпорт је конструисао први електромотор са ротационим кретањем који је био практично употребљив.² Мозес Фармер је 1847. направио прву електричну локомотиву која је вукла вагон са два путника а већ 1851. године Чарлс Грефтон Пејд обавио је пробну возњу електричне локомотиве која се кретала брзином од тридесет километара на сат.³ Електромагнетни телеграф чији је механизам усавршио четрдесетих година XIX века Семјуел Морзе и комерцијализација овог открића у Сједињеним Америчким Државама, створили су услове да се 1856. оснује прва компанија за експлоатацију овог проналаска *Western Union*.⁴ Захваљујући томе, комуникација са удаљених тачака постала је могућа. Прва нафтна грозница у свету догодила се у Пенсилванији 1859, а овај тренд се убрзано развијао под вођством Џона Д.

¹ Грант Константинович Цвџерава, *Никола Тесла (1856-1943)* (Београд: Клуб НТ, 2006), 68.

² Исто, 69. Изумитељ потпуног електромагнетног мотора са ротационим кретањем био је мађарски физичар Ањош Једлик.

³ Исто, 70.

⁴ Исто, 68.

Рокфелера и његове компаније *Standard Oil*.⁵ Ускоро је у Сједињеним Америчким Државама завладала и експанзија потраге за златом, када су многи желели да се обогате преко ноћи.⁶

Поред важних проналазака и открића, средину XIX века у Сједињеним Америчким Државама обележили су класни сукоби и грађански рат који је трајао од 1861. до 1865. године.⁷ Период обнове државе је трајао све до 1877. године. Југ, који је доживео пораз у рату, брзо се опорављао. Бивши робови који нису имали капитал постали су наполичари и мали фармери, а производња памука ускоро је заузела прво место у јужњачкој економији.⁸ Већ од 1880. све је више топионица за гвожђе, што је поставило основ за нову индустрију гвожђа и челика, као и за производњу угља.⁹ Уговори закључени

⁵ *Standard Oil* компанију Рокфелер је основао 1870. а већ 1876. контролисао је осамдесет посто нафте индустрије на територији Сједињених Држава, в.: Filip Dženkins, *Istorija SAD* (Beograd: Filip Višnjić, 2002), 147.

⁶ Период од 1870. до 1920. карактерише и експанзија потраге за златом, в.: F. Dženkins, *Istorija SAD*, 136; MNT 74-534A, децембар 1898, Тесла у једном писму објашњава како се тражи злато и пише госпођи Беркфелд: „... You must not believe all the papers report. It is not possible, so far as I know, to find gold in the ground by any such methods. One has to dig for the gold, and one has either to find it accidentally or follow certain indications obtained by expert chemists and mineral ogists...“. Беркфелд је мислила да се помоћу одређених зрака може пронаћи злато.

⁷ Убрзо након завршетка овог рата поступно се радило на политичком организовању Сједињених Држава и оне врло брзо постају највећа привредна сила на свету. Тада установљен распоред звездица на америчкој застави остаје непромењен све до 1959. године, в.: F. Dženkins, *Istorija SAD*, 135.

⁸ Исто, 133. У периоду од 1890. до 1900. закон линча је био на врхунцу, а највећи број инцидената дешавао се управо на југу државе. Због тога почиње масовно досељавање црнаца на север и запад државе и до 1919. етничка структура и политика у градовима као што су Њујорк, Чикаго и Детроит се потпуно мења, в.: Исто, 134. Након периода обнове, масовне миграције на запад државе подстакла је додатно Линколнова администрација која је кроз закон о насељавању из 1862. године обећала стотину шездесет јутара земље свакоме ко жели да се насели. Крајем деценије ове миграције су додатно биле појачане захваљујући изградњи пруга, в.: Исто, 136. Вођене су страначке борбе између републиканске и демократске струје за економску и политичку моћ а паралелно су се водиле и индустријске борбе источних корпорација које су управљале железницом и каналима. Развој железничке мреже се убрзао, већ до краја 1850. било је урађено 193.000 миља. Почетком XX века железнице су представљале десетину укупног богатства Сједињених Држава. Ускоро су Сједињене Државе избиле на прво место у свету по производњи нафте, в.: Исто, 145. Природна богатства су омогућила да Сједињене Државе постану велики произвођач драгоцених метала, жита, дувана в.: Исто, 147. Број становника у Колораду, који је 1860. износио 34.000 до 1900. се повећао на пола милиона, в.: Исто, 135.

⁹ Исто, 133. Производња угља је 1860. износила 14 милиона тона а већ 1884. 100 милиона тона. Производња битуминозног угља је до 1900. износила 212 милиона тона. Прва челичана у земљи изграђена је у граду Трој у држави Њујорк 1865. а у наредне две деценије производњу челика је увећао Ендрју Карнеги, па је производња до 1910. износила 25 милиона тона. У Питсбургу је било срце челичне индустрије и тамо су до 1904. већ изграђене тридесет четири челичане. Производња бакра, неопходног за електричне каблове достигла је 500.000 тона до 1910, в.: Исто, 145.

у време грађанског рата омогућили су након завршетка рата, појединим бизнисменима акумулацију велике количине финансијских средстава.¹⁰ Временом се стварају све веће корпорације и долази до поларизације богатства. Ову корпоративну централизацију најбоље можемо уочити на примеру пословања Џона П. Моргана са којим ће и Тесла сарађивати на измаку века. Морган је 1889. успоставио банкарски картел да би монополисао федералне резерве злата, а његове корпорације доминирале су секторима индустрије нафте, челика и угља.¹¹

Развоју водећих грана индустрије у Сједињеним Америчким Државама допринео је увоз и побољшање машина које су производиле европске фирме, као и иновативност проналазача са територије Сједињених Америчких Држава. Илаја Томсон од 1871. ради експерименте са електромагнетним таласима и држи предавања из области електрицитета. Томас Едисон је 1877. омогућио примену грамофона, а 1879. је први пут демонстрирао електричне светиљке и практичну примену електричног осветљења у Менло парку у Њу Џерзију. Након тога је основао компанију, а за напајање својих светиљки користио је систем једносмерне струје, који је ускоро постао стандард. У току 1880. Едисон је саградио прву експерименталну електричну пругу дужине 800 метара.

Значајни догађаји у историји аудио визуелне комуникације представљају први телефон који је направио Александар Грејем Бел 1876. и кинематограф који је Едисон патентирао 1894. а који је поставио основе за развој технологије покретних слика.

У том периоду у Европи је одржан Први међународни конгрес електричара у оквиру париске изложбе 1881. године. На штандовима ове изложбе, истакнуте европске и америчке фирме су презентовале своје електротехничке уређаје. Томас Едисон је у две велике хале представио осветљење лампама са грејним влакном, телефонски пренос опере и тада највећу динамо машину снаге 110 киловата, што су били изуми које је

¹⁰ Исто, 143.

¹¹ Исто, 147-148.

усавршио до тада.¹² Године 1882. док је Никола Тесла радио у Едисоновој компанији у Паризу, у свету се десило неколико важних догађаја. На изложби технике у Минхену, Марсел Депре извршио је пренос електричне енергије од Мизбаха до Минхена.¹³ У Енглеској су Лусијен Галард и Диксон Гибс добили патент за трансформатор неизменичне струје а Едисон је саградио прву електричну централу једносмерне струје на свету у Њујорку. Након тога изградио је централе и у другим већим градовима Европе.¹⁴

Деведесетих година XIX века новински магнати попут Вилијема Рандолфа Харста и Џозефа Пулицера први су покренули масовну дистрибуцију новина у Сједињеним Америчким Државама.¹⁵ Ове новине су извештавале о догађајима у свету, али и о окупљањима и новостима из кругова америчке елите. Именик припадника вишег друштва први пут је објављен 1887. године.¹⁶

Пораст броја становништва у градовима омогућила су нова средства за масовни саобраћај. У Њујорку, Бостону и Филадельфији су се тридесетих година XIX века појавили омнибус и приградска железница а Хенри Форд је направио први аутомобил 1896. године.¹⁷ Први облакодери зидају се у Чикагу 1871. године, а десетак година касније и широм државе.¹⁸ До почетка XX века Сједињене Америчке Државе су већ пројектовале слику нове

¹² Г. Цверава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 58.

¹³ Пренео је један киловат снаге при напону од 2.000 волти. Овај пренос је био мале ефикасности али је охрабрио даље покушаје у овој области, в.: Бранимир Јовановић, *Тесла* (Београд: Центар Тесла, 2006), 67.

¹³ Исто.

¹⁴ Г. Цверава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 59. Марсел Депре је 1883. предложио теорему која је доказала могућност стварања ротирајућег магнетног поља. Године 1884. је изјављивао да наизменичне струје немају будућност. Дакле није ни помишљао да је био на прагу открића обртног магнетног поља, в.: Г. Цверава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 104; Б. Јовановић, *Тесла*, 67.

¹⁵ Број дневних новина је између 1870. и 1909. са два на двадесет четири милиона, в.: Ф. Dženkins, *Istorija SAD*, 146.

¹⁶ Ф. Dženkins, *Istorija SAD*, 148.

¹⁷ Исто, 150.

¹⁸ Исто. Овај развој омогућио је велику концентрацију људи на малом простору, Менхетн је 1910. имао преко два милиона становника. У току 1989. пет округа се спојило у огромну метрополу Њујорк, в.: Исто, 151.

колонијалне силе. У овој великој држави је било исто толико градова са развијеном индустријом као што су имале и највеће европске силе.¹⁹

Нова империја имала је културни и идеолошки утицај који се брзо проширио ка европским земљама. Сједињене Америчке Државе убрзо постају популарна дестинација за европске мигранте који су у великом броју долазили од 1815-1914, да би радили углавном као најамни радници.²⁰ Из средње Европе, из Аустро-Угарске се у периоду од 1871-1915 иселило скоро пола милиона људи.²¹ Џенкинс наводи да је већ осамдесетих година XIX века ово усељавање „... представљало највеће кретање становништва у историји ...“.²² Од пет милиона имиграната који су стигли у Сједињене Америчке Државе између 1820-1860, више од две трећине њих је стигло преко Њујорка.²³

¹⁹ Исто, 129. Нови империјализам је добио могућност да се опроба у пракси када је 1895. на Куби избила националистичка буна. Она је брзо угушена а о овом догађају је америчка штампа, Херстовог и Пулицеровог ланца, извештавала врло критички. Пар година након тога, у фебруару 1898. у луци Хаване је потопљен амерички бојни брод Мејн, што је започело рат између две државе. Рат је објављен у априлу, а у августу је закључен мир. Догађаји који су се одиграли су учврстили позицију Сједињених Држава у реду великих империјалистичких сила а овај положај је ојачала и спољна политика Теодора Рузвелта, в.: Исто, 141. Рузвелт је био председник од 1901. до 1909. Рузвелтова администрација је 1903. изнајмила од Колумбије земљиште које ће постати зона Панамског канала. Овај канал је грађен од 1906. до 1914. године и омогућио је америчкој флоти да се креће између два океана, в.: Исто, 141-142. „Would Cut Tunnels for Panama Canal“, *New York Herald*, February 9, 1909; „Story of the Panama Canal“, *New York Times*, March 29, 1909; „The Sea Level Plan for the Panama Canal“, *New York Times*, April 29, 1909; „Arrives to Build \$110,000,000 Canal“, *New York Herald*, May 6, 1909; „The Canal at Panama, French and American Achievement“, *New York Sun*, July 28, 1909.

²⁰ Ervin Dubrović, *Merika, Iseljavanje iz Srednje Evrope u Ameriku 1880-1914/Emigration from Central Europe to America 1880-1914* (Rijeka: Zambelli, 2008), 16, 18.

²¹ Исто, 22

²² F. Dženkins, *Istorija SAD*, 148. У периоду од 1881. до 1920. у Сједињене Државе је дошло преко 23.000 досељеника, већина њих је дошла из северне, јужне и источне Европе, в.: Исто, 148-149.

²³ E. Dubrović, *Merika, Iseljavanje iz Srednje Evrope u Ameriku 1880-1914*, 86.

5.2. Долазак Николе Тесле у Сједињене Америчке Државе и његови доприноси човечанству у области индустријализације и електрификације

„Никола Тесла је, по мишљењу реномираних стручњака, највећи проналазач свих времена. Тесла има више оригиналних изума него иједан други човек током историје. Сматра се да је већи од Архимеда, Фарадеја или Едисона. Његовим основним и оним револуционарним открићима нема равних у аналима света. Сасвим је могуће да је његов геније једно од седам чуда интелектуалног света.“

Хуго Гернсбек²⁴

Пре доласка у Сједињене Америчке Државе, Никола Тесла се школовао и радио у неколико европских градова. Његово прво запослење било је у Будимпешти, где је радио као цртач у Централном телеграфском уреду, али када је 1. маја 1881. почела са радом будимпештанска телефонска централа постао је главни електричар.²⁵ Са њим је радио Антал Сигети, механичар, са

²⁴ Vladimir Jelenković, ur., *Teslini članci u Elektrial Eksperimenteru* (Београд: Музеј Николе Тесле, 2007), 11. О Гернсбековом величању Тесле в.: *Дела Николе Тесле поводом његове седмдесетогодишњице* (Загреб: Фонд инж. Живојина Димитријевића, Удружење југословенских инжењера и архитекта, секција Београд, Завлада тискаре народних новина, 1926), 22-23; Б. Стојановић, *Доживљаји и слике из Теслиног живота, II део, живот у Европи и Америци* (1962), 33.

²⁵ У јануару 1881. Тесла је напустио Праг и доселио се у Будимпешту јер је прочитао у новинама да је Тивадар Пушкаш добио Едисонову дозволу да тамо изгради телефонску централу. Тивадаров брат, Ференц је био задужен да надгледа пројекат изградње централе. Он није одмах ангажовао Теслу али одмах након ангажовања Тесла је изумео ново појачало, в.: Bernard V. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba* (Novi Sad: Akademska knjiga, Muzej Nikole Tesle, 2015), 66. О Теслином раду у Будимпешти в.: Дан Мркић, *Никола Тесла европске године*, прев. Вујадин Милановић (Београд: Музеј Николе Тесле, 2004), 118-126; Бранимир Јовановић, *Тесла* (Београд: Центар Тесла, 2006), 61-66; В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 52-56. Од 1. маја 1881. Тесла је био главни електричар телефонске централе, в.: Д. Мркић, *Никола Тесла европске године*, 123. Док је Тесла боравио у Прагу, Едисон је преузео телефонске централе у Европи а седиште је било у Паризу. Директор Едисонових централа за Европу био је мађар Тивадар Пушкаш а његовом брату Ференцу је било поверено инсталирање централе у Будимпешти, в.: Џон О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле* (Београд: Просвета, 1951), 54-58; Vladimir N. Njegovan, *Nikola Tesla 1856-1956* (Zagreb: Državni republički odbor za proslavu stogodišnjice rođenja Nikole Tesle, 1956), 18-22; Ćiril Petešić, *Genij s našeg kamenjara život i djelo Nikole Tesle* (Zagreb: Školske novine, 1976), 37; Грант Константинович Церава, *Никола Тесла (1856-1943)* (Београд: Клуб НТ, 2006), 48-55; М. Cheney, *Tesla Man Out Of Time*, 21-24. Наводно је са Тивадаром Теслин ујак, Паја Мандић био у

којим се спријатељио и касније заједно боравио у Француској и Сједињеним Америчким Државама.²⁶ Први Теслин примењени изум било је појачало које је усавршио у Будимпешти, али га није патентирао јер у Европи тада није било могућности за заштиту патената.²⁷

Због продаје телефонске централе у којој је радио, Тесла је остао без посла. Убрзо, Тивадар Пушкаш позива њега и Сигетија да дођу у Париз да раде у једној од Едисонових компанија. Тесла је у овој компанији био задужен за израду динамо машина и мотора за једносмерну струју.²⁸ Ускоро му је поверен важан посао у централу у Стразбуру, где је провео неколико месеци.²⁹ Након успешно обављеног посла вратио се у Париз очекујући

војној академији и остао у пријатељским везама. Тако је Тесли било лако да добије прву препоруку за посао. Међутим, Цверава наводи податак да Тивадар Пушкаш није служио војску и да вероватно и није познавао Пају Мандића, в.: Г. Цверава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 55.

²⁶ Г. Цверава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 61. Сигети је у Сједињене Државе стигао 10. маја 1887. и радио је као Теслин асистент у радионици у улици Либерти, в.: Marc J. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius* (New Jersey: A Birch Lane Press Book, 1996), 43; Г. Цверава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 62; В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 54-56. Подаци о доласку Сигетија у Сједињене Америчке Државе, в.: MyHeritage, „U.S. Naturalization Records“, My Heritage, <https://www.myheritage.com/research/record-10024-3572175/anthony-szigeti-in-us-naturalization-records> (преузето 12. 3. 2017); MNT 6-9A-16A, Сигетијева изјава оверена код нотара у којој оставља личне податке и описује заједнички рад са Теслом у Европи и Сједињеним Државама.

²⁷ *Дела Николе Тесле поводом његове седамдесетогодишњице*, 9; Ћ. Petešić, *Genij s našeg kamenjara život i djelo Nikole Tesle*, 37.

²⁸ Vladimir Njegovan, *Nikola Tesla heroj tehnike* (Zagreb: Prosvjeta, 1950), 16; Дане Тесла, *Тесла од Радуча до Њујорка* (Госпић: Истраживачки центар Никола Тесла, 1981), 22; Г. Цверава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 56-66. О Теслином раду у Паризу и Стразбуру в.: Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле* 60-61; Б. Стојановић, *Доживљаји и слике из Теслиног живота, II део, живот у Европи и Америци*, 14-15; М. Cheney, *Tesla Man Out Of Time*, 24-26; Б. Јовановић, *Тесла*, 66-68; Branimir Jovanović, *Teslin čudesni svet* (Beograd: Vulkan, 2014), 47-50; В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 66. Мркић наводи да је Тесла у Париз дошао у априлу 1882, в.: Д. Мркић, *Никола Тесла европске године*, 126. Јовановић наводи да је Тесла допутовао у Париз крајем 1882, в.: Б. Јовановић, *Тесла*, 66. MNT75-95A, октобар 1897, Тесла је у Француској радио и са извесним Аугустом Боасонасом.

²⁹ Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 61-64; Д. Тесла, *Тесла од Радуча до Њујорка*, 22; Коста Димитријевић, *Никола Тесла српски геније* (Београд: Прометеј, 1992), 56-60; В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 69-72. О Теслином боравку у Стразбуру, в.: Никола Тесла, *Дневник из Стразбура*, ур. Александар Петровић (Београд: Музеј Николе Тесле, 2002); Д. Мркић, *Никола Тесла европске године*, 1226-141. На пословима поправке централе у Стразбуру Тесла је радио од 14. октобра 1883. до 24. фебруара 1884, в.: Б. Јовановић, *Тесла*, 68.

обећану суму новца коју није добио.³⁰ Разочаран због неиспуњеног обећања, Тесла одлучује да потражи своју срећу у Сједињеним Америчким Државама.³¹ У Паризу је сео на воз до француске луке Авр. Схвативши да нема довољно новца, замолио је кондуктера да му не наплати целу карту.³² О свом путу у обећану земљу Тесла је написао: „... Продао сам све своје ствари, спаковао најпотребније и стигао на железничку станицу управо када је воз требао да крене. У том моменту сетио сам се да сам сав свој новац издао за карту за Америку и ја сам одмах морао да одлучим шта да радим. Херкулес је имао доста времена да размишља, а ја сам требао да се решим, трчећи уз воз, при чему је кроз мој мозак, као неке осцилације, пролазило хиљаде мисли. У последњем моменту, после кога су све могуће угодне и неугодне мисли прошле мојом главом, одлучим да са тим што ми је остало, мојим песмама и саставцима, које сам имао упаковане одем у Њујорк. За време вожње на пароброду провео сам већину времена на крми, размишљајући шта да радим? ...“³³

Из Авра је Никола Тесла бродом *Saturnia* стигао до Ливерпула, одакле је 28. маја, бродом *City of Richmond* кренуо ка Сједињеним Америчким Државама.³⁴ У Њујорк је допутовао 6. јуна 1884. године са четири цента у џепу (Прилог 36).³⁵ Имао је двадесет и осам година. Први утисак га је

³⁰ Д. Тесла, *Тесла од Радуча до Њујорка*, 23. О Теслином раду у Европи в.: Владислав Јовановић и др., *Никола Тесла и његова дела поводом осамдесетогодишњице*, 6-8; Радмила Боровац, *Тесла или бајка о електрицитету* (Београд: Фондација Никола Тесла, 1995), 39-44; Г. Цварава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 65. О Теслином боравку у Паризу в.: В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 66-69, 72.

³¹ Тесла је поднео захтев за пасош тек 1883. па није сасвим јасно како је из Будимпеште путовао у Француску и Немачку. Такође није познато да је добио дозволу за одлазак у Сједињене Државе, јер тога није било у његовом пасошу 1883. године, в.: Џ. Petešić, *Genij s našeg kamenjara život i djelo Nikole Tesle*, 42. О Теслином доласку у Сједињене Државе, в.: MNT 1-553A-555A; В. Јовановић, *Teslin čudesni svet*, 51-55.

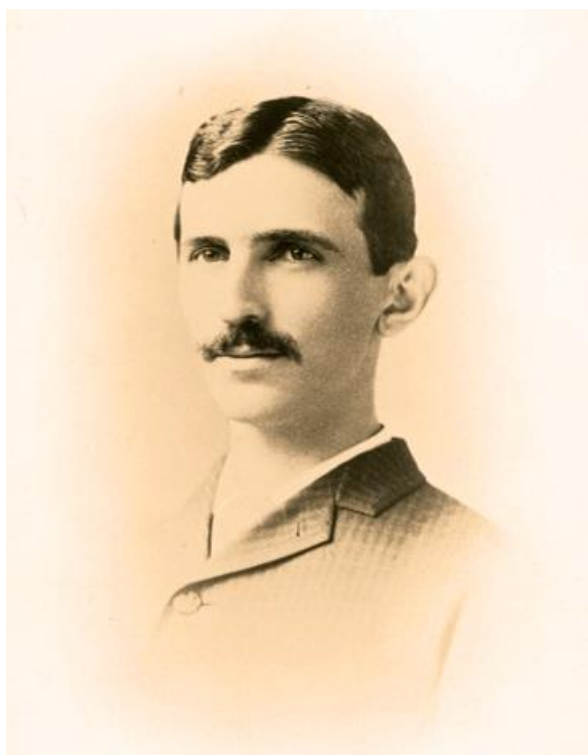
³² Simo Tesla, *Tesla u pričama* (Beograd: Jugoslovenska novinska agencija dokumentacije, 1979), 101.

³³ V. Njegovan, *Nikola Tesla heroj tehnike*, 17-18; M. Cheney, *Tesla Man Out Of Time*, 26.

³⁴ Norway-Heritage, *S/S City of Richmond, Inman Line, Emigrant Ship databases*, http://www.norwayheritage.com/p_ship.asp?sh=ciric (преузето 11. 4. 2017).

³⁵ MNT 1-553A; Ц. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 65-67; Б. Јовановић, *Тесла*, 70; M. Cheney, *Tesla Man Out Of Time*, 26. Маринчић наводи погрешно да је Тесла дошао у Сједињене Државе 6. јула, в.: Александар Маринчић, *Живот Николе Тесле* (Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2006), 27. Записничар је погрешно записао да је Тесла шведске националности, в.: MNT 1-10A, Прилог 36.

разочарао: „... Волео бих да сам у стању да речима изразим своје прве утиске о тој земљи. У арапским причама читао сам како су генији преносили људе у царство снова, да живе тамо у прекрасним авантурама. Мој случај је био обралан. Мене су генији пренели из света снова у свет стварности. Оно што сам напустио било је у сваком погледу дивно, уметничко и фасцинирајуће, оно што сам овде видео било је механизовано, грубо и непривлачно... Је ли ово Америка? Питао сам се с болним чуђењем ...“.³⁶

Сл. 50. Никола Тесла 1884. године. Извор: MNT.

Убрзо је наишао на неког механичара коме је помогао да отклони квар на машини и тако зарадио својих првих двадесет долара.³⁷ Тесла о овом догађају каже: „... Није било лако али сам је на крају ипак довео у савршено радно стање. Био сам запањен када ми је дао двадесет долара и зажалио што нисам

³⁶ Исти цитат се помиње више пута, в.: Ђ. Петешић, *Гениј с нашег каменјара живот и дело Николe Тесле*, 60; К. Димитријевић, *Никола Тесла српски геније*, 61; Р. Боровац, *Тесла или бајка о електрицитету*, 45; Г. Цвeрава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 85; А. Маринчић, *Живот Николe Тесле*, 27.

³⁷ V. Njegovan, *Nikola Tesla heroj tehnike*, 18; S. Tesla, *Tesla u pričama*, 102; M. Cheney, *Tesla Man Out Of Time*, 27.

у Америку дошао годинама раније.“³⁸ На позив директора Едисонових компанија, Чарлса Бечелора, који је приметио његов рад у Француској на унапређивању динама, Тесла почиње да ради за Едисона само два дана након што је допутовао у Сједињене Америчке Државе.³⁹ Са собом је донео две препоруке. Једну врло специфичну препоруку Тивадара Пушкаша на којој је писало: „Ја познајем два велика човека, а ви сте један од њих, други је овај млади човек“⁴⁰ а другу од менаџера Едисонове фабрике из Париза (Прилог 37).⁴¹

Радам у Едисовој компанији *Edison Machine Works* Тесла је додатно усавршио таленат и показао своје радне способности. Извршио је комплетну реконструкцију и редизајн генератора за једносмерну струју што му је омогућило да пројектује двадесет и четири потпуно нова типа генератора који су се серијски производили у Едисоновим фабрикама широм света.⁴²

³⁸ Б. Јовановић, *Тесла*, 70.

³⁹ V. Njegovan, *Nikola Tesla heroj tehnike*, 18. Едисон је 1881. у Француску послао свог блиског сарадника Чарлса Бечелора да тамо оснује компаније које би производиле и инсталирале Едисонов систем осветљења. Француски закон тога времена је захтевао да се сви изуми патентирани у Француској ту и производе. Бечелор је основао у Француској три компаније: *Compagnie Continentale Edison* (ова компанија је контролисала патенте), *Société Industrielle & Commerciale* (ова је компанија производила опрему) и *Société Electrique Edison* (компанија се бавила инсталацијом система). Тесла је у Француској првенствено био ангажован од стране компаније *Société Electrique Edison*, в.: В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 66. Инжењери на Институту Едисонове континенталне компаније су обавестили Едисона да је млади инжењер у Паризу изменио и побољшао његов динамо мотор и да тај инжењер жели да ради код њега као асистент. Едисон је писао да младић дође у Њујорк и да ће му дати 100.000 хиљада долара. Није му дао обећану своту већ само 70.000 долара. Ову причу је Кулишићу испричао инж. Леви, саветник патентног завода у Бечу, в.: Коста Кулишић, *Никола Тесла његов ђачки живот и научни рад, у част свом некадашњем великошколском другу и пријатељу, пригдом јубилеја његове осамдесетогодишњице*, 17-18.

⁴⁰ У књизи *Ненадмашни геније*, О' Нил приписује писмо препоруке Бечелору, што није логично јер се Бечелор пре Теслиног планираног пута тога вратио у Њујорк. Барбара Пушкаш је Карлсону рекла да је видела слично писмо у породичној архиви, тако да је скоро сигурно да је писмо написао Тивадар, в.: В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 72; Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 67.

⁴¹ МНТ 92-99А, Прилог 37.

⁴² *Дела Николе Тесле поводом његове седамдесетогодишњице*, 10; Njegovan, *Nikola Tesla 1856-1956*, 22-25; К. Димитријевић, *Никола Тесла српски геније*, 61-64; Р. Боровац, *Тесла или бајка о електрицитету*, 45-49; Радмило Иванковић, ур., *Никола Тесла, Белешке из Едисонове фабрике машина, Notebook from the Edison Machine Works 1884-1885* (Београд: Музеј Николе Тесле, 2003), 7; Г. Цверева, *Никола Тесла (1856-1943)*, 86. Теслине Белешке су из периода од 8. јуна 1884. до 16. јуна 1885. На страници датованој 7. децембра 1884. године крупним словима

Крајем исте године Тесла у својим белешкама пише: „Збогом Едисонова фабрико машина!“ и након непуних годину дана, у фебруару 1885. напушта посао код Едисона.⁴³

Већ у марту 1885. године регистровао је у Њу Џерсију прву компанију за комерцијализацију сопствених изума из области електролучног осветљења, *Tesla Electric Light and Manufacturing Company* и пријавио свој први патент за електричну лучну лампу.⁴⁴ Одлука да се компанија бави лучним осветљењем била је заснована на доброј промишљености. Иако су се и даље у великој мери користиле лампе са грејним влакном, систем осветљења са лучним регулаторима је осамдесетих година XIX века био све популарнији, посебно за осветљавање јавних простора и површина. На почетку је Теслина компанија добро пословала. Радио је на осветљавању Њу Џерсија, приградских насеља и фабрика.⁴⁵ Међутим, у јесен 1886. наступила је економска криза у Сједињеним Америчким Државама, која је погодила и велике и мале компаније. Завладала је велика незапосленост, а Теслина компанија је банкротирала. Био је принуђен да скоро годину дана ради теже

Тесла је написао „Збогом Едисонова фабрико машина“, в.: *Никола Тесла, Белешке из Едисонове фабрике машина*, 248.

⁴³ Никола Тесла, *Белешке из Едисонове фабрике машина*, 7; Г. Цварава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 87. О раду Николе Тесле код Едисона в.: Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 67-70; Б. Стојановић, *Доживљаји и слике из Теслиног живота, II део, живот у Европи и Америци*, 17-22; S. Tesla, *Tesla u pričama*, 103-106; Marc Seifer, „Nikola Tesla: Psychohistory of a forgotten inventor“ (Doctoral Dissertation, Volume One, Saybrook Institute, San Francisco, CA, May 17, 1987), 110-129; Б. Јовановић, *Тесла*, 71-73.

⁴⁴ Д. Тесла, *Тесла од Радуча до Њујорка*, 25; А. Маринчић, *Живот Николе Тесле*, 30. До марта 1886. Тесла је добио прва три патента а од октобра 1886. до маја 1888. још три, в.: Г. Цварава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 88; С. Шарбох, *Патенти Николе Тесле ка коначној листи*, 21. Уз помоћ адвоката, који је радио и за Едисона, Лемуела Серела и његовог цртача Рафаела Нетера, Тесла је припремио патентну документацију за свој први патент. Док је одлазио код Серела Тесла је упознао два бизнисмена из Њу Џерсија, Вејла и Лејна, који су му помогли да региструје своју прву компанију. Вејл је постао председник те компаније а Лејн потпредседник и благајник, в.: М. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 40-41. Јовановић наводи да су компанију основали осморица браће Вејл и да је Тесла имао 350 акција ове компаније, в.: В. Јовановић, *Teslin čudesni svet*, 54-55. До краја године Тесла подноси још четири патентне пријаве, в.: С. Шарбох, *Патенти Николе Тесле ка коначној листи*, 21.

⁴⁵ *Rahway project*, в.: М. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 41; В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 76-79.

физичке послове за ниску надницу.⁴⁶ Током овог тешког периода, Тесли се ипак осмехнула срећа. Упознаје предузетника МакКолама, који је некада радио у компанији *Western Union*. Он га је препоручио Алфреду Брауну, инжењеру и извршном директору ове компаније.⁴⁷ Браун је одмах схватио значај Теслиних идеја о наизменичним струјама и заједно са Чарлсом Пеком пристаје да уложи новац у оснивање нове компаније *Tesla Electric Company* са седиштем у Јужној петој авенији 33-35. У априлу 1887. потписали су уговор о оснивању компаније а убрзо након тога опремили су лабораторију и радионице у улици Либерти 89 на Менхетну.⁴⁸ Тесла коначно почиње да ради на реализацији грандиозних идеја. Исте године у мају, Сигети је дошао у Њујорк да буде Теслина десна рука. Радионице су се налазиле на спрату изнад штампарије која је била у приземљу. Машина за покретање преса је радила читав дан па је Тесла имао струју за рад само у току ноћи.⁴⁹ Иако је радио у отежаним условима, Тесла је у том периоду разрадио три система машина за наизменичне струје као и трансформаторе за регулисање напона

⁴⁶ Ћ. Petešić, *Genij s našeg kamenjara život i djelo Nikole Tesle*, 43, 64; Д. Тесла, *Тесла од Радуча до Њујорка*, 25; Г. Цверава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 89. Тесла је у овом периоду радио и као електромонтер променивши неколико фабрика, в.: Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 71; Ћ. Petešić, *Genij s našeg kamenjara život i djelo Nikole Tesle*, 65; М. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 41; Б. Јовановић, *Тесла*, 75; В. Јовановић, *Teslin čudesni svet*, 55; В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 81.

⁴⁷ Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 71; Ћ. Petešić, *Genij s našeg kamenjara život i djelo Nikole Tesle*, 65; М. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 42; Г. Цверава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 89; В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 81.

⁴⁸ Д. Тесла, *Тесла од Радуча до Њујорка*, 25; Г. Цверава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 90. Капитал новоосноване компаније износио је 500.000 долара, в.: Г. Цверава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 90. О оснивању компаније в.: Ћ. Petešić, *Genij s našeg kamenjara život i djelo Nikole Tesle*, 65. О Теслиној лабораторији у улици Либерти в.: Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 72; Ћ. Petešić, *Genij s našeg kamenjara život i djelo Nikole Tesle*, 65-66; Р. Боровац, *Тесла или бајка о електрицитету*, 55; М. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 42; Г. Цверава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 93; А. Маринчић, *Живот Николе Тесле*, 30. У наведеној литератури се помиње месец април као месец потписивања уговора, Јовановић наводи тачан датум 7. јули 1888, в.: В. Јовановић, *Teslin čudesni svet*, 57-58. Дане Тесла пише да је са новцем акционара Тесла опремио нову лабораторију, в.: Д. Тесла, *Тесла од Радуча до Њујорка*, 25.

⁴⁹ В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 82, 85. Њих тројица су постигли договор да зараду поделе тако што ће Брауну и Пеку припасти једна трећина, друга трећина Тесли а последња трећина би била уложена за нове пројекте. Тесла је имао плату 250 долара месечно, в.: Исто, 85.

и преноса. Ове замисли су комплетно објашњене у четрдесет патената који чине његов полифазни систем који је променио свет.⁵⁰ Свој систем полифазних струја патентирао је у двадесет земаља.⁵¹

Чувени научник Едвин Хауард Армстронг је у тексту часописа *Radio Craft* из фебруара 1943. написао: „... Проналасци Николе Тесле на пољу полифазних струја и његов индукциони мотор били би довољни да му овековече славу ...“⁵² и додао „... верујем да ће свет дуго времена чекати док се појави геније који би могао бити такмац Николи Тесли у погледу његових великих остварених дела и његове имагинације.“⁵³

Професор са Јејла, Чарлс Ф. Скот, познати стручњак из области електротехнике, који је био Теслин асистент у току 1888. и 1889, који је пројектовао хидроцентралу на Нијагари, написао је након Теслине смрти: „... Развита електричне енергије од Фарадејевог открића 1831. па до прве велике инсталације Теслиног полифазног система, представља несумњиво најграндиознију фазу историје технике ...“⁵⁴

Признање за овај изум Тесли је одао и професор А. Е. Кенели са Харварда, када му је рекао: „... Ваш допринос развоју полифазног система преноса електричне енергије, проналаском индукционог мотора, био је у ове ране дане електротехнике догађај ... Из вашег првобитног модела развио се читав низ снажних мотора, који чине део опреме небројено много творница, фарми и станова ...“⁵⁵ Тесли су дуго оспоравали изум полифазног система преноса

⁵⁰ Д. Тесла, *Тесла од Радуча до Њујорка*, 26.

⁵¹ Ђ. Petešić, *Genij s našeg kamenjara život i djelo Nikole Tesle*, 44. О Теслиним полифазним системима в.: V. Njegovan, *Nikola Tesla 1856-1956* 26-36; Петар Ластих, ур., *Никола Тесла (1856-1943) поводом 50. годишњице смрти* (Будимпешта: Српски демократски савез, 1993), 27-31.

⁵² Ante Rodin, *Priznanja radu Nikole Tesle* (Zagreb: Državni republički odbor za proslavu stogodišnjice rođenja Nikole Tesle 1956), 11.

⁵³ Жарко Требјешанин, *Никола Тесла, личност, неуроза и послање* (Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2006), 104-105.

⁵⁴ A. Rodin, *Priznanja radu Nikole Tesle*, 20; Mirko Kutlača, *Tragom Nikole Tesle izbor članaka 1990-2001*, ур. Zorica Civrić (Beograd: Muzej Nikole Tesle, Savezni zavod za intelektualnu svojinu, 2003), 57.

⁵⁵ A. Rodin, *Priznanja radu Nikole Tesle*, 21.

електричне енергије приписујући га Немцу руског порекла Доливо-Добровољском.⁵⁶

Тесла се није предавао и није одустајао од свакодневне борбе, иако су га разне недаће пратиле кроз живот. Иако је Тесла открио принцип обртног магнетног поља у фебруару 1882. године, многи су италијана Ферариса сматрали првим проналазачем.⁵⁷ Откриће обртног магнетног поља Тесла је носио са собом у мислима пуних годину дана док није направио модел првог индукционог мотора у Стразбуру 1883.⁵⁸ Тек у октобру 1887. је за овај изум поднео патентну пријаву уреду у Вашингтону, а патентна права добио је 1. маја 1888. године. Овај догађај представља прекретницу на пољу електротехнике.⁵⁹

Тесли су тада већ били заштићени и други проналазци, поменуто откриће вишефазног система, начин израде вишефазних мотора као и асинхроних и синхроних генератора.

Поводом открића магнетног поља и полифазног система, председник Америчког института електроинжењера, Х. В. Бак је рекао много година касније: „... Мислим да је рад Николе Тесле у оно време, његова велика замисао обртног магнетног поља, један од највећих подвига људске маште у

⁵⁶ A. Rodin, *Priznanja radu Nikole Tesle*, 18-19; Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 113. Крштено име Добровољског је било Михаил Јосифовић, в.: М. Kutlača, *Tragom Nikole Tesle izbor članaka 1990-2001*, 64.

⁵⁷ Г. Цварава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 52-53; A. Rodin, *Priznanja radu Nikole Tesle*, 16. Тесла и Ферарис су скоро истовремено пронашли индукциони мотор, в.: *Дела Николе Тесле поводом његове седамдесетогодишњице*, 27; К. Кулишић, *Никола Тесла његов ђачки живот и научни рад*, 11; Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 56-58, 109-111; A. Rodin, *Priznanja radu Nikole Tesle*, 16.

⁵⁸ A. Rodin, *Priznanja radu Nikole Tesle*, 15. О открићу магнетног поља в.: М. Seifer, „Nikola Tesla: Psychohistory of a forgotten inventor“, 81-90; К. Димитријевић, *Никола Тесла српски геније*, 53-55; М. Cheney, *Tesla Man Out Of Time*, 22-23; Г. Цварава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 61; *Teslini članci u Elektrial Eksperimenteru*, 36-40; В. Јовановић, *Teslin čudesni svet*, 43-47. Никола Тесла је дошао до открића магнетног поља приликом шетње парком Варошлигет у Будимпешти, в.: Д. Мркић, *Никола Тесла европске године*, 120-122. Тесла је 1883. направио и другу верзију мотора, в.: Г. Цварава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 63.

⁵⁹ Од октобра до децембра 1887. Тесла је поднео пријаве за седам патената. Завод за патенте Сједињених Држава му је издао свих седам патената истог дана 1. маја 1888. године. Аналогни патенти издати су му и у Енглеској и Немачкој, в.: A. Rodin, *Priznanja radu Nikole Tesle*, 15; Бранимир Јовановић, *Никола Тесла илустрована монографија*, (Београд: Вајат, 1996), 46-55; Г. Цварава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 94-95; В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 110.

историји света. Тај његов рад је омогућио откриће Рентгенових зрака ...“.⁶⁰ Тесла је такође сматрао да је његов најважнији изум управо откриће обртног магнетног поља (Прилог 38).⁶¹

Суоснивачи *Tesla Electric Company*, Пек и Браун, имали су стратегију за промовисање Теслиних вишефазних мотора. Знали су да је најбоље уколико заинтересују новинаре стручних часописа, па су позвали Чарлса Прајса из *Electrical Review*-а и Томаса Комерфорда Мартина из *Electrical World*-а у Теслину лабораторију на демонстрацију. Новинари су били одушевљени Теслиним изумима, а у штампи су се недуго затим појавили текстови који величају ова достигнућа.⁶²

Своје проналаске из области полифазних струја Тесла је први пут јавно приказао на предавању „Нови систем мотора и трансформатора за наизменичне струје“ одржаном пред члановима Америчког института електроинжењера 16. маја 1888. године. На предавању је демонстрирао функционисање два двофазна мотора и том приликом је изјавио: „... Задовољство ми је да вам препустим одлуку о предмету који представља нов систем дистрибуције електричне енергије и преноса силе уз помоћ наизменичних струја које имају посебне предности, између осталог у вези мотора и који ће, у то сам уверен, потврдити најширу применљивост тих струја за пренос силе и показаће да се до сад недостижни резултати могу добити њеним коришћењем ...“.⁶³ Након овог предавања, чувени индустријалац Џорџ Вестингхаус сагледао је могућности наизменичне струје и тражио да му Тесла уступи све своје дотадашње патенте за милион долара.⁶⁴

⁶⁰ A. Rodin, *Priznanja radu Nikole Tesle*, 22.

⁶¹ MNT 105-17A, октобар 1900, Прилог 38.

⁶² V. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 110.

⁶³ Г. Цвџерава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 98. В.: Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 74. О предавању в.: Б. Јовановић, *Тесла*, 77-78; А. Маринчић, *Живот Николе Тесле*, 32-33; V. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 110-112. О развоју полифазног система в.: В. Јовановић, *Teslin čudesni svet*, 178-179. Сајфер наводи да је предавање одржано 15. маја, в.: M. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 45.

⁶⁴ Пек и Браун 7. јула 1888. продају Вестингхаусу Теслине патенте, в.: Б. Јовановић, *Тесла*, 79; А. Маринчић, *Живот Николе Тесле*, 33-34; V. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 118. Тесла је одмах добио новац и био је договор да му Вестингхаус исплати по један долар за сваку произведену коњску снагу у наредних петнаест година, колико је трајање патентних

Прихватање ове понуде учинило је Теслу богатим и независним. Од јула 1888. до августа 1889. радио је у Питсбургу са инжењерима Вестингхаусове компаније на практичној реализацији патената. У току овог периода прилагодио је своје моторе Вестингхаусовим апаратима и урађене су припреме за реализацију централе на Нијагариним водопадима по Теслином систему.⁶⁵ Однос између Николе Тесле и Џорџа Вестингхауса јасно осликавају Теслине речи: „... Џорџ Вестингхаус је за мене био једини човек на свету који је у датим околностима могао да преузме мој систем наизменичних струја и да добије битку против предрасуда и моћи новца. Он је био величанствени пионир, један од истинских светских племића којим се Америка може поносити и коме свет дугује бескрајну захвалност ...“.⁶⁶

Стручњаци су предложили да се искористе Нијагарини водопади за производњу електричне енергије, иако су кратко разматрали компресован ваздух као преносни медијум. Против предлога Едисона и *General Electric*-а Теслин систем наизменичних струја је добио уговор од стране Комисије. Комисијом је председавао лорд Келвин, а подржавали су је пословни људи попут Џ. П. Моргана, лорда Ротшилда и Џона Џејкоба Астора IV. Радови су

пријава, в.: Д: Тесла, *Тесла од Радуча до Њујорка*, 25-26. Вестингхаус је касније говорио да се није преварио у рачуну јер је Тесла до тада имао четрдесет патената, дакле сваки га је коштао 25.000 долара, в.: Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 79-80; Ћ. Petešić, *Genij s našeg kamenjara život i djelo Nikole Tesle*, 46; К. Димитријевић, *Никола Тесла српски геније*, 74-77; М. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 48-50; Г. Цварава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 114; А. Маринчић, *Живот Николе Тесле*, 33-34.

⁶⁵ Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 80-81. Централа је комерцијално отворена 15. новембра у поноћ 1896. године пуштањем струје до града Бафала и била је увршћена у једно од светских чуда тога доба. О пројекту на Нијагари в.: William E. Curtis, „To Harness Niagara, Nicola Tesla's Great Work, Progress Making in the Effort to Utilize the Enormous Power Going to Waste Over the Falls-Electricity Already Being Provided“, *Record*, August 6, 1896; A. Z., „Buffalo's Blossoming, The Coming Boom on the Power of Niagara Falls. A Remarkable Future, Owing to the Cheapness of Electrical Power-The Influence Already Felt in a Phenomenal Growth“, *Evening Transcript*, September 12, 1896; Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 104-108; Carl Chambers, „The significance of Tesla's power system, its importance in the success of the first Niagara power plant“ у *Centenary of the birth of Nikola Tesla 1856-1956* (Belgrade: Nikola Tesla Museum, 1956), 131-135; К. Димитријевић, *Никола Тесла српски геније*, 103-105; Р. Боровац, *Тесла или бајка о електрицитету*, 91-100; М. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 51, 61, 132-137; М. Seifer, „Nikola Tesla: Psychohistory of a forgotten inventor“, 281-286; Г. Цварава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 120; В. Jovanović, *Teslin čudesni svet* 60-61, 76-85, 176-178; В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 166-178, 119-120.

⁶⁶ Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 87.

почели у октобру 1893, а Теслина технологија је искоришћена да производи енергију из водопада. Изградња је трајала две године. То је било најкрупније дело електротехнике које је до тада остварено у историји.⁶⁷ Лорд Келвин, који се у почетку противио коришћењу Теслине струје, касније је изјавио: „... Тесла је допринео науци о електрицитету више него иједан човек пре њега ...“.⁶⁸ Иако није више радио за Вестингхауса, Тесла је учествовао у процесу изградње, а о томе је и писао ујаку Паји Мандићу.⁶⁹ Колико је Тесли значило испуњење овог грандиозног пројекта говори чињеница да је на своје визит карте уписивао текст „Живим у Њујорку, али срце моје је на Нијагари.“⁷⁰ Неки су сумњали да ће систем производити довољно енергије да би снабдевао индустрију у Бафалу. Тесла је био сигуран да ће радити, казавши да Нијагарини водопади имају могућност да снабдевају цели источни део Сједињених Америчких Држава. Пројекат електране и неколико десетина кућа за запослене је између 1893. и 1896. израдио архитекта Стенфорд Вајт.⁷¹ Изградња хидроелектране на Нијагари представљала је први светски индустријски комплекс крупног потрошача енергије чија је база била хидроелектрана.⁷² Пренос од Нијагариних водопада до индустрије у Бафало из генератора у постројењу под називом *Edward Dean Adams* почео је од 16. новембра 1896. године.⁷³ На свечаном банкету у клубу *Ellicott*, који је приређен 12. јануара 1897. присуствовали су Џон Астор, Мартин Комерфорд, Час Прајс, Илаја Томсон, Френк Спраг, Едвард Адамс и још око четири стотине званица.⁷⁴

⁶⁷ Д. Тесла, *Тесла од Радуча до Њујорка*, 43.

⁶⁸ А. Rodin, *Priznanja radu Nikole Tesle*, 12.

⁶⁹ Г. Цверева, *Никола Тесла (1856-1943)*, 129.

⁷⁰ „Tesla's heart is at Niagara“, *Journal*, July 14, 1902; „His heart at Niagara, What Nicola Tesla Wrote in the Power House Guest Book“, *Herald*, July 15, 1902; Г. Цверева, *Никола Тесла (1856-1943)*, 131-132.

⁷¹ В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 176.

⁷² Г. Цверева, *Никола Тесла (1856-1943)*, 125.

⁷³ „Niagara Power Banquet“, *The Electrical Engineer*, January 16, 1897. Прва Теслина посета Нијагари, в.: „Nikola Tesla at Niagara Falls“, *The Electrical Review*, August 21, 1896, 225-226.

⁷⁴ „Niagara Power Banquet“, *The Buffalo Enquirer*, January 8, 1897; „Niagara's Electric Power, A Banquet to Celebrate Its Successful Transmission“, *The New York Times*, January 13, 1897; „Banquet at Buffalo, Celebrating Successful Transmission of Electricity from Niagara Falls“, *The Argus*, January 18, 1897; „Niagara Power in Buffalo, Banquet given in Honor of its successful transmission“, *The Electrical Review*, January 20, 189. Тесла је често био у истом друштву као и

Услед нове економске кризе Вестингхаусова компанија је изузетно ослабила и Вестингхаус није био у могућности да Тесли исплаћује новац који му је обећао. С обзиром на то да га је Тесла сматрао пријатељем, рекао му је следеће: „... Г. Вестингхаус, били сте мој пријатељ, веровали сте у мене онда када други то нису, били сте довољно храбри ... да ми исплатите милион долара ... Корист коју ће цивилизација имати од мог вишефазног система значи за мене више него новац ... Ево вашег уговора, ево мог уговора, оба ћу поцепати ...“.⁷⁵ Много година касније Тесла се покајао због свог поступка. У писму пријатељу Роберту Џонсону написао је: „... Стари новински исечци које си ми послао су тужна успомена на моју пређашњу глупост. Имао сам тридесет и шест патената мог система преноса снаге у који су сада уложене милијарде долара. Добио сам сваки судски спор без изузетака и да није било *изгужваног папира* примио бих у тантијемама Рокфелерово богатство ...“.⁷⁶

Крајем септембра 1888, након три године боравка у хотелу Астор, Тесла се преселио у хотел Герлах, а лабораторију сели из улице Гранд у улицу Јужна пета авенија 33-35.⁷⁷ У августу 1889. Тесла је отпутовао у Европу у посету Светској изложби у Паризу и новоподигнутом Ајфеловом торњу. Изложба је представљала тријумф Едисонове једносмерне струје јер је у целости била осветљена помоћу његовог система.⁷⁸ Ујак Петар Мандић га је посетио у

Илаја Томсон иако су годинама били у патентном спору, в.: MNT 355-45A-246A, од маја 1895. до јуна 1898.

⁷⁵ V. Njegovan, *Nikola Tesla heroj tehnike*, 73; Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 86; Б. Стојановић, *Доживљаји и слике из Теслиног живота, II део, живот у Европи и Америци*, 63; Ћ. Petešić, *Genij s našeg kamenjara život i djelo Nikole Tesle*, 47; К. Димитријевић, *Никола Тесла српски геније*, 100-102; М. Kutlača, *Tragom Nikole Tesle izbor članaka 1990-2001*, 107; Г. Цверава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 159; Б. Јовановић, *Тесла*, 80; В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 136.

⁷⁶ Писмо написано 24. децембра 1914, в.: Б. Јовановић, *Тесла*, 81.

⁷⁷ М. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 98; В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 162.

⁷⁸ Г. Цверава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 133-134; Grga Rupčić, *Tesli i zavičaju* (Gospić: Centar za kulturu Gospić i NIU Lički vjesnik, 1986), 13; Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 87; В. Јовановић, *Teslin čudesni svet*, 62; Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 120, 122. На изложби је и Краљевина Србија имала свој павиљон на коме су били приказани производи домаће радности, оружје Војно-техничког завода из Крагујевца и стакло из фабрике у Параћину, в.: А. Маринчић, *Живот Николе Тесле*, 36-37.

Паризу, па су заједно отишли у Госпић.⁷⁹ Док је боравио у Европи, по његовом налогу Сигети је преселио лабораторију из Либерти улице у улицу Гранд 175.⁸⁰

По повратку у Њујорк, Тесла у новој лабораторији почиње да истражује бежични пренос, однос између електромагнетне радијације и светла и високофреквентне струје.⁸¹ Израдио је машину помоћу које је производио високе струје, а ово откриће му је омогућило да 1890. пријави патент високофреквентних струја.⁸² Због своје фреквенције, ове струје су омогућиле успешније преношење енергије на даљину. Након тога израдио је трансформаторе за подешавање напона ових струја који су се одликовали концентричним распоредом примарних и секундарних калемова са ваздушним језгром а изолација су им били уљани изолатори који су и данас врло значајни у овој области.⁸³ Експериментишући са високофреквентним струјама, Тесла је дошао до сазнања и о њиховом топлотном дејству и још 1890. предложио њихово коришћење у медицинске сврхе. Када је применио високофреквентну струју у терапији, Тесла је схватио да ове струје утичу на хемијски афинитет ваздуха и да производе озон, душичну киселину и

⁷⁹ Д. Мркић, *Никола Тесла европске године*, 95; Б. Јовановић, *Тесла*, 82. Тесла је након Госпића посетио и водопаде реке Гацке и Плитвичка језера, в.: А. Маринчић, *Живот Николе Тесле*, 37.

⁸⁰ Карлсон и Јовановић наводе радионицу у улици Гранд 175 док Сајфер наводи да је била у броју 75, в.: М. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 61, 66; Б. Јовановић, *Тесла*, 82; В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 123; Јовановић, *Teslin čudesni svet*, 62. Сајфер наводи да је Сигети преминуо у току лета 1889, в.: М. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 66. Мркић наводи да је Сигети напустио Њујорк и Теслу током 1889. али да убрзо умире, в.: Д. Мркић, *Никола Тесла европске године*, 129. Карлсон наводи да је Сигети напустио посао код Тесле у току 1890. да би развијао свој компас, в.: В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 136.

⁸¹ „Mr. Nikola Tesla, the electrical inventor, has returned to this country from an extended visit in Europe”, *The Electrical Review*, December 14, 1889. О' Нил и Мркић наводе да се Тесла вратио у Њујорк почетком 1890. док остали аутори наводе да је то било у јесен 1889. в.: Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 87; Д. Мркић, *Никола Тесла европске године*, 99; В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 123; В. Јовановић, *Teslin čudesni svet* 62. О Теслиним истраживањима у новој лабораторији в.: М. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 67.

⁸² А. Rodin, *Priznanja radu Nikole Tesle*, 25.

⁸³ *Дела Николе Тесле поводом његове седамдесетогодишњице*, 31; Д. Тесла, *Тесла од Радуча до Њујорка*, 27, 30; О струји високе фреквенције в.: Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 87; В. Njegovan, *Nikola Tesla 1856-1956*, 36-37; *Никола Тесла (1856-1943) поводом 50. годишњице смрти*, 33-39; А. Маринчић, *Живот Николе Тесле*, 38-42; Б. Јовановић, *Тесла*, 89-91; Јовановић, *Teslin čudesni svet*, 67, 181; В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 138-143.

нитрате. Производњу озона Тесла је патентирао нешто касније, тек 1897. године. Захваљујући његовом патенту данас имамо апарате за производњу озона и стерилизацију воде.⁸⁴

Радови Николе Тесле на пољу високофреквентних струја изазвали су интересовање у научним круговима и убрзо је позван да одржи друго предавање пред Америчким институтом електроинжењера у Њујорку на Колумбија колеџу 20. маја 1891. На овом предавању објаснио је врсту струја које су данас познате као Теслине струје. „... Како гледаоци не би сумњали у безбедност високофреквентних струја, након демонстрирања бежичне расвете уследио је физиолошки експеримент. Држећи месингану куглу у близини једног контакта осцилаторног трансформатора, прилагодио је потенцијал калема тако да се са другог контакта калема појави светло. Проценивши да је напон између контакта две стотине педесет хиљада волти, Тесла је тада принео још једну месингану куглу другом контакту калема и допустио да струја протекне кроз њега. Захваљујући „ефекту коже“, струја је остала на површини тела па се није повредио ...“.⁸⁵ Ове струје су временом

⁸⁴ А. Rodin, *Priznanja radu Nikole Tesle*, 30; Д. Тесла, *Тесла од Радуча до Њујорка*, 28. Струје примењене у медицини под именом дарзонвализација, диатермија и Цајлајсова метода су Теслин проналазак. Код диатермије електрична енергија се претвара у топлинску и тако загрева ткиво, користи се код лечења реуматизма и разних упала у гинекологији, в.: Јован Стојиљковић, *Mihajlo Faradej i Nikola Tesla, dve epohalne godišnjice u elektrotehnici*, 73; Ц. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 93; Ћ. Petešić, *Genij s našeg kamenjara život i djelo Nikole Tesle*, 56; М. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 158; В. Јовановић, *Teslin čudesni svet*, 251-252. Душична киселина се користи за производњу свих врста експлозива, за израду боја, лекова и нитрата неких метала, в.: Ћ. Petešić, *Genij s našeg kamenjara život i djelo Nikole Tesle*, 57. MNT 104-518A-519A, јун 1898, Тесла једном проналазачу објашњава добре и лоше стране озона и помиње да је имао обичај да га удише да би боље спавао. MNT 105-59A, фебруар 1899, Тесла у писму пише о свом патенту, апарату за производњу озона. О апарату за проузводњу озона в.: Milovan Matić, *Teslino proročanstvo* (Beograd: Kiz Dositej i Agais, 1996), 132-133. О утицају Теслиних проналазака на садашњу озон терапију в.: М. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 341-342. MNT 79-1A-2A, октобар 1896, Тесла одговара заинтересованом да је усавршио апарат за економичну производњу озона и да ће ускоро бити на тржишту. MNT 88-708A, октобар 1896, Тесла помиње осцилатор за производњу озона. MNT 71-320A, март 1897, Тесла у једном писму пише како је одувек био заинтересован за производњу озона.

⁸⁵ В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 142. О предавању, в.: А. Rodin, *Priznanja radu Nikole Tesle*, 25; Никола Тесла (1856-1943) поводом 50. годишњице смрти, 17; В. Јовановић, *Teslin čudesni svet*, 67. О Теслином осцилатору за струје високих фреквенција в.: А. Маринчић, *Живот Николе Тесле*, 43-46.

почеле да се примењују у стробоскопији и кинематографији, а такође су биле корисне у првој фази израде фототелеграфа.⁸⁶

Колико је 1891. била значајна у Теслиној каријери и животу, иде у прилог чињеница да је 31. јула те године постао држављанин Сједињених Америчких Држава (Прилог 39).⁸⁷ Исте године, у Франкфурту је одржана индустријска изложба на којој је први пут био јавно употребљен Теслин систем.⁸⁸ Даља истраживања и научне помаке на пољу електрицитета Тесла је учинио посебно осмишљеним системом расвете. Помоћу генератора успео је да добије светло које не настаје услед грејања тела већ као последица других узрока, попут хемијских процеса, пропуштања електрицитета и слично.⁸⁹

Теслино најплодније време стваралаштва је између 1885. и 1900. године. Врхунац овог периода је око 1890. године када му свакодневно стижу понуде, признања и позиви да држи предавања.⁹⁰ Прихватио је да одржи неколико предавања у Европи. Прво предавање одржао је у Лондону 3. фебруара 1892. у Институту електроинжењера. Због великог интересовања и на инсистирање Џејмса Девара, реномираног хемичара, дан касније је поновио предавање и у Краљевском институту. Предавању су присуствовали лорд Келвин, Крукс, Девар и многи други угледни научници. Приликом предавања Тесла је демонстрирао пренос електричне енергије у суседне просторије без жице и вршио осветљења цеви својим струјама. Излагао је за столом на коме је некада радио Фарадеј, а предавање је трајало пуна два сата.⁹¹ Ова

⁸⁶ В.: Витомир Х. Павловић, *Теслине струје примењене у стробоскопији и кинематографији* (Београд: Друштво за подизање института Николе Тесле, 1939). Проналазач фототелеграфа берлински физичар Артур Корн, упутио је Тесли писмо у мају 1931. у коме му пише како су му његове струје биле корисне у раду, в.: Г. Цверава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 148.

⁸⁷ МНТ 1-11А, Прилог 39. А. Маринчић, *Живот Николе Тесле*, 37. Мркић наводи датум 30. јул 1891, в.: Д. Мркић, *Никола Тесла европске године*, 99. Сајфер наводи годину 1893, в.: М. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 113.

⁸⁸ Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 113.

⁸⁹ Д. Тесла, *Тесла од Радуча до Њујорка*, 27.

⁹⁰ Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 96; М. Seifer, „Nikola Tesla: Psychohistory of a forgotten inventor“, 269-275; Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 148.

⁹¹ Тесла је из Њујорка отпутовао за Европу бродом *Умбриа* 16. јануара 1892, путовао је десетак дана, в.: В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 150. О Теслиним предавањима у Лондону в.: *Дела Николе Тесле поводом његове седамдесетогодишњице*, 12-13; К. Кулишић, *Никола Тесла његов ђачки живот и научни рад*, 23; А. Rodin, *Priznanja radu Nikole Tesle*, 25; Тесла, *Тесла од Радуча до Њујорка*, 28-29; М. Cheney, *Tesla Man Out Of Time*, 63-65; Р. Боровац,

предавања су изазвала праву сензацију а штампа је била преплављена чланцима који су величали Теслине радове.⁹²

Наредно предавање *Експерименти са наизменичним струјама високог напона и високих фреквенција* одржао је 19. фебруара 1892. испред *Societe Internationale des Electriciens* у Паризу.⁹³ Тесла је у предавању описао открића која ће бити употребљивана тек касније, неон и друге гасом пуњене цеви, фосфоресцентне сијалице и слично.⁹⁴ Професор А. Блондел, који је присуствовао овом предавању, касније је написао о Тесли: „... Он је био претеча за управљање возила и бродова на даљинама помоћу електричних таласа. Он је исто тако предвидео медицинску примену високофреквентних струја ...“.⁹⁵

Током боравка у Паризу 1892. примио је телеграм да му је мајка на самрти и одлази у Госпић. Мајку је затекао живу али је сутрадан, у суботу 16. априла, преминула.⁹⁶ Након сахране Тесла је са фамилијом провео више од месец

Тесла или бајка о електрицитету, 66-68. О предавањима у Лондону и Паризу в.: Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 99-100; Reginald Kapp, „Tesla's lecture at the Royal institution of Great Britain, 1892“ у *Centenary of the birth of Nikola Tesla 1856-1956* (Belgrade: Nikola Tesla Museum, 1956), 190-196; Д. Тесла, *Тесла од Радуча до Њујорка*, 30; К. Димитријевић, *Никола Тесла српски геније*, 84-87; М. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 83-94; М. Kutlača, *Tragom Nikole Tesle izbor članaka 1990-2001*, 11-12; Д. Мркић, *Никола Тесла европске године*, 99; Г. Цверава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 150; Б. Јовановић, *Тесла*, 92-94; А. Маринчић, *Живот Николе Тесле*, 49-54; В. Јовановић, *Teslin čudesni svet*, 68-69; В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 152-157. Приликом посете Лондону, Тесла је професору Ејертону поклатио модел дванаестополног индукционог мотора који се данас налази у Музеју науке у Лондону, в.: А. Маринчић, *Живот Николе Тесле*, 31.

⁹² Г. Цверава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 150. MNT 53-546А-547А, фебруар и март 1892, новинари су му писали желећи да добију ексклузивни коментар.

⁹³ Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 99-101; *Никола Тесла (1856-1943) поводом 50. годишњице смрти*, 17; Р. Боровац, *Тесла или бајка о електрицитету*, 68-69; М. Kutlača, *Tragom Nikole Tesle izbor članaka 1990-2001*, 53; В. Јовановић, *Teslin čudesni svet*, 71. Позив за предавање у Паризу му је послао потпредседник Друштва физичара Габријел Липман (који је касније, 1908. добио Нобелову награду из физике), в.: М. Kutlača, *Tragom Nikole Tesle izbor članaka 1990-2001*, 55; В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 157.

⁹⁴ Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 101.

⁹⁵ А. Rodin, *Priznanja radu Nikole Tesle*, 30.

⁹⁶ Тесла је примио телеграм да му је мајка на самрти док је боравио у Паризу и о томе пише Круксу. Сачуван је Круксов одговор, MNT 86-381А. Боровац наводи да је Тесла из Париза отишао прво у Будимпешту где је добио телеграм о мајчиној смрти, в.: Р. Боровац, *Тесла или бајка о електрицитету*, 71. Остали аутори наводе да је телеграм примио током боравка у Паризу, и да му је мајка била на самрти, в.: *Дела Николе Тесле поводом његове седмдесетогодишњице*, 15; Д. Тесла, *Тесла од Радуча до Њујорка*, 31; М. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 95; Г. Цверава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 151; Б.

дана. Био је у Смиљану, посетио Плашки и манастир Гомирје у коме је боравио његов ујак Петар Мандић. Након тога Тесла је отпутовао у Беч, а потом у Вараждин код другог ујака Паје Мандића.⁹⁷ Тамо је примио позив градоначелника Милана Амруша да посети Загреб у који је допутовао 22. маја 1892. године. Након два дана имао је прилику да присуствује седници градског већа на којој је изјавио да жели да помогне електрификацији града.⁹⁸ Из Загреба путује у Будимпешту где се састао са представницима компаније *Ganz Company* и дао им лиценцу за производњу његових мотора.⁹⁹ Док је боравио у Будимпешти сусрео се са представницима београдске општине на челу са Ђорђем Станојевићем који су га позвали да посети Београд.¹⁰⁰ Тесла одлази у своју кратку, прву и последњу посету Београду.¹⁰¹

Пре повратка у Сједињене Америчке Државе Тесла је свратио у Берлин а потом и у Бон где се састао са Херцом.¹⁰² Из Хамбурга је бродом *Августа Викторија* стигао у Њујорк 27. августа 1892.¹⁰³

Јовановић, *Тесла*, 94-95; А. Маринчић, *Живот Николе Тесле*, 54; В. Јовановић, *Teslin čudesni svet*, 71-72.

⁹⁷ Д. Мркић, *Никола Тесла европске године*, 102; Јовановић, *Тесла*, 95-98. Маринчић пише да је тек након посете Загребу отпутовао у Вараждин, в.: А. Маринчић, *Живот Николе Тесле*, 54.

⁹⁸ Тесла је у Загребу боравио од 22. маја до 25. маја 1892, в.: Д. Мркић, *Никола Тесла европске године*, 40-43, 103; Коста Хаџи, „Никола Тесла међу српском омладином у Загребу и Београду“, *Годишњак Матице српске Календар за просту 1937. годину*, ур. Никола Милутиновић, Нови Сад: Матица српска (1937): 65.

⁹⁹ Д. Мркић, *Никола Тесла европске године*, 53; Јовановић, *Тесла*, 98; А. Маринчић, *Живот Николе Тесле*, 55; MNT 56-38A-41B, 6. август 1892. и 9. април 1897, преписка са овом компанијом и нека документа оверена у Мађарској амбасади у Њујорку.

¹⁰⁰ Д. Тесла, *Тесла од Радуча до Њујорка*, 33; М. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 95; Г. Церава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 151. Наведени аутори се не слажу у потпуности око редоследа Теслиних путовања, највероватније тачне податке износи Карлсон, в.: В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 158-160. Мркић наводи да је Тесла посетио и Беч, в.: Д. Мркић, *Никола Тесла европске године*, 34.

¹⁰¹ V. Savić, *Nikola Tesla, naš prvi veliki ambasador u Sjedinjenim Američkim Državama*, 3-4; V. Njegovan, *Nikola Tesla 1856-1956*, 42-45; Ѓ. Petešić, *Genij s našeg kamenjara život i djelo Nikole Tesle*, 81-88; *Tesli u spomen, trideset godina posle smrti Nikole Tesle* (Београд: Друштво за ширење научних saznanja Србије Nikola Tesla, 1973), 6; К. Димитријевић, *Никола Тесла српски геније*, 88-95; Р. Боровац, *Тесла или бајка о електрицитету*, 71-75; Д. Мркић, *Никола Тесла европске године*, 50-52; Г. Церава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 151-152; Б. Јовановић, *Никола Тесла илустрована монографија*, 56-58; Б. Јовановић, *Тесла*, 98-100; А. Маринчић, *Живот Николе Тесле*, 55-58; В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 160.

¹⁰² Тесла је верованто једини научник у Сједињеним Државама који је успео да понови Херцове експерименте, в.: Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 127. Тесла је у току 1890. успео да понови Херцове експерименте и о томе је разговарао са Херцом када су се састали у Бону 1892. године, в.: Б. Јовановић, *Тесла*, 100; В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 160.

Наредне године, 24. фебруара 1893, одржао је предавање пред Франклиновим институтом у Филадельфији.¹⁰⁴ Том приликом публици је приказао свој систем четири кола у резонанци и показао је да су антена, уземљење и резонанца три елемента које мора да поседује сваки предајник и пријемник за бежичну телеграфију. Овим је утро пут открићу савременог радија а идеју је заштитио патентом 1897. године.¹⁰⁵

Блондел је касније писао да је Тесла још на предавању у Филадельфији 1893. изложио јасно главне линије система преноса знакова и енергије, између отпремне и пријемне антене.¹⁰⁶ Своје радове са подручја бежичног преноса вести на удаљености Тесла је изложио и 1. марта 1893. пред Националном асоцијацијом за електрично осветљење у Сент Луису.¹⁰⁷ Дакле, већ 1893. године, на предавањима у Филадельфији и Сент Луису, Тесла је детаљно образложио принцип рада радио телекомуникација, много пре Попова и Марконија.¹⁰⁸ У току ових предавања описао је и оно што се данас зове електронски микроскоп али никада није добио признање за овај проналазак.¹⁰⁹

Несумљиво признање Тесли у области радио комуникација одао је и немачки стручњак, професор Ј. Зенек, када је изјавио: „... Када год смо ми, који смо се почетком овог века грчевито бацали на проучавања и испитивања радиотехничких појава, веровали да смо нешто ново пронашли,

¹⁰³ В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 160, 162. Неки аутори наводе да се Тесла одмах сутрадан 3. јуна вратио за Сједињене Државе, в.: Д. Тесла, *Тесла од Радуча до Њујорка*, 35; В. Јовановић, *Teslin čudesni svet*, 75. У Берлину се Тесла састао са Херманом Хелмхолцом а у Бону са Хајнрихом Херцом, в.: Д. Мркић, *Никола Тесла европске године*, 53-54; Јовановић, *Тесла*, 100.

¹⁰⁴ А. Rodin, *Priznanja radu Nikole Tesle*, 28; М. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 101-102; В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 179-181.

¹⁰⁵ Д. Тесла, *Тесла од Радуча до Њујорка*, 37.

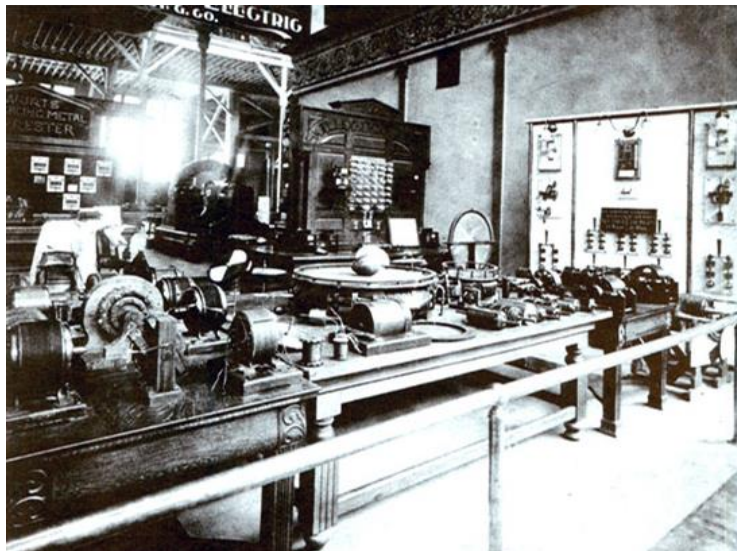
¹⁰⁶ А. Rodin, *Priznanja radu Nikole Tesle*, 33.

¹⁰⁷ А. Rodin, *Priznanja radu Nikole Tesle*, 28; М. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 110-113; В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 179-181. МНТ 72-376А-381А, договори у вези са предавањем у току септембра и октобра 1892.

¹⁰⁸ М. Cheney, *Tesla Man Out Of Time*, 68. О Теслином доприносу радио техници в.: Томо Босанас, ур., *Svečana akademija u čast Nikole Tesle u povodu 30-godišnjice smrti* (Zagreb: Savjet Akademija znanosti i umjetnosti SFRJ, 1973), 27-32; К. Димитријевић, *Никола Тесла српски геније*, 120-124; В. Јовановић, *Teslin čudesni svet*, 211-214.

¹⁰⁹ Тесла је добијао на површини сферне сијаличне лопте фосфоресцентну слику онога што се догађа у круници која се распада, в.: Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 147.

увек смо ... брижљиво прегледали Теслине патенте и Мартинову књигу о Николи Тесли ... Најчешће се дешавало, да смо на на наше велико разочарање, констатовали ... да та ствар припада Николи Тесли ..."¹¹⁰

Сл. 51. Део Теслине поставке на изложби у Чикагу 1893. На средини фотографије је Теслино јаје. Извор:

http://www.teslasociety.com/columbia_expo.htm

Наредни велики успех остварио је у мају 1893. године. У сарадњи са Вестингхаусовом компанијом, Тесла је наизменичном струјом осветлио целокупан чикашки Експо. Светска изложба у Чикагу представља прекретницу у историји коришћења електричне енергије и означава почетак коришћења неизменичне струје.¹¹¹ У павиљону изложбе који је био посвећен електротехничким достигнућима, Тесла је неколико дана стајао на посебном штанду и посетиоцима демонстрирао своје изуме. Поставио је цеви „... са гасним пражњењем савијене у облику слова која су чинила презимена великих физичара ...“¹¹² и светлећи натпис *Добродошли електричари*, што је

¹¹⁰ A. Rodin, *Priznanja radu Nikole Tesle*, 10. О Теслином раду на пољу радиотехнике в.: Nikola Tesla, *Radiotehnika*, ур., Radmilo Ivanković (Beograd: Muzej Nikole Tesle [нема годину]).

¹¹¹ О изложби у Чикагу в.: Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 103-104; M. Seifer, „Nikola Tesla: Psychohistory of a forgotten inventor“, 171-174, 276-280; Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 100; Г. Цварава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 122-123; А. Маринчић, *Живот Николе Тесле*, 66-67. МНТ 73-360А, април 1896, Тесла помиње своје предавање током изложбе.

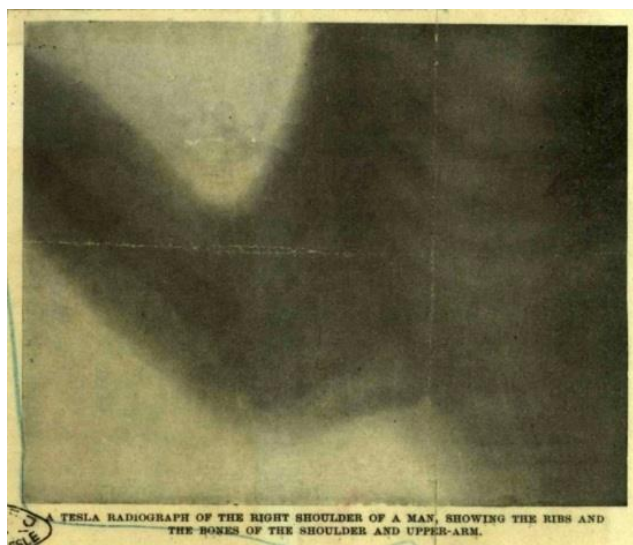
¹¹² Г. Цварава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 147.

вероватно био најранији покушај рекламе са светлећим гасом. Символ овог павиљона је било Теслино јаје, експонат који је демонстрирао рад обртног магнетног поља (Сл. 51).¹¹³

У децембру 1893. добио је прве почести, златну медаљу Елиота Кресона, за изуме из области струја високе фреквенције и титулу почасног доктора наука Колумбија универзитета и Универзитета Јејл. Након овога, дипломе и титуле су се низале.¹¹⁴

Сл. 52. Снимак шаке.
Извор: MNT.

Сл. 53. „Tesla on the X Rays”, *Leslie's Weekly*,
April 2, 1896. Извор: MNT.

Почетком 1895. године Никола Тесла наставља своја истраживања проучавањем дејства високих струја на разређене гасове, користећи Ленардове цеви. Долази до открића икс зрака исто кад и Вилхелм Конрад Рентген (Прилог 40).¹¹⁵ Тесла тада није познавао Рентгена, иако су у исто

¹¹³ Исто, 124. Теслино јаје или Колумбово јаје, в.: Џ. Петешић, *Genij s našeg kamenjara život i djelo Nikole Tesle*, 65-66; К. Димитријевић, *Никола Тесла српски геније*, 66-67. Како је Тесла извео Колумбов трик, а да није разбио јаје, в.: „Tesla's Egg of Columbus. How Tesla Performed the Feat of Columbus Without Cracking the Egg”, *The Electrical Experimenter*, March 1919; *Teslini članci u Elektrial Eksperimenteru*, 33-34; В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 95-96.

¹¹⁴ Г. Цварава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 159.

¹¹⁵ Теслино истраживање икс зрака в.: „Nikola Tesla's Experiments, brief exposure to X rays-messages by electrical waves”, *New York Tribune*, March 27, 1896; „Nikola Tesla's material theory of Roentgen rays”, *Press*, August 2, 1896; „Mr. Nikola Tesla's testimony that Roentgen rays are material particles”, *Evening Transcript*, August 13, 1896; „Nikola Tesla's discovery about the Roentgen rays”, *Commercial*, August 18, 1896; В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 219-225. Још 1893. Тесла је посматрао затамњење слике на плочама, изазване сасвим посебним

време боравили на Универзитету у Стразбуру.¹¹⁶ Тесла је био један од првих научника на америчком континенту који је добио рендгенске снимке шаке, колена, лакта, лобање, рамена и срца и који је указао на штетно дејство ових зрака на организам услед дуготрајног излагања (Сл. 52 и Сл. 53).¹¹⁷ Такође је додатно усавршио Рентгенов апарат (Прилог 41).¹¹⁸

У априлу 1897. Тесла је у Њујоршкој академији наука одржао предавање „The Streams of Lenard and Roentgen and Novel Apparatus for their Production“ на коме је приказао велики број дијаграма са преко стотину цртежа. Тесла је том приликом рекао како је још 1894. почео истраживања флуоресцентних објеката и да су његови експерименти документовани јер су их фотографисали *Tonnelé & Company*, фотографији из Њујорка који су радили за *Century Magazine*.¹¹⁹

зрацима, в.: Matić, *Teslino proročanstvo*, 98-99; Г. Цверава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 158. О првој фотографији урађеној помоћу икс зрака в.: М. Matić, *Teslino proročanstvo*, 107-108. О икс зрацима в.: М. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 167-170; В. Јовановић, *Teslin čudesni svet*, 198-199. Тесла је пратио развој икс зрака у току целог живота. Један од последњих часописа који је Тесла примио је децембарски број часописа *Рентгенологије и радијумске терапије* из 1942. године, који се налази у његовој библиотеци. У албумима са новинским исечцима такође постоје многобројни сачувани чланци са темом икс зрака. Преписку са Рентгеном в.: MNT 144-151A-152A. Сачувано је једно писмо које је Рентген послао Тесли MNT 144-152A, Прилог 40.

¹¹⁶ На Универзитету у Стразбуру су 1883. била три човека, непозната један другоме, од којих је сваки достигао међународну славу. Никола Тесла, Падеревски, који је тада био учитељ музике и Рентген, професор физике, в.: „The University of Strasbourg“, *American X-Ray Journal*, Мај, 1897.

¹¹⁷ MNT 41-235A-237A, Тесла пише Адамсу да је у присуству три лекара успео да направи снимак метка у телу човека користећи осцилатор који ради на принципу Рентгенових зрака, 14. фебруар 1897. MNT 81-311A, април 1896, Тесла у једном писму пише да је скоро усавршио апарат за примену икс зрака. MNT 85-54A, мај 1897, документ у коме Тесла пише да још увек није утврдио штетност икс зрака. MNT 87-520A, Тесла у мају 1897. пише и извесном Дејвису да је снимиио метак. MNT 75-157A, октобар 1897, Тесла у писму објашњава своја достигнућа са икс зрацима. Теслина достигнућа у области икс зрака су била и честа тема штампе тога времена, в.: „Tesla on the X Rays“, *Leslie's Weekly*, April 2, 1896, (Сл. 53); „Sees the human heart, Tesla Describes His Latest Experiments With the Roentgen Ray“, *Examiner*, April 22, 1896; „Tesla Has Seen Through Three Bodies“, *Journal of Commerce*, April 25, 1896; „Human Heart Stands Revealed, With the Aid of a Fluorescent Screen Nikola Tesla Can See It in a Living Subject“, *New York Herald*, April 26, 1896.

¹¹⁸ MNT 104-301A, јун 1896, Теслино писмо упућено Е. Б. Хаворту у коме Тесла објашњава на који начин је усавршио Рентгенов апарат, Прилог 41.

¹¹⁹ „The New York Academy of Science, an Interesting Electrical Exhibition – Address by Nikola Tesla“, *The Electrical Review*, April 14, 1897; М. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 188; Б. Јовановић, *Тесла*, 119.

Рентгену је послао слике које је израдио у својој лабораторији и добио је следећи одговор: „... Необично сте ме изненадили лепим фотографијама чудесних пражњења, те Вам много захваљујем на томе. Да ми је само знати како Ви радите такве ствари ...“.¹²⁰ У једном реферату Физичко медицинском друштву у Вирцурбургу, у марту 1896. године Рентген пише: „... У неким случајевима је између катодне цеви и индуктора боље монтирати Теслин апарат ... Примена Теслиног трансформатора била ми је од непроцењиве помоћи ...“.¹²¹

У зениту славе, када је био близу тога да докаже да је бежични пренос електричне енергије могућ, у марту 1895. Теслу је задесила несрећа на мартовске иде. У његовој лабораторији на четвртом спрату, у Јужној петој авенији 33-35, пожар се нагло разбуктао у великој количини угља који је Тесла користио за изолаторе. Модели станица, теледиригованог брода, нацрти, прорачуни и личне ствари, све је изгорело. Око четири стотине електричних мотора, електрични и механички осцилатори, трансформатори, оригиналне конструкције, све је нестало у великом пожару. Новине су писале о томе данима, додајући овој вести још драматичнију ноту.¹²² Тесла није

¹²⁰ A. Rodin, *Priznanja radu Nikole Tesle*, 47. MNT 41-187A-188A, 7. март 1896, у писму Адамсу Тесла помиње писмо које је послао Рентгену. MNT 72-89A-91A, јун 1896, у одговору на једно писмо Тесла помиње да је професор Рентген саветовао употребу неких апарата које је Тесла изумео и додаје да је свестан да није свако у могућности да адекватно рукује са таквим апаратима па планира да их прилагоди за свакодневну употребу.

¹²¹ Г. Цверава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 148.

¹²² Пожар се десио 13. марта, в.: Ц. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 120; М. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 146-151; Г. Цверава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 160; В. Јовановић, *Teslin čudesni svet*, 90-94. О пожару у Теслиној лабораторији в.: V. Njegovan, *Nikola Tesla heroj tehnike*, 35, 106-112; V. Njegovan, *Nikola Tesla 1856-1956*, 54-55; Ћ. Petešić, *Genij s našeg kamenjara život i djelo Nikole Tesle*, 99-104; *Никола Тесла (1856-1943) поводом 50. годишњице смрти*, 19; Г. Цверава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 160; Б. Јовановић, *Тесла*, 116; В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 217. Тадашња штампа извештава о пожару, в.: „Went Like a Flash, Flames Spread Fast in a South Fifth Avenue Building“, *Commercial Advertiser*, March 13, 1895; „Nicola Tesla Burned Out, All the Priceless Machinery of the Famous Electrician Destroyed by Fire“, *Mail and Express*, March 13, 1895; „Flames Wreck a Big Factory, Six Story Building in South Fifth Avenue, Occupied by Gillis & Geoghegan, Destroyed“, *Evening Telegram*, March 13, 1895; „Tesla Burned Out, The Famous Electrician's Plant Destroyed“, *Evening Sun*, March 13, 1895; „Edison's Rival Burned Out, Firemen Defied for Three Hours by Flames in South Fifth Avenue“, *Evening World*, March 13, 1895; „Mr. Tesla's Great Loss, All of the Electrician's Valuable Instruments Burned“, *New York Times*, March 14, 1895; „Inventor Tesla's Loss, His Wonderful Electric Laboratory Destroyed in a Downtown Fire“, *World*, March 14, 1895; „Tesla's Work-Shop Burned, Great Electricians Nearly Prostrated by the Delay of His

лежао у постељи, како су новинари извештавали, већ сутрадан је наставио рад у старом стану, како би што пре надокнадио велики губитак.¹²³ Од пријатеља, познаника и поштовалаца добио је многа утешна писма са изразима жаљења.¹²⁴

Иако тачан узрок пожара никада није утврђен, Тесла је веровао да је он био подметнут. Приликом доласка на међународну конференцију о енергији у јесен 1936. године, Теслу су 5. септембра посетили др Милан Видмар и Витомир Јоксић. Видмар износи своја сећања и каже како му је Тесла рекао: „... Много сам патио господине професоре. Људи су зли. Динамитом дигоше ми у ваздух мој лабораторијум. Око седам стотина педесет хиљада долара је износила штета ... а још две стотине педесет хиљада ми је остало дуга ... Добићу сад огромна средства ... саградићу огроман лабораторијум. Радићу. Свршићу оно што носим у глави ...“.¹²⁵

Захваљујући иницијативи Едварда Адамса, Тесла је врло брзо наставио са радом. Адамс је помогао Тесли да оснује *Nikola Tesla Company* и лично уложио сто хиљада долара од укупно пола милиона долара главнице капитала овог друштва. Тесла је нашао просторије за лабораторију у улици Ист Хјустон 46-48 а Адамс му је под повољним условима позајмио четрдесет хиљада долара да би могао да опреми нову лабораторију.¹²⁶ Ортачење са

Investigations“, *Record*, March 14, 1895; „Tesla's Laboratory Burned“, *The Electrical Review*, March 20, 1895; „Not only the burning out of Mr. Nikola Tesla's laboratory, but his mental collapse, was inaccurate in several respects“, *The Electrician*, March 22, 1895; „The Burning of Tesla's Laboratory“, *The Electrical Review*, June 5, 1895; „The burning of Nikola Tesla's paper and new electrical apparatus is a great loss to the world“, *Manufacturer Gazette*, March 30, 1895; „The Destruction of Mr. Nikola Tesla's Laboratory“, *The Electrician*, April 13, 1895.

¹²³ „Tesla Again at Work, He Says That a Million Dollars Would Not Pay for What Was Burned“, *Indianapolis Journal*, March 16, 1895; „Nikola Tesla, whose famous laboratory was burned about a week ago, is a man of wonderful energy“, *Tribune*, March 20, 1895; Д. Тесла, *Тесла од Радуча до Њујорка*, 42.

¹²⁴ MNT 41-13A; MNT 41-130A; MNT 73-147A; MNT 76-1A-2A; MNT 81-84A; MNT 81-254A-256A; MNT 87-439-440A; MNT 106-550A; MNT 144-11A; MNT 91-250A, Теслин одговор Гано Дану.

¹²⁵ Б. Стојановић, *Доживљаји и слике из Теслиног живота, II део, живот у Европи и Америци*, 37-39; Ћ. Petešić, *Genij s našeg kamenjara život i djelo Nikole Tesle*, 145-146.

¹²⁶ „The New Tesla Laboratory“, *You Scientific*, October, 1895; Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 121; Д. Тесла, *Тесла од Радуча до Њујорка*, 43; М. Cheney, *Tesla Man Out Of Time*, 98; Г. Цварава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 161; Б. Јовановић, *Тесла*, 117; В. Јовановић, *Teslin čudesni svet*, 95; В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 207-209. MNT 91-199A-200A, 25. март 1895, Тесла обавештава Роберта Данкана да је пронашао простор за нову лабораторију и шаље му на увид уговор о рентирању. MNT 41-150A, 29. март 1985, Тесла

Адамсом, шефом Морганове групе која је била заслужна за изградњу хидроелектране на Нијагари је за Теслу значило и савез са Морганом, човеком коме данас можемо да захвалимо што је веровао у Теслине идеје и који је омогућио примену Теслиног система у подухвату Нијагара. Тесла је остатак те године провео окупиран послом. Његове машине су радиле по читав дан па су стизале и притужбе од штампара који је имао радионицу на спрату испод. Тесла је након ових притужби покретао бучне машине само ноћу, када господин Час Хелмут није био присутан, али је искористио прилику да се пожали Хелмуту на непријатан мирис који је допирао из његове штампарије (Прилог 42).¹²⁷

Годину 1896. Тесла је провео у својој лабораторији у настојању да надокнади губитак који је претрпео приликом пожара. Испитујући свој механички осцилатор изазвао је земљотрес на простору од дванаест блокова, где је живело десетине хиљада људи. Дошло је до прскања гасних цеви, ломљаве прозора, а како је рекао: „... Све је то изазвала сасвим неочекивано, једна справа коју сте могли да ставите у цеп ...“.¹²⁸ Тесла је свом биографу Џону О' Нилу рекао да је толико одмакао у проучавању вибрација да би могао да створи нову науку, телегеодинамику, која би обрађивала проблеме преноса импулса кроз земљу и да би применом њених принципа могао да открије и удаљене предмете, подморнице, бродове, чак и када су укотвљени.¹²⁹ У јуну 1896. је прихватио чланство у *Америчком филозофском друштву* и исте године, 22. септембра, патентирао је систем од четири

писмом обавештава Адамса да је потписао уговор са господином Унгером за просторије у којима ће бити лабораторија. MNT 41-149A, MNT 41-151A, Адамс је у марту 1895. послао радни сто на чему му је Тесла захвалио.

¹²⁷ MNT 104-449A-453A, децембар 1895. MNT 104-451A, Прилог 42.

¹²⁸ Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 149; М. Матић, *Teslino proročanstvo*, 122-125.

¹²⁹ Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 157; М. Матић, *Teslino proročanstvo*, 121; В. Јовановић, *Teslin čudesni svet*, 241-244. У Теслиној архиви су пронађена два текста у којима је он разрадио појам и методе теле-гео-динамике, MNT 378-56A-57A, MNT 382-91A-99A.

струјна кола.¹³⁰ Током ове плодне године, Тесла је поднео чак девет патентних пријава.¹³¹

Теслино интересовање за аутоматске механизме на даљинско управљање кулминира током 1898. године. Модел брода са даљинским управљањем Тесла је испробао на језеру у околини Њујорка, а јавно демонстрирао први пут на изложби у Медисон сквер гардену, у септембру исте године.¹³² Патент под називом *Начин и уређај за управљање механизма покретних бродова или возила*, Тесла је регистровао 1. јула 1898.¹³³

Иако је овај изум изазвао велику сензацију, многи су оспоравали Теслин приоритет у изумима радиотелеаутоматике. Вицеадмирал америчке флоте Бредли Ален Фиск искористио је своје везе и у октобру 1900. добио два патента за методу радио управљања, иако је патенте поднео неколико месеци након Тесле.¹³⁴ Закључак једног од Теслиних биографа А. Родина је да је све што је створено у бежичној телеграфији после 1900. имитација Теслиног проналаска из 1897.¹³⁵ Заслуге проналазача из Лике на овом пољу признао је и Бенџамин Меснер, власник 200 патената из области радио технике, који је јавно истакао да је Никола Тесла утемељивач радио управљања на даљину.¹³⁶ Захваљујући Теслиним патентима из ове области, врховни суд му је постхумно доделио приоритет у открићу радија.

¹³⁰ А. Rodin, *Priznanja radu Nikole Tesle*, 33. MNT 71-207A-208A; MNT 71-224A, Тесла је овом друштву дао донацију у марту 1919.

¹³¹ С. Шарбох, *Патенти Николе Тесле ка коначној листи*, 24.

¹³² Џон Хејс Хамонд старији је Тесли поклатио 10.000 долара да развије и направи овај свој изум, в.: Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 165; М. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 343. О теледиригованом броду в.: М. Cheney, *Tesla Man Out Of Time*, 133; М. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 193-196; В. Јовановић, *Teslin čudesni svet*, 214-217; В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 225-231. Тесла је на даљину управљао изложеним бродићем са уграђеним телекомандама.

¹³³ Д. Тесла, *Тесла од Радуча до Њујорка*, 38; М. Seifer, „Nikola Tesla: Psychohistory of a forgotten inventor“, 286-287; Г. Цварава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 162-163. Годинама касније су се у штампи појављивали чланци о овом Теслином изуму, в.: „The Teleautomaton“, *Dispatch*, November 7, 1901.

¹³⁴ Г. Цварава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 164.

¹³⁵ А. Rodin, *Priznanja radu Nikole Tesle*, 33.

¹³⁶ Теслине заслуге Меснер је детаљно описао у раду *Радио динамика* из 1916. Уредник издања књиге био је управо Тесла, в.: Г. Цварава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 165. Меснера и његову сарадњу са Теслом помиње и Сајфер, в.: М. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 349.

Године 1898. Сједињене Америчке Државе су ушле у рат са Шпанијом. Тесла је овај догађај пратио са великим интересовањем, о чему сведоче бројни чланци из новина које је сачувао.¹³⁷ Исте године, у мају, Тесла је имао прилику да у својој лабораторији угости белгијског принца Алберта.¹³⁸

Последњих година XIX века, Вестингхаусова компанија је била принуђена да на суду брани преко двадесет парница у вези са патентима које је купила, јер су их многи неовлашћено користили. Патентни судија Ј. Тавнсенд је 1900. приликом образложења једне од пресуда Врховног патентног уреда у Вашингтону изјавио: „... Пре Теслиних проналазака није било у употреби мотора изменичне струје. Нико га није пронашао иако је постојала велика потреба за њим ... Водећи електричари били су мишљења да будућност припада истосмерној струји ...“, даље додаје како је Тесла увео сасвим нову терминологију и методе као и нова средства у технику што је образложио следећим речима: „... оно што су други сматрали неосвојивим баријерама, несносним струјама и контрадикторним силама, захватио је он, и, доводећи њихове правце у хармонију, искористио је снагу водопада Нијагаре у практичним моторима у градовима на врло великој даљини ...“.¹³⁹

Када је Тесли постало јасно да велике експерименте неће моћи да изведе у малој лабораторији у насељеном граду, одлучио је да сагради лабораторију у планинама на висини од две хиљаде метара, близу града Телурид у држави Колорадо. Крајем фебруара 1896. Тесла одлази у Колорадо да погледа

¹³⁷ „And now comes Tesla, the eminent electrician, with the news that he can furnish genuine flashes of thunderless lightning whereby Spanish vessels can be sent into sharkland“, *Times*, April 28, 1898; „Nicola Tesla has a way of destroying an approaching Spanish fleet by electricity“, *Evening news*, April 28, 1898; „Edison on war with Spain, His Light That Will Render Harmless the Enemy's Torpedo Flotilla“, *Inter Ocean*, April 29, 1898; „Europe should urge Spain to hurry a settlement of the present war“, *The Salt Lake Tribune*, May 9, 1898; „The eyes of the nations are centered on the contest between the United States and Spain“, *Leslie's Weekly*, May 15, 1898; „Where, During the ten days or so that the movements of the United States and Spanish fleets have been absolutely unknown to us, have been the Edisons and the Teslas and the other café chantant scientists?“, *Town Topics*, May 26, 1898; MNT 61-391A; Б. Јовановић, *Тесла*, 131.

¹³⁸ М. Cheney, *Tesla Man Out Of Time*, 121. Белгијског принца, Тесла је упознао у Паризу 1892, в.: В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 158.

¹³⁹ MNT 4-417A, део транскрипта са суђења Семјуела Кинтнера против компаније *Atlantic Communications* на коме се Тесла појавио у својству сведока 3. октобра 1916. Кинтнер је радио за Вестингхауса и вероватно се тако и упознао са Теслом. MNT 68-79A, октобар 1936, у Теслиној архиви је пронађен и телеграм који је написао поводом Кинтнерове смрти. Ц. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 115-116; А. Rodin, *Priznanja radu Nikole Tesle*, 22.

земљиште. Захваљујући помоћи добротвора и пријатеља електроинжењера Леонарда Е. Кертиса и Џона Џејкоба Астора, у току пролећа 1899. изграђен је торањ смештен у дрвеној бараци.¹⁴⁰ На улазу је било исписано *Оставите сваку наду ви који улазите*.¹⁴¹ Овај торањ је Тесла назвао „појачивачки предајник“ и требало је да послужи као постројење за слање вести и енергије без жица. У Колорадо Спрингсу Тесла је успео да генерише струје високог напона и високих фреквенција, да бежично пошаље сигнал на растојање од хиљаду километара и доказао је постојање електричног набоја на Земљи.¹⁴² Тесла је у планинама боравио од 18. маја 1899. до 7. јануара 1900. и све време је водио дневник истраживања (Сл.54 и Сл. 55).¹⁴³ Експерименте које је изводио у лето и јесен 1899. године, Тесла је описао у чувеном чланку *Проблем повећања људске енергије*.¹⁴⁴ Овај текст је изазвао праву сензацију широм света.¹⁴⁵

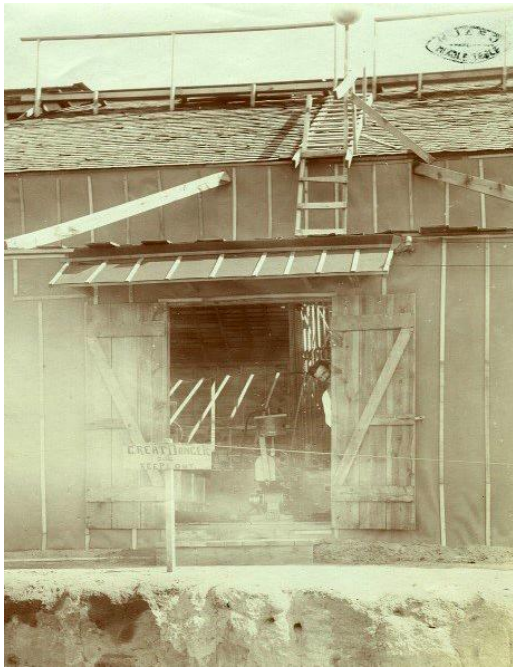
¹⁴⁰ Димензије бараке су биле 22,5 x 21 x 9 метара, в.: Г. Цварава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 164; Б. Јовановић, *Тесла*, 140, Тесла је у изградњу уложио и својих 30.000 долара. Кертис је Тесли ставио на располагање земљиште и електричну енергију а Астор, који је био и власник хотела Валдорф Асторија, дао је Тесли 30.000 долара, в.: Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 166; М. Cheney, *Tesla Man Out Of Time*, 133. MNT 2-37A, 10. јануар 1899. Астор је откупио 500 деоница Никола Тесла компаније, по цени од 200 долара по деоници, чиме је Тесла стекао 100.000 долара капитала. Тесли су финансијски помогли Астор, Крафорд и Симпсон в.: В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 262. Астор је био један од најбогатијих људи на планети, Тесли је често помагао али га је у неким важним тренуцима изневерио, в.: К. Кулишић, *Никола Тесла његов ђачки живот и научни рад*, 19; М. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 152, 162-163, 165, 208-211. Тесла напушта Њујорк 11. маја 1899. и на путу за Колорадо стаје у Чикагу да на изложби још једном прикаже свој теледириговани брод. На одредиште је стигао 18. маја, в.: М. Cheney, *Tesla Man Out Of Time*, 134.

¹⁴¹ К. Димитријевић, *Никола Тесла српски геније*, 113.

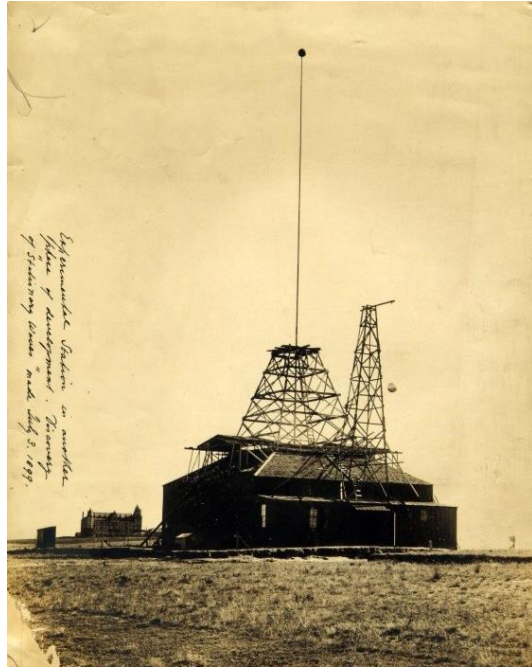
¹⁴² Г. Цварава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 167-168.

¹⁴³ Никола Тесла, *Дневник истраживања Колорадо Спрингс 1899-1900*, прев., Војин Поповић (Београд: Музеј Николе Тесле, 2008). О Колорадо Спрингсу в.: К. Кулишић, *Никола Тесла његов ђачки живот и научни рад*, 20; Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 166-182; *Tesli u spomen, trideset godina posle smrti Nikole Tesle*, 12-16; Ѓ. Petešić, *Genij s našeg kamenjara život i djelo Nikole Tesle*, 105-106; К. Димитријевић, *Никола Тесла српски геније*, 113-116; *Никола Тесла (1856-1943) поводом 50. годишњице смрти*, 21; М. Cheney, *Tesla Man Out Of Time*, 134-151; Р. Боровац, *Тесла или бајка о електрицитету*, 107-108; Б. Јовановић, *Никола Тесла илустрована монографија*, 62-70; М. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 165, 214-219; А. Маринчић, *Живот Николе Тесле*, 81-87; В. Јовановић, *Teslin čudesni svet*, 105-113; В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 262-272.

¹⁴⁴ Nikola Tesla, „The Problem of Increasing Human Energy“, *The Century Magazine*, June 1900, 175-211; Никола Тесла, *Проблем повећања људске енергије са специјалним освртом на коришћење сунчеве енергије*, прев. Војин Поповић (Београд: Музеј Николе Тесле, 2015). Проблем повећања људске енергије је Теслино најпознатије научно-филозофско дело. Тесла

Сл. 54. Тесла иза врата радионице у Колорадо Спрингсу. Извор: MNT.

Сл. 55. Колорадо Спрингс, 1899. Извор: MNT.

Када се вратио у Њујорк почетком 1900. Теслу је опседала само једна идеја, да сагради глобални радио центар који је назвао *Светски систем*. Његови експерименти из Колорада привукли су пажњу милионера Џона Пиерпонта Моргана који је Тесли поклонио сто педесет хиљада долара за реализацију овог система.¹⁴⁶ Изабрано место је било на острву Лонг Ајленд, стотинак километара од Њујорка, где је у месту Варденклиф Тесла добио на

је ово дело објавио у наведеном магазину 1900. године чији је уредник био Роберт Андервуд Џонсон; MNT 90-322A, јули 1900, Тесли враћају двадесет девет фотографија и четири стране дијаграма које су преостале.

¹⁴⁵ „Increasing Human Energy, Nikola Tesla Considers the Problem in a Magazine Article“, *Record*, May 29, 1900; „Mr. Tesla regards mankind as a body in motion, and addresses himself to the problem of increasing its force“, *Times*, June 3, 1900; „The conductors of The Century regard the article by Nikola Tesla in the June number as one of the most notable contributions ever made to that magazine“, *Courier*, June 9, 1900; „One of the most notable articles The Century has ever printed is „The Problem of Increasing Human Energy“, contributed to the June number by Nikola Tesla, the electric investigator“, *Telegraph*, June 13, 1900; „Many readers of The Century will regard the article by Nikola Tesla in the June number as one of the most notable contributions ever made to that magazine“, *Milwaukee Living Church*, July 14, 1900; „Comment accroitre L`energie Humaine“, *Revue des Revues*, July 15, 1900; „L`automata di Nicola Tesla“, *Rivista di Roma*, July 15, 1900; „A energia humana, Meios de a augmentar“, *Jurnal de Commercio*, January 8, 1901.

¹⁴⁶ Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 183, 186; M. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 256-265, 283-292; B. Jovanović, *Teslin čudesni svet*, 115-127.

поклон од једног директора за некретнине Џејмса Вардена, велики комплекс земљишта површине од 1км². Паралелно са припремама за изградњу радио центра тајно се испитивало место у Енглеској где је требала да буде постављена пријемна станица. Постављање пријемне станице је каснило а планове је пореметила вест да је Маркони успоставио телеграфску везу без жица између Енглеске и Њуфаунленда 12. децембра 1901. године.¹⁴⁷ У пролеће 1902. отпочела је изградња модификованог *Појачивачког предајника* из Колорада и по пројектима архитекте Стенфорда Вајта велики торањ је убрзо добио свој изглед (Сл. 56).¹⁴⁸

¹⁴⁷ Ѓ. Petešić, *Genij s našeg kamenjara život i djelo Nikole Tesle*, 48; Г. Цвѳерава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 170-172. Маркони је 26. априла посетио Теслину лабораторију где је видео Теслине експерименте, касније је то у Лондону пријавио као свој патент. Марконијев патент бр. 763772 од 10. новембра 1900. је у суштини обрађен Теслин рад из патената бр. 645576 и бр. 649621 који су пријављени 2. септембра 1897. а добијени 20. марта и 15. маја 1900. Спор је трајао дуго од 1916. до 1943. Читава пресуда је део једне књиге од 80 страна, в.: А. Rodin, *Priznanja radu Nikole Tesle*, 36; М. Seifer, „Nikola Tesla: Psychohistory of a forgotten inventor“, 237-244. О пресуди којом је поништено првенство Марконијевог патента, в.: V. Njegovan, *Nikola Tesla heroj tehnike*, 37; *Никола Тесла (1856-1943) поводом 50. годишњице смрти*, 23. Маркони је своје претензије на откриће радио образлагао чињеницом да се у насловима Теслиних патената нигде не помиње пренос информација, в.: Г. Цвѳерава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 162. Тесла се није узбуђивао због Марконијевог присвајања патента јер је знао да је Маркони копирао његову шему подешавања у резонанцију, в.: М. Matić, *Teslino proročanstvo*, 61-64; Г. Цвѳерава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 173. Судски спор у коме је Тесла тужио Марконија в.: М. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 370-373. О Тесли и Марконију в.: М. Kutlača, *Tragom Nikole Tesle izbor članaka 1990-2001*, 38-39.

¹⁴⁸ Он је био велика, од дрвета изграђена грађевина, решеткасте конструкције са бакарним деловима. Поред торња изграђена је и пространа ниска зграда намењена за централу и лабораторију. Све заједно покривало је 1200м² површине, в.: „Nicola Tesla visited Wardencllyffe on September 4 to supervise some of the work of construction of his electric plant here“, *Times*, September 12, 1901; „Tesla’s Big Plant Nearing Completion“, *Eagle*, October 6, 1901; „Mr. Nikola Tesla’s Trans-Atlantic Wireless Telegraph Station, at Wardencllyffe“, *Engineering News*, October 24, 1901.; „A Tower for Tesla, The Mysterious Construction for the Electrician at Wordencllyffe“, *Record*, October 11, 1902; Г. Цвѳерава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 171. О лабораторији на Лонг Ајленду в.: К. Кулишић, *Никола Тесла његов ђачки живот и научни рад*, 20; V. Njegovan, *Nikola Tesla heroj tehnike*, 36; Џ. О’ Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 189-194; Ѓ. Petešić, *Genij s našeg kamenjara život i djelo Nikole Tesle*, 107-109; К. Димитријевић, *Никола Тесла српски геније*, 117-119; *Никола Тесла (1856-1943) поводом 50. годишњице смрти*, 22; Б. Јовановић, *Тесла*, 152-162; А. Маринчић, *Живот Николе Тесле*, 87-95; В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 299-326.

Сл. 56. Изглед радионице и куле у Варденклифу. Извор: MNT.

Тесла је имао договор са Морганом да ће пријемник прорадити за девет месеци али је енергетска опрема за централу почела да стиже тек у току 1904. године. До тада је Тесла већ потрошио новац и није био у могућности да плати машине које су стигле па су их испоручиоци вратили назад. Иако му је Тесла континуирано објашњавао значај овог система, Морган је ипак обуставио даље финансирање. Да би могао да настави са радом Тесла је морао да нађе нове изворе финансирања. Оформио је посебну канцеларију на Бродвеју у Њујорку, која се бавила пропагирањем *Светског система* и издао је *Манифест* у коме се обратио свим грађанима за помоћ. У току 1903. обратио се и Српској банци у Загребу за зајам од 150.000 круна, али му овај зајам није одобрен.¹⁴⁹

Планове о великом светском систему Тесла је опширније изнео 5. марта 1904. у часопису *Electrical World and Engineer*.¹⁵⁰ Био је принуђен да 1905. затвори лабораторију на Лонг Ајленду и врати се у Њујорк у канцеларију у улици Бродвеј 165. Теслина кула је срушена да би се продајом гвоздене конструкције исплатио део његових дугова.¹⁵¹

¹⁴⁹ Џ. Петешић, *Genij s našeg kamenjara život i djelo Nikole Tesle*, 149.

¹⁵⁰ Nikola Tesla, „The Transmission of Electrical Energy Without Wires“, *Electrical World and Engineer*, March 5, 1904.

¹⁵¹ „Tesla Big Tower to Be Sold for Debt“, *Brooklyn Times*, June 12, 1907; „Tesla’s Tower Levied Upon, Inventor’s Mysterious Structure Hands at Sheriff“, *New York Evening Post*, June 13, 1907; „Tesla will pay up, Inventor will not Let His Wardenclyffe Wonder Tower Go Under the Hammer“,

Период који је наступио у Теслином животу био је врло тежак, можда и најтежи који је доживео.¹⁵² Обузимале су га мисли о неуспеху и био је разочаран. Десетак година касније овим речима је објаснио узрок неуспеха: „Човечанство још увек није довољно унапредовало да би га водио истраживачев трагачки осећај. Али ко зна. Можда је и боље у овом нашем свету да револуционарне идеје или проналасци, уместо да буду подржани и неговани, буду сузбијани и спречавани у развоју. Тако долазимо до свог светла. Тако је све што је било велико у прошлости било исмејавано, презирано, сузбијано, потискивано, само да би из борбе изронило још моћније и победоносније.“¹⁵³

Ипак, убрзо после напуштања пројекта Варденклиф, уследило је и велико признање. У мају 1907. године Никола Тесла постаје члан Академије наука у Њујорку.¹⁵⁴

Оставши без средстава и у дуговима, Тесла је решио да се посвети новим истраживањима у области машинства. Патенти који се односе на ово поље његовог рада хронолошки су последњи које је регистровао. Његови проналасци из ове области обухватају углавном погонске уређаје (турбине и пумпе) и мерне инструменте (брзиномере).

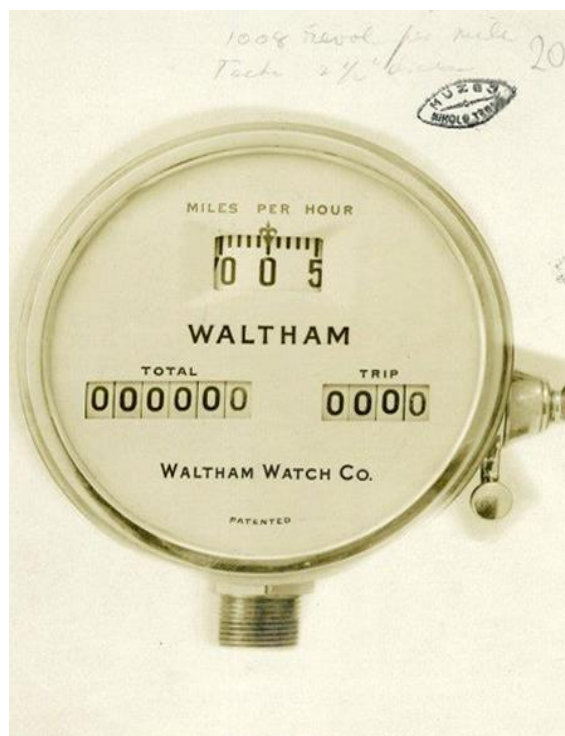
У августу 1916. Тесла је основао још једну компанију *Tesla Company Incorporated* и потписао је уговор о продаји лиценци за патент Показивач брзине компанији *Waltham Watch* из Бостона (Сл. 57).¹⁵⁵

Brooklyn Eagle, June 13, 1907; „Tesla Tower Must Be Sold, Sheriff of Suffolk County Advertises It to Satisfy a Judgment“, *New York Commercial*, June 13, 1907; „Mysterious Tower is Advertised for Sale, Tesla Has Spent Fortune on His Electrical Experiments“, *Pittsburg Leader*, June 13, 1907; „Tesla’s Wonder Tower Goes Under the Hammer“, *Detroit Journal*, June 13, 1907; А. Маринчић, *Живот Николе Тесле*, 101. Остали аутори наводе да је Теслин торањ по налогу Владе, у току првог светског рата дигнут у ваздух, в.: Р. Боровац, *Тесла или бајка о електрицитету*, 116; Г. Цварава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 172. Теслина лабораторија је порушена динамитом 1917. Томас Комерфорд је у одговору Теслином рођаку написао да је Тесла добро и да ради, да новине претерују, в.: Б. Стојановић, *Доживљаји и слике из Теслиног живота, II део живот у Европи и Америци*, 51.

¹⁵² В. Карлсон, *Tesla izumitelj električnog doba*, 358-361.

¹⁵³ Б. Јовановић, *Тесла*, 161-162.

¹⁵⁴ М. Кутлача, *Tragom Nikole Tesle izbor članaka 1990-2001*, 14; А. Маринчић, *Живот Николе Тесле*, 105; М. Кеслер, *Дипломе Николе Тесле*, 65.

Сл. 57. Теслин показивач брзине. Извор: МНТ.

Све до 1922. научник је радио на развоју турбине. О овим његовим проналасцима се мало зна, иако је открио механички принцип код турбине у области механике који је до тада био непознат. Код Теслине турбине ротор нема лопатице и састављен је од низа ламела. Трењем радне материје о ламеле, радна материја предаје снагу ротору који се окреће.¹⁵⁶ Наредних година, заправо све до 1934, Тесла је доста путовао по Сједињеним Америчким Државама у потрази за тржиштем на коме би пласирао своје изуме.¹⁵⁷

У периоду када је развијао турбине, Тесла је сарађивао и са познатим драгуљарем Луисом Тифанијем. Ова сарадња довела је до открића фонтане

¹⁵⁵ Б. Јовановић, *Тесла*, 189; А. Маринчић, *Живот Николе Тесле*, 101. Ова компанија је до 1921. произвела 60.000 комада брзиномера по Теслиној лиценци, а њему су исплатили 25.000 долара, в.: Б. Јовановић, *Тесла*, 190-191.

¹⁵⁶ А. Rodin, *Priznanja radu Nikole Tesle*, 50; Б. Јовановић, *Никола Тесла илустрована монографија*, 70-74.

¹⁵⁷ М. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 416. О Теслиним пумпама и турбинама в.: В. Јовановић, *Teslin čudesni svet*, 231-235.

чији је рад био заснован на протоку велике количине воде, који је Тесла заштитио патентом у октобру 1914. године (Прилог 43).¹⁵⁸

У литератури се појављује често податак о Теслиној кандидатури за Нобелову награду из физике 1912. Наводи се да су Тесла и Едисон били кандидовани и 1915. и да је Тесла одбио да је прими јер није желео да је подели са Едисоном.¹⁵⁹ Након прича о номинацији, Тесла је написао свом пријатељу Роберту Џонсону 1912. године: „... Кроз хиљаду година биће више хиљада људи који ће примити Нобелову награду. Ја имам само четири туцета дела, која носе у техничкој литератури моје име. За свако од њих ја бих дао све Нобелове награде ...“.¹⁶⁰ На интересовање професора Владимира Његована, преко Нобелове фондације, секретар шведске академије А. Вестгрен му је одговорио да се сваке године позива око 500 физичара и хемичара да изнесу предлоге за доделу награде. Према подацима које је он пронашао, Тесла је био предложен тек 1937. али су тада његови проналасци сматрани застарелим. Разјашњење у вези са номиновањем Тесле за ову престижну награду су покушали да добију шездесетих година XX века и Теслини биографи Инез Хант и Ванета Драпер.¹⁶¹ Вероватно је неко предложио Теслу за ову награду и пре 1937, али је Комисија тај предлог одбацила.¹⁶²

У децембру 1916. Амерички институт електроинжењера одлучио је да додели Тесли Едисонову златну медаљу за стварање система вишефазних

¹⁵⁸ В. Јовановић, прев., *Teslina otkrića u mašinstvu*, 8; В. Јовановић, *Teslin čudesni svet*, 249. Преписка са Луисом Тифанијем в.: MNT 155-13-31A; MNT 365-105A-166A, од децембра 1901. до децембра 1913. MNT 365-164A, Прилог 43.

¹⁵⁹ Кулишић наводи како је Тесли 1915. додељена Нобелова награда али да је он одбио да је прими, в.: К. Кулишић, *Никола Тесла његов ђачки живот и научни рад*, 29. Цварава и О' Нил наводе да је Тесла одбио да прими Нобелову награду 1912. године, в.: Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 210-211; Г. Цварава *Никола Тесла (1856-1943)*, 179. О контраверзи у вези са Нобеловом наградом в.: М. Cheney, *Tesla Man Out Of Time*, 190-197; М. Kutlača, *Tragom Nikole Tesle izbor članaka 1990-2001*, 21-29. У новембру 1915. је Тесли стигао телеграм у коме му Стало честита на награди. Тесла се у одговору захваљује и каже да још увек није добио званично обавештење, MNT 151-636A, MNT 151-638A, (Прилог 44). MNT 156-142A, Час Андерхил честита Тесли награду. MNT 119-344A, новембар 1915, Тесли је награду честитао и архитекта Лутер Луис.

¹⁶⁰ А. Rodin, *Priznanja radu Nikole Tesle*, 62.

¹⁶¹ М. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 378.

¹⁶² Ћ. Petešić, *Genij s našeg kamenjara život i djelo Nikole Tesle*, 110-111; Г. Цварава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 179.

струја.¹⁶³ С обзиром да још увек није био њихов члан Тесли се није допала ова идеја. Поводом тога неслужбено је изјавио: „... Ви предлагете да ме почаствујете медаљом коју могу да прикачим на ревер капута ... Ви хоћете да ми подарите један спољашњи знак почести ... али дозвољавате да ... свене мој дух и пропадну његови стваралачки производи који су сазидали темеље на којима почива већи део вашег Института. А и када бисте одиграли празну комедију одавања признања Тесли, ви ипак не бисте одали ту почаст Тесли већ Едисону ...“.¹⁶⁴

Никола Тесла је примљен у удружење тек 9. марта 1917. и тада се, након Берендовог инсистирања, сложио да прими награду. Свечана церемонија уручења одржана је 18. маја 1917. године.¹⁶⁵ Исте године Тесла је објаснио принцип рада и мерење удаљености код радара, иако је радар почео да се примењује тек у току Другог светског рата.¹⁶⁶

Тесла је већ више година сарађивао са Хугом Гернсбеком када му је овај познати издавач и велики пријатељ, крајем 1918. године предложио да у његовом часопису *Electrical Experimenter* објави у наставцима аутобиографски текст назван *Моји изуми*.¹⁶⁷ У Теслиној архиви сачувана су и писма која су њих двојица разменили у току ове сарадње. Тесла је написао

¹⁶³ О додели Едисонове медаље Тесли в.: *Дела Николе Тесле поводом његове седамдесетогодишњице*, 21; Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 211-217; Џ. Petešić, *Genij s našeg kamenjara život i djelo Nikole Tesle*, 117-119; К. Димитријевић, *Никола Тесла српски геније*, 129-132; М. Cheney, *Tesla Man Out Of Time*, 215-221; М. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 384-385; Г. Цварава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 178; Б. Јовановић, *Тесла*, 192-193; В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 369. Говор Николе Тесле приликом доделе медаље, в.: Драгомир Брајковић, *Теслин појмовник* (Београд: Драгомир Брајковић, 2006), 184-195. MNT 1-468A-471B, проглас о додели медаље Тесли. MNT 71-169A, позивница. MNT 71-172A-173A, програм доделе.

¹⁶⁴ Д. Тесла, *Тесла од Радуча до Њујорка*, 62.

¹⁶⁵ Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 213; Г. Цварава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 178. Највећа признања Тесла је добијао у позним годинама живота и у периоду када је његов стваралачки дух почео да вене.

¹⁶⁶ О Теслином радару в.: Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 20, 23; *Stogodišnjica rođenja Nikole Tesle 1856-1956* (Београд: Музеј Николе Тесле 1956), 182-189; Д. Тесла, *Тесла од Радуча до Њујорка*, 63; М. Cheney, *Tesla Man Out Of Time*, 207-214; М. Matić, *Teslino proročanstvo*, 64-66; В. Јовановић, *Teslin čudesni svet*, 246-247.

¹⁶⁷ *Teslini članci u Elektrikal Eksperimenteru*, 16-19, 28-32, 36-40, 44-47, 54-57, 70-75. Поред проналазаштва и издаваштва, Гернсбек се бавио и писањем. Његови чланци који се баве футуристичким предвиђањима о развоју науке били су основа за развој посебног литерарног жанра – science fiction.

укупно шест текстова и они представљају најпоузданије сведочанство о научниковом животу и размишљањима. Писао је о сећањима из детињства и младости, а излагање је прекинуо када је требало да пише о периоду када је постигао највеће успехе.¹⁶⁸

Теслин успех и популарност поткрепљују подаци да су до 1919. године у уџбеницима и техничким радовима били усвојени појмови попут: Теслини обртно магнетно поље, Теслин индукциони мотор, Теслине варнице, Теслин систем лучне светлости, Теслина регулација помоћу треће четкице, Теслина парна турбина, Теслина гасна турбина, Теслина водена турбина, Теслина пумпа, Теслин компресор, Теслини кондензатори, Теслин бежични ситем, Теслини телеаутомати, Теслин ротациони трансформатор, Теслин осцилаторни трансформатор, Теслин електрични трансформатор, Теслин механички трансформатор, Теслин калем, Теслина цев и многи други (Прилог 45).¹⁶⁹

Историјска светска сцена се мења проглашењем почетка Првог светског рата. Овај рат је уздрмао све пацифисте па и Николу Теслу. Тада а и касније, добијао је молбе да помогне руском народу својим достигнућима. Тесла у једном писму В. А. Вотерспуну, имајући у виду полифазни систем, наводи: „... Будући да је овај систем свуда прихваћен, требало би га применити и у Русији, и мени би било драго да помогнем у његовом увођењу и развоју ... Такође бих врло радо могао да поставим уређај за бежични пренос енергије у Русији ...“.¹⁷⁰ Копију свог писма и Теслин одговор, Вотерспун је послао Владимиру Иљичу Лењину 7. јула 1921.¹⁷¹

Неколико године пре Другог светског рата, 20. октобра 1937. један од изасланика Краљевске владе упутио је Милану Стојадиновићу, тада председнику Краљевске владе и Министру иностраних послова, строго

¹⁶⁸ *Teslini članci u Elektrial Eksperimenteru*, 5-7. Тесла је сазнао да његове приче подижу тираж часописа са 26.000 на 220.000, в.: К. Димитријевић, *Никола Тесла српски геније*, 196.

¹⁶⁹ МНТ 4-421А-422А, део транскрипта са суђења Семјуела Кинтнера против компаније *Atlantic Communications* на коме се Тесла појавио у својству сведока 3. октобра 1916, Прилог 45; *Teslini članci u Elektrial Eksperimenteru*, 11.

¹⁷⁰ Г. Цверава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 184.

¹⁷¹ Исто. У литератури се наводи често како је Лењин лично звао Теслу да се пресели у Русију, међутим ова тврдња није документована, в.: V. Njegovan, *Nikola Tesla heroj tehnike*, 44; Ѓ. Petešić, *Genij s našeg kamenjara život i djelo Nikole Tesle*, 142.

поверљиви телеграм следеће садржине: „Професор Тесла, приликом скорашњег састанка у Њу-Јорку, изјавио ми је да би желео да своје нове проналаске, које сматра епохалним и од првокласне важности за народну одбрану, стави бесплатно на расположење Југословенској Влади. Како ми је Г. Тесла говорио, ради се о једном проналаску који помоћу космичких зракова може да заустави сваку машину у ваздуху, на земљи или води, било да њом управља човек или да је њено кретање регулисано аутоматски. На тај начин би, према изјави г. Тесле, сва модерна оруђа за разарање била учињена бескорисним и заштита земље која би се тим проналаском користила била би апсолутно осигурана. Г. Тесла би желео да овај проналазак и његову примену објасни и повери нашим стручњацима и зато моли нашу војну управу да упути у Њујорк два три специјалиста за електро машинство и електро технику, којима би дао сва потребна објашњења и упутства. Да би могао примити споменуте стручњаке морао би, према његовој изјави, да учини извесне издатке на усавршавању апарата који има да покажу ефикасност његовог проналаска. За ово би му била потребна сума од 2.500 долара ...“.¹⁷² Из накнадне преписке сазнајемо да Теслу треба да посете два стручњаке како би их он упутио у одређене ствари. Такође сазнајемо и да му је Стојадиновић одобрио тражену суму за усавршавање апарата.¹⁷³

Теслини главни доприноси могу се сврстати у три области: електроенергетика, високофреквентна техника и машинство.¹⁷⁴ Осим тога, Теслини проналасци значајно су допринели развоју термодинамике, авијације, телемеханике и електротехнике.¹⁷⁵ Он је творац варничара и осцилатора и утврдио је пут науци која проучава космичке зраке. Теслина сијалица за молекулско бомбардовање била је предак једног великог савременог открића, циклотрона за разбијање атома. У току 1934. Фредерик

¹⁷² АЈ, 371-60-518-519.

¹⁷³ АЈ, 371-60-520-522.

¹⁷⁴ Б. Јовановић, *Никола Тесла илустрована монографија*, 80-82. О Теслиним вишефазним струјама в.: *Дела Николе Тесле поводом његове седамдесетогодишњице*, 31. О Теслиним проналасцима у машинству в.: *Teslina otkrića u mašinstvu*; Jovanović, *Teslin čudesni svet*, 238.

¹⁷⁵ О Теслином доприносу електротехници в.: *Stogodišnjica rođenja Nikole Tesle 1856-1956*, 174-178. Ивезић пише још 1936. да је Тесла отац модерне електротехнике, в.: Stjepan Ivezić, *Tesla, ponos naše nacije* (Donji Miholjac: Margold, 1936), 28-48.

Жолио је открио да се вештачка радиоактивност може добити из обичне материје, ако је бомбардујемо на начин који је Тесла описао. Жолио је добио Нобелову награду, а Тесла ни признање.¹⁷⁶

Принцип по коме данас ради више од деведесет пет посто електричних мотора у свету је Теслин и њему дугујемо систем масовне производње. Систем хидроелектричних централа, електрични генератори, антене, радиоапарати, телевизори, радари, трафостанице, мобилни телефони и интернет, споменици су Тесли. Захваљујући његовим изумима данас постоје и хладњаци, детектор лажи, лајт шоу осветљење и подводни пренос поште. Његова открића су и флуоресцентна расвета, ласер и он је пионир телеаутоматике и роботике.¹⁷⁷ Теслине струје се данас, између осталог, употребљавају за термостате, ендоскопе, електрокардиографе и центрифуге. Његови изуми из индустријске хемије, на поступку добијања озона помоћу електричних пражњења су били основа за каснију израду уређаја за стерилизацију питке воде. Он је такође открио и поступак производње салитре и објаснио њену примену и изузетан значај у обогаћивању земљишта ради повећања производње хране.¹⁷⁸ Осим тога Тесла је имао сопствени робни жиг (Сл. 58) којим је заштитио храну за пилиће, оригиналан проналазак из 1938. који је назвао *Factor Auctus* (креатор раста).¹⁷⁹

Јовановић износи да је Тесла имао још један проналазак, дијететски суплемент за даме али да га није заштитио.¹⁸⁰ Тесла је још током 1897. изумео и електрични апарат помоћу кога, веровао је, сви патогени организми отпадају са коже, па су ефекти требали да буду глатка и мекана кожа, што је посебно било интересантно дамама.¹⁸¹

¹⁷⁶ Ц. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 145; А. Rodin, *Priznanja radu Nikole Tesle*, 45.

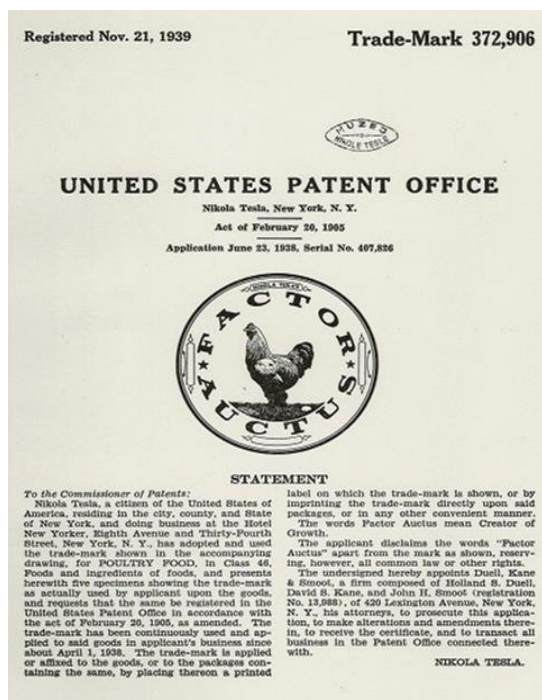
¹⁷⁷ Ц. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 20, 159-160; Ћ. Petešić, *Genij s našeg kamenjara život i djelo Nikole Tesle*, 53; М. Matić, *Teslino proročanstvo*, 58-59, 126-127, 133-137.

¹⁷⁸ Д. Тесла, *Тесла од Радуча до Њујорка*, 63.

¹⁷⁹ MNT 460-1A-6A; MNT 461-5A.

¹⁸⁰ В. Jovanović, *Teslin čudesni svet*, 252.

¹⁸¹ „A Clean, Fair Skin, Tesla's Electric Battery for the Preservation of Beauty“, *The Kansas City Star*, November 6, 1897; „Cure for Skin Disease, Nicola Tesla Is Said to Have Invented an Electrical Machine That Will Benefit Many Difficult Cases“, *St. Louis Globe Democrat*, November 7, 1897; „Tesla's Microbe Exterminator“, *New York Literary Digest*, November 20, 1897; „All Honor to Tesla, He Discovers the Secret of Perpetual Youth and Beauty“, *Pennsylvania Grit*, November 21, 1897. (Сл.

Сл. 58. Теслина робна марка. Извор MNT.

Сл. 59. Фотографија из чланка „All Honor to Tesla, He Discovers the Secret of Perpetual Youth and Beauty“, *Pennsylvania Grit*, November 21, 1897. Извор: MNT.

59); „No more wrinkles or sallow cheeks“, *Los Angeles Herald*, December 5, 1897; „Complexion Beautifiers“, *Family Physician*, April, 1898; „La nouvelle fontaine de Jouvence“, *Le Cosmos*, July 16, 1898.

У Теслиној оставштини сачувани су наговештаји његовог рада у вези са транспортним системима, попут аеромобила, ракета и подморница. Стручних часописа које је Тесла сачувао и који се данас налазе у оквиру његове библиотеке, који обрађују теме из ове области, нема много, али илуструју Теслино праћење новости у градњи бродова, авиона и аутомобила. Један занимљив Теслин патент који представља конструкцију летелице са вертикалним полетањем и слетањем говори у прилог његовом интересовању за ову област.¹⁸² Чињеница је да није успео да реализује ове идеје али је његово истраживање подстакло научнике на даљи рад.¹⁸³

Председник америчке радиокорпорације Давид Сарноф рекао је једном приликом о Тесли: „... Велика дела Николе Тесле на пољу науке о електрицитету представљају споменик, који симболише Америку ... Теслин ум био је човечија динамо машина, која је радила за срећу човечанства ...“.¹⁸⁴ Теслино проналазаштво у области електрицитета величао је и професор радиотехнике са Универзитета у Лондону В. Е. Еклес рекавши: „... Дошао сам до закључка да је Никола Тесла био највећи проналазач у области електрицитета ... могао бих ићи чак тако далеко, да кажем да је Тесла највећи проналазач, који је радио у електротехници.“¹⁸⁵

Несумљиво, Теслини изуми су били испред времена у коме су настали и пресудно су утицали на развој техничких наука и науку у целини. Много је примера необјективног писања о Тесли, када су његове тврдње преувеличаване али најчешће су његове речи нетачно преношене или су му преотета признања за приоритет у одређеној области. Наведена признања

¹⁸² У току 1928. године Никола Тесла добија патенте за летелицу са вертикалном полетањем. Пуковнику Астору Тесла је писао о гасној турбини која ће бити најбоља за летеће машине и да је скоро завршио нацрт за летећу машину која нема крила, пропелера ни мотора, в.: М. Матић, *Teslino proročanstvo*, 55-56. Тесла је предвидео еру авиона без пилота, в.: Џ. Петешаћ, *Genij s našeg kamenjara život i djelo Nikole Tesle*, 53.

¹⁸³ В. Јовановић, *Teslin čudesni svet*, 248-249; А. Родин, *Priznanja radu Nikole Tesle*, 47; Бранимир Јовановић, *Tesla i svet vazduhoplovstva* (Београд: Музеј Николе Тесле, 1987); Братислав Стојиљковић и Ивана Ћирић, „Prepiska Nikole Tesle i Orvila Rajta sačuvana u naučnikovoj zaostavštini u Muzeju Nikole Tesle“, *Prilozi srpskoj istoriji nauke, Pančevo* [у припреми].

¹⁸⁴ А. Родин, *Priznanja radu Nikole Tesle*, 11.

¹⁸⁵ Исто, 12.

учењака и стручњака као и мноштво наведених савремених уређаја који му дугују своје постање постављају Теслин гениј на право место.

5.3. Друштвени живот Николе Тесле

На врхунцу своје славе свуда је био радо виђен гост. Многи су желели да га упознају и да посете његову лабораторију. Позиван је на многе свечаности а његов статус милионера и нежење допринео је да буде константна мета госпођица за удају. Ипак, Тесла се никада није женио јер је сматрао да онда не би могао у потпуности да се посвети раду.¹⁸⁶ У мају 1892, док је гостовао у Загребу, научник је изразио жељу да га обиђу студенти. Одабраној делегацији Тесла је рекао: „... Али једну примедбу дозволите да вам учиним, која треба да вам буде путевођа кроз цео живот. Чувајте се жена, јер велико пријатељство са њима, понајвише смета човеку у његовом научном раду“.¹⁸⁷

Тело му је служило као оруђе стваралачког духа а овом циљу жртвовао је љубав и уживања, живео је, како О' Нил наводи, као „... као мисаона машина ...“.¹⁸⁸

Теслин нећак Косановић овако је описао његове навике: „... Тесла не пије алкохола, не пуши, не узима кофеина ни теина, нити икаква другог стимуланса. Чак и шећер избегава, као стимуланс ... Ујутру после купања и гимнастике, једе беланца од четири кувана јаја, млеко и врло мало хлеба. У подне не једе ништа. Увече супу, рибу, нарочито за њега набављану и спреману, много свакакве зелени, на крају једну јабуку. Без хлеба. Пије само воду ...“.¹⁸⁹ Да је заиста водио рачуна о уносу калорија и протеина сведоче сачуване белешке у којима се виде његови прорачуни (Прилог 46).¹⁹⁰

¹⁸⁶ Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 95, 97, 270-272, 299.

¹⁸⁷ К. Хаџи, „Никола Тесла међу српском омладином у Загребу и Београду“, 65. Аутор текста, Хаџи Коста, је био један од припадника омладине која је посетила Теслу.

¹⁸⁸ Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 21, 23.

¹⁸⁹ Сава Н. Косановић, *Код Николе Тесле* (Београд, 1927), 15. Теслу је у једном чланку описао и запослени у хотелу Валдорф Асторија. Рекао је да је Тесла увек обучен као господин док вечерава, да једе дуго, три или четири сата, користи много салвета и пије неколико врста вина. Исти је додао да су Теслу лако могли да помешају са неким мајсторем надничарем, када је после радионице долазио по кључ. Тада је носио старо и прљаво одело, в.: „Tesla's Way of Eating“, *New York Daily News*, March 6, 1904. (Сл. 60). Тесла је често говорио о вегетаријанству, в.: „Tesla on Vegetarianism“, *Vegetarian Star Fellow Creatures*, May 15, 1901. (Сл. 61). Веровао је да човек треба да буде умерен и да је боље бити умерен него апстинирати, в.: „Health and Diet“, *Veason*, June 23, 1900.

¹⁹⁰ MNT 164-769A-770A, октобар и новембар 1939, Прилог 46.

New York Daily News ⁷⁷
Mar 6 - 1904

Tesla's Way of Eating.

"Don't be afraid, sir," said a waiter in the Astor dining-room of the Waldorf-Astoria the other evening, addressing a guest whom he had just seated at a table near one at which a man sat dining alone.

The solitary diner, very tall, very dark, and looking rather handsome in his evening clothes, had raised his arms above his head and was cutting the air sharply with his hands. He might have been alone in the big dining room for all the attention he paid to the other diners and hurrying waiters.

The new arrival, who sat nearer than the rest, had looked at his neighbor, half alarmed, then turned with a questioning glance to the man who was passing him the wine list.

"That's Nikola Tesla, the inventor," the waiter went on. "He's always like that."

The look of alarm turned to one of interest. Afraid? Who was afraid? This man from somewhere off Manhattan had come to New York to see the lions and any other large game that might be about, and here was one before him already. With very little encouragement the waiter gave what he knew of the habits of this specimen, taking the story up as he came with the different dinner courses.

"If you'd see him when he comes in from his work in the evening and goes to the desk for his key, you'd take him for some ordinary workman come for his pay. His clothes are an ordinary mixed gray, and none too new, and none too clean.

First thing he does when he comes into the dining-room is to order every one of the day's papers, both morning and evening. You see them there, stacked on the table beside him and on the floor. He goes through them like a cyclone while he's waiting for his soup and never seems to get past the headlines.

After that he orders to order

and he keeps on ordering wine all the way down the list until his plate is lost in a thicket of wine glasses. Sometimes he only takes one taste of each kind, but he seems to like a variety.

"Cost? He doesn't seem to think about that. I've never known him to order a dinner that didn't go somewhere near \$25.

"Look at him now. He marks up the tablecloths so badly that we always have to change them as soon as he gets done eating. He doesn't use a pencil, but marks with his finger or his fork or spoon and nobody but him could ever tell what the curious things are he draws.

"Sometimes he'll sit for a long time staring into the middle of his plate, then suddenly his hands go up in the air like he had been shot, and he flourishes his hands around like he was calling for help. First time I saw him do it I thought he had a fit, and rushed over to help him, but he didn't see me at all, and I just came to know he was chasing lightning around through the air when he did that way.

"It always takes him two or three hours to eat his dinner, and he never seems to stop working for a minute while he's doing it. He always dines alone, and we have orders not to put anyone else at his table.

"Tips? Well, sir, he hasn't any reform ideas on the subject of tips, and I guess he makes enough money while he's eating to feel like he can afford what he gives."

All the time the stranger sat there Tesla went on with his curious pantomime, sipping his dozen wines, glancing at his papers, tossing them aside, figuring on the tablecloth, staring at nothing with drawn brows, then cutting strange lines in the air with his fingers, and settling down to think while his plates were being taken away. It was the same sight habitual diners at the Waldorf-Astoria had seen after night

Сл. 60. „Tesla's Way of Eating“, *New York Daily News*, March 6, 1904.

Извор: MNT.

*Vegetarian Star
Fellow Creatures
May 15, 1901 - C. H. C. Ill*

TESLA ON VEGETARIANISM.

How to provide good and plentiful food is a most important question of the day. On general principles the raising of cattle as a means of providing food is objectionable. It is certainly preferable to raise vegetables, and I think, therefore, that vegetarianism is a commendable departure from the established barbarous habit. That we can subsist on plant food, and perform our work even to advantage, is not a theory, but a well-demonstrated fact. Many races living almost exclusively on vegetables are of superior physique and strength. There is no doubt that some plant food, such as oatmeal, is more economical than meat, and superior to it in regard to both mechanical and mental performance. Such food, moreover, taxes our digestive organs decidedly less, and, in making us more contented and sociable, produces an amount of good difficult to estimate. In view of these facts, every effort should be made to stop the wanton and cruel slaughter of animals, which must be destructive to our morals. To free ourselves from animal instincts and appetites, which keeps us down, we should begin at the very root from which they spring: we should effect a radical reform in the character of the food.—Nikola Tesla, in *Century Magazine*.

Сл. 61. „Tesla on Vegetarianism“, *Vegetarian Star Fellow Creatures*, May 15, 1901.

Извор: MNT.

Од доласка у Сједињене Америчке Државе Тесла је живео у Њујорку и ту је стекао добре пријатеље. Томас Комерфорд Мартин, човек који је допринео Теслиној популарности у кључном тренутку његове каријере, путем стручних чланака и писања прве књиге о Теслиним достигнућима је у великој мери заслужан и за потоњи Теслин друштвени живот.¹⁹¹ Он га је упознао са породицом Џонсон, која је Тесли била ослонац и велика подршка у току целе његове каријере.¹⁹² У току формалних и неформалних окупљања код породице Џонсон (Сл. 62) на Медисон Авенији, научник се дружио са романсијером Киплингом када се он вратио из Индије, пољским пијанистом Игнацом Падеревским и чешким композитором Дворжаком.¹⁹³ Код Џонсонових је упознао и даровиту пијанисткињу Маргариту Мерингтон у чијој је музици често уживао.¹⁹⁴ Након смрти Мартина Комерфорда и Роберта Џонсона, Теслин одан пријатељ постао је млади новинар Кенет Свизи кога је важно поменути јер је након Теслине смрти предано радио на популаризацији његовог дела.¹⁹⁵

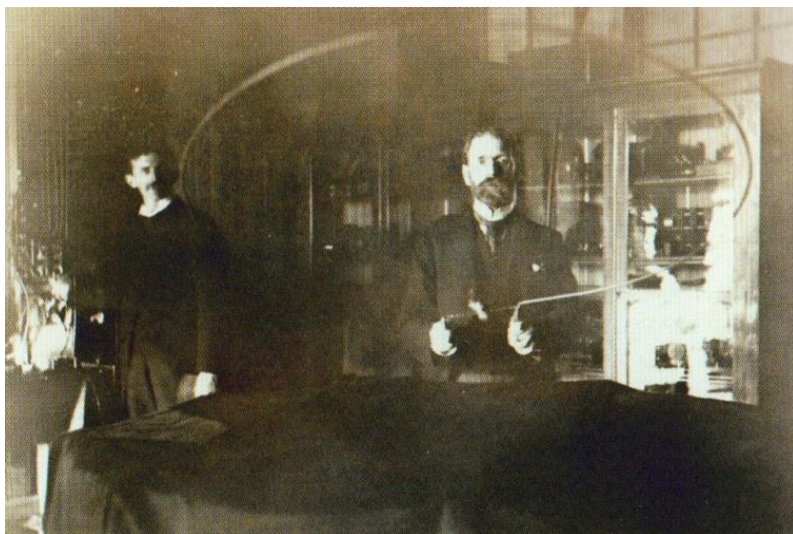
¹⁹¹ Захваљујући његовом преданом раду Тесла је достојно промовисан у књизи коју је Комерфорд објавио 1894. године. У књизи је на стручан начин представљен целокупан дотадашњи Теслин истраживачки и проналазачки рад. У Теслиној библиотеци се налазе сачувани примерци часописа *Century Magazine* у којима је Комерфорд објавио чланке са темом Теслине биографије и Теслиног осцилатора из 1894. и 1895. Године. О Комерфорду в.: М. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 43-44. Комерфорд је био веран Теслин пријатељ сем у случају Теслиног спора са Марконијем, када га је изневерио, в.: Б. Јовановић, *Тесла*, 130; В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 330-331. Сачувана преписка између Комерфорда и Тесле састоји се од 360 сигнатура докумената, MNT 124-128A-415A, MNT 144-165A, MNT 162-236A.

¹⁹² Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 257-258; М. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 122-131, 161-163; Б. Јовановић, *Тесла*, 114-115; В. Јовановић, *Teslin čudesni svet*, 87-90; В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 199-204. Роберт Андервуд Џонсон, био је велики Теслин пријатељ од 1893. до своје смрти 1937. Џонсон је био и песник, преводилац и амбасадор САД-а у Риму. У Теслиној библиотеци сачуване су и бројне књиге са посветом које је написао Роберт Џонсон. Преписка између Николе Тесле и породице Џонсон, MNT 111-1A-277A, MNT 112-1A-161B, MNT 113-1A-218A.

¹⁹³ О познанству са Падеревским в.: Ћ. Petešić, *Genij s našeg kamenjara život i djelo Nikole Tesle*, 1, 77; М. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 179-180, 212; Г. Цварава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 188; Б. Јовановић, *Тесла*, 115. О познанству са Киплингом в.: Б. Јовановић, *Тесла*, 115. MNT 41-103A, 25. децембар 1894, Тесла пише Едварду Адамсу и позива га на демонстрацију у своју лабораторију, наводи да ће и Дворжак бити присутан.

¹⁹⁴ Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 270; М. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 208, 212.

¹⁹⁵ Г. Цварава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 188. Познанство Свизија и Тесле започиње 1924. године. Када је имао деветнаест година Свизи је написао Тесли писмо у коме је затражио интервју. Није очекивао да ће добити одговор. Тесла је одговорио јер га је зачудило што је

Сл. 62. Тесла и Роберт Џонсон (десно) у Теслиној лабораторији у Јужној петој авенији 35, 1894. године. Извор: МНТ.

Ручао је и вечерао најчешће у ресторанима хотела Валдорф Асторије и Делмонико ресторану на Медисон тргу.¹⁹⁶ Често је позиван на пријеме и забаве код пријатеља и виђенијих људи Њујорка попут грофова и милионера.¹⁹⁷ Такође је често обедовао са пријатељем Ричмондом Хобсоном

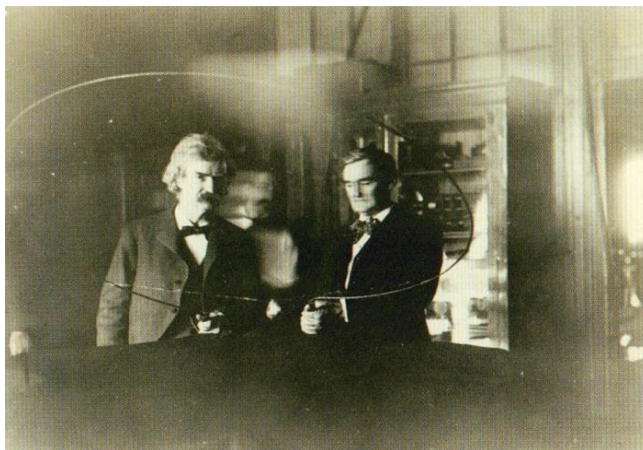
писмо послао тако млад човек. Касније му је често телефонирао да му исприча неку своју идеју, водио га је на ручкове и вечере и никада му није дао да потроши ни један цент, в.: Petešić, *Genij s našeg kamenjara život i djelo Nikole Tesle*, 131-133. У Теслиној архиви је сачувана преписка између Свизија и Тесле, МНТ 153-353А-437А, МНТ 153-503А.

¹⁹⁶ У хотелима Валдорф-Асторија и Делмонико имао је посебне столове који су били повучени у страну, в.: Ц. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 95, 260; Ћ. Petešić, *Genij s našeg kamenjara život i djelo Nikole Tesle*, 73; В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 8; МНТ 52-171- 174А, мај и јул 1913. Делмонико је био врло популарно место на Петој авенији, Тесла је редовно плаћао своје рачуне а повремено је био и у претплати. МНТ 106-570А-571А, октобар 1896, Тесла и А. Х. Хувард уговарају пословни доручак у Делмонику.

¹⁹⁷ МНТ 103-403А-411А, Гроф Херман и грофица Клара Хатцфелдт су га често позивали да им се придружи као гост на ручку или вечери. Тесла је био чест гост милионера Астора чији су приједи били организовани у балској дворани са зидовима декорисаним скупим сликама, в.: „At the house of Mr. and Mrs. John Jacob Astor“, *New York Evening Telegram*, January 27, 1898; „Wednesday night brought the second meeting of the recently organized Tuesday Evening Club at the home of Mrs. John Jacob Astor“, *New York Tribune*, January 30, 1898. Осим Тесле, чести гости на овим забавама били су и Стенфорд Вајт и његова жена, в.: „The guests of Mr. Depew at dinner last evening“, *New York Commercial Advertiser*, February 14, 1898; „Dr. Depew's dinner“, *New York Herald*, February 14, 1898; „The guests at the dinner party given last evening at his residence by Mr. Chauncey M. Depew“, *New York Mail Express*, February 14, 1898. Честе забаве приређивао је и господин Хјуит а овом приликом гости су морали да носе шешире у облику поврћа које су добили на гардероби, в.: „A reception, with vaudeville features, was given by Mr. and Mrs. Abram S. Hewitt last night, at their home“, *New York Tribune*, February 18, 1898; „Receptions“, *Vogue*, February 24, 1898.

у клубу *Little Rich* и одлазио на добротворне пријеме.¹⁹⁸ Повремено је организовао свечане вечере на којима су столови били богато декорисани орхидејама, а званице носиле свечану тоалету и скупоцен накит.¹⁹⁹

Посебно популарно место окупљања за препоручене чланове био је *Players Club* у Грамерси парку. Овде су долазили богати велепоседници, глумци, архитекте, вајари, песници, адвокати и научници. Николу Теслу је 1894. за чланство предложио Стенфорд Вајт, који је изградио овај клуб а са којим се Тесла спријатељио у току изградње торња у Варденклифу.²⁰⁰ У овом клубу Тесла је упознао писца Семјуела Клеменса, познатијег под именом Марк Твен, и многе друге познате личности тога времена (Сл.63).²⁰¹

Сл. 63. Семјуел Клеменс и глумац Џозеф Џеферсон (десно) у Теслиној лабораторији у Јужној петој авенији 35, 1894. године. Извор: MNT.

¹⁹⁸ MNT 105-778A. „All arrangements have been completed for the professional vaudeville performance to be given at the Waldorf-Astoria“, *New York Tribune*, April 24, 1898; „This vaudeville show is to be the most expensive of all the semi-public amusements of the season“, *New York Commercial Advertiser*, April 25, 1898.

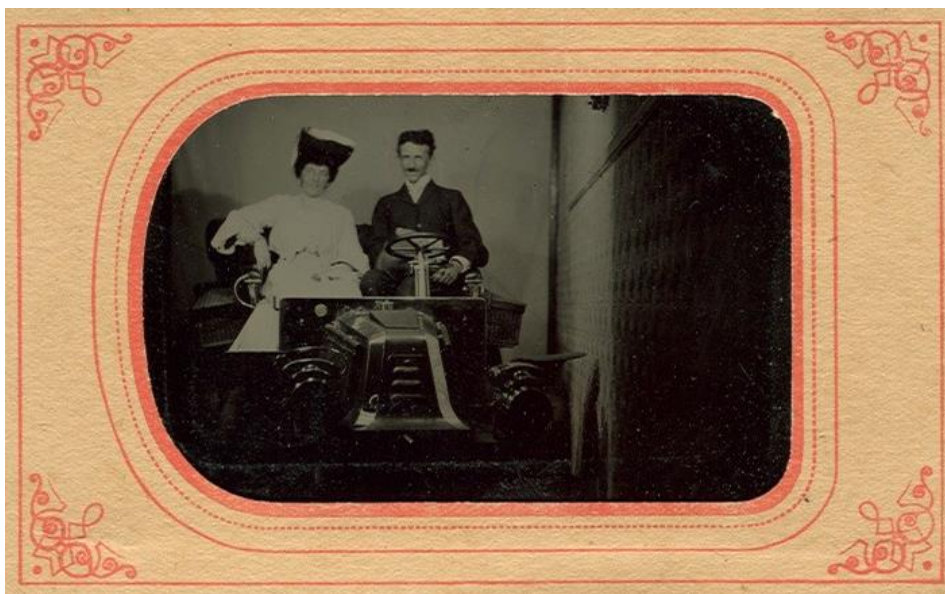
¹⁹⁹ „Nikola Tesla, the electrician, stepped to the social front last evening by giving a large dinner party in the Astor dining room of the Waldorf-Astoria“, *New York Commercial Advertiser*, February 3, 1898. Након вечере у Делмонику, госте је одвео у своју лабораторију, в.: „Nikola Tesla's Dinner“, *News*, January 1, 1899.

²⁰⁰ В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 215-216. Стенфорд Вајт је својим архитектонским идејама и ентеријерским решењима променио лице Њујорка. Вајта је убио мултимилionер Хари Тов на крову Медисон сквер гардена. Теслу и Вајта је упознао Едвард Адамс 1891. године, након тога су се срели на изложби у Чикагу а касније су се и спријатељили дружећи се у Плејерс клубу и у току изградње торња Варденклиф, в.: М. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 159, 162, 271.

²⁰¹ В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 188. О познанству са Марк Твеном в.: Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 151, 248-249; К. Димитријевић, *Никола Тесла српски геније*, 83; М. Cheney, *Tesla Man Out Of Time*, 3-5; Б. Јовановић, *Никола Тесла илустрована монографија*, 59-60; М. Matić, *Teslino proročanstvo*, 127-132; В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 188-189.

Познати научник је био чест гост и на пријемима клуба који је основало двадесет жена из високог друштва, познат под именом *Tuesday Evening Club*. Ови приједи су организовани на различитим локацијама а свака дама је имала право да позове од пет до седам гостију на забаву. Ове свечаности су почињале у касним вечерњим часовима а вечера је обично послуживана тек у поноћ. Сопран Мил Сејгард и бостонски певач Францис Роџерс су својом песмом увеличавали овакве скупове. Осим песме, доброг друштва и хране, гости су могли да уживају у комедијашким скечевима и кинематографским представама.²⁰²

У априлу 1895. Тесла је увео свој први телефон у лабораторију у Хјустон улици. Често је рентирио аутомобиле, а 1897. је купио бицикл али није познато да ли га је возио (Сл. 64).²⁰³

Сл. 64. Тесла и анонимна дама фотографисани у фотографском атељеу.

Извор: MNT.

²⁰² „The Tuesday Evening Club, The Fourth Meeting Held at Stanford White’s Home - A Relief to Lenten Severities“, *New York Times*, March 2, 1898; „The gayest social events of the week“, *New York Evening Telegram*, March 5, 1898; „The Strollers, that ambitious band of amateur“, *New York Press*, June 4, 1898.

²⁰³ MNT 47-435A, 13. април 1895, Тесла пише Беловој компанији. MNT 61-1A-4A, јун 1912, рентириање аутомобила. MNT 61-433A-434A, фебруар 1896. Тесла се распитује о куповини бицикла. Куповина бицикла, MNT 65-21A-23A, септембар 1897.

Био је републиканац по политичком опредељењу.²⁰⁴ Читао је југословенску штампу, учествовао у раду родољубивих удружења а својим земљацима је радо давао и препоруке за посао.²⁰⁵ У Теслиној оставштини је сачувано интересантно писмо, праћено фотографијама и патентном документацијом које је научнику у априлу 1933. послао Захарије Живковић, проналазач „покретног дечијег коња“ (Сл. 65). Живковић је од Тесле тражио помоћ у вези са пласманом производа на територији Сједињених Америчких Држава (Прилог 47).²⁰⁶

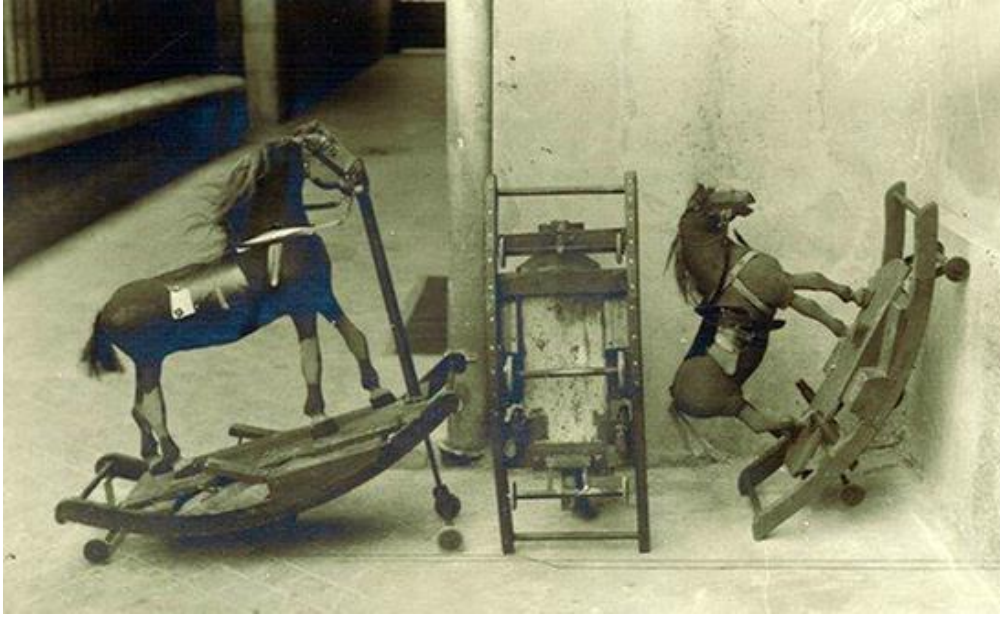
Заправо, Тесла је налазио времена да одговара на све пристигле молбе за посао и радо је писао препоруке и запошљавао све оне који су били компетентни.²⁰⁷

²⁰⁴ MNT 55-51-52A, октобар, новембар 1900.

²⁰⁵ Када је Милош Тошић дипломата, 1928. допутовао у Њујорк да ради у Југословенском генералном конзулату, ишао је са Теслом на ручак. Тесла је по његовој молби запослио извесног Бору а касније је чак тражио и да му повећају плату јер је добар радник, в.: Џ. Петешић, *Genij s našeg kamenjara život i djelo Nikole Tesle*, 143-144. Једном земљаку омогућио је пријем код Хенрија Форда, в.: Б. Стојановић, *Доживљаји и слике из Теслиног живота, II део, живот у Европи и Америци*, 31.

²⁰⁶ MNT 269-1-35A. MNT 269-5A, Прилог 47.

²⁰⁷ О онима који су тражили посао и препорукама које је Тесла потписивао в.: MNT 72-95A-96A, август 1893; MNT 72-350A, април 1895; MNT 88-317A-320A, MNT 88-511A, мај 1895; Теслин одговор Николи Банићу да би га могао запослити уколико заврши стенографски курс, MNT 73-242A, септембар 1895; Тесла одговара на једну молбу за посао, MNT 105-59A мај 1896; Препорука за посао Конраду Молеру који је две године радио код Тесле, MNT 127-19A, мај 1896; MNT 71-296A, Теслин одговор једној мајци да није у могућности да запосли њеног сина, јун 1896; MNT 108-429A, септембар 1896; MNT 151-4A, новембар 1896; Препорука за посао Вилијему Епинстеинеру који је радио код Тесле четири године, MNT 93-141A, децембар 1896; MNT 60-478A, Тесла пише препоруку за извесног Е. А. Дрискола кога познаје десет година, каже да је поштен и вредан, 15. март 1897; MNT 73-359A, април 1897; MNT 107-122A, јун 1897; MNT 71-258A, јули 1897, Тесла у одговору на молбу за посао пише како тренутно нема упражњено место и како има на стотине апликација за посао; MNT 72-149A, октобар 1897; MNT 79-99A-101A, октобар 1897; MNT 70-425A 15. јануар 1898; MNT 102-265A август 1898; MNT 99-361A, октобар 1898; MNT 79-5A-6A, децембар 1898; Тесла даје препоруку чистачици из хотела Герлах, MNT 119-199A, децембар 1898; MNT 108-333A-334A, јануар 1899; MNT 79-392A, јун 1899; Тесла даје препоруку за посао свом дугогодишњем стенографу Вилијему Јангсу MNT 102-265A, август 1898; Тесла одговара да нема упражњених места за посао, MNT 73-105A, август 1900; Препорука за посао Јозефу Матусеку који је једанаест месеци радио код Тесле, MNT 127-263A, мај 1902; Из Београда, Владимир Зделар пише Тесли са молбом да нађе посао за његовог зета, MNT 162-126A-126B, март 1903; Рада Аврамовић, столар, тражи посао од Тесле, MNT 72-364A-365A, фебруар 1904; MNT 73-73A, децембар 1928; Недатовано писмо човека на ивици нервног слома који моли за посао, MNT 73-60A; Недатовано писмо, MNT 73-87A-87B.

Сл. 65. Покретни дечији коњи. Извор: МНТ.

Међу писмима која су свакодневно стизала на Теслину адресу, већина се односила на пословну кореспонденцију, али је повремено научник добијао и неубичајена писма. У току 1916. од свог пријатеља Џона Хамонда, Тесла је примио *ланац среће* који је послао на девет адреса, како је и било наведено у упутству (Прилог 48).²⁰⁸ Касније је уследила и необична понуда од Банка да од њега откупи Вавилонске таблице по повољној цени (Прилог 49).²⁰⁹

Научник је помагао својим познаницима и на друге начине. До сада је био непознат податак да је Тесла, док је боравио у Бечу 1892. године, упознао је сликарку Матилду Мештровић која му је накнадно послала осам слика са молбом да их прода. Тесла је ову молбу озбиљно схватио и показивао их је бројним познаницима али није успео да их прода. Увређена што Тесла није имао успеха у овом подухвату, Матилда Мештровић није желела више да комуницира са њим директно, већ је 1902. године ангажовала Ђорђа Гривичића, вицеконзула из аустроугарског конзулата да преузме слике.²¹⁰

У Теслиној архиви је остало сачувано писмо које му је послао музичар из хотела *Имperiјал* у коме је Тесла боравио приликом посете Београду. Уверен

²⁰⁸ МНТ 64-454А-454В, Прилог 48.

²⁰⁹ МНТ 73-250А, април 1924, Прилог 49.

²¹⁰ МНТ 101-296А-300В, март-септембар 1902.

да га је научник запамтио, обратио му се за помоћ петнаест година касније (Прилог 50).²¹¹

Као угледног грађанина нашег научника су често позивали за поротника али никада није прихватио јер, како је сам написао у једном писму, никада не би могао да осуди човека.²¹²

Када год је био у могућности да издвоји време, састајао се са југословенима које је пут довео до Сједињених Америчких Држава. Његов састанак са Петром Перуновићем – Перуном, народним гусларом и учитељем и Живадином Стевановићем сељаком-песником у току 1939. су често помињани у литератури.²¹³ Тесла је добијао писма од Марјана Матијевића, најјачег човека из Лике и уживао је у дружењу са боксерским шампионима браћом Живић.²¹⁴

Никола Тесла се током целог живота интересовао и за литерална достигнућа својих земљака. Прочитао је сва Цвијићева дела која му је овај слао са поветом и желео је да читалачку публику земље у којој је живео: „... упозна са историјом и књижевношћу свога народа ...“.²¹⁵ О' Нил наводи да је Тесла недељно читао бар једну песму из збирке песама које је сакупио Вук Караџић.²¹⁶ Дописивао се са Јованом Јовановићем Змајем и дивио се Лази Костићу.²¹⁷ Дуги низ година дружио се са професором Пајом Радосављевић.²¹⁸

²¹¹ MNT 151-671A, август 1937, Прилог 50.

²¹² MNT 115-60A, 1897. Остала писма у вези са позивањем Тесле за поротника: MNT 73-302A-304A, јануар, октобар, децембар 1898; MNT 153-264A-265A, фебруар 1901; „Tesla Against the Death Penalty, Called as Prospective Juror in a Murder Case, the Inventor Is Soon Dismissed“, *New York Sun*, October 16, 1901; „Tesla against death panalty. So the electrician is excused from jury duty in La Mendola murder trial“, *New York Tribune*, October 16, 1902; „Tesla was fined \$100. The Electrician Failed to Appear for Jury Duty in Court“, *Star*, November 9, 1902.

²¹³ О састанку Тесле са Перуновићем в.: MNT 135-98A-105A; Б. Стојановић, *Доживљаји и слике из Теслиног живота, II део, живот у Европи и Америци*, 34; Б. Јовановић, *Тесла*, 211. О састанку Тесле са Стевановићем в.: К. Кулишић, *Никола Тесла његов ђачки живот и научни рад*, 28; Б. Стојановић, *Доживљаји и слике из Теслиног живота, II део, живот у Европи и Америци*, 49; Б. Јовановић, *Никола Тесла илустрована монографија*, 101.

²¹⁴ MNT 162-192A-212A, 1937-1941, преписка са браћом Живић. MNT 124-524A-526A, 1927, преписка са Самсоном из Лике.

²¹⁵ Г. Цверава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 189. О делима које је слао Цвијић в.: Б. Стојановић, *Доживљаји и слике из Теслиног живота, II део, живот у Европи и Америци*, 68.

²¹⁶ Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 12. Цвијићева и Караџићева дела наводи и Косановић, в.: С. Косановић, *Код Николе Тесле*, 13.

²¹⁷ Тесла је преводио Змајеве песме на енглески, в.: „Literature, Minor Verse“, *New York Commercial Advertiser*, March 19, 1898; „Songs of Liberty and Other Poems“, *Living Clinsch*, April 30, 1898; Г. Цверава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 188; Д. Брајковић, *Теслин појмовник*, 147-150;

Везивало их је дубоко пријатељство, а по казивању Саве Косановића, Радосављевић се припремао да напише научну психолошку студију о Тесли.²¹⁹

Тесла је волео лепе уметности и дивио се талентованим уметницима. У знак захвалности на помоћи приликом доласка у Сједињене Америчке Државе, сликар Иван Бенковић је 1913. насликао Теслин портрет који се данас налази у Збирци ликовне и примењене уметности из Теслине оставштине у Музеју Николе Тесле.²²⁰ Током 1916. Никола Тесла је позирао принцези Вилми Љвов-Парлаги. Портрет који је настао као плод ових сусрета је данас познат као *Плави портрет* чија се реплика налази у Музеју Николе Тесле, а оригинал чува у колекцији Лудвига Нисена у Хусуму, Немачкој.²²¹ Мештровићеву статуу *Моја мати* научник је поредио са Микеланђеловим статуама, а по Теслиној жељи Мештровић је извајао његов портрет.²²² Петешкић у својој књизи наводи и да је извесни сликар Радуловић крајем јануара 1942. урадио Теслин портрет. Међутим, није познато где се овај портрет налази.²²³ Волео је музику, о чему најбоље сведочи једно писмо пуно

Б. Јовановић, *Никола Тесла илустрована монографија*, 102-103. Тесла је превео неке Змајеве песме – Три хајдука, Циганин свога коња хвали ... в.: Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 12; К. Кулишић, *Никола Тесла његов ђачки живот и научни рад*, 27; Г. Цверава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 189. У вези Теслиног односа са Лазом Костићем в.: Г. Цверава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 189.

²¹⁸ Г. Цверава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 190.

²¹⁹ Б. Стојановић, *Доживљаји и слике из Теслиног живота, II део, живот у Европи и Америци*, 68.

²²⁰ Д. Маскарели, *Уметничка збирка Музеја Николе Тесле*, 15-16. У Теслиној архиви сачувана је преписка са овим сликаром, МНТ 74-476А-490А.

²²¹ Принцеза Елизабета Вилма Љвов-Парлаги (1863-1923) је била портретискиња која је насликала велики број познатих личности. Урадила је више портрета Вилхелма II, портрет мађарског револуционара Лајоша Кошута, енглеског краља Едварда VII, српског краља Петра I Карађорђевића и друге, в.: Владимир Јеленковић, ур., *Плави портрет Николе Тесле* (Београд: Музеј Николе Тесле, 2009), 8-16, 24. Целокупна преписка између принцезе и Николе Тесле је публикована у: *Плави портрет Николе Тесле*, 18-29. О позирању принцези в.: М. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 382-383.

²²² Б. Стојановић, *Доживљаји и слике из Теслиног живота, II део, живот у Европи и Америци*, 68-69; Г. Цверава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 189; В. Јовановић, *Teslin čudesni svet*, 162; С. Косановић, *Код Николе Тесле*, 16. Иван Мештровић (1883-1962) је познати вајар југословенског порекла који се школовао у Бечу, Паризу и Риму. Уздигао се до уметника светске репутације. Његов експресионистички израз допадао се и Тесли, тако да је он израдио Теслин портрет по његовој изричитој жељи. У Теслиној архиви сачувана је преписка са овим уметником, МНТ 125-361А-386А.

²²³ Џ. Petešić, *Genij s našeg kamenjara život i djelo Nikole Tesle*, 156.

дивљења које је упутио певачу Џеку Гарнеру (Прилог 51).²²⁴ Посећивао је позоришне представе, а са Савом Косановићем, Ричмондом Пирсон Хобсоном и његовим сином Џорџом, радо је одлазио у биоскоп. Омиљени филм му је био *Франкештајнова невеста* и гледао га је десетак пута.²²⁵

Теслу је 1938. посетио и Драги Стојадиновић. Поводом посете, Стојадиновић је написао 25. августа 1938. чланак у *Времену* коме износи да је Тесла неуморан иако има осамдесет две године, да је обучен скромно, али беспрекорно чисто и додаје како му је Тесла рекао да ће помоћу једног његовог изума ускоро моћи да уништи авионе у ваздуху на неограниченом простору.²²⁶

Посебну наклоност научник је гајио према птицама. Већи део свог живота у Сједињеним Америчким Државама хранио је голубове, који су му често доносили невоље. Услед недостатка финансијских средстава Тесла се 1922. преселио из луксузног хотела Валдорф Асторија у хотел Сент Реџис. У овом хотелу му је била и соба и канцеларија. Голубови које је хранио са свог прозора су правили нечистоћу, па га је управа хотела замолила да учини нешто по том питању. Тесла је голубове ставио у велику корпу и замолио Џорџа Шерфа да их однесе својој кући у Вестчестер. Три недеље касније када су били пуштени на слободу голубови су се вратили Тесли.²²⁷ Тада је

²²⁴ MNT 155-509A, Прилог 51.

²²⁵ Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 258; В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 241-243, 349. Косановић пише о свом одласку у кинематограф са Теслом, в.: С. Косановић, *Код Николе Тесле*, 5. Ричмонд Пирсон Хобсон (1870-1937) Теслин дугогодишњи пријатељ, стекао је славу као млади морнарички поручник у америчко-шпанском рату учествујући као добровољац у опасном подухвату потапања брода *Merrimac*. Одликован је и добио је чин контра-адмирала за ово јуначко дело. Бавио се пројектовањем бродова, учествовао у политичком животу као члан америчког Конгреса, а био је активан и као председник асоцијација за борбу против болести зависности. Њему у част, 1942. године Америчка морнарица назвала је његовим именом један разарач, који се истакао у борбама током II светског рата. Тесла је присуствовао његовом венчању и тада је добио његову књигу која се и данас налази у Теслиној библиотеци. Преписка са Хобсоновима MNT 105-739A-780A, од августа 1917. до октобра 1939. Писмо у коме се помиње Џорџов одлазак у биоскоп са Теслом, MNT 105-747A. Хобсон је преминуо у марту 1937. Међу Теслиним папирима је сачуван и нацрт писма саучешћа, MNT 105-766A. Фрејзер помиње Теслин омиљени филм, в.: Дејвид Фрејзер, *Теслино електрично друштво*, прев. Катарина Данкан (Београд: Клуб НТ, 2006), 5.

²²⁶ Б. Стојановић, *Доживљаји и слике из Теслиног живота, II део, живот у Европи и Америци*, 47.

²²⁷ Хотелу Сент Реџис Тесла је остао дужан око 900 долара, в.: В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 373. Заправо, Тесла им је последњих година више пута дуговао новац о чему

одлучио да се исели из хотела и 1924. се уселио у хотел Пенсилванија, у коме се након пар година десила се иста ствар, након чега се преселио се у хотел Говернор Клинтон. Након годину дана, гости овог хотела су се такође жалили на буку и нечистоћу коју узрокују птице и Тесли није преостало ништа друго него да поново потражи хотел у коме ће живети. У хотелу Њујоркер провео је последњих неколико година живота и даље хранећи голубове. Једном приликом пронашао је рањеног голуба. Бринуо се о њему неко време након чега га је пустио. О овоме је обавестио Друштво љубитеља голубова, верујући да птица припада њима. Међутим то није био случај.²²⁸ Када га је током једне шетње августа 1938. ударио аутомобил, поломио је неколико ребара и више није био у могућности да храни голубове (Прилог 52).²²⁹ Ова несрећа је проузроковала и упалу плића па је Тесла месецима био у постељи. За то време је давао послуги хотела велике напојнице да би хранили птице а посебно одан му је био курир Кериган.²³⁰

Да би повећао сопствене приходе Тесла је писао текстове за популарне научне часописе а током 1934. Вестингхаусова компанија га је ставила на списак запослених и исплаћивала му месечну надокнаду у висини од стотину двадесет и пет долара месечно.²³¹ Осим ових примања, Тесла је примао и пензију од Владе Југославије у висини од шест стотина долара месечно.²³²

су га редовно обавештавали, MNT 63-423A-524A, 1919-1922, 1924; MNT 57-602A-606A, 1921-1922; MNT 5-421A-424A, 1924. Тесла је са овим хотелом имао и судски спор који је трајао од 27. маја 1924. до 6. јануара 1926. У тренутку спора дуг је износио 3.399 долара, MNT 6-98A-101A.

²²⁸ MNT 129-259A-260A, октобар 1937. Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 272-273, 276-277; М. Cheney, *Tesla Man Out Of Time*, 222-231.

²²⁹ MNT 151-667A, Прилог 52. Петешић наводи да је Тесла имао несрећу 1937, в.: Ѓ. Petešić, *Genij s našeg kamenjara život i djelo Nikole Tesle*, 151. Цверава и О' Нил наводе да се несрећа десила 1939, в.: Г. Цверава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 179. Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 277. Јовановић наводи да се несрећа десила 1936, в.: Б. Јовановић, *Тесла*, 206.

²³⁰ Ѓ. Petešić, *Genij s našeg kamenjara život i djelo Nikole Tesle*, 152. О Теслиној љубави према голубовима в.: К. Димитријевић, *Никола Тесла српски геније*, 133-134; Б. Јовановић, *Никола Тесла илустрована монографија*, 75-78. О куриру Керигану в.: Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 277; М. Cheney, *Tesla Man Out Of Time*, 264.

²³¹ В. Karlson, *Tesla izumitelj električnog doba*, 372. Тесла је и у току 1914. писао за новчану надокнаду, в.: Б. Јовановић, *Тесла*, 180.

²³² АЈ, 371-551-552. Г. Цверава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 188; Џ. О' Нил наводи исти податак, као и да Тесла није плаћао рачуне у хотелу последње две године живота, в.: Џ. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 279. Заправо оволику пензију је примао тек од

Тесла је пратио политичка дешавања у свету.²³³ Погодило га је убиство краља Александра Карађорђевића у Марсељу 1934. јер је схватао да је циљ овог атентана распарчавање Југославије. Теслини идеалистички погледи на свет осликавају се у његовој критици књиге *Повратак домороца* Луја Адамича, у којој се описује диктатура краља Александра тридесетих година XX века, које је изнео у чланку листа *New York Times*.²³⁴ Немачка инвазија на Југославију у априлу 1941. године додатно је у Тесли пробудила антифашистичка осећања. У више наврата обраћао се народу различитим прогласима.²³⁵ У току 1942. послао је свом сестрићу, Сави Косановићу поруку за јавност на три табака са насловом *Мојој браћи у Америци*.²³⁶ Јосип Броз Тито је на прослави стотину двадесет година од рођења Николе Тесле у Смиљану изјавио следеће: „... Ми нећемо заборавити ни Теслине велике заслуге у току Другог светског рата када је заједно са многим нашим земљацима који живе у Америци стао на страну напредних снага и у свакој прилици дизао глас против освајача, а за слободу народа и човека ...“.²³⁷

Краљ Петар Други Карађорђевић посетио је Теслу 8. јула 1942. године. Иако је већ био болестан и дуго није излазио из собе, Тесла је устао и обукао своје свечано одело да би поздравио младог краља (Сл. 66). Примајући фотографију коју му је краљ уручио, Тесла је рекао: „Ово ће ми бити,

четрдесетих година XX века, пре тога пензија је била много мања, 150 долара месечно. У то време, од исте Владе, владика Дионисије је примао 2.000 долара месечно, в.: М. Kutlača, *Tragom Nikole Tesle izbor članaka 1990-2001*, 86.

²³³ Тесла је у току целог живота сем науке и технике пратио и догађаје у друштву и политици. О томе нам највише говоре часописи које је читао и сачувао. По броју континуираних годишта и сачуваних примерака, можемо закључити да разна ревијална издања предњаче међу часописима у Теслиној библиотеци. У научничковој библиотеци сачуван је и велики број часописа који су објављивали хумористичке и сатиричне прилоге и карикатуре. Ово су претежно немачка и француска издања, а највише их има са годинама издавања од 1925. до 1927.

²³⁴ Д. Брајковић, *Теслин појмовник*, 165-167; Nikola Tesla, „Tribute to King Alexander“, *The New York Times*, October 21, 1934.

²³⁵ 12. октобра 1941. Тесла је прогласом подржао антифашистички митинг у Москви, в.: М. Cheney, *Tesla Man Out Of Time*, 261; Г. Цварава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 186.

²³⁶ MNT 533-381A-388A. Ц. О' Нил, *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*, 13-14; Д. Брајковић, *Теслин појмовник*, 168-170; В. Јовановић, *Теслин чудесни свет*, 161.

²³⁷ Д. Тесла, *Тесла од Радуча до Њујорка*, 5.

Величанство, најмилија успомена коју ћу чувати до смрти.“²³⁸ Након шест месеци Никола Тесла је умро у хотелској соби.

Сл. 66. Посета младог краља Николи Тесли. Извор: МНТ.

²³⁸ „Posjeta Kralja Petra Tesli“, *Hrvatski glas*, 21 juli 1942; „Демонстрација јединства срба, Хрвата и Словенаца Америке против фашизма“, *Слободна реч*, 13. август 1942; *Никола Тесла и Династија Карађорђевић*, каталог са изложбе у Краљевском Двору (Београд: Музеј Николе Тесле, Краљевски Двор, 2017), 19.

5.4. Приватни живот Николе Тесле

У оквиру овог сегмента рада биће обрађен један део приватног живота Николе Тесле посматран из угла преписке коју је одржавао са личностима које су имале значајан утицај на развој и напредак његовог посла и каријере у Сједињеним Америчким Државама.

Кроз неколико поглавља, користећи се првенствено материјалом из архиве Николе Тесле, биће представљен Теслин однос са појединим послодавцима, намештеницима и пријатељима. Обухваћени период представљене грађе је од 1895. до 1941. године. У овом делу истраживања анализирано је и преведено више од 830 докумената.

Биће указано на његов однос са првим послодавцем Томасом Едисоном а потом и са његова два велика финансијера, Џорџом Вестингхаусом и Џоном Морганом. Ови индустријалци су обележили део америчке историје али исто тако и велики део Теслиног живота.

Путем анализирања преписке са Теслиним намештеницима, Буитрагом, Колеманом, Шерфом и Ловенштајном, стећи ћемо увид у Теслин рад и у проблеме и изазове са којима се често суочавао на свакодневном нивоу.

У сегменту преписке са пријатељима, представљена су два Теслина пријатеља, Вилијем Крукс, познати енглески научник и Свами Вивекананда, мудрац са истока. Увидом у писма која су међусобно размењивали добићемо увид у нека од Теслиних интересовања за која се мало зна.

5.4.1. Преписка са послодавцима

Преписка са послодавцима нам даје свеобухватнији увид у однос између Николе Тесле и богатих индустријалаца са којима је сарађивао у току своје каријере у Сједињеним Америчким Државама. Иако је Тесла сарађивао са многим пословним људима свога доба, овде су представљене три најзначајније личности које су у великој мери одредиле правац његове каријере па и живота.

Обрађена документација је из периода 1888. до 1941. године и обухвата преписку између Николе Тесле и Томаса Едисона, Џорџа Вестингхауса, Џона Моргана и неких њихових намештеника.

За Томаса Едисона Тесла је радио врло кратко али му је ово искуство помогло тестира свој таленат, стекне нова познанства и да стекне увид у начин тадашњег пословања. Један део свог искуства из овог периода Тесла је описао у аутобиографском спису „Моји изуми“.²³⁹ Документација из Теслине архиве која се тиче његове кореспонденције са Едисоном састоји се од осамнаест докумената која су настала у периоду од 1895. до 1914. сем телеграма саучешћа поводом Едисонове смрти, који је Тесла послао у октобру 1931.

У Теслиној архиви сачувано је преко 400 докумената преписке (не рачунајући менице, наруџбине и слично) које је Тесла разменио са Вестингхаусом и његовим инжењерима. Писама које је лично Вестингхаус потписао има укупно осамдесет. Међу њима се налази шездесет писама која су њих двојица разменили, али и пропратна документација и писма од Вестингхаусовог брата Хермана. Ова грађа обухвата период од 1888. до 1941. године.

Сачувана је преписка са Џ. П. Морганом старијим и његовим сином Џ. П. Морганом млађим, која се одвијала у периоду од 1900. до 1934. године обухвата 254 сигнираних докумената међу којима су писма, честитке, телеграми, позивнице и посетнице. Период сарадње између Тесле и Моргана

²³⁹ Н. Тесла, *Моји изуми и преписка Николе Тесле са Хугом Гернсбеком* (Београд: Музеј Николе Тесле, 2007), 47.

старијег обухвата период од новембра 1900. до краја 1901. Њихова међусобна преписка се састоји од тридесет три сигнирана документа.

5.4.1.1. Томас Едисон

Средином 1884. године Никола Тесла је допутовао у Сједињене Америчке Државе, спреман да открије свету своје идеје и пронађе финансијере за своје пројекте. Након само два дана почео је да ради за Едисона. Едисон је проверио Теслин таленат дајући му да поправи два динама на броду *Орегон*, који је у то време био најбржи трансатлански брод, а због квара динама планирано време испловљавања је било одложено. Након целоноћног рада и успешно савладаног задатка, *Орегон* је испловио 07. јуна 1884. а Тесла је добио посао у компанији *Edison Machine Works* (Сл. 67).²⁴⁰

Сл. 67. Едисонова фабрика. Фотографију је начинио Едисонов запослени Чарлс Кларк. Извор: Фотографија је у јавном домену.

Један догађај у току рада за Едисона Никола Тесла описује овако: „... Једне зимске вечери 1885. године господин Едисон, Едвард Џонсон, председник Едисонове компаније за осветљење, господин Бечелор, руководицац фабрике и ја ушли смо у малу зграду преко пута зграде број 65 на Петој авенији где су се налазиле канцеларије компаније. Неко је предложио да један другоме погађамо тежину и мене су наговорили да први станем на вагу. Едисон пређе рукама преко мене и рече: Тесла има 68,5 кг у грам, и тачно је погодио. Без

²⁴⁰ Г. Цверава, *Никола Тесла (1856-1943)*, 85-86. Едисонова фабрика се налазила у Горек улици у Њујорку. Зграда је порушена средином XX века.

одеће сам имао 64 кг, а и даље имам толико килограма. Шапатам упитих господина Џонсона: Како је Едисон успео да ми овако тачно погоди тежину? Видите, рече он тихим гласом, рећи ћу вам у поверењу, али немојте никоме казати. Он је дуго времена радио у Чикашкој кланици где је мерио на хиљаде крмака, сваки дан! Ето како ...“.²⁴¹

Тесла је у међувремену поверено да разради детаље за лучну светиљку коју је Едисон патентирао у јуну 1884. али је овај пројекат убрзо напуштен. Прво разочарање Тесла је доживео након неиспуњеног обећања једног од Едисонових менаџера, да ће му исплатити 50.000 долара, што је еквивалент данашњем милиону, за комплетну реконструкцију и редизајн генератора за једносмерну струју. По обављеном послу Тесла је затражио обећани новац. Едисон му је на то одговорио: „You are still a Parisian ... when you become a full-fledged American you will appreciate an American joke.“.²⁴² Као алтернативу, понудио му је повећење недељне плате за десет долара. Тесла напушта Едисонову фабрику, након шест месеци и почиње интензивно да ради на решавању проблема електрике коришћењем наизменичне струје.

Преписка између Николе Тесле и Томаса Едисона (Сл. 68) сачувана у оквиру Личног фонда Николе Тесле састоји се од осамнаест докумената која су настала у периоду од 1895. до 1914. сем телеграма саучешћа поводом Едисонове смрти, који је Тесла послао у октобру 1931. Од укупног броја докумената, десет писама је кореспонденција између њих двојице, док се остали документи односе на преписку Тесле са Едисоновом супругом, позиве за свечаности, објаве и слично.

Најстарије писмо, датирано 5. јула 1895, представља Теслин одговор на Едисонову молбу да упосли техничког цртача А. Сендборга. Теслин одговор је у знаку поштовања и љубазности са жељом да изађе у сусрет Едисоновим жељама али жали што нема радно место за господина Сендборга. Такође, Тесла одговара да ће размотрити све могућности да помогне дотичном. Уз жеље за добро здравље и успех, Тесла са пријатељским поздравима потписује

²⁴¹ Н. Тесла, *Моји изуми и преписка Николе Тесле са Хугом Гернсбеком* (Београд: Музеј Николе Тесле, 2007), 47.

²⁴² MNT 1-554A.

прво писмо и шаље га Едисону на кућну адресу у Левелин Парк, Њу Џерси.²⁴³ Друго писмо је потписао Едисон. У њему Теслу назива пријатељем и шаље му, како каже „наводни интервју из *Рикордера*“. Додаје кратко да интервју никада није објављен и да је репортер лажљивац.²⁴⁴

Сл. 68. Фотографија коју је Томас Едисон поклонио Тесли. Извор: MNT.

У даљој сачуваној преписци, након 1900. године, у љубазним Едисоновим поздравима и позивом на рођенданско славље а касније и на венчање ћерке, читамо одговоре са искреним честиткама и добрим жељама, са обе стране. Кроз исписане редове не може се наслутити ни ривалство а камоли непријатељство, како је то тадашња штампа волела да представља, између ова два великана.²⁴⁵

²⁴³ MNT 92-85A, 5. јул 1895.

²⁴⁴ MNT 92-86A.

²⁴⁵ В.: Никола Тесла, *Белешке из Едисонове фабрике машина*, 278-307. Наведена књига је штампана 2003. године, сигнатуре докумената су након тога промењене.

Наредни сачувани документ је телеграм који је Тесла упутио Едисону у фебруару 1905. године. У њему изражава жеље за Едисонов брз опоравак. Примећујемо да је телеграм врло кратак, само један ред, учтив и формалан. На крају телеграма Тесла није написао *Ваш* како је то урадио у првом сачуваном писму из њихове преписке.²⁴⁶ Ову посебну изјаву при завршетку можемо видети на крају скоро сваког сачуваног писма које је Тесла упућивао људима које је волео и поштовао.

Изостанак ове посебне наклоности и хладан тон у наредном писму које је Тесла послао Едисону, ипак упућују да је оно што се одиграло у међувремену, заправо осамдесетих и деведесетих година XIX века²⁴⁷ оставило трага на Николу Теслу и суштински променило његов однос са Томасом Едисоном.²⁴⁸ Едисон је захвалио Тесли за поздраве и добре жеље поводом свог рођендана, а Тесла је већ сутрадан потврдио пријем Едисоновог одговора.²⁴⁹ Наредна два документа из ове колекције су позивница за свечани ручак и мени, поводом прославе тридесет година рада Едисона у Њујорку. Позив је упутила Едисонова компанија.²⁵⁰ Уследио је и позив за приватно приказивање Едисоновог диск-фонографа у његовој фабрици као и обавештење о удаји Мадлене, Едисонове ћерке.²⁵¹ Тесла је пожелео Мадлени почетак новог живота, непомућене среће, а након неколико дана Едисон се учтиво захвалио на лепим жељама.²⁵² У децембру 1914. године у Едисоновој фабрици је избио

²⁴⁶ MNT 92-87A.

²⁴⁷ В.: „Nikola Tesla: A Man Who Rivals Edison in the Scope of His Discoveries“, *The Morning Call*, September 24, 1893, 6; „It appears to be a close race between Thomas Edison and Nikola Tesla“, *Saint Louis Chronicle*, April 30, 1896; „While there is a race on this country between Edison and Tesla“, *Journal of Commerce*, May 2, 1896; „When Edison and Tesla are rivals in electric light production look out for marvels“, *Globe*, May 28, 1896; „Edison and Tesla are racing to see who can make the greatest strides in invention“, *Capital*, May 29, 1896; „Tesla's Discoveries, He Makes Wonderful Claims but Edison Pooh-Poohs Them“, *Inter Ocean*, June 13, 1897; „Tesla and Edison systems at war“, *New York Journal*, June 1, 1898; „There is a keen competition in Brooklyn between the Edison Electric Illuminating Company, which is based on the Edison system of electric lighting, and the Kings Country Electric Light and Power Company, a new corporation, which uses the Tesla system“, *Ledger*, June 1, 1898.

²⁴⁸ MNT 92-88A, 9. фебруар 1912.

²⁴⁹ MNT 92-89A, 23. фебруар 1912. MNT 92-90A, 24. фебруар 1912.

²⁵⁰ MNT 161-359A-360A, 9. октобар 1912.

²⁵¹ MNT 192-91A; MNT 192-97A-98A. У лабораторији у Менло парку је 6. децембра 1877. године први пут у историји снимљен људски глас. Патент за фонограф Едисон је добио 19. фебруара 1878, в.: „Први фонограф“, *Навој, информатор заједнице научно-техничких музеја Србије* бр. 1-2, год. VIII (2010): 29.

²⁵² MNT 192-92A, 22. јун 1914. MNT 192-93A, 26. јун 1914.

пожар. Тесла је изразио своје жаљење, а Едисон се убрзо захвалио и додао да ће бити опет у игри у року од шездесет дана.²⁵³

Едисон је преминуо 18. октобра 1931. године. Тесла је упутио телеграм саучешћа, а његове дирљиве речи указују да је овај индустријалац оставио велики печат у његовом животу и да га је ценио, иако му је био најјачи опонент. У телеграму Тесла је написао следеће: „Although Edison opposed my alternating system and wireless I have always thought of him with feelings of sincere admiration and regret his death deeply he was a unique and forceful personality a practical genius of the first order who will live long in the memory of man as an inventor of rare achievements to whom the world will ever owe a great debt of gratitude“. (Прилог 53).²⁵⁴

Због упечатљивих речи које је садржао Теслин последњи поздрав упућен Едисону, директор једне бродвејске радио станице тражио је од Тесле дозволу да га прочита у меморијалном програму.²⁵⁵

²⁵³ MNT 192-94A, 16. децембар 1914. MNT 192-95A, 18. децембар 1914.

²⁵⁴ MNT 122-120A, Прилог 53.

²⁵⁵ MNT 122-119A.

5.4.1.2. Џорџ Вестингхаус

Џорџ Вестингхаус је променио лице света својим изумима, патентима, иновацијама које је увео, као и својим инстинктом за посао. Био је један од најуспешних људи на свету у то време, поштован инжењер, проналазач и међу водећим индустријалцима у Сједињеним Америчким Државама.²⁵⁶ Био је пионир индустријске револуције и имао је водећу улогу у стварању модерног економског друштва. Главни његови доприноси човечанству су проналазак ваздушне кочнице за возове, развој опреме за употребу гаса као горива и електрификација света двосмерном струјом.²⁵⁷ Био је страствени радохоличар, заинтересован за рад машина. Теслин нећак, Вилијем Тербо у једном документарном филму о животу Вестингхауса сведочи како му је отац причао да је Тесла од свих људи које је срео највише поштовао управо Вестингхауса.²⁵⁸ Чувену компанију *Westinghouse Electric* Вестингхаус је основао 8. марта 1886. године са седиштем у Питсбургу. У том периоду бавио се производњом сијалица и разних индустријских машина а његова компанија је имала и велики удео у развоју железница.²⁵⁹

Након предавања Николе Тесле, пред члановима Америчког института електроинжењера у мају 1888. године, на коме је изнео своје проналаске из области полифазних струја, Вестингхаус му је понудио милион долара у замену за уступање патената.²⁶⁰ Од јула 1888. до августа 1889. Тесла је радио

²⁵⁶ Био је осмо од десеторо деце и управо је он добио име по оцу – Џорџ Вестингхаус Јуниор. Овим именом се потписивао све док му отац није умро, када је избацио Јуниор из имена. Још као дечак сам је направио виолину, волео је механику, али није имао успеха у школи. У току трајања грађанског рата имао је седамнаест година и служио је у морнарици. Служба у војсци помогла му је да упозна рад различитих машина и да стекне дисциплину која му је помогла у раду. У току 1865. године, 31. октобра, када је имао осамнаест година, одобрен му је први патент за ротациону парну машину. У наредних четрдесет осам година, имао је нови патент, у просеку на саваких месец и по дана. О Вестингхаусу в.: М. Seifer, „Nikola Tesla: Psychohistory of a forgotten inventor“, 180-182; *Никола Тесла (1856-1943) поводом 50. годишњице смрти*, 13.

²⁵⁷ Патенте је одкупио од Николе Тесле.

²⁵⁸ Janson Media, „Westinghouse Full Feature Documentary“, You Tube, https://www.youtube.com/watch?v=8BUpF_h-IY&t=2649s (преузето 23. 8. 2017).

²⁵⁹ В.: „The Westinghouse Electric Company is to enter the electric street railway business, and will use the Tesla Motor“, *The Electrical Review*, June 10, 1888; „The Westinghouse Electric Company has now entered the field of supplying electric machinery for mining purposes“, *The Electrical Review*, June 18, 1890.

²⁶⁰ В.: „It is stated in electrical circles that the Tesla motor has been purchased by the Westinghouse Electric Company“, *The Electrical Review*, August 11, 1888; „The Westinghouse Company is reported as having purchased Mr. Nikola Tesla's patents on his alternating motor system“, *Ledger*,

у Вестингхаусовој фабрици у Питсбургу на пословима практичне реализације својих патената. Уговором који су њих двојица потписали 2. августа 1889. Тесла се обавезао да све своје будуће патенте који буду проистекли из његовог експериментисања са струјом препустити Вестингхаусовој компанији а за узврат је добио 150 деоница Вестингхаусове компаније.²⁶¹

Сл. 69. Ентеријер зграде електрике на Колумбијској изложби у Чикагу 1893.

Извор: <http://www.ucl.ac.uk/museums-static/objectretrieval/node/225#>

Неколико година након тога, Вестингхаус је постигао велики успех 22. маја 1892. добијањем уговора да осветли Колумбијску изложбу у Чикагу 1893. године (Сл. 69). Он је знао да ова изложба представља савршену шансу да целом свету прикаже систем употребе двосмерне струје.²⁶² Ово је била

March 28, 1889. Двосмерна струја је могла да буде пренешена по неколико километара али није било практичног мотора који би напајао машине за пренос двосмерне струје. Тесла је 1887. конструисао индукциони мотор за двосмерну струју а већ 1888. је добио патент за мотор и методе за пренос двосмерне струје.

²⁶¹ MNT 1-1A-2A; О Вестингхаусу и Тесли в.: М. Seifer, „Nikola Tesla: Psychohistory of a forgotten inventor“, 158-171; Р. Боровац, *Тесла или бајка о електрицитету*, 58-64.

²⁶² Доделивши уговор Вестингхаусу, организатори су уштедели пола милиона долара. Вестингхаус је знао да ће бити у материјалном губитку понудивши ниску цену осветљења изложбе, али је знао и да ће му изведба овог пројекта обезбедити будуће велике пројекте. За

прва светска електрична изложба а одржана је у част 400 година од Колумбовог открића. Вестингхаус је помоћу Теслиног полифазног система производње и преноса наизменичне струје осветлио целу изложбу. Овај град светла је напајало девет мегавата електричне енергије добијене из генератора смештених на сајму (Сл. 70). Изложбу је за шест месеци посетило двадесет седам милиона људи који су били сведоци победе наизменичне струје. Захваљујући овој изложби Вестингхаус је 24. октобра 1893. добио и Уговор за производњу трансформатора који ће се користити за пренос струје од Нијагариних водопада до града Буфала.²⁶³

Сл. 70 . Управна зграда на Колумбијској изложби у Чикагу, септембар 1893.

Извор: <http://westinghouse.com/heritage/>

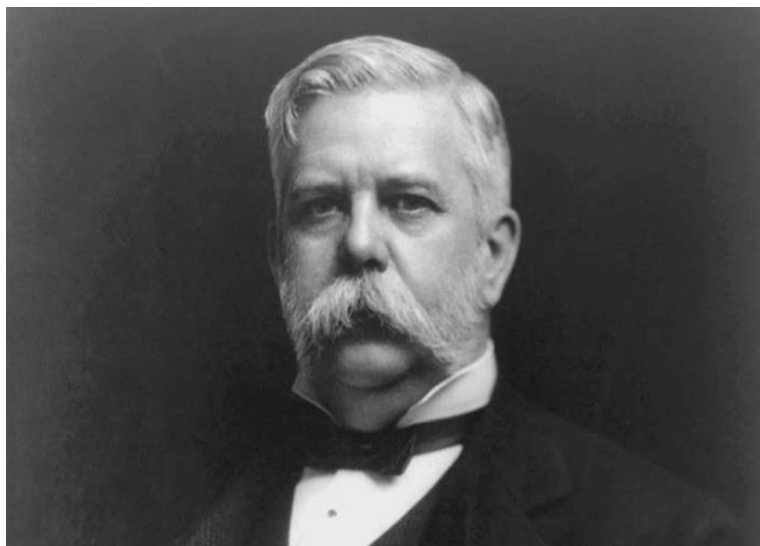
осветљавање ове велике изложбе такмичили су се *General Electric Company* (која је у међувремену преузела Едисонову компанију) и Вестингхаусова компанија.

²⁶³ „Westinghouse Victory, He Gets the Contract for Furnishing the Big Dynamos to Harness Niagara“. *Boston Transcript*, February 11, 1893. Временом су и велике компаније увиделе предности наизменичне струје. Повећан домет, већа безбедност и ефикаснија дистрибуција енергије били су главни фактори у одлуци компаније *General Electric* да почне да производи машине за наизменичну струју. Њујоршка компанија за дистрибуцију електричне енергије *Consolidated Edison* је наставила да испоручује једносмерну струју потрошачима који су је усвојили почетком XX века, углавном за старе лифтове. Јануара 2005, *Consolidated Edison* је објавила да ће прекинути да пружа услуге једносмерне струје до краја године, преосталим потрошачима којих је било 1.600 на Менхетну. Једносмерна струја се данас углавном користи у аутомобилима, као и у многим преносним уређајима који захтевају употребу електричне енергије смештене у батеријама.

У мају 1896. Теслина компанија *Tesla Electric Company* је продала компанији *Westinghouse Electric and Manufacturing* сва права на patente у вези са преносом струје и применом двосмерне струје, добијене у Великој Британији и њеним колонијама.²⁶⁴ Истим уговором Вестингхаусова компанија се обавезала да ће платити Теслиној једну четвртину свих франшиза.²⁶⁵ Никола Тесла није убирао плодове свога рада јер је 10. априла 1900. године продао све своје деонице Вестингхаусовој компанији.²⁶⁶

У Теслиној архиви сачувано је преко 400 докумената преписке (не рачунајући менице, наруџбине и слично) које је Тесла разменио са Вестингхаусом и његовим инжењерима. Писама које је лично Вестингхаус потписао има укупно осамдесет.

Најстарији сачувани списи је документ којим Вестингхаусова компанија откупљује Теслин удео у компанији *Tesla Electric Light and Manufacturing Co.* 13. децембра 1888. године (Прилог 54).²⁶⁷

Сл. 71. Џорџ Вестингхаус. Извор: <http://westinghouse.com/heritage/>

²⁶⁴ MNT 2-11A, уговор датира из 22. маја 1896. „The Westinghouse Company has Nikola Tesla on its staff of experts, and it control its patents“. *Congregationalist*, August 15, 1895.

²⁶⁵ С обзиром да је Тесла био власник 1.334 деоница Тесла компаније, требао је да прими четири деветине од укупних франшиза. Финансијски исцрпљен у току периода рата струја и на ивици банкрота, Вестингхаус је замолио Теслу да се привремено одрекне хонорара од ауторских права како би компанији могла да опстане. Тесла је у знак пријатељства поцепао оригиналне уговоре.

²⁶⁶ MNT 2-11A-13A.

²⁶⁷ MNT 67-1A, Прилог 54.

Са једним од инжењера Вестингхаусове компаније, Ернестом Хејнриком, Тесла је разменио многа писма. Најраније писмо је Хејнриково писмо подршке Тесли након пожара у лабораторији у марту 1895. Ернест му је често слао клипинге, своје песме, а послао му је и своју прву новелу *Хелена*. Многобројна су писма у којима се интересовао за Теслино здравље.²⁶⁸

У једном писму, чији прималац није познат, Тесла захваљује, јер су му послали два прстена за ротационо поље који су били изложени на изложби у Чикагу. Ово му је много значило јер је све што му је било драго страдало у пожару.²⁶⁹ Након пожара у лабораторији, Тесла је морао поново да купује разне машине. У току 1895. наручивао од Вестингхаусове компаније моторе, конверторе и ротирајуће трансформаторе.²⁷⁰ Да би убрзао доставу материјала Тесла се често обраћао Алберту Шмиду, који је био задужен за испоруку.²⁷¹ У једном писму Шмид пише Тесли да планира ускоро пут у Европу и да би желео да има препоруку од њега како би се адекватно представио компанијама *Ganz People, Schneider & Co* и *Helios Company*.²⁷²

Тесла је често писао препоруке за младе инжењере који су желели да раде за Вестингхауса. У писму од маја 1895. препоручује Франциса Јехла кога познаје дуго година и у кога има пуно поверења.²⁷³ Касније шаље препоруке и за цртача Сандборга па за Фајфера, механичара Молтона и електротехничара Ехнархта.²⁷⁴ Пронађено је и једно писмо у коме Тесла пише Чарлсу Тилу да му је драго што су га његови пријатељи из Вестингхаусове компаније запослили.²⁷⁵ Међутим, из приватних разлога Тил напушта посао у новембру исте године.²⁷⁶ Тесла је од компаније тражио аудијенцију и за свог

²⁶⁸ MNT 67-5A; MNT 67-50A, MNT 67-85A-86A; MNT 67-79A, септембар 1896. MNT 67-85A-86A; MNT 67-94A-96A, децембар 1897. У једном писму Тесла пише да се опоравио од прехладе али да и даље болује од „финансијске анемије“.

²⁶⁹ MNT 67-21A.

²⁷⁰ MNT 67-14A, MNT 67-20A, MNT 67-68A-69A; MNT 67-24A, MNT 67-26A; MNT 67-28A-30A.

²⁷¹ MNT 67-6A.

²⁷² MNT 67-66A. *Helios Company* је користила систем Теслине струје па их је Вестингхаус тужио.

²⁷³ MNT 67-34A.

²⁷⁴ MNT 67-72A, март 1896. MNT 67-74A, мај 1896. MNT 67-78A, август 1896. MNT 67-84A, јун 1897.

²⁷⁵ MNT 67-101A, март 1898.

²⁷⁶ MNT 67-114A.

пријатеља певача Маурела који је желео да обиђе фабрику у Питсбургу.²⁷⁷ Знамо да је Тесла посредовао и при запошљавању Емила Смита јер га у једном писму обавештавају из фабрике да је његов пријатељ Смит који је дошао да ради за њих пре годину дана, умро у болници.²⁷⁸

Тесла је за Вестингхауса обављао многе послове за које није био плаћен. Вестингхаусову захвалност изражава потпредседник компаније и нуди Тесли извесну своту новца као неку врсту компензације. Тесла није желео да узме новац и када би наплаћивао своје услуге, то би била цена коју нико не би могао да плати.²⁷⁹ Наредне 1899. године, када је Тесли био потребан новац, кроз духовиту причу он подсећа Вестингхаусове потпредседнике да су му нудили износ од 50.000 долара.²⁸⁰

Да је компанија врло брзо заборавила Теслину оданост и несебичност, указује догађај који је уследио крајем 1900. године када Теслино незадовољство пословањем компаније избија у први план. Тесла је Вестингхаусу послао рачун за купљен материјал у износу од 2.000 долара, али га је након тога звао да би исправио износ на 3.000 долара.²⁸¹ Вестингхаус је пристао да плати али је захтевао од Тесле да са рачуном пошаље и чек у износу од четрдесет пет долара за трошкове обраде и промене износа.²⁸² У наредном писму Тесла захваљује што су му омогућили „да се отараси свог новца“ алудирајући на некоректност од стране компаније.²⁸³ У истом духу је уследио и одговор Вестингхаусовог рачуновође: „... у узбуђењу растанка са вашим новцем ... заборавили сте да потпишете рачун ...“.²⁸⁴ Теслина реплика рачуновођи је гласила: „... док сам експериментисао недавно на пољу психологије, учинило ми се да сте ви погодан медијум. Према мојој теорији ваш одговор је требао бити: Износ вашег рачуна, заједно са уделом од шест

²⁷⁷ MNT 67-73A, март 1896.

²⁷⁸ MNT 67-64A, октобар 1895.

²⁷⁹ MNT 67-97A-99A, фебруар 1898.

²⁸⁰ MNT 67-115A-118A, фебруар 1899. Тесла је у писму написао да је мислио да је сањао али се испоставило да се то заиста десило.

²⁸¹ MNT 67-127A-128A, децембар 1900.

²⁸² MNT 67-128A.

²⁸³ MNT 67-129A.

²⁸⁴ MNT 67-130A.

процената је стављен на ваш рачун и чекамо са задовољством ваш нацрт за нас за тај износ ... међутим, погрешно сам ...".²⁸⁵

Докумената која се односе на преписку између Џорџа Вестингхауса и Николе Тесле има осамдесет. Међу њима се налази шездесет писама која су њих двојица разменили, али и пропратна документација као што су планови за Пан америчку изложбу 1901. године, изјаве саучешћа, кратки записи на визит картама, писма од Вестингхаусовог брата Хермана и слично.²⁸⁶

Из 1892. године сачувано је неколико Теслиних писама, која су писана руком.²⁸⁷ Одговоре на ова писма Тесла није сачувао. У наредном сачуваном писму које је научник упутио великом индустријалцу 1895. године, помиње свог пријатеља портретног сликара Хуберта Воса и предлаже да Вос уради Вестингхаусов портрет.²⁸⁸ Исте године Вестингхаус је склопио уносан посао са компанијом *Baldwin Locomotive Works* а Тесла није пропустио прилику да му то и честита.²⁸⁹ Вестингхаусова писма су била кратка и љубазна. Он захваљује Тесли на интересовању и позива га види фабрику и како његови мотори раде у дневној пракси.²⁹⁰ Крајем 1895. преминула је Вестингхаусова мајка а Тесла је по свој прилици написао дирљиво писмо саучешћа јер је сачуван одговор Вестингхаусове супруге у коме она наводи да су их веома гануле његове речи и да му се захваљују на утеси.²⁹¹

Крајем 1897. године, Теслин колега, са којим је радио у Француској, господин Боасонас, представник компаније *Schneider & Co*, је био заинтересован за пренос струје на велике дистанце и желео је да види рад машина па га је Тесла препоручио Вестингхаусу. У писму је Тесла додао да је овај човек изузетно частан и да уколико би видео нешто што му је од

²⁸⁵ MNT 67-131A.

²⁸⁶ Године грађе су: 1892, 1895.-1901, 1905, 1906, 1908, 1910, 1914, 1927, 1930, и 1931.

²⁸⁷ MNT 160-1A-6A.

²⁸⁸ MNT 160-9A.

²⁸⁹ MNT 160-12A, август 1895. „Faster than Flying, Tesla's Motor to Be Applied to Railway Trains, Go 150 Miles an Hour, Baldwin Company and Westinghouse People Combine“, *Leader*, August, 1895; „Westinghouse and Baldwin Locomotive Co. is assured that the Tesla motor has the power to draw a car at a rate of 150 miles an hour or more“, *Record*, August 6, 1895; „An Important Combine, Baldwin Locomotive and Westinghouse Companies Allied, to run trains by Tesla motor“, *Times*, August 6, 1895; „Baldwin-Westinghouse, Standard Electric Locomotive Trucks to be Built at Once“, *Register*, August 8, 1895.

²⁹⁰ MNT 160-13A.

²⁹¹ MNT 160-67A-70A, децембар 1895.

користи на частан начин би разрешавао ствар. Вестингхаус се побринуо да Боасонас буде дочекан врло пријатељски на чему је Тесла био изузетно захвалан.²⁹²

Током марта 1898. Теслину лабораторију је посетио белгијски принц Алберт који је након тога пожелео да види и фабрику у Питсбургу. Тесла је о овоме обавестио Вестингхауса који је оберучке прихватио да принц буде његов гост.²⁹³ Исте године у новембру, Тесли је хитно био потребан новац, па је затражио зајам у висини од шест хиљада долара који је и добио.²⁹⁴ У јануару 1900. када се вратио из Колорада научник је у дугачком писму писао о постигнутим успесима којима се није надао. Том приликом је поново тражио позајмицу у висини претходне.²⁹⁵ Вестингхаусов одговор није сачуван.

Сачувано је неколико писама из 1901. године, а једно од њих је Вестингхаусов позив Тесли на вечеру 1901. године.²⁹⁶ Забринута Теслино писмо из 1906. нам открива да га је Вестингхаус дуже време игнорисао. „Has anything happened to mar the cordiality of our relations? I would be very sorry not only because of my admiration for you but for other serious reasons ...“.²⁹⁷ Ипак, Тесла није пропуштао прилику да честита овом човеку, кога је увек сматрао пријатељем, успешно обављену реорганизацију компаније 1908. године. Вестингхаус се кратко захвалио.²⁹⁸ У току 1910. Уследили су напади у штампи на Вестингхауса. Тесла га је тешио, бодрио и послао му један позитиван чланак који је написао његов пријатељ Артур Бризбан.²⁹⁹

Након краће болести, Џорџ Вестингхаус је преминуо 12. марта 1914. године. Међу онима који су жалили смрт великог визионара био је свакако и Тесла.³⁰⁰ Да се увек дивио Вестингхаусу сведочи чињеница да је купио књигу

²⁹² MNT 160-24A; MNT 160-22A-23A; MNT 160-25A, октобар 1897; MNT 160-26A.

²⁹³ MNT 160-29A-35A.

²⁹⁴ MNT 160-36A-38A.

²⁹⁵ MNT 160-45A-47A.

²⁹⁶ MNT 160-50A.

²⁹⁷ MNT 160-54A.

²⁹⁸ MNT 160-55A-56A.

²⁹⁹ MNT 160-57A-60A.

³⁰⁰ MNT 160-72A-73A, телеграм саучешћа Маргарети Вестингхаус. Маргарета је умрла неколико месеци након Џорџа.

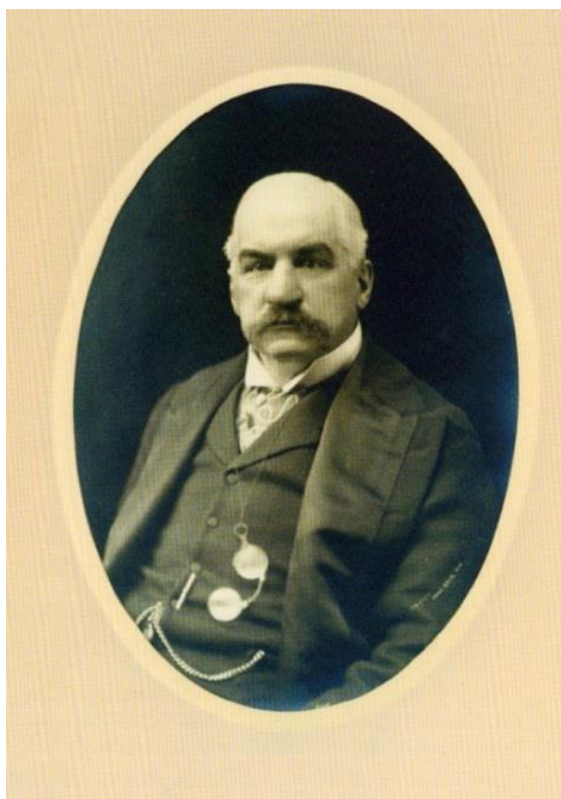
о његовом животу чим се појавила у штампи.³⁰¹ Компанију је са успехом наставио да води Џорџов брат Херман, са којим је Тесла кратко сарађивао 1941. године.³⁰²

³⁰¹ MNT 71-236B, наруџбеница за књигу *The Life of George Westinhouse*.

³⁰² MNT 160-66A.

5.4.1.3. Џон Морган

Овај чувени индустријалац и банкар рођен је 17. априла 1837. у Хартфорду, у држави Конектикат, у Сједињеним Америчким Државама (Сл. 72). Био је финансијер и организатор индустрије, један од најистакнутијих светских личности током две деценије пре Првог светског рата.³⁰³

Сл. 72. Џон Пиерпонт Морган. Извор: MNT.

Његов први велики подухват је био спајање *Edison General Electric* и *Thomson-Houston Electric Company* током 1891. у једну компанију под именом *General Electric*, и данас водећу за производњу електричне опреме у целој држави. Године 1895. основао је *J. P. Morgan and Company* која захваљујући

³⁰³ Каријеру је започео 1857. као књиговођа у једној њујоршкој банкарској компанији а већ 1861. постаје заступник очеве банкарске компаније у Њујорку. Након десет година, 1871. постао је један од партнера у фирми *Drexel Morgan & Co* чије је седиште било у Њујорку. Ова компанија ускоро прераста у једну од најутицанијих у целој држави с обзиром да постаје главни извор финансирања владе Сједињених Држава. За време депресије, након 1893. Морган је основао удружење са циљем да отклони кризу трезора у држави. Захваљујући њему државне резерве су допуњене са шездесет два милиона долара у злату. О Моргану в.: М. Seifer, „Nikola Tesla: Psychohistory of a forgotten inventor“, 145-146; М. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 245-255, 357-367.

његовим способностима убрзо постаје једна од најутицајних банкарских компанија у свету. Моргану је у том тренутку био на располагању капитал америчких и лондонских банкара што му је омогућило реорганизовање железничких компанија. У току реорганизације ових компанија постао је и члан управних одбора чиме је стекао контролу над великим делом акција тих компанија па је већ 1902. био један од најмоћнијих железничких магната у свету.³⁰⁴ Још један од његових бројних успешних подухвата било је и спајање мањих компанија које су се бавиле производњом челика да би се створила *United States Steel Corporation*, прва корпорација од милијарду долара у свету. Био је један од највећих колекционара уметничких дела и књига свог времена. Сакупљао је и сатове и драго камење. Један део своје колекције уметнина поклонио је њујоршком музеју уметности Метрополитен, а зграда у којој су сачуване његове књиге је 1924. постала јавна библиотека.

У оквиру Теслине архиве сачувана је преписка са Џ. П. Морганом старијим и његовим сином Џ. П. Морганом млађим, која се одвијала у периоду од 1900. до 1934. године.³⁰⁵ Период сарадње између Тесле и Моргана старијег обухвата период од новембра 1900. до краја 1901. Преписка се састоји од тридесет три сигнирана документа.

Почетком XX века Тесла је започео пројекат изградње великог предајника на Лонг Ајленду, са циљем остварења Светског бежичног система. Научник је полагао велике наде у то да ће му Морган помоћи у изградњи овог предајника.

У првом писму упућеном Моргану 26. новембра 1900. Тесла износи важне чињенице и карактеристике своје замисли изградње система за пренос порука на било које растојање. Између осталог, Тесла по ставкама пише и следеће:

„... 4. Слободан сам и без препрека за склапање таквих споразума у вези са експлоатацијом ових и будућих мојих проналазака у овој области, према Вашој жељи.

³⁰⁴ Држао је под контролом 8.000 километара америчких железница.

³⁰⁵ Сачувано је укупно 254 сигнираних докумената међу којима су писма, честитке, телеграми, позивнице и посетнице.

5. Желео бих, уколико се сложите, да повежем моје име с било којом корпорацијом која би евентуално била образована за ову сврху.

6. Иако су за развој тих проналазака утрошене године напорног рада, знајући да треба да се договорим с великим човеком, нећу оклевати да Вашој племенитости потпуно препустим одређивање мојих интереса и компензације ...“.³⁰⁶

Из овог дела сазнајемо да је Тесла заиста имао пуно поверење у Моргана и да је био вољан да све стави у његове *јакe руке* како је написао у једном каснијем писму.³⁰⁷ Морган је евидентно оклевао, подстакнут негативним текстовима у штампи па је Тесла у наредном писму упућеном 10. децембра 1900. био приморан да оправда и себе и своје проналаске следећим речима:

„... 1. Примедба коју сте недавно начинили, показује да сте у некој мери под утиском новинских чланака, плански пуштених у промет али са неутемељеним чињеницама, наводи ме да као једно од многих признања за мој пионирски рад цитирам део из писма проф. А. Слабија, државног саветника у Немачкој: *Већ неко време посвећујем се истраживањима у бежичној телеграфији којој сте Ви први поставили основе на тако јасан и прецизан начин ... Занимаће Вас, као оца ове телеграфије, да знате ...*“.³⁰⁸

Мало даље у писму, пишући о методама и уређајима за производњу снажних осцилација, који су повезани са његовим именом, Тесла се позива на своје славне пријатеље лорда Келвина и Вилијема Крукса и наводи како је први рекао да је чудесно развијеном индукционом калему суђено да буде од великог значаја а други да његова машина ради беспрекорно.³⁰⁹ У наставку писма Тесла није штедео речи хвале и добрих намера како би што брже приволео Моргана да склопе посао. Тесла му даље пише:

„... 10. Before going further permit me to remind you, that had there been only faint-hearted and close-fisted people in the world, nothing great would have ever been done. Rafael could not have created his marvels, Columbus could not have discovered America, the Atlantic cable could not have been laid. You, of all, should be the man to embark boldly in this enterprise, only seemingly hazardous,

³⁰⁶ MNT 127-423A.

³⁰⁷ MNT 127-426A.

³⁰⁸ MNT 127-425A.

³⁰⁹ Исто.

prompted by superior insight as well as desire to advance an art of inestimable value to mankind.

11. Coming to the financial question – please remember: These inventions, – the results attainable only by their means – which now I alone am able to accomplish – in your strong hands, with your consummate knowledge and mastery of business – are worth an incalculable amount of money.

12. Although I have expressed myself in my last letter, I will be more explicit relative to my share and compensation. The control is yours, the larger part is yours. As to my interest – you know the value of discoveries and artistic creations – your terms are mine ...“.³¹⁰

Само два дана након овог писма Морган је пристао да финансира Теслине подухвате, наравно уз своје услове. Теслино усхићење и захвалност читамо у писму од 12. децембра 1900. године када он изјављује:

„... Како да почнем да Вам се захваљујем у име своје професије и своје лично, велики племенити човече! Мој рад ће гласно објавити Ваше име свету! Видећете убрзо да сам у стању да дубоко вреднујем Ваш племенити поступак, и да учиним Вашу првенствено филантропску инвестицију сто пута вреднијом од износа који сте ми ставили на располагање на тако великодушан, кнежевски начин! Уз много, много жеља од свег срца за Вашу срећу и добробит, верујте ми, увек Ваш најзахвалнији, Н. Тесла.“³¹¹

Из накнадне преписке сазнајемо да су њих двојица усагласили Споразум којим Тесла уступа Моргану удео од педесет и један посто у свим постојећим и будућим патентима из области бежичне телеграфије и телефоније, као и флуоресцентног електричног осветљења.³¹² Заузврат, Морган је одобрио Тесли суму од 150.000 хиљада долара, као неку врсту противвредности за стављање његових открића и проналазака у практичну употребу и да би му омогућио да настави своја истраживања.³¹³

³¹⁰ MNT 127-426A.

³¹¹MNT 127-434A, Тесла је брижљиво састављао овај одговор Моргану. У прилог томе говоре белешке са исправкама на седам страна, MNT 127-428A–433A.

³¹² MNT 127-436A–437A, MNT 127-442A–446A, MNT 127-448A.

³¹³ MNT 127-443A, Тесла је откуцао текст Споразума и послао га Моргану 1. марта 1901.

Овај Споразум је Тесла очигледно саставио у брзини и вероватно по Моргановој сугестији која је имала одређену намеру. Морган је био врло вешт послован човек и добро је знао значај уговора а имао је на располагању и најбоље адвокате. Врло вероватно да Морган и није био заинтересован за изградњу предајника али је сматрао да је корисно да има Теслине патенте, како прошле тако и будуће. Тесла није увидео ово на време.

У Споразуму изостају важни детаљи и прецизирање последица уколико Морган не исплати целокупну суму или уколико буде каснио са исплатама.³¹⁴ Уместо тога Тесла наводи опште ствари, на пример да ће сума: „...бити исплаћивана с времена на време по подношењу одговарајућих ваучера за учињене издатке ...“.³¹⁵ Такође није предвиђено ни шта се дешава у случају поскупљења опреме потребне за изградњу предајника ни који су услови за евентуални раскид споразума. Тесла је очигледно био импресиониран сумом коју је Морган био спреман да удвоји и није се саветовао са својим адвокатима на време. Овај пропуст га је коштао репутације у очима других богатих људи који су му могли обезбедити додатна средства за завршетак предајника.

Десило се оно чему се Тесла није надао. Цена опреме је расла а испоруке су константно касниле и биле отказиване. Тесла је морао да се извињава и оправдава али је Морган био неумољив и одбио је да му даље исплаћује новац. Осим тога, ометао је Теслина настојања да нађе додатна финансијска средства.

У једном каснијем писму Тесла му пише: „... Ви ме пуштате да се и даље ба-трам, ослабљен од лукавих непријатеља, обесхрабрен од пријатеља који не верују, финансијски исцрпљен, покушавајући да савладам препреке које сте Ви нагомилали испред мене. Ја знам, Ренкин ми је рекао какав је то период био када су пласирали обвезнице за Нијагару. А шта тек мене чека?! *Ако је то добра ствар, зашто Вам Морган не помогне? Морган је заиста последњи човек који ће пустити да добра ствар пропадне!* Тако иде већ две године. Ја напре-

³¹⁴ Кашњење у исплатама је Тесли нанело велику штету. М. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 315-316.

³¹⁵ MNT 127-443A.

дујем, али како? Као човек који плива против струје која га носи низ воду ...“³¹⁶

Њихова преписка се прекида крајем 1907. године када и Тесла увиђа да Морган више није ни мало заинтересован за наставак сарадње. Морган је писма углавном диктирао господину Чарлсу Стилу и свом личном секретару Кингу. У периоду до краја 1901. године, он лично написао је само једно писмо.³¹⁷

Морган је умро у сну, у Риму 31. марта 1913. године. Своје богатство и посао оставио је сину Џ. П. Моргану млађем.³¹⁸

³¹⁶ MNT 127-500A, 17. октобар 1904.

³¹⁷ MNT 127-447A.

³¹⁸ Након Морганове смрти, Тесла ступа у контакт са његовим наследником Џ. П. Морганом млађим. Њихова преписка се састоји од телеграма, коверти, посетница и писама, написаних између маја 1913. и новембра 1934. године. Морган млађи је Тесли одобрио позајмице у висини од 25.000 хиљада долара за разраду модела турбине без лопатица. Прототип турбине је имао недостатке и Тесла није успео да је испоручи заинтересованој немачкој фирми а Морган млађи није даље желео да улаже.

5.4.2. Преписка са намештеницима

У овом сегменту рада обрађена је преписка између Николе Тесле и неколико особа које су радиле за њега у периоду од 1895. до 1940. године, путем анализе 367 докумената. Иако је током година Тесла запошљавао много људи, личности издвојене овде су на посебан начин оставиле свој печат на његов живот и рад. Почевши од уметника и цртача Дијаза Буитрага, Колемана Цита, механичара у кога је Тесла имао велико поверење, преко младог стручњака Фрица Ловенштајна, све до оданог пријатеља и верног радника, дугогодишњег Теслиног личног секретара и књиговође Џорџа Шерфа.

Дијаз Буитраго је радио за Теслу као цртач у периоду од 1895. до 1898. Након овог периода сарађивали су дуги низ година. Сачувана преписка садржи тридесет докумената насталих у периоду од 1895. до 1916. године. За потребе овог рада коришћена је целокупна сачувана документација. Колеман Цито је код Тесле био запослен као мајстор за електричне машине, од маја 1895. до јануара 1900. Након тога сарађивали су поново од 1916. до Теслине смрти. Сачувана преписка између них двојице, сем неколико ранијих докумената, омеђена је годинама 1917. до 1919. Из овог периода сачувано је укупно двадесет пет докумената. За потребе овог рада коришћено је двадесет три докумената из њихове међусобне преписке. Џорџ Шерф је био дугогодишњи Теслин секретар и књиговођа а касније и један од директора компаније Tesla Company Inc. У оквиру Теслине архиве пронађено је преко 1.100 писама која су њих двојица разменили у току четири деценије заједничког рада. Грађа датира од 1899. до 1940. с тим што недостају године: 1911-1913, 1930. и 1933. За потребе овог рада обрађено је 265 докумената. Фриц Ловенштајн је почео да ради за Теслу 1899. године. Сарађивали су у неколико наврата све до 1918. године, када се Ловенштајну губи траг са историјске сцене. Докумената преписке између њих двојице има преко 500. За потребе овог рада обрађено је четрдесет девет докумената.

5.4.2.1. Дијаз Буитраго

Дијаз Буитраго је био уметник, а радио је код Тесле као цртач у периоду од 1895. до 1898. Након овог периода сарађивали су дуги низ година. Сачувана преписка садржи тридесет докумената насталих у периоду од 1895. до 1916. године. У Збирци примењених уметности је сачуван и медаљон у рељефу који је Буитраго урадио за Теслу (Сл. 73).

Сл. 73. Медаљон који је Буитраго урадио за Теслу. Извор: MNT.

Прво писмо Буитраго је послао Тесли само пар дана након њиховог првог састанка. Буитрагу се чинило да Тесла не цени довољно његове цртачке вештине и желео је поново да их демонстрира. Ипак је осећао бескрајну захвалност за пружену шансу и љубазност са којом га је Тесла дочекао.³¹⁹ Наредни сачуван документ је Буитрагов телеграм из 1897. године у коме се извињава због недоласка на посао услед болести.³²⁰

Сем цртачког и вајарског талента, Буитраго је очито поседовао и таленат за језике. Наредно његово дугачко писмо упућено Тесли је написано на француском језику.³²¹ Документ је избледео и тешко је читљив али из

³¹⁹ MNT 79-124A-125A, новембар 1895.

³²⁰ MNT 79-126A.

³²¹ MNT 79-127A-133A, јули 1898.

Теслиног одговора схватамо да Буитраго жели да напусти посао. Тесла је изразио жаљење што није исказао више заслужене наклоности према њему јер је у њему видео пријатеља и одличног цртача у претходне три године.³²²

Date	Monday 22	Tuesday 23	Wednesday 24	Thursday 25	Friday 26	Saturday 27
R. D. Buiter	General Sup Making Sketches for water brake in connection with Gannon turbine	ditto	ditto	ditto	ditto	ditto
J. Plucker	Making sketches for blowers in connection with Gannon turbine	ditto	absent	absent	Tracing a new drawing of the Gannon turbine	ditto
L. Kirsch	Making sketches for pump in connection with Gannon turbine	ditto	ditto	ditto	ditto	ditto

51

Tesla v. Gannon, Int'l. No. 38,751,
Tesla's Exhibit, page 5, of Mr. Tesla's
record book entitled, 'Drafting Room,
November, 1910, to September, 1912.
Martha Gannon, Pottery, Dublin,
New York, March 12, 1916

Сл. 74. Једна исписана страна Теслине бележнице. Прво име у колони са десне стране је Р. Д. Буитраго. Извор: MNT.

Недуго затим, Буитраго обавештава Теслу о некој поруџбини и додаје да ће ускоро послати цртеже (Сл. 74). Дакле, већ у априлу 1899. он поново сарађује са Теслом.³²³ Међутим, њихов пословни однос је овога пута мало другачији јер Буитраго сада ради као хонорарни сарадник. То знамо по једном писму које Тесла пише извесном господину Крафорду и захваљује што је помогао његовом бившем асистенту.³²⁴

У овом периоду њих двојица су сарађивали врло интензивно. Буитраго у писмима пише о машинама на којима ради, о припреми материјала, оловака

³²² MNT 79-134A.

³²³ MNT 79-135A-137A, април-мај 1899. Теслин одговор датиран је 1. маја.

³²⁴ MNT 150-101A, април 1899.

и тушева и тражи од научника да му пошаље још папира.³²⁵ Тесла му је редовно одговарао и уверавао да ће пронаћи човека да поправи све што је потребно. У једном писму позива га да му се јави првом приликом да би му објаснио неке дијаграме које треба да му нацрта.³²⁶

У међувремену Буитраго је радио на својим сликама. Већ 1900. се припремао да отвори свој студио за сликање и фотографисање. Кредит је обезбедио код локалног добављача па му није недостајало уљаних и водених боја. Такође, обезбедио је све потребне хемикалије како би се могао бавити и фотографским послом. Међутим, била му је потребна помоћ од Тесле да опреми студио и да плати двомесечну ренту.³²⁷ Тесла му је сутрадан одговорио али није био у могућности да му помогне.³²⁸

Немамо информације како је Буитраго напредовао у овом послу али знамо да је касније, у току 1903. поново сарађивао са Теслом.³²⁹

Да су уметник и научник сарађивали и у наредним годинама закључујемо из писма које је Тесла упутио свом секретару Џорџу Шерфу у јуну 1918. У писму га је замолио да пренесе Буитрагу да очисти и среди малу турбо-динамо машину за приказивање на суду.³³⁰

У писму које је Шерф упутио Тесли, у октобру 1918. тема је била Теслина жеља да озваничи сарадњу са компанијом *Allis Chalmers*. Одани секретар је предложио Тесли да све да среди са адвокатима у Чикагу а да препусти њему и Буитрагу да среде формалности у име Теслине компаније.³³¹

Из сакупљених фрагмената можемо закључити да су Буитраго и научник били често упућени један на другог. Да је Тесла имао поверења у њега највише говори у прилог чињеница да га је поставио за једног од директора компаније *Tesla Company, Inc.*³³²

³²⁵ MNT 79-138A–139A; MNT 79-141A.

³²⁶ MNT 79-140A.

³²⁷ MNT 79-142A–144A, септембар 1900.

³²⁸ MNT 79-145A.

³²⁹ Из једног писма које је Џорџ Шерф упутио Тесли 1903. године сазнајемо да су му потребне информације у вези са нечим што Буитраго прави за Теслу, MNT 146-351A.

³³⁰ MNT 147-349A.

³³¹ MNT 147-373A.

³³² MNT 2-74A–77A, јули 1916. У борду директора били су Тесла, Буитраго и Шерф, MNT 147-181A–182A, јули 1917.

5.4.2.2. Џорџ Шерф

Шерф је био дугогодишњи Теслин секретар и књиговођа а касније и један од директора компаније *Tesla Company Inc.*³³³ У оквиру Теслине архиве пронађено је преко 1.100 писама која су њих двојица разменили у току четири деценије заједничког рада.³³⁴

Из 1899. сачувана су углавном писма која је Шерф писао Телси док је научник био у Колораду. Теслина писма писана руком су нечитљива. Из првог писма можемо да закључимо да Шерф ради за Теслу већ неко време јер му јавља да је Колеман Цито завршио све делове за осцилатор.³³⁵ Шерф је поред осталих задужења водио рачуна о новцу, подизао је новац за плате радницима и за исплате радионицама.³³⁶ У марту 1899. дао је оставку на место секретара *Nikola Tesla Company*. Истог дана, у наредном писму, дао је оставку и на место директора исте компаније.³³⁷ Наставио је да ради за Теслу све до 1906. године али и након тога су сарађивали више од три деценије.

Док је Тесла боравио у Колораду Спрингсу, Шерф му је писао извештаје о пошти која је пристизала у канцеларију и тражио даље инструкције.³³⁸ Скоро свакодневно су размењивали преписку са техничким упутствима, у вези са паковањем и слањем машина а Тесла је повремено слао цртеже и машине и док је боравио у Чикагу.³³⁹ Секретар га је редовно обавештавао о пристиглим пошиљкама. Тако га у једном писму обавештава да су све машине из Чикага стигле у добром стању, да је брод убачен у лабораторију и да га је Вили поставио у савршено радно стање.³⁴⁰ У Шерфовим писмима Тесла је могао да прочита како теку радови у лабораторији.³⁴¹ Из једног писма сазнајемо да су у радионици експериментисали са балонима и да нису успели да их напуне

³³³ MNT 2-74A-77A, јули 1916.

³³⁴ Грађа датира од 1899-1940, али недостају године: 1911-1913, 1930. и 1933.

³³⁵ MNT 146-11A, јануар 1889.

³³⁶ MNT 146-12A. И након што је напустио посао код Тесле, Шерф је радио као његов књиговођа. Тесла му је у више наврата слао новац да плати услуге адвокатима *Kerr, Page, Cooper & Hayward*, MNT 147-131A, 1916.

³³⁷ MNT 146-13A-14A.

³³⁸ MNT 146-15A, мај 1899.

³³⁹ MNT 146-35A-49A, MNT 146-63A-64A, MNT 146-69A-70A, MNT 146-73A-76A, MNT 146-80A-92A, MNT 146-214A-218A, MNT 146-256A-264A.

³⁴⁰ MNT 146-18A-19A.

³⁴¹ MNT 146-22A.

ваздухом иако су их мазали са дванаест слојева лака.³⁴² Убрзо након тога, по Теслиним инструкцијама, разне машине и цртежи су спаковани и послати по мајстору Вилију у Колорадо.³⁴³ Шерф је Теслу обавештавао и о приватним порукама које су за њега пристизале као и о вестима које је читао у новинама. У једном писму га обавештава да је прочитао да су се Асторови вратили из Европе али да се још увек нису јавили додајући да је Роберт Џонсон звао неколико пута да пита како је Тесла.³⁴⁴

Док је Тесла боравио ван Њујорка, у његову канцеларију су пристизале и пријаве за посао. Шерф је педантно бележио имена кандидата и извештавао научника о томе. Из једног писма сазнајемо да је пријаву за посао послао Ли Де Форест, научник који ће касније стећи светску славу.³⁴⁵

Такође су пристизале и понуде за пословну сарадњу, попут оне коју је послала једна компанија из Бомбаја која је желела да буде Теслин заступник у Индији за његово ново светло.³⁴⁶

Током Теслиног боравка у Колораду, у његовој радионици у Њујорку радио је и господин Улман. Његова два сатна механизма и два детектора радио сигнала Џорџ је послао Тесли у Колорадо.³⁴⁷ Господин Улман је напорно и вредно радио у току целе 1899. године али се онда разболео. Његово здравствено стање је забринуло лекаре па су му саветовали да оде из града негде где је топлија клима.³⁴⁸ Шерф је о свему обавестио Теслу. Написао је да Улман изгледа јако лоше и да одлази 30. децембра 1899.³⁴⁹ Све недовршене послове Улман је привео крају, а детаљна упутства за даље је пренео господину Јохансену. Чим се стационирао, Улман је послао своју нову адресу.³⁵⁰

³⁴² MNT 146-25A, мај 1899; MNT 146-27A. У то време балони су били врло атрактиван вид забаве за широке масе. У архиви је пронађена брошура са детаљима, MNT 146-95A-97B.

³⁴³ MNT 146-54A-55A.

³⁴⁴ MNT 146-53A, јун 1899; MNT 146-57A, MNT 146-267A.

³⁴⁵ MNT 146-205A, септембар 1899.

³⁴⁶ MNT 146-232A.

³⁴⁷ MNT 146-244A.

³⁴⁸ MNT 146-132A, MNT 146-228A, MNT 146-295A-297A, MNT 146-305A-307A, MNT 146-310A-312A; MNT 146-314A-315A.

³⁴⁹ MNT 146-318A-320A.

³⁵⁰ MNT 146-321A; MNT 146-325A-326A.

Већ почетком 1900. Јохансен и Кларк вредно раде на завршавању осцилатора.³⁵¹ Из 1901. сачувано је само неколико писама у којима Шерф извештава Теслу о свакодневним пословима. Године 1902. Џорџ Шерф одлази у Варденклиф да помаже Тесли.³⁵²

Наредно сачувано писмо написано је у јулу 1906. Шерф је био у великим дуговима, био му је потребан новац па је морао да напусти посао јер Тесла није био у могућности да га редовно исплаћује. Написао му је да је већ аплицирао на неколико места и да је оставио Теслино име као препоруку. У истом писму га је обавестио да је Ејземан напустио посао прошле недеље, да је Петер почео да ради у Барској реци (Wading River) али да је ноћу у лабораторији. Са посла су изостајали и господин Хавкинс, који је морао да чува болесног оца, и госпођа Хавкинс, која је отишла на одмор. Међутим, њена сестра је преузела послове прављења кондензатора.³⁵³

Са изузетним препорукама Џорџ Шерф је већ у августу исте године нашао нови посао. Захвалио се Тесли и још једном изразио жаљење што је морао да оде.³⁵⁴ Шерфова срећа није дуго трајала. Већ у октобру је остао без посла. Обавестио је Теслу да је један од људи са високе позиције хтео да доведе пријатеља јеврејина на његово место. У писму је додао да му је ово сасвим ново искуство и како је приметио да све високе позиције зависе од рођачких релација. Закључио је да се они који су оседели радећи за фирму и даље налазе у подређеном положају. Преостало му је да опет замоли Теслу за препоруке.³⁵⁵ Само неколико дана након тога, по Теслиној препоруци, он добија посао у *The Union Sulphur Company* са којом је Тесла сарађивао.³⁵⁶

Иако је Шерф радио за ову компанију, све до 1932. године он и Тесла често размењују писма, подржавају и храбре један другог.³⁵⁷ Учестала преписка је

³⁵¹ MNT 146-323A.

³⁵² MNT 146-327A-330A.

³⁵³ MNT 146-366A, јули 1906.

³⁵⁴ MNT 146-367A-368A, август 1906.

³⁵⁵ MNT 146-372A-373A, октобар 1906.

³⁵⁶ MNT 146-374A-375A, октобар 1906.

³⁵⁷ MNT 147-148A, новембар 1916; MNT 147-256A, октобар 1918; MNT 147-490A, 1922; MNT 147-496A, децембар 1923; MNT 147-499A, мај 1924; MNT 147-513A, децембар 1925; MNT 147-533A, октобар 1927; MNT 147-535A, март 1928; MNT 147-547A, децембар 1929; MNT 147-556A, новембар 1931; MNT 147-557A, јануар 1932.

приметна у периоду од 1908. до 1910. године када га Тесла стално позива на састанке одбора *Tesla Machine Company*.³⁵⁸ Шерф је и након овог периода наставио да сарађује са Теслом, радио му је пријаву пореза за 1914. годину за *Nikola Tesla Company* а Тесла му је уступио и удео у овој компанији.³⁵⁹

Током 1915. године Тесла му је писао како се многи интересују за његове фонтане и да свакодневно добија многобројна писма.³⁶⁰ Сем што је настојао да помогне Шерфу када год је био у прилици, Тесла је помагао и његовом сину, на чему је Шерф био изузетно захвалан.³⁶¹ О свим важним догађајима у свом животу, Шерф га је неизоставно обавештавао.³⁶² Иако је радио већ неко време за другу компанију, он је са интересовањем пратио све пословне прилике које би могле бити од користи њему и Николи Тесли.³⁶³ Међу документима из 1916. године налазимо и списак запослених код Тесле (Прилог 55).³⁶⁴

Из двадесетих година XX века сачувани су само чекови и потврде о уплатама које је Шерф слао Тесли.³⁶⁵ Последње сачувано писмо из кореспонденције генијалног научника и оданог секретара је из 1940. у коме му Шерф честита рођендан са закашњењем.³⁶⁶

³⁵⁸ MNT 146-394A-420A, 1909; MNT 146-421A-489A, 1910; MNT 146-387A, 29. септембра 1908.

³⁵⁹ MNT 147-95A, 1914. Шерф се дописивао и са Теслином секретарицом Скерит. У једном одговору на њено писмо сазнајемо да ће Шерф потписати извештај о порезу за компанију а реч председник заменити са - секретар, MNT 147-128A, јун 1916. У новембру 1916, Шерф шаље Тесли порески извештај, MNT 147-148A; MNT 147-96A, 1915.

³⁶⁰ MNT 147-100A.

³⁶¹ MNT 147-107A, 1915. Шерф је Теслу обавештавао о успесима свог сина а Тесли је било драго да то чује, MNT 147-120A.

³⁶² MNT 147-427A, јули 1919. Шерф обавештава Теслу да му је умрла ташта а Тесла изјављује саућешће, MNT 147-428A. Шерф обавештава Теслу да му се ћерка удала 24. децембра 1922, MNT 147-515A.

³⁶³ Једну такву прилику Шерф је видео у току 1916. у пословању Мајо Клинике, MNT 147-124A.

³⁶⁴ MNT 147-139A, Прилог 55.

³⁶⁵ MNT 147-443A-466B; MNT 147-467A-484A.

³⁶⁶ MNT 147-582A, август 1940.

5.4.2.3. Фриц Ловенштајн

Ловенштајн је био пореклом Немац и студирао је технику у Европи (Сл. 75). У Сједињене Америчке Државе је стигао 1899. године. Када је имао двадесет пет година почео је да ради код тада већ прослављеног научника. Од самог почетка њиховог познанства Тесла му је био наклоњен, имао је поверења у њега и делио је са њим кључне идеје у вези са бежичним преносом.

У Теслиној архиви, у оквиру индекса кореспондената, преписка између њих двојице смештена је у неколико кутија.³⁶⁷

Сл. 75. Фриц Ловенштајн.

Извор: <https://www.geni.com/people/Fritz-Löwenstein>

³⁶⁷ У кутији под бр. 121 сачувано је 500 докумената преписке између њих двојице од априла 1899. до априла 1916. У периоду од 1913. до 1915. већина писама која су стигла од Ловенштајна су прекуцана, као и писма која је њему слао Тесла или његове секретарице, тако да писма има неупоредиво мање од броја докумената сигнираних у оквиру ове преписке. Такође, у кутији 243 пронађена су два документа из 1912. у којима Ловенштајн извештава Теслу како је протекао састанак у Марконијевој компанији. Постоје још нека писма у кутијама под бројевима 146 и 147 у којима се чува преписка Тесле и Џорџа Шерфа а где се Ловенштајн учестало помиње. У оквиру њих налазимо да је комуникација са Ловенштајном трајала до пред крај 1918. године када је уследио судски процес. Након завршетка суђења Ловенштајну се губи сваки траг.

Период Ловенштајновог рада сазнајемо од Николе Тесле. У току вишедневног интервјуа-саслушања 1916. године, пред једно суђење (Теслу је испитивао његов правни саветник да би га припремио) Тесла је истакао да је Ловенштајн дошао да ради код њега 1899. по препоруци једног саветника из Немачке и да је остао са њим у Њујорку три недеље.³⁶⁸ Када му је био потребан помоћник у Колораду, Ловенштајн је дошао, поново на кратко, отишавши средином септембра исте године, пре него што је постројење било завршено. Нешто касније, када је почињао да конструише постројење на Лонг Ајледну, Ловенштајн је поново био уз њега, али опет кратак период. Тесла је рекао да он никада није званично радио за његову компанију већ је долазио по потреби као стручњак који је помагао приликом неких послова. После 1902. није радио за Теслу.³⁶⁹

У току 1900. Ловенштајн је у Колораду, заједно са тинејџером Ричардом Грегом, по Теслиним упутствима, изградио огроман предајник. Убрзо се вратио у Њујорк и пренео своје усхићење Џорџу Шерфу. Обојица су тада знали да је Тесла „не само цео век испред других него хиљаду година“, како је Шерф навео у једном писму научнику.³⁷⁰ Убрзо, Ловенштајн се разболео. Планирао је опоравак у Европи али је чекао Теслино одобрење.³⁷¹ Тесла је био згранут овом идејом, јер му је у том тренутку била неопходна Ловенштајнова помоћ и захтевао је образложење такве исхитрене одлуке. Ловенштајна је било стид, а Шерфу је рекао да је превише нервозан да би лично писао Тесли али да ће то учинити ускоро, чим поврати добро мишљење о себи.³⁷² Са педесет долара које је позајмио и препоруком у џепу, Ловенштајн одлази у Париз, али одржава контакт са Шерфом.³⁷³ Шерф му

³⁶⁸ У питању је судски процес „Marconi Wireless Telegraph Company of America v. Atlantic Communication Company et al.“. Атлантик је био власник једне радио станице на Лонг Ајленду. Суђење је отпочело у току 1915. године а Фердинанд Браун и Никола Тесла су били позвани као стручни сведоци.

³⁶⁹ Leland I. Anderson, ed., *Nikola Tesla on His Work with Alternating Currents and Their Application to Wireless Telegraphy, Telephony, and Transmission of Power: An Extended Interview* (Twenty First Century Books, 2002), 179.

³⁷⁰ Тесла је познавао његовог оца Куртиса. MNT 146-207A–208A.

³⁷¹ MNT 146-219A.

³⁷² MNT 146-221A.

³⁷³ MNT 146-222A, MNT 121-3A.

јавља да не брине, јер Тесла и даље има високо мишљење о њему и да ће га поново примити као асистента уколико се брзо врати.³⁷⁴ Убрзо, Ловенштајн враћа позајмицу, али Тесла није прихватио овај новац јер је веровао да је Ловенштајну потребнији.³⁷⁵ У међувремену, Ловенштајн је објаснио свој изненадни одлазак. Објашњење је одобровољило Теслу и прихватио је да га поново запосли уколико се ускоро врати из Европе.³⁷⁶ Међутим Ловенштајн је поново прекршио договор. Уместо повратка у Сједињене Америчке Државе одлучује да се пресели у Франкфурт. Ускоро се жени и добија ћерку. Иапк, Тесла је очекивао да ће једног дана Ловенштајн поново ушетати у његову канцеларију.³⁷⁷

Године 1901, у тренутку када Никола Тесла гради постројење на Лонг Ајленду, од Ловенштајна стижу вести да ће можда доћи у Сједињене Америчке Државе следеће године у јуну. Тесла му је одмах понудио посао који је он оберучке прихватио.³⁷⁸ Наредне године он је заиста почео поново да ради за Теслу али опет врло кратко, јер су му се интересовања променила

³⁷⁴ MNT 121-6A, децембар 1900.

³⁷⁵ MNT 146-271A, MNT 146-281A.

³⁷⁶ Ово сазнајемо опет из Шерфовог писма, у коме он ово преноси Ловенштајну који још увек борави у Паризу и додаје да Тесла очекује од својих запослених да раде за будућност а не за садашњост, MNT121-7A-8A, март 1901.

³⁷⁷ MNT 121-9A-10A, октобар 1901.

³⁷⁸ MNT 121-11A, 22. новембар 1901. Прев. садржине писма: „Поштовани г. Ловенштајне: Управо сам примио Ваше писмо од 8. новембра. Много хвала на Вашим честиткама. Надам се да су сви чланови Ваше породице добро као што су моји. Показао сам г. Тесли Ваше писмо. Он је заинтересован и изјавио је да би, пошто намерава да повећа свој персонал убрзо након пресељења лабораторије на Лонг Ајленд, имао једно радно место за Вас и како се из Вашег писма види да намеравате да дођете у Америку у јуну следеће године, могли бисте пожелети да искористите ову прилику, ослободите се Ваших садашњих обавеза и дођете раније. Наравно, у почетку бисте се морали задовољити умереном платом, али г. Тесла мисли да бисте могли себи допустити било коју жртву, с обзиром на одличне шансе да осигурате себи бриљантну будућност. Г. Тесла је управо завршио своју прву зграду, у којој се сада инсталирају машине, и која ће, осим обезбеђивања струје за његов предајник, служити такође за производњу неких његових усавршених проналазака. Она се налази на једној од најлепших и најздравијих локација, што ће вероватно остати запамћено. Ви бисте без сумње, колико Вас ја познајем, сматрали да Вам више одговара да будете у додиру с најновијим достигнућима у професији коју сте изабрали него да се посветите чисто комерцијалним пословима. Биће ми драго да се што пре јавите у вези с овом ствари, јер ће место које г. Тесла сада има слободно ускоро морати бити попуњено. Уз много поздрава остајем Ваш“ (непотписано писмо, вероватно га је куцао Џорџ Шерф); MNT 121-12A, децембар 1901.

већ 1903. године.³⁷⁹ Крајем исте године почиње да ради као инжењер консултант у вашингтонској фирми са седиштем у Њујорку.³⁸⁰

Наредних година Ловенштајн обавља низ консултантских и практичних послова за Теслу када год се за то указала прилика, купује од њега машине, шаље му разне брошуре и често размењују информације о различитим патентима.

Сачувани чекови из периода од октобра 1910. до августа 1915. наводе нас на закључак да је Ловенштајн и у овом периоду обављао повремено неке послове за Теслу. У истом периоду Тесла му је у више наврата и позајмљивао новац.³⁸¹

Два документа из 1912. нам делимично указују на врсту односа између њих двојице. У њима Ловенштајн пише Тесли како је протекао састанак у Марконијевој компанији. На овом састанку су говорили господин Ботомли, генерални менаџер компаније, Маркони, који је изложио историју бежичног преноса, професор Пупин, који је величао Марконија, Френк Спраг и извесни Стајнмен. На самом почетку састанка прочитано је дугачко писмо, у форми честитке Марконију, коју је послао Томас Едисон лично. Ловенштајн је овај састанак окарактерисао као највеће признање икада дато Тесли без помена његовог имена. Овак састанак је у суштини представљао добро осмишљен пословни потез Марконијеве компаније јер су одмах након тога деонице компаније порасле.³⁸²

Фриц Ловенштајн је дуго разрађивао идеју о преносу фотографија преко Атлантика. Тесла га је увек подржавао у томе а једном приликом му је чак послао и Буитрагов цртеж.³⁸³ За потребе сведочења у Француској, приликом спора између француских и Марконије компаније, Тесла је Ловенштајну послао своју оверену заклетву у којој пише да је он, Фриц Ловенштајн, један од најкомпетентнијих стручњака који може да одговори на сва питања у вези

³⁷⁹ MNT 121-20A, април 1903.

³⁸⁰ MNT 121-35A.

³⁸¹ MNT 147-325A, MNT 121-378A–379A (два иста писма, једно прекуцано); MNT 121-360A, мај 1913.

³⁸² MNT 243-77A–78A, MNT 121-308A–310A (писмо исте садржине као претходно).

³⁸³ MNT 121-432A, јул 1914.

са Теслиним двофазним кавезом као и у вези са осталим машинама које користе наизменичну струју.³⁸⁴

Наредне године, 1915, као и многи обманут неауторизованим објавама у штампи, Ловенштајн је Тесли честитао на додели Нобелове награде. Тесла му се захвалио али је додао да он о овеме још увек нема званичну потврду.³⁸⁵ Те године у децембру, Ловенштајн је одржао значајно јавно предавање коме Тесла није присуствовао. Међутим, претходно прочитавши његов текст, врло позитивно га је оценио, што је додатно повећало самопоуздање овом младом стручњаку.³⁸⁶

Оно што је уследило суштински је променило Теслино мишљење о његовог дугогодишњем сараднику. На измаку 1915. Тесла га је у писму обавестио да ускоро треба да почне суђење *Marconi Wireless Telegraph Company of America* против *Kilbourne and Clark*. Тесла је рачунао на његово сведочење јер је он већ био експерт и саветовао га је да се добро припреми. Ловенштајн је требао да посведочи да Теслини патенти претходе Марконијевим.³⁸⁷ Међутим, у последњем тренутку Ловенштајн је одустао. Након овога избегавао је разговоре са Шерфом и Теслом. Једном приликом је написао да није у могућности да било шта каже и да мора да поразговара са адвокатом (Прилог 56).³⁸⁸ Ово је узнемирило Теслу и донекле га припремило за будуће догађаје.

Никола Тесла и Фриц Ловенштајн су завршили на суду.³⁸⁹ Тесла је избегавао и одлагао суђење колико год је могао. У октобру 1918. адвокат Фостер, обавесто је Теслу да није у могућности да више одлаже суђење и да је рочиште заказано за 21. октобар.³⁹⁰ Међутим, Тесла шаље Шерфу изјаву о изостанку и пише му да је проследи адвокату како би још једном одложио

³⁸⁴ MNT 121-435A–436A, октобар 1914, MNT 121-438A–439A, јануар 1915.

³⁸⁵ MNT 121-446A, новембар 1915; MNT 121-448A–449A.

³⁸⁶ MNT 121-452A; Убрзо Ловенштајн је постао познати проналазач радио уређаја, в.: М. Cheney, *Tesla Man Out Of Time*, 254.

³⁸⁷ MNT 121-451A, новембар 1915.

³⁸⁸ MNT 147-152A–153A, јануар 1917, Прилог 56.

³⁸⁹ MNT 147-279A, MNT 147-292A–293A, MNT 147-297A, MNT 147-299A, MNT 147-302A–303A, мај 1918; MNT 147-327A, MNT 147-330A, јун 1918.

³⁹⁰ MNT 147-378A.

суђење. У писму наглашава да обојица морају бити на опрезу са Ловенштајном јер се показало да није добар пријатељ.³⁹¹

Након завршетка суђења Ловенштајну се губи сваки траг. Умро је са четрдесет седам година, 27. маја 1922. у Њујорку.

³⁹¹ MNT 147-379A-380A.

5.4.2.4. Цито Колеман

Цито Колеман је код Тесле био запослен као механичар, мајстор за електричне машине, од маја 1895. до јануара 1900.³⁹² Након тога сарађивали су поново од 1916. до Теслине смрти.

У јесен 1899. Тесла је био преокупиран пословима и експериментима у Колорадо Спрингсу. Након што је млади инжењер Ловенштајн отишао, Тесла позива Колемана да из лабораторије у Њујорку дође у Колорадо да би му помогао са експериментима (Сл. 76). Знамо да је Колеман боравио овде са Теслом и у току друге половине исте године, јер је у једном писму затражио да се његовој жени сваке недеље исплаћује по петнаест долара док он борави у Колораду.³⁹³ Није познато колико је још остао са Теслом нити шта се дешавало са њим наредних шеснаест година.

Сл. 76. Колеман Цито у радионици у Колораду.

Извор: <http://www.reformation.org/e-tesla-colorado2.jpg>

Када су се поново срели 1916. Колеман је имао своју радионицу у којој је обављао преправке свакојаким машина и њихових делова и правио мање индустријске машине.³⁹⁴ Сачувана преписка између них двојице, сем

³⁹² MNT 87-237A.

³⁹³ MNT 146-219A.

³⁹⁴ MNT 87-238A, септембар 1916; MNT 87-239A – Цитова визит карта.

неколико ранијих докумената, омеђена је годинама 1917. до 1919. Из овог периода сачувано је укупно двадесет пет докумената.

Из преписке сазнајемо да је Тесла многим препоручивао Цитову радионицу и њега као доброг техничара, да им помогне око цртежа и састављања машина.³⁹⁵ Такође, по исплаћеним чековима, наруџбинама и додатним писмима о инструкцијама за прављење неких делова знамо да је Цито радио и за Теслину компанију у периоду од 1917. до 1919. године.³⁹⁶

Да су били у добрим односима сведочи једно Теслино писмо из 1918. у коме му пише да захвали супрузи на дивном колачу у коме је уживао.³⁹⁷ Колеман је свакако дубоко поштовао Теслу и дубоко је ожалио његову смрт. Четири дана је „... од јутра до у ноћ стајао ... крај одра ...“.³⁹⁸

³⁹⁵ MNT 51-621A, фебруар 1917, MNT 51-622A, март 1917.

³⁹⁶ MNT 51-623A, MNT 51-625A, MNT 51-628A, MNT 51-630A, MNT 51-632A-633A, све исплате су биле од априла до јула 1917; MNT 51-624A, MNT 51-627A, MNT 51-629A, MNT 51-631A; MNT 51-635A-641A, све 1919.

³⁹⁷ MNT 51-634A, децембар 1918.

³⁹⁸ С. Косановић, „Последњи дани и смрт Николе Тесле“, *Наука и техника* год. I, бр. 5-6 (1945): 267.

5.4.3. Преписка са пријатељима

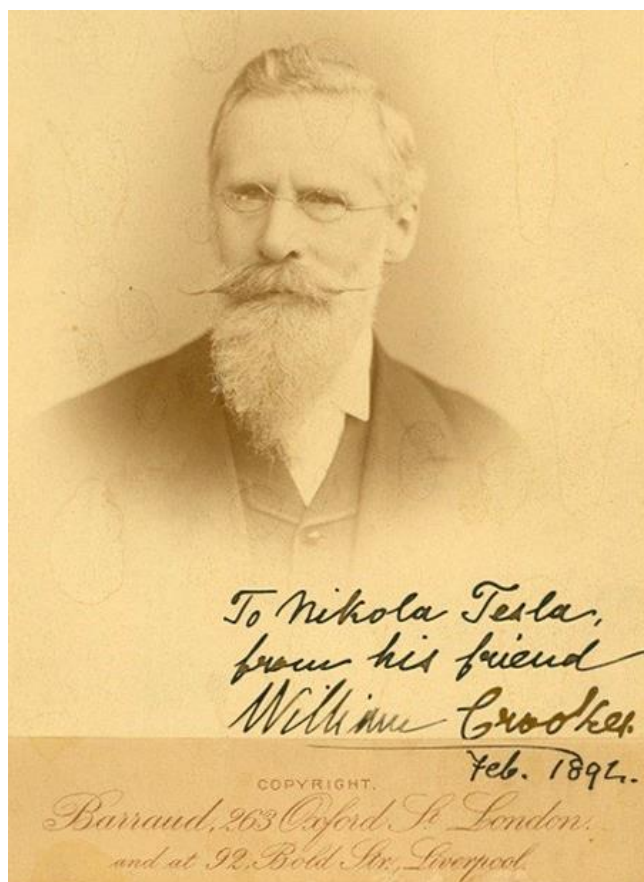
У овом поглављу је обрађена Теслина преписка са два пријатеља, Вилијемом Круксом и Свамијем Вивеканандом. Докумената датирају из периода од 1892. до 1896. године. За потребе приказивања Теслиног односа са ова два истакнута појединца обрађено је седамнаест докумената.

У Теслиној архиви сачувано је четрнаест писама које му је послао научник Вилијем Крукс и једно писмо које му је упутио његов син Џозеф. Од четрнаест Круксових писама једно је писано руком а тринаест писама је откуцано. Прво писмо је из фебруара 1892. године а последње сачувано писмо Крукс је послао Тесли 2. августа 1897. године.

Свами Вивекананда и Никола Тесла су се упознали на пријему који је приредила тада чувена глумица Сара Бернар. У Теслиној архиви сачувана су само два документа која је му је упутио овај мудрац. Један телеграм из фебруара 1896. и писмо исписано графитном оловком из исте године.

5.4.3.1. Вилијем Крукс

У Теслиној архиви сачувано је четрнаест писама које му је послао научник Вилијем Крукс и једно писмо које му је упутио његов син Џозеф. Од ових четрнаест писама само једно писмо Крукс је писао руком а остала су откуцана. Сачувана је и фотографија коју је Крукс поклонио Тесли (Сл. 77). Крукс је веровао да му писање одузима много више времена него куцање и да писањем штеди мозак и мање се умара па је избегавао да пише.³⁹⁹

Сл. 77. Фотографија Вилијема Крукса са посветом Тесли. Извор: MNT.

Иако по Круксовим писмима закључујемо да су скоро сва писана као одговор на претходно пристигло писмо од Тесли, ни једно писмо које је Тесли упутио овом научнику није сачувано. Укупно тринаест Круксових писама датира од фебруара до јула 1892. године. Последње сачувано писмо Крукс је послао Тесли 2. августа 1897. године.

³⁹⁹ MNT 86-374A, MNT 86-380A.

У првом писму Крукс помиње Теслино предавање одржано 15. фебруара 1892. испред Краљевског института и честита му на успеху и великом броју одазваних. Такође му пише о болести млађег брата што нам указује на то да су имали пријатељски однос.⁴⁰⁰ Круксов брат је умро у фебруару исте године а он је остао једини преживели од њих седамнаесторо. Изражавајући тугу за братом он се извињава Тесли што га оптерећује оваквим стварима али сматра да само искрени пријатељ може да га разуме.⁴⁰¹ Док је боравио у Енглеској Тесла је упознао и Оливера Лоџа, Џона Флеминга и Вилијема Ејертсона.⁴⁰² И након одласка из Енглеске, Тесла није био заборављен. Вилијем Крукс му је писао да је увек добродошао и да има пуно пријатеља у Енглеској а такође је често држао предавања о Теслиним експериментима испред Краљевског института.⁴⁰³

Крукс је проучавао медијуме попут Флоренс Кук, Кејт Фокс и Даниела Хома шкотланђанина, који је по речима биографа Петера Ламонта, био један од најпознатијих људи своје ере (1860-их).⁴⁰⁴ Даниел је са осамнаест година отишао у Сједињене Америчке Државе и од самог почетка манифестације својих необичних способности био је окружен пажњом новинара. Хајден менаџер новина *Hartford*, је у мартовском броју 1851. објавио да је присуствовао догађају када је Даниел померао сто без физичког контакта и да га је он лично морао зауставити. Међу очевицима Данијелових необичних способности био је и уредник *New York Evening Post* Вилијем Брајант.⁴⁰⁵ Крукс је правио разне експерименте, фотографисао ове медијуме, њихову левитацију и материјализацију ектоплазме коју је стварала Флоренс Кук. Крукс је био члан, а касније од 1896. до 1899. и председник Друштва за параспихолошка истраживања (Society for Psychical Research). Бавио се

⁴⁰⁰ MNT 86-373A–374A, фебруар 1892.

⁴⁰¹ MNT 86-375A–375B.

⁴⁰² У Теслиној архиви налази преписка између Лоџа и Тесле (MNT 120-15A-18A). У једном Круксовом писму сазнајемо да је Тесла послао поруку за Ејертсона и Флеминга а у наредном да им је Крукс пренео поруке од Тесле (MNT 86-376A-377A, фебруар 1892).

⁴⁰³ MNT 86-381A, MNT 86-382A, MNT 86-383A.

⁴⁰⁴ Peter Lamont, *The First Psychic: The Extraordinary Mystery of a Notorious Victorian Wizard* (Abacus: 2005): xiii.

⁴⁰⁵ Исто, 30-31.

физичком хемијом, пронашао је елемент Талијум, патентирао Круксове цеви и радиометар.⁴⁰⁶

Крукс је Теслу упутио у научне експерименте левитације, спиритизма и телепатије, међутим Теслини пређашњи ставови се нису тиме много променили. Ово сазнајемо из једног писма упућеног Вестингхаусовој компанији фебруара 1899. када Тесла помиње давне експерименте у које га је упутио пријатељ Вилијем Крукс и каже да је са задовољством констатовао да не постоји стање ума које није повезано са физичким телом, као и да није могуће са даљине извршити утицај на ум.⁴⁰⁷

Без обзира што није уживао у овим експериментима колико и сам Крукс, Тесла је са њим радо разговарао о својим експериментима и апаратима које је конструисао. Послао му је велики калем на основу кога је Крукс направио касније још два али није био задовољан њиховим радом. Писао је Тесли да и даље најбоље ради онај мали који је Тесла направио лично за њега.⁴⁰⁸

Тесла је из Енглеске отпутовао у Француску и оданде писао Круксу како планира да иде у Лику и да се одмори на далматинским планинама.⁴⁰⁹ У неколико писама Крукс га охрабрује да што пре оде у родну земљу, јер верује да ће се одморити и повратити снагу.⁴¹⁰ Сазнавши из Теслиног писма да још увек није отпутовао, Крукс му пише: „... не одговарај на писмо, него одмах седи на воз ...“.⁴¹¹ Али Тесла је 11. априла 1892. још увек боравио у Паризу, а Крукс му је послао да погледа његов усавршени радиограм, међутим не знамо да ли је исти стигао до Тесле.⁴¹²

На жалост, Тесла није имао прилику да се одмори у Лици, јер му је мајка умрла. О овом тужном и за Теслу можда најпотреснијем догађају, он обавештава свог пријатеља. Од Крукса је уследило дирљиво писмо саучешћа,

⁴⁰⁶ Радиометар се састојао од ваздуха сабијеног у стакленој посуди налик сијлаици и садржао је делимичан вакум. Унутра се налазио сет лопатица прикачених на вретено. Лопатице су се окретале када су биле изложене светлу. При јачем светлу ротација је била бржа и на тај начин могло се измерити електромагнетно зрачење. Радиометар је познат и као светлосна ветрењача.

⁴⁰⁷ MNT 67-115A.

⁴⁰⁸ MNT 86-376A-377A, MNT 86-378A, MNT 86-387A, MNT 86-378A.

⁴⁰⁹ MNT 86-374A-375A, 20. фебруар 1892.

⁴¹⁰ MNT 86-376A-377A, 5. март 1892.

⁴¹¹ MNT 86-378A.

⁴¹² MNT 86-380A.

овог пута написано руком. Желећи да утешу Теслу, Крукс помиње своју тужну судбину и како су му сва браћа и сестре преминули и да је спас нашао у вредном раду. У писму додаје да је време највећи утешитељ (Прилог 57).⁴¹³

У јулу 1892. Тесла је поново боравио у Енглеској али немамо података о томе да ли су се ова два пријатеља поново срела.⁴¹⁴

⁴¹³ MNT 86-381A, Прилог 57.

⁴¹⁴ MNT 86-386A. Последње сачувано писмо, које је Крукс упутио Тесли 2. августа 1897. У њему хвали Теслин рад који помно прати и обавештава га да ће му послати једно своје предавање о дијамантима, MNT 86-387A–388A.

5.4.3.2. Свами Вивекананда

Свами Вивекананда је дошао у Чикаго 1893. године у својству гласника индијске мудрости западном свету (Сл. 78). У Светском религијском парламенту, између 11. и 27. септембра одржао је неколико предавања, а бројна публика га је испраћала овацијама.⁴¹⁵ Вивеканандино путовање у Сједињене Америчке Државе је финансирала масонска ложа којој је припадао.⁴¹⁶ Иако неки аутори тврде да су се Тесла и Вивекананда срели на Светској изложби у Чикагу, то није био случај.

За потоњи сусрет генија и мудраца заслужна је славна француска глумица Сара Бернар коју је Тесла упознао на изложби у Паризу 1889.⁴¹⁷ Неколико година касније, у француској позоришној представи о животу Буде названој *Изиел*, играној у Њујорку, она је тумачила главну улогу. Након представе организовала је пријем за одабрано друштво а на листи званица нашли су се и Вивекананда и Никола Тесла.⁴¹⁸

У писму пријатељу Стурдију, од 13. фебруара 1896. године Вивекананда пише о сусрету са Теслом на Сарином пријему а између осталог и каже: „... Господин Тесла је с пажњом слушао моју беседу о Ведама, нарочито док сам објашњавао појмове: акашу, прану и калпасу. На крају је с одушевљењем рекао да су то теорије које савремена наука мора узети у обзир и био је уверен да се математичким путем може показати повезаност силе и материје

⁴¹⁵ B. N. Dwivedi, „Swami Vivekananda’s interaction with scientists and his appreciation of them: celebrating his 150th birth anniversary“, *Current Science*, January 25, 2014, Vol. 106, No. 2, 315 <http://www.currentscience.ac.in/Volumes/106/02/0315.pdf> (преузето 23. 8. 2017).

⁴¹⁶ Свами је био члан Шилонг (Shillong) ложе 61. Фотографија Свамија у масонској одори, в.: Freemasons' Lodge Shillong, *Famous Indian Freemasons*, Lodge 61, <http://shillonglodge61.org/famous%20indian%20masons.htm> (преузето 18. 12. 2016). Свами је приступио ложи масона још као младић. Сушил Рај (R. Sushil Raj), велики мајстор јужноиндијске ложе је посебно поносан на ову чињеницу. Да би обележили повезаност великог спиритуалног учитеља и јужноиндијске ложе, масони су, на 150-огодишњицу од рођења подигли споменик природне величине у Кендри, Каниакумара, в.: The Hindu, *Putting philosophy into practice*, The Hindu, <http://www.thehindu.com/features/friday-review/history-and-culture/putting-philosophy-into-practice/article4856715.ece> (преузето 18. 12. 2016).

⁴¹⁷ Сара Бернар Тесла је срео први пут у Паризу а касније су се дружили и у Сједињеним Државама, в.: Д. Мркић, *Никола Тесла европске године*, 95.

⁴¹⁸ О сусретима познанству Вивекананде и Тесле в.: М. Seifer, *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*, 164-165; Гордана Брајовић, „Оживео богове“, *Вечерње новости*, 10. јануар 1993, 12.

с потенцијалном енергијом. Посетићу га следеће недеље да видим његово математичко решење ...“.⁴¹⁹

Сл. 78. Свами Вивекананда.

Извор: http://www.teslasociety.com/tesla_and_swami.htm

Професор Абрамовић наводи у својим текстовима Вивеканандино писмо пријатељу Аласингу о Тесли: „... Овај је човек сасвим другачији од свих западњака. Ради се о високо спиритуалној личности. Он без сумње поседује духовност највишега нивоа и у стању је да призове све наше Богове. У његовим електричним ватрама разних боја појавили су се преда мном готово сви наши Богови: Вишну, Шива ... а осетио сам присуство и самог Бrame...“.⁴²⁰

⁴¹⁹ *Complete Works of Swami Vivekananda, Vol. V, Epistles – First Series, Blessed and beloved* (E. T. Sturdy),

http://www.ramakrishnavivekananda.info/vivekananda/volume_5/epistles_first_series/057_blessed_and_beloved.htm (преузето 20. 12. 2016).

⁴²⁰ Bašta Balkana, Nikola Tesla kao jasnovidac i vremenska fizika, Bašta Balkana, <http://www.bastabalkana.com/2011/06/tesla-ka-jasnovidac-i-vremenska-fizika/> (преузето 21. 12. 2016). Референца коју даје професор је следећа: Swami Vivekananda works, Epistles,

У Теслиној архиви пронађена су само два документа која је потписао индијски мудрац. У телеграму датованом 2[?] фебруара 1896. Вивекананда је написао да му је искрсла важна ствар и да жали што се нису видели.⁴²¹ Многи који проучавају индијску филозофију и овог мудраца питају се да ли су се он и Тесла срели и други пут. Одговор на ово питање проналазимо у другом сачуваном документу.

На писму које је Вивекананда упутио Тесли, графитном оловком је написана година 1896, али не и датум. Писмо је писано руком и врло је нечитко. Разазнаје се по тек по која реч: електрицитет, сфера, светлост и слични термини. Читљиви део писма указује на то да је Вивеканада имао бројна питања за Теслу. Желео је да му Тесла додатно објасни неке ствари када се виде. Пред крај писма захвалио се научнику за претходно вече.⁴²² Ово може само да значи да се Вивекананда састао са Теслом и да му је Тесла побудио машту разним експериментима које му је показао (Прилог 58).

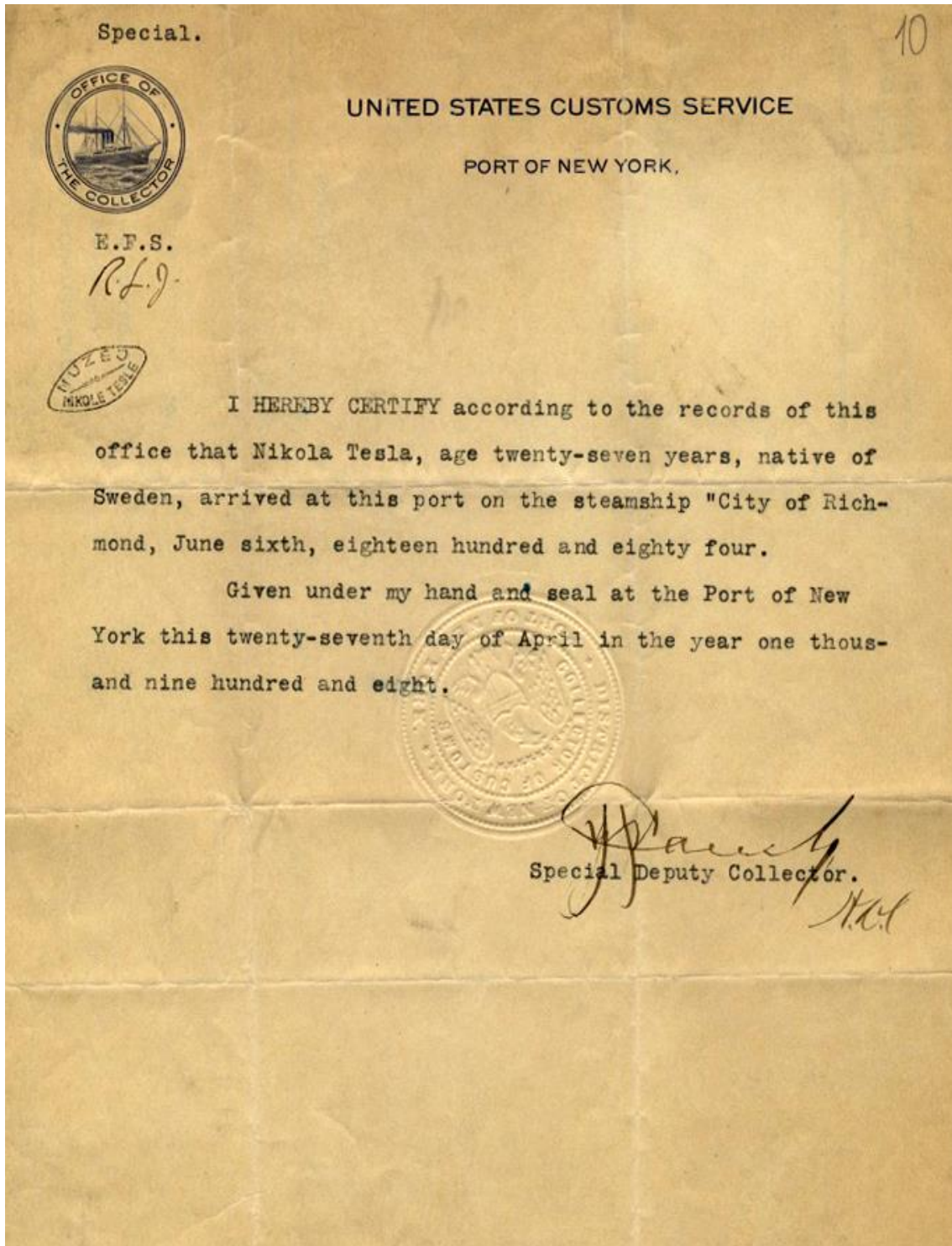
Vivekananda Centrum, Washington, USA. Ауторка је прегледала свих пет серија писама али није пронашла поменуто писмо.

⁴²¹ MNT 157-459A.

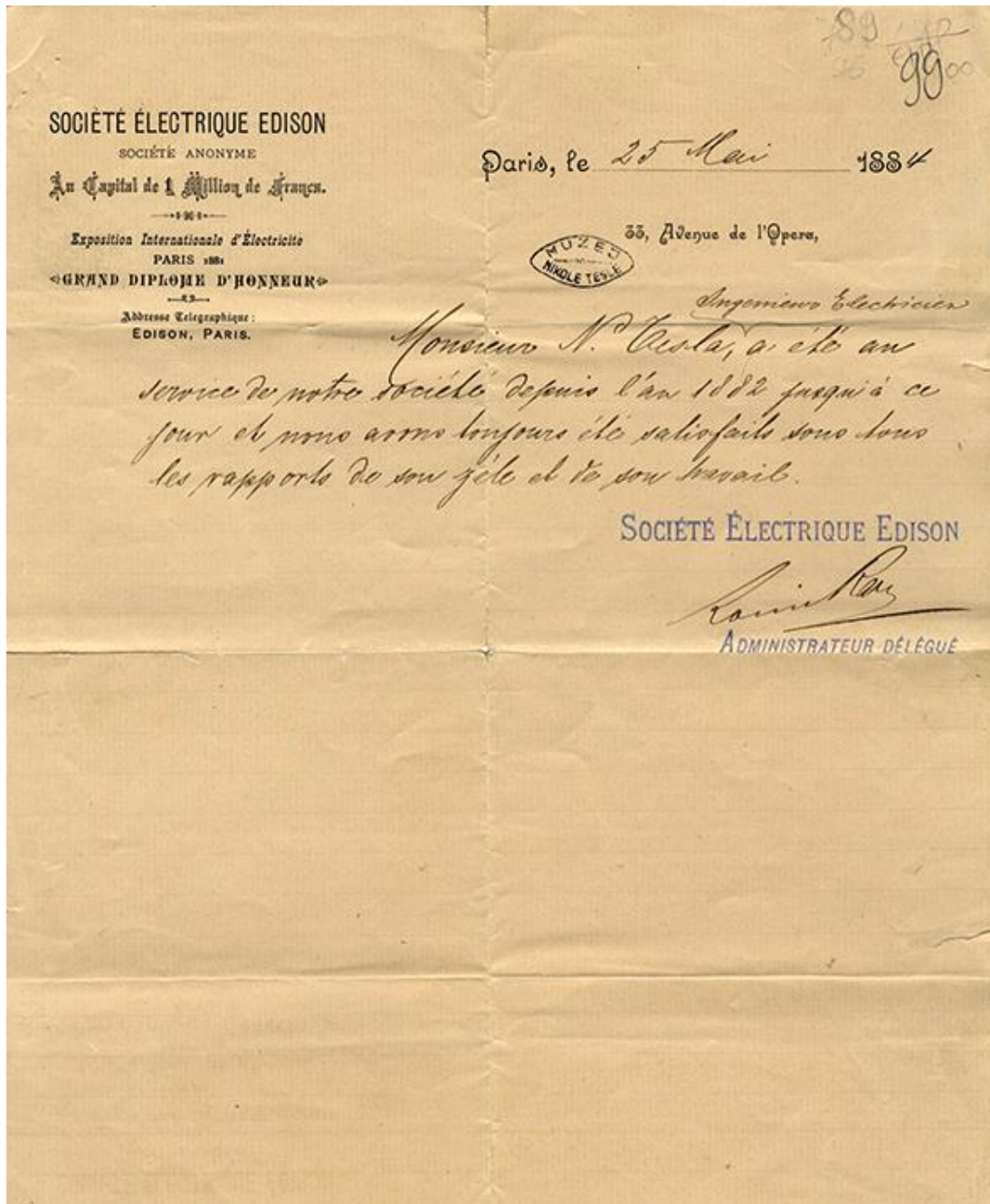
⁴²² MNT 157-460A-461A, Прилог 58.

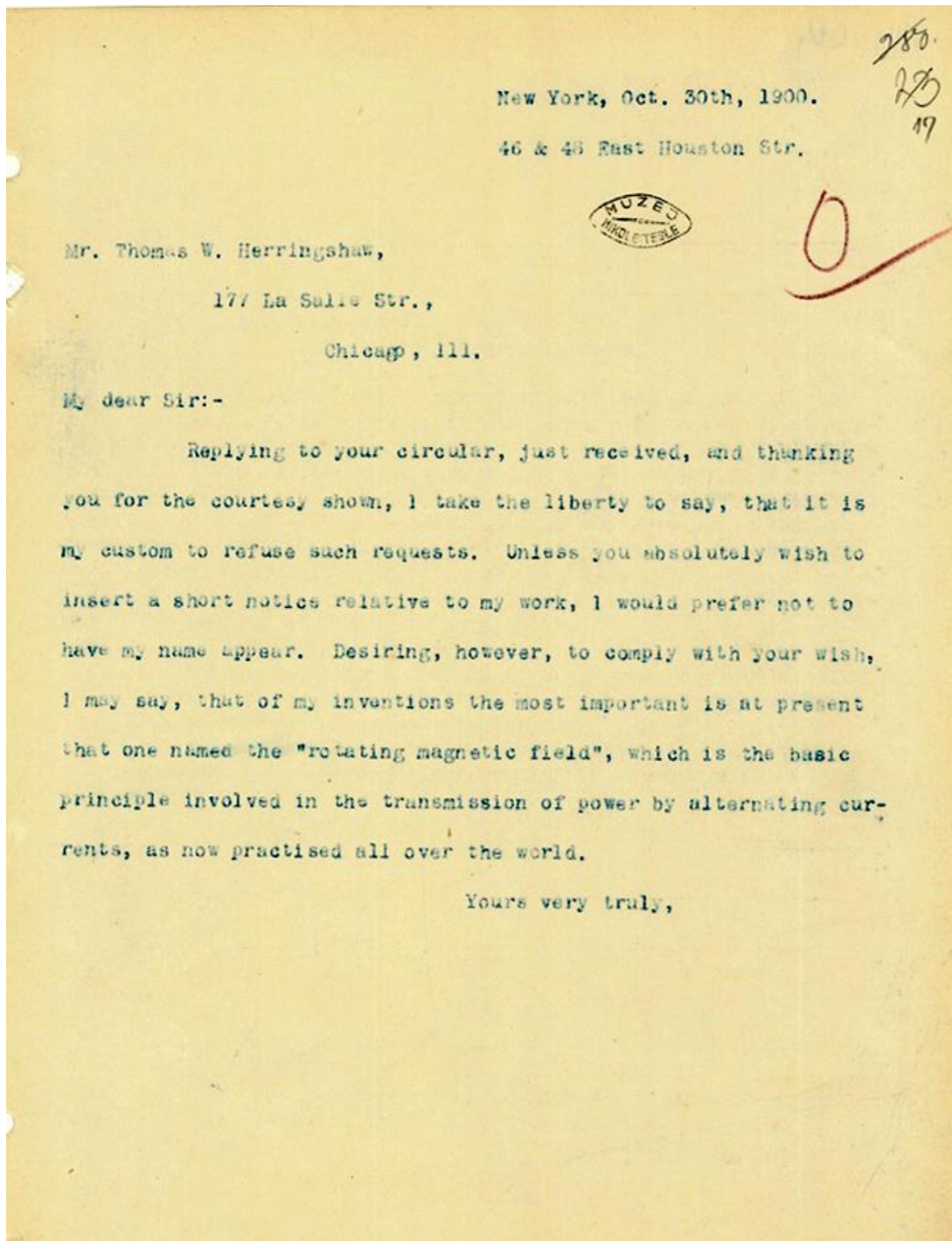
5.5. Прилози

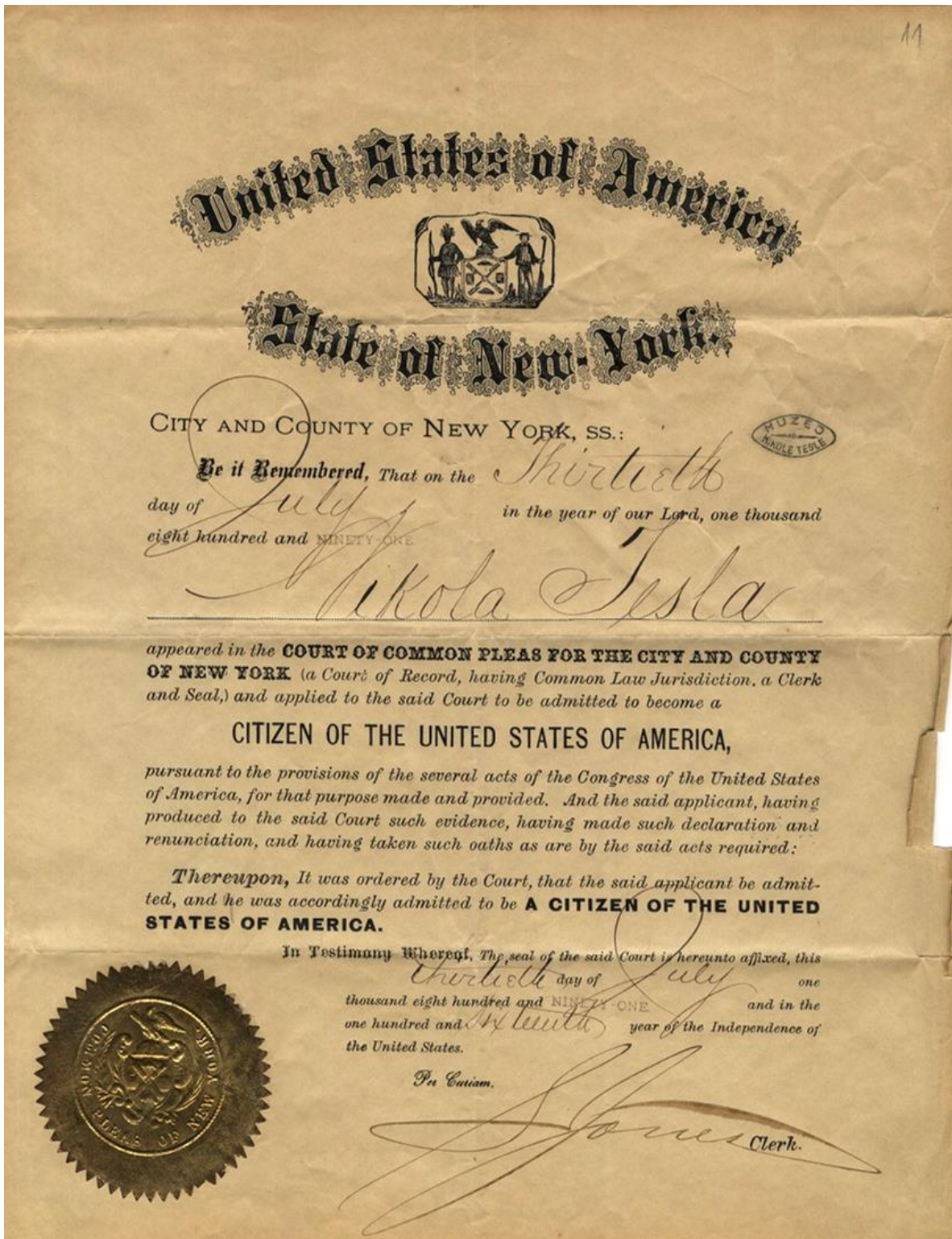
Прилог 36.

Прилог 37.

13

München ^{152 NA} 20 Juli 1907

MUSEUM
NIKOLE TESLA

Herrn Nicole Tesla : New York.

Sehr geehrter Herr!

Sie haben mich ungemein über-
rascht mit den schönen Photographien
von den wunderbaren Entladungen, und
ich danke Ihnen vielen Dank dafür.

Wenn ich nur wüsste, wie Sie solche
Sachen machen!

Mit dem Ausdruck besondern Hochachtung
verbleibe ich.

Ihr ergebener
W. C. Röntgen

New York, June 9th, 1896.
#46 & 48 E. Houston Str.

Dr. E. B. Haworth,
#133 Hazlewood Ave.,
Pittsburgh, Pa.

My dear Sir:-

Your favor of June 5th has been forwarded to me through the courtesy of the Electrical World.

I wish to tell you that, for the last few years, I have devoted much of my energies to the perfection of precisely such apparatus as is now very much needed. Prof. Roentgen himself, in his latest contribution, recommends my apparatus highly, and I can therefore conscientiously say that I believe it to be more efficient and effective than ordinary apparatus heretofore used.

I have, however, made considerable progress in rendering the apparatus very simple, compact and inexpensive and available on any ordinary circuit of supply. My perfected oscillators will soon be introduced and you will be able to judge for yourself as to their performance. I do not think that it is possible to obtain results with ordinary coils any way approaching to those obtainable with this apparatus, and as a proof I may cite the fact that my records so far show that the performances of these appliances have not been equalled neither here nor abroad.

Yours very truly,

135²
265
302
309

0
267

RUZES
SINGLES 1896

New York, Dec. 6th, 1895.
46 & 48 E. Houston Str.

Mr. Chas. Hellmuth,
46 E. Houston Str., N. Y.

Dear Sir:-

I beg to acknowledge your favor of Dec. 4th and ask your pardon for not complying sooner with the courtesy of answering.

The vibration you noticed the other day was probably caused by a loose machine on one of my floors. I shall spare no effort to save you any similar trouble while you or myself are here.

I wish, though, that you could be equally successful in relieving me of the greatly disagreeable odor, which has pervaded my whole laboratory since you are here. I must complain to Mr. Unger about this. I have engaged these two floors in the hope that later I might rent the whole building, but at that time he did not tell me that he would rent the lower floor for any other purpose than a store. I also note that you have very much combustible stuff and must insist on an examination, because I have already lost once all I had, and as I carry no insurance I am very much afraid of the danger which confronts me, owing to the large store of such material below my floors.

I have complied with my duty of informing you on this, because I intend to make it a point of issue with Mr. Unger.

Yours very truly,

MUZEO
NIKOLE TEBLE

203
46

164

202 Metropolitan Tower
December 8, 1913

Louis C. Tiffany, Esq.,
City.

Dear Sir:

In compliance with your request I beg to submit the following proposition relative to the commercial introduction of my new cascade fountain, a brief description of which is enclosed.

I. You receive from me the sole and exclusive license to manufacture and sell, throughout the United States and its territories, the invention and any improvements and modifications of the same I may hereafter make. You are likewise to have the right of granting this privilege to others on condition that the parties so favored are equally bound to all the provisions of this agreement.

II. In consideration of this you will pay me six percent (6%) of the manufacturer's selling price for every fountain made and sold, it being understood, however, that in cases when you may use in the construction rare metals or minerals, Tiffany ware or other costly products, I shall not be entitled to share with you in the profits derived from the sale of these materials themselves. You will furthermore reimburse me for the experimental and legal expenses so far incurred in the sum of thirty-five hundred dollars (\$3500) and provide additional funds as may be required for securing patents, copyrights, trademarks or concessions, preparing plans and estimates through my engineering department or other firms, for prosecuting infringers and imitators or taking such other steps as may be found necessary to the protection of our common interest. You will also see that the business is carried on a scale sufficient to yield me a reasonable annual income while this agreement continues in force.

III. Every outfit marketed under this contract will bear the name "Tesla-Tiffany Cascade Fountain."

IV. It is provided that if for any reason you should fail in the manufacture and introduction of the invention as above stipulated, this license may be revoked by written notice of three months to this effect.

If agreeable please signify your approval by letter of acceptance.

Very truly yours,

Прилог 44. Телеграм 1.

636 Form 126

CLASS OF SERVICE	SYMBOL
Day Message	Blue
Day Letter	Blue
Night Message	Nite
Night Letter	N L

WESTERN UNION

TELEGRAM

NEWCOMB CARLTON, PRESIDENT
 GEORGE W. E. ATKINS, VICE-PRESIDENT BELVIDERE BROOKS, VICE-PRESIDENT

CLASS OF SERVICE	SYMBOL
Day Message	Blue
Day Letter	Blue
Night Message	Nite
Night Letter	N L

If none of these three symbols appears after the check number of words/this is a day message. Otherwise its character is indicated by the symbol appearing after the check.

If none of these three symbols appears after the check number of words/this is a day message. Otherwise its character is indicated by the symbol appearing after the check.

RECEIVED AT 16 BROAD ST. (STOCK EXCHANGE BLDG.), N. Y. ALWAYS OPEN

D388F CD 37 NL

HAZEN NEV NOV 9 1915

NICOLA TESLA *L 310 NK*

WALDORF ASTORIA HOTEL NEW YORK

I KNOW OF NOTHING WHICH HAS HAPPENED IN MANY YEARS
 WHICH GIVES ME AS GREAT PLEASURE AS THE NEWS OF
 YOUR HAVING RECEIVED THE NOBLE PRIZE AND I EXTEND YOU
 MY SINCERE CONGRATULATIONS JUDGE ROCKWOOD JOINS ME

E K STALLO

632AM NOV 10 1915

Телеграм 2.

638 Form 2

THE WESTERN UNION TELEGRAPH COMPANY

INCORPORATED
 25,000 OFFICES IN AMERICA. CABLE SERVICE TO ALL THE WORLD

THEO. N. VAIL, PRESIDENT BELVIDERE BROOKS, GENERAL MANAGER

RECEIVER'S No.	TIME FILED	CHECK

SEND the following message subject to the terms on back hereof, which are hereby agreed to } New York, N.Y., Nov. 10, 1915

To E. K. Stallo,

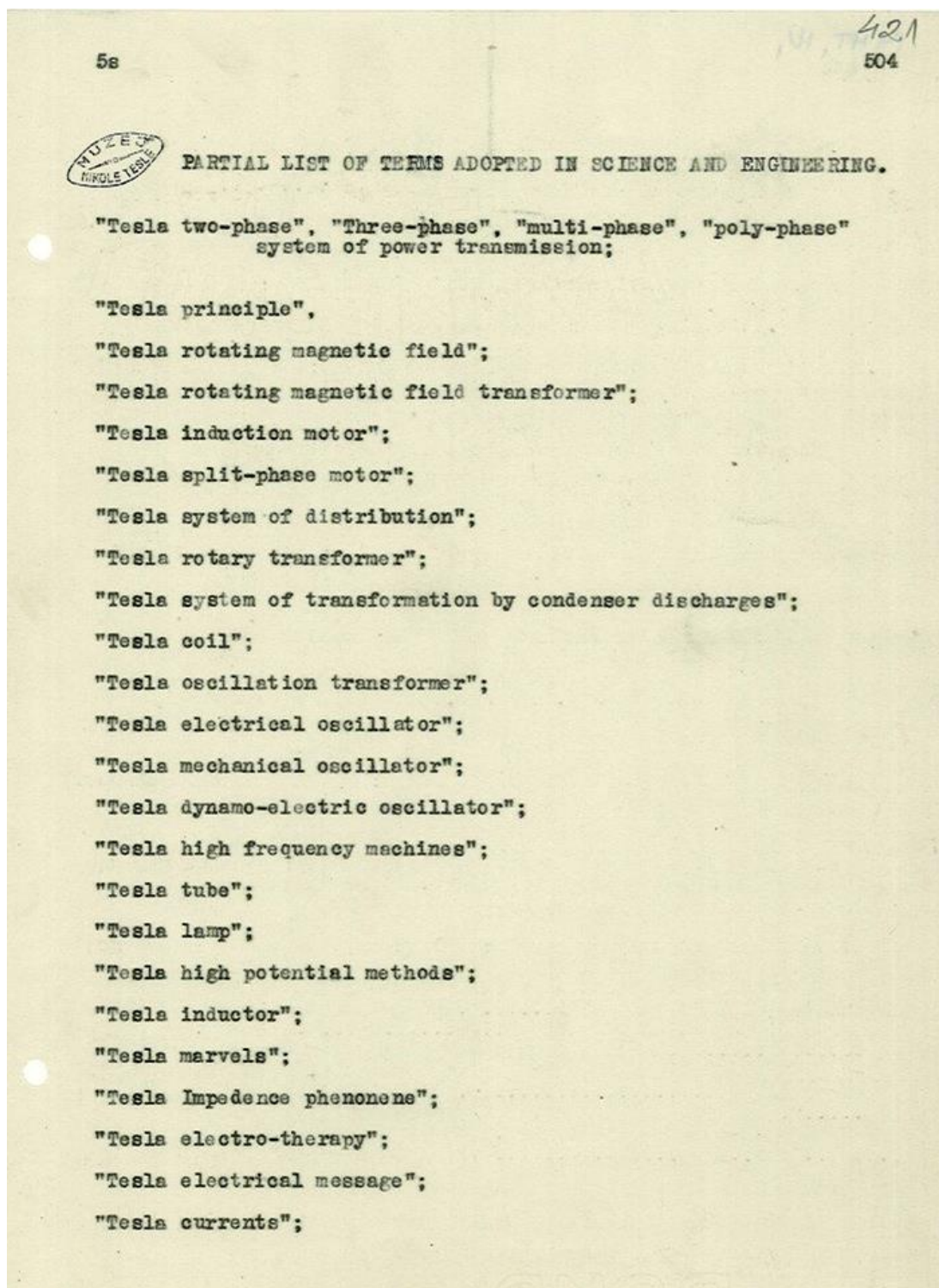
Hazen, Nevada

No official information but thanks just the same.

Please remember me to Judge Rockwood with the same sentiments. Hope you are developing something out there commensurate with your ingenuity.

Tesla.

Prepay

"Teslaic transmission";
"Teslaic experiments";
"Tesla capacity";
"Tesla arclight system";
"Tesla third brush regulation";
"Tesla devices";
"Tesla sparks";
"Tesla arrangements";
"Tesla theory";
"Tesla point";
"Tesla Steam Turbine"; "Tesla Gas Turbine"; "Tesla Water Turbine";
"Tesla Pump"; "Tesla Compressor";
"Tesla Igniter";
"Tesla condensers";
"Tesla electro-static field";
"Tesla effects";
"Tesla wireless system"; "Tesla methods of wireless transmission";
"Tesla magnifying transmitter";
"Tesla Telautomata";
"Tesla method of insulation";
"Tesla underground transmission";

etc., etc., etc.,

Прилог 46. Лист 1.

769

Hotel New Yorker *October 15, 1937*
34TH STREET AT 8TH AVENUE - NEW YORK

<i>Diet to-day</i>	<i>grams protein</i>
2 grape fruit	60
Lima beans 12 ounces butter $\frac{1}{3}$ ounce	400
Cauliflower 12 ounces butter $\frac{1}{3}$ ounce	125
Fresh Chicken Consomme light $1\frac{1}{4}$ quart	84
Milk one quart (Stonelagh farms <u>boxed</u> by shop)	462
Rice 2 ounces	68
<hr/>	
<i>Total Protein Grams 1200</i>	
<i>Calories a.i.o. sufficient</i>	

Лист 2.

770

Hotel New Yorker *November 23, 1937*
34TH STREET AT 8TH AVENUE - NEW YORK

<i>Diet to-day</i>	<i>grams protein</i>
Orange juice (Florida Moot large seedless) $7\frac{2}{3}$ glasses	192
Purée Lima beans (sweet) 12 ounces butter $\frac{1}{3}$ ounce	392
Cauliflower 8 ounces butter $\frac{1}{3}$ ounce	84
Vegetable soup extract	10
Milk one quart (Stonelagh farms <u>boxed</u> by shop)	462
J. B. Co. Knickerbocker 1 box	60
<hr/>	
<i>Total Protein Grams 1200</i>	
<i>Calories a.i.o. ample</i>	

Visokopoštovani g. T e s l a .

Poznavajući Vas po Vašim velikim delima a kao Jugosloven uzimam sebi slobodu, da Vam u prilogu dostavim patentni spis " pokretni dečiji konj ", kod koga se kretanje dobija jednostavnim klaćenjem jahača. Ovaj moj osnovni patent, koji je u Americi odobren i objavljen pod brojem 1891131, dopunjen je još sa dva priložena dopunska patenta, koji će se naknadno objaviti.

Prema ovim patentnim spisima izradio sam nekoliko modela, koji su savršeno uspeli, naročito model sa upravljanjem pomoću uzde, koji na zgodnom terenu ide vrlo velikom brzinom, te se mora usporavati upotrebom naročito za to izradjenih kočnica.

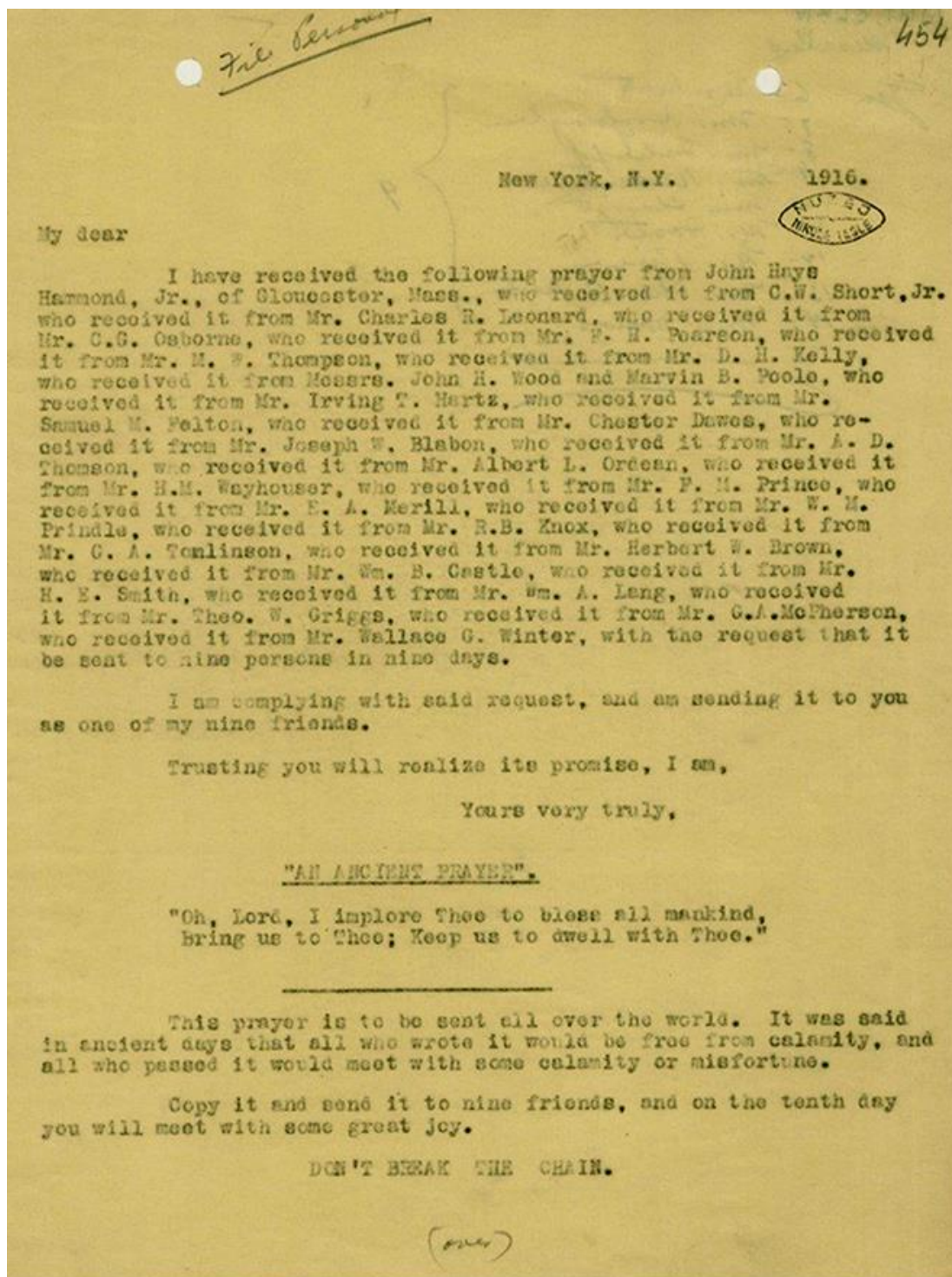
U želji da što pre pristupim izvodjenju i drugih svojih pronalazaka, koji će možda biti od velike koristi čovečanstvu, a za koje su mi potrebna veća finansijska sredstva, obraćam se Vama sa najponiznijom molbom, jer ćete me Vi najbolje razumeti, - da izvolite preko Vaših prijatelja pokušati, da se ovaj moj pronalazak plasira u Americi pod uslovima kakve Vi budete postavili, pošto ja sem Vas nemam, na koga tamo da se obratim.

Nadam se da ćete mi oprostiti ovu moju smelost, da Vam se ovako obraćam, te u očekivanju Vašeg cenjenog izveštaja ostajem Vam unapred večito zahvalan i odan

Zaharije Živković
Beograd

Beograd, 25. aprila 1933.

Katićeva ul. br. 16.

MHT, CLXW
 Mailed

Jan. 6 - Mr. West
 7 - Mr. Hoopnagle
 8 - Mr. Schiff
 9 - Mr. Underhill
 10 - Mrs. Sheritt
 11 - Mr. Foster
 12 - Mr. Pine
 13 - Mrs. Hon. C. Martin
 14 - Miss Drews

} 9

I am copying with said request, and am sending it to you as one of my nice friends.

Trusting you will realize its promise, I am,

Yours very truly,

THE ENGLISH TRAVELER.

"Oh, Lord, I implore thee to please all mankind, bring us to that; keep us so well with thee."

This prayer is to be sent all over the world. It was said in ancient days and all who wrote it would be true to the cause, and all who passed it would meet with some calamity or misfortune.

God it has sent it to nice friends, and on the tenth day you will meet with some great joy.

DON'T SEND THE PRAYER.

EDGAR J. BANKS
ALPINE, NEW JERSEY.

April 26, 1924.

Mr. Nikola Tesla,
8 W. 40th St., New York.

Dear Sir:-

While excavating in Babylonia for the University of Chicago, I obtained for my private collection a number of ancient inscribed Babylonian tablets which illustrate the oldest of writings. I now desire to dispose of them. They are mostly temple records and business documents dating from about 4000 years ago, equal to those treasured in the great European museums, and valuable as illustrations of the earliest books and writing.

May I send to you by parcel post a few of the tablets for your examination? The prices are from two to ten dollars each, a fraction of what an antiquity dealer would charge. Each tablet is accompanied with a description stating where it was found, its age and contents, and my guarantee that it is genuine.

Should you doubt the possibility of this offer, I would refer you to my sketch in Who's Who in America, or to the article BISMIA in the Encyclopedia Britanica.

Sincerely yours,

Edgar J. Banks.

EJB:B

130 671

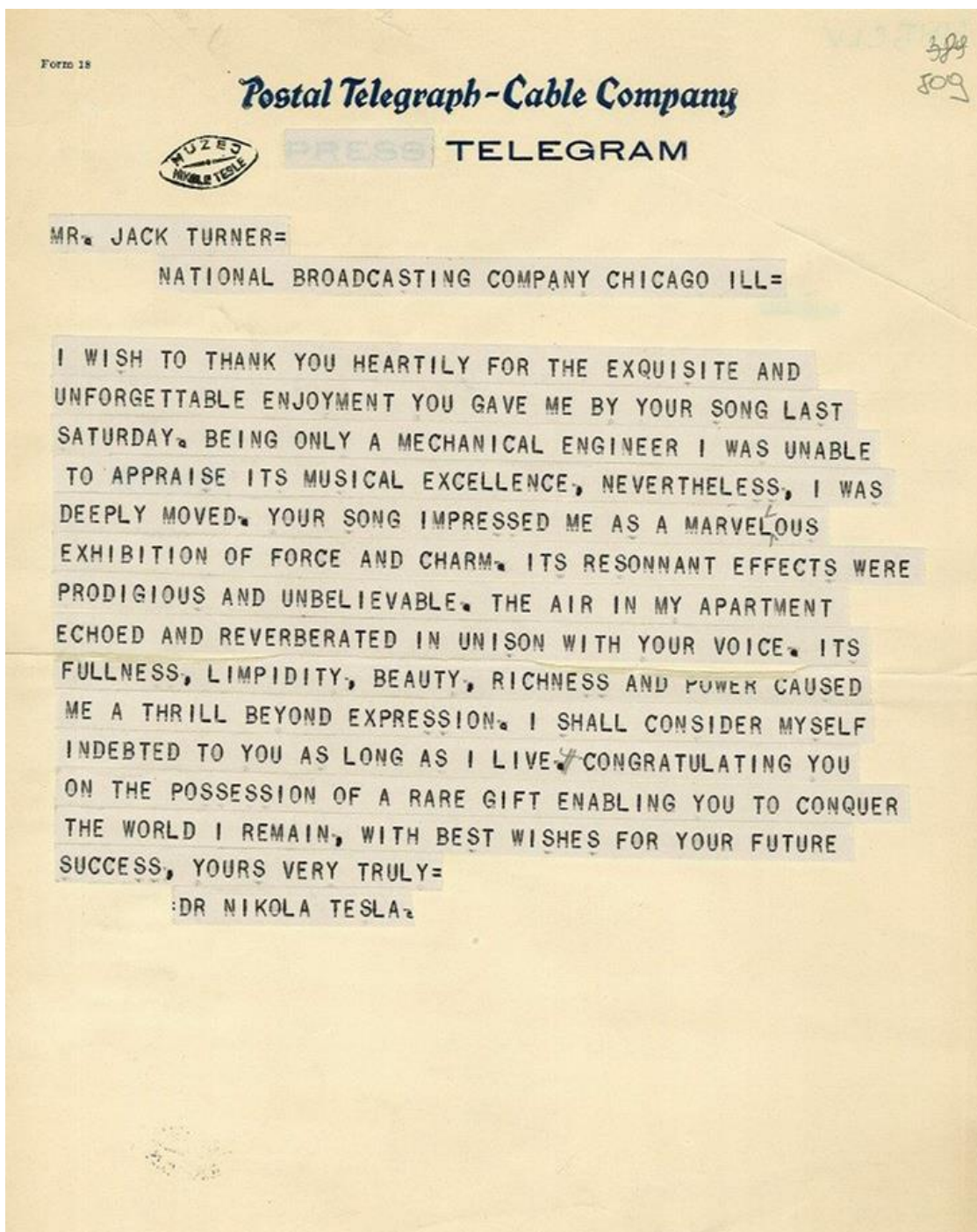
У Београду 27 августа 1937 године.

МНОГО ПОШТОВАНИ ГОСПОДИНЕ ТЕСЛА,

То је било одавна када сте Ви као професор били у Београду и тада сте посећивали Хотел "ИМПЕРИЈАЛ" у коме сам Вам ја свирао у мојим млађим годинама, Ви сте мене тада заволели, а ја сам био пажљив према Вама и приликом Ваше прославе овде у Београду ја сам Вама компоновао једно лепо српско "потпорије" које се састоји из разних српских мелодија. -Тај "потпорије" носи Ваше цељ. име. Ја пак мислим господине Тесла, да Ви то потпори вероватно нисте примили, а да сте га примили Ви би ми одговорили, па просто не знам шта треба да радим, јер није право ако га Ви нисте примили да се неки други користи њиме. Ја сам се мучио и радио 3 месеца око тога потпорија па да се други дији са њиме, ја мислим да није право. Ја сам много орогнуо са здрављем, треба да идем у неку бању да се лечим али нажалост зато немам могућности, зарада је слаба, а поред тога оптерећен сам са породицом, а мене старог не примају у оркестер да свирам-кажу ми да сам много стар. -Сада шта ми друго остаје него да идем под својим старим годинама да просијачим по улицама за парче хлеба, да би могао да исхраним себе и своју бедну породицу. -У овим тешким временима сетио сам се Вас, господине ТЕСЛА, нашег великог и врлог Србина и добротвора. -Убеђен сам остајем у нади да ме нећете заборавити и да ћете ме потпомоћи са најмањим прилогом и тај Ваш прилог ћу ја знати поштовати и ценити заједно са својом породицом.

ЖИВЕО НАШ ВРЛИ СРБИН И ДОБРОТВОР Г.НИКОЛА ТЕСЛА.

С поштовањем,
Јулија Сивачковић
БЕОГРАД
Муталова ул.27

Прилог 52.

CLASS OF SERVICE REQUIRED	
DOMESTIC	CABLE
TELEPHONE	DAY LETTER
DAY LETTER	NIGHT LETTER
NIGHT LETTER	WEEK END LETTER
WEEK END LETTER	WEEK END CABLE
WEEK END CABLE	WEEK END TELEPHONE

*Payable in advance. Minimum charge 10c. Storage will be charged on a message or telegram if not received within 10 days.

WESTERN UNION

1207-B

CHECK
ACCOUNTING INFORMATION
TIME FILED

667

R. B. WHITE
PRESIDENT

NEWCOMB CARLTON
CHAIRMAN OF THE BOARD

J. C. WILLEVER
FIRST VICE-PRESIDENT

Send the following message, subject to the terms on back hereof, which are hereby agreed to

1939 MAY 24 PM 10 40
19

To LC DR ALEXANDER STANICHEV=

Street and THE STCLEMENT OKHRIDSKY UNIVERSITY SOFIA

Place (BULGARIA)=

YOUR MAGNIFICENCE:

STILL SUFFERING FROM SERIOUS INJURIES
SUSTAINED IN AUTOMOBILE ACCIDENT TEN MONTHS AGO WAS UNABLE
TO TAKE ADVANTAGE OF YOUR KIND INVITATION PLEASE CONVEY
TO YOUR DISTINGUISHED INSTITUTION MY CONGRATULATIONS ON
ITS FIFTIETH ANNIVERSARY AND SINCERE WISHES FOR FUTURE
SUCCESS. I APPRECIATE DEEPLY THE GREAT HONOR BESTOWED UPON
ME ESPECIALLY AS COMING FROM YOUR COUNTRY WITH WHICH

Sender's address
for reference

Sender's telephone
number

Прилог 53.

RECEIVED AT
HOTEL GOVERNOR CLINTON
31st ST. & 7th AVE.
NEW YORK CITY

STANDARD TIME
INDICATED ON THIS MESSAGE

Postal Telegraph

THE MERRYWAY SYSTEM

ALL AMERICA
CABLES

COMMERCIAL
CABLES

This is a full rate Telegram or Cablegram unless otherwise indicated by speed in the check or in the address.

DL	DAY LETTER
NL	NIGHT LETTER
MM	MOUSE MESSAGE
LCG	COMMERCIAL CABLE
NLY	NIGHT CABLE LETTER
WLT	WEEK END CABLE LETTER

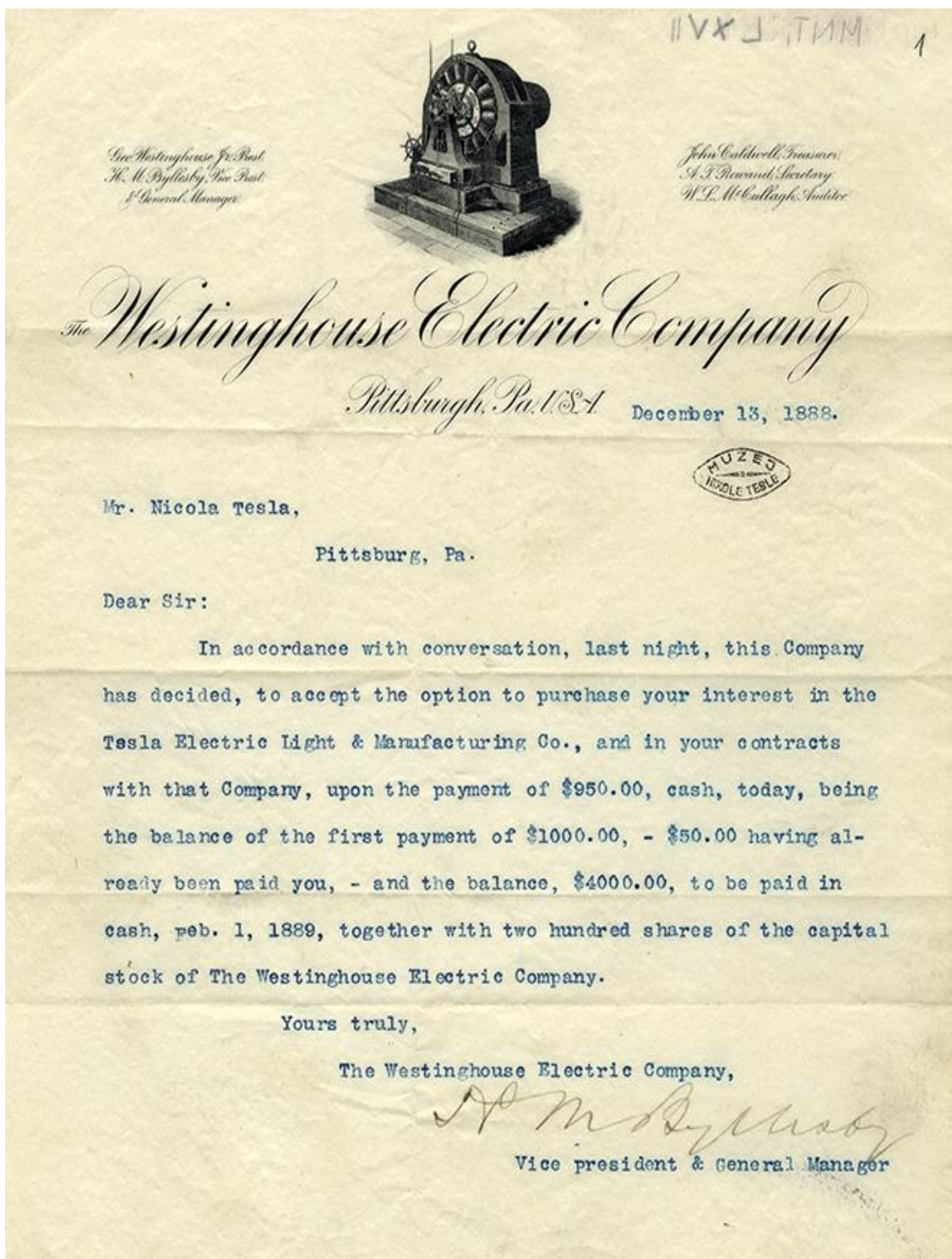
L 1 65 =L NEWYORK NY 19 1216A

ALFRED J MCCOSKER=
STATION WOR NEWYORK BRANCH STUDIO 1440 BROADWAY NEWYORK NY=
ALTHOUGH EDISON OPPOSED MY ALTERNATING SYSTEM AND WIRELESS I HAVE
ALWAYS THOUGHT OF HIM WITH FEELINGS OF SINCERE ADMIRATION AND
REGRET HIS DEATH DEEPLY HE WAS A UNIQUE AND FORCEFUL PERSONALITY
A PRACTICAL GENIUS OF THE FIRST ORDER WHO WILL LIVE LONG IN THE
MEMORY OF MAN AS AN INVENTOR OF RARE ACHIEVEMENTS TO WHOM THE
WORLD WILL EVER OWE A GREAT DEBT OF GRATITUDE=
NIKOLA TESLA.

RUZED
INDOLE TYLE

118
120

C. Spary

465
133
XXXXX
XXXXXX
Sept. 13, 1916.

From Mr. Scherff's letters.

Assistants employed apart of those previously mentioned:

Johamison,
Hartmann
Lindeke
Alfred (Peters)
Seibel
Wagner (glass blower)
Meyer
Willie (Eppersteiner)
Mr. Uhlman (address at that time-518 No. 12th Street,
(St. Joseph, Missouri.)

Among firms to remember:

Whitall, Tatum & Co., (glass ware)
Allen, (glass bottles)
O.K. Dry Battery Company,

153/4
SH

January 8, 1917.

Mr. F. Lowenstein,
399 Bridge Street,
Brooklyn, N.Y.

Dear Fritz:-

Your curt reply of "I cannot talk about it, I must see my attorney" to my several requests for an ordinary statement of account seems to my unsophisticated mind so strange, that I feel I must not have made myself clear; let me, therefore, rehearse the facts in the case.

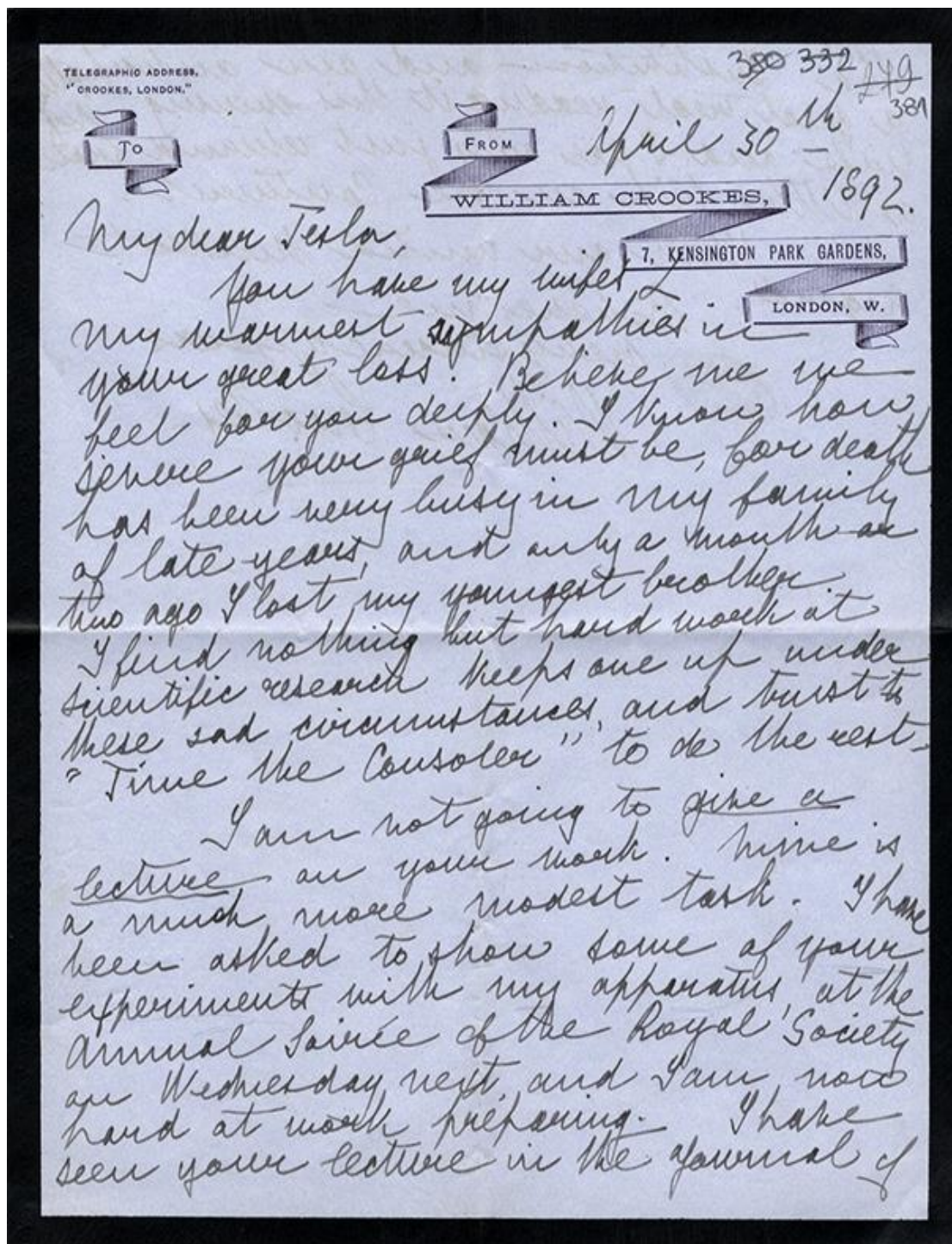
Some years ago you made a license agreement with the Nikola Tesla Company for the use of certain patents. To my knowledge the Company has never received from you any payment of license fees due under this agreement. Mr. Tesla requested me, and I promised, to see you on behalf of the Company and ask you to furnish a statement of license fees due to the Nikola Tesla Company. You claim that Mr. Tesla personally is indebted to you, and you are asked to render an account of such indebtedness. That is all; I hope I have now made myself clear. Can you tell me how a settlement can be arrived at in any other way?

To my simple mind the problem is perfectly simple, it is a job for a book-keeper or an office boy and requires no legal talent, unless there is at the bottom some dark, deep, wireless plot which my simple mind cannot fathom. I must confess that your attitude seems to me so unbusiness-like and absurd, that I feel ashamed and humiliated to report the answer I have received from you; I feel that it would expose me to the suspicion of not having fulfilled my promise to see you.

This is the season of the year when I am most busy, and my work requires all the concentration of which I am capable. In order that I may dismiss this subject finally from my mind, will you not do me personally the favor of letting me know as soon as possible, either a definite date when you will render the statements requested, or that you do not intend to render them. In either case the matter would be closed so far as I am concerned. I think that in all justice an answer is due to a polite request; what you have told me is no reply at all.

With kind regards,

Very truly yours,

MHT, LXXXVI

The Institution and am anticipating
a great treat reading it this evening. My
wife and I are only just returned from
a little trip on the Continent.

With our united kindest
regards, Believe me

very sincerely yours

William Crookes

1896 123
460

MUZEJ
NIKOLE TESLE

Dear Sir -

If it be not asking you too much,
will you kindly drop me a few lines
giving me a list - of the books on
the latest theories about conservation
of energy and the creation of the Cosmos?
Is there any such theory in modern science
that there is a sphere of electricity -
beyond the sphere of light?
Are electric vibrations finer than those of
light? Can the one be transferred to the other?

I would rather have a personal
interview with you than a letter, yet
I am afraid your time is so fully occupied.
If however it be possible for you
to grant me an interview it will be

12/4
469

a great kindness to me.
I will not mention
with my thanks for last night's
talk as Miss Coburn's
Remembrance
Stickman

K.

**6. ХЕМЕРОТЕЧКА ГРАЂА У МУЗЕЈУ КАО ПРИЛОГ ЖИВОТУ И
ИНТЕРЕСОВАЊИМА НИКОЛЕ ТЕСЛЕ**

6.1. Садржај и подела хемеротечке грађе

Због своје важности и специфичности, исечци из новина и часописа третирају се као посебна целина музејског библиотечког фонда (Хемеротечка збирка). Јединственост ове колекције је немерљива, првенствено због њеног творца а потом и због чињенице да је већина чланака уникатна и да не постоји сачуван други примерак ни у оквиру највеће историјске базе америчких новина *Chronicling America*. Такође је значајно поменути да хемеротечка колекција представља и најобимнију библиографију радова о Тесли сачуваних на једном месту.¹

Сл. 79. Део стране из албума бр. 46.

Извор: MNT.

Сл. 80. Део стране из албума бр. 36.

Извор: MNT.

Осим тога у албумима се налазе и занимљиви графички прикази Тесле који се не могу пронаћи на другом месту (Сл. 79 и Сл. 80).

Према ИФЛА/УНЕСКО манифесту за дигиталне библиотеке из 2011. године, дигитализација комплетног културног наслеђе представља област од стратешког значаја, не само за библиотеке, музеје и архиве већ и за све остале заштитарске

¹ До сада је у пар наврата прикупљана библиографија радова о Николи Тесли од стране појединаца и неких друштава. Број библиографских јединица ретко надмашује број од 5.000 са изузетком базе The Tesla Collection, <http://teslacollection.com> (преузето 11. 10. 2017), која их има око 11.000 и доступна је за онлајн претрагу. Хемеротечка збирка, само у оквиру укоричених албума, има преко 20.000 библиографских јединица. Процењује се да остатак збирке (одвојени чланци, листови из новина и целе новине) који још увек није стручно обрађен, има преко 50.000. В.: Ивана Ћирић, Биљана Лазић и Сузана Топаловић, „Теслапедиа као централна база библиографских података о Николи Тесли“, *Читалиште научни часопис за теорију и праксу библиотекарства* бр. 23 (2013).

институције и од изузетне је важности да јој се приступи са посебном пажњом.² Након што је први пут 2009. године, у оквиру истраживања студената са Природно-математичког факултета из Београда, извршена дигитализација прва два албума новинских исечака, у новембру 2012. године, музеј је започео дигитализацију дела Хемеротеке Николе Тесле, која је приведена крају 2014. године.³ Овим поступком је завршено скенирање само једног дела Теслине хемеротеке који укључује педесет седам укоричених албума (Сл. 81).

Сл. 81. Две скениране странице из албума бр. 38. Извор: MNT.

У оквиру обрађеног сегмента Хемеротеке, налазе се чланци који покривају распон година од 1886. до 1945. Последњи, педесет седми албум садржи исечке из година након Теслине смрти, које су сакупиле и залепиле његове секретарице.⁴ Колекција новинских исечака и новина из личне заоставштине Николе Тесле се састоји од неколико различитих делова који су разврстани по следећим категоријама:

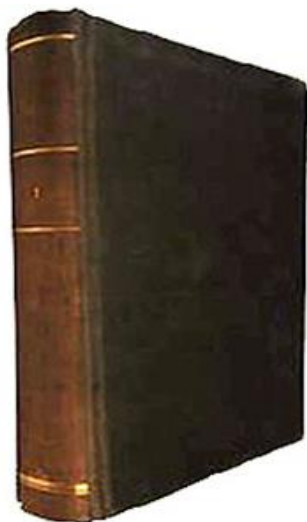
1. Укоричени албуми са исечцима (Сл. 82 и Сл. 83),
2. Исечци који нису укоричени (Сл. 84),

² IFLA, „IFLA/UNESCO Манифест за дигиталне библиотеке“, IFLA, <http://www.ifla.org/files/assets/digital-libraries/documents/ifla-unesco-digital-libraries-manifesto-sr.pdf> (преузето 1. 5. 2016).

³ Пројекат скенирања Теслиних албума је покренут на иницијативу тадашњег заменика директора Музеја, Младена Вујовића архивисте. Вујовић је осмислио комплетну методологију рада и обраде Теслиних укоричених албума.

⁴ Последњи албум је сачињен након Теслине смрти. Њега су највероватније сачиниле његове секретарице, у сарадњи са Косановићем, следећи методологију која је коришћена и у претходним албумима. У овом албуму налазе се чланци који тематски обрађују Теслину смрт и сахрану.

3. Листови из новина на којима су обележени чланци за исецање,
4. Необележени листови новина (Сл. 85) и
5. Цели примерци новина.⁵

Сл. 82. Укоричен албум. Извор: МНТ.

Сл. 83. Укоричени албуми. Извор: МНТ.

Један део исечака се налази у албумима па је тиме и делимично заштићен. Такође, део чланака и исечака из албума је у периоду од 1999. до 2001. године подвргнут мерама физичке заштите које је спроводила Народна библиотека Србије.

Сл. 84. Исечци који нису укоричени.

Извор: МНТ.

Сл. 85. Необележени листови.

Извор: МНТ.

⁵ Сузана Топаловић, Биљана Лазић и Ивана Ћирић, Библиографско-информатичка обрада новинских чланака из Теслине хемеротеке, у *Србија између истока и запада, Наука, образовање, култура, уметност, Тематски зборник у 4 књиге: Књ:2: Библиотеке и библиографија у савременом културолошком диверзитету*, ур. Вранеш Александра, ур. Марковић, Љиљана, Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду, Београд, 2014: 273-274.

Чланци исечени из часописа који нису залепљени у албуме су у добром физичком стању, пошто су штампани на квалитетнијој хартији. Већи степен хитности завређују они чланци и исечци које је Тесла обележио, а који још увек нису издвојени из новина, као и чланци из новина који нису обележени. Евидентна је потреба за приступ обради ових чланака и исечака, јер је новинска хартија нарочито подложна пропадању, њен век се процењује на око педесет година, а неки исечци потичу с краја XIX века. Није познат тачан број неукоричених чланака и исечака, јер су сви новински листови и новине тренутно заштићени посебним поступцима и херметички затворени у кесе припремљене посебно за новинску хартију. Пре отварања и детаљног прегледа овог дела фонда неопходно је установити прецизну методологију рада како би се развој оштећења, која засигурно постоје, свео на најмању могућу меру.

Предмет даљег изучавања ће бити укоричени чланци и исечци који се налазе у педесет седам албума.⁶

⁶ В.: С. Топаловић, Б. Лазвић, и И. Ћирић, Библиографско-информатичка обрада новинских чланака из Теслине хемеротеке.

6.2. Реконструкција настанка колекције

Хемеротечка колекција која се налази у Музеју Николе Тесле садржи изузетно значајне податке о интересовањима, јавном животу Николе Тесле али и о томе како је Тесла био представљен у јавности од стране штампаних медија тога времена.

„... Док преко књига и часописа које је поседовао можемо да судимо о Теслиним пољима рада и истраживања, интересовањима и књижевном укусу, исечци нам омогућавају увид у друштвени контекст у коме се одвијао тај рад, на какав је одзив наилазио у стручним круговима, али и лаичком окружењу ...“⁷.

Да бисмо имали јаснији увид у начин размишљања уредника новина, у њихове методе и мотиве, неопходно је да се кратко осврнемо на историју новинарства, посебно на тлу Сједињених Америчких Држава.

⁷ *Музеј Николе Тесле 1952-2003*, 129.

6.2.1. Развој штампе и новинарства

Почетак модерног новинарства у Европи може се пратити од 1814. године.⁸ Међутим, у Сједињеним Америчким Државама, он почиње нешто касније. Као почетак модерног новинарства узима се период, између 1830. године до почетка грађанског рата. За овај период је карактеристична доступност технологија за подршку масовној штампи, која је постепено постајала основни начин за ширење информација и образовања и широм Сједињених Америчких Држава.⁹ Развој новинарства је процес који је природно уследио, он није продукт једног тренутка историје или једног човека.

Механичко умножавање књига било је познато и пре Гутенберга. Различите технике, са дрвеним клишеима користиле су се у Кини, Јапану и Кореји, још у IX веку. Најстарији сачувани отисак израђен ксилографском техником датира из 868. године и потиче из Кореје. У Кини се средином XI века појављују и прве књиге штампане техником металних покретних слова а као проналазач се наводи кинески ковач Пи Шенг. У XIV веку поступак се усавршава у Кореји, где почињу да се користе бакарна слова. Најстарији узорак умножен покретним бакарним словима датира из 1327. године и чува се у Британском музеју у Лондону.¹⁰

Историјски почетак писаног новинарства налазимо у Риму, на зидним плочицама са исписом - *acta senatus* и *acta diurna* - дневне вести. Управо из Италије потекао је назив који се и данас користи за журнализам *giornale* или *journal*. У XV и XVI веку у Венецији је било посебно развијено писано новинарство. Примерак је коштао једну газету – одатле је и потекао чест назив за новине *gazeta*. Мартин Лутер, реформатор, први је користио штампане списе и створио публицистику (јавно расправљање путем штампе о политичким догађајима) а његови следбеници су користили летке да објаве нове вести – *zeitung*, што је уједно и корен данашњег назива за новине на немачком језику.

⁸ Фридрих Кенинг (1774-1833), немачки проналазач је 1812. године конструисао брзу штампарску пресу, која већ 1814. године штампа први број лондонског дневног листа *Times*.

⁹ Истовремено, у Европи се проглашава обавезно основно школовање.

¹⁰ Драган Бараћ, *Кратка историја књиге* (Београд: Нолит, 2008), 160.

После 1452. године, након отварања Гутенбергове штампарске радионице, широм Европе почиње да се примењује нова технологија штампе књига. Штампарске пресе почињу са радом по целој Европи.¹¹

Прве дневне новине у свету *Relation*, Јохана Каролуса, штампане су у Стразбуру 1605. године. У Латинској Америци прве дневне новине штампају се у Мексико Ситију 1539. док у југоисточној Европи прве штампарске пресе почињу са радом у Будимпешти 1472. године.¹²

Насупрот устаљеном мишљењу, прве новине се нису публиковале у великим градовима, већ у мањим срединама. Временом је луксуз новинарства у руралним подручјима постао неопходност у градовима. У урбаним срединама обавештеност постаје нужност као и сам говор. Управо из овог разлога појављује се велики број новина на страним језицима. Марк Вилчур, уредник новина *Russkoye Slovo*, које су излазиле у Њујорку, питао је читаоце колико је њих читало новине у својој родној земљи. Сазнао је, да је од 312 претплатника његових новина, само шесторо читало новине и у Русији.¹³ Ово је био значајан податак за све власнике новина, јер је већ од краја XVIII века све више емиграната долазило у Сједињене Америчке Државе.

У Северној Америци се прве дневне новине појављују 1704. у Бостону (*The Boston News-Letter*) а издавао их је управник поште Џон Кембел.¹⁴ Поште су у то време биле попут јавног форума, ту се дискутовало о догађајима у одређеном месту, ту су вести из удаљених градова прво стизале. Дуго је место управника пошта било неодвојиво од места уредника новина. Те прве новине су заправо биле само начин да се организују дневне вести и имале су превасходно забавни карактер.

Овај вид новинарства се одржао неко време, све до 1721. када је Џејмс Френклин, старији брат Бенцамина Френклина, основао *The New England Courant*,

¹¹ У Стразбуру (1457), Келну (1465), Бечу (1482), Штутгарту (1486), Хамбургу (1488), Риму (1467), Базелу (1468), Венецији и Напуљу (1469), Милану, Цириху и Паризу (1470), Фиренци (1471), Барселони (1473), Бриселу (1475) Женеви (1478), Базелу (1479), Лондону (1480), Прагу (1487) и Копенхагену (1493).

¹² Након тога и у Хрватској (1491), Истамбулу и Црној Гори (1493), Румунији (1508), Солуну (1515) и Босни и Херцеговини (1519).

¹³ Robert E. Park, „The Natural History of the Newspaper“, *American Journal of Sociology*, Nov., 1923, Vol. 29, No. 3, 274 <http://www.jstor.org/stable/2764232> (преузето 19. 10. 2016). (Даље: R. Park, „The Natural History of the Newspaper“).

¹⁴ Први број је публикован 24. априла 1704.

прве новине које су оштро преиспитивале владавину колонијалне елите.¹⁵ И сам Бенџамин ускоро оснива *The Pennsylvania Gazette* које су постале оличење сатире и народног хумора и које су одиграле важну улогу у току периода Револуције и Раног националног периода.¹⁶ Томас Џеферсон је подржао овакве публикације а једном приликом је изјавио: „I would rather live in a country with newspapers and without a government than in a country with a government and without newspapers.“¹⁷ Америчке новине су биле уједно и оружје које је британска влада користила у борби за колоније, посебно након оснивања *The New York Gazette*, где је политичку рубрику од 1776. до 1777. водио британец Амброз Серл.¹⁸

Након 1820. се у великом броју оснивају новине које подржавају одређене политичке партије (системе). Повремено се могао чути и „глас народа“ као рецимо у *The New York Tribune* чији је уредник Хорас Грејлиј заговарао борбу против робовласништва.¹⁹

Период политичких превирања је трајао све до 1890. године и карактерисао га је раст утицаја уредника и новинара на јавно мишљење. С обзиром да је масовна штампа била могућа већ након 1830. године, новине су се штампале у десетине хиљада примерака али нису могле да буду продате. Оваква ситуација је захтевала нову публику и другачији приступ новинарству. Џејмс Бенет први увиђа да новинари не треба да опслужују политичку елиту већ да задовоље радозналост народа.²⁰ Бенета, Чарлса Дана, Џозефа Пулицера и Вилијама Харста можемо сматрати творцима модерног новинарства. Они су открили тип новина које неће бити само штампане, него ће циркулисати и које ће читати радо и мушкарци и

¹⁵ Walter Isaacson, *Benjamin Franklin: An American Life* (New York: Simon and Schuster Paperbacks, 2004), 22. Период до 1770. године се у историјском развоју америчког новинарства назива – колонијални период а главне теме новинарства су биле колонизација, робовласништво и памучна поља.

¹⁶ Период Револуције и Рани национални период је трајао од 1770-1820., в.: Frank W. Scott, „Newspapers, 1775–1860“, у *The Cambridge History of English and American Literature in 18 Volumes* (1907–21), ур. Trent, W. P., J. Erskine, S. P. Sherman и C. Van Doren, Volume XVI Early National Literature, Part II, <http://www.bartleby.com/226/index.html> (преузето 20. 10. 2016).

¹⁷ R. Park, „The Natural History of the Newspaper“, 278

¹⁸ George Henry Payne, *History of Journalism in the United States* (New York: D. Appleton and Company, 1920), 120.

¹⁹ Грејлиј је био уредник ових новина од 1841. до 1848.

²⁰ Бенет је био оснивач новина *New York Herald*. Бенетово предузетништво је изнедрило нову форму новинарства. Јавност је шокирао априла 1836. године, постављајући вест о убиству проститутке на насловну страну.

жене. Борба за опстанак новина заправо је била борба за продају што већег тиража јер се утицај новина мерио управо по броју људи који су их читали.²¹

The Saturday Evening Post је открио да просечан човек мисли у сликама, анегдотама и параболома и да му је напорно да чита дугачке чланке. Ове новине су писале чланке у форми фикције, док су неке дневне новине писале фикцију у форми вести. Када није било могуће представити неки догађај у форми драматичне приче, читаоци су више волели да буде у кратким параграфима.

Мантон Марбле, који је био уредник врло популарних новина *The New York World*, није разумео зашто тираж временом опада. Када је Пулицер 1883. године, купио ове новине оне су пословале са великим губитком.²² Он ставља фокус на скандале, обичне људске приче и сензације, чиме на историјску сцену ступа „жута штампа“ какву и данас познајемо. Да се читаоцима овај преокрет у новинарству допао, говори у прилог чињеница да је тираж са петнаест хиљада порастао на шест стотина хиљада. Ширењу овог вида новинарства допринео је и велики Пулицеров конкурент Вилијам Харст који је 1887. наследио од оца *The San Francisco Examiner* а касније купио *The New York Journal*, и још тридесетак новина и магазина широм Сједињених Америчких Држава, чиме је оформио у то време највећи ланац новинарског бизниса на свету.

Након 1890. године масовно издаваштву доживљава свој пуни процват. Новине и часописи се све више комерцијализују а корупција и жута штампа постају главне преокупације већине америчких издавача. Управо у том периоду Никола Тесла долази у Сједињене Америчке Државе. То је тренутак у историји ове државе који карактерише убрзани историјски развој и велики проток информација. Већ је потврђен значај штампаних медија у погледу оглашавања и објављивања најновијих вести, открића, догађаја. Паралелно са развојем масовне штампе, оснивају се и стручни часописи, од којих су неки и данас водећи унутар области које покривају. У оваквој публицистичкој клими, Тесла проводи свој живот и сакупља чланке који су му од значаја. Убрзо по доласку у Сједињене Америчке Државе, Тесла је постао светски признат научник. У жеку Друге

²¹ R. Park, „The Natural History of the Newspaper“, 274.

²² Пулицер је тада већ био богат и био је власник *St. Louis Post-Dispatch* новина које су и данас међу најважнијим листовима државе Мисури у Сједињеним Државама, в.: R. Park, „The Natural History of the Newspaper“, 274.

индустријске револуције откриће мотора на наизменичну струју доноси му славу и новац.²³ Низ значајних проналазака уводи га у америчке научне кругове и доводи у везу са имућним и популарним људима тога времена.²⁴ Ово је допринело интересовању штампе за његов живот и рад, па је постао честа тема дневне и периодичне штампе. Тесла је придавао велики значај праћењу штампаних објава. Пратио је велики број серијских и периодичних публикација, читао их и лично одабирао чланке за исечање које су ређале и лепиле у албуме његове секретарице. Такође, користио је и услуге специјализованих фирми за израду прес клипинга. Осим чланака из дневне штампе, хемеротечка колекција садржи и комплетне научне радове исечене из часописа. Тесла је био претплаћен на многе стручне публикације и одржавао је константну преписку са уредницима и новинарима који су се интересовали за његов рад. Паралелно са чланцима, који на стручан начин обрађују теме које су га занимале, Тесла је сачувао и оне чланке који на сензационалистички начин осликавају његов живот и рад. Последњи албум, број педесет седми, садржи чланке који су настали после Теслине смрти.

²³ Друга индустријска револуција у Сједињеним Државама почиње 1870. године.

²⁴ Први патент пријављује патентном заводу у Сједињеним Државама 6. маја 1885. године, „Комутатор за електричне динамо-машине“. Следе патенти из подручја регулатора лучних лампи. У периоду од 1887. до 1890. године пријављује своје најпознатије патенте из области полифазних наизменичних струја, генераторе и моторе. Одмах потом Вестингхаусова компанија откупљује првих седам Теслиних патената из области полифазних струја. У Питсбургу (1888-1889) са Вестингхаусовим инжењерима ради на практичној реализацији својих патената. Током овог периода урађене су и припреме за реализацију прве централе на Нијагариним водопадима по Теслином систему. Централа је комерцијално отворена у поноћ 15. новембра 1896. године, пуштањем струје до града Бафала и сматрана је светским чудом тога доба.

6.2.2. Теслине секретарице

У оквиру архиве Николе Тесле сачувано је преко 800 докумената, укључујући и честитке, које су му упутиле његове секретарице. Докумената које су оне потписале у оквиру комуникације са пословним партнерима има сигурно још толико. Тесла је био свестан важности које су ове жене имале у јавној сфери његовог живота и колико је послова завршено захваљујући њиховој предузимљивости. Умео је да цени њихов труд и рад и да покаже захвалност. Многи који су радили за њега поседовали су и деонице компаније (Прилог 59)²⁵ и радо је давао повишице када год је то било могуће.²⁶ Неизоставно је куповао поклоне када је то било пригодно и није заборављао важне датуме.²⁷ Из сачуване документације можемо засигурно закључити да су за Теслу од 1912. до 1927. радиле три жене чија су нам имена позната: Дороти Ф. Скерит, Лилиан Г. Друс и Мјуриел Арбус. Тесла је имао секретарице и пре њих, о чему сведоче многобројна канцеларијска писма пре 1912. Међутим, потписи су изостали па немамо податке о именима. У једном писму Тесла помиње Вилијама Јангса стенографа, који је радио за њега пар година пре 1898. године али о њему не постоји више података.²⁸

Након огласа за посао стенографа, објављеног у *New York Herald*-у, 7. фебруара 1912, госпођица Дороти Скерит је Тесли истога дана послала пријаву искуцану на куцаћој машини. У то време она је имала двадесет две године и одличне препоруке.²⁹ Након неколико месеци, 17. августа, госпођица Лилиан Друс као одговор на оглас изашао тога дана у *Herald*-у,

²⁵ MNT 90-435A, Прилог 59.

²⁶ MNT 90-445A, MNT 90-808A, госпођици Друс је дао повишицу у току августа 1916 и поново у јануару 1920; MNT 150-198A, MNT 150-245A, MNT 150-256A, MNT 150-288A, MNT 150-292A, Скерит је добила повишице у току 1914, два пута у току 1916, 1917. и 1918. године.

²⁷ MNT 90-450A, Лилиан Друс се захваљује Тесли за диван новогодишњи поклон, 1. јануар 1917; MNT 90-456A, MNT 90-457A, Друс се захваљује за ускршњи поклон, 8. април 1917; MNT 90-798A, Друс се захваљује за божићни поклон, 24. децембар 1918; MNT 90-807A, Друс се захваљује за божићни поклон, 25. децембар 1919; MNT 150-211A, Дороти Скерит се захваљује за новогодишњи поклон, 3. јануар 1915; MNT 150-237A, Скерит се захваљује за божићни поклон, 27. децембар 1915; MNT 150-252A, Скерит се захваљује за божићни поклон, 18. децембар 1916; MNT 150-265A, Скерит се захваљује за ускршњи поклон, 30. март 1917.

²⁸ MNT 102-265A.

²⁹ MNT 38-500A. Две недеље касније она пише Тесли писмо захвалности због примања у радни однос а посебно се захваљује на великодушној плати (MNT 38-185A). Документација из архиве није сређена хронолошки па су сигнатуре недоследне у погледу година.

шаље пријаву за пробни рад на пословима стенографа и асистента у канцеларији.³⁰ Њена пријава је очито писана у брзини, руком, кратка, без појединости о претходним пословима и препорукама. Иако се пријавила за посао неколико месеци после Дороти, судећи по белешци из једног Теслиног нотеса, сазнајемо да је Лилиан почела да ради недељу дана пре Дороти.³¹

Секретарице су биле задужене за разноврсне ствари, од проверавања поште, комуникације са клијентима и Теслиним пријатељима, куповине опреме за лабораторију и праћења испоруке, преко плаћања рачуна, до наручивања Теслине гардеробе.³² Свакодневно су писале извештаје Тесли о текућим стварима. Оних дана када није био у канцеларији, након радног времена, остављале су му подсетник важних ствари за сутрадан. Скоро неизоставно на листи се налазила ставка – пажљиво прегледати клипинге.³³ Често се на тим листама налазио и подсетник Тесли да разради неку идеју, као што је случај са идејом за покретне слике.³⁴

Са друге стране, Тесла је брижљиво подсећао секретарице на дневне обавезе, па тако у једном писму датованом 22. јула 1917. пише Дороти да она и Лилиан помогну Дијазу да среди цртеже по одређеном редоследу и уколико буде ургентних питања да му пошаљу телеграм али са врло кратко и упрошћено изложеном тематиком.³⁵ Пар дана након тога, 31. јула, Тесла у другом писму наглашава да обе треба да прате дневне новине и друге публикације пажљиво и да сачувају клипинге који би га могли интересовати.³⁶ Уследио је и одговор од Дороти у коме је на самом почетку потврђено да она и Друс пажљиво прате његове инструкције у погледу клипинга.³⁷ Убрзо након тога, обавештавајући га о текућим пословима у

³⁰ MNT 90-440A.

³¹ MNT 165-180B, Лилиан Друс је почела да ради 30. августа 1915. Исте године, 7. септембра почела је да ради и госпођица Скерит, MNT 165-203A.

³² MNT 150-300A-302A, Дороти 25. марта 1918. пописује гардеробу (назив, количина и цена) коју је наручила за Теслу по његовим упутствима: ноћне мајице, мајице, чарапе, све од свиле. Из овог пописа, који је заправо писмо Тесли (за правдање утрошеног новца) сазнајемо и да се ова гардероба израђивала по Теслиним мерама.

³³ MNT 38-361A-363A.

³⁴ MNT 38-363A-367A.

³⁵ MNT 39-4A-5A.

³⁶ MNT 39-19A.

³⁷ MNT 39-29A.

канцеларији, Дороти му шаље чланке из *Electrical Experimenter*-а и *New York Sun*-а на тему торња на Лонг Ајленду.³⁸

Пре одласка у Чикаго, Тесла је оставио секретарицама инструкције о њиховим дневним задужењима и инсистирао на томе да му подносе дневне извештаје. Такође се побринуо да обе секретарице имају персонализоване меморандуме са сопственим иницијалима (Прилог 60 и Прилог 61).³⁹ У то време Дороти и Лилиан су радиле заједно у канцеларији и свака је подносила свој дневни извештај.⁴⁰ Лилиан је била задужена за набавку канцеларијског материјала⁴¹, одлазак у банку⁴², пошту и за сарадњу са Теслиним дугогодишњим секретаром Џорџом Шерфом.⁴³ Повремено је одлазила у библиотеку да копира чланке⁴⁴ али је већина њених обавеза била преусмерена на прикупљање клипинга.⁴⁵

Тесла је из Чикага повремено слао сандуке са новинама у којима су били обележени чланци за исецање.⁴⁶ Лилиан и Дороти су прегледале новине, секле чланке, сортирале, лепиле и исписивале у албуме порекло чланака.⁴⁷ У децембру 1917. Лилиан пише Тесли да је наишла на чланак о њему и да ће га

³⁸ MNT 39-72A.

³⁹ MNT 90-466A; MNT 150-193A; В.: Прилог 60 и Прилог 61.

⁴⁰ Највећи део сачуване преписке са Лилиан и Дороти, око 600 докумената, односи се на њихове дневне извештаје.

⁴¹ MNT 48-408A.

⁴² MNT 90-650A, MNT 90-658A, MNT 90-679A, MNT 90-688A, MNT 90-700A, MNT 90-702A, MNT 90-709A, MNT 90-719A, MNT 90-821A.

⁴³ MNT 90-519A, MNT 90-523A, MNT 90-525A, MNT 90-530A, MNT 90-545A-549A, MNT 90-551A-553A, MNT 90-569A, MNT 90-577A, MNT 90-595A, MNT 90-602A, MNT 90-613A, MNT 90-627A, MNT 90-633A, MNT 90-635A, MNT 90-641A, MNT 90-650A, MNT 90-653A, MNT 90-658A, MNT 90-666A, MNT 90-669A, MNT 90-673A, MNT 90-679A, MNT 90-681A, MNT 90-686A, MNT 90-688A, MNT 90-695A, MNT 90-699A, MNT 90-713A, MNT 90-726A, MNT 90-747A, MNT 90-749A, MNT 90-756A, MNT 90-760A, MNT 90-763A, MNT 90-783A, MNT 90-821A. Сачувана су и два писма која је Шерф написао Лилиан (MNT 90-804A-805A).

⁴⁴ MNT 90-719A, MNT 90-720A, MNT 90-721A.

⁴⁵ MNT 90-467A-472A, MNT 90-475A-478A, MNT 90-481A-485A, MNT 90-490A-495A, MNT 90-498A, MNT 90-512A-513A, MNT 90-515A, MNT 90-519A-523A, MNT 90-525A, MNT 90-541A, MNT 90-548A-550A, MNT 90-553A-556A, MNT 90-561A-562A, MNT 90-564A, MNT 90-571A, MNT 90-573A, MNT 90-575A, MNT 90-577A, MNT 90-587A, MNT 90-590A, MNT 90-593A, MNT 90-595A-596A, MNT 90-599A-608A, MNT 90-611A-615A, MNT 90-617A, MNT 90-620A, MNT 90-623A, MNT 90-625A-626A, MNT 90-628A, MNT 90-632A-633A, MNT 90-635A-637A, MNT 90-639A-640A, MNT 90-643A, MNT 90-647A, MNT 90-652A, MNT 90-668A, MNT 90-673A, MNT 90-819A.

⁴⁶ MNT 90-588A, MNT 90-589A.

⁴⁷ MNT 90-488A, MNT 90-489A.

дати Дороти да му га она проследи⁴⁸, што упућује на закључак да се јасно знало шта је чије задужење. Вероватно је Лилиан наишла на чланак приликом прегледа дневне штампе, но сваки чланак који је требало да буде сачуван, морао је да одобри лично Тесла. Доротина задужења била су незнатно другачија.⁴⁹ Она је водила пословну комуникацију са Теслиним партнерима, имала је већу одговорност и плату.⁵⁰ Њен однос са Теслом је био за нијансу озбиљнији, али пун међусобног поштовања. Иако је нерадо више пута напуштала посао код Тесле, он ју је увек примао поново. На основу једног писма знамо да је у јулу 1914. радила додатни посао, јер је била у тешкој финансијској ситуацији.⁵¹ Ускоро је обавестила Теслу да мора да тражи други посао и да има заказан интервју.⁵² Закључно са 25. јулом 1914. Тесла јој у неколико наврата исплаћује заостале исплате.⁵³

Из једног њеног писма од 1. априла 1915. сазнајемо да је пронашла посао, али да жали за послом који је радила код Тесле и да би се радо вратила уколико он промени локацију.⁵⁴ Убрзо након тога, у мају, Дороти је остала без посла и обавештава Теслу да је оставила његове податке за препоруку.⁵⁵ Већ у јулу почиње да ради за *Union Brawn Steel Company* али је посао исцрпљује а канцеларија се налази у крају града који није безбедан.⁵⁶ Да је у међувремену она обављала неке послове за Теслу знамо по исплати коју је примила од њега за период од априла до августа 1915.⁵⁷ Ускоро, Тесла мења локацију канцеларије и Дороти поново почиње да ради за њега.⁵⁸ У току

⁴⁸ MNT 90-504A.

⁴⁹ Скоро сва преписка са Дороти се налази у кутији бр. 150 а сигнатуре докумената обухватају распон бројева од 185-497.

⁵⁰ MNT 150-371A, MNT 150-372A, MNT 150-384A. Пописи плата за период од децембра 1921. до јула 1922. указују на то да је Дороти имала пет долара више недељно од друге секретарице Мјуриел Арбус.

⁵¹ MNT 150-200A.

⁵² MNT 150-201A–203A.

⁵³ MNT 150-205A–206A, MNT 150-209A–210A.

⁵⁴ MNT 150-213A, MNT 150-214A. Тесла одговара на њено писмо али му је рукопис нечитак, шаље јој и један чланак (MNT 150-215A).

⁵⁵ MNT 150-218A–219A.

⁵⁶ MNT 150-221A–225A.

⁵⁷ MNT 150-229A, Дороти није обављала велике и сложене послове за Теслу у том периоду јер јој он исплаћује само 51 долар за временски период од пет месеци. Њена недељна плата у *Union Brawn Steel Company* износила је 18 долара (MNT 150-224A–225A).

⁵⁸ MNT 150-226A, MNT 150-227A; Дороти се пријављује за посао код Тесле 30. августа 1915. (MNT 150-230A) и поново почиње да ради за њега (MNT 150-231A–233A).

1918. године Тесла је имао бројне финансијске изазове. Његова соба у хотелу *Waldorf Astoria* дуго није била плаћена, па је менаџер хотела претио да ће испразнити собу и однети његове ствари у складиште.⁵⁹ Каснио је са исплатама плата па је Дороти била принуђена да у септембру 1918. поново пронађе другог послодавца.⁶⁰ Ипак, редовно је телефонирао госпођици Друс да би се уверила да све протиче у најбољем реду.⁶¹ Тесла јој није замерио на одласку, сматрао је пријатељицом и наставио је да јој шаље поклоне за празнике.⁶²

Дороти и Лилиан су радиле заједно, са прекидима, од 1912. до средине 1920, када Лилиан напушта посао⁶³ али долази нова секретарица, Мјуриел Арбус.⁶⁴ Познато је да је у току јуна 1921. Мјуриел радила заједно са Дороти на основу писама које јој Дороти оставља у канцеларији.⁶⁵

У току 1922. Дороти поново почиње да ради за Теслу али већ 1924. је поново радила за другог послодавца.⁶⁶ На основу сачуване преписке знамо да је примала уплате и од Тесле све до средине 1926. године.⁶⁷ Колико можемо да установимо, након 1926. Дороти није више радила за њега, али су често размењивали писма.

Доротина писма упућена Тесли су знатно дужа од Лилианиних а о дубини њиховог односа говори нам чињеница да му је она писала све до краја свог

⁵⁹ MNT 150-330A.

⁶⁰ MNT 150-340A-343A, Дороти почиње да ради за *Liberty Loan*. У писму наводи да би остала да ради за Теслу и без надокнаде али јој је потребан новац.

⁶¹ MNT 150-342A-343A.

⁶² MNT 150-347A, Дороти захваљује Тесли на божићном поклону 24. децембра 1918.

⁶³ Није поуздано да ли је својевољно отишла или је пак добила отказ. Евидентно је да се често извињавала због кашњења (MNT 90-454A).

Уручивање отказа свакако није било у Теслином стилу али судећи по писмима које Лилианина мајка пише Тесли и Дороти, можемо закључити да разлаз није био пријатан (MNT 90-428A, MNT 90-429A). Без обзира на то, Тесла је свакако и на мајку оставио врли јак утисак (једном приликом послао јој је корпу воћа, MNT 90-812A) љубазног добротинеља јер му се у неколико наврата обраћала за финансијску помоћ (MNT 90-432A, MNT 90-433A, MNT 90-435A, MNT 90-437A, MNT 90-439A).

⁶⁴ MNT 150-371A-372A, MNT 150-384A.

⁶⁵ MNT 72-7A, на писму је написана и порука „важно“ а у писму је подсећа на сутрашње обавезе. Претпоставка је да су њих две радиле у сменама, јер је обим посла био повећан. Те године, 1921. Тесла започиње пословну сарадњу са компанијом за производњу аутомобила и аутомобилских мотора Едварда Џ. Бада. Предлаже производњу потпуно новог типа аутомобилског мотора, заснованог на његовом оригиналном концепту.

⁶⁶ MNT 150-388A.

⁶⁷ MNT 150-391A-392A, MNT 150-394A-395A, MNT 150-397A-400A, MNT 150-408A.

живота. Писала му је о свом школовању за рачуновођу⁶⁸, о својој сестри, мајци, брату⁶⁹, о промени послова, као и о путовањима и дневним активностима.⁷⁰ Једно Теслино писмо од 14. јула 1935. године, у коме јој захваљује за честитке поводом његовог седамдесет деветог рођендана, указује да је управо Доротина идеја била да он на свој меморандум стави знак за обртно магнетно поље (Прилог 62).⁷¹ Чак и у позним годинама Дороти се састајала са Мјуриел. Из њених писама сазнајемо да су често разговарале о Тесли и да су желеле да се виде са њим.⁷²

Дороти је преминула крајем децембра 1939. Њена жеља је била да Тесла буде један од почасних носача ковчега,⁷³ што је он са великим жаљењем морао да одбије, јер услед тешке болести није напуштао собу неколико месеци.⁷⁴

Колико је Тесли било важно праћење штампе и исецање чланака из дневних новина, магазина и периодике, можемо закључити на основу тога што је издвајао доста времена да прикупи, прочита и обележи плавом оловком све оно што је требало да буде исечено и залепљено у посебан албум. Међу овим чланцима, било је оних у којима су описана Теслина предавања, изуми и јавни живот, као и мноштво других, углавном из научних области у којима се Теслино име није помињало. Мјуриел је истакла у једном писму, написаном након Теслине смрти, да је било необично што Тесла није у посебан фајл одвајао чланке о себи већ су сви исецани чланци смештани на исто место.⁷⁵

⁶⁸ MNT 150-410A.

⁶⁹ MNT 150-274A, MNT 150-276A, MNT 150-421A, MNT 150-439A; Дороти је без устручавања 11. августа 1924. молила Теслу да помогне њеном брату, иако више није радила за њега већ за *William C. Briddle* компанију (MNT 150-388A). Да ли му је Тесла помогао и како не знамо, али знамо да их је наредне године извео на вечеру (MNT 150-403A, MNT 150-404A). У току 1925. и 1926. Тесла је Дороти исплатио више чекова, што указује на то да је поново радила за њега (MNT 150-391A-392A, MNT 150-394A-395A, MNT 150-397A-400A).

⁷⁰ MNT 150-342A–343A, MNT 150-410A, MNT 150-417A.

⁷¹ MNT 150-449A, Тесла јој пише да је идеја била одлична, Прилог 62

⁷² MNT 150-452A, 15. септембар 1936; MNT150-456A, 27. октобар 1938, Дороти помиње да би она и Мјуриел желеле да се виде и са Шерфом.

⁷³ MNT 109-302A.

⁷⁴ MNT 109-303A.

⁷⁵ MNT 1-319A–320A.

На једном документу из Теслине архиве налази се попис магазина купљених у Чикагу које Тесла пре тога није читао. На папиру су пописани наслови, место излажења и цена сваког примерка. На основу ознака можемо закључити да је листу саставила нека од секретарица (Прилог 63).⁷⁶

О међусобним односима између Тесле и његових секретарица садржајно је писала једна од његових дугогодишњих секретарица, Мјуриел Арбус. У дугачком писму које је написала након његове смрти, сазнајемо појединости. Свој текст, написан на енглеском језику, ту оду Тесли у част, назвала је *Усамљен, јединствен и срећан пионир - Чудан живот Николе Тесле*.⁷⁷ Писмо почиње Теслиним цитатом да постоје бројни светови попут нашег, да ће ускоро постојати вештачка храна, вештачка интелигенција и да ће свако моћи из џепа да извади телевизијски одашиљач да гледа шта жели: „There are countless worlds such as ours; when the atom is exploded the end of the world will not be far off; any object or even you, may be located by simple push button control; yes, there will be artificial reproduction in humans; there will be artificial food and we shall, in the near future, be able to go into the woods far away from civilization, take out of our pocket a small television receiver, view any programs we wish and, at the same time, listen to the news of the world ...“.⁷⁸

Оваквим уводом она скреће пажњу на Теслино визионарство и наставља набрајњем његових многобројних постигнућа попут револуционарног преноса струје са Нијагаре, његовог трансформатора, калема, обртног магнетног поља и других, попут „робота“ који је означио почетак даљинског управљања (фотографија овог уређаја је била на зиду канцеларије).⁷⁹ Наводи да је Тесла у позним годинама радио на бежичном уређају „зраци смрти“⁸⁰ а потом пише и о његовом пореклу, породици, школовању⁸¹, доласку у Сједињене Америчке Државе и неким његовим пословима.⁸² Највећи део

⁷⁶ MNT 39-565A, ови часописи се налазе у оквиру Теслине личне библиотеке, у одељку за периодику, Прилог 63.

⁷⁷ MNT 1-312A. Наслов у оригиналу: *The Lonely, Unique and Happy Pioneer or the Strange Life of Nikola Tesla, Observations by a Secretary.*

⁷⁸ MNT 1-312A.

⁷⁹ MNT 1-313A.

⁸⁰ Исто.

⁸¹ MNT 1-314A.

⁸² MNT 1-315A.

текста посветила је Теслином изгледу, карактеру и понашању.⁸³ Одатле сазнајемо да је он имао велико поштовање према својим запосленима, да је увек био љубазан, меког гласа, да је давао јасна упутства и да никада није рекао ништа лоше о некоме.⁸⁴ Имао је времена да саслуша и увек је искрено износио своје мишљење.

Праву вредност свога живота видео је у завештању које оставља будућим генерацијама. Рекао је : „Yes, to be a pioneer in the scientific world one must expect to be trampled upon as he goes against the current ...“.⁸⁵

Сем локације на којој се налазила њихова канцеларија, Мјуриел нам оставља и драгоцене податке које не налазимо нигде другде, о уређењу канцеларије, о томе како је изгледало место на коме је седео и радио Тесла.⁸⁶ Неколико урамљених фотографија⁸⁷ на зиду и сто за цртање су се налазили у највећој канцеларији. Поред ове просторије се налазила Теслина канцеларија наглашене просторне подужности са столом, две столице и каучем пресвученим мохером. На столу се налазила лампа од зеленог порцелана која је увек била упаљена, чак и у току сунчаних дана. У овој „сањалачкој“ атмосфери он је уживао посматрајући муње и громове, који су се надвијали над Њујорком, кроз прозор на петнаестом спрату Осме западне улице број 40.⁸⁸ Поред ове канцеларије налазио се простор у коме су седеле две секретарице а поред је био фоаје у коме је Тесла испраћао своје госте, често рецитијући стихове.⁸⁹

Овај запис садржи још неколико значајних података у вези са Теслиним односом према новцу. Квалитет му је био на првом месту. Увек је наручивао само најбоље, без обзира да ли је у питању била набавка за лабораторију, канцеларијска опрема или храна за голубове⁹⁰, био је перфекциониста у

⁸³ MNT 1-315A-327A.

⁸⁴ MNT 1-319A, Мјуриел наводи да је Тесла чак и приликом парница које су се водиле против њега, увек имао по неку љубазну реч за своје опоненте иако га је то могло коштати изгубљеног спора.

⁸⁵ MNT 1-317A.

⁸⁶ Лилиан у једном писму Тесли пише да је стигао диван тепих за канцеларију, MNT 90-450A.

⁸⁷ „Робот“, турбина на пару и гас, осцилаторни трансформатор и Теслин торањ за бежични пренос.

⁸⁸ MNT 1-318A.

⁸⁹ MNT 1-319A.

⁹⁰ Исто.

свему што је радио.⁹¹ Једном употребљене марамнице је бацао, а нове сиве свилене рукавице наручивао је два пута недељно.⁹² Сваког радног дана долазио је у канцеларију тачно у подне, а секретарице је поздрављао са осмехом и речима: „Добро јутро, девојке“.⁹³ Често их је изводио на вечере⁹⁴, слао колаче⁹⁵, водио на забаве⁹⁶, плаћао им такси до куће⁹⁷, часове страног језика⁹⁸ и стоматолошке услуге.⁹⁹ Сваког дана око осамнаест часова неизоставно је ишао у једночасовну шетњу. Приликом једне такве шетње (1938.) ударила су га кола након чега се дуго опорављао и није посетио лекара.¹⁰⁰ Сем о науци Тесла је знао много и о исхрани, начину припреме појединих јела и често је куварима давао инструкције како да их припреме.¹⁰¹ Своју несебичност исказао је посебно једном приликом, након што му је додељена Едисонова медаља.¹⁰² Био је спреман да је прода како би

⁹¹ MNT 1-320A.

⁹² MNT 1-319A.

⁹³ MNT 1-320A, друга секретарица, старија, је била Дороти Скерит.

⁹⁴ MNT 90-815A, MNT 90-817A, MNT 150-264A.

⁹⁵ MNT 90-814.

⁹⁶ MNT 90-444A, Лилиан пише Тесли 3. јануара 1916. Захваљује се и каже да су сви уживали синоћ на забави.

⁹⁷ MNT 1-321A.

⁹⁸ MNT 103-278A–283B. Преписка наставнице шпанског језика, Абине М. Харт са Дороти Скерит. Абина Харт је била незадовољна сталним померањем уговорених часова, увређено је вратила у писму један долар који јој је Тесла послао. Из преписке сазнајемо да је она подучавала Дороти и Лилиан. Преписка је из јула 1919. године. У писмима које Лилиан пише Тесли између 1916. и 1919. у склопу дневних извештаја, помиње часове француског језика, које су она и Дороти имале сваког петка, у току 1917. (MNT 90-451A, MNT 90-501A, MNT 90-508A). У писмима из исте године помиње и часове немачког (MNT 90-494A–495A). У осталим писмима је нејасно који су часови у питању (MNT 90-470A–471A, MNT 90-475A–478A, MNT 90-490A–491A, MNT 90-509A–510A, MNT 90-523A, MNT 90-525A, MNT 90-531A, MNT 90-541A, MNT 90-550A, MNT 90-554A–555A, MNT 90-616A, MNT 90-623A, MNT 90-829). Дороти се захваљује за часове француског (MNT 150-188A, MNT 150-234A) а потом и за часове француског и немачког (MNT 150-195A).

⁹⁹ MNT 90-815A, MNT 150-189A, MNT 150-190A.

¹⁰⁰ MNT 1-321A. Пронађени подаци нам указују да се ова незгода догодила 1938. Током једне од својих редовних шетњи улицама Њујорка, ударио га је аутомобил. Од тешких повреда опорављао се следећих неколико месеци. Ова повреда му онемогућава да одржава брижљиво неговани ритам живота и доприноси постепеном слабљењу и коначној смрти. Мјуриел верује да је овај инцидент убрзао Теслину смрт јер је приликом незгоде већ био стар и болешљив. В.: MNT 151-667A, Прилог 52.

¹⁰¹ MNT 1-321A–322A.

¹⁰² Едисонову медаљу је додељивао Амерички институт електроинжењера. Тесли је медаља додељена 13. децембра 1916. за достигнућа у области полифазних и високофреквентних струја. Свечано уручење обављено је на церемонији 18. маја 1917. Ова медаља се налазила у сефу у Теслиној соби у хотелу Њујоркер, како је установљено приликом прегледа собе након Теслине смрти (в.: поглавље *Сахрана Николе Тесле и Последња израчунавања*) међутим она није стигла у музеј.

секретарицама исплатио плате. Секретарице су му честитале¹⁰³ на медаљи и нису пристале на његов предлог. Плате су добиле у целости нешто касније.¹⁰⁴

Арбус се кратко осврће и на тему жена у Теслином животу . То је била тема о којој је Тесла мало знао, како је сам признао, али је без обзира на то све даме око себе стављао на пиједестал. Овако високо, оне су остајале ван физичких и емотивних домета за њега. Тесла је веровао да уколико би се посветио некој жени не би стигао да заврши своје „овоземаљске“ послове.¹⁰⁵

Мјуриел у тексту помиње и Теслину љубав према голубовима. Сваке недеље секретарице су наручивале посебну храну за њих а он се опуштао док их је хранио, некад у оближњем парку а понекад и на прозору своје собе. Због овога је било доста притужби од стране гостију хотела али се он није обазирао.¹⁰⁶ Последњих пар страна свога писма Мјуриел је посветила Теслиној смрти и сахрани. Зачудило је што ни на једном лицу није видела сузе, већ само дивљење према овом великом човеку, који је осветлио свет и који се, по њеним речима, може уврстити у свеце.¹⁰⁷

Њена оданост, поштовање и дубока наклоност према Тесли могу се прочитати и у писму саучешћа, написаном руком, које је упутила Сави Косановићу 13. јануара 1943. године.¹⁰⁸ Мјуриел Арбус се дивила Тесли на посебан начин. И након одласка из службе писала му је бројна писма, слала честитке за празнике и разгледнице са путовања.¹⁰⁹

¹⁰³ MNT 90-453A, Лилян честита Тесли на медаљи, 9. јануар 1917; MNT 150-260A-261A, Дороти честита Тесли на медаљи, 19. јануар 1917.

¹⁰⁴ MNT 1-323A.

¹⁰⁵ Исто.

¹⁰⁶ Исто.

¹⁰⁷ MNT 1-325A-327A.

¹⁰⁸ MNT 1-73A-73B.

¹⁰⁹ До сада је утврђено да сигнатура докумената преписке између Тесле и Мјуриел има укупно 67. Међутим, постоје бројни канцеларијски дописи који нису потписани али се претпоставља да их је она куцала. У погледу њихове приватне преписке, многа писма су без датума, последње писмо судећи по датуму, она му је написала 17. новембра 1940. (MNT 1-71A-71B). У оквиру претраживог индекса кореспондената са сајта Музеја Николе Тесле, са презименом Арбус налазимо две особе: *Sophie, M.* и *S, M.* под редним бројевима 220. и 221. Подвлачимо да је реч о истој особи, Теслиној секретарици Мјуриел Арбус која се некада потписивала и као *Sophie Muriel Arbus*. Даље, у оквиру фолијације не помињу се документа из кутије број 1. којих има укупно деветнаест. Седамнаест докумената чине поменуто писмо *The Lonely, Unique and Happy Pioneer or the Strange Life of Nikola Tesla, Observations by a Secretary*, док су преостала два документа писмо упућено Сави Косановићу.

6.2.3. Преписка са новинарима, издавачима и претплате на стручне часописе

У профилисању професионалног пута Николе Тесле, штампаним медијима припада посебно место. Свестан њиховог утицаја, Тесла је нарочито водио рачуна о свом јавном наступу. Тако је, осим захваљујући свом неоспорном генију, вођен непресушном вером у успех, кроз дуге године рада и систематичних појављивања у штампаним медијима, изградио завидну научну репутацију, признату и прихваћену у јавности и струци, какву је и завређивала личност и научник његовог формата.

У животу генијалног проналазача штампани медији су имали значајну улогу. Био је свестан њиховог утицаја и пажљиво је бирао речи које ће трајно остати забележене. Теслини финансијери су пратили објаве у штампи о њему и често су били забринути уколико би у тексту било назнака о његовом потенцијалном неуспеху. Знао је да се вести у новинама брзо шире и да му од новинарског пера зависи репутација у јавности и у очима финансијера. Због тога је имао посебну тактику у опхођењу са новинарима. Није откривао своје идеје јавности све до момента када је и сам чврсто веровао у успех.

У Теслиној архиви налази се преко хиљаду докумената преписке са разним уредницима, новинарима и издавачима. Он је ову преписку сматрао важном и категорисао је на исти начин као и преписку са пословним партнерима. У оквиру претраживог индекса кореспондената није могуће утврдити тачан број писама јер су нека писма заведена под личним именом, а нека под називом новина.

Новинари магазина *Electrical Engineer* показали су посебно интересовање за Теслин рад.¹¹⁰ Након пожара у Теслиној лабораторији упутили су му писмо подршке и понудили на поклон све бројеве часописа који су изгорели.¹¹¹ Тесла је у одговору на писмо навео да су изгорели сви часописи, али да ипак не може да прихвати поклон.¹¹² Након месец дана размењивања писама, Тесла је обавестио Фреда Де Ланда да су часописи стигли, али да нису комплетни. Тражио је да му пошаље рачун јер, како је написао: „... могу себи да приуштим да потрошим мало

¹¹⁰ MNT 53-326A–338A, писма су писана од јуна 1891. до марта 1894.

¹¹¹ MNT 88-384A, март 1895.

¹¹² MNT 88-385A, март 1895.

новца, иако нисам банкар као Ви Фред ...“.¹¹³ Из даље преписке сазнајемо да је Тесла платио два долара за часописе, један долар за све бројеве из 1895. године и долар за претплату у току 1896. Такође сазнајемо да није имао времена да напише обећани чланак.¹¹⁴ Из 1896. и 1897. сачувана су још два писма упућена Тесли из ове редакције, али не и његови одговори.¹¹⁵ Разлог Теслине дугогодишње задршке према овој редакцији открива се након три године. Из његовог опширног писма уреднику новина, сазнајемо следеће: „... Објављивањем текста 17. новембра у вези са мојим недавним доприносом *Electro-Therapeutic Society*, коначно сте успели, након безуспешних покушаја током година, да ми нанесете озбиљну штету. Уложио сам велики напор да напишем тај рад и очекивао сам да се појави међу достојним прилозима сличне врсте, признајем, рана је дубока ... убудуће ћу водити више рачуна о својим папирима ...“.¹¹⁶ Тесла даље додаје да му је годинама опраштао разне грешке јер себе сматра хришћанином и филозофом, али да је објављивањем овог текста претерао, јер је бацио сенку на његову част и на оне који га поштују. Обавештава га да је исто писмо проследио разним новинама и да очекује да га и *Electrical Engineer* публикује у наредном броју, уз извињење за своје изјаве. Тесла завршава писмо речима да ће му и овог пута опростити, али да се у будућности уздржи од сличних изјава како ствар не би дошла до суда.¹¹⁷ Улогу у посредовању нарушених односа је преузела Америчка новинска агенција која се писмено обратила редакцији новина *Electrical Engineer*. Након њиховог одговора да нису ничим нарушили Теслин углед, Агенција је послала писмо и Тесли, правдајући уредништво да никаква штета Теслином угледу није нанета са намером.¹¹⁸

Новинари *Electrical Review-a* су такође пратили Теслин рад. У току 1894. године посебно их је занимао рад осцилатора.¹¹⁹ Пре публиковања, Тесли су слали

¹¹³ MNT 88-386A, април 1895.

¹¹⁴ MNT 88-387A–390A, преписка је из 1895. и 1896.

¹¹⁵ MNT 53-341A–342A.

¹¹⁶ MNT 53-343A, 18. новембар 1898. Из писма не сазнајемо име уредника. Тесла је насловио писмо: „Editor of the *Electrical Engineer*“.

¹¹⁷ MNT 53-343A–344A, 18. новембар 1898.

¹¹⁸ MNT 53-345A–346A, 21. и 22. новембар 1898.

¹¹⁹ MNT 54-9A, фебруар 1894. Један новинар *Popular Science News-a* се распитивао где може да набави Теслин апарат за спровод струје, јер је прочитао да се може користити у лечењу нервних обољења. Тесла му одговара да овај апарат још увек није на тржишту али да ће га обавестити чим буде (MNT 75-182A–183A, јул 1896.).

чланке који би га могли интересовати, са жељом да добију неки коментар од њега.¹²⁰ Једину фотографију која му је била драга, Тесла је дао свом пријатељу Часу Прајсу, новинару овог магазина.¹²¹ Њему је радо писао дугачке одговоре на питања у вези са калемима и икс-зрацима.¹²² Сазнавши да је Тесла изнајмио комад земље на Лонг Ајленду, технички уредник ових новина, Час Чајлд му је писао са жељом да добије додатне информације о инсталацији куле и даљим плановима.¹²³ Није познато да ли је добио одговоре које је тражио.

Пожар који је избио у Теслиној лабораторији у марту 1895. привукао је пажњу штампе. Уредник *Electrical World*-а је послао писмо подршке¹²⁴, али очигледно није саосећао са Теслом, будући да му је упорно тражио да напише текст о свом губитку за нови број, што је Тесла, уз љубазне речи, одбио.¹²⁵ Тесла вероватно није никада заборавио инцидент из 1893. када су објавили његов некоригован чланак.¹²⁶ Наредно сачувано писмо, од истог уредника, Тесла је добио у марту 1896. године. Овог пута уредник је затражио од њега мишљење о називу принтова добијених помоћу рентгенских зрака предлагајући низ имена попут: радиографија, рентгенграф, скотографија, сцијаграфија, катодограф, х-грам, да поменемо само неке.¹²⁷ Тесла није приложио свој предлог¹²⁸ нити је овом уреднику испунио жељу да напише текст о најновијим истраживањима.¹²⁹ Професионалну етику или жељу да одобривољи научника, овај новинар је исказао шаљући му још необјављени чланак који је написао Везелс, председник *Moore*

¹²⁰ MNT 54-12A, јун 1896.

¹²¹ MNT 59-705A, јун 1896. Евидентно да је Тесла уступио неке фотографије часопису *The Photogram*, јер га је уредник обавестио да ће у августовском броју 1898. публиковати фотографију његове шаке а да у септембарском броју жели да објави и његов портрет урађен помоћу вакуумских цеви, в.: MNT 158-563A–564A, јул 1898.

¹²² MNT 137-287A, март 1898. За деловање рентгенских зрака интересовали су се и новинари *Philadelphia Press*-а, који су Тесли у току фебруара 1896. послали неколико телеграма желећи да знају његов став о томе да ли има наде да помоћу ових зрака слепи прогледају, в.: MNT 116-123A–126A.

¹²³ MNT 54-17A–18A, август 1901.

¹²⁴ MNT 54-58, март 1895. Писмо није потписано што указује да овај уредник није познавао Теслу. Пожар га је занимао као интересантна прича за новине.

¹²⁵ MNT 54-59A–60A, март 1895.

¹²⁶ MNT 104-609A–610A, август 1893.

¹²⁷ MNT 54-61A.

¹²⁸ MNT 54-63A.

¹²⁹ MNT 54-62A.

Electrical Company, у коме је било неповољних референци о Тесли.¹³⁰ Можда је овај потез био заправо лукаво осмишљен, како би новинар добио Теслин коментар и самим тим имао занимљиву дебату за наредни број. Тесли је ово било јасно, те се изјаснио да има хитније ствари којима мора да се посвети.¹³¹ У јеку периода названог рат струја, исти новинар тражи од Тесле да напише чланак о практичној употреби струја високих фреквенци, међутим поново је љубазно одбијен.¹³² Новинар се опет послужио триком и у наредном писму захвалио Тесли што планира да у будућности ипак напише чланак. Међутим, Теслин одговор га је засигурно оставио без даље дилеме.¹³³ У наредном писму сазнајемо име уредника који се овог пута потписао. Час Чајлд¹³⁴ пише како се са задовољством сећа њиховог разговора у друштву господина Картера у хотелу Валдорф Асторија, док су посматрали Теслу како вечера и користи прилику да му предложи да напише нешто о „хладном светлу“.¹³⁵ Тесла се са задовољством сећао овог догађаја, али није био у могућности да прихвати предлог за писање чланка.¹³⁶ Сазнавши да Тесла треба да одржи предавање у Бафалу на конвенцији америчке Електро-терапевутске асоцијације, Час му је тражио апстракт како би га публикувао, али га је научник упутио на секретарицу асоцијације.¹³⁷ Сачувано је и једно писмо, које је Тесла упутио наредном уреднику ових новина, Вудбрицу. У писму му пише о свом протесту против увредљивих инсинуација из часописа *Engineer* али и додаје да никада није придавао ни најмању пажњу разним критикама других о свом раду, које су га протеклих година пратиле по штампи: „... I have been made the object of attacks, I have never paid the slightest attention to them. Such adverse criticisms are but the necessary accompaniments of a successful career ...“.¹³⁸

Тесла је сматрао да су критике, и добре и лоше, пратња успешне каријере и очигледно су га овакве ситуације додатно мотивисале да настави свој рад.¹³⁹

¹³⁰ MNT 54-64A, мај 1896.

¹³¹ MNT 54-65A.

¹³² MNT 54-66A, мај 1897; MNT 54-67A.

¹³³ MNT 54-68A.

¹³⁴ Чајлд је у току 1901. био технички уредник новина *Electrical Review*.

¹³⁵ MNT 54-70A, новембар 1897.

¹³⁶ MNT 54-71A.

¹³⁷ MNT 54-75A–76A, септембар 1898.

¹³⁸ MNT 54-78A, новембар 1898.

¹³⁹ Исто.

Недуго након тога, часопис *Electrical World* мења име у *Electrical World and Engineer* а на места уредника долазе Теслин велики пријатељ Томас Комерфорд Мартин¹⁴⁰ и Вивер.¹⁴¹ Тесла је овај часопис радо читао и био је претплаћен на њега.¹⁴² Након пар година поново је било актуелно старо име часописа *Electrical World* а у прилог лепој сарадњи говоре разни уступци које је уредништво чинило Тесли, набављајући му одређене брошуре и чланке.¹⁴³ У архиви је пронађено и једно писмо на меморандуму *Electrical World*-а које је Тесли упутио син Томаса Мартина, Кингсли, у коме га позива да одржи предавање о бежичном преносу струје и сигнала пред Одељењем за науку и технологију Прат Института.¹⁴⁴

Занимљива је Теслина преписка са запосленима у уредништву часописа *The Century Magazine*. Након што је Теслина лабораторија изгорела у марту 1895. примио је многа писма подршке од њих.¹⁴⁵ Тако му Буел, помоћник уредника пише: „... поздрављам феникса који се увек подиже из пепела ...“.¹⁴⁶ Исте године они предузимају подухват писања Енциклопедије у коју желе да уврсте и Теслу. Прихватајући овај предлог он им шаље писмо са важним биографским подацима (Прилог 64).¹⁴⁷

Наредне године, из уредништва овог часописа, Тесла добија на поклон сет речника. С обзиром да су му били врло корисни за свакодневну

¹⁴⁰ Томас Комерфорд Мартин је био инжењер, новинар и писац прве књиге о Теслиним достигнућима. Био је Теслин пријатељи и имао је значајну улогу у промовисању Теслиног рада.

¹⁴¹ Преписка са уредништвом – MNT 54-81A–86A, 1902,1903; Комерфорд је радио за *Electrical Engineer* засигурно од 1893. У току те године он пише Тесли, на меморандуму новина како „Тесла књига“ напредује и да је завршио 300 страница а да је 275 страница на лекторисању (MNT 53-333A–333B, октобар 1893). Наредне године 1894, пише Тесли да је његову фотографију послао у Чикаго за објаву у једној књизи и тражи другу (MNT 53-337A, март 1894). Из 1895. имамо још једно писмо на меморандуму новина, у коме пише да је одржао предавање испред публике од 500 људи у Бруклину, која је топло поздравила помен Теслиног имена (MNT 53-339A, октобар 1895). Наредно писмо из октобра 1895. нам открива дубину њиховог односа. Комерфорд пише да је свраћао до њега (што не би било пристојно без позива, упућује на чињеницу да су били блиски) али да је он изашао да се види са Падеревским. У истом писму помиње да ће му послати песму (MNT 53-340A).

¹⁴² MNT 54-86A.

¹⁴³ MNT 54-87A, MNT 54-89A.

¹⁴⁴ MNT 54-80A.

¹⁴⁵ MNT 50-89A.

¹⁴⁶ MNT 50-88A. Њихов пријатељски однос који је трајао годинама, осликава и писмо Буела Тесли уз које му шаље таблете против прехладе уз детаљно упутство како да их користи (MNT 50-106A–106B, 19. март 1900).

¹⁴⁷ MNT 50-91A, Прилог 64.

употребу желео је да их плати али није желео да увреди никог својим инсистирањем.¹⁴⁸ Прихватио је речнике уз напомену да ће га увек подсећати на пријатеље.¹⁴⁹ Након тога, уредник Ричард Гилдер му шаље чланак о икс-зрацима у коме је поменуто и Теслино име. Професор Тровнбриц, аутор чланка, изразио је жељу да и Тесла погледа чланак, како би потврдио валидност референци. Уједно, Гилдер је тражио од Тесле да напише краћи текст на исту тему.¹⁵⁰ Убрзо добија одговор. У дугачком писму, прожетом анегдотом из свога детињства о веверици¹⁵¹, Тесла пише да још никада није писао чланак за магазин са научном темом и да не жели да пише чланак о Рентгеновим зрацима. Иако је имао високо мишљење о професору, Тесла није желео да испољава свој критицизам који би могао бити погрешно схваћен. На крају овог писма, додао је да је недавно примио писмо од професора Крукса који дели његово мишљење поводом ставова проф. Тровнбрица.¹⁵² Да је *The Century Magazine* био заинтересован за објаве о најновијим Теслиним истраживањима говори у прилог и чињеница да су пристали да плате, у висини од 500 долара, познатог фотографа Диксона Елија из Денвера да фотографише Теслин рад у Колорадио Спрингсу (Сл. 86).¹⁵³ Након што су проценили да су фотографије супериорне, Гилдер је тражио од Тесле да напише пропратни текст од 400 речи.¹⁵⁴ Није нам познато да ли је Тесла написао овај текст.

Други уредник овог часописа, Роберт Андервуд Џонсон, био је велики Теслин пријатељ од 1893. све до смрти 1937.¹⁵⁵ Управо у овом часопису Тесла је објавио свој чувени текст, филозофског карактера о проблему повећања људске енергије.¹⁵⁶

¹⁴⁸ MNT 50-93A–94A.

¹⁴⁹ MNT 50-95A.

¹⁵⁰ MNT 50-101A, 6. јануар 1898.

¹⁵¹ MNT 50-86A–87A.

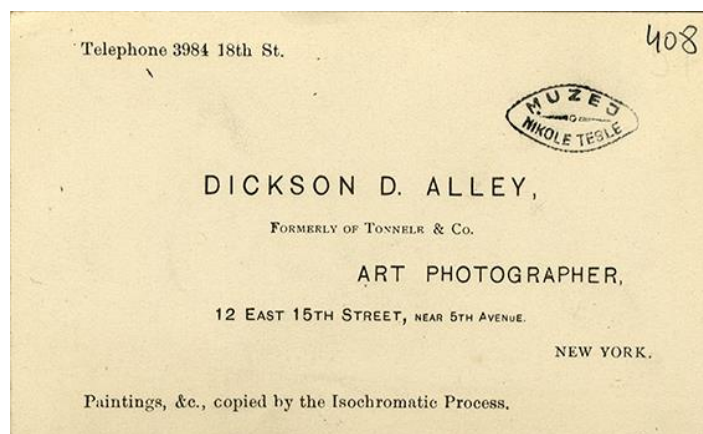
¹⁵² MNT 50-87A.

¹⁵³ MNT 50-103A, 27. новембар 1899.

¹⁵⁴ MNT 50-104A, 8. јануар 1900.

¹⁵⁵ Џонсон је био и преводилац, песник и амбасадор Сједињених Држава у Риму. Теслино пријатељство са њим почело је након што их је упознао Томас Мартин, који је Теслу довео у редакцију *Century* магазина.

¹⁵⁶ У питању је чланак Повећање људске енергије (*Increasing Human Energy*). Дрејк из магазина *Century* враћа Тесли 23. јула 1900. преостале илустрације које су пратиле чланак, двадесет девет фотографија и четири стране дијаграма (MNT 90-322A); MNT 54-150A–151A.

Сл. 86. Визит карта Диксона Елија. Извор: MNT.

Као и многе новинаре, Теслина биографија занимала је и Дејвиса, новинара месечног илустрованог магазина *Our Day*. У тренутку када се обратио Тесли, писао је серијал романсираних биографија познатих људи у Сједињеним Америчким Државама и желео је да објави и Теслину биографију, јер је сматрао изузетном причу како је сиромашан дечко постао познати проналазач.¹⁵⁷ Тесла му је у одговору написао да је погрешно обавештен о почетку његове каријере: „... You are somewhat misinformed in regard to the beginning of my career. I did not start exactly as many prominent men in America did, but, on the contrary, I had all the advantages and means at disposal, and during the sixteen years I was in school I spent a handsome fortune, and if I had been wiser I would have learned much more than I did. I have since been trying to make up for lost time ...“.¹⁵⁸

Љубазне речи поводом губитка лабораторије у пожару, Тесли је упутио и уредник часописа *New Ideas*. У истом писму га је замолио и да пошаље неки материјал за објаву, међутим Теслин одговор је као и обично био да не жели да објављује ништа о своме раду и животу, али је истакао да је захвалан за љубазне речи и подршку која му је указана због губитка лабораторије.¹⁵⁹

Никола Тесла је пажљиво је планирао када ће давати изјаве и потписивати чланке. Из једног писма сазнајемо да је извесни новинар *Carpenter's Newspaper*-а морао да му обећа, након посете његовој лабораторији, да неће бар два месеца објавити

¹⁵⁷ MNT 87-491A, јул 1898.

¹⁵⁸ MNT 87-492A, јул 1898.

¹⁵⁹ MNT 73-160A, децембар 1895.

никакву причу о њему.¹⁶⁰ Међутим, ни након два месеца, ни након годину дана, новинар није добио пристанак за објављивање.¹⁶¹

Многи позиви за писање чланака су остали без одговора, попут позива да напише чланак на тему будућност струје.¹⁶² Стефан Колс је, који је тада писао за магазин *Collier*, обраћао се Тесли више пута са надом да ће добити неки текст али је Тесла био категоричан, није желео да га помињу много у новинама.¹⁶³ Тесла му је исто поновио и након две године, наглашавајући да је у питању ствар принципа, да не жели да се у штампи појављују информације о његовом животу и раду.¹⁶⁴ Ипак, након тога послао му је фотографију своје ципеле на којој се види стопало (Сл. 87).¹⁶⁵ Једном приликом се нашао са Колсом, па је, реферишући на тему бежичног преноса струје на велике раздаљине написао: „... I wish I could kiss him, but I can't, for I am myself the fellow ...“.¹⁶⁶

Сл. 87. Теслино стопало. Извор: MNT.

¹⁶⁰ MNT 50-49A, 15. октобар 1895.

¹⁶¹ MNT 50-50A, 17. октобар 1895.

¹⁶² MNT 50-365A–366A. Позив је упутио часопис *Christian Herald*, два пута у размаку од три дана у месецу новембру 1900. године.

¹⁶³ MNT 50-537A–538A, октобар 1896.

¹⁶⁴ MNT 50-537A–520A, новембар 1898. Истом новинару (Стефан Колс је писао и за *Electrical Review*) је 1894. послао своју фотографију (MNT 50-514A), затим 1895. написао коментар за чланак о бежичном преносу струје (MNT 50-515A).

¹⁶⁵ MNT 50-517A, 1896. Тесли се није допала шаљива опаска новинара да користи популаран бренд ципела да би себе рекламирао (MNT 50-516A, MNT 50-518A).

¹⁶⁶ MNT 50-515A.

У Теслиној архиви кореспонденције налазе се два писма преписке са редакцијом новина *Chicago Tribune*. У једном је Теслин одговор уредништву новина у коме се он захваљује за послат чланак и коментарише једну ауторизовану објаву у часопису *Electrical Review* као релевантну, будући да он никада не говори о нечему у шта није сигуран. У другом сачуваном писму Тесла захваљује уреднику ових новина на љубазном коментару у броју од 16. новембра.¹⁶⁷

Како је Теслина популарност расла са годинама, новинари су се утркивали ко ће објавити репрезентативнију фотографију прослављеног проналазача. Из часописа *Cosmopolitan* у неколико наврата су му слали писма.¹⁶⁸ У архиви су пронађена два његова одговора. Један одговор завређује посебну пажњу, пошто је директан и духовит. Након што су му из поменутог магазина понудили да га фотографишу, без надокнаде, у луксузном студију у Петој авенији у Њујорку, Тесла је одговорио: „... my present work does not permit to spare the time for a sitting ...“.¹⁶⁹

Тесла је често добијао необична питања од новинара. Уредник новина *Commercial Tribune* пише Тесли, са жељом да сазна његов став о еутаназiji.¹⁷⁰ У опширном одговору Тесла је истакао: „... Arabs experimented on criminals and reached great results in surgery. Many persons would approve such measures; personally I am unable to do so, because of pity for the individual, however bad it may be. It seems to me that, without violating the principle of personal liberty, experiments cannot be performed even on a criminal, except with his express consent, until a law is passed authorizing such experiment ...“.¹⁷¹

Уреднику најстаријег српског магазина на тлу Сједињених Америчких Држава, *Српски Патриота*¹⁷², Тесла је послао своју фотографију, потписану српским писмом и пристао је да му помогне око проналажења издавача за једно дело

¹⁶⁷ MNT 102-280A, 4. новембар 1898; MNT 50-354A, 22. новембар 1898.

¹⁶⁸ MNT 51-253A, MNT 51-256A–257A.

¹⁶⁹ MNT 51-262A–263A, март 1913.

¹⁷⁰ MNT 50-44A, MNT 50-45A, 19. новембар 1897.

¹⁷¹ MNT 51-46A.

¹⁷² Уредник *Servian Patriot* часописа био је црногорац Јово Томановић.

српског писца које је Томановић превео. Тесла је био заинтересован да сазна да ли постоји превод неког дела Јаше Игњатовића.¹⁷³

Многобројни уредници су покушавали да добију ексклузивну причу од Тесле позивајући се на препоруке његових пријатеља. Уредник новина *The Colorado Springs Gazette* у свом дугачком писму помиње Леонарда Куртиса, преко кога већ неко време жели да договори састанак. Наглашава да ове новине неће ништа објавити без Теслине дозволе и да „... неће објављивати сензационалистичка предвиђања и фиктивне интервјуе, као што раде поједине новине из Денвера и Колорада ...“.¹⁷⁴

Од априла до јула 1896. је новинар *Scientific American*-а покушавао да добије од Тесле фотографију.¹⁷⁵ С обзиром да је радо читао овај часопис и да је био регуларан претплатник¹⁷⁶, обећао је да ће ускоро поново урадити још једну фотографију помоћу вакуумских цеви¹⁷⁷ и да ће му је послати ексклузивно.¹⁷⁸ Тесла је излазио у сусрет жељама ове редакције и често примао њихове новинаре.¹⁷⁹ Из једног писма сазнајемо да желе да уговоре посету белгијског принца Алберта Теслиној лабораторији, што је успешно и организовано нешто касније.¹⁸⁰ Највећи број докумената преписке између Тесле и редакције ових новина односи се на неспоразум у вези са енциклопедијом *Americana*.¹⁸¹

За Теслине текстове су били заинтересовани и оснивачи часописа. Многи су желели да су првом броју имају и његов текст. Од магазина *The Twentieth Century* добија позив да за први број напише текст од 2.000 речи о прогнозама за наредни

¹⁷³ MNT 155-128A–131A, децембар 1912.

¹⁷⁴ MNT 51-17A, MNT51-19A, октобар 1899.

¹⁷⁵ MNT 59-700A–709A.

¹⁷⁶ MNT 59-701A; MNT 63-161A, 19. фебруар 1909.

¹⁷⁷ Прву коју је урадио помоћу овог светла је поклатио Чарлсу Прајсу из *Electrical Review*-а,

¹⁷⁸ MNT 59-707A.

¹⁷⁹ MNT 63-151A-152A, мај 1903; MNT 63-154A, август 1908; MNT 63-155A-156A, јануар 1909.

¹⁸⁰ MNT 63-153A, март, непозната година.

¹⁸¹ Тесла је наручио ову енциклопедију у жељи да је прелиста и одлучи да ли би је купио, међутим, заједно са енциклопедијом послат му је и рачун. Како није желео да купи ову публикацију искрсао је проблем јер је редакција захтевала да им се покрију трошкови (набавке, паковања, слања, провизије за агента..) које су проценили на четрдесет долаара и неколико пута су слали упутство за паковање пошиљке која треба да им се врати. Тесла није био задовољан оваквим видом сарадње али је желео да буде коректан. С обзиром да је преписка трајала више од годину дана и да је Тесли одузимала драгоцено време, он је желео да је што пре оконча и понудио им је педесет долара и да тиме окончају целу ствар. Они су, наравно пристаји, MNT 63-157A–175A, јануар 1909. и август 1910.

век.¹⁸² Позив да за први број илустрованог месечника *The Automobile Magazine* напише чланак уз надокнаду добија и од Емерсона, уредника овог месечника.¹⁸³ С обзиром да му се обратио са *Nicholas* што се Тесли никада није допадало, вероватно није било погодбе. Од потпредседника компаније *The Outlook* Тесла је добио писмо у коме је написано да му шаље први број илустрованог магазина *The Outlook*, који је требало да излази недељно, што је у то време била новина.¹⁸⁴ Међутим, овај часопис није стигао до Тесле.¹⁸⁵

Судећи по сачуваној преписци, Тесла је имао коректан однос са уредништвом *Cassier* магазина. Од њих је једном приликом наручио чак дванаест копија броја са темом Нијагаре.¹⁸⁶ Знамо и да су му слали текстове на корекцију пре објављивања.¹⁸⁷ Сачувана су и два писма која су стигла касније из нове редакције у којима уредник, реферишући на Теслин текст *The Transmission of Electric Energy Without Wires*, који је штампан у часопису *Electrical World*, изражава наду да ће Тесла имати и њих у виду када буде желео да објављује сличне текстове.¹⁸⁸

Новинари су му слали писма и док је боравио у Паризу током 1892. Тако новинар *The Electrician*-а¹⁸⁹ каже да са нестрпљењем чекају текст његовог предавања које тренутно пише и да ће му помоћи око илустрација и ставити на располагање свог цртача.¹⁹⁰ Исти новинар га убрзо позива на вечеру у *Café Royal Regent* и обавештава га да професор Џ. Џ. Томпсон неће моћи да присуствује због смрти рођака као ни Сер Оливер Лоџ али да ће Флеминг и Девар бити присутни.¹⁹¹

Други новинар овог лондонског магазина, Џорџ Такер му је у неколико наврата тражио фотографију за секцију биографских скица у оквиру њихових

¹⁸² MNT 50-536A, 29. јул 1895.

¹⁸³ MNT 64-619A, октобар 1899.

¹⁸⁴ MNT 107-4A, јануар 1896.

¹⁸⁵ MNT 107-5A, јануар 1896.

¹⁸⁶ MNT 50-56A, 22. јун 1895.

¹⁸⁷ MNT 50-57A–58A, 4. фебруар 1897.

¹⁸⁸ MNT 151-528A–529A, мај 1904. Потписан је уредник Алберт С. који је у то време био такође и уредник часописа *Electrical Age*.

¹⁸⁹ У питању је лондонско издање овог часописа. Тесла је био претплаћен на овај часопис и читао га је годинама (MNT 54-149A).

¹⁹⁰ MNT 54-130A, јануар 1892.

¹⁹¹ MNT 54-132A, фебруар 1892.

публикација.¹⁹² Иако Тесла није имао жељу да пошаље свој портрет Такер је био врло упоран.¹⁹³ Није познато да ли је добио жељену фотографију. Уредници ових новина вероватно нису били задовољни оваквим Теслиним поступком, па су у броју од 15. јуна 1900. писали да је скренуо са ума, као коментар на његов чланак из *Century*-а.¹⁹⁴ Ипак, Такер га је уверавао да га он лично изузетно цени и покушао је да оправда текст придруженог уредника Картера.

Одређени анимозитет Тесла је имао и према часопису *Illustrated American*. Из његове преписке са уредником сазнајемо да није желео да напише чланак нити да им пошаље фотографије себе и своје лабораторије.¹⁹⁵

Поједини новинари су нудили помоћ научнику, попут уредника часописа *Daily Financial News*. Тесла је био захвалан за понуду, али је истакао да има неколико имућних пријатеља који би му помогли када би то затражио, међутим то и не планира.¹⁹⁶ Други су пак слали писма подшке Тесли у тешким тренуцима, попут уредника *Herald*-а. У свом одговору, Тесла пише: „... Attention to pressing work has prevented me from complying with the duty of thanking you for your appreciative comment on my latest invention. I hope that the numerous adverse criticisms which the publication of my results has elicited have not shaken the faith you have evidently placed on me. If I feel certain of anything, it is that I have given to the world an invention which will designate the beginning of a new epoch and profoundly affect the relations between nations ...“.¹⁹⁷

Тесла је пажљиво планирао своје време. Са новинарима се састајао искључиво уколико му је то било важно. Након упорних покушаја Џона Хардинга уредника новина *People's Magazine*, Тесла је пристао на састанак. Међутим, услед нејасне

¹⁹² MNT 54-136A–137A, јун 1896; MNT 54-138A–139A, јул 1896; MNT 54-140A, август 189.; MNT 54-141A, 2. септембар 1897; MNT 54-143A–144A, 27. септембар 1897; MNT 54-145A–146A, 3. октобар 1897.

¹⁹³ MNT 54-142A, 11. септембар 1897.

¹⁹⁴ MNT 54-149A. Тесла ово наводи у једном писму упућеном Џорџу Такеру у виду саучешћа поводом смрти Картера. Тесла изражава своје мишљење да Картер вероватно није имао на уму да му зада тако болан ударац и да вероватно није разумео неке делове његовог чланка, и додаје да су он и Картер имали пристојан однос (MNT 54-147A–148A). У питању је чланак *Increasing Human Energy*.

¹⁹⁵ MNT 107-341A, јул 1897.

¹⁹⁶ MNT 73-46A, август 1897.

¹⁹⁷ MNT 104-544A, новембар 1898.

комуникације, увијене у мноштво љубазних речи, дошло до неспоразума па је састанак пролонгиран.¹⁹⁸

Познати научник је често користио лична познанства са новинарима и да помогне својим пријатељима. Тако у једном писму *New York Journal*-у препоручује Александру Виарду која је требало да наступи у позоришту на Петој авенији. Писао је да ће бити захвалан уколико јој посвете пар лепих речи у својој колумни.¹⁹⁹ Са друге стране, и неки новинари су користили познанство са Теслом да помогну својим пријатељима. Тако је, по препоруци Џона Скотија, америчког новинара²⁰⁰, кореспондента за неколико мађарских новина па и за *Budapesti Hirlap* (Будапештанске вести), примио на разговор за посао младог мађарског професора Каламана Мехиља.²⁰¹

Тесла је читао и *Србобран*. Овим новинама је једном приликом дао изјаву за новембарски број 1938. у којој је упозорио да је опасност рата већа него икад „... што је јасно из силних војничких припрема а цео свет спава преварен обманом дугог мира ...“.²⁰²

На позив Кенета Пејна, из Новинарске асоцијације²⁰³, Тесла је пристао да напише чланак од хиљаду речи са темом прогнозе о трајању рата.²⁰⁴ Овај Теслин чланак, надахнут и проницљив, приказан је у прилогу (Прилог 65).²⁰⁵

Никола Тесла је био претплаћен на магазин *Telegraph Age*²⁰⁶, а издавач, Талтавал му се обраћао са „драги пријатељу“. Њихова преписка почиње у новембру 1893. године када му овај издавач тражи фотографију и показује интересовање за период када је Тесла радио у Европи као телеграфиста.²⁰⁷ У наредном писму он обавештава Теслу да одређена група људи шаље циркуларна

¹⁹⁸ MNT 103-94A–98A, децембар 1908.

¹⁹⁹ Тесла је није лично познавао већ су му је препоручили пријатељи из Европе. Он је до сада само читао о њеним бројним тријумфима. MNT 104-387A, октобар 1897.

²⁰⁰ MNT 150-517A, март 1905. Скоти пише Тесли за жељом да ураде један интервју у коме би му Тесла представио свој рад. Немамо података да ли је Тесла дао интервју. Након неколико година, Скоти тражи од Тесле да прими на разговор проф. Мехиља, MNT 150-519A, април 1909.

²⁰¹ MNT 150-520A.

²⁰² MNT 45-657A.

²⁰³ *The Newspapers Enterprise Association, New York*. Ова агенција је своје текстове објављивала у стотину и тридесет дневних новина.

²⁰⁴ MNT 130-240A.

²⁰⁵ MNT 130-241A, Прилог 65.

²⁰⁶ MNT 154-71A, децембар 1900. MNT 154-73A, децембар 1902.

²⁰⁷ MNT 154-57A. Талтавал тражи фотографију од Тесле и касније у неколико наврата (MNT 154-60A–63A, мај 1898.).

писма у којима тражи донацију у висини од педесет долара за наводно подизање споменика професору Морзеу изумитељу телеграфа. Из Теслиног одговора сазнајемо да је и он донирао новац, јер није ни помислио да је у питању превара.²⁰⁸ Наредне године Тесла је по позиву овог издавача донирао двадесет долара за делегате Удружења америчких телеграфиста који желе да прославе стогодишњицу од Волтиног открића, али је нагласио да не жели да се помиње као донатор.²⁰⁹ У међувремену Талтавал је проследио Тесли позив од италијанског стручног часописа да напише чланак о Волтином доприносу али Тесла није прихватио.²¹⁰ Знамо да је чланак о Теслином раду, пропраћен илустрацијама и његовом фотографијом, требало да буде представљен у другом издању едиције *Telegraphers of Today*.²¹¹ Тесла је ипак држао извесну дистанцу према Талтавалу све док се једна ситуација из прошлости није разрешила. Наиме, Тесла му се у једном писму захваљује на послатом репринту чланка *Transmission of Photographs* који је изашао у *Telegraph Age*-у а који је Тесла претходно објавио у часопису *Electrical Review*. У овом писму Тесла пише да дуго није могао да заборави „... подмукао напад на себе ...“²¹² у часопису *Electrical Age*. Доживевши ово као инсинуацију да је он за то одговоран, Талтавал се у писму ограђује од поступака редакције *Electrical Age* и наводи како је он тај часопис продао још у марту 1893. године²¹³ и да се од тада у потпуности посветио темама телеграфије и телефона, те да више није имао ништа са том публикацијом.²¹⁴ Неадекватан чланак је био објављен 1900. или 1901. године у последњем броју часописа *Electrical Age*.²¹⁵

²⁰⁸ MNT 154-58A, јануар 1898. MNT 154-59A.

²⁰⁹ MNT 154-64A–66A, јануар 1899. У току октобра 1900. Тесла је донирао и суму од десет долара за издање публикације *Telegraphers of Today* (MNT 154-69A–70A, MNT 154-72A).

²¹⁰ MNT 154-67A, март 1899. MNT 154-68A.

²¹¹ MNT 154-72A, децембар 1900.

²¹² MNT 154-74A, август 1921. Са редакцијом часописа *Electrical Age* Тесла је разменио само неколико писама (MNT 53-304A-307A). У једном писму из 1901. Приметан је његов оштар тон. Тесла изјављује да не жели да помињу његово име нити да објављују било шта од што има везе са њим. Такође додаје да им не би послао своју фотографију и да је има (MNT 53-307A). Вероватно је овај Теслин одговор уследио након поменутог напада на њега.

²¹³ Из једног писма сазнајемо да је Ј. Б. Талтавал био пословни менаџер часописа *Electrical Age* у току 1891. године. Његов отац Т. Р. Талтавал био је уредник. У овом писму он честита Тесли на предавању које је одржао 20. маја (MNT 154-80A, мај 1891).

²¹⁴ MNT 154-75A, август 1921.

²¹⁵ Ово није заиста био последњи број али је после овога часопис почео да излази све нередовније. Сачувано је једно писмо из априла 1904. у коме уредник Алберт С. уз писмо шаље Тесли и чланак који је објављен у мартовском броју у коме је и Теслина фотографија (MNT 15-527A).

Тесла је тадашњи уредник обавестио о чланку који је објавио али се није потписао јер је у међувремену дао оставку. Тесла није сматрао да је Талтавал у потпуности одговоран али је сумњао да то можда има везе са њим.²¹⁶ Талтавал даље појашњава ситуацију и каже да се поменути чланак појавио осам година пошто је он раскрстио све везе са њима. У то време новине је контролисао Касиер из *Cassier Magazine Company*.²¹⁷

Значајно је поменути Теслину сарадњу са часописом *Electrical Experimenter*.²¹⁸ Када му је уредник и власник ових новина Хуго Гернсбек²¹⁹, крајем 1918. године, предложио да у овом часопису објави своју аутобиографију у наставцима, њихово пријатељство и сарадња су већ били на врхунцу.²²⁰ Почетком 1919. је почела њихова сарадња на аутобиографским текстовима *Моји Изуми*.²²¹ Договором је било предвиђено да Тесла доставља чланке до двадесетог у месецу како би били штампани у броју за наредни месец. Након што је шести наставак аутобиографског чланка, предвиђен за јулски број часописа каснио, сарадња је прекинута.²²² Тесла је каснио са доставом текстова, што је Гернсбеку додатно повећавало трошкове публикавања. Осим тога Тесла је имао примедбе на несавесно исправљање текстова иако је улагао труд да обележи сва места за исправке. Исте године у децембру Гернсбек је писао научнику у жељи да настави сарадњу на публикацији аутобиографских чланака, али она није остварена.²²³ Током седмогодишњег излагања часописа, на насловним странама су се

²¹⁶ MNT 154-76A, август 1921. Касиер је поигинуо у железничкој несрећи у Енглеској крајем XIX века. Убрзо након тога часопис је престао да излази.

²¹⁷ MNT 154-77A, август 1921.

²¹⁸ Часопис је почео да излази 1913. године. Нешто касније, 1916. Гернсбек додаје и поднаслов *Popular Electrical News Illustrated* а 1918. га мења у *Science and Invention*. Насловна страна часописа је била у боји и врло богато опремљена маштовитим илустрацијама које је углавном радио Френк Пол, в.: *Teslini članci u Elektrial Eksperimenteru*, 3.

²¹⁹ Хуго Гернсбек је још као младић из Луксембурга дошао у Сједињене Државе. Био је аутор значајног броја патената. Свој први часопис *Modern Electrics* почео је да издаје 1908. године. Гернсбек је писао чланке са футуристичким виђењем науке које је називао *sciencefiction*, што је касније прерасло у књижевни жанр, научну фантастику. Једна од најпрестижнијих награда из ове области зове се по њему *Хуго*.

²²⁰ У овом часопису Тесла је и раније објављивао чланке и наставио је да их публикује паралелно са објавама делова аутобиографије.

²²¹ *Моји изуми* су публиковани као књига и преведени на многобројне светске језике. Они представљају напоузданије сведочанство о стваралаштву и животу Николе Тесле.

²²² Шести и последњи наставак је објављен у октобарском броју *Electrical Experimenter*-а.

²²³ Теслина преписка са Гернсбеком и осталим члановима редакције, в.: *Teslini članci u Elektrial Eksperimenteru*, 5-7.

појављивали цртежи бродова, авиона, радиотелеграфских уређаја, возова и сличних техничких уређаја. Само два пута на насловној страни су публиковани портрети, Теслин и Едисонов.²²⁴

Преписка Николе Тесле са Едвином Вилдманом, председником *Wildman Magazine and News Service* компаније осликава врло специфичан однос, интиман и пријатељски.²²⁵

На Вилдманово питање када ће му доставити чланак о фонтани, Тесла одговара: „Dear Wildman: Judging from your communication of today you are working overtime. I suppose the effects of the war are felt also in the Wildman News Service. Of course I shall give you the material for the fountain article. You could have had it before if you had been mindful of the proverb that the early bird catches the worm. As to the forecast on the London calamity I must think it over. It is dangerous to write about such things you know. If they do happen as predicted no credit is given, and if they do not everybody is down on the false prophet. I shall revolve the matter in my mind and let you know what might be done. In the meantime I shall expect a check from your celebrated firm. I am well aware that you are not trying to eclipse J. P. Morgan and Co. but every little thing helps.²²⁶ Вилдман је након неког времена постао навалентан па је Тесла послао овај одговор: „My dear Wildman: I am already under such pressure that your screws have no affect. Do not lose your patience and spoil a valuable relationship.“²²⁷

Пријатељске провокације, посебан стил Теслиног изражавања, непосредност, духовитост и отвореност не налазимо у комуникацији са другим новинарима (Прилог 66).²²⁸

О Тесли су писале и две такозване слободне новинарке. Мери Кофелт, која се потписивала именом Еверет Харе и госпођица Беренис Скиделски, коју је занимало Теслино мишљење поводом изјаве заменика уредника магазина *Popular Science Monthly*, Рејмонда Јејтса у једном интервјуу, да се проналазаштво може научити. Она је планирала да у чланак уврсти размишљања неколико познатих

²²⁴ *Teslini članci u Elektrikal Eksperimenteru*, 3.

²²⁵ MNT 161-178A–203A, од јуна 1915. до марта 1916. Преписка садржи двадесет шест сигнираних докумената.

²²⁶ MNT 161-180A.

²²⁷ MNT 161-182A.

²²⁸ MNT 161-184, MNT 161-186–187, MNT 161-190–192, Прилог 66.

америчких проналазача о овој теми.²²⁹ Тесла је убрзо одговорио на ово писмо и истакао своје мишљење: „... не слажем се са мишљењем које је изразио г. Јејтс ... уметник или проналазач се постаје урођеним даром, који се може развијати или потиснути ...“.²³⁰ У Теслиној архиви је пронађена и визит карта новинарке Кетрин Алер из часописа *The Christian Science Watchman* али није сачувано ни једно писмо.²³¹

Тесла се дописивао и са уредником магазина *American Engineer*, чији је био и претплатник. Када му је једном приликом уредник понудио новчану надокнаду за писање чланака, он је одговорио да су његови чланци од непроцењиве вредности па их из тог разлога никада не наплаћује.²³²

Тесла није никада примао новчане надокнаде за текстове које је писао, осим једном приликом. Када му је магазин *Life* платио двадесет пет долара, Тесла је прихватио, пошто је претходно договорено да ће тај новац доирати у добротворне сврхе или њиховом Фонду за чист ваздух.²³³

Sunday Journal му је тражио да напише чланак од 1.200 речи на тему виђења науке у XIX веку и очекивањима за XX век²³⁴ а из листа *Electricity* су га константно подсећали на чланак који је обећао.²³⁵

Од 1902. до 1906. Тесла је плаћао претплату за *International Catalogue of Scientific Literature* који је издавао Смитсоијан. Са овом институцијом Тесла је размењивао писма између новембра 1896. и јуна 1909. године.²³⁶ У прилогу се налази листа темата које је Тесла читао (Прилог 67).²³⁷

Осим поменутих, научник је био претплаћен и на часописе *Industries and Irons*, *The Patfinder*, *Inventive Age*, *Health Culture*, *The American X-Ray Journal*, *The*

²²⁹ MNT 150-498A–499A, април 1921.

²³⁰ MNT 150-500A, 25. април 1921.

²³¹ MNT 70-400A.

²³² MNT 45-107A–110A, март, април 1898; MNT 45-108A.

²³³ MNT 119-431A, 22. мај 1899. У позним година живота, када је био у тешкој финансијској ситуацији Тесла је писао чланке за новац.

²³⁴ MNT 76-33A, новембар 1899.

²³⁵ MNT 54-159A, јул 1891.

²³⁶ MNT 151-150A–161A.

²³⁷ MNT 151-153A, Прилог 67.

American Inventor, *The American Psysiological Society*, *Terrestrial Magnetism*, *The Theatre Magazine* и на немачки часопис *Der Mechaniker*.²³⁸

У архиви се налази и податак да је Тесла три године био претплатник часописа *Aluminium World*.²³⁹ Једном приликом послао им је текст који је објављен у новембарском броју 1898. године.²⁴⁰

Био је претплатник и периодичног часописа *Popular Science*.²⁴¹ Почетком априла 1899. уредник ових новина Едвард Биглоу посетио је Теслину лабораторију у Њујорку.²⁴² Тесла му касније пише из Колорадо Спрингса да је постигао успех каквом се није надао и да ће ускоро моћи и сам да се увери.²⁴³ У једном писму подршке новинама *American Yugoslav Reflector*, Тесла је писао да ће, уколико буде имао средстава, радо финансирати све будуће бројеве.²⁴⁴

Пријатељски однос Тесла је имао и са уредницом часописа *Science and Invention* Мери Џејкобс.²⁴⁵ За новинара *New York Tribune* Џејмса Хала, Тесла је тврдио да је један од најбољих новинара које зна који извештавају о техничким стварима и он је увек био добродошао у Теслину лабораторију.²⁴⁶

У току марта 1940. Тесла је послао телеграм саучешћа *The New York Times* особљу поводом смрти „... уредника емеритуса и интелектуалног гиганта Џона Финлија ...“.²⁴⁷

Након што је прочитао интервју на тему *Велика ратна тајна* у новинама *World to-day*, новинар Ричард Винанс пише Тесли са намером да чује његово мишљење

²³⁸ MNT 85-323A, децембар 1897; MNT 106-173B; MNT 108-406A, фебруар 1896; MNT 155-497A–498A, 1911. година. MNT 45-712A–718A. Преписка са уредништвом од маја 1897. до децембра 1902. У једном писму Тесла је изразио жељу да му пошаљу све претходне бројеве као и оне који ће уследити (MNT 45-713A); MNT 45-241A–246A, новембар 1898, август 1900. Бостонски уредник Портер му се захваљује на претплати, октобар 1897, MNT 45-257A. Писмо уз које Тесла шаље новац за претплату те године и жели да му пошаљу претходна три броја MNT 154-215A, фебруар 1899. Из уредништва Тесли у октобру 1905. шаљу подсетник да обнови своју претплату, MNT 154-278A. Тесла уз писмо шаље и шест марака као претплату за часопис у току текуће године, MNT 88-675A, јун 1895.

²³⁹ MNT 42-826A–829A, октобар 1997. и новембар 1898.

²⁴⁰ MNT 42-829A.

²⁴¹ MNT 75-186A, март 1899.

²⁴² MNT 75-187A–188A.

²⁴³ MNT 75-190A, фебруар 1900.

²⁴⁴ MNT 45-720A, 4. април 1940.

²⁴⁵ Из сачуваног писма знамо да јој је слао бомбоне, MNT 108-108A–109B, фебруар 1930.

²⁴⁶ Када му је Хал тражио једну изјаву, Тесла је већ дао часопису *Sun* јер верује да је „... пријатељство као вино и да га не треба разводњавати ...“ (MNT 102-286A, фебруар 1901). Тесла му пише да је увек добродошао, MNT 102-293A, фебруар 1902.

²⁴⁷ MNT 130-147A.

о могућностима коришћења бежичне струје у ситуацијама ратних конфликта.²⁴⁸ Наглашава да је интервју неопходно урадити што пре и да ће он то сматрати личном услугом за коју ће бити веома захвалан. Након његовог другог писма Тесла га позива у посету.²⁴⁹ Да су они били у контакту и задржали пријатељске односе сведочи једно Теслино писмо Винансу.²⁵⁰

У прикупљану чланака из новина Тесли су понекад помагали и непознати ентузијаста. Тако је од извесног Ђорђа Са[р]ејића, који је живео у Сједињеним Америчким Државама, добио писмо са хронолошки пописаним чланцима који су изашли о њему, у периоду од 1894. до 1915. у часопису *The Sun* који је овај човек редовно пратио.²⁵¹ Текстови су пописани на следећи начин:

- „... 1) 1894. X 9. Can electricity cure?
... its member sought light from the recognized mastery of electrical science ... and obtained it, from Mr. Nikola Tesla, an electrician of much repute...
- 2) 1896. I 21. From „Science“.
 - 3) 1896. III 11. Tesla and the X-rays, article in „Electrical Review“.
 - 4) 1897. VI 6. Tesla grips the world.
 - 5) 1898. X 27. Tesla's last invention.
 - 6) 1898. XI 8. Tesla's new war wonder.
 - 7) 1901. I 3. Tesla's call from Mars.
 - 8) 1901. I 13. Tesla's line to Mars. Sir N. Lockyer denies that he criticised Tesla.
 - 9) 1901. II 15. Tesla's new telegraph.
 - 10) 1902. I 14. Tesla's letter to Marconi.
 - 11) 1902. III 4. Brit[?]ain to stop Marconi? Tesla's idea of situation regarding the decision of general post[??]mesty.
 - 12) 1903. V 31. Tesla's wireless telegraphy.
 - 13) 1903. VI 12. Nikola Tesla's views on his native country.
 - 14) 1906. IX 4. To the editor: Nikola Tesla on Graham Bell's invention to aerial instruments without wires.
 - 15) 1912. III 24. Nikola Tesla, eminent electrical engineer...
 - 16) 1912. IV 7. Tesla predicts more wonders.“²⁵²

Медији су често од Тесле тражили да прокоментарише туђе дело или смрт. Па тако и *Public Ledger* тражи од Тесле да напише 1.000 речи о смрти Персивала Ловела и да размотри његову теорију о Марсу, његовим становницима и

²⁴⁸ MNT 161-643A–644A, октобар 1914.

²⁴⁹ MNT 161-645A–646A.

²⁵⁰ MNT 161-648A, јун 1916. У писму Тесла пише Винансу поздрави ујка Џоа (Uncle Jo), да је ујка невероватан човек и сила од човека. Остало је непознато чији је ово надимак.

²⁵¹ MNT 152-200A, 22. мај 1915.

²⁵² MNT152-201A–202A, на листи се налази шеснаест чланака са датумом објављивања и називом. Препис је дат као у оригиналу.

могућностима комуникације са њима.²⁵³ Истог дана Тесла их у свом одговору упућује на чланак који је написао за *Harvard Illustrated Magazine* 1906. и саветује да се обрате господину Халу из *Yerkes* опсерваторије.²⁵⁴ Ловел је преминуо у новембру 1916. године. Тесла је Ловела сматрао великим научником и неустрашивим пиониром. У архиви је сачуван његов дирљив телеграм поводом смрти овог великана²⁵⁵, као и позив на бдење.²⁵⁶

Сл. 88. Тесла са браћом Живић. Извор: МНТ.

Да је Никола Тесла писао и чланке који нису имали додирних тачака са науком и његовим проналасцима, сведочи и једно дугачко писмо које је послао новинама *Daily Mirror*. У њему Тесла исказује своју фасцинацију боксом и браћом Живић, дајући прогнозе ко ће бити наредни шампион (Сл. 88).²⁵⁷

У архиви Николе Тесле сачувана је и кореспонденција са издавачким кућама које су тражиле његове текстове и фотографије. Тако издавачка кућа *Thomas Y. Crowell* жели да у књизи аутора Вилијема Дринздеа *Helps for the Ambitious Boys* поред фотографија Едисона и других, објави и Теслину. Обавештавају га да су већ

²⁵³ МНТ 151-570А, 14. новембар 1916. Теслу је занимала тема комуникације са планетама, посебно са планетом Марс. У току Теслине каријере новине су објавиле на десетине чланака са овом темом у којима се помиње Тесла.

²⁵⁴ МНТ 151-571А.

²⁵⁵ МНТ 120-539А, 13. новембар 1916.

²⁵⁶ МНТ 120-540А.

²⁵⁷ МНТ 52-110А–112А, 9. јануар 1942.

су писали фотографском атељеу *Sarony* и да их је он упутио на Теслу да одобри продају фотографије.²⁵⁸

Сарадњу са Теслом безуспешно је покушала и издавачка кућа *James White & Co.*²⁵⁹ Тесла је одбио да за њих напише чланак уз образложење да му је недавно изгорела лабораторија и да је посвећен надокнађивању изгубљеног времена. Нагласио је да радије не би да се његово име помиње било где, али пошто то није могуће када је особа позната личност, предложио је да репродукују пар редова из *Electrical City and Trades Directory* који је штампан у Лондону а могу га добити и од редакције *Electrical Engineer-a*.²⁶⁰ Пар година касније, Џејмс Вајт, као уредник *Америчке енциклопедије*, тражио је од Тесле да напише нешто о себи и свом раду. Није познато да ли је Тесла пристао.

Осим часописа, Тесла је радо куповао и књиге.²⁶¹ Од издавачке куће *Brentano's* наручио је књигу *Affriches Etrangeres* али му се чинило да је ова уметничка књига прецењена, па је замолио да му пошаљу рачун да провери цену.²⁶²

Између Тесле и компаније *Van Nostrand* сачувана је обимна преписка. Они су били издавачи, увозници и продавци књига. Преписка садржи преко сто сигнираних докумената кореспонденције из периода од 1895. до 1942. Посебно су драгоцени подаци о књигама које је Тесла наручивао у току ових година. На овом списку се налазе књиге из математике, физике, неке су са темом бежичног преноса, а неке из области електрицитета и магнетизма.²⁶³ Једна књига односи се на конструкцију авиона, област за коју је Тесла такође био заинтересован.

²⁵⁸ MNT 51-520A.

²⁵⁹ MNT 66-285A, мај 1895.

²⁶⁰ MNT 66-284A, мај 1895.

²⁶¹ MNT 529-396A–752A, поруџбенице за књиге.

²⁶² MNT 48-403A–405A, март 1898. Од исте компаније наручио је и шест копија часописа *Minerva*, MNT 48-409A–410A, јул 1900.

²⁶³ MNT 52-1A–31A, MNT 52-33A, MNT 52-35A–62A, MNT 52-65A–84A, MNT 52-89A, MNT 52-91A–102A. Наслови књига и имена аутора су дата као и у оригиналним документима: Du Bois, *Thermodynamics*; Lord Raley, *Sound*; F. Loppé and R. Bouquet, *Courants Alternatifs Industriels*; Thurston, *Heat as a form of Energy*; Garnette, *Elementary Treatise on Heat*; Thurston, *Reflections on the Motive Power of Heat*; Hovenden, *What is Heat?*; Treadwell, *The Storage Battery*; Carus-Wilson, *Electro-Dynamics The Direct Current Motor*; Hay, *Alternate Current Working*; Still, *Alternate Currents of Electricity*; Hopkins, *The Telephone*; J. A. Fleming, *Magnets and Electric Currents*; Carter, *Motive Power and Gearing*; Houston and Kennelly, *Mathematical Formulae*; Joseph Louis Lagrange, *Lecons de Mathematique Elementaire*; Thompson, Silvanus P., *Electricity and magnetism*; Everett, J. D., *Illustrations of the C. G. S. system of units with tables of physical constants*; Day, R. E., *Exercises in electrical and magnetic measurement*; Badt, F. B. and Carhart, H. S., *Derivation of practical electrical*

*units; Andrew Gray, Absolute measurements in electricity and magnetism; Lippmann, G., Unites
Electriques Absolues; Magnus Maclean, Physical units with various tables of physical constants; R.
Wormell, Electrical units; J. A. Fleming, Wireless Telegraphist's Handbook; Prof. B. F. Miessner,
Radiodynamics; Holzworth, Gas Turbine; Davey, Gas Turbine; Kents, Pocketbook; Wynne,
Mathematics; Comilio, Airplane Design Construction; Brame, Fuel; Crehore, Matter & Energy;
Trinks, Governors.*

6.2.4. Пресклипинг бирои

На основу сачуване преписке од августа 1896. до 1903. знамо да је Тесла користио услуге француске фирме *Le Courrier de la Presse* за прес клипинг. Они су му периодично слали по две стотине исечака из француске штампе које је Тесла плаћао по двадесет пет франака (Прилог 68).²⁶⁴

American Press Information Bureau је слао понуде за израду клипинга неколико година заредом. Сваки пут је цена била помало коригована²⁶⁵, па је коначна понуда била пет долара за цео месец, што је било изузетно повољно.²⁶⁶ Није познато да ли је Тесла прихватио њихове услуге.

Колико сада знамо, Тесла је низ година користио и услуге прес клипинг фирме *Albert Romeike and Company, Inc* из Њујорка, који су имали представништва у Паризу, Лондону и Сиднеју.²⁶⁷ Прво сачувано Теслино писмо упућено Хенрију Ромику да му достави клипинге као и обично датира из децембра 1898.²⁶⁸ Из одговора можемо закључити да му он доставља у Герлах клипинге већ годинама.²⁶⁹ Наредно писмо уз које Тесла шаље и чек за услуге овом бироу, датира из 1911.²⁷⁰ На основу наредна два Хенријева писма²⁷¹ и одговора Теслине секретарице, сазнајемо да се Тесла претплатио на услуге других фирми у току 1915. године.²⁷² Ромикова упорност наредних неколико година није уродила плодом²⁷³, јер је Тесла само повремено наручивао клипинге од њих²⁷⁴ а 1916. се захвалио на сарадњи и обавестио их да је наручио услуге друге фирме.²⁷⁵ У последњем писму из Теслине преписке са овом компанијом, стигла је понуда од власника Алберта Ромика са посебном ценом за Теслу, хиљаду клипинга за

²⁶⁴ MNT 51-275A–279A, MNT 51-275A, Прилог 68.

²⁶⁵ MNT 45-487A–489A, април 1897, MNT 45-494A, MNT 45-491A–492A, новембар 1898.

²⁶⁶ MNT 45-493A, новембар 1898.

²⁶⁷ Стотину клипинга они су наплаћивали пет долара, 250 клипинга су достављали за дванаест долара а 1.000 клипинга за тридесет пет долара. Године 1913. или 1914. су подигли цене па је стотину клипинга коштало шест долара а 1.000 клипинга педесет долара, MNT 144-140A–141A.

²⁶⁸ MNT 144-120A, MNT 144-122A.

²⁶⁹ MNT 144-121A.

²⁷⁰ MNT 144-130A, октобар 1911.

²⁷¹ MNT 144-131A, април 1915; MNT 144-133A, октобар 1915.

²⁷² MNT 144-132A, 1915.

²⁷³ MNT 144-135A, децембар 1915; MNT 144-139A, август 1919.

²⁷⁴ MNT 144-136A, септембар 1916.

²⁷⁵ Исто.

тридесет и пет долара²⁷⁶, али Тесла очигледно није био задовољан сарадњом и више никада није користио њихове услуге.

Понуде прес клипинг бироа су често стизале на Теслину адресу. У јулу 1900. добио је понуду од само три цента по клипингу од фирме *20th Century Press Clipping Bureau* и потоњу од само два цента по клипингу, али је обе одбио.²⁷⁷ Касније, 1933, добио је још једну сличну понуду, од фирме *Pacific Press Clipping Bureau*, коју такође није прихватио.²⁷⁸

С обзиром да у Теслиним албумима постоје ознаке које упућују да је чланак доставила фирма за прес клипинг (Сл. 89 и Сл. 90) засигурно су му неки чланци које су му слале ове специјализоване фирме били интересантни и од користи па је својим секретарицама рекао да их залепе. Сачувана кореспонденција са неким фирмама указује на то да је Тесла платио и добио више стотина чланака од фирми које су се бавиле прикупљањем чланака.

Сл. 89. Странице из албума бр. 34. са исечцима које је Тесла доставила фирма за израду прес клипинга. Извор: MNT.

Међутим, у албумима се налази само мали број оваквих ознака. Теслине секретарице су највероватније одсецале ове ознаке и лепиле чланке у албуме или се преостали чланци које су ове фирме послале чувају у необрађеном делу Хемеротечке збирке.

²⁷⁶ MNT 144-138A, јануар 1919.

²⁷⁷ MNT 155-532A, јун 1900; MNT 155-530A, јул 1900; MNT 155-531A, јун 1900.

²⁷⁸ MNT 152-346A–347A.

Сл. 90. Страница из албума бр. 34. са исечком који је Тесли доставила фирма за израду прес клипинга. Извор: MNT.

6.3. Теслин систем класификације информација

С краја XIX и почетка XX века, индустрија и штампа развијају се великом брзином. Научници и истраживачи суочавају се са великим изазовима. Од виталне важности било је благовремено прикупљање релевантних информација и материјала. Захваљујући својој генијалности и виспрености, Тесла је осмислио систем на основу кога је могао да прикупља информације које су му биле потребне. Помоћу пријатеља из Европе и фирми за прес клипинг, лако је долазио до објава у часописима и новинама из европских земаља а чланке објављене на тлу Сједињених Америчких Држава су прикупљале његове секретарице, сарадници а и он лично.

Сем исечака из штампе, Тесла је педантно класификовао и чувао скоро све материјале из његових компанија, лабораторија, као и оне настале у оквирима приватног живота.

Николу Теслу одликовала је једна способност која му је олакшала рад на прикупљању података. То је способност класификације, која је основа библиографске организације, како су то изразили Мелвил Дјуи и Чарлс Ејми Катер.²⁷⁹

Хемеротечки албуми представљају посебну целуну помоћу које можемо да закључимо много о начину и методологији коју је Тесла користио у прикупљању и сортирању информација. Ове књиге садрже јединствене информације о Теслином животу и раду које су од непроцењивог значаја за науку и све оне који се баве Теслом. Оне сведоче и о његовој вештини прикупљања и коришћења информације. Методологија по којој је систематично и по прецизно установљеном систему прикупљао и сређивао све писане изворе (архивске документе, библиотечки материјал, посебно чланке из периодичних и серијских

²⁷⁹ Мелвил Дјуи (1851-1931) био је амерички библиотекар и аутор Дјуијеве децималне класификације, на основу које је настала Универзална децимална класификација - један од најзаступљенијих система за класификацију грађе у библиотекама. Дјуи је основао прву школу за образовање библиотекара у Америци, а такође је био и један од оснивача Америчког друштва библиотекара. Чарлс Ејми Катер (1837-1903) творац је посебног система класификације где се публикације смештају алфабетски по презимену аутора. Идејни је творац институције путујућа библиотека.

публикација), „... у доба експлозије информација у Сједињеним Америчким Државама и свету, представља одраз ... посвећеног истраживача.“²⁸⁰

Теслу је одликовао и низ карактеристика које се приписују истраживачима без којих савремена библиографија не би ни постојала, као што су „... извесна претходна стручна спрема, велика лична научна дисциплина, добра претходна вежба у раду, широко и солидно научно образовање и нарочите личне способности ...“²⁸¹

Доследан систем библиографске класификације можемо лако уочити на примеру албума из Теслине хемеротеке. Чланци су организовани тематски, а у оквиру тога и хронолошки. Тематска класификација обухватила је групе попут: енергетике, електрохемије, телеаутоматике, рендгенских зрака и слично. Изнад скоро сваког чланка је исписан извор из кога је чланак преузет (исечен). Анализом рукописа из класификационе групе кореспонденција, из Теслине личне архиве и упоређивањем са рукописима изнад чланака у албумима, утврђено је да су три (од пет) рукописа припадала Теслиним секретарицама, Дороти Скерит, Лилиан Друс и Мјуриел Арбус. За преостала два пронађена рукописа није утврђено порекло.

Наредни ниво класификовања су додатне поделе у оквиру тематских група. Свака тематска група садржи по две поделе. Прва подела се односи на персоналну класификацију, док се у другој групи налази материјал означен као не персоналан.²⁸² Дакле, Тесла је посебно категорисао и оне чланке који се нису односили лично на њега и у којима се његово име не спомиње. Ова друга група чланака недвосмислено указује да је Тесла био заинтересован за рад својих колега и да је имао широка интересовања. Тематска класификација је за Теслу била важнија од хронолошке, што је и видљиво у албумима, јер се у оквиру једног албума могу наћи чланци који прате одређену тему у дужем временском распону.

²⁸⁰ И. Тирић, Б. Лазић и С. Топаловић, „Теслапедиа као централна база библиографских података о Николи Тесли“, *Читалиште*, 75.

²⁸¹ Речи академика Илије М. Обрадовића, в: Александра Вранеш, *Појмовник: од рукописа до библиотеке* (Београд: НБС, 2001), 12.

²⁸² Све чланке који су требали да буду сачувани, Тесла је пре исецања обележавао плавом оловком.

6.3.1. Теслина Картотека

Важност коју је Тесла придавао изради прес клипинга потврђује и постојање картотеке укоричених чланака. Картотека је уређена према темама чланака. Свака картица садржи одређени појам, предмет, испод кога је наведен списак свих чланака унутар прес клипинга који се тичу те теме. Поред тога наведено је у ком албуму и на којој страни се одређени чланак налази. Будући да картотека још увек није стручно обрађена, извесно је да ће накнадно бити установљени и додатни системи повезаности.

Систем класификације и вођења евиденције о исечцима је осмислио сам Тесла. О картотеци се дуго ништа није знало, мада је постојала претпоставка да се Тесла служио неким списком када је желео да поново прочита или претражи чланке. Све до 2012. године картотечки листићи били су смештени у пет дрвених кутија које су биле део Збирке реалија (Сл. 91).²⁸³

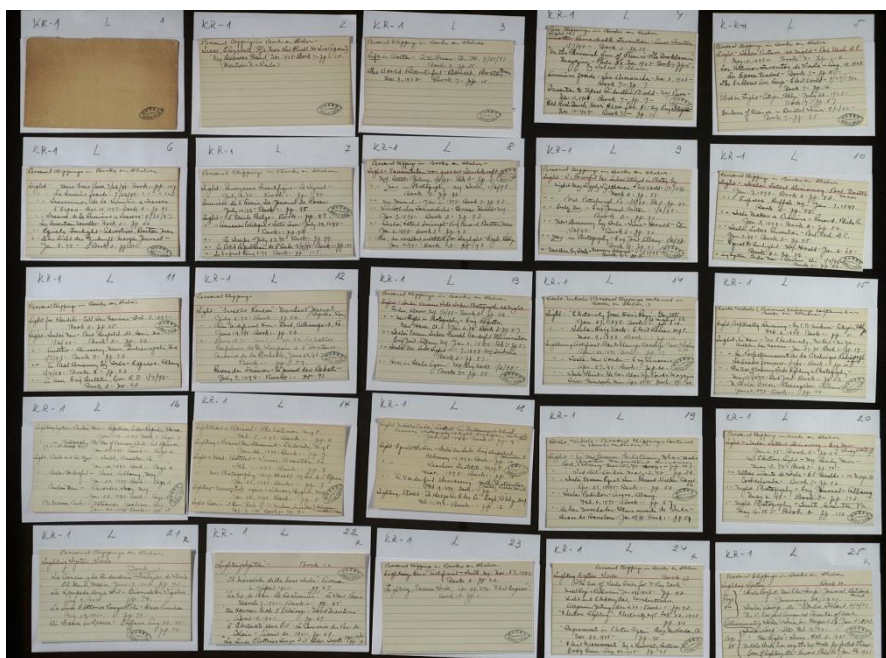
Пет дрвених кутија, сада су део Хемеротечке збирке и свака кутија има свој инвентарни број.²⁸⁴ Кутије садрже различит број картотечких листова на којима је Тесла бележио место чланака у албумима као и теме књига које је поседовао.

Сл. 91. Кутија са картотечким картицама. Извор: МНТ.

²⁸³ Кустос који је дужио ту збирку није знао чему они служе. На захтев тадашњег заменика директора Младена Вујовића, регистри су измештени из оригиналног паковања како би били дигитализовани и придружени архивској грађи. Предајом, ови регистри су престали да буду део збирке, њен део су сотале само дрвене кутије. Опис регистра са Теслиним картицама нађен је на једном допису без броја, који је кустос музеја упутила тадашњем заменику директора, Младену Вујовићу.

²⁸⁴ Прва кутија – инвентарни број I:22.54, друга кутија – инв. бр. I:22.55, трећа кутија – инв. бр. I:22.56, четврта кутија – инв. бр. I:22.57 и пета кутија – инв. бр. I:22.58.

Сл. 92. Део картотечких листића из прве кутије. Извор: MNT.

У првој кутији за држање регистра налазе се предметни регистри распоређени абecedно А-Z, са картонима који носе пластични додатак са словом (Табела 9). У овој кутији има укупно 211 исписаних страна картотечких листића (Сл. 92). На 201 листићу се налазе забелешке о прес клипингу, на једном се налазе забелешке о књигама а на преосталих девет страна су разне белешке које је Тесла категорисао као не персоналне.

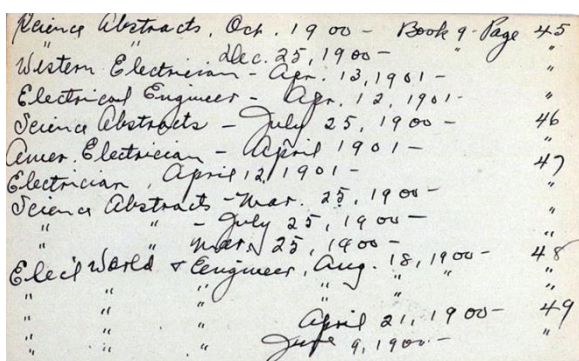
Табела 9.

Списак ознака на предметним регистрима

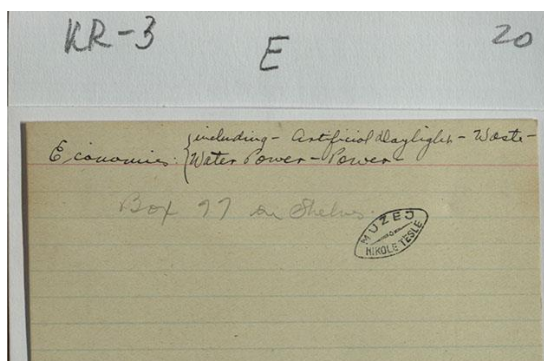
ОЗНАКЕ	БРОЈ ТЕМА	НЕКЕ ОД ТЕМА НА КАРТИЦАМА
A	12	Alaska, American, Actor, Ancients, American Day
B	8	Boston Electric Light, Buffalo, Burbank, Bossou
C	15	Catholic University, Crooks, Correli, Colorado Station
E	10	Edison, Electricity, Exposition, Expert Testimony
G	4	Imperial Inventor, Ionial Health, Gohnson
H	4	Nadik de Futak, Hawtorne's Vitaskope, Hewitt

K	3	Lord Kelvin, Kings Bounty Electric Light
L	180	Light, Lightning System, Lying, Light and Heat
M	30	Mackay, Marconi, Moore D. McFarland, Moffett
N	42	National Art Theatre Society, Niagara, Newspapers
O	12	Ocular Neurology, Osterberg, Oscilation
P	25	Pan-American Exposition, Patents, Photograph
R	33	Radium, Roentgen Rays, Roosevelt, Royal Institution
S	53	Sanitation, Scientific, Sleep, Strollers, Subway, Sun
T	84	Tesla, Thomson, Tolstoi, Transmississippi, Transmission
V	6	Veterans on Parade, Vita Pratica,
W	150	Water Power, Wealth, Westinghouse, Wireless, War
XYZ	16	X-Ray

У другој кутији се налазе регистри сложени такође абecedно од А-К. Сачувани су само картони на којима су ознаке са словима F, G, I, J, и K.²⁸⁵ У овој кутији има укупно 183 стране картотечких листића од којих су 179 именски регистри из чланака који се налазе у прес клипинг албумима (Сл. 93).

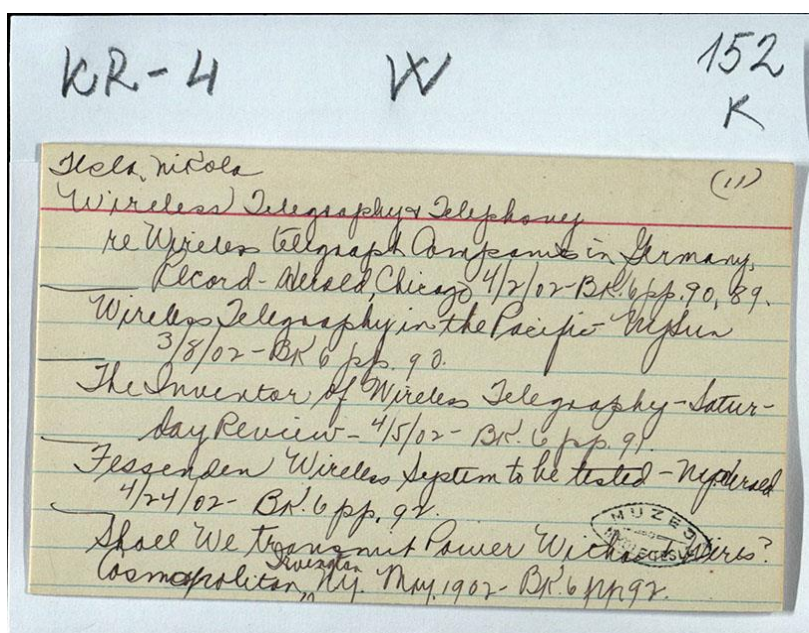

Сл. 93. Картотечки листић бр. 14 из друге кутије. Извор: MNT.

Сл. 94. Картотечки листић бр. 20 из треће кутије. Извор: MNT.

²⁸⁵ Картонски продужци који носе ознаку слова А и В су отпали и налазе се у кутији.

Сл. 95. Карточечки листић из четврте кутије. Извор: MNT.

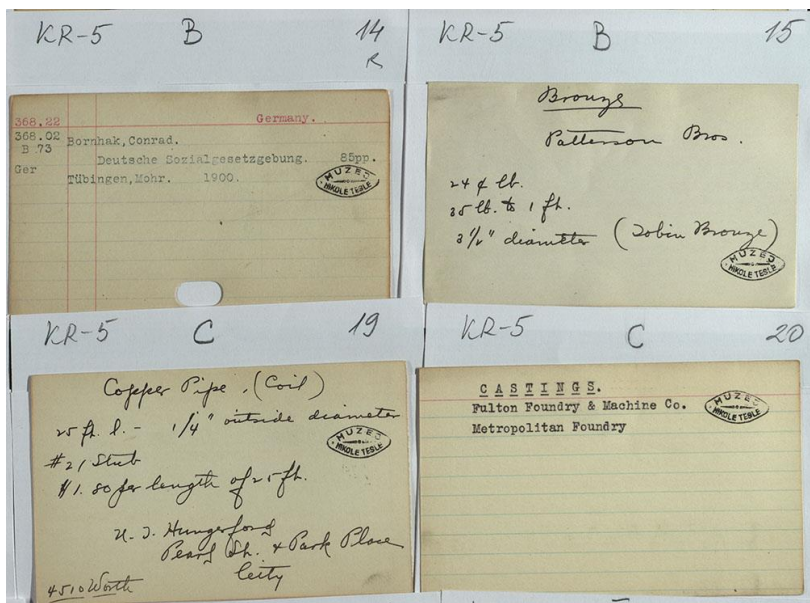
У наредној кутији за држање регистра смештени су предметни регистри распоређени абецедно од А-W. Овде се налази укупно 84 стране картотечких листића са исписаним предметима али није забележена њихова локација, сем што се на неколико листића налази натпис *кутија* и одређени број (Сл. 94).

У четвртој кутији су смештени предметни регистри од А-W.²⁸⁶ Овде се налази укупно 154 стране картотечких листића са исписаним предметима и назначеном тачном локацијом (број албума и страна) на којима се налазе чланци који се тичу предмета (теме) забележеним на картотечком листићу (Сл. 95).

У последњој кутији су предметни регистри урађени такође за клипинге из албума. Регистри су сложени абецедно од L-XYZ.²⁸⁷ У овој кутији се налази укупно 96 страна картотечких листића (Сл. 96).

²⁸⁶ Сачувани су картони регистра који носе слова F, G, H, I, J, K, L, M, Mc, N, O, Q, R, T, U, V, W. На осталим картонима део са словном ознаком је оцепљен. У кутији су сачувани картонски продужци са ознакама слова A, C, D, E, P, XYZ.

²⁸⁷ Картонски продужци који носе ознаку абецедног слова O, L, Mc су отпали и налазе се у кутији. У кутији се налази и папир са забелешком музејског службеника.

Сл. 96. Карточечки листићи из пете кутије. Извор: MNT.

6.4. Обрада и заштита хемеротечке грађе из укоричених албума

С обзиром да је новински папир подложен пропадању и захтеван за чување, одређени део клипинга био је у лошем стању и недоступан за физичко коришћење, због чега је део збирке подвргнут мерама физичке заштите које је од 1999. до 2001. године спровела Народна библиотека Србије. Након што је први пут 2009. године извршена дигитализација прве две књиге из колекције укоричених књига, у новембру 2012. године музеј је започео дигитализацију чланака из укоричених албума Николе Тесле.²⁸⁸ Део колекције који није био подвргнут мерама физичке заштите у међувремену је претрпео извесна оштећења. Манипулисање материјалом током процеса скенирања захтевало је претходне припремне прегледе исечака, како би се, уколико је потребно, подвргли одговарајућим мерама физичке заштите да не би дошло до даљих оштећења у току процеса скенирања. Ангажовањем стручњака за рестаурацију папира извршен је увид у све укоричене албуме.

На самом почетку дефинисани су сви потребни кораци у реализацији заштите и обраде ове специфичне грађе. Обрада и заштита хемеротечке грађе вршена је по прецизно утврђеним фазама:

1. Формулисање методологије заштите и обраде
2. Припрема артефаката и усаглашавање техничких услова
3. Дигитализација
4. Библиографска обрада новинских исечака
5. Топографска обрада чланака.

²⁸⁸ Овај део Теслине Хемеротеке се састоји од педесет седам укоричених албума у којима се налазе залепљени новински исечци. Корице албума су израђене од кашираног картона и пресвучене су импрегнираним платном што је допринело заштити осетљивог новинског папира током година. Албуми су некада били смештени у обичном дрвеном орману али су накнадно пребачени и депо Музеја и тренутно су заштићени у орману који поседује терморегулацију. Аутор методологије обраде новинских исечака је Младен Вујовић, бивши директор Музеја Николе Тесле, в.: Mladen Vujović, 2. mart 2009. *Podaci koji su neophodni za obradu i korišćenje novinskih isečaka odloženih u knjigama isečaka* [непубликован интерни документ, уз посебну дозволу аутора].

1. Формулисање методологије заштите и обраде

Иако представља почетну фазу, формулација прецизне методологије и начина рада је суштински најважнија фаза у целом процесу. Дефинисани су сви потенцијални проблеми и формулисане препоруке за њихово избегавање или решавање. Установљени су циљеви свих фаза као и критеријуми за жељени квалитет материјала. Важан сегмент приликом ове фазе био је и утврђивање језичке терминологије.²⁸⁹ Све фазе процеса рада су дефинисане, оформљени су тимови са специфичним задужењима и установљени су временски оквири за све послове. Како би се верификовала валидност свих детерминанти, урађено је и тестирање процеса на узорку материјала.

2. Припрема артефаката и усаглашавање техничких услова

Припрема артефаката за даљу обраду²⁹⁰ је укључивала детаљан преглед и додељивање ознака. Установљено је да је неопходно у току процеса водити рачуна о читљивости снимака, читљивости чланака на рикни, пресавијености чланака, о вишестраним чланцима и чланцима који су прошли конзервацијски процес па им је тренутна позиција у албуму била измењена. У току прегледа дефинисани су и техничко - технолошки услови.²⁹¹ Утврђена је оптимална резолуција скенирања и на нивоу сваког снимка уношени су следећи подаци:

- а) словна ознака за књигу – К,
- б) редни број књиге (двоцифрено),
- в) распон бројева страница (такође двоцифрено, нпр. 01-02),

²⁸⁹ Наиме, било је нужно разграничити шта је чланак, а шта исечак.

²⁹⁰ Процес припреме се састојао од израде обележавања обележавали стране у укориченим албумима у посебно за то оформљен Дневник скенирања. Посебне назнаке су стављане на све оне стране на које је било потребно обратити додатну пажњу приликом самог процеса скенирања (разлог је посебно навођен – савијен чланак, чланак садржи више листова или га је потребно подвргнути конзервацији).

²⁹¹ Они су обухватили одређивање површине скенова (радна површина скенера покривала је формат А1 - 60x80cm) и утврђивање места за постављање ознака и броја албума. Овај број је постављан са доње десне стране површине. Као оптимална величина фајла одређена је вредност између 3 и 10 МБ. Утврђена је оптимална резолуција скенирања 600dpi и то у JPG формату јер ова резолуција задовољава све даље операције (кровање – исечање појединачних чланака, примена ОЦР технологије, излаз на штампу и др.). С' обзиром да је скенер имао свој софтверски пакет било је могуће предефинисати ознаке за унос што је омогућило правилну идентификацију и складиштење свих снимака.

г) редни број снимка по страници (двоцифрено).

За сваку књигу албума креиран је фолдер у који су смештани претходно проверени снимци.²⁹² Након дефинисаног процеса обележавања, израђене су ознаке и могло се приступити наредној фази, скенирању хемеротечког материјала.

3. Дигитализација

Дигитализација културног наслеђа представља важан вид његове заштите. Према ИФЛА/УНЕСКО Манифесту за дигиталне библиотеке из 2011. године, дигитализација комплетног културног наслеђе представља област од стратешког значаја, не само за библиотеке, музеје и архиве већ и за све остале заштитарске институције.²⁹³ Имајући у виду да је основни циљ дигитализације Хемеротеке омогућавање трајног чувања оригиналних докумената како би се подржало истраживање, омогућила издавачка делатност и будуће коришћење у научне и истраживачке сврхе, без опасности од уништења, формулисано је неколико основних фаза у оквиру процеса дигитализације овог дела Теслине хемеротеке:

- припремни преглед страница,
- додељивање ознака странама из албума,
- скенирање,
- обрада добијених дигиталних слика и
- исецање новинских чланака у посебном компјутерском софтверу.²⁹⁴

²⁹² Снимци скенираних листова складиштени су превасходно на пратећем рачунару а по завршеном скенирању књиге и након прегледа снимљеног материјала, фолдер са припадајућим сликама је пренет на екстерни диск, а одатле на други диск (друга копија).

²⁹³ IFLA. „IFLA/UNESCO Манифест за дигиталне библиотеке“. IFLA. <http://www.ifla.org/files/assets/digital-libraries/documents/ifla-unesco-digital-libraries-manifesto-sr.pdf> (преузето 1. 5. 2016.)

²⁹⁴ С. Топаловић, Б. Лазић, и И. Ћирић, Библиографско-информатичка обрада новинских чланака из Теслине хемеротеке, 276-278. Прецизно методско упутство за скенирање осмислио је и саставио Младен Вујовић, в.: Mladen Vujović, novembar 2012. „*Metodsko uputstvo za skeniranje ukoričeni novinskih isečaka iz lične zaostavštine Nikole Tesle*“ [непубликован интерни документ, уз посебну дозволу аутора].

Припремни преглед

Приликом припремног прегледа вршила се провера и утврђивање изворне пагинације, читљивости рукописних исписа и читљивости чланка на рикни. Утврђено је и постојање вишестраних чланака и они су обележавани посебним ознакама. Све напомене и знаке везане за ове податке наводиле су се као упутство оператеру а истовремено су нудиле потребна сазнања о колекцији која су омогућавала планирање наредних процедура. Формирани дневници са подацима о физичком стању исечака и упутствима за њихово коришћење биле су основни путоказ приликом скенирања.

Додељивање ознака странама из албума

Да би се омогућо приступ скенираним странама и несметано лоцирање, пре процеса скенирања било је неопходно обележити сваки албум и сваку страну. Албуми укоричених исечака обележени су ознаком која је била комбинација слова и бројева. Тако је првом албуму укоричених исечака додељена ознака K01, другом K02 и тако редом до последњег албума, коме је додељена ознака K57.²⁹⁵ Уговорено је да ова ознака буде видљива на свакој скенираној страни.

Скенирање

Албуми из Хемеротечке збирке Николе Тесле скенирани су на специјализованом скенеру за дигитализацију књига великог формата. С обзиром да је радна површина скенера била знатно већих димензија од албума, било је могуће поставити уговорене ознаке на саму површину за скенирање не оштећујући странице албума. Приликом самог поступка скенирања израђивани су снимци дуплих страна албума исечака. У случајевима када се један чланак састојао од више страна, за сваку страну чланка урађен је додатни скен. Током скенирања вођена је евиденција

²⁹⁵ Касније је сваком чланку додељен идентификациони број који се састојао од низа бројева у зависности на којој се страници чланак налази и који је по реду на тој страници.

снимака, а сваки снимак је сачуван под идентификационим бројем који је садржао број књиге и број стране.

Обрада добијених дигиталних слика

Добијени дигитални фајлови су се састојали од дуплих страна албума, али и од посебних чланака који су, услед оштећена били одлепљени.²⁹⁶ Сви добијени дигитални фајлови су били у оригиналној боји и оптималној резолуцији. Тамо где је било потребно вршена су додатна подешавања формата опсецањем вишка позадине или слично. По завршетку скенирања сваког албума, добијени фајлови су прегледани и анализирани. У случајевима када одређени фајл није био адекватног квалитета, понављао се поступак скенирања те стране.

Исецање новинских чланака

Ова фаза подразумевала је на првом месту прављење разлике између чланка и исечка, јер је врло често један чланак садржао два или више различитих исечака. Да би се са тачношћу могло утврдити који исечак припада коме чланку било је неопходно обележити их у оквиру скенираних страна. У софтверу за графичку обраду фотографија, изнад сваког чланка на свакој скенираној страни убачен је број са ознаком. Чланци у оквиру стране су обележивани редом са леве на десно и одозго на доле и почињали су од броја 1 на свакој страни. Уколико је утврђено да је одређени исечак део неког чланка то је назначено малим словом поред броја. На овај начин није било сумње о припадности исечка. Користећи исти софтвер, оператери су исецали сваки чланак са сваке стране у албуму и смештали га у посебан фајл.²⁹⁷

²⁹⁶ У случајевима када није могло бити утврђено на којој су страни изворно били залепљени, ови чланци су скенирани након скенирања албума и смештани у посебне коверте са ознаком - издвојено.

²⁹⁷ Овим поступком је обрађено око око четрдесет посто чланака и то углавном оних који обухватају период од 1889. до 1900. године. Процес није урађен до краја јер се у међувремену одустало од израде апликације где би ови чланци били приказивани и претраживи. С. Топаловић, Б. Лазић, и И. Ћирић, Библиографско-информатичка обрада новинских чланака из Теслине хемеротеке, 279-280.

Како би се утврдили стање, врста и читљивост исечака, које је требало прибележити, оформљено је неколико категорија.²⁹⁸

Стање исечака је одређено на основу неколико категорија:

- ВИШЕ НЕ ПОСТОЈИ
- ОДЛЕПЉЕН (али постоји идентификациони рукописни запис) и
- ВРСТЕ ИСЕЧКА

Врста исечака је утврђена на основу следећих параметара:

А) ЈЕДНОСТРАНИ, ЗАЛЕПЉЕН

- НЕСАВИЈЕН
- ПРЕСАВИЈЕН

Б) ДВОСТРАНИ, ЗАЛЕПЉЕН

- НЕСАВИЈЕН
- ПРЕСАВИЈЕН

В) СЕПАРАТ

- ЗАЛЕПЉЕН НА ПОДЛОГУ, СТРАНИЦУ
- ПОВЕЗАН У ЦЕЛИНУ, НЕЗАЛЕПЉЕН ЗА ПОДЛОГУ, СТРАНИЦУ

Г) ОСТАЛЕ ВРСТЕ

Физичко стање исечака утврђено је на основу наведених ситуација:

А) ОДЦЕПЉЕНИ ДЕЛОВИ, ПОСТОЈЕ

Б) ОДЦЕПЉЕНИ ДЕЛОВИ, НЕ ПОСТОЈЕ

В) ДЕЛИМИЧНО ПОЦЕПАН

Г) ЗГУЖВАН

Д) ОСТАЛА ОШТЕЋЕЊА

Ђ) НИЈЕ ОШТЕЋЕН

У погледу читљивости установљене су две категорије:

²⁹⁸ Ови подаци су пожељни за стручне сврхе (евиденција, конзервација, могућност коришћења у било ком облику). Посебно су корисни и за поступак копирања - фотографисања и обраде фотографија.

А) ПОТПУНА

Б) ДЕЛИМИЧНА²⁹⁹

4. Библиографска обрада новинских исечака

Библиографска обрада чланака захтевала је комплексан приступ. Након установљене разлике између чланака и исечака било је нужно установити да ли ове чланке треба сматрати архивском или библиотечком грађом, јер се код већине исечака подаци везани за место и датум излажења као и назив новина/часописа проналазе исписани руком. Иако је начин сортирања ове грађе врло близак архивистичком одлучено је да се она надаље третира као библиотечка грађа првенствено јер је у међувремену библиотечка целина Николе Тесле, у коју су сврстане монографске, периодичне публикације као и укоричени албуми са исечцима, утврђена, као стара и ретка библиотечка грађа за културно добро од великог значаја.³⁰⁰ Проучавањем материјала утврђено је да процес обраде чланака из дигиталних копија књига исечака мора да обухвата преузимање свих оних података потребних за минимум библиографско-каталогског описа чланака и њихових извора. Конкретно, подаци о изворима чланака обухватају податке о називу публикације, месту издавача, држави издавања, месецу, дану и години издавања; док подаци о чланцима садрже наслове и поднасловне чланака, аутора, податке о графичким прилозима. У случајевима када недостаје наслов чланка, наводи се део текста самог чланка, чија је функција да упуту на садржину чланка.

Библиографска обрада чланака³⁰¹ из Теслиних личних новинских исечака се вршила по стандарду ISBD (CP), коришћењем јединствене апликације за унос података. Поставља се питање зашто се не користи један од постојећих

²⁹⁹ Библиографска обрада података детаљно је представљена и објашњена у интерном спису који је саставио Младен Вујовић, в.: Mladen Vujović, oktobar 2012. *Informacija o bibliografsko-informatičkoj obradi novinskih isečaka-članaka iz lične zaostavštine Nikole Tesle*, 3 [непубликован интерни документ, уз посебну дозволу аутора]; Mladen Vujović, 2. mart 2009. *Podaci koji su neophodni za obradu i korišćenje novinskih isečaka odloženih u knjigama isečaka*, 1 [непубликован интерни документ, уз посебну дозволу аутора].

³⁰⁰ „Одлука о утврђивању старе и ретке библиотечке грађе за културно добро од великог значаја“, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 34, 26. март 2014, 48, в.: Прилог 32.

³⁰¹ У пракси, библиографски опис садржи поља по следећем редоследу: NASLOV 1 : Naslov 2 : Naslov 3 : Naslov 4 : Naslov 5 / Autor // Naziv publikacije (Mesto izdavača, Država). – (Dan. Mesec. Godina).

библиотечких система за обраду чланака. Одговор делом лежи у томе што постојећи библиотечки системи (COBISS, NIBIS, BISIS...) дају резултат само у виду каталогског описа, не подржавајући могућност похрањивања описаних материјала. Међутим, сви подаци ће бити компатибилни са постојећим системима, јер се користи MARC за размену машински читљивих информација који подржавају стандарди библиотечки системи.

Унос података је вршен преко структурираних *Excel* табела. Као одредница, увек је узиман наслов јер се у текстовима чланака ретко јавља податак о ауторству. Када се тај податак појави, бележен је у пољу ауторства али је наслов и даље задржао улогу одреднице. У случајевима када исечци нису имали наслов, бирани су карактеристични делови чланка који на најбољи начин одражавају његову садржину.

Подаци о изворима су исписивани руком изнад сваког чланка, у заглављу и у већини случајева садржали су назив публикације, место излажења и датум. Пошто су ови подаци исписивани ручно, писаним словима, био је својеврстан изазов правилно растумачити и разликовати слична слова. Како је рад на идентификацији одмицао, рукописи су постајали препознатљиви па их је било и лакше тумачити. Подаци о изворима у првом реду представљају квалитативне и претраживе податке који су значајни за анализу заступљености имена Никола Тесла у страној штампи са краја XIX и почетком XX века. Ниже су приказане категорије садржане у оквиру основних и описних података:

1. ОСНОВНИ ПОДАЦИ

- 1.1. НАЗИВ ИЗВОРА
- 1.2. МЕСТО – ГРАД ИЗДАВАЧА
- 1.3. ДРЖАВА
- 1.4. ГОДИНА
- 1.5. МЕСЕЦ
- 1.6. ОСТАЛО

2. ОПИСНИ ПОДАЦИ ЧИТЉИВИ ИЗ ТЕКСТА

- 2.1. ЈЕЗИК

- 2.2. ПИСМО
- 2.3. НАСЛОВ
- 2.4. ПОДНАСЛОВ
- 2.5. ТЕКСТ ПРЕУЗЕТ ИЗ ПУБЛИКАЦИЈЕ
- 2.6. АУТОР
- 2.7. ТЕСЛИН ТЕКСТ У ЦЕЛИНИ
- 2.8. ТЕКСТ ГДЕ СЕ ЦИТИРА ТЕСЛА
- 2.9. ТЕКСТ ГДЕ СЕ СПОМИЊЕ ТЕСЛА
- 2.10. ТЕКСТ СА ГРАФИЧКИМ САДРЖАЈЕМ
- 2.11. ГРАФИЧКИ САДРЖАЈИ
- 2.12. ОСТАЛИ ТЕКСТОВИ³⁰²

5. Топографска обрада чланака

Топографска обрада података била је неопходан корак у поступку евиденције докумената. Такође, да бисмо могли да користимо и обрадимо исечке из Хемеротечке збирке нужно је било правилно прибележити и складиштити ову врсту података. Свим странама Теслиних албума додељивани су идентификациони бројеви, у односу на број књиге и страну на којој се чланак налази, по истом принципу по коме су дигиталне слике добијале своју генерисану ознаку приликом скенирања. Ти подаци били су основа у свим фазама даље обраде.

Топографски подаци у суштини представљају матични број сваког исечка. Овај број садржи све неопходне елементе који нам омогућавају генерисање назива фајлова. Сваки исечак добија свој јединствени број па не постоји могућност да се помешају два различита исечка.³⁰³

³⁰² Mladen Vujović, oktobar 2012. *Informacija o bibliografsko-informatičkoj obradi novinskih isečaka-članaka iz lične zaostavštine Nikole Tesle*, 4 [непубликован интерни документ, уз посебну дозволу аутора]; ∴ Mladen Vujović, 2. mart 2009. *Podaci koji su neophodni za obradu i korišćenje novinskih isečaka odloženih u knjigama isečaka*, 1-2 [непубликован интерни документ, уз посебну дозволу аутора].

³⁰³ Ознака за трећи чланак на осмој страни шестог албума изгледа овако: K06-008-009-03. Други и трећи сегмент ознаке заправо чине дупле стране, осма и девета. Дупле стране су узете као параметар јер се то показало као најбоље решење с обзиром да се доста чланака наставља и на десној страни албума. Овај принцип је доследно примењиван на свим странама албума.

Топографски подаци, дакле, садрже:

- број књиге³⁰⁴
- редни број стране³⁰⁵
- локацију исечака на страни.³⁰⁶

³⁰⁴ Књиге (албуми) су обележене оним редоследом како их је сам Тесла поређао. Ознака за књигу увек се налази на самом почетку ознаке. Остали бројеви, који означавају број стране и број исечка, понављају се сваки пут у свакој књизи. Ознака у комбинацији слова и бројева чини прву секвенцу означавања. Дакле, на почетку ознаке се налази слово К а затим следи двоцифрен број, који означава редни број књиге тј. албума - K01, K02, K03...

³⁰⁵ Број страница у једној књизи се креће између 100 и 120. Све стране су обележене, почевши од предлиста, коме је додељен број 001. Нумерисање је даље настављено тако што је свакој левој страни албума додељиван паран број а десној непаран. Све стране су обележиване без обзира да ли на њима постоји садржај (исечак или чланак) или је пак он одлепљен. Стране су обележиване троцифреним бројевима – 001, 002 ... 010, 090, 120 и тако даље.

³⁰⁶ У току процеса топографске обраде било је неопходно доделити ознаку сваком исечку на дуплој страни. Дупле стране су узете као параметар јер је утврђено да се доста чланака наставља и на десној страни албума. Дакле, један исечак (који је заправо почетак чланка) се налази на левој страни а други исечак је на десној, што је логичан начин формирања редоследа. Бројеви који су саставни део ознаке су двоцифрени, јер број исечака по дуплој страни албума нигде није прелазио двадесет. Сваком исечку и непостојећем, је додељен број, уколико је постојао било какав запис у вези са њим на тој страни (библиографски подаци у виду наслова чланака и података о публикацијама из које су исечени).

6.5. Теслина хемеротека као документалистички извор првог реда

Теслина хемеротечка колекција представља незаменљив извор података о његовим интересовањима као и о његовој заступљености у штампи. Велики број чланака прикупљених из различитих часописа и новина, представља највећи библиографски опус о животу и раду овог научника, смештен на једном месту.³⁰⁷ Већи део библиографских јединица односи се на Николу Теслу и на чланке чији је он аутор. Ове чланке, он је категорисао као *персоналне*. Други сегмент чланака тиче се тема које су га интересовале и које је прикупљао са истом педантношћу као што је пратио и сакупљао новинске објаве о себи и свом раду.

У погледу тема које су заступљене, било да се помиње његово име или не, наилазимо на широк спектар објава. Иако албуми нису подељени по тематици ипак можемо направити категоризацију области које су заступљене захваљујући првенствено, недавно пронађеној Теслиној картотеци (Табела 10).³⁰⁸

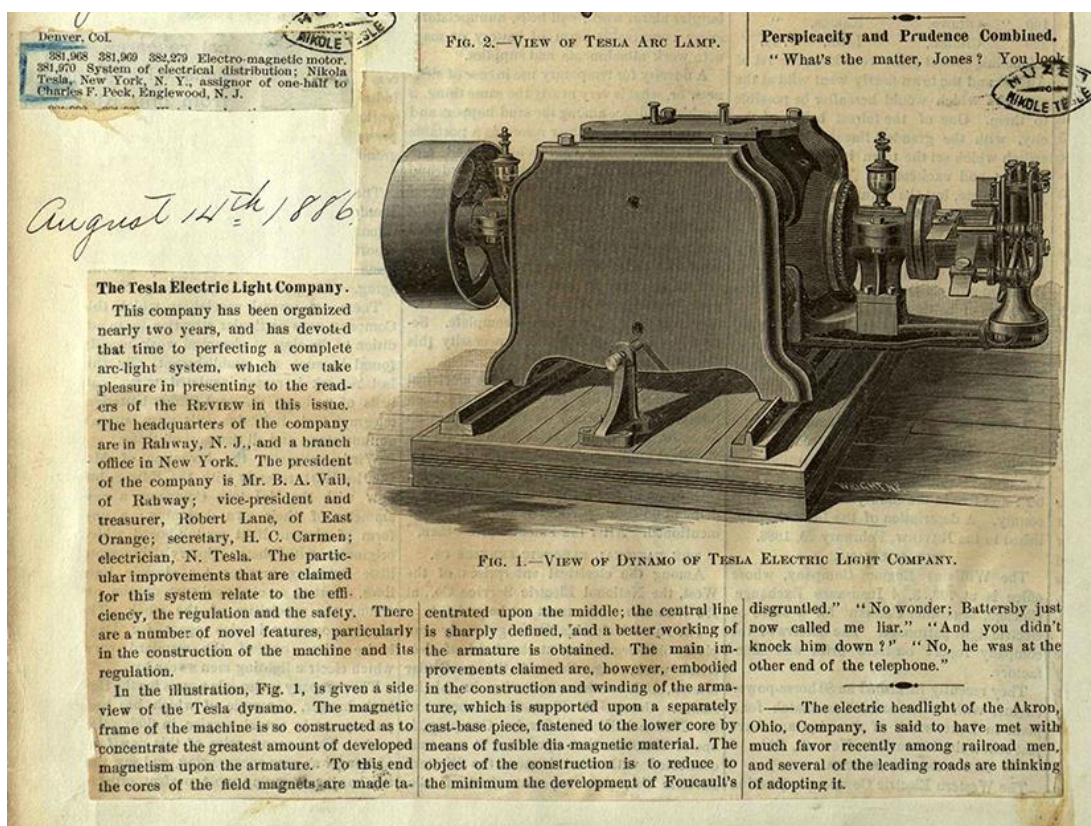
У погледу географске заступљености, највећи број чланака потиче са тла Сједињених Америчких Држава. Други део чланака потиче из европских земаља и са аустралијског континента са изузетком једног чланка из државе Израел. У чланцима из укоричених албума су заступљени чланци на укупно шеснаест језика (Табела 68). Скоро сви чланци који су залепљени су читљиви и могиће их је превести на жељени језик са изузетком оних чланака који су публиковани на немачкој готици. С обзиром да ово писмо више није у употреби само мали број стручњака би могао да га прочита и протумачи. Међу чланцима постоје и дупликати али с обзиром да су у питању исти текстови који су се штампали у различитим новинама, третирали су као засебни чланци и нису издвојени.

³⁰⁷ У педесет седам укоричених албума налази се 21.632 чланака. Од тога, у 12.009 чланака се помиње Никола Тесла док у 9.623 чланака нема помена његовог имена.

³⁰⁸ Теслина картотека која је поменута раније у тексту пружа прецизне податке о томе где се шта налази у оквиру укоричених албума.

Чланци који се налазе у албумима потичу с краја XIX и почетка XX века. Најстарији чланак је из 14. августа 1886. године (Сл. 97) а најмлађи из 24. јануара 1945. објављен у *Српском гласнику*.

Прецизан хронолошки опсег сваког албума приказан је у Табелама од 11 до 67. У овим табелама је дат и преглед језика исечака, тачан број чланака и библиографских јединица. У оквиру сваког албума назначен је број чланака који се односе на Теслу као и оних у којима се он не помиње.

Сл. 97. Део најстаријег чланка који је Никола Тесла сачувао. Чланак је из часописа *The Electrical Review* и налази се залепљен у албуму бр. 2.

Извор: MNT.

Табела 10.

Категоризација области у Теслиној хемеротеци по албумима.

ТЕМЕ	АЛБУМИ
Рентгенови зраци, Радиографија	2, 3, 5, 7, 16, 17, 22, 24, 28-30, 33, 36, 37, 46, 51-53
Планете	5, 10, 11, 12, 15, 21, 26, 29, 31, 38, 40, 41, 44, 46
Теслин осцилатор	1, 3, 6, 8, 23, 29, 30, 36, 55, 56
Томас Алва Едисон	1, 3, 5, 7, 15, 29, 46, 51, 52
Маркони	2, 3, 6, 9, 10, 15, 16, 20, 27, 32, 35, 36, 48- 50, 52
Вакумске цеви	1, 2, 3, 5, 10, 16, 22, 24, 29, 46
Радијум	7, 16, 21
Нијагара	2, 3, 8, 14, 15, 21, 23, 29, 30, 37, 46, 47, 51
Телеграфија	3, 15, 18, 20, 27, 36, 48, 49
Електрицитет	3, 4, 7, 11, 15, 17, 19, 37, 38
Наизменичне струје	3, 7, 11, 14
Светлост	1, 2, 8, 15, 51, 52
Бежични пренос	2, 5-6, 8-9, 15, 18-20, 27, 32, 34-35, 39, 42, 46, 47, 49, 53-54
Никола Тесла	1-24, 26-30, 32-36, 37-40, 42, 44, 46-48, 50-57

Табела 11. Преглед података у албуму 1.

Укоричени албум бр.1	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	235
	енглески	204	255		
	француски	43	65		
	немачки	8	9		
	мађарски	0	1		
	шпански	1	1		
	УКУПНО	256	331		
Број чланака у којима се не помиње Тесла				21	
Године грађе	1898.				

Табела 12. Преглед података у албуму 2.

Укоричени албум бр.2	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	511
	енглески	463	465		
	француски	30	30		
	немачки	30	30		
	италијански	11	11		
	УКУПНО	534	536		
Број чланака у којима се не помиње Тесла				23	
Године грађе	1886,1888,1889,1890,1892,1895,1896,1897,1898.				

Табела 13. Преглед података у албуму 3.

Укоричени албум бр.3	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	432
	енглески	429	489		
	француски	25	29		
	немачки	10	10		
	мађарски	0	1		
	шпански	5	5		
	УКУПНО	469	534		
Број чланака у којима се не помиње Тесла				37	
Године грађе	1895,1896,1897,1898.				

Табела 14. Преглед података у албуму 4.

Укоричени албум бр.4	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	5
	енглески	309	314		
	француски	9	9		
	немачки	20	21	Број чланака у којима се не помиње Тесла	336
	италијански	3	3		
	УКУПНО	341	347		
Године грађе	1888-1890,1894-1906,1912.				

Табела 15. Преглед података у албуму 5.

Укоричени албум бр.5	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	420
	енглески	411	412		
	француски	35	35		
	немачки	9	9	Број чланака у којима се не помиње Тесла	37
	италијански	2	2		
	УКУПНО	457	458		
Године грађе	1896.				

Табела 16. Преглед података у албуму 6.

Укоричени албум бр.6	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	473
	енглески	408	952		
	француски	25	25		
	немачки	25	25	Број чланака у којима се не помиње Тесла	1
	италијански	14	14		
	шпански	2	2		
УКУПНО	474	1018			
Године грађе	1900-1906.				

Табела 17. Преглед података у албуму 7.

Укоричени албум бр.7	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	459
	енглески	462	464		
	француски	11	11		
	немачки	7	7	Број чланака у којима се не помиње Тесла	34
	италијански	10	10		
	шпански	3	3		
	УКУПНО	493	495		
Године грађе	1902-1906.				

Табела 18. Преглед података у албуму 8.

Укоричени албум бр.8	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	240
	енглески	226	226		
	француски	14	14		
	немачки	6	6	Број чланака у којима се не помиње Тесла	8
	италијански	2	2		
	УКУПНО	248	248		
Године грађе	1891, 1893-1896.				

Табела 19. Преглед података у албуму 9.

Укоричени албум бр.9	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	26
	енглески	518	519		
	француски	4	4		
	немачки	64	64	Број чланака у којима се не помиње Тесла	568
	италијански	8	8		
	УКУПНО	594	595		
Године грађе	1900-1901.				

Табела 20. Преглед података у албуму 10.

Укоричени албум бр.10	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	326
	енглески	293	292		
	француски	22	21		
	немачки	6	6		
	италијански	17	17	Број чланака у којима се не помиње Тесла	16
	шпански	2	2		
	шведски	2	2		
	УКУПНО	342	344		
Године грађе	1900-1906.				

Табела 21. Преглед података у албуму 11.

Укоричени албум бр.11	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	100
	енглески	140	145		
	француски	1	1		
	немачки	11	11	Број чланака у којима се не помиње Тесла	52
	УКУПНО	152	157		
Године грађе	1902-1907.				

Табела 22. Преглед података у албуму 12.

Укоричени албум бр.12	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	256
	енглески	271	272		
	француски	23	23		
	немачки	20	20	Број чланака у којима се не помиње Тесла	60
	италијански	2	2		
	УКУПНО	316	317		
Године грађе	1900-1906.				

Табела 23. Преглед података у албуму 13.

Укоричени албум бр.13	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	7
	енглески	296	296		
	француски	34	33		
	немачки	37	37		
	италијански	5	5	Број чланака у којима се не помиње Тесла	366
	шведски	1	1		
	УКУПНО	373	372		
Године грађе	1890, 1894-1907.				

Табела 24. Преглед података у албуму 14.

Укоричени албум бр.14	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	114
	енглески	72	73		
	француски	56	56		
	немачки	4	4		
	италијански	2	2	Број чланака у којима се не помиње Тесла	26
	српски	5	5		
	холандски	1	1		
УКУПНО	140	141			
Године грађе	1888-1889, 1891-1896,1901.				

Табела 25. Преглед података у албуму 15.

Укоричени албум бр.15	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	596
	енглески	580	729		
	француски	11	12		
	немачки	17	17		
	италијански	7	7	Број чланака у којима се не помиње Тесла	21
	грчки	1	1		
	руски	1	1		
УКУПНО	617	767			
Године грађе	1900-1902.				

Табела 26. Преглед података у албуму 16.

Укоричени албум бр.16	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	7
	енглески	432	433		
	француски	3	3		
	немачки	36	36		
	италијански	2	2		
УКУПНО	473	474		Број чланака у којима се не помиње Тесла	466
Године грађе	1900-1905, 1908.				

Табела 27. Преглед података у албуму 17.

Укоричени албум бр.17	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	376
	енглески	387	387		
	француски	3	3		
	немачки	6	6		
УКУПНО	396	396		Број чланака у којима се не помиње Тесла	20
Године грађе	1888-1890, 1894-1896.				

Табела 28. Преглед података у албуму 18.

Укоричени албум бр.18	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	19
	енглески	430	423		
	француски	9	9		
	немачки	48	48		
	италијански	29	29		
УКУПНО	516	509		Број чланака у којима се не помиње Тесла	497
Године грађе	1899-1900.				

Табела 29. Преглед података у албуму 19.

Укоричени албум бр.19	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	398
	енглески	358	345		
	француски	47	47		
	немачки	10	10	Број чланака у којима се не помиње Тесла	23
	италијански	6	4		
	УКУПНО	421	406		
Године грађе	1900, 1903.				

Табела 30. Преглед података у албуму 20.

Укоричени албум бр.20	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	11
	енглески	486	481		
	француски	4	3		
	немачки	49	49	Број чланака у којима се не помиње Тесла	529
	италијански	1	1		
	УКУПНО	540	534		
Године грађе	1901-1903.				

Табела 31. Преглед података у албуму 21.

Укоричени албум бр.21	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	362
	енглески	637	682		
	француски	40	40		
	немачки	31	31	Број чланака у којима се не помиње Тесла	357
	италијански	8	8		
	шпански	3	3		
	УКУПНО	719	764		
Године грађе	1901-1903.				

Табела 32. Преглед података у албуму 22.

Укоричени албум бр.22	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	27
	енглески	439	439		
	француски	15	15		
	немачки	61	61	Број чланака у којима се не помиње Тесла	527
	италијански	39	41		
	УКУПНО	554	556		
Године грађе	1898-1901.				

Табела 33. Преглед података у албуму 23.

Укоричени албум бр.23	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	327
	енглески	319	397		
	француски	23	24		
	немачки	7	8	Број чланака у којима се не помиње Тесла	23
	италијански	1	1		
	УКУПНО	350	430		
Године грађе	1895-1896.				

Табела 34. Преглед података у албуму 24.

Укоричени албум бр.24	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	60
	енглески	424	423		
	француски	55	55		
	немачки	38	38	Број чланака у којима се не помиње Тесла	462
	италијански	5	5		
	УКУПНО	522	521		
Године грађе	1897-1898.				

Табела 35. Преглед података у албуму 25.

Укоричени албум бр.25	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	0
	енглески	177	177		
	француски	8	8		
	немачки	2	2		
	УКУПНО	187	187	Број чланака у којима се не помиње Тесла	187
Године грађе	1895-1899.				

Табела 36. Преглед података у албуму 26.

Укоричени албум бр.26	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	284
	енглески	298	294		
	француски	20	19		
	немачки	8	8		
	италијански	1	1	Број чланака у којима се не помиње Тесла	44
	шпански	1	1		
	УКУПНО	328	323		
Године грађе	1895-1896.				

Табела 37. Преглед података у албуму 27.

Укоричени албум бр.27	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	29
	енглески	430	427		
	француски	51	51		
	немачки	57	57		
	италијански	31	31	Број чланака у којима се не помиње Тесла	540
	УКУПНО	569	566		
Године грађе	1895-1899.				

Табела 38. Преглед података у албуму 28.

Укоричени албум бр.28	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	37
	енглески	283	278		
	француски	2	2		
	немачки	4	4	Број чланака у којима се не помиње Тесла	258
	италијански	6	6		
	УКУПНО	295	290		
Године грађе	1896.				

Табела 39. Преглед података у албуму 29.

Укоричени албум бр.29	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	370
	енглески	350	348		
	француски	18	18		
	немачки	9	8	Број чланака у којима се не помиње Тесла	8
	хебрејски	1	1		
	УКУПНО	378	375		
Године грађе	1896.				

Табела 40. Преглед података у албуму 30.

Укоричени албум бр.30	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	343
	енглески	369	364		
	француски	47	44		
	немачки	19	19	Број чланака у којима се не помиње Тесла	93
	шпански	1	0		
	УКУПНО	436	427		
Године грађе	1896.				

Табела 41. Преглед података у албуму 31.

Укоричени албум бр.31	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	0
	енглески	118	116		
	УКУПНО	118	116		Број чланака у којима се не помиње Тесла
Године грађе	1905, 1908-1911.				

Табела 42. Преглед података у албуму 32.

Укоричени албум бр.32	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	11	
	енглески	416	416			
	француски	4	4			
	немачки	60	60			
	италијански	3	3		Број чланака у којима се не помиње Тесла	472
	УКУПНО	483	483			
Године грађе	1903.					

Табела 43. Преглед података у албуму 33.

Укоричени албум бр.33	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	75	
	енглески	411	410			
	француски	17	17			
	немачки	7	7			
	шведски	1	1		Број чланака у којима се не помиње Тесла	361
	УКУПНО	436	435			
Године грађе	1896-1897.					

Табела 44. Преглед података у албуму 34.

Укоричени албум бр.34	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	309
	енглески	248	394		
	француски	14	14		
	немачки	35	35		
	италијански	7	8		
	шпански	10	10		
	чешки	1	1	Број чланака у којима се не помиње Тесла	9
	мађарски	2	2		
	хрватски	1	1		
	УКУПНО	318			
Године грађе	1901-1906.				

Табела 45. Преглед података у албуму 35.

Укоричени албум бр.35	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	16
	енглески	482	479		
	француски	4	4		
	немачки	49	47	Број чланака у којима се не помиње Тесла	519
	УКУПНО	535	530		
Године грађе	1903-1905				

Табела 46. Преглед података у албуму 36.

Укоричени албум бр.36	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	560
	енглески	638	658		
	француски	31	31		
	немачки	26	25	Број чланака у којима се не помиње Тесла	139
	италијански	1	1		
	шпански	3	3		
	УКУПНО	699	718		
Године грађе	1897.				

Табела 47. Преглед података у албуму 37.

Укоричени албум бр.37	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	0
	енглески	250	250		
	УКУПНО	250	250	Број чланака у којима се не помиње Тесла	250
Године грађе	1905-1911.				

Табела 48. Преглед података у албуму 38.

Укоричени албум бр.38	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	1087	
	енглески	1109	1105			
	француски	33	33			
	немачки	28	28		Број чланака у којима се не помиње Тесла	92
	српски	8	8			
	шпански	1	1			
	УКУПНО	1179	1175			
Године грађе	1895, 1898, 1900-1901, 1904-1911.					

Табела 49. Преглед података у албуму 39.

Укоричени албум бр.39	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	234
	енглески	266	309		
	немачки	8	8		
	УКУПНО	274	317	Број чланака у којима се не помиње Тесла	40
Године грађе	1911-1913.				

Табела 50. Преглед података у албуму 40.

Укоричени албум бр.40	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	4	
	енглески	277	385			
	француски	9	8			
	немачки	8	8			
	италијански	2	2		Број чланака у којима се не помиње Тесла	292
	УКУПНО	296	403			
Године грађе	1889, 1894-1899, 1900-1906, 1919, 1921.					

Табела 51. Преглед података у албуму 41.

Укоричени албум бр.41	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	0
	енглески	117	115		
	УКУПНО	117	115		Број чланака у којима се не помиње Тесла
Године грађе	1906-1911.				

Табела 52. Преглед података у албуму 42.

Укоричени албум бр.42	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	2	
	енглески	372	376			
	шпански	2	2			
	немачки	22	22		Број чланака у којима се не помиње Тесла	394
	УКУПНО	396	400			
Године грађе	1903-1907.					

Табела 53. Преглед података у албуму 43.

Укоричени албум бр.43	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	0
	енглески	84	83		
	француски	1	1		
	немачки	15	14	Број чланака у којима се не помиње Тесла	101
	италијански	1	1		
	УКУПНО	101	99		
Године грађе	1902-1908.				

Табела 54. Преглед података у албуму 44.

Укоричени албум бр.44	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	680
	енглески	723	723		
	немачки	11	11		
	УКУПНО	734	734	Број чланака у којима се не помиње Тесла	54
Године грађе	1900-1901.				

Табела 55. Преглед података у албуму 45.

Укоричени албум бр.45	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	0
	енглески	80	80		
	УКУПНО	80	80	Број чланака у којима се не помиње Тесла	80
Године грађе	1904, 1906-1910.				

Табела 56. Преглед података у албуму 46.

Укоричени албум бр.46	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	515
	енглески	489	486		
	француски	15	15		
	немачки	19	19	Број чланака у којима се не помиње Тесла	10
	шпански	2	2		
	УКУПНО	525	522		
Године грађе	1896-1897.				

Табела 57. Преглед података у албуму 47.

Укоричени албум бр.47	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	406
	енглески	404	401		
	француски	3	3		
	немачки	50	50	Број чланака у којима се не помиње Тесла	69
	италијански	16	16		
	шпански	2	2		
УКУПНО	475	472			
Године грађе	1898-1899,1900-1904,1921.				

Табела 58. Преглед података у албуму 48.

Укоричени албум бр.48	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	151
	енглески	149	200		
	француски	7	13		
	немачки	10	11	Број чланака у којима се не помиње Тесла	22
	италијански	4	4		
	шпански	3	3		
УКУПНО	173	231			
Године грађе	1903-1908.				

Табела 59. Преглед података у албуму 49.

Укоричени албум бр.49	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	0
	енглески	284	281		
	француски	1	1		
	немачки	27	26		
	УКУПНО	312	308	Број чланака у којима се не помиње Тесла	312
Године грађе	1904-1907.				

Табела 60. Преглед података у албуму 50.

Укоричени албум бр.50	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	18
	енглески	398	396		
	француски	3	2		
	немачки	59	58		
	УКУПНО	460	456	Број чланака у којима се не помиње Тесла	442
Године грађе	1896, 1900-1902.				

Табела 61. Преглед података у албуму 51.

Укоричени албум бр.51	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	385
	енглески	381	381		
	француски	26	26		
	немачки	10	10		
	италијански	1	1		
	УКУПНО	418	418	Број чланака у којима се не помиње Тесла	33
Године грађе	1894,1896.				

Табела 62. Преглед података у албуму 52.

Укоричени албум бр.52	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	428
	енглески	275	275		
	француски	121	121		
	немачки	48	48		
	италијански	3	3		
	шпански	3	3		
	пољски	1	1	Број чланака у којима се не помиње Тесла	24
	грчки	1	1		
	УКУПНО	452	452		
Године грађе	1898-1899.				

Табела 63. Преглед података у албуму 53.

Укоричени албум бр.53	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	61
	енглески	61	60		
	УКУПНО	61	60	Број чланака у којима се не помиње Тесла	0
Године грађе	1916-1919, 1921.				

Табела 64. Преглед података у албуму 54.

Укоричени албум бр.54	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	7
	енглески	8	8		
	УКУПНО	8	8	Број чланака у којима се не помиње Тесла	1
Године грађе	1919.				

Табела 65. Преглед података у албуму 55.

Укоричени албум бр.55	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	18
	енглески	18	18		
	УКУПНО	18	18	Број чланака у којима се не помиње Тесла	0
Године грађе	1916-1919.				

Табела 66. Преглед података у албуму 56.

Укоричени албум бр.56	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	33
	енглески	33	32		
	словеначки	4	3	Број чланака у којима се не помиње Тесла	4
УКУПНО	37	35			
Године грађе	1919, 1931, 1933.				

Табела 67. Преглед података у албуму 57.

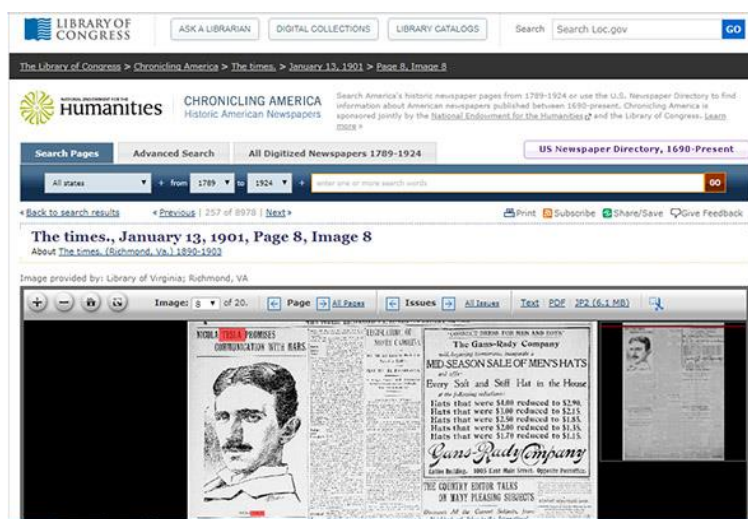
Укоричени албум бр.57	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	159
	енглески	64	62		
	француски	1	1		
	шпански	2	2		Број чланака у којима се не помиње Тесла
	српски	44	39		
	хрватски	44	41		
	словеначки	32	31		
	УКУПНО	187	176		28
Године грађе	1935, 1941-1945.				

Табела 68.

Преглед језика исечака и чланака из албума					
Укоричени албуми	Језик исечака	Број чланака	Број библиографских јединица	Број чланака у којима се помиње Тесла	12.009
	енглески	19.069	20.300		
	немачки	1.133	1.123		
	француски	984	1.000	Број чланака у којима се не помиње Тесла	9.623
	италијански	250	251		
	српски	54	49		
	шпански	46	46		
	хрватски	45	42		
	словеначки	36	34		
	шведски	4	4		
	мађарски	2	4		
	грчки	2	2		
	чешки	1	1		
	руски	1	1		
	пољски	1	1		
	холандски	1	1		
	хебрејски	1	1		
УКУПНО	21.632	22.859			
Године грађе	1886-1945.			21.632	

6.6. Упоредна анализа базе *Chronicling America* и Теслине хемеротеке

Једна од већих доступних база библиографије радова о Николи Тесли³⁰⁹ се налази на сајту Конгресне библиотеке у Сједињеним Америчким Државама, у делу сајта који је посвећен пројекту дигитализације свих новина које су излазиле у овој држави.³¹⁰ У овом делу сајта постоје подаци и дигитализоване слике новина из периода од 1789-1922. године. Сlike су претраживе по многим критеријумима, а такође се могу пренети на сопствени рачунар у текстуалном формату, као слика и као pdf.

Сл. 98. Део веб стране Конгресне библиотеке за претрагу новина.

Пројекат претраге текстова у којима се помиње Никола Тесла обихватао је године од 1884. тј. од тренутка када је он стигао у Сједињене Америчке Државе, па све до 1922. Ову базу је могуће претраживати захваљујући ОЦР-ованим листовима.³¹¹ Претрага је вршена на основу неколико критеријума (Сл. 98). У првом прелазу тражене су одвојено две кључне речи, па је у поље претраге укуцано: *Nikola* или *Tesla*. Подразумевани резултати су укључивали или једно или друго. У другој фази обе речи су укуцане као подразумеване, дакле, добијени резултати су подразумевали да се у тексту помињу обе речи, удаљене са размаком до десет речи. У трећој, последњој претрази, у поље

³⁰⁹ Највећа база која тренутно постоји је Теслина Хемеротека, али она није доступна свима.

³¹⁰ The Library of Congress, „Chronicling America Historic American Newspapers“, The Library of Congress, http://chroniclingamerica.loc.gov/#tab=tab_newspapers (преузето 12. 3. 2017).

³¹¹ Optical character recognition – оптичко препознавање знакова или скраћено ОЦР.

претраге укуцане су две речи: *Nicola*³¹² или *Tesla*. Након завршених претрага, резултати су упоређени и искључене су дупле стране. На основу резултата добијен је број чланака у којима се помиње Тесла у периоду од 1884. до 1922. године.³¹³ Накнадним проверама, искључивањем грешака и дуплих објава, установљено је да је за тридесет осам година, у свим америчким новинама које су обрађене на поменутом сајту, било преко 2.930 објава у новинским чланцима у којима се спомиње Никола Тесла.

Ово и даље нису били довољно прецизни подаци, јер негде је у питању штампарска грешка, па је ОЦР програм неке енглеске речи попут *test, testing* и слично, обележио као *Тесла* а понегде се помињао неки други Никола. Да бисмо добили прецизне податке о броју чланака приступљено је наредној фази. Она је подразумевала *сужену претрагу* обухватајући период од 1884. до 1900. године, а претрага је вршена по појединачним годинама. Сваки резултат је проверен и забележен је извор (назив и место издања) као и перманентни линк из базе. Добијени резултати се налазе у табели 69.

Иако ова база дигитализованих новина представља највећу светску базу ове врсте, из табеле 69. се може видети да је број чланака о Тесли изузетно мали у односу на оне које је он лично сакупио и сачувао у оквиру Хемеротечке збирке. Како је Теслина слава расла, у новинама се повећао и број чланака о њему. Закључно са 1893. годином укупан број пронађених чланака износи 128. Након Теслиног славног наступа на Светској изложби у Чикагу 1893. број објава о њему је драстично порастао, скоро троструко, само у току наредне године.³¹⁴

Придруживање пронађених библиографских података са сајта Конгресне библиотеке би обогатило постојећу библиографску базу новинских објава о Тесли. Имајући у виду да се новинске објаве у многим државама третирају као архивски материјал валидан и на суду³¹⁵, значај и референтност прикупљеног материјала је изузетан.

³¹² Америчка штампа је често на овај начин ословљавала Теслу.

³¹³ Број чланака у којима се помиње Тесла износио је 8.352.

³¹⁴ И. Ђирић, Б. Лазић и С. Топаловић, „Теслапедиа као централна база библиографских података о Николи Тесли“, *Читалиште*, 73-74.

³¹⁵ Исто, 73.

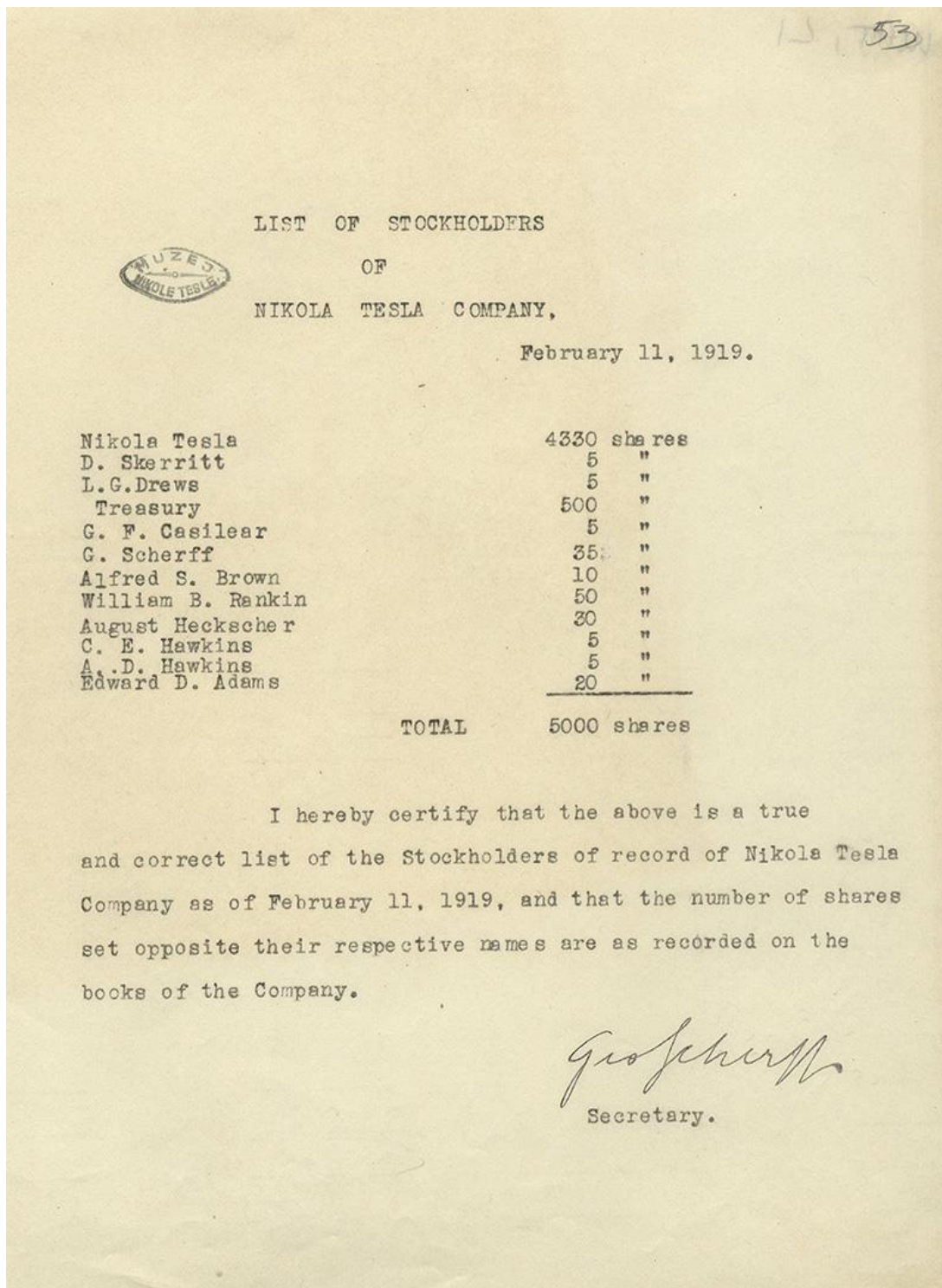
Додатни значај добијених референци пронађених у Хемеротечкој збирци и на сајту Конгресне библиотеке се огледа у чињеници да ниједна позната библиографија о Николи Тесли не садржи оволики број новинских објава. Имајући ово у виду, нужно је што пре приступити изради базе која би била претражива и доступна свим истраживачима.

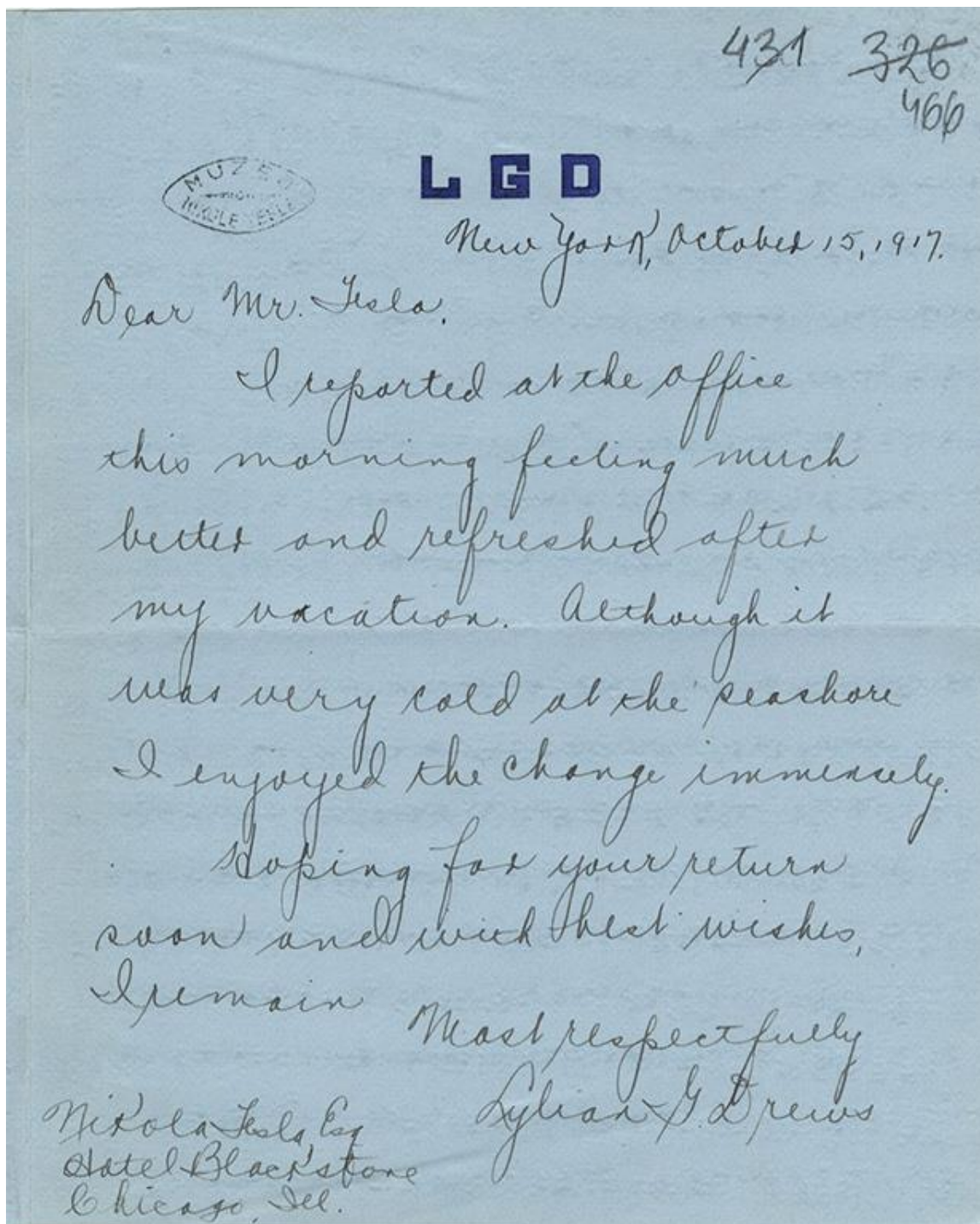
Табела 69.

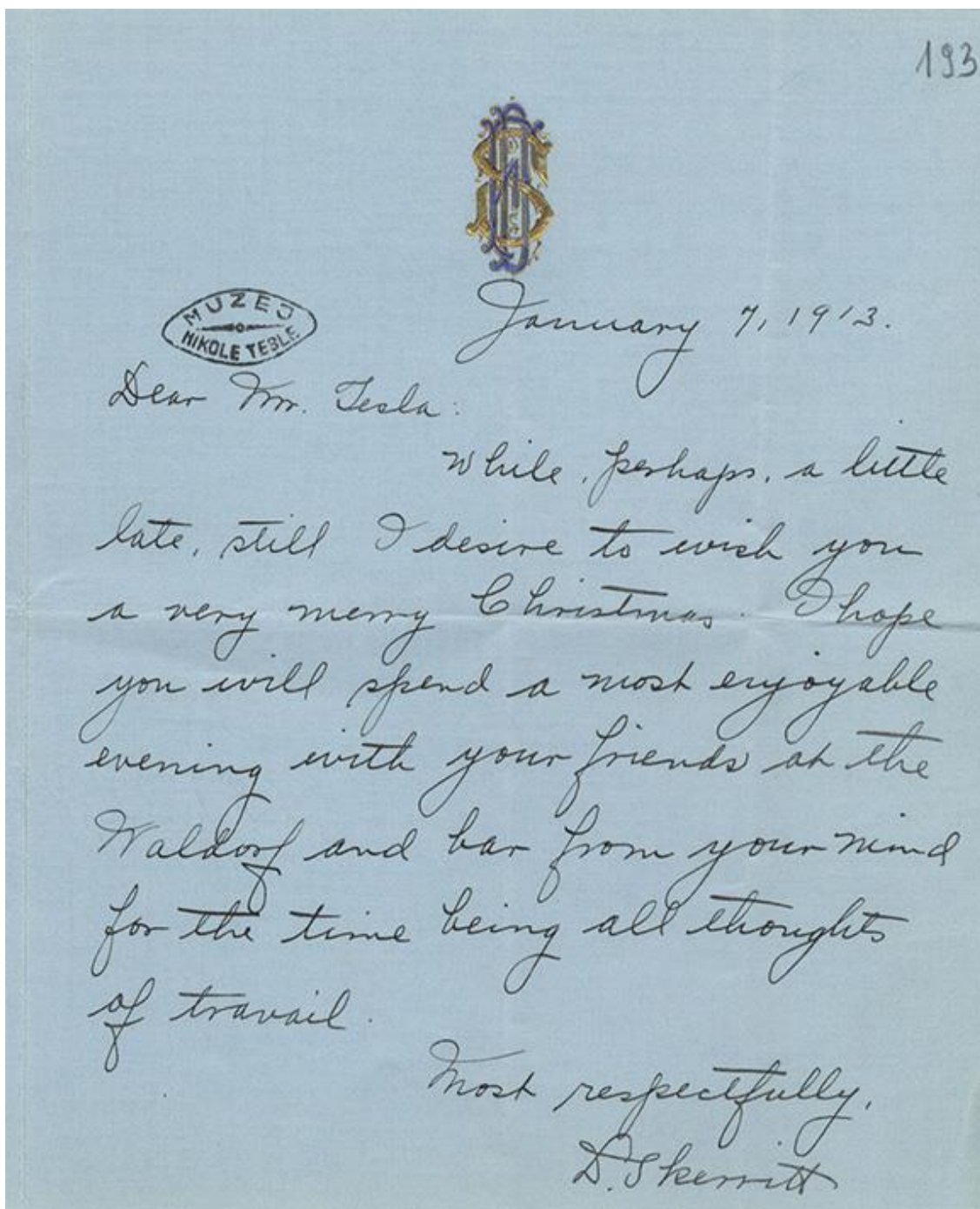
Подаци о чланцима о Николи Тесли добијени путем претраге базе дигитализованих новина <i>Chronicling America</i> за период од 1884. до 1900. године			
ГОДИНА	БРОЈ РЕЗУЛТАТА ПРЕТРАГЕ	БРОЈ ЧЛАНАКА	ДУПЛИКАТИ
1884	0	0	0
1885	0	0	0
1886	0	0	0
1887	0	0	0
1888	63	2	0
1889	43	13	0
1890	36	5	0
1891	89	18	0
1892	68	43	0
1893	90	47	0
1894	280	109	0
1895	382	153	2
1896	416	386	4
1897	645	310	0
1898	401	185	2
1899	317	205	2
1900	209	122	1
УКУПНО	3.039	1.598	11

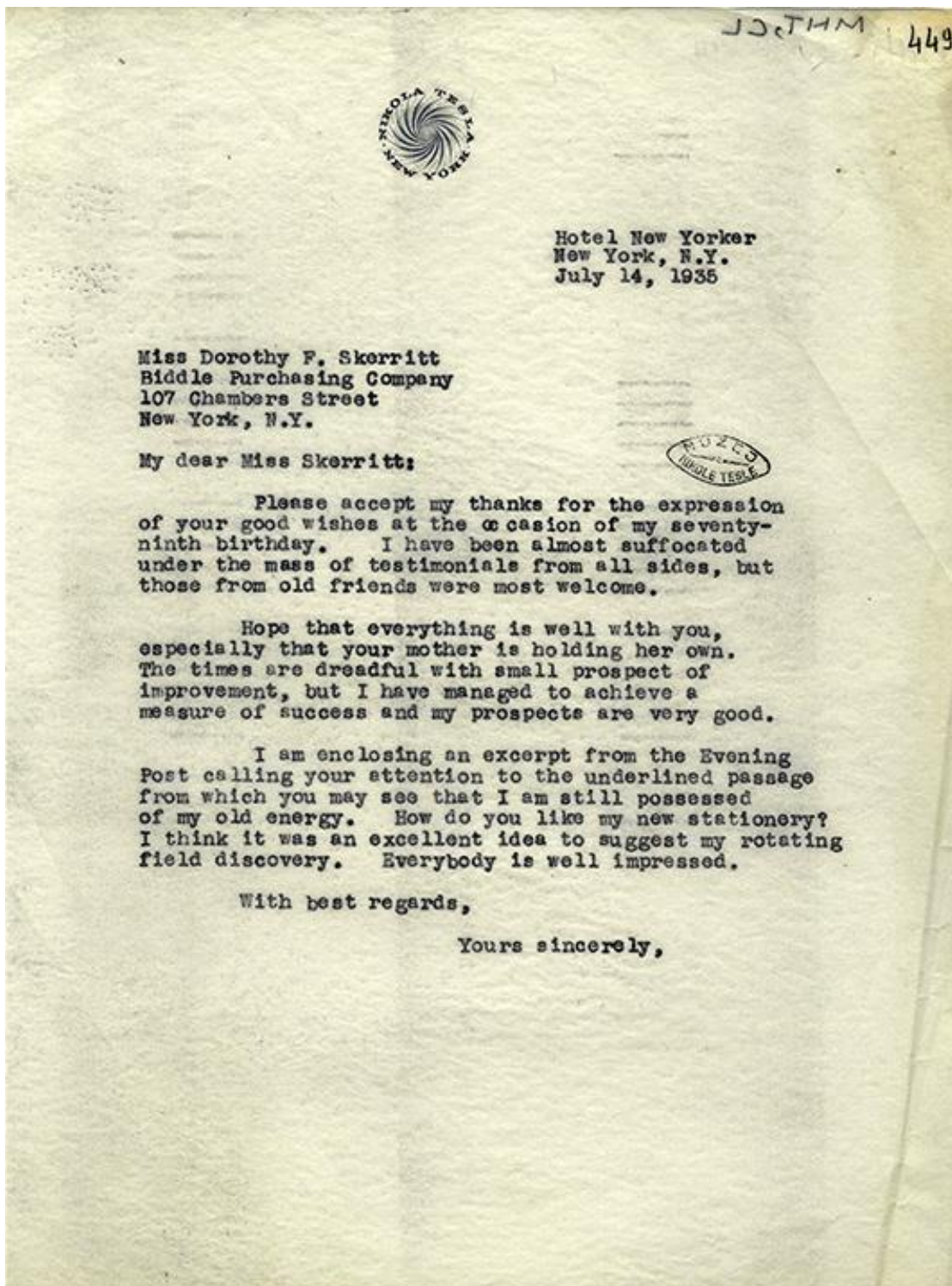
6.7. Прилози

Прилог 59.

Information

J65

LIST OF MAGAZINES PURCHASED IN CHICAGO BY MR. TESLA OTHER THAN THOSE FAMILIAR TO THE OFFICE

The American Review of Reviews - The Review of Reviews Co., N.Y.	\$3.00
The Liberator - The Liberator 34 Union Square, N.Y.C.	\$1.50
The Electric Journal - The Electric Journal, 200 Ninth St. Pittsburgh, Pa.	\$1.50
The New Republic - Republic Publishing Co., Inc. 421 W. 21 St. N.Y.C.	\$4.00
Forbes Magazine - B. C. Forbes Publishing Co., Inc. , 120 B'way, City,	\$3.00
The Graphic (English Paper) Internation News Co. 83 Duane St., N.Y.C.	\$8.50
Illustrated London News (English Paper) International News Co.	\$8.50
Railroad Man's Magazine - Frank A. Munsey, N.Y.	\$1.00
Illustrated World - Illustrated World, Flatiron Bldg., City,	\$2.00
World's Work - Doubleday, Page & Co. 11-13 W. 32 St. City,	\$3.00
Flying - Flying Association Inc. 280 Madison Ave., City,	\$3.00
Motor Age - Class Journal Co., Chicago, Ill	\$3.00
Pearson's Magazine - Pearson Magazine Inc. 34 Union Sq., City,	\$1.50
The Outlook - Outlook Co., 38 Fourth Ave., City	\$4.00
Outer's Book-Recreation - Outer's Book Co., 9 So. Clinton St. Chicago, Ill.	\$2.00
Current Opinion, Current Literature Pub. Co. 63 W. 36th St., City,	\$3.00
System - A. W. Shaw Co., 461 Fourth Ave., City,	\$3.00
Current History - N.Y. Times Co., Times Square, City,	\$3.00

0 11/27/91

46, E. Houston St.,
New York City, August 15th, 1895.

The Century Company,
New York City.

MIXED
INGLE 1895

Gentlemen:-

Your favor of August 12th, with inclosure, received.

I am grateful for the interest you manifest by your desire to include my name in the Encyclopedia.

In my opinion, the notice would have been fully sufficient, but since you wish it, I will give in a few lines the required data.

My native place is Smiljan in Lika, border country of Austria Hungary. I am 38 years of age.

I came to this country in 1884 with the view of developing motors based on my discovery of the rotating magnetic field, which work I finished in 1888.

After this I devoted my attention to the study of electrical vibrations, and invented a number of methods and appliances in that line, aiming chiefly at the production of efficient light with lamps without filaments, and at the transmission of power and intelligence without any wires.

On these subjects I lectured before the scientific societies here and abroad, advancing a number of novel scientific facts, one of the most important being the recognition of the action of the air or gaseous matter in general when subjected to rapidly alternating electrostatic stresses. On this discovery is based the modern art of insulating currents of very high tension.

In later years I have worked on the construction of more efficient steam engines and electrical generators, which I have designated with the name "oscillators," and which for the first time I showed and described before the scientific congress in Chicago, two years ago. These machines enabled me to obtain some results unattainable with ordinary apparatus.

Yours very truly,

602

P- K. 196

XXXO POK TH 299

Addressed to: Mr. Kenneth W. Payne.

241

COPY.

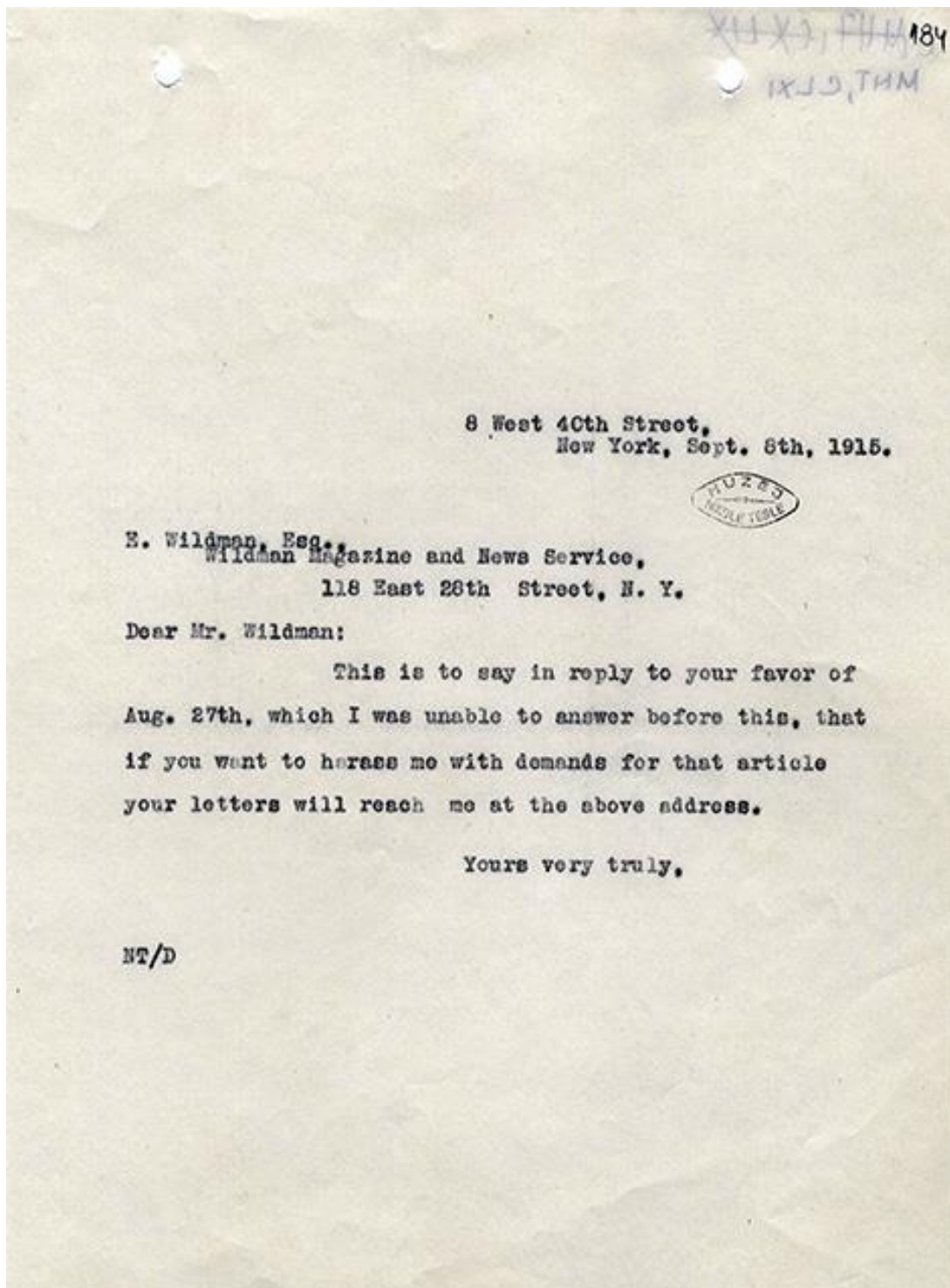
New York, July 18, 1915.

In the early stages of evolution sanguinary conflicts between races were so crude and elementary in the means and methods employed that there was little uncertainty as to the issues. Through the development of military science, the perfection of the implements of destruction and the gradual refinement of human life War has become a manifestation of great complexity calling into action not only the muscles but the finest fibres of the heart and brain. But with all that it is, essentially, a mechanical process of acceleration and retardation of masses and as such must be governed by the same physical laws. We are still far from being able to express the results in precise mathematical formulae but we can draw certain general conclusions with confidence.

It is a fundamental truth of mechanics that the time taken to accelerate and to retard a material system is proportionate to its mass. Popularly expressed it means that the duration of war is measured by the number of the combatants. The most reliable data are furnished by the first Balkan War which involved 1,200,000 and lasted six months. In the present immense conflict the number is ten times greater, hence the period should be five years. This estimate should, however, be reduced in view of recent improvement in apparatus for the projection of energy to distance, so that perhaps, four years may be a closer figure. Obviously the possibility of a deadlock is excluded and it is supposed that the resources are ample, if not, there will be a speedier termination. But deductions based on considerations of this kind are very unreliable. For example, the scarcity of ammunition which was to shorten the war, tends only now to lengthen it. That financial collapse will bring the struggle to a sudden end seems also hazardous to infer. So long as a nation has perfect faith in its government and leaders, is willing and patriotic enough to make any sacrifice, the fight can go on. It is evident that no victory of the Germans can induce the Allies to make peace. On the other hand, the latter are unable to crush Germany and that country will not and can not make overtures. Under the circumstances successful mediation is out of the question. We might, therefore, conclude that the arms would not be laid aside for four years were it not for one event which is about to happen. It is the dissolution of the Austro-Hungarian Empire. This will come inevitably like a natural process and remove all difficulties in the way of peace except the Anglo-German, for which a special solution will have to be found.

(Signed) Nikola Tesla.

186

EDWIN WILDMAN, PRESIDENT.

ESTABLISHED 1906.
CABLE ADDRESS - WILDMAG.
TELEPHONE CONNECTION

GENERAL AND CLASS
MAGAZINE ARTICLES
DAILY AND SUNDAY
NEWSPAPER FEATURES
ILLUSTRATIONS
COVER DRAWINGS
COMMERCIAL ART

Wildman Magazine Service

INCORPORATED
118 EAST 28TH STREET
NEW YORK.

DEPARTMENTS
MAGAZINE
HOUSEHOLD
JUVENILE
FICTION
FARM
ART

September 22, 1915.

Mr. Nikola Tesla,
8 West 40th Street,
New York, N. Y.

Dear Mr. Tesla:

I am enclosing you carbon copy of your article, "LIVE PROBLEMS IN INSULATION". I don't seem to be able to lay my hands on the original. Possibly it is in the hands of some magazine editor. If you do not use this article, I should be glad to have it back, as I think undoubtedly we could use it a little later. It is a very fine article but a little too fine for the average reader and would necessarily have to be used in a technical magazine.

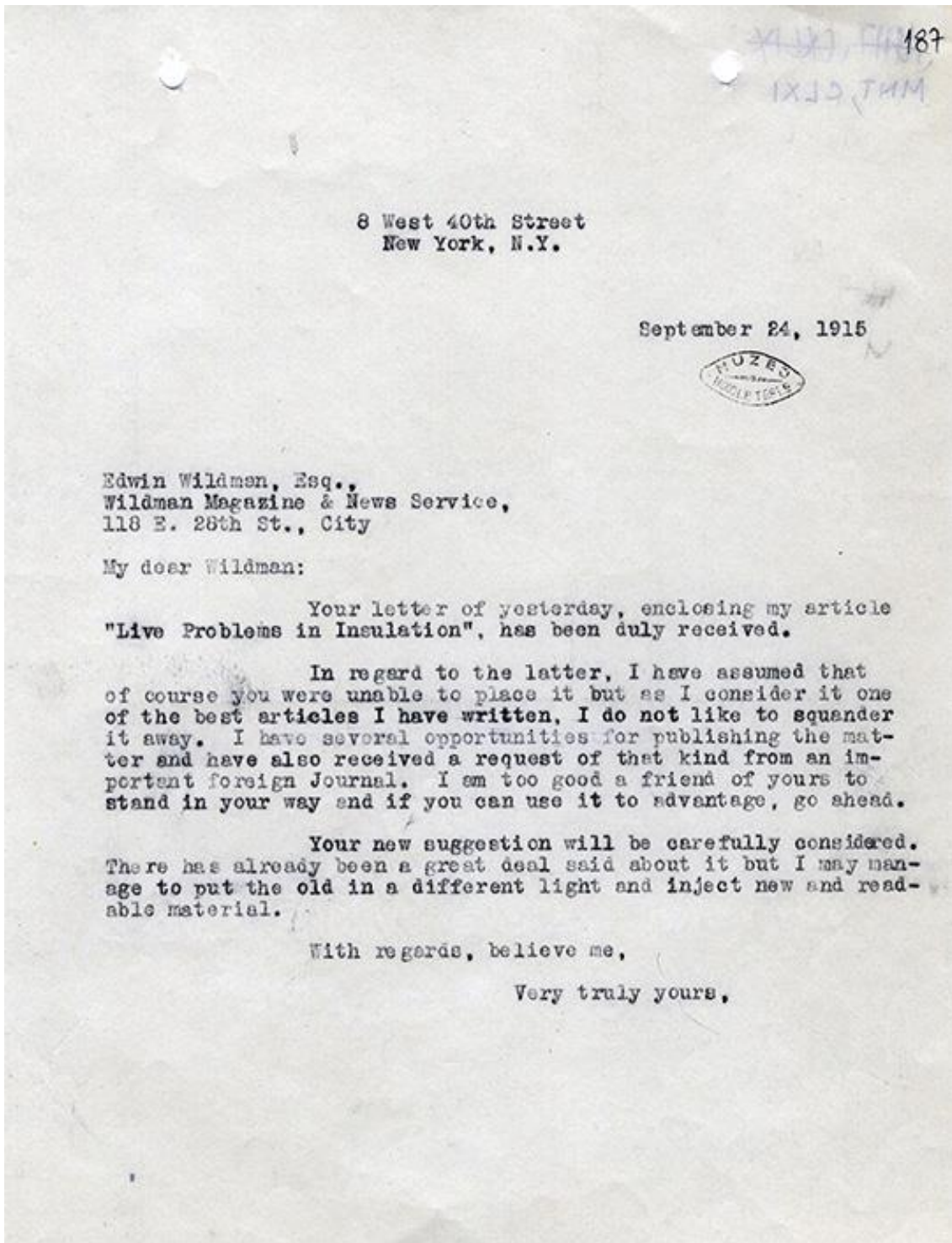
The interview about which I spoke to you should be on the subject of "ARE OUR COASTS DEFENSELESS AGAINST FOREIGN ATTACK, AND CAN THEY BY MODERN AND SCIENTIFIC EQUIPMENT BE MADE IMPREGNABLE TO AN ENEMY ON THE SEA."

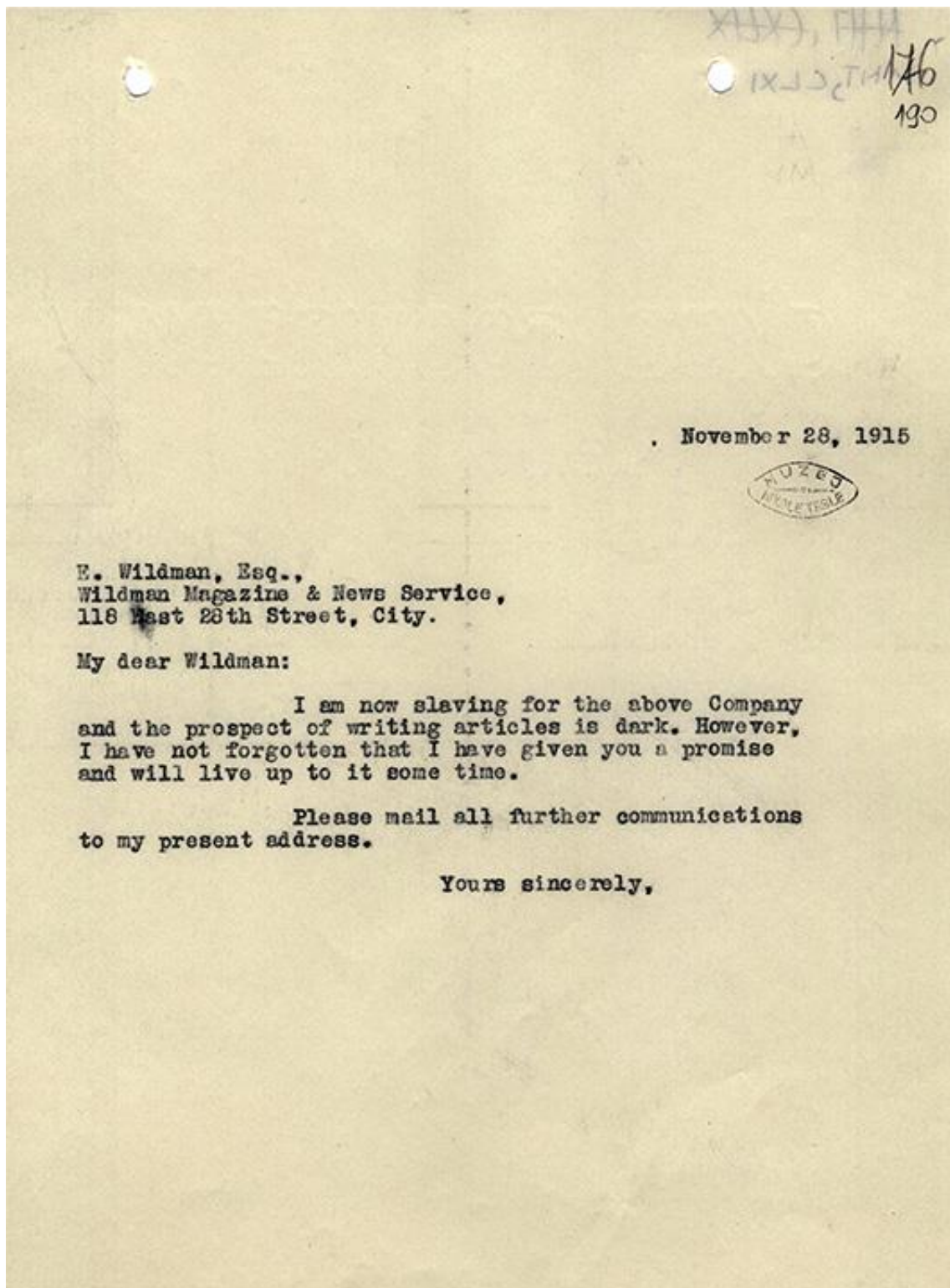
I should think such an interview would give you an opportunity to show what modern science and particularly electrical science in conjunction with submarine warfare could do to protect us against foreign attack. Will you please make an appointment when I can send a very good man to talk to you on the subject.

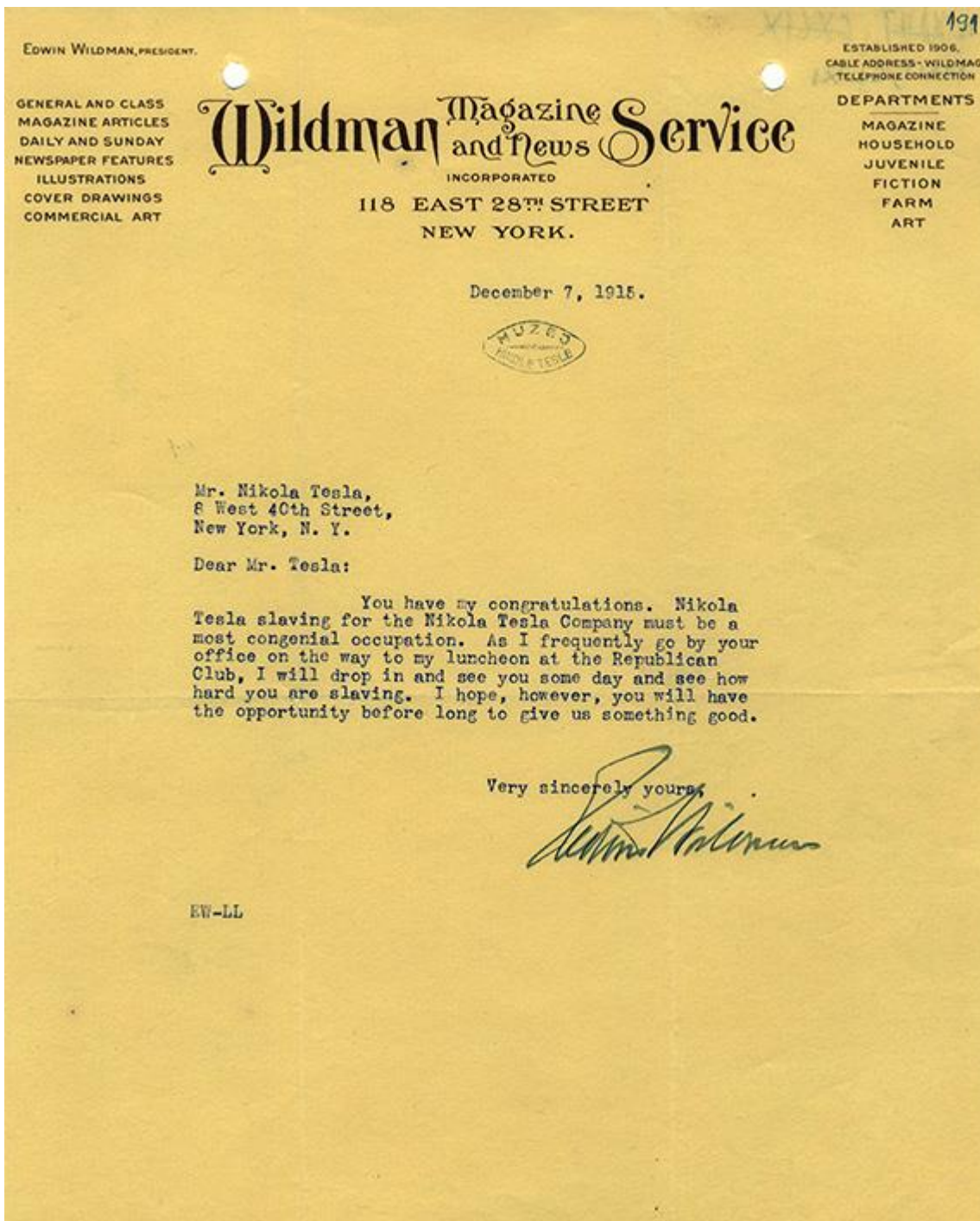
With kind regards, believe me,

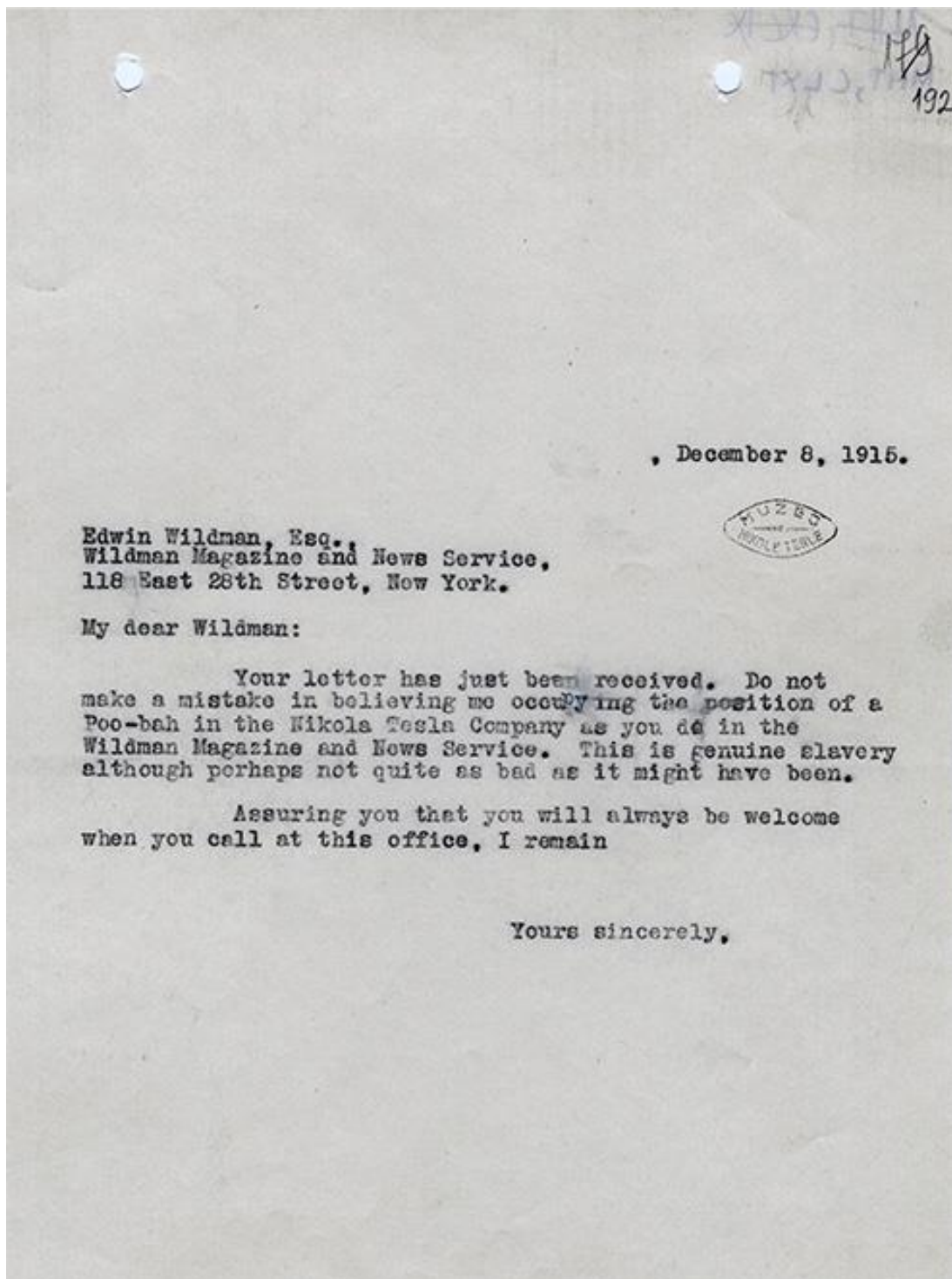
Yours very truly,

EW-LL

153

Account of NIKOLA TERESA

For the INTERNATIONAL CATALOGUE OF SCIENTIFIC LITERATURE.

Debits.

Aug. 18, '02,	Chemistry, Pt.1,	1st Annual Issue,....	§ 4.95
	Botany, Pt. 1,		4.95
Jan. 22, '03,	Mechanics,		2.45
	Physics, Pt. 1,		4.95
	Meteorology,		3.55
	Physiology, Pt. 1,		4.95
Feb. 28, "	Mathematics,		3.55
	Astronomy,		4.95
	Bacteriology,		4.95
Jun. 22, "	Physics, Pt. 2,		3.55
	Mineralogy,		3.55
	Geology,		3.55
	Geography,		3.55
Sep. 22, "	Palaeontology,		2.45
	Human Anatomy,		2.45
	Physical Anthropology,		2.45
	Physiology, Pt. 2,		4.25
Oct. 26, "	Chemistry, Pt.2,		4.25
	General Biology,		2.45
Dec. 1, "	Botany, Pt. 2,		4.25
Jan. 1, '04,	Zoology,		9.00
Dec. 1, '03,	Astronomy,	2d Annual Issue,.....	4.95
Feb. 1, '04,	Bacteriology,		4.95
" 20, "	Mechanics,		2.45
	Physics,		5.60
Jun. 9, "	Mathematics,		3.55
	Mineralogy,		3.90
	Geography,		3.90
Jul. 15, "	Geology,		3.90
	Palaeontology,		2.45
Sep. 2, "	General Biology,		2.45
	Human Anatomy,		3.55
	Physical Anthropology,		3.55
" 28, "	Physiology,		9.20
Dec. 1, "	Meteorology,		3.55
Jan. 20, '05,	Chemistry,		8.90
Feb. 11, "	Botany,		8.90
Dec. 1, '04,	Astronomy,	3d Annual Issue,.....	4.95
Jan. 20, '05,	Physics,		5.60
Feb. 11, "	Mathematics,		3.55
			§ 174.85

Credits.

Aug. 21, 1902, By check,.....	§ 8.90
Feb. 17, 1903, " "	15.90
Apr. 28, " " "	13.45
	<u>38.25</u>

Total debits,....§ 174.85

Total credits.... 38.25

Balance due..§ 155.60

275

LE COURRIER de la PRESSE
21 Boulevard Montmartre
A. GALLOIS Directeur

Direction
Lecture
Decoupage
Depart

Paris, le 20 Aout 1896

Monsieur Nicolas T E S L A
Gerlach 45 W. 27. Str.
New-York

LE FIGARO

TELEPHONE
(N° 101.50)

Monsieur,

J'ai l'avantage de vous confirmer, l'envoi de ma facture du 31 Mai dernier, s'élevant à la somme de Frs 25,00 pour mes fournitures de coupures de journaux. La poste n'acceptant pas les recouvrements pour votre pays, je vous prie de vouloir bien m'envoyer un chèque sur Paris ou un mandat poste s'il en existe dans votre ville.

Dans cette attente, je vous prie d'agrée, Monsieur, l'assurance de ma parfaite considération.

S. A. Gallois
L. Randon

7. ЗАКЉУЧАК

У савременом поимању речи, музеј као установу културе, можемо пратити тек у последња три века. Анализе и типологија његових претеча добијају додатну вредност тек као историографско истраживање феноменологије која прати стварање музеја.¹

Савремена дефиниција, прокламована од стране Међународног савета за музеје (*The International Council of Museums*) да је музеј „... некомерцијална, стална установа у служби друштва и његовог развоја, отворена јавности, која сакупља, чува, истражује, објављује и излаже материјална и нематеријална сведочанства човечанства, у сврху проучавања, образовања и уживања (задовољства)...“² би, скоро адекватно, могла да опише и објасни сврху и надлежности установе као што је Музеј Николе Тесле да нема неких, старијих дефиниција које, термилошки конкретније појашњавају њену делатност и мисију.

По Фојлзијевим ставовима из 1929. године „... Музеј је установа чији је циљ старање око очувања предмета који најбоље објашњавају природне појаве и дела човека и искоришћавање тих предмета за развијање људског знања и образовања народа ...“³ Наредна, слична, а ипак другачије исказана дефиниција да су „... музеји установе којима је друштво поверило покретне споменике културе, природе и технике, да их систематски и плански сакупљају, чувају, излажу и научно проучавају, са циљем упознавања људи са документима прошлости и садашњости, са фондовима намењеним унапређењу науке и културе ...“⁴, уврстила је термине попут *споменици технике*, и *фондови*, који нам недостају у савременој дефиницији.

Можда најкомплетнију, иако старију дефиницију, износи професор Миодраг Јовановић у својој књизи *Музеологија и заштита споменика културе*, да су музеји „... установе којима је друштво поверило покретне споменике културе, природе и технике, да их систематски и плански

¹ Tomislav Šola, „Музеји и развој“, http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/sola_mir.htm (преузето 7. 9. 2016).

² ICOM, „Museum Definition“, International council of museums, <http://icom.museum/the-vision/museum-definition/> (преузето 7. 9. 2016).

³ Jovana Milutinović, *Humanistički pristup vaspitno-obrazovnoj ulozi muzeja* (Novi Sad: Savez pedagoških društava Vojvodine, 2003), 39.

⁴ Верена, Хан [дело није наведено], цитирано у: Vladimir Krivošejev, *Muzeji, menadžment, turizam-ka savremenom muzeju, od teorije do prakse* (Valjevo: Narodni muzej, 2012), 33.

сакупљају, чувају, излажу и научно проучавају, са циљем упознавања људи са документима прошлости и садашњости, са фондовима намењеним унапређењу науке и културе“⁵. Научно проучавање, наведено у датој дефиницији је готово незаобилазна делатност у оквиру институције као што је Музеј Николе Тесле а са проширењем задатака и циљева музеја у савременом добу, оно постаје саставни део дефиниција музејских делатности поред још неких термина као што су инспирација и образовање.⁶ Заправо, овакав вид проучавања Теслине оставштине би требао да буде примарна делатност ове институције. Сви набројани задаци, приказани кроз различите делатности музејских институција, могу се уједно посматрати и као циљеви који имају своју конкретну сврху – усмерену ка корисницима и публици који у савремено доба постају фокус и императив постојања ових стожера који негују наслеђе.

Међутим, неопходно је суочавање са додатним терминолошким несугласицама које навиру у покушају карактеризације установе попут Музеја Николе Тесле као музејске институције. Постојање архиве са преко 160.000 списа и докумената, наспрам музејских предмета, који чине тек једну петину корпуса ове институције, већ наводи на одступања од устаљених образаца. Придружио ли овом компаративном настојању и значајан број библиотечке грађе, такође несразмерно већи од броја чуваних предмета, наћи ћемо се на експоненцијално другачијој равни од које смо кренули када смо почели са разматрањем циљева и задатака музејске институције на начин како је то прокламовано у званично ратификованим документима. Дакле, традиционално па чак и савремено поимање музејске установе не задовољава у покушају разјашњења свих нужних радњи и делатности које се спроводе у Музеју Николе Тесле.

Амбициозна поставка досадашњих формула и дефиниција није од велике користи јер се специфичност овог музеја не може једноставно сублимирати у константну и тачну дефиницију која би задовољила теоријски настројене.

⁵ Miodrag Jovanović, *Muzeologija i zaštita spomenika kulture* (Beograd: Filozofski fakultet i Plato, 1994), 13.

⁶ Andre Gob и Noemi Druge, *Muzeologija - istorija, razvoj i savremeni izazovi* (Beograd: CLIO, 2009), 37.

Музеј Николе Тесле има богату и садржајну историју. Његови претходници, организације које су промовисале Теслин научни рад, Друштво за подизање Института Николе Тесле и Институт Николе Тесле су на неки начин утемељили главне циљеве и делатност самог музеја.

Друштво, које је основано 26. јануара 1936. године (Прилог 4), чији је председник био професор Богдан Гавриловић, одмах је приступило организовању прославе Теслиног осамдесетог рођендана. За ову прилику формиран су одбори који су имали своје председнике, потпредседнике и чланове. На овај начин је на нашим просторима, први пут, пробуђен интерес народа за личност Николе Тесле.⁷ Најзаслужнији појединац за промовисање Теслиног рада, и један од иницијатора за настанак Друштва, био је Славко Бокшан, први председник Друштва. Међу оснивачима били су и Павле Миљанић и Александар Дамјановић, заслужни за усвајање међународне јединице за магнетну индукцију – Тесла [Т].⁸ Овиме је Тесли осигурано важно признање и поуздано место у историји.⁹ Током прославе која је трајала неколико дана, предложено је да се оформи Институт, што је ускоро и уследило. Након годину дана, 1937, донет је Статут Института а Уредба о оснивању тек 1939. (Прилог 10).¹⁰ Главни циљ ове институције био је „... да

⁷ MNT 76-204A-206A, Прилог 4. Правила су одобрена 10. јануара 1936. године. В.: *Правила Друштва Никола Тесла за унапређење науке и технике* (Београд: Друштво Никола Тесла за унапређење науке и технике, 1939); Драгомир Бонцић, „Друштво „Н. Тесла“ за унапређење науке и технике 1936 – 1954“, *Архив, часопис Архива Србије и Црне Горе* бр. 1-2 (2006): 111.

⁸ Први предлог за усвајање јединице за магнетну индукцију – Тесла [Т] је потекао од Миливоја Ракића, в.: „Предлог да се јединица електричног рада назове Тесла“, *Наука и техника* год. II, бр. 8 (1946): 645-646. Касније су се овим питањем бавили Миљанић и Дамјановић. „Годишња скупштина Друштва „Никола Тесла“, *Наука и техника* год. VI, бр. 4 (1950): 216-217; В. Новаковић, „Хоће ли једна електротехничка величинска јединица носити Теслино име“, *Политика*, Културна хроника, 25. јул 1953; *Tesla: časopis jugoslovenskog društva za širenje i unapređenje nauke i tehnike* „Nikola Tesla“ god. III, br. 25-26 (1956): 32.

⁹ Gordana Spaić i Srđan Spiridonović, „The Greatest Recognition to the Scientist Nikola Tesla – Award of the Unit for Magnetic Induction (T) in the International System of Units (SI)“, *Serbian Journal of Electrical Engineering*, Vol. 3, No. 2 (2006): 217-222.

¹⁰ О. Н., „У Београду ће бити подигнут Институт Николе Тесле прилозима из читавог света“, *Политика*, 28. фебруар 1937, 8; *Statuts de l'Institut Nikola Tesla à Belgrade* (Beograd: Edition de la Société pour la fondation de l'Institut Nikola Tesla, 1937); „Уредба са законском снагом о оснивању и уређењу Института Николе Тесле“, *Службене новине Краљевине Југославије XXXVIII*, бр. 117, Мај 27, 1939, 610-612, Прилог 10; *Уредба са законском снагом о оснивању и уређењу Института Николе Тесле* (Београд: Институт Николе Тесле, 1939); *Statute with legal force for the Foundation and Organization of the Nikola Tesla Institute* (Beograd: Nikola Tesla Institute, 1939); *Décret-loi réglementant la fondation et l'organisation de l'Institute Nikola Tesla* (Beograd: Edition de l'Institut Nikola Tesla, 1939); АЈ, 315-9-15, датум оснивања помиње

се ода народно признање заслугама Николе Тесле, да се омогуће научна истраживања као и да се омогући практична примена научних резултата из подручја електрицитета ...“.¹¹ Институт је требао да пружи могућност међународне сарадње на пољу науке и технике али је планове прекинуо Други светски рат па је рад ове институције обновљен тек у марту 1945, када је Сава Косановић изјавио да ће Институту припасти Теслина оставштина.¹² Убрзо, у мају 1948. године, Институт је расформиран јер није сматран установом од савезног значаја.¹³

У току постојања Института, Друштво, које је променило име у Друштво „Никола Тесла“ за унапређење науке и технике, био је уско повезан са Институтом Николе Тесле.¹⁴ Међутим, већ 1952. ово Друштво преузима Одбор за снимање филмова о Николи Тесли¹⁵ а његова маргинална улога је озваничена спајањем са Југословенским одбором за снимање филмова о Николи Тесли у Југословенско друштво за унапређење науке и технике „Никола Тесла“ на скупштини Загребу, 1954. године.¹⁶ Након тога су уследиле бројне реорганизације Друштва а један његов огранак под називом Друштво за ширење научних сазнања „Никола Тесла“ и данас постоји.¹⁷

Када је Теслина оставштина пренета у Београд, основан је први техничко-меморијални музеј у Југославији. С обзиром да Институт више није постојао,

секретар Комитета за школе и науку Никола Вученов у допису упућеном Комитету за научне установе, Универзитет и високе школе Владе Народне Републике Србије од дана 7. маја 1948. у коме тражи овлашћење да расформира поменути Институт; АЈ, 315-9-16, Иво Фрол је сагласан да се Институт расформира.

¹¹ Исто.

¹² Музеј Николе Тесле 1952-2003, 46.

¹³ АЈ, 315-9-15, Прилог 11; АЈ, 315-9-16.

¹⁴ АЈ, 317-76-108, Правила Друштва „Никола Тесла“ за унапређење науке и технике, бр.17581, 2. јун 1939; АЈ, 317-76-97-99, Друштво је тада имало тридесет два члана а основни задатак је био да у материјалу и новцу помаже Институт Николе Тесле.

¹⁵ „Годишња скупштина Друштва Никола Тесла“, *Наука и техника* год. VIII, бр. 6 (1952): 319-322.

¹⁶ Д. Бонџић, „Друштво „Н. Тесла“ за унапређење науке и технике 1936 – 1954“, *Архив, часопис Архива Србије и Црне Горе* бр. 1-2 (2006): 123.

¹⁷ Nikolajević, Jovan, Aleksandar Marinčić и Zoran Stevanović, *Društvo za širenje naučnih saznanja „Nikola Tesla“: 70 godina postojanja i rada* (Београд: Галерија науке и технике SANU, 2006); Јован Цветић, *Осамдесет година рада друштва за ширење научних сазнања „Никола Тесла“*, Српска академија наука и уметности, у 160 година од рођења Николе Тесле научни скуп „Тесла за сва времена“, <https://www.sanu.ac.rs/Projekti/Skupovi/2016TeslaZaSvaVremena.pdf> (преузето 18. 11. 2016); Друштво и фондација Никола Тесла, „Статут Друштва за ширење научних сазнања Никола Тесла“, Друштво и фондација Никола Тесла, [http://nikolatesla.etf.rs/fajlovi/StatutDruštva 2011-04-14.pdf](http://nikolatesla.etf.rs/fajlovi/StatutDruštva%202011-04-14.pdf) (преузето 16. 12. 2016).

Теслине списе и предмете наследио је Музеј Николе Тесле. Својим залагањем и радом, најзаслужнији појединац за утемељење музеја био је његов први директор Вељко Кораћ. Његови сарадници и стручњаци из различитих области науке, Александар Дамјановић, Павле Миљанић, Илија Обрадовић и многи други који су се касније прикључили, заслужни су за разврставање, сортирање и анализу Теслиних списа. Захваљујући њима омогућена је адекватна валоризација Теслиног доприноса науци.¹⁸

Осим Теслиних списа у музеју се чувају и његова библиотека и предмети које је користио у току живота. Његова архива је 2005. категоризована као културно добро од изузетног значаја¹⁹ а 2014. његова библиотека је као стара и ретка библиотечка грађа проглашена за културно добро од великог значаја (Прилог 32).²⁰ Највреднији део библиотечког фонда представља Хемеротечка збирка која се састоји од више десетина хиљада библиографских јединица. У дисертације је указано на један њен сегмент који чине укоричени албуми.

Значајан је и збирни фонд музеолошке грађе коју чине различити предмети који су припадали Тесли. Ове музеалије су разврстане у девет збирки и пружају драгоцен увид у део историје. Десету збирку чине посмртни предмети који су начињени након Теслине смрти.

Осим Теслиног легата музеј поседује још једну фондску категорију која се чува овде, а није припадала Николи Тесли. У њој су смештени архивски списи, библиотека и музеолошке збирке. У архивском одељењу се чувају фондови других личности које су посредно или непосредно повезане са Теслом. Музејска библиотека није велика али је драгоцен по броју раритетних наслова о Николи Тесли. Музеолошки збирни фонд предмета који нису припадали Тесли чине две збирке са мањим бројем предмета. У једној се налазе предмети које је музеј добио на поклон а у другој су они који су урађени за потребе едукације и интерпретације.

¹⁸ Највећи део грађе у Музеју Николе Тесле обрађен је шездесетих година прошлог века.

¹⁹ *Службени гласник Републике Србије*, бр. 44, 27. мај 2005, 10.

²⁰ „Одлука о утврђивању старе и ретке библиотечке грађе за културно добро од великог значаја“, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 34, 26. март 2014, 48, в.: Прилог 32.

Посебан сегмент овог научног рада посвећен је друштвеном и приватном животу Николе Тесле као и његовим доприносима на пољу електрификације и индустријализације. Он је био један од утемељивача индустријског доба и пионир електротехнике и роботике. Његови проналасци чине темеље савремене индустрије и унапредио је „... удобност егзистенције обичног човека својим проналасцима у области електрицитета ...“.²¹ Свет без његових открића био би нам непрепознатљив. Ипак, Нобелову награду, за нешто што је било Теслин изум добио је Гуљелмо Маркони. Тесла је 1943. добио постхумно признање за проналазак основних принципа радија и враћено му је право и признато првенство за патент радија.²²

Достигнућа Николе Тесле у науци су данас углавном проучена и призната али је његова личност и даље енигма за многе истраживаче. Имајући то на уму, истражена је и анализирана грађа која указује на Теслину свакодневницу и на његов однос са пријатељима, познаницима и сарадницима. Читајући Теслина писма можемо га боље разумети и можемо увидети његову марљивост и скромност иако је био медијска личност на прелазу векова. Његово опхођење осликава поету, научника, инжењера и хуманисту. Његови недосањани изуми инспирушу многе научнике. Свакако да ће „... генијални визионар и пророк из Смиљана несумљиво ... још дуго бити у светској науци предмет плодних расправа, дивљења, поштовања,

²¹ Б. Јовановић, *Тесла*, 218

²² Тесла је патент пријавио 2. септембра 1897. под бројем 645,576. а одобрен му је 20. марта 1900, в.: Снежана Шарбох, *Патенти Николе Тесле ка коначној листи* (Београд: Музеј Николе Тесле, 2006), 28. Aleksandar Marinčić, Zorica Civrić и Bratislav Milovanović, „Nikola Tesla's Contributions to Radio Developments“, *Serbian Journal of Electrical Engineering*, Vol. 3, No. 2 (2006): 131–148; Paul Brenner, *Tesla against Marconi, The Dispute for the Radio Patent Paternity*, Tesla Society, http://www.teslasociety.com/pdf/tesla_against_marconi.pdf (преузето 2. 4. 2016). Године 1901, 12. децембра, Маркони је пренео сигнал преко Атлантског океана. Већ 1904. патентна канцеларија Сједињених Држава поништава патент додељен Тесли и даје га Марконију. Тесла је 1915. тужио *Marconi Wireless Telegraph Company* али није имао довољно финансијских средстава да истраје па је одустао. Касније, у току судског спора између Сједињених Држава и Марконије корпорације, 1943. одлучено је да ипак првенство за откриће радија припада Тесли. Препис овог суђења в.: *Radio Marconi, Marconi Wireless Telegraph Co. of America v. United States, Radio Marconi*, <http://www.radiomarconi.com/marconi/popov/sentenza.html> (преузето 2. 4. 2015). Исте године, 16. новембра публикована је званична публикација у којој је објављена одлука суда, в.: *The Official Gazette of the United States Patent Office Containing the Patents, Trade-Marks, and Designs, November 16, 1943, Vol. 556, Number 3.*

истраживања и одгонетања а надасве генератор и инспиратор нових визија, идеја и изума ...“.²³

У дисертацији се из приложеног текста и осталог материјала лако уочава историјско, културно и национално богатство грађе која је смештена у Музеју Николе Тесле. Део похрањеног материјала је дигитализован а на остатку се ради. Следећи корак је учинити комплетан материјал доступним за преглед и истраживање. За сада, јавности је доступан само део Теслине архиве и то у посебним случајевима уз поштовање одређеног протокола. Страним држављанима је омогућен преглед на захтев уколико га адекватно образложе и добију одобрење директора музеја и Министарства за културу и информисање Републике Србије. Посебне процедуре отежавају транспарентност и комуникабилност овог светског блага. Иако је музеј прихватио визију очувања и доступности документарног наслеђа, јер је само дељењем баштина заштићена за будуће генерације, овај специфичан циљ није лако достићи са ограниченим средствима и људством. Потребно је преиспитати досадашње стратегије и на основу погрешака пронаћи оптимално решење за унапређење рада на доступности Теслиног легата. Овај циљ није само национални приоритет већ је и од изузетног међународног значаја. Након дигитализације целокупног архива музеја, требало би осмислити и применити одређена информатичка решења како би се сродни документи тј. сродне информације са докумената могле повезати међусобно. Ово није лак задатак и изискује осмишљавање специфичне методологије а потом и подробно проучавање и пописивање информација са многобројних врста докумената. Ова делатност подразумева стручност, прецизност, познавање Теслиног живота и рада као и познавање страних језика. Даље делатности на умрежавању свих доступних информација изискују професионалну информатичарску имплементацију, како би оформљена база, са свим унетим документима и подацима, функционисала и интерно и путем приступа са удаљених локација. Тек када ово буде омогућено можемо

²³ Ж. Требјешанин, *Никола Тесла, личност, неуроза и послање* (Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2006), 105.

говорити о доступности садржаја и дељењу знања са другима. До тада, сви постулати о заштити баштине чекају да се њихов потенцијал разоткрије.

Теслин удео у напретку човечанства није могуће адекватно изразити. Потребно је још одгонетати и трагати. Чини се да су његови савременици увиђали боље од нас данас, његову праву величину. Давне 1937. Константин Фотић је у говору поводом Теслиног осамдесет првог рођендана рекао и: „... Али због чега се ми дивимо Вама, мој драги професоре, није само да сте Ви велики научник, већ човек који је своју обдареност и своје напоре посветио тако корисно добру човечанства. Ваш сан је био, и остаје и данас, да својим проналасцима дате више среће и више угодности најширим класама свих народа и да им живот уколико је то могуће, учините драгим ...“.²⁴

²⁴ „Говор посланика г. Фотића, на ручку поводом 81 годишњице рођења славног научењака Николе Тесле“, *Американски србобран*, 23. јули 1937, 7.

8. СПИСАК ПРИЛОГА

1. Телеграм саучешћа Министарству иностраних послова Краљевине Југославије поводом смрти краља Александра Карађорђевића, MNT 126-399.
2. Извештај посланика Анте Тресић-Павичића поводом предаје Ордена и Дипломе св. Саве I реда Николи Тесли, АЈ, 371-60-462–463.
3. Теслин одговор телеграмом у вези са пријемом у чланство Српске краљевске академије, MNT 151-593А.
4. Правила Друштва за подизање Института Николе Тесле, MNT 76-204А–206А.
5. Поздравни телеграм упућен Николи Тесли са оснивачке скупштине Друштва за подизање Института Николе Тесле, MNT 76-207А–208А.
6. Теслино писмо посланику Константину Фотићу, Hoover Institution Archives, Stanford, California, Tesla-Fotić Correspondence.
7. Телеграм захвалности поводом доделе Дипломе и Одликовања белог орла I реда, који је Никола Тесла упутио краљевској канцеларији АЈ, 74-129-318.
8. Програм прославе поводом обележавања осамдесетогодишњице Теслиног рођења, MNT 1-492А.
9. Позив Одбора за прославу осамдесетогодишњице Теслиног рођења у Смиљану, упућен Николи Тесли, MNT 152-432А.
10. Уредба о оснивању и уређењу Института Николе Тесле, *Службене новине Краљевине Југославије XXXVIII*, бр. 117, Мај 27, 1939, 610-612.
11. Допис Николе Вученова, секретара Комитета за школе и науку, упућен Комитету за научне установе, Универзитет и високе школе Владе Народне Републике Србије у коме тражи овлашћење да расформира Институт Николе Тесле, АЈ, 315-9-15.
12. Лекарски извештај о смрти Николе Тесле, MNT 1-14А.
13. Пописан иметак Николе Тесле, National Archives and Records Administration outside of Washington, D. C. in College Park, Maryland, No. 017-6180.
14. Извештај Џона Трампа.
15. Потврда о кремацији тела Николе Тесле, MNT 1-16А.

16. Допис FBI агента Фреда Корнелса.
17. Извештај Џона Трампа.
18. Списак свих који су извршили преглед Теслине оставштине у складишту на Менхетну који је саставио Чарлс Хадетниemi, National Archives and Records Administration outside of Washington, D.C. in College Park, Maryland, No. 017-6180.
19. Писмо из оставштине Лиланда Андерсона, Leland Anderson Collection on Nikola Tesla, 1880s-1990s, MSS 0481, Library and Archives Division, Senator John Heinz History Center.
20. Писмо Саве Косановића упућено Кенету Свизију, АЈ, 83-9-949.
21. МНТ, Решење о образовању комисије за отварање оставштине Николе Тесле, бр. 5137, од 9. јула 1952.
22. МНТ, Препис решења о оснивању Музеја Николе Тесле у Београду из *Службениог листа ФНРЈ*, бр. 59, 10. децембар 1952.
23. МНТ, Допис Музеја Николе Тесле о преузимању оснивачких права према музеју од стране Скупштине града.
24. Документа у вези са одлуком о преносу оснивачких права према Музеју Николе Тесле, АЈ, 130-602-997.
25. Писмо Саве Косановића упућено Лиланду Андерсону, Leland Anderson Collection on Nikola Tesla, 1880s-1990s, MSS 0481, Library and Archives Division, Senator John Heinz History Center,
26. Писмо Лиланда Андерсона упућено Сави Косановићу, АЈ, 83-10-118-119.
27. Писмо Лиланда Андерсона упућено Сави Косановићу, АЈ, 83-28-244-245.
28. Белешка Милана Бартоша о посети Павла Миљанића и Александра Дамјановића, АЈ, 55-48-227.
29. Извод Теслиног рођења, МНТ 1-1А.
30. Даровница Николи Тесли, МНТ 1-750.
31. Диплома Српско православно црквено пјевачког друштва Николи Тесли, МНТ 1-796.

32. „Одлука о утврђивању старе и ретке библиотечке грађе за културно добро од великог значаја“, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 34, 26. март 2014, 48.
33. Решење да се у регистар библиотеке упише библиотека Музеја Николе Тесле, донето 11. фебруара 2002. под бројем СП-4588/39-1.
34. Писмо УНЕСКО-а у вези са укључењем Личне архиве Николе Тесле у регистар *Памћење света*. МНТ бр. 853 од дана 22. октобра 2003.
35. „Одлука о утврђивању архивске грађе која се чува у Музеју Николе Тесле као Лични фонд Николе Тесле, за културно добро од изузетног значаја“, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 44, 27. мај 2005, 10.
36. Потврда о доласку Никле Тесле у Сједињене Америчке Државе, МНТ 1-10А.
37. Препорука менаџера из Едисонове фабрике у Паризу, МНТ 92-99А.
38. Теслино писмо у коме изјављује да је обртно магнетно поље његов најзначајнији изум, МНТ 105-17А.
39. Држављанство Сједињених Америчких Држава. МНТ 1-11А.
40. Писмо Рентгена Тесли, МНТ 144-152А.
41. Писмо у коме Тесла објашњава на који начин је усавршио Рентгенов апарат, МНТ 104-301А.
42. Теслино писмо Часу Хелмуту који је био власник штампарије која се налазила поред Теслине радионице, МНТ 104-451А.
43. Теслино писмо Луису Тифанију у вези са фонтаном, МНТ 365-164А.
44. Телеграм у коме Стало честита Тесли на Нобеловој награди и Теслин одговор, МНТ 151-636А, МНТ 151-638А.
45. Део транскрипта са суђења Семјуела Кинтнера против компаније *Atlantic Communications*, приликом кога су истакнути термини у вези са Теслиним радом прихваћени у науци, МНТ 4-421А-422А.
46. Теслине белешке о уносу калорија из хране, МНТ 164-769А-770А.
47. Писмо Захарија Живковића проналазача, упућено Николи Тесли, МНТ 269-5А.
48. Ланац среће, МНТ 64-454А-454В.
49. Едгар Банкс нуди Тесли вавилонске таблице, МНТ 73-250А.

50. Писмо Владе Станковића музичара, упућено Тесли, MNT 151-671A.
51. Теслино писмо упућено певачу Џеку Тарнеру, MNT 155-509A.
52. Теслин телеграм у коме помиње аутомобилску несрећу, MNT 151-667A.
53. Теслин телеграм поводом смрти Томаса Едисона, MNT 122-120A.
54. Први уговор између Тесле и Вестингхауса, MNT 67-1A.
55. Списак запослених код Тесле у току 1916. године, MNT 147-139A.
56. Теслино писмо упућено Фрицу Ловенштајну, MNT 147-152A-153A.
57. Писмо саучешћа које је Вилијем Крукс послао Тесли поводом смрти његове мајке, MNT 86-381A.
58. Писмо које је Свами Вивекананда упутио Тесли, MNT 157-460A-461A.
59. Списак деоничара Теслине компаније, MNT 90-435A.
60. Писмо упућено Тесли на меморандуму Лилиан Друс, MNT 90-466A.
61. Писмо упућено Тесли на меморандуму Дороти Скерит, MNT 150-193A.
62. Теслино писмо упућено Дороти Скерит, MNT 150-449A.
63. Попис магазина купљених у Чикагу, MNT 39-565A.
64. Писмо са Теслиним биографским подацима, MNT 50-91A.
65. Теслин чланак о рату, MNT 130-241A.
66. Део Теслине преписке са Едвином Вилдманом, MNT 161-184, MNT 161-186-187, MNT 161-190-192.
67. Листа темата које је Тесла читао, MNT 151-153A.
68. Писмо прес клипинг фирме, MNT 51-275A.

9. ИМЕНСКИ РЕГИСТАР

(Овим регистром није обухваћено име Николе Тесле)

А.

Абрамовић, Владимир 355

Аврамовић, Рада 302

Аврамовић, Ранисав М. 15, 41, 44, 46, 50, 52-54

Аврамовић, Ранислав Р. 59

Адамич, Луј (Alojz Adamič) 93-94, 97, 308

Адамс, Едвард (Edward Dean Adams) 193, 265, 275-278, 298, 300

Алер, Кетрин (Catherine Aller) 421

Аласинг (Alasing) 355

АлбоТ 235

Алер, Кетрин (Catherine Aller) 421

Амруш, Милан 271

Андерсон, Лиланд (Leland I. Anderson) 16, 104, 131, 220

Андерхил, Час (Chas R. Underhill) 287

Андрејевић-Кун, Ђорђе 238

Анђелковић, Вој. И. 28

Аралица, Стојан 238

Аранђеловић 50

Арбус, Мјуриел (Muriel Arbus) 97-98, 395, 398-404, 431

Армстронг, Едвин Хауард (Edwin Howard Armstrong) 261

Арсенијевић, Радомир 38, 50, 54, 62

Архимед 254

Астор, Џејкоб Џон (John Jacob Astor) 193, 264-265, 281, 293, 299

Б.

Бад, Едвард (Edward J. Bad) 399

Базал, Алберт (Albert Bazal) 44
Бак, Х. В (Harold W. Buck) 262
Бајић, Дејан 118
Балоковић, Златко 95, 97, 105
Банић, Никола 302
Банкс, Едгар (Edgar J. Banks) 303
Бараћ, Јован 235
Барет, Ед 106
Баријон, Емил Жорж 137
Бартош, Милан 137
Баскијевић, Ђ. 30, 50
Бел, Александар Грејем (Alexander Graham Bell) 251
Бенет, Џејмс (James Gordon Bennett) 392
Бенковић, Иван 235, 305
Бенџамин Лакс, Џорџ (George Laks Benjamin) 235
Беренд, Бернард (Bernard Arthur Behrend) 40, 288
Бернар, Сара (Sarah Bernhardt) 354
Беркфелд (Mrs. D. Von Berckefeld) 250
Бечелор, Чарлс (Charles Bachelor) 258, 313
Бешевић, Иван 238
Бешевић, Иванка 22
Биглоу, Едвард (Edward F. Bigelow) 422
Бијелић, Бранко 108
Блатник, Џон (John Blatnic) 88
Блондел, Андре (André Eugène Blondel) 40, 270, 272
Боасонас, Августо (Auguste Boissonnas) 255, 324

Бокшан, Славко 29, 30, 32, 34-36, 38, 41, 46-48, 50, 52, 54, 55, 57-59, 62, 64-65, 86, 113, 140, 201-202, 211, 216, 220, 491

Бор, Нилс (Niels Bohr) 201

Бора 302

Боровац, Радмила 270

Бокшовић, Руђер 43

Бошковић, Стеван 53

Брајант, Вилијем (William Cullen Bryant) 351

Брајковић, Драгомир 17

Браун, Алфред (Alfred S. Brown) 260, 263

Браун, Фердинанд (Ferdinand Brawn) 342

Браун, Чарлс Еуген Ланселот (Charles Eugen Lanselot Brown) 40

Брашован, Драгиша 110, 122, 129

Бризбан, Артур (Arthur Brisbane) 325

Броз, Јосип Тито 57, 113, 129, 200, 308

Будисављевић, Буда 10

Буел, Ц. Ц. (C. C. Buel) 409

Буитраго, Дијаз (Diaz R. Buitrago) 235, 333-336, 344, 396

Булајић, Милан 201

Буонароти, Микеланђело (Michelangelo di Lodovico Buonarroto Simoni) 305

Буцало, Бранко 49

В.

Варден, Џејмс (James S. Varden) 283

Вајт, Стенфорд (Stanford White) 265, 283, 299-300

Вајт, Џејмс (James White) 425

Валас, Хенри (Henry Agard Wallace) 63, 97, 101-102

Варићак, Владимир 45

Вартаниан А. А. 104

Васиљевић, Слободан 13

Васиљевић, Слободан М. Мацуока 129

Васић, Павле 50, 55

Вашингтон, Џорџ (George Washington) 32

Вотерспун В. А. 289

Веавер (W. D. Weaver) 409

Вејл (B. A. Vail) 259

Везелс (E. J. Wessels) 407

Веилаж (G. J. Weilage) 101

Вестингхаус, Херман (Herman Westinghouse) 310-311, 324, 326

Вестингхаус, Маргарета (Margaret Westinghouse) 324-325

Вестингхаус, Џорџ (George Westinghouse) 8, 193, 263-266, 280, 310-311, 318-325

Вестгрен А. 287

Виарда, Александра (Alexandra Viarda) 417

Вивекананда, Свами (Swami Vivekananda) 308, 344, 349-351, 354-356

Вивер (Weaver) 409

Видмар, Милан 129, 201, 211, 277

Вилдман, Едвин (Edwin Wildman) 420

Вили (Willy) 337-338

Вилис, Џорџ (George Willis) 104

Вилхелм II (Friedrich Wilhelm Viktor Albert von Preußen), цар 32, 305

Вилчур, Марк (Mark Vilichur) 391

Вимбли, Хенри (Henry Wembly) 90

Винанс, Ричард (Richard M. Winans) 422-423

Влаховић, Вељко 129

Воденлич, Леонидас (Leonidas Vodenlitch) 92, 101

Волчков, Илија 118

Вос, Хуберт (Hubert Vos) 324

Вудбриџ (J. E. Woodbridge) 408

Вујовић, Младен 202-203, 386, 432, 437, 439, 443

Вуковић, Божидар 185

Вученов, Никола 55, 61, 492

Г.

Гавриловић, Богдан 33, 37, 38, 40-41, 44, 50, 53-55, 61, 64, 491

Гавриловић, Оскар 92-93, 96

Галард, Лусијен (Lucien Gaillard) 252

Гвардија, ла Фиорело (Fiorello la Guardia) 94, 191

Гебелс, Паул Јозеф (Paul Joseph Goebbels) 25

Генчић, Ђорђе 108, 110-111

Гернсбек, Хуго (Hugo Gernsback) 99, 236, 254, 288, 419

Гибс, Диксон (John Dixon Gibbs) 252

Гилдер, Ричард (Richard Watson Gilder) 410

Гломазић, Момир 54

Глумичић, Милка 97

Голубовић, Милош 238

Горшуш, Валтер Ц. (Walter C. Gorsuch) 92-93

Грег, Куртис (Curtis Gregg) 342

Грег, Ричард (Richard B. Gregg) 342

Грејлиј, Хорас (Horace Greeley) 392

Гренела, Педро 51

Гривичић, Ђорђе, вицеkonzул 303

Гуљелмо, Маркони (Marconi Guglielmo) 48-50, 93, 272, 283, 298, 344-345, 494

Гутенберг, Јохан (Johannes Gensfleisch zur Laden zum Gutenberg) 390, 391

Д.

Давенпорт, Хомер (Homer Davenport) 234

Дамјановић, Александар 12, 37, 50, 55, 62, 65, 86, 90, 113-114-115, 119, 129, 131, 137, 140, 185, 201, 220, 491, 493

Дамјановић, Милојка 37, 115, 201

Дринздел, Вилијем (William Drysdale) 424

Дан, Гано (Gano S. Dunn) 277

Дана, Чарлс (Charles A. Dana) 392

Данкан, Роберт (Robert Duncan) 277

Даншет, Пирси (Percy Dunsheath) 133

Дарзонвал, Жак (Jacques-Arsène d'Arsonval) 30, 48

Дворжак, Антоњин (Antonín Leopold Dvořák) 298

Девар, Џејмс (James Dewar) 269, 415

Девенпорт, Томас (Thomas Davenport) 249

Дејвис (Davis) 275, 411

Денмарк (Denmark) 102

Депере, Франше (Franchet Louis d'Espèrey) 52

Депре, Марсел (Marcel Depre) 252

Дионисије, владика 308

Дионисије, епископ 96

Дјуи, Мелвил (Melvil Dewey) 430

Доливо-Добровольски (Михаил Јосифовић) 262

Доситеј, загребачки митрополит 47
Доти, Л.О. (L. O. Doty) 92-93
Драпер, Ванета (Wanetta W. Draper) 287
Дрејк (A. V. Drake) 410
Дрискол, (E. A. Driscoll) 302
Друс, Лириан (Lylian G. Drews) 395-399, 402-404, 431
Дучић, Јован 210-211

Ђ.

Ђаја, Иван 33, 55
Ђелинео, Стефан 62
Ђокић, Лазар 50
Ђорђевић, Ж. 33
Ђорђевић, Милорад 59, 61
Ђукић, Ефтерпа 207
Ђуричић, Војин 53-56, 58-59, 61
Ђуричић, Илија 62

Е.

Едвард, Алберт VII (Albert Edvard), краљ 305
Едисон, Мадлена 315-316
Едисон, Милер Мина 314
Едисон, Томас Алва (Thomas Alva Edison) 16, 251-252, 254, 258-259, 264, 287-288, 311, 313-317, 320, 344, 420, 424
Ејертон, Вилијем (William Edward Ayerton) 270, 351
Ејземан (Eisenmann) 339
Еклес (W.E. Eccles) 293
Ели, Диксон (Dickson D. Alley) 106, 410-411

Емерсон (E. Emerson) 415

Епинстеинер, Вилијем (William Eppensteiner) 302

Ехнархт (A. Ehnhardt) 322

Ж.

Жардецки, Вјачеслав 55

Живић, браћа 304, 424

Живковић, Захарије 302

Живковић, Теодор 48

Жолио, Фредерик (Jean Frédéric Joliot) 290-291

З.

Занела, Перо В. 28

Зделар, Владимир 302

Зенек, Џонатан (Jonathan Adolf Wilhelm Zenneck) 272

И.

Ивезић, Стјепан 290

Игњатовић, Јаша 414

Илић, Миомир 49

Ј.

Јангс, Вилијем (William R. Youngs) 302, 395

Једлик, Ањош (Ányos István Jedlik) 249

Јелисијевић 46

Јејтс, Рејмонд (Raymond F. Yates) 420-421

Јехл, Францис (Francis Jehl) 322

Јован 108

Јовановић, Бранимир 14, 17, 127, 259-260, 267, 291

Јовановић, Владислав 50, 54-55

Јовановић, Даница В. 86, 110-111, 124

Јовановић, Јован Змај 31, 304

Јовановић, Драгољуб К. 50, 55

Јовановић, Миодраг 489

Јовановић, Милан В. 110

Јоксић, Витомир 277

Јохансен (Johannessen) 338-339

К.

Калдерон, Јелена 202

Кап, Гисберт (Gisbert Kapp) 40

Карађорђевић, Александар I, краљ 21, 25, 28, 32, 308

Карађорђевић, Павле, кнез 25, 44, 47

Карађорђевић, Петар I, краљ 305

Карађорђевић, Петар II, краљ 25, 42, 97, 107, 308 -309

Караџић, Вук 31, 91, 304

Карлсон, Бернард (Bernard V. Karlson) 18, 258, 267, 271

Карнеги, Ендрју (Andrew Carnegie) 250

Каролус, Јохан (Johann Carolus) 391

Картер (E. T. Carter) 408, 416

Касиер (Cassier) 419

Катер, Чарлс Ејми (Charles Ammi Cutter) 430

Кашанин, Радивој 54-55, 62

Келвин (William Thomson) 264-265, 269, 329

Кембел, Џон (John Campbell) 391

Кенели, Артур (Arthur E. KennellyKenelly) 261

Кенинг, Фридрих (Friedrich Gottlob Koenig) 390

Кериган 307

Кертис, Леонард (Leonard E. Curtis) 281

Кеслер, Милица 199, 207

Кибиц, Франц (Franz Lapwing Kiebitz) 201

Кинг, Мајкл (Michael King) 102

Кинг (C. W. King) 332

Кинтнер, Семјуел (Samuel Kintner) 280, 289

Киплинг, Радјард (Rudyard Kipling) 298

Киркхоф, Густав (Gustav Kirchhoff) 27

Клајн, Меј (May Cline) 235

Клаковић, Петар 92

Кларк (Clark) 339

Кларк, Чарлс (Charles L. Clarke) 313

Кларк, Џорџ (George Clark) 92-93, 103

Клеменс, Семјуел (Samuel Langhorne Clemens), ака Марк Твен 300

Колеман, Цито (Czito Coleman) 308, 329, 333, 337, 347-348

Колс, Стефан (Stephen L. Coles) 412

Кораћ, Велько 86, 117, 122-123, 125, 129, 132, 136, 493

Корбет, Џон (John J. Corbett) 104

Корн, Артур (Arthur Korn) 269

Корнелс, Фред (Fred B. Cornels) 102

Косановић, Драгиша 201

Косановић, Јова 201

Косановић, Марица 21, 27, 29, 36, 38-40, 57, 97, 189, 202

Косановић, Милутин, археолог 201

Косановић, Милутин, лекар 201

Косановић, Никола 88

Косановић, Николадин 21, 27

Косановић, Сава 10, 23, 29, 39-40, 45, 51, 56-57, 61-63, 65, 67, 86, 89, 91-94, 96-101, 103, 104-105, 107, 111, 113-114, 116, 119, 129, 131-132, 134, 185-186, 193, 199-201, 202, 220, 236, 295, 304-306, 308, 386, 404, 492

Костић, Лаза 304

Кофелт, Мери (Mary Kauffelt), ака Everett Harre 420

Коштуница, Војислав 188

Кошут, Лајош (Lajos Kossuth) 305

Краут, Божидар 129

Крафорд, Вилијам (William Crawford) 193, 335

Крафорд, Френсис (Francis Marion Crawford) 281

Крстић, Деса 110, 122

Крукс, Вилијем (William Crookes) 269-270, 310, 329, 349-353, 410

Крукс, Џозеф (Joseph Crookes) 349-350

Кук, Флоренс (Florence Cook) 351

Кулишић, Коста 11, 47, 258, 287

Куртис, Леонард (Leonard E. Curtis) 414

Куртовић, Хуснија 118

Л.

Лазаревић, Ђорђе 113

Ламонт, Петер (Peter Lamont) 351

Ланд, Фред Де (Fred De Land) 405

Леви (Levy) 258

Лед, Н. Д. (D. N. Ladd) 103

Лејн, Роберт (Robert Lane) 259

Лењин, Владимир Иљич (Владимир Иљич Уљанов Лењин) 32, 289

Леополд, Алберт (Albert Leopold Clemens Marie Meinrad), белгијски принц
280, 325, 414

Линколн, Абрахам (Abraham Lincoln) 32, 250

Липман, Габријел (Gabriel Lippmann) 270

Ловел, Персивал (Percival Lowell) 423-424

Ловенштајн, Фриц (Fritz Lowenstein) 308, 329, 333, 341-347

Лончар, Јосип 129, 201

Лоџ, Оливер (Oliver Lodge) 351, 415

Луис, Лутер (Lewis Luther) 287

Луковић, Милан 62

Лупис-Вукић 32

Лутер, Мартин (Martin Luther) 390

Љ.

Љвов-Парлаги, Елизабета (Elisabeth Vilma Lwoff-Parlaghy), принцеза 214, 305

М.

МакКолам (McCollum) 260

Мандић, Паја 254-255, 265, 271

Мандић, Петар 266, 271

Марбле, Мантон (Manton Marble) 393

Маринковић, Милинко 50

Маринчић, Александар 17, 126, 220, 256

Марковић, Радован 55

Маркус, Едвин (Edwin Marcus) 235

Мартин, Кингсли (Kingsley Gould Martin) 409

Мартин, Томас Комерфорд (Thomas Commerford Martin) 8-9, 263, 265, 273, 285, 298, 409, 410

Маскарели, Марио 135, 238

Матијевић, Марјан 304

Матић, Милован 17

Матусек, Јозеф (Joseph Matusek) 302

Маурел (Maurel) 323

Мацура, Коићиро (Matsuura Koichiro) 240

Мачек, Владимир [Владко] 26, 48, 57

Маширевић, Миодраг 108

Менинг, Вилијам (William T. Manning), бискуп 96

Мерингтон, Маргарита (Marguerite Merington) 298

Месаровић, Михајло 13

Меснер, Бенџамин Френклин (Benjamin Franklin Meissner) 279

Мехиљ, Каламан 417

Мештровић, Иван 211, 238, 305

Мештровић, Матилда 303

Миклош, Јосика (Jósika Miklós) 209

Миланковић, Милутин 32-33, 55, 64, 211

Милиновић, Момчило 128

Милосављевић, Д. 30

Милосављевић, Драгољуб 46, 55

Милосављевић, Душан 41, 50

Миљанић, Павле 13, 37, 50, 54-55, 64, 86, 113, 133, 137, 491, 493

Минић, Милош 132

Миодраговић, Милан 50

Митрић, Небојша 135, 236

Митровић, Вјера 188

Михајловић, Мика 108

Мишковић, Војислав 55, 62

Младеновић, Радисав 126

Младеновић, Слободанка 207

Мојнихен, Ф. 236

Молер, Конрад (Conrad Moeller) 302

Молтон (Moulton) 322

Монагхан, Алис (Alice Monaghan) 90

Морган, Џон (John Pierpont Morgan Sr.) 193-194, 251, 264, 278, 282, 284, 310-311, 327-332

Морган, Џон (John Pierpont Morgan Jr.) 311, 328, 332

Морзе, Семјуел (Samuel Finley Breese Morse) 249, 418

Мркић, Дан 16, 255, 267, 271

Мужар, Ана 88

Мужар, Џорџ 88

Мужар, Шарлота (Charlotte Muzar) 86, 88, 91-93, 96, 99-101, 105-106, 119, 132, 134

Н.

Нанковић, Тамисије 48

Нариндер, Харалд 115

Нетер, Рафаел (Raphael Netter) 259

Нисен, Лудвиг 305

Николов, Петар 62

Новак 53

Новаковић, В. 133

Новаковић, Недељко (Нед) 46-48

Њ.

Њуингтон, Џон (John Newington) 92, 102, 104

Његован, Владимир Н. 12, 287

О.

Обилић, Милош 43

Обрадовић, Илија 86-87, 114, 129, 431 493

Обреновић, Александар I, краљ 27

О'Нил, Џон (John O'Neill) 10-12, 98, 258, 267, 278, 287, 295, 304, 307

П.

Павловић, Витомир 55

Павловић, Стојан 62

Павићевић, Мићун 211

Падеревски, Игнац (Игнаци Јан Падеревски) 275, 298, 409

Палишашки, Милан 135

Палмер, Едвард (Edward Palmer) 104

Пеглер, Вестрбрук (Westbrook Pegler) 102

Пејин, Јован 187

Пејн, Кенет (Kenetth W. Payne) 417

Пејџ, Чарлс Грефтон (Charles Grafton Page) 249

Пек, Чарлс (Charles F. Peck) 260, 263

Перовић, Драго 49

Перуновић, Петар Перун 31, 304

Пекић, Бранко 47

Пекић, Зоран 207

Петер (Peter) 339
Петешић, Ђирил 307
Петровић, Бора Мајкл 88
Петровић, Влада 55
Петровић, Јован 114
Петровић, Карађорђе 43
Петровић, Михајло 55, 61
Петровић, Момчило 33, 50
Петровић, Никола 50, 57, 62
Петровић, Никола I, књаз 28
Петровић, Петар Његош 39, 43
Петровић, Радмила 120
Пешић, Бранко 125
Пијаде, Моша 132
Пикар, Огист (Auguste Antoine Piccard) 52
Плављанин, Љубомир 123-125
Планк, Макс (Max Planck) 27
Погачић, Владимир 136
Пол, Френк (Frank R. Paul) 419
Попов, Александар Степановић 49, 201, 272
Поповић, Бранислава 204
Поповић, Војислав М. [Воја] 50, 54, 57, 62, 65, 201
Поповић, Војин 118, 137
Поповић, Милентије 132
Поповић, Стеван 50
Портер (V. T. Porter) 422

Прајс, Чарлс (Chas W Price) 263, 414
Прајс, Час (Chas W. Price) 265, 407
Прибичевић, Светозар 57
Прикрил, Борис 65
Протић, Милан 53-54
Пулицер, Џозеф (Joseph Pulitzer) 252-253, 392-393
Пупин, Михајло 27, 43, 344
Путник, Владимир 50
Пухарић, Андрија 105
Пушкаш, Барбара 258
Пушкаш, Тивадар (Tivadar Puskás) 254-255, 258
Пушкаш, Ференц (Ferenc Puskás) 254

Р.

Радоњић, Миливоје 57, 62
Радојев, Весна 203-204, 212, 223
Радосављевић, Паја 29, 36, 96, 211, 304-305
Радошевић, Милица Швоб 134
Радошевић, Никола 134
Радуловић 305
Рај, Сушил (Sushil R. Raj) 354
Ракић, Миливоје 37-38, 50, 55, 113, 201
Ранчић, Божидар 136
Ратковић, Звонимир 207
Ренкин (Rankine) 331
Рентген, Вилхелм Конрад (Wilhelm Conrad Röntgen) 274-276
Рибентроп, Јоахим вон (Joachim von Ribbentrop) 25

Рибникар, Милица 238

Ридлбергер, Џејмс (James Riddleberger) 132

Рихтер, Вјенцеслав (Vjenceslav Richter) 136

Ричен (Ritchen) 102

Родин, Анте 12, 279

Рокфелер, Џон Д. (John Davidson Rockefeller) 44, 249-250

Ромик, Алберт (Albert Romeike) 427

Ромик, Хенри (Henry Romeike) 427

Рот, Никола 114

Ротшилд (Jacob Rothschild), лорд 264

Роџерс, Францис (Francis Rogers) 301

Ружић, Виктор, бан 48

Рузвелт, Еленор (Anna Eleanor Roosevelt) 97

Рузвелт, Теодор (Theodore Roosevelt) 253

Рупчић, Грга 14

С.

С. Алберт (Albert S.) 415, 418

Савић, Владислав 12

Сајфер, Марк (Marc J. Seifer) 10, 14-15, 263, 267, 279

Салај, Ђуро 132

Са[р]ејић, Ђорђе 423

Сарноф, Давид (David Sarnoff) 293

Свизи, Кенет (Kenneth M. Swezey) 89, 91, 92-93, 99, 103, 105, 134, 185, 192, 202, 220, 298

Сејгард, Мил (Mile Seygard) 301

Секуловић, Александар 136

Сендборг (A. Sandborgh) 314, 322
Серел, Лемуел (Lemuel Serrell) 259
Серл, Амброз (Ambrose Serle) 392
Сигети, Антал (Antal Szigeti) 254-255, 260, 267
Симовић 57
Симпсон (Simpson) 281
Синклер, Елис Вуд (Ellis Wood Sinclair) 97
Скерит, Дороти Ф. (Dorothy F. Skerritt) 97, 395-400, 403, 431
Скиделски, Беренис (Berenice C. Skidelsky) 420
Скот, Чарлс (Charls. F. Scott) 261
Скоти, Џон (John Scotthy) 417
Слаби (A. Slaby) 329
Смиљанић, Дубравка 202
Смит, Емил (Emil Smith) 323
Спаниел, Абрахам Ејб (Abe Abraham Spaniel) 101-102
Спраг, Френк (Frank J. Sprague) 265, 344
Сремац, Сава 106, 109
Сремац, Стеван 109
Стајнмен (Steinmetz) 344
Стало, Е. К. (E. K. Stallo) 287
Стамболић, Петар 123, 132
Станковић, Синиша 49, 62
Станојевић, Ђорђе 9-10, 271
Станојевић, М. Д. 96
Стевановић, Живадин 304
Стијачић, Матеја, прота 47

Стил, Чарлс (Charles Steele) 332

Стојадиновић, Драги 306

Стојадиновић, Милан 26, 45, 289-290

Стојаковић, Никодим, игуман 97

Стојановић, Божидар 50

Стојиљковић, Јован 11

Стурди (E. T. Sturdy) 354

Сурутка, Јован 13, 130

Т.

Тавнсенд (J. Townsend) 280

Тадић, Александар 50, 54

Такер, Џорџ (George Tucker) 415-416

Талтавал (J. V. Taltavall) 417, 418-419

Талтавал (T. R. Taltavall) 418

Тарнер, Џек (Jack Turner) 306

Тербо, Вилијам (William Terbo) 97, 318

Тербо, Џон (John Terbo) 97

Тесла, Георгина 232, 270

Тесла, Дане 14, 260

Тесла, Милутин 47, 97, 234

Тесла, Михајло 185

Тесла, Симо 14

Тил, Чарлс (Charles V. Till) 322

Тифани, Луис (Louis C. Tiffany) 286-287

Тов, Хари (Harry Thaw) 300

Тодоровић, Мијалко 132

Томановић, Јово 413-414

Томић, Душан 54

Томпсон, Џ.Џ. (J. J. Thompson) 415

Томсон, Илаја (Elihu Thomson) 251, 265

Тошић, Милош 46, 48, 302

Трамп, Доналд (Donald Trump) 94

Трамп, Џон (John G. Trump) 93-94, 103-104

Трбојевић, Ангелина 97, 134, 200

Трбојевић, Јова 97, 200

Трбојевић, Милица 100, 134, 199-201

Трбојевић, Никола Ј. 97, 201

Тресић-Павичић, Анте 28, 97

Тришић, Бранка 199

Тришић, Вукосава 39-40, 45, 56, 88, 111, 185, 199- 201, 207

Тровнбриџ (Trownbridge) 410

Труман, Хари (Harry S. Truman) 185-186

Турпен, Алберт (Albert Turpin) 48

Тутунџић, Панта 55, 57, 64

Ћ.

Ћирић, Ивана 213

У.

Улман (Uhlman) 338

Унгер (Unger) 278

Ф.

Фајрен, Џ. С. 235

Фајфер (A. Pfeiffer) 322

Фарадеј, Мајкл (Michael Faraday) 249, 254, 261, 269
Фармер, Мозес (Moses Gerrish Farmer) 249
Ферарис, Галилео (Galileo Ferraris) 48, 51, 262
Филипи, Марио 10
Финли, Џон (John H. Finley) 422
Фиск, Бредли (Bradley Allen Fiske) 279
Фиџералд, Л. А. (L. A. Fitzgerald) 92
Флеминг, Артур (Arthur Fleming) 201
Флеминг, Џон (John Ambrose Fleming) 351, 415
Фокс, Кејт (Kate Fox) 351
Форд, Хенри (Henry Ford) 252, 302
Форест, Ли Де (Lee De Forest) 97, 201, 338
Фостер 345
Фотић, Константин 22, 28, 42-43, 45, 49, 89, 96-97, 496
Фотс (J. V. Fotts) 102
Фрејзер, Дејвид (David Fraser) 17, 306
Френклин, Бенџамин (Benjamin Franklin) 391-392
Френклин, Џејмс (James Franklin) 391
Фридрих, Вилхелм II, пруски краљ 32, 305
Фрол, Иво 55, 61
Фурлан, Борис 92-93
Х.
Хавкинс (Hawkins) 339
Хавкинс (Hawkins)гђа 339
Хаворт Е. Б. (E. B. Hawort) 275
Хадетниemi, Чарлс (Charles J. Hedetniemi) 104

Хајден (W.R. Hayden) 351
Хал (G. E. Hale) 424
Хал, Џејмс (James P. Hall) 422
Хамонд, Џон Хејс (John Hays Hammond) 279, 303
Хан, Верена 489
Хант, Инез (Inez Hunt) 287
Хардинг, Џон (John W. Harding) 416
Харст, Вилијам (William Randolph Hearst) 252-253, 392-393
Харт, Абина (Abina M. Hart) 403
Хатцфелдт, Клара (Clara Hatzfeldt), грофица 299
Хатцфелдт, Херман (Hermann Hatzfeldt), гроф 299
Хејнрикс, Ернест (Ernest H. Heinrichs) 322
Хелмут, Час (Chas Hellmuth) 278
Хелмхолц, Херман вон (Hermann von Helmholtz) 27, 272
Хенри, Џозеф (Joseph Henry) 249
Херц, Хајнрих (Hajnrih Rudolf Herc) 27, 271-272
Хитлер, Адолф (Adolf Hitler) 57
Хјуит (Abraham S. Hewitt) 299
Хобсон, Ричмонд (Richmond Pearson Hobson) 299, 306
Хобсон, Џорџ (George Hobson) 306
Хопкинсон, Ернест (Ernest Hopkinson) 193
Хорват, Радослав 114, 118
Хувард А. Х. (Howard A.H.) 299
Хувер, Едгар (John Edgar Hoover) 103, 104-105
Хом, Даниел (Daniel Dunglas Home) 351
Хурбан, Владимир 33, 42-43, 49

Ц.

Цветковић, Драгиша 26, 57

Цверава, Грант Константинович 10, 14, 255, 307

Цвијић, Јован 304

Циврић, Зорица 16, 202-203

Ч.

Чајлд, Час (Chas T. Child) 407-408

Чвркић, Војко 53

Чејни, Маргарет (Margaret Cheney) 10, 15, 99

Чолаковић, Родољуб 113, 116, 123, 132, 201

Чубриловић, Бранко 96

Џ.

Џеферсон, Томас (Thomas Jefferson) 392

Џеферсон, Џозеф (Joseph Jefferson) 300

Џејкобс, Мери (Mary Jacobs) 422

Џенкинс, Филип (Philip Jenkins) 253

Џонсон, Едвард (Edvard H. Jonson) 313-314

Џонсон, Агнес (Agnes Johnson) 132

Џонсон, Роберт (Robert Underwood Johnson) 131, 282, 287, 298-299, 338, 410

Ш.

Швабић 50

Шерф, Џорџ (George Scherff) 306, 308, 329, 333, 336-343, 345, 397, 400

Шешић, Марија 15, 120, 128, 187

Шљивић, Сретен 50, 55, 62

Шмид, Алберт (Albert Schmid) 322

Шпер, Алберт (Albert Speer) 25

Шуклетовић, Душан, прота 96

Шушабић, Иван 96-97, 99

Шушабић, Иванова супруга 96, 99

10. ИЗВОРИ

10.1. Архивски извори

Архив Југославије (АЈ)

Фонд Савет Академија наука и уметности СФРЈ (55)

Фонд Краљев двор (74).

Фонд Сава Н. Косановић (83).

Фонд Савезно извршно веће (130).

Фонд Социјалистички савез радног народа Југославије – ССРНЈ (142).

Фонд Комитет за школе и науку при влади ФНРЈ (315).

Фонд Савет за науку и културу владе ФНРЈ (317).

Фонд Посланство Краљевине Југославије у Сједињеним Америчким
Државама – Вашингтон (371).

Архив САНУ

Деловодни протокол 1937, документа бр. 63, 126, 161.

Посебни инвентар бр. 5, рукописи и преписка М. Миланковића бр. 10131,
кутија бр. 9, документ бр. 166.

Музеј Николе Тесле (МНТ)

Фонд Музеја Николе Тесле, остали фондови Музеја Николе Тесле.

Hoover Institution Archives, Stanford, California, Tesla-Fotić Correspondence.

Leland Anderson Collection on Nikola Tesla, 1880s-1990s, MSS 0481, Library and Archives Division, Senator John Heinz History Center.

Muzej Nikole Tesle (MNT)

Фонд Музеја Николе Тесле, Лична архива Николе Тесле.

National Archives and Records Administration outside of Washington, D. C. in College Park, Maryland, No. 017-6180.

10.2. Периодика

Алексијевић, Властоје М. „Лик Николе Тесле у књижевности“. *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. II, бр. 7 (1946): 566-574.

Алексијевић, М.В. „Колхозни систем у социјалној структури у СССР“. *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. I, бр. 12 (1945): 689-693.

„Америка одаје почаст великом Николи Тесли, Управа савеза није послала представника на погреб Николе Тесле“. *Slobodna reč*, January, 14, 1943.

„Америчка штампа о погребу Николе Тесле“. *Serbian Daily*, January, 13, 1943.

Б. „Изложба нове немачке архитектуре на београдском сајмишту“. *Београдске општинске новине X*, (1940): 854-858.

Бешевић, Иванка. „Теслина бајка“. *Политика*, 21. октобар 1955, 7.

Бешевић, Иванка. „Посмртни пепео Николе Тесле пренет из Њујорка у Београд“. *Политика*, 28. септембар 1957.

Билимовић, А. „Ломоносов у новом руском аспекту“. *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. I, бр. 7-8, свеска 6 (1945): 374-385.

Билимовић, А. „Култ Њутна у Русији“. *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. I, бр. 10 (1945): 562-577.

Билимовић, А. „Иван Петровић Павлов“. *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. II, бр. 4 (1946): 338-343.

Бокшан, Славко. „Никола Тесла живот и дела“. *Предавања за народ*, св.10-11 (1926-27).

Бокшан, Славко. „Педесетогодишњица Теслиних открића високофреквентне струје и њеног физиолошког дејства“. *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. I, бр. 2, (1941): 108-117.

Бокшан, Славко. „О открићу струје високе фреквенције – Д'Арзонвал или Тесла“. *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. I, бр. 3, (1941): 201-209.

Бокшан, Славко. „Совјетска индустрија“. *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. I, бр. 7-8, свеска 6 (1945): 325-336.

Бокшан, Славко. „Лењин и Совјетска наука и индустрија“. *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. II, бр. 2 (1946): 81-88.

Бонцић, Драгомир. „Друштво „Н. Тесла“ за унапређење науке и технике 1936 - 1954“. *Архив, часопис Архива Србије и Црне Горе* бр. 1-2 (2006): 110-125.

Брајовић, Гордана. „Оживео богове“. *Вечерње новости*, 10. јануар 1993, 12.

Брујевић, Николај. „Нов допринос совјетских научника науци“. *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. II, бр. 1 (1946): 52-55.

Вавилов, Сергеј. „Тридесет година совјетске науке“. *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. III, бр. 12 (1947): 977-1004.

Волгин, П. В. „Лењин као научник“. *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. III, бр. 4 (1947): 233-238.

„Гимназија Николе Тесле“. *Политика*, 24. јул 1939, 11.

„Говор посланика г. Фотића, на ручку поводом 81 годишњице рођења славног научењака Николе Тесле“. *Американски србобран*, 23. јули 1937, 7.

„Годишња скупштина Друштва „Никола Тесла“, *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. VI, бр. 4 (1950): 216-217.

„Годишња скупштина Друштва „Никола Тесла“. *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. IV, бр. 4, (1948): 375-376.

„Годишња скупштина за подизање Института Николе Тесле. Акција за култ Николе Тесле и подизање грандиозног Теслиног Института. Институт треба да послужи новим генерацијама и омогући им научни рад у својој земљи“. *Политика*, 1. март 1937, 13.

„Годишња скупштина Друштва за подизање Института Николе Тесле у Београду одржаће се у уторак 28. о.м. у 18 часова на Техничком факултету, соба бр. 70“. *Политика*, 24. фебруар 1939, 18.

„Годишња скупштина Друштва Никола Тесла“. *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. VIII, бр. 6 (1952): 319-322.

Дамјановић, Александар Б. „Теслино дело у електротехници“. *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. VII, бр. 3-4 (1951): 103.

„Демонстрација јединства срба, Хрвата и Словенаца Америке против фашизма“. *Слободна реч*, 13. август 1942.

Ђ, Б. Н. „Важан медицински проналазак у СССР“. *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. I, бр. 11 (1945): 681.

Енгелхарт, А. В. „Четврт века Совјетске биохемије“. *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. III, бр. 1 (1947): 1-7.

Жачек, А. „Никола Тесла проналазач бежичне телеграфије“. *Jugoslavenski radio časopis Tesla stručni i popularni almanah za radiofoniju, televiziju i drugu primjenu Teslinih struja i radio valova* god. II, br. 13 (1936): 10-14.

„За подизање Теслиног Института Чехословачка индустрија и Француска управа за научна истраживања приложиле су по милион динара“. *Политика*, 24. фебруар 1938, 7.

„Закон о библиотечкој делатности“. *Службени гласник Републике Србије*, број 52/11.

„Закон о делатностима од општег интереса у области културе“. *Службени гласник Републике Србије*, бр. 49/92.

„Закон о јавним службама“. *Службени гласник Републике Србије*, бр. 42/91.

„Закон о културним добрима“. *Службени гласник Републике Србије*, бр. 71/94.

„Изложба Нова немачка архитектура биће свечано отворена 5. октобра у немачком павиљону на Сајмишту“. *Политика*, 2. октобар 1940, 6.

„Изложба нове немачке архитектуре одржава се на београдском сајму од 5-16. октобра“. *Време*, 2. октобар 1940, 9.

„Институт Николе Тесле биће ускоро организован у Београду. Јуче је одржана годишња скупштина Друштва за подизање Института“. *Политика*, 1. март 1939, 6.

„Искоришћавање сунчане енергије у СССР“. *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. I, бр. 10 (1945): 585-590.

Ј, В. „Теслина заоставштина налази се у нашој земљи“. *Политика*, 15. јул 1952, 1, 8.

Јеремић, Б. „В. А. Обручев и успеси геологије у СССР“. *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. I, бр. 9, свеска 7 (1945): 485-489.

Кадијевић, Александар и Драгиња Маскарели. „О архитектури Генчићеве куће“. *Наслеђе V* (2004): 135 -144.

„Књига о Николи Тесли на немачком језику“. *Време*, 22. фебруар 1932.

Корзинкин, П. „Проналазач „руског сунца“. *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. III, бр. 11 (1947): 889-892.

Косановић, Сава Н. „Последњи дани и смрт Николе Тесле“. *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. I, бр. 5-6 (1945): 263-267.

Косановић, Н. Сава. „Теслин дух“. *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. II, бр.1 (1946): 1-4.

Коста, Хаџи. „Никола Тесла међу српском омладином у Загребу и Београду“. *Годишњак Матице српске Календар за просту 1937. годину*, ур. Никола Милутиновић, Нови Сад: Матица српска (1937): 63-69.

Крејић, Предраг. „Одабрана документа о Николи Тесли из фондова Архива Србије и Црне Горе“. *Архив, часопис Архива Србије и Црне Горе*, 1-2 (2006): 153-168.

Кузнецов, Б. Г. „Лењин и наука“. *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. III, бр. 2 (1947): 73-75.

Л. „Прослава осамдесетогодишњице Николе Тесле у Београду“. *Политика*, 21. мај 1936, 11.

М, Р. „Струје Николе Тесле у Електромедицини“. *Правда*, 31. јул 1934, 7.

Марковић, Милан, „Заслуге Николе Тесле за медицину. Поводом прославе његове 80-годишњице“. *Време*, 7. јуни 1936, 6.

Марковић, Мирко. „Никола Тесла“. *Slobodna reč*, January, 19, 1943.

Мијајловић, Жарко. Приступна беседа Богдана Гавриловића, у: *Развој астрономије код Срба VII: Зборник радова конференције*, ур. М. С. Димитријевић. Београд: Астрономско друштво „Руђер Бошковић“, 2014, 563-569.

Миланковић, Милутин М. „Личност Михаила Петровића“. *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. II, бр. 6 (1946): 464-470.

Мирковић, Ена. „Часопис Наша стварност 1936-1939“. *Архив* 1-2 (2013): 133-145.

Н, И. „Теслини трагови и успомене у Лици“. *Правда*, 4. август 1934, 5, 7.

Н, О. „У Београду ће бити подигнут Институт Николе Тесле прилозима из читавог света“. *Политика*, 28. фебруар 1937, 8.

Н, О. „На пролеће ће почети грађење великог Теслиног Института у Београду“. *Политика*, 26. фебруар 1940, 10.

„На скупштини Друштва за подизање Института Николе Тесле изражена је нада да ће се и наша земља сетити свог дуга према Тесли“. *Политика*, 28. фебруар 1938, 6.

„Насељеници села Сврачка“, *Политика*. 20. септембар 1937, 10.

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. I, бр. 1 (1941): 72.

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. I, бр. 2 (1941).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. I, бр. 3 (1941).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. I, бр. 4 (1941): 243-249.

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. I, бр. 5-6 (1945): 262-263, 320-322.

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. I, бр. 7-8 (1945).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. I, бр. 9 (1945).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. I, бр. 10 (1945).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. I, бр. 11 (1945).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. I, бр. 12 (1945).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. II, бр. 1 (1946): II.

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. II, бр. 2 (1946).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. II, бр. 3 (1946).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. II, бр. 4 (1946).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. II, бр. 5 (1946).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. II, бр. 6 (1946).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. II, бр. 7 (1946).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. II, бр. 8 (1946): 638-645.

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. II, бр. 9 (1946).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. II, бр. 10 (1946).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. II, бр. 11 (1946).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. II, бр. 12 (1946).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. III, бр. 1 (1947): XI.

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. III, бр. 2 (1947).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. III, бр. 3 (1947).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. III, бр. 4 (1947).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. III, бр. 5 (1947).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. III, бр. 6 (1947).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. III, бр. 7 (1947).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. III, бр. 8 (1947).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. III, бр. 9 (1947).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. III, бр. 10 (1947).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. III, бр. 11 (1947);

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. III, бр. 12 (1947).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. IV, бр. 1 (1948).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. IV, бр. 2 (1948).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. IV, бр. 3 (1948).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. IV, бр. 4 (1948): 375-376.

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. IV, бр. 5 (1948).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. IV, бр. 6-7 (1948).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. IV, бр. 8 (1948).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. IV, бр. 9 (1948).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. IV, бр. 10 (1948).

Наука и техника 2 часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. IV, бр. 11 (1948).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. IV, бр. 12 (1948).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. V, бр. 1 (1949).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. V, бр. 2-3 (1949): 145-148.

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. V, бр. 4 (1949).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. V, бр. 5 (1949).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. V, бр. 6 (1949).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. V, бр. 7-8 (1949).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. V, бр. 9 (1949).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. V, бр. 10 (1949).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. V, бр. 11 (1949).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. V, бр. 12 (1949).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. VI, бр. 1 (1950).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. VI, бр. 2 (1950).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. VI, бр. 3 (1950).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. VI, бр. 4 (1950).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. VI, бр. 5 (1950).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. VI, бр. 6 (1950).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. VI, бр. 7 (1950).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. VI, бр. 8 (1950).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. VI, бр. 9 (1950).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. VI, бр. 10 (1950).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. VI, бр. 11 (1950).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. VI, бр. 12 (1950).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. VII, бр. 1 (1951).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. VII, бр. 2 (1951).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. VII, бр. 3-4 (1951).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. VII, бр. 5-6 (1951): 223-227.

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. VII, бр. 7-8 (1951).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. VII, бр. 9-10 (1951).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. VII, бр. 11-12 (1951).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. VIII, бр. 1 (1952): 326.

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. VIII, бр. 2 (1952).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. VIII, бр. 3 (1952).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. VIII, бр. 4 (1952).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. VIII, бр. 5 (1952).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. VIII, бр. 6 (1952).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. VIII, бр. 7 (1952).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. VIII, бр. 8 (1952).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. VIII, бр. 9 (1952).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. VIII, бр. 10 (1952).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. IX, бр. 1 (1953).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. IX, бр. 2 (1953).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. IX, бр. 3 (1953).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. IX, бр. 4 (1953).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. IX, бр. 5 (1953).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. IX, бр. 6 (1953).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. IX, бр. 7 (1953).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. IX, бр. 8 (1953).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. IX, бр. 9 (1953).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. IX, бр. 10 (1953).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. X, бр. 1 (1954).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. X, бр. 2 (1954).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. X, бр. 3 (1954).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. X, бр. 4 (1954).

Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике год. X, бр. 5-6 (1954).

Недељковић, Озрен. „И.В. Мичурин“. *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. I, бр. 11(1945): 661-664.

„Никола Тесла и његова открића“. *Jugoslavenski radio časopis Tesla stručni i popularni almanah za radiofoniju, televiziju i drugu primjenu Teslinih struja i radio valova* год. II, br. 15-16 (1936): 1-17.

„Никола Тесла и његова открића“, *Jugoslavenski radio časopis Tesla stručni i popularni almanah za radiofoniju, televiziju i drugu primjenu Teslinih struja i radio valova* год. II, br. 17 (1936): 25-30.

Новаковић, В. „Хоће ли једна електротехничка величинска јединица носити Теслино име“. *Политика*, 25. јул 1953, Културна хроника.

„Нове хидроцентралe у СССР“. *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. I, бр. 11 (1945): 682.

„Њ. Кр. Вис. Кнез Намесник и Књегиња Олга присуствовали су изложби нове немачке архитектуре“. *Време*, 6. октобар 1940, 5.

„Ове године биће саграђена зграда Института Николе Тесле“. *Политика*, 1. март 1941, 8.

„Одлука о одређивању установа културе од савезног значаја“. *Службени лист града Београда*, 18. децембар 1992. бр. 26, 1250.

„Одлука о утврђивању архивске грађе која се чува у Музеју Николе Тесле као Лични фонд Николе Тесле, за културно добро од изузетног значаја“. *Службени гласник Републике Србије*, бр. 44, 27. мај 2005, 10.

„Одлука о утврђивању старе и ретке библиотечке грађе за културно добро од великог значаја“. *Службени гласник Републике Србије*, бр. 34, 26. март 2014, 48.

„Осамдесетогодишњица Николе Тесле прославиће се у Београду од 28. до 31. маја“. *Политика*, 9. март 1936, 11.

„Основан је државни одбор за прославу стогодишњице рођења и десетогодишњице смрти Николе Тесле“. *Политика*, 10. јануар 1952, 3.

П, Д. Лазаревић. „На дан рођења нашег великог научника откривена је спомен плоча на његовој кући“. *Политика*, 13. јул 1936, 10.

Павловић, М. „Владимир Леонијевић Комаров“. *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. II, бр. 1 (1946): 57-61.

Паладин, Александар. „Украјинска Академија наука“. *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. IV, бр. 3 (1948): 201-204.

Пејовић, Тадија. „Удео Совјетског Савеза у развоју математике“, *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. II, бр. 2 (1946): 88-97.

Пејовић, Тадија. „Михаило Петровић и његово дело“. *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. II, бр. 6 (1946): 470-475.

„Пета годишња скупштина Друштва „Никола Тесла“ за унапређење науке и технике у Београду“. *Наука и техника, часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. I, бр. 4, (1941): 249

Петровић, Никола Т. „Поводом Теслиног рођендана“. *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. III, бр. 7 (1947): 481-490.

Поповић, Војислав М. „Живот и дела Николе Тесле“. *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. II, бр. 7 (1946): 557-566.

„Први фонограф“. *Навој, информатор заједнице научно-техничких музеја Србије* бр. 1-2, год. VIII (2010): 29.

„Предлог да се јединица електричног рада назове Тесла“. *Наука и техника, часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. II, бр. 8 (1946): 645-646.

„Прослава деведесетогодишњице рођења Николе Тесле у Београду“. *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. II, бр. 8 (1946): 637-645.

„Прослава Николе Тесле на Љубљанском универзитету“. *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. II, бр. 8 (1946): 661-663.

„Прослава осамдесетогодишњице Николе Тесле. Проглас Друштва за подизање Института Николе Тесле“. *Политика*, 21. јануар 1936, 10.

„Решење о давању сагласности на измене и допуне Статута Музеја Николе Тесле из Београда“. *Службени лист града Београда*, 21. март 2001, бр. 6, 159.

„Решење о давању сагласности на Статут Музеја Николе Тесле“. *Службени лист града Београда*, 18. децембар 1992, бр. 26, 1253.

Рибкин, Георги. „Отац руске електротехнике В.В. Петров“. *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. II, бр. 8 (1946): 696-698.

„Са погребна Николе Тесле“. *Serbian Daily*, January, 11, 1943.

„Свеколика светска јавност диви се мирноћи и присебности нашега народа са којом подноси свој велики национални губитак“. *Правда*, 13. октобар. 1934, 3.

„Свечана седница Друштва за подизање Института Николе Тесле“. *Политика*, 4. мај 1938, 10.

Скот, Чарлс Ф. „Теслин допринос електричној снази“. *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. II, бр. 1 (1946): 4-13.

„Смиљан-Њујорк“. *Jugoslavenski radio časopis Tesla stručni i popularni almanah za radiofoniju, televiziju i drugu primjenu Teslinih struja i radio valova* год. II, br. 12 (1936): 1-6.

Сокић, Милоје. „Смрт нашег славног Краља-Хероја“. *Правда*, 11. октобар. 1934, 6.

„Спровођења акције по предлогу главног одбора Друштва за подизање Института „Никола Тесла“ из Београда“. *Политика*, 26. април 1936, 11.

„Сто хиљада људи дочекало је у Сплиту са сузама и јецајем мртво тело Великога Краља“. *Време*, 15. октобар. 1934, 1.

Стојиљковић, Братислав и Марковић, Светислав. „Први новински чланци о Николи Тесли објављени на српском језику“. *Читалиште научни часопис за теорију и праксу библиотекарства* бр. 22 (2013): 106-116.

„Теслина прослава у Прагу“. *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. II, бр. 8 (1946): 663.

Троицки, Михајло. „Развитак технике у Совјетском Савезу“. *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. II, бр. 2 (1946): 98-106.

Троицки, Михаило „Н. Е. Жуковски – отац руске авијације“. *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. II, бр. 2 (1946): 139-140.

Троицки, Михајло. „Модерне совјетске творнице-комбинати“. *Наука и техника часопис за научно обавештавање и унапређење науке и технике* год. II, бр. 11 (1946): 933-939.

Ђирић, Ивана, Лазић, Биљана и Сузана Топаловић. „Теслапедиа као централна база библиографских података о Николи Тесли“. *Читалиште научни часопис за теорију и праксу библиотекарства* бр.23 (2013), 70-77.

„Указ Краљевскога Намесништва“. *Просветни гласник*, Службени део, 1. јун 1892.

„Умро је велики научењак Никола Тесла“. *Srpski glasnik*, January, 13, 1943.

„Умро је велики светски научник, син српског народа Никола Тесла. Покојни Тесла је био почасни председник српског нар. Савеза“. *Slobodna reč*, January, 12, 1943.

„Умро Никола Тесла“. *Američki Srbobran*, January, 8, 1943.

„У присуству њ. кр. вис. кнеза Намесника и књегиње Олге јуче је свечано отворена велика изложба нове немачке архитектуре“. *Политика*, 6. октобар 1940, 5-6.

„Уредба са законском снагом о оснивању и уређењу Института Николе Тесле“. *Службене новине Краљевине Југославије XXXVIII*, бр. 117, Мај 27, 1939, 610-612.

Хаџи, Коста. „Никола Тесла међу српском омладином у Загребу и Београду“, *Годишњак Матице српске Календар за просту 1937. годину*, ур. Никола Милутиновић, Нови Сад: Матица српска, 1937.

„Цела земља је у све већој жалости, и све већем болу“. *Правда*, 12. октобар. 1934, 8.

„2,000 are Present at Tesla Funeral, Cathedral of St. John the Divine Is Scene of Yugoslav State Function for Scientist“. *The New York Times*, January, 13, 1943.

„A Clean, Fair Skin, Tesla's Electric Battery for the Preservation of Beauty“. *The Kansas City Star*, November 6, 1897.

„A energia humana, Meios de a augmentar“. *Jurnal de Commercio*, January 8, 1901.

„A reception, with vaudeville features, was given by Mr. and Mrs. Abram S. Hewitt last night, at their home“. *New York Tribune*, February 18, 1898.

„A Tower for Tesla, The Mysterious Construction for the Electrician at Wordenclyffe“. *Record*, October 11, 1902.

„All arrangements have been completed for the professional vaudeville performance to be given at the Waldorf-Astoria“. *New York Tribune*, April 24, 1898.

„All Honor to Tesla, He Discovers the Secret of Perpetual Youth and Beauty“. *Pennsylvania Grit*, November 21, 1897.

„An Important Combine, Baldwin Locomotive and Westinghouse Companies Allied, to run trains by Tesla motor“. *Times*, August 6, 1895.

„And now comes Tesla, the eminent electrician, with the news that he can furnish genuine flashes of thunderless lightning whereby Spanish vessels can be sent into sharkland“. *Times*, April 28, 1898.

„Arrives to Build \$110,000,000 Canal“. *New York Herald*, May 6, 1909.

„At the house of Mr. and Mrs. John Jacob Astor“. *New York Evening Telegram*, January 27, 1898.

„Baldwin-Westinghouse, Standard Electric Locomotive Trucks to be Built at Once“. *Register*, August 8, 1895.

„Ban Hrvatske Nikoli Tesli“. *Hrvatski glas*, 12. januar 1943.

„Banquet at Buffalo, Celebrating Successful Transmission of Electricity from Niagara Falls“. *The Argus*, January 18, 1897.

Bokšan, Slavko. „Nikola Tesla osnivač tehnike visokih frekvencija i radiotehnike“. *Jugoslavenski radio časopis Tesla stručni i popularni almanah za radiofoniju, televiziju i drugu primjenu Teslinih struja i radio valova* god. I, br. 1 (1935): 5-15.

Bucalo, Branko. „Pokradeno životno djelo“. *Vjesnik u srijedu*, 21. siječanj 1953, 4.

„Cilj i program našeg časopisa“. *Jugoslavenski radio časopis Tesla stručni i popularni almanah za radiofoniju, televiziju i drugu primjenu Teslinih struja i radio valova* god. I, br 1 (1935): 1-4.

„Comment accroitre L`energie Humaine“. *Revue des Revues*, July 15, 1900.

„Complexion Beutifiers“. *Family Physician*, April, 1898.

„Cure for Skin Disease, Nicola Tesla Is Said to Have Invented an Electrical Machine That Will Benefit Many Difficult Cases“. *St. Louis Globe Democrat*, November 7, 1897.

Curtis, William E. „To Harness Niagara, Nicola Tesla's Great Work, Progress Making in the Effort to Utilize the Enormous Power Going to Waste Over the Falls-Electricity Already Being Provided“. *Record*, August 6, 1896.

„Died in an instant, Kemmler is executed by electricity“. *Crawford Avalanche*, August 14, 1890.

Dimitrijević S. Milan, „Đorđe Stanojević, Prvi srpski astrofizičar“, *Astronomska opservatorija Beograd* br. 56 (1997), 119-123.

„Dr. Depew`s dinner“. *New York Herald*, February 14, 1898.

„Edison and Tesla are racing to see who can make the greatest strides in invention“. *Capital*, May 29, 1896.

„Edison on war with Spain, His Light That Will Render Harmless the Enemy's Torpedo Flotilla“. *Inter Ocean*, April 29, 1898.

„Edison's Rival Burned Out, Firemen Defied for Three Hours by Flames in South Fifth Avenue“. *Evening World*, March 13, 1895.

„Europe should urge Spain to hurry a settlement of the present war“. *The Salt Lake Tribune*, May 9, 1898.

„Faster than Flying, Tesla's Motor to Be Applied to Railway Trains, Go 150 Miles an Hour, Baldwin Company and Westinghouse People Combine“. *Leader*, August, 1895.

Filipi, Mario. „Djela o Nikoli Tesli“. *Vila Velebita časopis Like i Velebitskog primorja*, 150. Obljetnica rođenja Nikole Tesle br. 10 (srpanj 2006), 21-23.

„Flames Wreck a Big Factory, Six Story Building in South Fifth Avenue, Occupied by Gillis & Geoghegan, Destroyed“. *Evening Telegram*, March 13, 1895.

„Health and Diet“. *Beacon*, June 23, 1900.

„His heart at Niagara, What Nicola Tesla Wrote in the Power House Guest Book“. *Herald*, July 15, 1902.

„Human Heart Stands Revealed, With the Aid of a Fluorescent Screen Nikola Tesla Can See It in a Living Subject“. *New York Herald*, April 26, 1896.

„Increasing Human Energy, Nikola Tesla Considers the Problem in a Magazine Article“. *Record*, May 29, 1900.

„Inventor Tesla's Loss, His Wonderful Electric Laboratory Destroyed in a Downtown Fire“. *World*, March 14, 1895.

„It appears to be a close race between Thomas Edison and Nikola Tesla“. *Saint Louis Chronicle*, April 30, 1896.

„It is stated in electrical circles that the Tesla motor has been purchased by the Westinghouse Electric Company“. *The Electrical Review*, August 11, 1888.

Johnson Underwood, Robert. „Paraphrases from the Servian Translations after Translations by Nikola Tesla“. *The Century*, Vol. 48, Issue 1 (1894): 131-134.

Jovanović, Branimir. „Tesla i Srpska akademija nauka“. *Dijalektika časopis za metodološko-filozofske probleme matematičkih, prirodnih i tehničkih nauka* XXI, br. 3-4 (1986): 105-107.

„Jubilarna godina elektrotehnike i radija“. *Jugoslavenski radio časopis Tesla stručni i popularni almanah za radiofoniju, televiziju i drugu primjenu Teslinih struja i radio valova* god. II, br. 7 (1936): 1-3.

„Jugoslovenska vlada je odredila slovesen pogreb Tesle na državne stroške“. *Enakopravnost*, January, 11, 1943.

Kiebitz, F. „Nikola Tesla osnivač bežične telegrafije“. *Jugoslavenski radio časopis Tesla stručni i popularni almanah za radiofoniju, televiziju i drugu primjenu Teslinih struja i radio valova* god. II, br. 12 (1936): 7-13.

„L'automata di Nicola Tesla“. *Rivista di Roma*, July 15, 1900.

„La nouvelle fontaine de Jouvence“. *Le Cosmos*, July 16, 1898.

„Literature, Minor Verse“. *New York Commercial Advertiser*, March 19, 1898.

„Many readers of The Century will regard the article by Nikola Tesla in the June number as one of the most notable contributions ever made to that magazine“. *Milwaukee Living Church*, July 14, 1900.

Marinčić, Aleksandar, Civrić Zorica и Milovanović, Bratislav. „Nikola Tesla's Contributions to Radio Developments“. *Serbian Journal of Electrical Engineering*, Vol. 3, No. 2 (2006): 131-148.

Milosavljević, D. „Proslava Tesline 80 godišnjice“. *Jugoslavenski radio časopis Tesla stručni i popularni almanah za radiofoniju, televiziju i drugu primjenu Teslinih struja i radio valova* god. I, br. 6 (1935): 1-2.

Mirković, Nikola. „Nikola Tesla“. *Hrvatski glas*, 02. februar 1943.

„Mr. Nikola Tesla, the electrical inventor, has returned to this country from an extended visit in Europe“. *The Electrical Review*, December 14, 1889.

„Mr. Nikola Tesla's Trans-Atlantic Wireless Telegraph Station, at Wardencllyffe“, *Engineering News*, October 24, 1901.

„Mr. Nikola Tesla's testimony that Roentgen rays are material particles“. *Evening Transcript*, August 13, 1896.

„Mr. Tesla regards mankind as a body in motion, and addresses himself to the problem of increasing its force“. *Times*, June 3, 1900.

„Mr. Tesla's Great Loss, All of the Electrician's Valuable Instruments Burned“. *New York Times*, March 14, 1895.

„Mysterious Tower is Advertised for Sale, Tesla Has Spent Fortune on His Electrical Experiments“. *Pittsburg Leader*, June 13, 1907.

„Nekaj sožalnih brzojavk k smrti Nikola Tesle“. *Ameriska domovina*, January, 20, 1943.

„Niagara Power Banquet“. *The Electrical Engineer*, January 16, 1897.

„Niagara Power Banquet“. *The Buffalo Enquirer*, January 8, 1897.

„Niagara Power in Buffalo, Banquet given in Honor of its successful transmission“. *The Electrical Review*, January 20, 1897.

„Niagara's Electric Power, A Banquet to Celebrate Its Successful Transmission“. *The New York Times*, January 13, 1897.

„Nicola Tesla Burned Out, All the Priceless Machinery of the Famous Electrician Destroyed by Fire“. *Mail and Express*, March 13, 1895.

„Nicola Tesla has a way of destroying an approaching Spanish fleet by electricity“. *Evening news*, April 28, 1898.

„Nikola Tesla na odru“. *Hrvatski svijet*, 12. januar 1943.

„Nicola Tesla visited Wardencllyffe on September 4 to supervise some of the work of construction of his electric plant here“. *Times*, September 12, 1901.

„Nikola Tesla at Niagara Falls“. *The Electrical Review*, August 21, 1896, 225-226.

„Nikola Tesla Dead at 85, Electrical Wizard Had 900 Inventions“. *New York Post*, January, 8, 1943.

„Nikola Tesla Dies at 85 Alone in His Hotel Suite, Celebrated Inventor, Born in Yugoslavia, An Electrical Wizard“. *New York World-Telegram*, January, 8, 1943.

„Nikola Tesla Dies, Electrical Wizard Was 85, Invented Induction Motor, The Tesla Coil and More Than 900 Other Devices“. *New York Herald Tribune*, January, 8, 1943.

„Nikola Tesla Dies, Prolific Inventor Alternating Power Current's Developer Found Dead in Hotel Suite Here“. *The New York Times*, January, 8, 1943.

„Nikola Tesla na odru“. *Hrvatski list i Danica Hrvatska*, 12. januar 1943.

„Nikola Tesla Rites for Inventor“. *Daily news*, January, 13, 1943.

„Nikola Tesla Rites for inventor“. *New York Daily News*, January, 13, 1943.

„Nikola Tesla Services To Be Conducted Today Yugoslav Officials to Attend Inventor's Funeral“. *New York Herald Tribune*, January, 12, 1943.

„Nikola Tesla umrl“. *Amerikanski Slovenec*, January, 13, 1943.

„Nikola Tesla umrl, Tesla si zgradi lasten laboratorij“. *Amerikanski Slovenec*, January, 14, 1943.

„Nikola Tesla veliki učenjak svjetskog glasa preminuo“. *Narodni glasnik*, January, 11, 1943.

„Nikola Tesla, Inventor, Dies, Electrical Engineer Was 85 Years of Age“. *The New York Sun*, January, 8, 1943.

„Nikola Tesla, the electrician, stepped to the social front last evening by giving a large dinner party in the Astor dining room of the Waldorf-Astoria“. *New York Commercial Advertiser*, February 3, 1898.

„Nikola Tesla: A Man Who Rivals Edison in the Scope of His Discoveries“. *The Morning Call*, September 24, 1893, 6.

„Nikola Tesla's Dinner“. *News*, January 1, 1899.

„Nikola Tesla“. *Christian Science Monitor*, January, 8, 1943.

„Nikola Tesla“. *The New York Sun*, January, 8, 1943.

„Nikola Tesla“. *The New York Times*, January, 9, 1943.

„Nikola Tesla's discovery about the Roentgen rays“. *Commercial*, August 18, 1896.

„Nikola Tesla's Experiments, brief exposure to X rays-messages by electrical waves“. *New York Tribune*, March 27, 1896.

„Nikola Tesla's material theory of Roentgen rays“. *Press*, August 2, 1896.

„Nikola Tesla, whose famous laboratory was burned about a week ago, is a man of wonderful energy“. *Tribune*, March 20, 1895.

„No more wrinkles or sallow cheeks“. *Los Angeles Herald*, December 5, 1897.

„Not only the burning out of Mr. Nikola Tesla's laboratory, but his mental collapse, was inaccurate in several respects“. *The Electrician*, March 22, 1895.

„Notables at Rites For Tesla“. *New York Journal-American*, January, 12, 1943.

„Notables at Rites For Tesla“. *New York Sun*, January, 12, 1943.

„O Nikoli Tesli“. *Hrvatski svijet*, 14. januar 1943.

„O slavnem izumitelju Nikoli Tesla“. *Ameriska domovina*, January, 13, 1943.

„One of the most notable articles The Century has ever printed is „The Problem of Increasing Human Energy“, contributed to the June number by Nikola Tesla, the electric investigator“. *Telegraph*, June 13. 1900.

„Posjeta Kralja Petra Tesli“. *Hrvatski glas*, 21 juli 1942.

„Poslednje slovo od pokojnega Nikola Tesla“. *Ameriska domovina*, January, 19, 1943.

„Posljednji oproštaj od Nikole Tesle“. *Hrvatski glas*, 12. januar 1943.

„Preko 2,000 osoba na ukopu Nikole Tesle Smrt velikoga moža“. *Zajedničar*, 20. јануар 1943.

Princeton, John. „Nikola Tesla Russia Moves“. *Palos Verdes News*, January, 15, 1943.

„Proslava 80 godišnjice Nikole Tesle i osnivanje Teslinog Instituta“, *Jugoslavenski radio časopis Tesla stručni i popularni almanah za radiofoniju, televiziju i drugu primjenu Teslinih struja i radio valova* god. II, br. 11 (1936): 1-8.

„Proslava Tesline 80 godišnjice“. *Jugoslavenski radio časopis Tesla stručni i popularni almanah za radiofoniju, televiziju i drugu primjenu Teslinih struja i radio valova* god. II, br. 10 (1936): 1-4.

„Receptions“. *Vogue*, February 24, 1898.

Savo, Petar. „За спомен Тесли“. *Slobodna reč*, February, 23, 1943.

„Sees the human heart, Tesla Describes His Latest Experiments With the Roentgen Ray“. *Examiner*, April 22, 1896.

„Services Today For Nikola Tesla“. *New York World-Telegram*, January, 12, 1943.

„Smrt genijalnog naučenjaka Nikole Tesle. Cijela svjetska javnost oplakuje čovjeka koji je besmrtno zadužio nauku – Jugoslaveni će zadržati u svojoj blagodarnoj uspomeni ime Nikole Tesle“. *Naša sloga*, 21. januar 1943.

„Smrt Genijalnog Svetskog Naučenjaka Nikole Tesle, Cela svetska javnost oplakuje čoveka koji je besmrtno zadužio nauku, Narod Jugoslavije zadržaće u svojoj blagodarnoj uspomeni ime Nikole Tesle kao jednog od najvećih svojih sinova“. *Glas Kanade*, 21. januar 1943.

„Smrt genijalnog učenjaka Nikole Tesle, Američka štampa o smrti Nikole Tesle“. *Hrvatski glas*, 19. januar 1943.

„Smrt Nikola Tesle“. *Amerikanski Slovenec*, January, 16, 1943.

„Songs of Liberty and Other Poems“. *Living Clinsch*, April 30, 1898.

Spaić, Gordana i Spiridonović, Srđan. „The Greatest Recognition to the Scientist Nikola Tesla – Award of the Unit for Magnetic Induction (T) in the International System of Units (SI)“. *Serbian Journal of Electrical Engineering*, Vol. 3, No. 2 (2006): 217–222.

Stanković, Petar. „Dr. Nikola Tesla“. *Hrvatski glas*, 19. januar 1943.

„Story of the Panama Canal“. *New York Times*, March 29, 1909.

Sudetić, Adam. „Nikola Tesla genije čovječanstva“. *Hrvatski glas*, 02. februar 1943.

„Tesla Again at Work, He Says That a Million Dollars Would Not Pay for What Was Burned“. *Indianapolis Journal*, March 16, 1895.

„Tesla Against the Death Penalty, Called as Prospective Juror in a Murder Case, the Inventor Is Soon Dismissed“. *New York Sun*, October 16, 1901.

„Tesla against death panalty. So the electrician is excused from jury duty in La Mendola murder trial“. *New York Tribune*, October 16, 1902.

„Tesla and Edison systems at war“. *New York Journal*, June 1, 1898.

„Tesla at 75“. *Time*, July, 20, 1931, 27-30.

„Tesla Big Tower to Be Sold for Debt“. *Brooklyn Times*, June 12, 1907.

„Tesla Burned Out, The Famous Electrician's Plant Destroyed“. *Evening Sun*, March 13, 1895.

Tesla: časopis jugoslovenskog društva za širenje i unapređenje nauke i tehnike „Nikola Tesla“ god. I, br. 1-2 (1954).

Tesla: časopis jugoslovenskog društva za širenje i unapređenje nauke i tehnike „Nikola Tesla“ god. III, br. 25-26 (1956): 32.

„Tesla Funeral“. *New York American Journal*, January, 12, 1943.

„Tesla Funeral“. *The New York Sun*, January, 12, 1943.

„Tesla Funeral is Held; 1,500 Join in Trinite, Bishop Manning Takes Part as Yugoslav Officials attend St. John's Rites“. *The New York Herald Tribune*, January, 13, 1943.

„Tesla Has Seen Through Three Bodies“. *Journal of Commerce*, April 25, 1896.

Tesla, Nikola. „The Problem of Increasing Human Energy“. *The Century Magazine*, June 1900, 175-211.

Tesla, Nikola. „The Transmission of Electrical Energy Without Wires“. *Electrical World and Engineer*, March 5, 1904.

Tesla, Nikola. „Tribute to King Alexander“. *The New York Times*, October 21, 1934.

„Tesla on the X Rays“, *Leslie's Weekly*, April 2, 1896.

„Tesla on Vegetarianism“. *Vegetarian Star Fellow Creatures*, May 15, 1901.

„Tesla Rites Tomorrow, Mayor on Air in Tribute La Guardia Reads Adamic's Eulogy to Inventor“. *New York Herald Tribune*, January, 11, 1943.

„Tesla's Big Plant Nearing Completion“. *Eagle*, October 6, 1901.

„Tesla's Discoveries, He Makes Wonderful Claims but Edison Pooh-Poohs Them“. *Inter Ocean*, June 13, 1897.

„Tesla's Egg of Columbus. How Tesla Performed the Feat of Columbus Without Cracking the Egg“. *The Electrical Experimenter*, March 1919.

„Tesla's heart is at Niagara“. *Journal*, July 14, 1902.

„Tesla's Laboratory Burned“. *The Electrical Review*, March 20, 1895.

„Tesla's Microbe Exterminator“. *New York Literary Digest*, November 20, 1897.

„Tesla`s Tower Levied Upon, Inventor`s Mysterious Structure Hands at Sheriff“. *New York Evening Post*, June 13, 1907.

„Tesla's Way of Eating“. *New York Daily News*, March 6, 1904.

„Tesla`s Wonder Tower Goes Under the Hammer“. *Detroit Journal*, June 13, 1907.

„The burning of Nikola Tesla's paper and new electrical apparatus is a great loss to the world“. *Manufacturer Gazette*, March 30, 1895.

„Tesla's Work-Shop Burned, Great Electricians Nearly Prostrated by the Delay of His Investigations“. *Record*, March 14, 1895.

„Tesla Tower Must Be Sold, Sheriff of Suffolk County Advertises It to Satisfy a Judgment“. *New York Commercial*, June 13, 1907.

„Tesla was fined \$100. The Electrician Failed to Appear for Jury Duty in Court“. *Star*, November 9, 1902.

„Tesla will pay up, Inventor will not Let His Wardenclyffe Wonder Tower Go Under the Hammer“. *Brooklyn Eagle*, June 13, 1907.

„The Burning of Tesla's Laboratory“. *The Electrical Review*, June 5, 1895.

„The Canal at Panama, French and American Achievement“. *New York Sun*, July 28, 1909.

„The conductors of The Century regard the article by Nikola Tesla in the June number as one of the most notable contributions ever made to that magazine“. *Courier*, June 9, 1900.

„The Destruction of Mr. Nikola Tesla's Laboratory“. *The Electrician*, April 13, 1895.

„The Drama of Mr. Tesla“. *New York Herald Tribune*, January 17, 1943.

„The eyes of the nations are centered on the contest between the United States and Spain“. *Leslie's Weekly*, May 15, 1898.

„The gayest social events of the week“. *New York Evening Telegram*, March 5, 1898.

„The guests at the dinner party given last evening at his residence by Mr. Chauncey M. Depew“. *New York Mail Express*, February 14, 1898.

„The guests of Mr. Depew at dinner last evening“. *New York Commercial Advertiser*, February 14, 1898.

„The New Tesla Laboratory“. *You Scientific*, October, 1895.

„The New York Academy of Science, an Interesting Electrical Exhibition – Address by Nikola Tesla“. *The Electrical Review*, April 14, 1897.

The Official Gazette of the United States Patent Office Containing the Patents, Trade-Marks, and Designs, November 16, 1943, Vol. 556, Number 3.

„The Sea Level Plan for the Panama Canal“. *New York Times*, April 29, 1909.

„The Strollers, that ambitious band of amateur“. *New York Press*, June 4, 1898.

„The Teleautomaton“. *Dispatch*, November 7, 1901.

„The Tuesday Evening Club, The Fourth Meeting Held at Stanford White`s Home - A Relief to Lenten Severities“. *New York Times*, March 2, 1898.

„The University of Strasburg“. *American X-Ray Journal*, May, 1897.

„The Westinghouse Company has Nikola Tesla on its staff of experts, and it control its patents“. *Congregationalist*, August 15, 1895.

„The Westinghouse Company is reported as having purchased Mr. Nikola Tesla's patents on his alternating motor system“. *Ledger*, March 28, 1889.

„The Westinghouse Electric Company is to enter the electric street railway business, and will use the Tesla Motor“. *The Electrical Review*, June 10, 1888.

„The Westinghouse Electric Company has now entered the field of supplying electric machinery for mining purposes“. *The Electrical Review*, June 18, 1890.

„There is a keen competition in Brooklyn between the Edison Electric Illuminating Company, which is based on the Edison system of electric lighting, and the Kings Country Electric Light and Power Company, a new corporation, which uses the Tesla system“. *Ledger*, June 1, 1898.

„This vaudeville show is to be the most expensive of all the semi-public amusements of the season“. *New York Commercial Advertiser*, April 25, 1898.

„To Start a Boom, Westinghouse Gets a Contract From the Cataract Construction Co., will employ thousands here, the First Installment of the Work Is a \$1,000,000 Job“. *Electrical Engineer*, Mart 20, 1895.

Turpain, A. „Tesla i njegovo delo“. *Jugoslavenski radio časopis Tesla stručni i popularni almanah za radiofoniju, televiziju i drugu primjenu Teslinih struja i radio valova* god. II, br. 13 (1936): 3-9.

„U čast Nikole Tesle Svečana komemoracija Nikole Tesle preko radia, Gradonačelnik New Yorka odaje priznanje velikom čovjeku i naučniku“. *Hrvatski svijet*, 16. januar 1943.

„U počast Nikole Tesle Svečana komemoracija Nikole Tesle preko radia, La Guardia odaje priznanje velikom čovjeku i učenjaku“. *Hrvatski glas*, 26. januar 1943.

„U spomen Nikole Tesle“. *Hrvatski svijet*, 16. januar 1943.

„Umrl je Nikola Tesla V New Yorku je umrl znani inajditelj in Edisonov sodelavec Nikola Tesla, ki je ustvaril na področju elektrike 900 iznajdb in odkritij“. *Bazovica*, 14. februar 1943.

„Umro Nikola Tesla“. *Hrvatski glas*, 12. januar 1943.

„Vilmerding u spomen Nikole Tesle“. *Slobodna reč*, January, 19, 1943.

Vukčević, Jovan. „Kako je Nikola Tesla postao član Srpske kraljevske akademije nauka“. *Dijalektika časopis za metodološko-filozofske probleme matematičkih, prirodnih i tehničkih nauka X*, br. 1-2 (1975): 39-46.

„Wednesday night brought the second meeting of the recently organized Tuesday Evening Club at the home of Mrs. John Jacob Astor“. *New York Tribune*, January 30, 1898.

„Went Like a Flash, Flames Spread Fast in a South Fifth Avenue Building“. *Commercial Advertiser*, March 13, 1895.

„Westinghouse and Baldwin Locomotive Co. is assured that the Tesla motor has the power to draw a car at a rate of 150 miles an hour or more“. *Record*, August 6, 1895.

„Westinghouse Victory, He Gets the Contract for Furnishing the Big Dynamos to Harness Niagara“. *Boston Transcript*, February 11, 1893.

„When Edison and Tesla are rivals in electric light production look out for marvels“. *Globe*, May 28, 1896.

„Where, During the ten days or so that the movements of the United States and Spanish fleets have been absolutely unknown to us, have been the Edisons and the Teslas and the other café chantant scientists?“. *Town Topics*, May 26, 1898.

„While there is a race on this country between Edison and Tesla“. *Journal of Commerce*, May 2, 1896.

„Would Cut Tunnels for Panama Canal“. *New York Herald*, February 9, 1909.

Z. A. „Buffalo's Blossoming, The Coming Boom on the Power of Niagara Falls. A Remarkable Future, Owing to the Cheapness of Electrical Power-The Influence Already Felt in a Phenomenal Growth“. *Evening Transcript*, September 12, 1896.

10.3. Електронски извори

„70 година од смрти Николе Тесле-мало познати документи о сахрани Николе Тесле, преносу његове личне заоставштине из Њујорка у Београд и формирању и првим данима Музеја Николе Тесле“ [CD-ROM]. Београд: Музеј Николе Тесле, 2013.

Биографија Саве Сремца. Република Србија Завод за интелектуалну својину, у: Чувени српски проналазачи, <http://www.zis.gov.rs/prava-is/patenti/srpski-pronalazaci-i-naucnici/tesla.690.html> (преузето 10. 8. 2016).

Друштво и фондација Никола Тесла. „Статут Друштва за ширење научних сазнања Никола Тесла“. Друштво и фондација Никола Тесла, <http://nikolatesla.etf.rs/fajlovi/StatutDrustva2011-04-14.pdf> (преузето 16. 12. 2016).

Митрић, Марина. „Специјалне библиотеке у установама културе – стање и проблеми“. https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=2619 (преузето 24. 9. 2016).

Музеј Николе Тесле. *Плоче*. Музеј Николе Тесле, <http://tesla-museum.org/web/page.php?p=5&s=68> (преузето 18. 10. 2017).

Музеј Николе Тесле. *Слајдови*. Музеј Николе Тесле, <http://tesla-museum.org/web/page.php?p=5&s=69> (преузето 18. 10. 2017).

Музеј Николе Тесле. *Фотографије*. Музеј Николе Тесле, <http://tesla-museum.org/web/page.php?p=5&s=67> (преузето 18. 10. 2017).

Музеј Николе Тесле. *Фотоматеријал*. Музеј Николе Тесле, <http://tesla-museum.org/web/page.php?p=5&s=66> (преузето 18. 10. 2017).

Сремац, Сава. „Мој сусрет са Теслом“, Република Србија Завод за интелектуалну својину, у: Чувени српски проналазачи, <http://www.zis.gov.rs/prava-is/patenti/srpski-pronalazaci-i-naucnici/tesla.690.html> (преузето 10. 8. 2016).

Српска земља Грна Гора, историја Црне Горе на интернету. „Никола Тесла, Црногорци, Србијанци и српско родољубље“. <http://www.njegos.org/emigrants/tesla.htm> (преузето 13. 8. 2016).

Стојчевић, Невенка. „Урна за српски Пантеон“, Друштво, бр. 309, у: Коментари национална културна вертикала, <http://www.pecat.co.rs/urna-za-srpski-panteon/> (преузето 17. 4. 2015).

„Тесла (јединица)“. Википедија. [https://sr.wikipedia.org/sr-el/Тесла_\(јединица\)](https://sr.wikipedia.org/sr-el/Тесла_(јединица)) (преузето 16. 3. 2015).

Цветић, Јован. „Осамдесет година рада друштва за ширење научних сазнања „Никола Тесла“, Српска академија наука и уметности, у: 160 година од рођења Николе Тесле научни скуп „Тесла за сва времена“, <https://www.sanu.ac.rs/Projekti/Skupovi/2016TeslaZaSvaVremena.pdf> (преузето 18.11.2016).

Шнајдер, Загорка. Математика, споменица: „Тридесет година Природно-математичког факултета Универзитета у Београду“, 1947-1977 [CD-ROM]. Београд: ПМФ, 1979, 115-149.

Federal Bureau of Investigation, „FBI Records: The Vault Nikola Tesla Part 02 of 03“, Federal Bureau of Investigation, <https://vault.fbi.gov/nikola-tesla/Nikola%20Tesla%20Part%2002%20of%2003/view> (преузето 12. 9. 2016), 27.

Federal Bureau of Investigation, „FBI Records: The Vault Nikola Tesla Part 03 of 03“, Federal Bureau of Investigation, <https://vault.fbi.gov/nikola-tesla/Nikola%20Tesla%20Part%2003%20of%2003/view> (преузето 11. 9. 2016), 5-8, 13, 18-19, 52.

Federal Bureau of Investigation. „FBI Records: The Vault Nikola Tesla Part 01 of 03“, Federal Bureau of Investigation. <https://vault.fbi.gov/nikola-tesla/Nikola%20Tesla%20Part%2001%20of%2003/view> (преузето 11. 9. 2016), 16,126-127, 166, 169-171, 174-185, 195, 198.

Frank W. Scott. „Newspapers, 1775–1860“, у The Cambridge History of English and American Literature in 18 Volumes (1907–21). Ур. Trent, W. P., J. Erskine, S. P. Sherman и C. Van Doren, Volume XVI Early National Literature, Part II. <http://www.bartleby.com/226/index.html> (преузето 20. 10. 2016).

Harry S. Truman Library and Museum. „Records of the National Archives and Records Administration: Records of the Harry S. Truman Library: Museum Exhibit Case Files (Record Group 64)“. Harry S. Truman Library and Museum. <https://www.trumanlibrary.org/hstpaper/rg64exhibit.htm> (преузето 15. 2. 2017).

Harry S. Truman Library and Museum. „Thursday, April 20, 1950“. Harry S. Truman Library and Museum. <https://www.trumanlibrary.org/calendar/main.php?currYear=1950&currMonth=4&currDay=20> (преузето 15. 2. 2017).

ICOM. „Museum Definition“. International council of museums, <http://icom.museum/the-vision/museum-definition/> (преузето 7. 9. 2016).

IFLA. „IFLA/UNESCO Манифест за дигиталне библиотеке“. IFLA. <http://www.ifla.org/files/assets/digital-libraries/documents/ifla-unesco-digital-libraries-manifesto-sr.pdf> (преузето 1. 5. 2016).

Janson Media. „Westinghouse Full Feature Documentary“. You Tube, https://www.youtube.com/watch?v=8BUpF_h-IY&t=2649s (преузето 23. 8. 2017).

Muzar, Charlotte. „Tesla Funeral and final resting place“. Tesla Society, <http://www.teslasociety.com/muzar.doc> (преузето 14. 10. 2016).

Muzar, Charlotte. „Tesla Papers“. Tesla Society, <http://www.teslasociety.com/muzar.htm> (преузето 14. 10. 2016).

Muzar, Charlotte. „The Tesla papers“. Tesla Society, <http://www.teslasociety.com/teslapaper1.jpg> (преузето 14. 10. 2016).

Muzar, Charlotte. „The Tesla papers“. Tesla Society, <http://www.teslasociety.com/teslapaper2.jpg> (преузето 14. 10. 2016).

Muzar, Charlotte. „The Tesla papers“. Tesla Society, <http://www.teslasociety.com/teslapaper3.jpg> (преузето 14. 10. 2016).

Muzar, Charlotte. „The Tesla papers“. Tesla Society, <http://www.teslasociety.com/teslapaper4.jpg> (преузето 14. 10. 2016).

My Heritage. „U. S. Naturalization Records“. My Heritage. <https://www.myheritage.com/research/record-10024-3572175/anthony-szigeti-in-us-naturalization-records> (преузето 12. 3. 2017).

Park, Robert E. „The Natural History of the Newspaper“. American Journal of Sociology, Nov. 1923, Vol. 29, No. 3, 273-289, <http://www.jstor.org/stable/2764232> (преузето 19. 10. 2016).

Radio Marconi, „Marconi Wireless Telegraph Co. of America v. United States“. Radio Marconi, <http://www.radiomarconi.com/marconi/popov/sentenza.html> (преузето 2. 4. 2015).

Siemens Srbija. „Proslavljen veliki jubilej kompanije koja treći vek posluje u našoj zemlji 125 godina Simensa u Srbiji“. Siemens. <http://www.siemens.rs/portal/press/view.php?year=2012&id=606> (преузето 8. 9. 2015).

Šola, Tomislav. „Muzeji i razvoj“. http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/sola_mir.htm (преузето 7. 9. 2016).

Tesla Collection, <http://teslacollection.com> (преузето 11. 1. 2017).

Tesla Society., http://www.teslasociety.com/pdf/tesla_against_marconi.pdf (преузето 2. 4. 2016).

The Library of Congress. „Chronicling America Historic American Newspapers“. The Library of Congress. http://chroniclingamerica.loc.gov/#tab=tab_newspapers (преузето 12. 3. 2017).

UNESCO. „Nikola Tesla's Archive“. UNESCO. <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/memory-of-the-world/register/full-list-of->

registered-heritage/registered-heritage-page-6/nikola -teslas-archive/ (преузето 2. 9. 2016).

YouTube. „Nikola Tesla - Poslednja želja (Tamo daleko)“. YouTube, <https://www.youtube.com/watch?v=StDPvNWBCZQ> (преузето 19. 08. 2016).

11. ЛИТЕРАТУРА

- Аврамовић, Ранисав М. *Моја истина*. Ужице: Историјски архив, 1998.
- Бараћ, Драган. *Кратка историја књиге*. Београд: Нолит, 2008.
- Бјелица, Михаило и Јевтовић, Зоран. *Историја новинарства*. Београд: Мегатренд, 2006.
- Бокшан, Славко. *Наш дуг Николи Тесли*. Нови Сад: Радио-часопис Тесла, 1936.
- Бокшан, Славко. *Никола Тесла и његов пионирски рад у електротехници*. Уредник Миливоје Тодоровић. Београд: Југословенски савез за ширење научних сазнања „Никола Тесла“ и Електротехнички институт „Никола Тесла“, 1993.
- Боровац, Радмила. *Тесла или бајка о електрицитету*. Београд: Фондација Никола Тесла, 1995.
- Брајковић, Драгомир. *Теслин појмовник*. Београд: Драгомир Брајковић, 2006.
- Вранеш, Александра. *Појмовник: од рукописа до библиотеке*. Београд: НБС, 2001
- Годишњи извештај о раду Друштва за подизање Института Николе Тесле у Београду у 1936. години*. Београд: Друштво за подизање Института Николе Тесле у Београду, 1937.
- Дамјановић, Александар. *Теслино дело у електротехници*. Београд: Народна књига, 1952.
- Дела Николе Тесле поводом његове седамдесетогодишњице*. Загреб: Фонд инж. Живојина Димитријевића, Удружење југословенских инжењера и архитекта, секција Београд, Заклада тискаре народних новина, 1926.
- Дела Николе Тесле, предавања поводом његове седамдесетогодишњице*. Београд, Загреб, 1926.
- Димитријевић, Коста. *Никола Тесла српски геније*. Београд: Прометеј, 1992.

Димић, Љубодраг. *Културна политика у Краљевини Југославији (1918-1941) I*. Београд: Стубови Културе, 1996 -1997.

Добричанин, Мирко. *Гуслар Перун*. Београд: Interpress, 2001.

Ђуровић, Смиљана. *Са Теслом у нови век, Нова синтеза историје*. Београд: Завод за уџбенике, 1997.

Жарковић, Благота, ур. *12. октобар дан Николе Тесле*. Београд: Савезни завод за интелектуалну својину и Инститит „Никола Тесла“, 1994.

Иванковић, Радмило ур. и Смиљанић, Дубравка прев. *Никола Тесла преписка са родбином*. Београд: Музеј Николе Тесле, 1993.

Иванковић, Радмило, ур. *Никола Тесла, Белешке из Едисонове фабрике машина, Notebook from the Edison Machine Works 1884-1885*. Београд: Музеј Николе Тесле, 2003.

Јеленковић, Владимир ур. *Часописи из Теслине личне библиотеке*. Београд: Музеј Николе Тесле, 2006.

Јеленковић, Владимир, ур. *Изложба, дипломе Николе Тесле*. Београд: Музеј Николе Тесле, 2006.

Јеленковић, Владимир, ур. *Плави портрет Николе Тесле*. Београд: Музеј Николе Тесле, 2009.

Јеленковић, Владимир, ур. *Фотографије из Теслиног албума/Tesla's Photo Album*. Београд: Музеј Николе Тесле, 2010.

Јовановић, Бранимир. *Никола Тесла илустрована монографија*. Београд: Вајат, 1996.

Јовановић, Бранимир. *Тесла*. Београд: Центар Тесла, 2006.

Јовановић, Владислав, Никола Петровић и Славко Бокшан. *Никола Тесла и његова дела поводом осамдесетогодишњице*. Београд: Друштво за подизање

Института Николе Тесле и Одбор за прославу осамдесетогодишњице Николе Тесле, 1936.

Јовановић, Станка. *Генеалозија породице Трбојевић*. Портланд: ДЈ Пабблишинг, 2008.

Касаш, Јована. *Кнез Павле Карађорђевић у вртлогу европских збивања: (1934-1941)*. Нови Сад: Мало историјско друштво Прометеј, 2013.

Кеслер, Милица и Ивана Ђирић. *Честитка Николи Тесли за његов 75. рођендан/A Greeting to Nikola Tesla for his 75TH Birthday*. Београд: Музеј Николе Тесле, 2016.

Кеслер, Милица. *Дипломе Николе Тесле – Diplomas and Certificates of Nikola Tesla*. Београд: Музеј Николе Тесле, 2006.

Косановић, Сава Н. *Код Николе Тесле*. Београд, 1927.

Кулишић, Коста. *Никола Тесла његов ђачки живот и научни рад, у почасти свом некадашњем великошколском другу и пријатељу, пригдом јубилеја његове осамдесетогодишњице*. Сарајево, 1936.

Ластих, Петар ур. *Никола Тесла (1856-1943) поводом 50. годишњице смрти*. Будимпешта: Српски демократски савез, 1993.

Лекић, Богдан. *Архивистика*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2006.

Маликовић Драги, Растовић Александар и Шуваковић Урош. *Парламентарне странке у Краљевини СХС – Југославији I*. Косовска Митровица – Београд: 2007.

Маринчић, Александар, ур. *Друштво за ширење научних сазнања „Никола Тесла“ 70 година постојања и рада*. Београд: Српска академија наука и уметности и Галерија науке и технике, 2006.

Маринчић, Александар. *Живот Николе Тесле*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2006.

Маскарели, Драгиња. *Уметничка збирка Музеја Николе Тесле/Art Collection in Nikola Tesla Museum*. Београд: Музеј Николе Тесле, 2002.

Матић, Милован. *Тесла: својатања, порекло, политичке игре, отворена питања*. Нови Сад: Савез проналазача Војводине, 2006.

Мијајловић, Жарко. „Пристапна беседа Богдана Гавриловића“. У *Развој астрономије код Срба VII: зборник радова конференције*, ур. М. С. Димитријевић, 563-569. Београд: Астрономско друштво „Руђер Бошковић“, 2014.

Мркић, Дан. *Никола Тесла европске године*. Превео, Вујадин Милановић. Београд: Музеј Николе Тесле, 2004.

Никола Тесла Споменица поводом његове 80 годишњице, Београд 1936.

Никола Тесла и Династија Карађорђевић. Каталог са изложбе у Краљевском Двору. Београд: Музеј Николе Тесле, Краљевски Двор, 2017.

О'Нил, Џон. *Ненадмашни геније Живот Николе Тесле*. Београд: Просвета, 1951.

Павловић, Витомир Х. *Теслине струје примењене у стробоскопији и кинематографији*. Београд: Друштво за подизање института Николе Тесле, 1939.

Поповић, Војин, Радослав Хорват и Никола Николић, прир., *Nikola Tesla, Lectures, Patents, Articles*. Београд: Музеј Николе Тесле, 1956.

Правила Друштва Никола Тесла за унапређење науке и технике. Београд: Друштво Никола Тесла за унапређење науке и технике, 1939.

Прослава 80 годишњице Николе Тесле. Београд, 1936.

Радославцев, Сања. *Тесла додири са Србијом поводом 150 година од рођења Николе Тесле*. Београд: ЈП Електропривреда Србије, 2006.

Стаматовић, Десанка. *Читалишта у Србији у XIX веку*. Београд: Народна библиотека Србије, 1984.

Стојановић, Божидар. *Доживљаји и слике из Теслиног живота*. Београд: Даринка Стојановић, 1962.

Тесла, Никола. *Моји изуми и преписка Николе Тесле са Хугом Гернсбеком*. Београд: Музеј Николе Тесле, 2007.

Тесла, Дане. *Тесла од Радуча до Њујорка*. Госпић: Истраживачки центар Никола Тесла, 1981.

Тесла, Никола. *Дневник истраживања Колорадо Спрингс 1899-1900*. Превео Војин Поповић. Београд: Музеј Николе Тесле, 2008.

Тесла, Никола. *Дневник из Стразбура*. Уредник Александар Петровић. Београд: Музеј Николе Тесле, 2002.

Тесла, Никола. *Проблем повећања људске енергије са специјалним освртом на коришћење сунчеве енергије*. Превео Војин Поповић. Београд: Музеј Николе Тесле, 2015.

Требјешанин, Жарко. *Никола Тесла, личност, неуроза и послање*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2006.

Ђирић, Ивана. „Виртуелна библиотека Николе Тесле“. *Виртуелна култура, Међународна научна конференција, Београд, 23/09 – 25.09.2016. Зборник радова. Књ.1*, ур. Вранеш Александра, ур. Марковић, Љиљана, 73-86. Београд: Филолошки факултет, 2014.

Ђирић, Ивана и Тадија Стефановић. „Библиотечка грађа из области лепих уметности у библиотеци Николе Тесле“. *Транскултуралност и библиотеке, MELISSA (Museums, Ethics, Library and Information Science, Studies, Archives) 29. септембар – 01. октобар 2017. године. Зборник резимеа*, ур. Вранеш Александра, ур. Марковић, Љиљана, 127. Београд: Филолошки факултет, 2017.

Уредба са законском снагом о оснивању и уређењу Института Николе Тесле. Београд: Институт Николе Тесле, 1939.

Уредба са законском снагом о оснивању и уређењу Института Николе Тесле. Београд: Институт Николе Тесле, 1940.

Уредба са законском снагом о оснивању и уређењу Института Николе Тесле, најважнији подаци из Теслиног живота и рада. Београд: Институт Николе Тесле, 1940.

Фотић, Константин. *Рат који смо изгубили, трагедија Југославије и погрешка запада – Мемоари.* Превела, Аника Крстић. Београд: Вајат, 1995. да ли је добронаведено

Фрејзер, Дејвид. *Теслино електрично друштво.* Превела Катарина Данкан. Београд: Клуб НТ, 2006.

Цверава, Грант Константинович. *Никола Тесла (1856-1943).* Београд: Клуб НТ, 2006.

Циврић, Зорица и Братислав Стојиљковић. *Никола Тесла у Београду 1892.* Београд: Музеј Николе Тесле, 2002.

Циврић, Зорица, ур., Смиљанић, Дубравка, прев., *Музеј Николе Тесле 1952-2003.* Београд: Музеј Николе Тесле, 2004.

Циврић, Зорица. *Одликовања из заоставштине Николе Тесле,* Београд: Музеј Николе Тесле, 2001.

Шарбох, Снежана. *Патенти Николе Тесле ка коначној листи.* Београд: Музеј Николе Тесле, 2006.

50 godina postojanja i delovanja (1936-1986) Jugoslovenski savez društava Nikola Tesla. Beograd: Jugoslovenski savez društava Nikola Tesla, 1986.

Anderson, Leland I. ed., *Nikola Tesla on His Work with Alternating Currents and Their Application to Wireless Telegraphy, Telephony, and Transmission of Power: An Extended Interview*. Twenty First Century Books, 2002.

Bosanac, Tomo, yp. *Svečana akademija u čast Nikole Tesle u povodu 30-godišnjice smrti*. Zagreb: Savjet Akademija znanosti i umjetnosti SFRJ, 1973.

Budisavljević, Bude. *Nikola Tesla*. Zagreb, 1898.

Centenary of the birth of Nikola Tesla: 1856-1956. Beograd: Muzej Nikole Tesle, 1959.

Chambers, Carl. „The significance of Tesla’s power system, its importance in the success of the first Niagara power plant“. U *Centenary of the birth of Nikola Tesla 1856-1956*, 131-135. Belgrade: Nikola Tesla Museum, 1956.

Cheney, Margaret. *Tesla Man Out Of Time*. New York: Barnes and Noble, 1993.

Décret-loi réglementant la fondation et l’organization de l’Institute Nikola Tesla. Beograd: Edition de l’Institut Nikola Tesla, 1939.

Dubrović, Ervin. *Merika, Iseljavanje iz Srednje Evrope u Ameriku 1880-1914/Emigration from Central Europe to America 1880-1914*. Rijeka: Zambelli, 2008.

Dženkins, Filip. *Istorija SAD*. Beograd: Filip Višnjić, 2002.

Gob, Andre и Noemi Druge. *Muzeologija - istorija, razvoj i savremeni izazovi*. Beograd: CLIO, 2009.

Isaacson, Walter. *Benjamin Franklin: An American Life*. New York: Simon and Schuster Paperbacks, 2004.

Ivezić, Stjepan. *Tesla, ponos naše nacije*. Donji Miholjac, 1936.

Jelenković, Vladimir, yp. *Teslini članci u Električar Eksperimenteru*. Beograd: Muzej Nikole Tesle, 2007.

Jovanović, Branimir, прев. *Teslina otkrića u mašinstvu*. Beograd: Muzej Nikole Tesle 1986.

Jovanović, Branimir. *Tesla i svet vazduhoplovstva*. Beograd: Muzej Nikole Tesle, 1987.

Jovanović, Branimir. *Teslin čudesni svet*. Beograd: Vulkan, 2014.

Jovanović, Miodrag. *Muzeologija i zaštita spomenika kulture*. Beograd: Filozofski fakultet i Plato, 1994.

Kapp, Reginald. „Tesla's lecture at the Royal institution of Great Britain, 1892“. У *Centenary of the birth of Nikola Tesla 1856-1956, 190-196*. Belgrade: Nikola Tesla Museum, 1956.

Karlson, Bernard V. *Tesla izumitelj električnog doba*. Novi Sad: Akademska knjiga, Muzej Nikole Tesle, 2015.

Korać, Veljko. *Zahvalnost Tesli*. Beograd: Jugoslovensko društvo za širenje i unapređenje nauke i tehnike Nikola Tesla, 1959.

Krivošejev, Vladimir. *Muzeji, menadžment, turizam-ka savremenom muzeju, od teorije do prakse*. Valjevo: Narodni muzej, 2012.

Kutlača, Mirko. *Tragom Nikole Tesle izbor članaka 1990-2001*. Уредник Zorica Civrić. Beograd: Muzej Nikole Tesle, Savezni zavod za intelektualnu svojinu, 2003.

Lamont, Peter. *The First Psychic: The Extraordinary Mystery of a Notorious Victorian Wizard*. Abacus: 2005.

Ljubo, Boban. *Sporazum Cvetković-Maček*. Beograd: Institut društvenih nauka, 1965.

Marinčić Aleksandar, Radomir Naumov, Milena Gligorijević и Emilija Radojičić-Turković. *Tesla Review*. Belgrade: Nikola Tesla Foundation и Nikola Tesla Society for Spreading the Scientific Knowledge, 1995.

Martin, Thomas Commerford. *The Inventions, Researches and Writings of Nikola Tesla, with special reference to his work in polyphase currents and high potential lighting*. New York: 1894.

Materijali IV redovne skupštine jugoslovenskog društva za širenje i unapređenje nauke i tehnike Nikola Tesla. Beograd: Jugoslovensko društvo za širenje i unapređenje nauke i tehnike „Nikola Tesla“, 1964.

Matić, Milovan. *Teslino proročanstvo*. Beograd: Kiz Dositej i Agais, 1996.

Mesarović, Mihajlo. *Teslin električni prenos*. Beograd: Jugoslovensko društvo za unapređenje nauke i tehnike Nikola Tesla, 1957.

Mesarović, Mihajlo. *Teslini pronalasci, patentni Nikole Tesle*. Beograd: Jugoslovensko društvo za unapređenje nauke i tehnike Nikola Tesla, 1957.

Mesarović, Mihajlo. *Univerzalnost Teslinog genija*. Beograd: Jugoslovensko društvo za unapređenje nauke i tehnike Nikola Tesla, 1957.

Miljanić, Petar. *Teslin motor*. Beograd: Jugoslovensko društvo za unapređenje nauke i tehnike Nikola Tesla, 1957.

Miljanić, Petar. *Teslino obrtno magnetno polje*. Beograd: Jugoslovensko društvo za unapređenje nauke i tehnike Nikola Tesla, 1957.

Milutinović, Jovana. *Humanistički pristup vaspitno-obrazovnoj ulozi muzeja*. Novi Sad: Savez pedagoških društava Vojvodine, 2003.

Nikolajević, Jovan, Aleksandar Marinčić и Zoran Stevanović. *Društvo za širenje naučnih saznanja „Nikola Tesla“: 70 godina postojanja i rada*. Beograd: Galerija nauke i tehnike SANU, 2006.

Njegovan, Vladimir N. *Nikola Tesla 1856-1956*. Zagreb: Državni republički odbor za proslavu stogodišnjice rođenja Nikole Tesle, 1956.

Njegovan, Vladimir. *Nikola Tesla heroj tehnike*. Zagreb: Prosvjeta, 1950.

Payne, George Henry. *History of Journalism in the United States*. New York: D. Appleton and Company, 1920.

Petešić, Ćiril. *Genij s našeg kamenjara život i djelo Nikole Tesle*. Zagreb: Školske novine, 1976.

Radojev, Vesna. *Teslina lična biblioteka, knjige sa posvetom*. Beograd: Muzej Nikole Tesle, 2003.

Rodin, Ante. *Priznanja radu Nikole Tesle*. Zagreb: Državni republički odbor za proslavu stogodišnjice rođenja Nikole Tesle 1956.

Rupčić, Grga. *Tesli i zavičaju*. Gospić: Centar za kulturu Gospić i NIU Lički vjesnik, 1986.

Savić, Vladislav. *Nikola Tesla naš prvi veliki ambasador u Sjedinjenim Američkim Državama*. Beograd: Društvo Nikola Tesla za unapređenje nauke i tehnike, 1952.

Seifer, Marc J. „Nikola Tesla: Psychohistory of a forgotten inventor“. *Doctoral Dissertation, Volume One*, Saybrook Institute, San Francisco, CA. May 17, 1987.

Seifer, Marc J. *Wizard, The Life and Times of Nikola Tesla, Biography of a Genius*. New Jersey: A Birch Lane Press Book, 1996.

Šešić, Marija. „Katalog fotografija iz života i rada Nikole Tesle“. *Habilitacioni rad za zvanje višeg kustosa*. Beograd: Muzej nauke i tehnike, 1998.

Skupština Društva za širenje naučnih saznanja „Nikola Tesla“ SR Srbije. Beograd: Društvo za širenje naučnih saznanja „Nikola Tesla“ SR Srbije, 1974.

Statute with legal force for the Foundation and Organization of the Nikola Tesla Institute. Beograd: Nikola Tesla Institute, 1939.

Statuts de l'Institut Nikola Tesla à Belgrade. Beograd: Edition de la Société pour la fondation de l'Institut Nikola Tesla, 1937.

Stogodišnjica rođenja Nikole Tesle 1856-1956. Beograd: Muzej Nikole Tesle 1956.

Stogodišnjica rođenja Nikole Tesle 1856-1956/Centenaire de la naissance de la Nikola Tesla 1856-1956.

Stojiljković, Bratislav и Ivana Ćirić. „Prepiska Nikole Tesle i Orvila Rajta sačuvana u naučnikovoj zaostavštini u Muzeju Nikole Tesle“. *Prilozi srpskoj istoriji nauke, Pančevo* [у припреми].

Stojiljković, Jovan. *Mihajlo Faradej i Nikola Tesla, dve epohalne godišnjice u elektrotehnici*. Zagreb: Zaklada tiskare narodnih novina, 1931.

Surutka, Jovan. *Tesline struje visoke učestanosti*. Beograd: Jugoslovensko društvo za unapređenje nauke i tehnike Nikola Tesla, 1957.

Surutka, Jovan. *Teslino delo u radiotehnici*. Beograd: Jugoslovensko društvo za unapređenje nauke i tehnike Nikola Tesla, 1957.

Tesla, Nikola. *Radiotehnika*. Уредник Radmilo Ivanković. Beograd: Muzej Nikole Tesle [нема годину].

Tesla, nova jedinica u elektrotehnici. Beograd: Državni odbor za proslavu stogodišnjice rođenja Nikole Tesle, 1956.

Tesla, Simo. *Tesla u pričama*. Beograd: Jugoslovenska novinska agencija dokumentacije, 1979.

Tesli u spomen, trideset godina posle smrti Nikole Tesle. Beograd: Društvo za širenje naučnih saznanja Srbije Nikola Tesla, 1973.

Tipsko predavanje o Nikoli Tesli povodom desetogodišnjice njegove smrti namenjeno srednjim školama. Beograd: Državni odbor Nikola Tesla, 1952.

Топаловић, Сузана, Лазић, Биљана и Ивана Ђирић. „Библиографско-информатичка обрада новинских чланака из Теслине хемеротеке“. У *Србија између истока и запада, Наука, образовање, култура, уметност, Тематски зборник у 4 књиге: Књ:2: Библиотеке и библиографија у савременом културолошком диверзитету*, ур. Вранеш Александра, ур. Марковић, Љиљана, 271-284. Београд: Филолошки факултет, 2014.

Vasiljević, Slobodan и Mihajlo Mesarović. *Tesla i njegovo delo*. Beograd: Jugoslovensko društvo za unapređenje nauke i tehnike Nikola Tesla, 1957.

Zorić, Ivana, Aleksandar Đokić и Mladen Vujović. „Informatizacija rada Muzeja Nikole Tesle, kao kompleksne ustanove zaštite kulturnih dobara“. У *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja*, 9. zbornik referatov dopolnilnega izobraževanja s področij arhivistike, dokumentalistike in informatike v *Radenci*, уредник Slavica Tovšak, 475 -482. Maribor: Pokrajinski arhiv Maribor, 2010.

Биографија аутора

Ивана Ђирић рођена је 1980. године у Београду. Дипломирала је на Одељењу за Историју уметности Филозофског факултета у Београду, где је стекла и звање мастера историје уметности. Радила је као стручни сарадник на Филозофском факултету у Београду и као сарадник у настави на Филолошком факултету у Београду на предмету *Музеологија и заштита културне баштине*. Дугогодишњи је сарадник Музеја Николе Тесле и учествовала је у многобројним пројектима ове институције. Била је аутор и координатор пројекта „Дигитализација монографских публикација из личне библиотеке Николе Тесле“ 2016. године.

Члан је међународног удружења „*Museum 03*“ и домаћег удружења УЛУПУДС. Има статус слободног уметника из области теорије, критике и историје примењене уметности. Звање кустоса је стекла у мају 2016. године. Аутор је и коаутор неколико изложби Музеја Николе Тесле у Србији и иностранству.

Добитник је многобројних награда и одликовања, од којих су нека: *Мајсторско писмо* (за очување српске културе, мисли и обичаја), *Српски витез* (за част, достојанство, витештво, славу и вечност имена српског), *Светосавски венац* (за достојно чување српског националног и културног бића), *Слово љубве* (за посвећеност и хумана начела, за величје културне и духовне баштине) и *Петрова круна* (одличје у позлати, за допринос уметничком и културно-историјском развоју Србије). Такође је добитник стипендије за 2011. годину, најстарије научне фондације у Европи – Европске научне фондације.

Учесник је многобројних симпозијума и конференција код нас и у иностранству и аутор је више научних радова. У свом научно-истраживачком раду бави се заштитом културне баштине.

Изјава о ауторству

Име и презиме аутора Ивана Ћирић

Број индекса 11127/Д

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

Архивска грађа у Музеју Николе Тесле. Архивско-документалистички и музеолошки приступ

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да дисертација у целини ни у деловима није била предложена за стицање друге дипломе према студијским програмима других високошколских установа;
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио/ла интелектуалну својину других лица.

Потпис аутора

У Београду, _____

Ћирић И.

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора	Ивана Ћирић
Број индекса	11127/Д
Студијски програм	ЈКК-ДАС Модул Култура
Наслов рада	Архивска грађа у Музеју Николе Тесле. Архивско- документалистички и музеолошки приступ
Ментор	др Бојан Ђорђевић

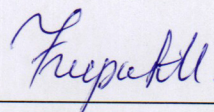
Изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла ради похрањена у **Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског назива доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис аутора

У Београду, _____

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

Архивска грађа у Музеју Николе Тесле. Архивско-документалистички и музеолошки приступ

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Београду и доступну у отвореном приступу могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство (CC BY)
2. Ауторство – некомерцијално (CC BY-NC)
3. Ауторство – некомерцијално – без прерада (CC BY-NC-ND)
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима (CC BY-NC-SA)
5. Ауторство – без прерада (CC BY-ND)
6. Ауторство – делити под истим условима (CC BY-SA)

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци. Кратак опис лиценци је саставни део ове изјаве).

У Београду, _____

Потпис аутора

